

T.C.
ADYAMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YENİ TÜRK EDEBİYATI ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

27 MAYIS DARBESİ'NİN TÜRK ROMANINA YANSIMASI

Ferhat ÇETİNKAYA

Danışman
Doç. Dr. Mustafa KARABULUT

ADYAMAN-2019

ADIYAMAN UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF MODERN TURKISH LITERATURE

DOCTORAL THESIS

**THE REFLECTIONS OF THE MAY 27 COUP TO TURKISH
NOVELS**

Ferhat ÇETİNKAYA

Supervisor

Doç. Dr. Mustafa KARABULUT

ADIYAMAN-2019

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Doç. Dr. Mustafa KARABULUT danışmanlığında, Ferhat ÇETİNKAYA tarafından hazırlanan “27 Mayıs Darbesinin Türk Romanına Yansıması” başlıklı çalışma 05.04.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı’nda Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

(Danışman) Başkan : Doç. Dr. Mustafa KARABULUT

İmza:.....

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Ferhat KORKMAZ

İmza:.....

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Mehmet SÜMER

İmza:.....

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Abdulkakim TUĞLUK

İmza:.....

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Ulaş BİNGÖL

İmza:.....

02/05/2019

Doç. Dr. Mücahit ÇELİK

Enstitü Müdür V.

BEYAN

Doktora Tezi olarak sunduğum “27 Mayıs Darbesi'nin Türk Romanına Yansımı” adlı çalışmanın, tarafımdan akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla doğrularım.

05.04.2019

Ferhat ÇETINKAYA

DECLARATION

I hereby declare that this doctoral thesis titled as “The Reflections Of May 27 Coup To Turkish Novels” has been written by myself in accordance with the academic rules and ethical conduct. I also declare that all materials benefited in this thesis consist of the mentioned resources in the reference list. I verify all the he with my honour.

05.04.2019

Ferhat ÇETINKAYA

ÖZET

Doktora Tezi

27 Mayıs Darbesi'nin Türk Romanına Yansıması

Ferhat ÇETİNKAYA

Adıyaman Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı

05.04.2019

Çalkantılı dönemlerden geçen Türkiye'de, birden çok askerî darbe ve darbe girişimi yaşanmıştır. 27 Mayıs 1960 Darbesi, Türkiye Cumhuriyeti'nde yapılmış ilk askerî darbedir. Bu darbenin süreci, nedenleri ve sonuçları toplumsal krizlere ve çatışmalara neden olurken romancılara da önemli malzemeler sunmuştur. Türk romancısı yeni konulara açılmış ve bu mesele hakkında yorum yapabilecek konuma gelmiştir. Bazı romancılar 27 Mayıs'ı bir devrim niteliğinde kurgularken, bazıları da meseleye darbe gözüyle bakmış ve öylece kurgulamıştır.

Roman, bir edebî tür olmakla beraber zengin sosyolojik bulgu sunan ve aynı zamanda yazarların düşünce dünyasını anlamak için kapı aralayan önemli bir veridir. Bu çalışmada, 27 Mayıs 1960'tan günümüze kadar yayınlanmış romanlarda 27 Mayıs sürecinin ve 27 Mayıs'ın nasıl ve hangi bakış açısıyla işlendiği, yazarların daha çok hangi konular üzerinde yoğunlaştığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmanın amacına uygun olarak söz konusu dönemin Türk romanına yansıması dönemin önemli olayları başlıklandırılıp romanların yayına çıkış tarihine ve siyasi ideolojik bakış açısına göre sıralanarak ilgili başlık altında değerlendirilmiştir. Böylelikle konuya bakış açısının nasıl verildiği ve tarihî seyri içerisinde, roman dünyasında zihinsel dönüşümün hangi yönde değiştiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: 27 Mayıs, darbe, roman, Demokrat Parti.

ABSTRACT

Doctoral Thesis

Reflections of May 27 Coup to Turkish Novel

Ferhat ÇETİNKAYA

Adiyaman University

Graduate School of Social Sciences

Department of Modern Turkish Literature

05.04. 2019

Turkey, having gone through turbulent periods, has experienced many coups and coup attempts. The May 27, 1960 is the first coup staged in Turkish Republic. The process, causes and effects of this coup have both led to social crises and conflicts and provided novelists with substantial materials. Turkish novelists began to dwell on new subjects and reached a position where they can comment on this insurgency. While some novelists fictionalised May 27 as a revolution, some of them regarded the matter as a coup and fictionalised it in this manner.

A novel is both a literary genre and a crucial data providing comprehensive sociological findings and helps us understand authors' sight of world. The aim of this study is to reveal how and in which perspective the May 27 process and incident have been treated and which topics authors have mainly focused in the novels published since May 27, 1960. In accordance with the purpose of the study, the reflection of the period on Turkish novel was adressed within the scope of the relevant topic by outlining the highlights of the period and sorting them regarding the publishing date and political-ideological viewpoints of novels. Therefore, it was seen how the viewpoint on the issue was represented and in which direction the cognitive transformation occurred in the world of novel.

Keywords: May 27, coup, novel, Democrat Party.

ÖN SÖZ

Toplumsal yapının farklı yönlerinin anlaşılıp açıklanmasında roman, önemli veriler sunar. Roman; toplumsal dönemeçleri, değişimleri, siyasal ve ekonomik başta olmak üzere her türlü krizi kurmaca dünyasında anlatılabilmekte ve bir kitle iletişim aracı olarak işlev görebilmektedir. Türk romanın doğuş sebeplerinden biri de toplumsal hareketlilik ve değişimlerdir. Bu olgular göz önünde bulundurulduğunda roman, Türk siyasetinin gelişimini ve değişimini göstereceği gibi, aynı zamanda toplumsal hassasiyetle yazılmış Türk romanının da gelişimini gösterir.

Tanzimat Fermanı'ndan hemen önce başlayan süreç içerisinde siyasette, sosyal ve edebiyat alanında birçok hareketlilik yaşanır. Dönemlerin iktidarlarının ortaya koyduğu yönetim anlayışları yazarları kimi zaman rahatsız ederken, kimi zaman da ortaya koydukları eserler yoluyla memnuniyetlerini ve onlara desteklerini dile getirirler. Türk toplumunun en sancılı süreçlerinden biri kuşkusuz 27 Mayıs Darbesi'dir. Bu darbe birçok açıdan tarihe geçer. Kendi döneminde birçok kesim tarafından “devrim” şeklinde algılanırken sonraki dönemlerde –özellikle 1990'dan sonra- “darbe” şeklinde algılanmaya başlar.

27 Mayıs 1960 Darbesi sonucunda yazarlar, yeni konulara açılmış ve bu mesele hakkında yorum yapabilecek duruma gelmişlerdir. Hemen hepsi de belli ideolojik perspektifleri aksettiren bu romanların ortak yanlarından biri dönemin siyasal yaşayışı hakkında sosyolojik enstantaneler sunmuş olmalarıdır. Darbenin olduğu yıllarda demokrasinin aldığı yara, toplumun yaşadıkları yazarların penceresinden aktarılmaya çalışılmıştır. Bu tarihî olayları kendi ideolojik süzgecinden geçirerek okurlarına servis eden yazarların eserleri her ne kadar tarihî bir vesika sayılmasa da bu eserlerde dönemin hem siyasal düzenini, hem sosyolojik yapısını, hem de yazarın ideolojisinden dönemin Türkiye'si görülür.

Türk Romanında 27 Mayıs Darbesi konusunun seçilmesindeki nedenlerden biri, yapılan literatür çalışmasında 27 Mayıs ilgili derli toplu bir tez çalışmasının yapılmamasıdır. Romancıların 27 Mayıs'a bakış açısının ve 27 Mayıs'ın Türk romanında nasıl evrildiğini ortaya dökmek; roman, toplum ve yazarların düşün dünyasına anlama yönünde böyle bir çalışmanın alana katkı sağlayacağı düşünüldü.

Toplumu birçok yönden sarsan ve Türkiye'deki kutuplaşmayı derinleştiren 27 Mayıs Darbesi ile ilgili birçok lisansüstü çalışma mevcuttur. Fakat yapılan lisansüstü

tezlerin tamamı edebiyat sahasının dışında ortaya konulmuş çalışmalardır. Bu çalışmayla saha içerisindeki eksiklik giderilmeye ve bir nebze de olsa alana katkı sunulması arzulanmaktadır. Bu bakımdan 27 Mayıs 1960 Darbesinin Türk Romanına Yansıması adlı çalışmaya alınan romanlar tematik bir şekilde incelenecektir.

Çalışmayla ilgili öncelikle bir hususu belirtmekte fayda vardır. Çalışma, sadece “27 Mayıs romanları” üzerine değildir. “27 Mayıs romanları” olarak bilinen romanlarla beraber “27 Mayıs romanları” kategorisine girecek, yeni romanlar da tespit edilerek, Türk romanında 27 Mayıs meselesini bir şekilde söz konusu eden diğer romanları da kapsamaktadır. Yukarıda da değinildiği gibi, 1960’tan günümüze kadar yayımlanmış romanlarda 27 Mayıs meselesinin ele alınış biçimi göz önünde bulundurularak değerlendirilmiştir.

Dört bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümü, romanların daha anlaşılır kılınabilmesi için 27 Mayıs’ın tarihsel arka planına ayrıldı. İkinci bölümde, Demokrat Parti’yi 27 Mayıs’a götüren sebeplerin romandaki işleniş yoğunluğuna göre tasnif edilip “27 Mayıs’ı Hazırlayan Sebeplerin Romanlara Yansıması” başlığı altında değerlendirildi. Üçüncü bölümde, 27 Mayıs’a bakış açısı ile 27 Mayıs gününün nasıl kurgulandığı ortaya konuldu ve Yassıada ile idam süreçlerinin romanlara yansıması değerlendirildi. Dördüncü bölümde ise “Partiler, Partililer, Üniversite ve Halkın Durumu” başlığını altında 27 Mayıs Darbesi’nde önemli rol oynayan bir kısım üniversite hocasının ve öğrencisinin tutumu değerlendirilirken aynı zamanda romanların söz konusu siyasi parti algılarına bakıldı.

Çalışmayla ilgili otuz roman tespit edildi. Bu romanların on dördü konuyu doğrudan ele alırken diğer romanlarda bir anekdot, bir anı ya da bir roman kahramanının birer düşüncesi olarak meseleye temas ettiği görüldü. Öte yandan Giriş bölümünde edebiyat ve ideoloji ilişkisine, Türk romanının siyasal yönden gelişim seyrine, sanatçının konumuna ve sanat ile oluşturulmaya çalışılan algıya değinildi. Ayrıca bu bölümde çalışmayla ilgili şu ana kadar yapılan makaleler ve bildirilerden söz edildi. Sonuç bölümünde de elde edilen bulgular ışığında genel bir değerlendirme yapıldı.

Çalışmanın ortaya çıkmasında, zaman ve mekân gözetmeksizin her daim ulaşabildiğim, tecrübelerini, birikimlerini benimle paylaşan, yoluma ışık tutan kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Mustafa KARABULUT’a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Aynı zamanda çalışmamızla ilgili zihin ve düşün dünyamda yeni ufuklar açan Doç. Dr. Kamuran ERONAT ve Dr. Öğr. Üyesi Selim SOMUNCU'ya; çalışmayı titizlikle okuyan ve çalışmaya katkı sağlayan Dr. Öğr. Üyesi Resul ÖZAVŞAR, Dr. Öğr. Üyesi Ulaş Bingöl ve Dr. Öğr. Üyesi Abdulhakim TUĞLUK'a; çalışmanın teknik yönlerini tamamlamada desteğini esirgemeyen Arş. Gör. Abdullah CENGİZ'e teşekkürü bir borç bilirim. Öte yandan Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı Tez İzleme Komitesi'nin, başından sonuna kadar belli bir disiplin ve ciddiyet içerisinde çalışmamıza yaptığı eleştiriler, katkılar ve yönlendirmeler sayesinde çalışmanın olgunlaştığından ve bitirme aşamasına geldiğinden komitedeki bütün hocalarıma teşekkür ederim.

Adıyaman,, 2019

Ferhat ÇETİNKAYA

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE LİTERATÜRE KATKISI

Bir edebî tür olarak Tanzimat Dönemi'nde Türk edebiyatına giren roman, toplumsal birçok sorunu belirleyici unsur olarak kullanır. Roman, farklı bakış açılarıyla toplumsal yapıyı ve dinamiğini edebi bir düzlemde anlatabilmekte ve kurmacanın sınırları içerisinde birçok sorunu tartışabilmektedir. Bundan dolayı romanın Türk edebiyatında özel bir yeri vardır. Roman türü her ne kadar yaşamdan kesitler sunsa da bilimsel bir yönü yoktur. Dolayısıyla toplumsal ilişkiler, krizler ve sorunlar yazarın süzgecinden geçerek ifade edilir. Yazar kurmacanın şematini ve katmanlarını kendi fikirleri etrafında şekillendirir. Böylelikle roman dünyasında tarihsel bir olayı birbirinden farklı yaklaşımla ve yorumlarla görmek mümkündür.

Türk romanında birbirinden farklı kurgulamaların üretilmesine sebep olan olayların başında 27 Mayıs Darbesi gelir. 27 Mayıs Darbesi gerek niteliği bakımından gerekse süreci ve sonucu bakımından halen farklı mecralarda tartışılmaktadır. Bu olaydan sonra yazarlar, toplumsal anlamda zengin verilere ulaşarak birçok mesele hakkında kendi fikirleri doğrultusunda kurgulamalar yapmışlardır. Romancılar, söz konusu meseleleri her ne kadar düşünce dünyalarına göre yorumlamışlarsa da dönemin siyasal atmosferi ve kendi ideolojileri hakkında bilgiler sunmuşlardır.

Bu çalışmada, 27 Mayıs Darbesi'nin roman dünyasında nasıl ele alındığı değerlendirilecektir. Toplumun birçok yönden etkileyen ve Türkiye'deki siyasi kutuplaşmayı derinleştiren 27 Mayıs Darbesi ile ilgili edebiyat sahasında lisansüstü bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışma, saha içerisindeki eksikliği gidermeyi ve roman-toplum-ideoloji ilişkisi için yapılacak çalışmalara katkı sağlamayı amaç edinmektedir. Öte yandan romanlarda 27 Mayıs'a bakış açısının nasıl evrildiğini ortaya dökmek alana ayrı bir katkı sağlayacaktır.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
ÖN SÖZ	VII
ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE LİTERATÜRE KATKISI.....	X
İÇİNDEKİLER.....	XI
KISALTMALAR.....	XIV
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DEMOKRAT PARTİ VE 27 MAYIS DARBESİ SÜRECİ

1.1.DEMOKRAT PARTİ'NİN DOĞUŞU	34
1.2.DEMOKRAT PARTİ'NİN İLK DÖNEMİ.....	39
1.3. DEMOKRAT PARTİ'NİN İKİNCİ DÖNEMİ	41
1.4.DEMOKRAT PARTİ'NİN ÜÇÜNCÜ DÖNEMİ.....	43
1.5.27 MAYIS DARBESİ VE YASSIADA SÜRECİ.....	48

İKİNCİ BÖLÜM

27 MAYIS DARBESİ'Nİ HAZIRLAYAN SEBEPLERİN ROMANLARA YANSIMASI

2.1.DEMOKRAT PARTİNİN İKTİDAR UYGULAMALARI.....	54
2.1.1. İç Politika Uygulamaları	54
2.1.1.1. Demokrat Parti ve Din.....	54
2.1.1.2. Komünizmle Mücadele	63
2.1.1.3. Kamulaştırma	72
2.1.1.4. Seçim Tartışmaları	74
2.1.1.5. Ekonomik Durum	76
2.1.1.6. Kırşehir'in İlçe Statüsüne Düşürülmesi	88
2.1.1.7. Vatan Cephesi	89
2.1.1.8. Tahkikat Komisyonu	91
2.1.2. Dış Politika Uygulamaları	95
2.1.2.1. Kore'ye Asker Gönderilmesiyle Türkiye'nin NATO'ya Girişi	95
2.1.2.2. Kıbrıs Meselesi.....	101

2.1.2.3. Dış Politikada Eksen Kayması	103
2.1.2.3.1. Amerika İle İlişkiler	103
2.1.2.3.2. Rusya İle İlişkiler	108
2.2. ORTAMI GERGİNLEŞTİREN OLAYLAR.....	111
2.2.1. 6-7 Eylül 1955 Olayları	111
2.2.2. Uşak Olayları.....	117
2.2.3. Topkapı Olayları	118
2.2.4. Kayseri Olayları	119
2.2.5. Öğrenci Olayları	121
2.2.5.1. Beyazıt Meydanı Olayları	121
2.2.5.2. 555-K.....	130
2.3. ORDU	135
2.3.1. Ordu - Gençlik El Ele	135
2.3.2. Ordu - İnönü İlişkisi	139
2.3.3. Ordu - Menderes İlişkisi.....	141
2.3.4. 27 Mayıs'ın Subayları.....	144
2.3.5. Harp Okulunun Yürüyüşü	147
2.3.6. Çözümün Adresi Ordu	148
2.4. EMNİYET TEŞKİLATI.....	150
2.5. BASIN.....	156
2.5.1. Gazeteler ve Gazeteciler.....	157
2.5.2. Basın Yasağı ve Sansür	164
2.5.3. Tutuklamalar	167
2.5.4. Radyo	169

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

27 MAYIS, YASSIADA VE İDAM SÜREÇLERİNİN ROMANLARA YANSIMASI

3.1. 27 MAYIS.....	172
3.2. YASSIADA	191
3.2.1. Yassıada Süreci	191
3.2.2. İhbarlar	199
3.2.3. İdam.....	201

3.3. MİLLİ BİRLİK KOMİTESİ.....	207
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	216
PARTİLER, PARTİLİLER, ÜNİVERSİTE VE HALKIN DURUMUNUN ROMANLARA YANSIMASI.....	216
4.1. İKİ SİYASİ LİDER.....	216
4.1.1. Adnan Menderes	216
4.1.2. İsmet İnönü.....	224
4.2. PARTİLER	229
4.2.1. Demokrat Parti	229
4.2.2. Cumhuriyet Halk Partisi.....	241
4.3. MİLLETVEKİLLERİ	247
4.4. HALK	250
4.4.1. Demokrat Partililer	259
4.4.2. Cumhuriyet Halk Partililer	265
4.5. ÜNİVERSİTE	268
4.5.1. Üniversite Hocaları	268
4.5.2. Üniversite Öğrencileri	271
SONUÇ	277
KAYNAKÇA	285
ÖZGEÇMİŞ	304

KISALTMALAR

BM	:Başucumda Müzik
BBAS	:Ben Bu Adamı Sevdim
BBS	:Bir Başvekil Sevdim
BGTB	:Bir Gün Tek Başına
BU	:Bıçağın Ucu
CHP	:Cumhuriyet Halk Partisi
CMP	:Cumhuriyetçi Millet Partisi
ÇVY	:Çıplak ve Yalnız
DP	:Demokrat Parti
ESİ	:Ellerimden Su İçsinler
F	:Füreyâ
GS	:Gece Sesleri
GDK	:Güneşin Dört Köşesi
HP	:Hürriyet Partici
İS	:İhtilalin Suvârisi
İ	:İşkenceci
İİ	:İzmir'in İçinde
KDY	:Karanlığa Direnen Yıldız
K	:Kördüğüm
KS	:Kurtlar Sofrası
MBK	:Milli Birlik Komitesi
MG	:Musa'nın Gecekondu
NT	:Nuke Türkiye
OMTT	:O.K. Musti Türkiye Tamamdır
ÖY	:Ölmeye Yatmak
PBT	:Pertev Bey'in Torunları
Sİ	:Sarı İt
s	:Sayfa
SP	:Sırtlan Payı
T	:Tutsak

VKYB	:Valla Kurda Yedirdin Beni
vb	:Ve benzeri
vd	:Ve diğeri
YS	:Yağmur Sıcağı
YTB	:Yaraya Tuz Basmak
YB	:Yeni Baştan
YMK	:Yorgun Mayıs Kısrakları
Y	:Yüzbaşının Oğlu

GİRİŞ

İnsanlığın tarih içerisinde geçirdiği tüm evrelerde kendine özel bir yer edinen sanat, her dönemde farklı bakış açılarıyla ürünler ortaya koymuş ve kültürel anlamda insanlığın gelişimine katkı sunmuştur. Bir nevi hayatın yansımalarını sunan sanat, kendi bünyesinde barındırdığı özelliklerinden dolayı toplumsaldır. Sanatın toplumsal yönü düşünüldüğünde onun siyasal bir içeriğe sahip olması gerekmektedir. Sanatın toplumla çift taraflı bir etkileşim halinde olduğu, tartışılmalı bir konu olmasına rağmen birçok disiplin, öğretisi ve kuramcı tarafından farklı yorumlarla kabul edilen bir gerçektir. Bir toplumun sanat eserlerinden hareketle o toplumun siyasal, ekonomik ve sosyal meselelerine ait ipuçları edinebilmek mümkündür. Toplumunu oluşturan kültürel unsurlardan farklı olarak soyut bir zeminde toplumsal ilişkilerini kuran sanat, kültürel kimliğin gerçekleşmesinde topluma önemli bir katkı sunar. Sanat türleri arasında özellikle edebiyatın toplumla önemli bir bağı vardır.

Sanat insanlık tarihinin bir parçasıdır. Dolayısıyla sanat eserinde de insanlık tarihiyle ilgili, toplumla ilgili parçalar bulunmaktadır. Özellikle edebi metinler önemli veriler sunar. Tarihsel yaşam içerisinde edebiyatın kendine has bir duyumsama ve düşünce biçimi vardır. Bundan dolayı edebiyat; milletlerin, toplumların, kavimlerin gerçek tarihî ile çok yakın bir ilişkisi bulunur (Kuhn, 2002: 40). Edebiyatın insanlık tarihiyle eş zamanlı olarak gelişmesi, tarihsel olaylara gerçek tarih dışında sanatsal bir üslupla bakmamıza zemin oluşturmuştur. Edebiyat, toplumsal olana dilin imkânları dâhilinde apayrı yorumlar getirmiş, tarihî hadiselerle bakış açımızın ve düşünce dünyamızın oturtulmasına hizmet etmiştir.

Edebiyatın toplumsal yönden değeri ele alındığında, onun toplumsal değerler tarafından etkilenip biçimlendirildiği, toplumsal hassasiyetler ve değerlerin de edebiyatı bir o kadar etkilediği ortaya çıkacaktır. Topluma ait bir yığın değerlerin bu etkileşimde sirkülasyona uğradığı ve edebiyatta tekrardan üretilerek oluşturulduğu da bir gerçektir. İnanç, ideoloji, siyasal, ekonomik vb. unsurlar toplumun kültürel yapısını teşkil eder. Dolayısıyla bu unsurlar sanatla iç içedir, sanatın toplumla bağlarını gösterir ve bizlere genelde edebiyatın, özelde romanın siyasetle, ideolojiyle bağını ifade eder. Toplumun edebiyatı etkileme gücü, en az bir o kadar da edebiyatın toplumu etkileme gücüne sahip olduğu gerçeği sanatın önemini gösterir.

Edebiyatın hedeflerinden biri de bireyin kendi iç dünyası ile dış dünyasının etkileşimini estetik bir düzlemde yeniden üretmektir. Bireyin iç ve dış âleminde hareketle onun tekrardan inşa edildiği noktada edebiyat ile toplumun bağı somutlaşır. Öte yandan edebiyat arzular dünyasını ele alır (Lefebvre, 2016: 12). Fakat arzular da toplumsal yaşamla ilişkilidir ve edebiyatın sürekli üretim ile dönüşüm özelliğinden dolayı toplumsal olan durmadan güncellenir. Bu da bize edebiyatın farklı tarihlerde aynı olaya bakış açısının değişimini, zenginliğini verir. Bu yüzden edebiyat ürünlerini daha iyi anlamak ve kavramak için tarihsel süreçteki yerini iyi saptamak gerekirken (Kuhn, 2002: 49), edebiyatın toplumla olan ilişkisini de yerinde kavramak gerekir. Toplumsal bir bilinçle üretilen edebi ürünün siyasetten kopuk olması beklenemez.

Edebiyat ile siyasetin gerek amaçları açısından gerekse yöntemleri açısından her ne kadar birbirinden farklı görünse de çağlar boyunca açık ya da örtük bir şekilde iç içe geçmiş ilişkileri bulunmaktadır (Karaca, 2004: 196). Edebiyatın toplumsal bağını çözmek, bir nevi edebiyat ile siyaset arasındaki etkileşimin niteliğini çözmektir de. Bu yönde bir çözümleme ve yaklaşım bizlere edebiyatın özünü verebileceği gibi toplumsal olanını da daha anlamlı hale getirebilir. Karşılıklı etkileşimden sonra her iki olgu da kendi içerisinde değişken bir dinamizme sahip olmaya mecbur hale gelir.

Edebî metinlerin toplumsal yönünü ortaya koyan birçok araştırmada “ayna”¹ kavramı bulunmaktadır. Bu kavramla yazarın oluşturduğu eserle topluma bir ayna tuttuğu, toplumsal olanı olduğu gibi resmettiği savunulmuştur. Sanatçı, eseriyle bulunduğu çevreye bir ayna tutarak onun resmini çizer. Toplumun iç yapısını ortaya çıkartıp kurgulamak yazarın görevleri arasında sayılabilmektedir (Karabulut, 2012: 92). Edebiyat ve toplum arasındaki etkileşimin önemi ve vurgusu neticesinde edebiyat sosyolojisi kuramsal bir şekilde vücut bulmuş ve “çağının tanığı” olarak ortaya çıkmıştır (Emre, 2006: 231; Ayyıldız, 2011: 11-12).

Bu minvalde özellikle Tanzimat romanları “gerçeği” İslam epistemolojisiyle (Parla, 2016: 20) yorumlanmış ve bu tutum ardıllarına da tevarüs etmiştir. Özellikle Doğu-Batı çatışması köy romancılığının ortaya çıkışına kadar dinî hassasiyetler göz önünde bulundurularak “değerler” düzleminde çokça işlenmiş bir temadır (Bingöl,

¹ Aristo Teles ve Platon sanatın yaratıcılık yönüne dikkat çekerek sanatçının meydana getirdiği eser ile topluma ayna tuttuğunu belirtirler. Henri Beyle Stendhal da roman için benzer tespitlere değinir. Stendhal, *Kırmızı ve Siyah* adlı romanında “roman, yol boyunca gezdirilen bir aynadır” der (Moran, 2000: 14). Philip Stevick (2004) ise romancıya toplumu yansıtmaya görevi yükleyerek romanın önemine değinir.

2017: 917-918). Fakat Tanzimat romanlarında “dinî hayatın tezahürlerinden” ziyade, “din duygusu tezahürü” (Timur, 2006: 528) şeklinde işlendiğini bu noktada söylemeliyiz.

Romanlardan Türk toplumundaki siyasal ve kültürel değişimini görmek mümkündür. Edebiyat sosyolojisi kuramları sayesinde edebî ürünlerinin farklı bakış açılarıyla yorumlanması, irdelenmesi ve çözümlenmesi imkânı doğmuştur. Fakat bilim ile sanatın birbirinden çok farklı olduğunu belirtmeliyiz (Aytaç, 2012: 22). Bilim adamının objeye bakış açısı tarafsız olurken, aynı objeye sanatçının bakış açısı taraflı olabilmektedir. Buna rağmen edebiyat türleri arasında özellikle roman, bazı sosyologlar tarafından kimi zaman başvuru bir kaynak olmuştur (Sağlık, 2012: 307-316; Kolcu, 2013: 161). Çünkü roman her ne kadar “taraflı” bir gözle hayatı kurgulasa da bizlere dönem hakkında önemli bilgiler verebilir.

Edebiyat türleri arasında roman önemli bir konuma sahiptir. Türk toplumunun modernleşme evresini görmek için romanlar önemli bir belgedir (Şan, 2012: 244). Romanın modernizm sürecinde önemli bir görevi ve bir “sosyal belge” olduğu ve dolayısıyla hayat ile edebiyat arasında güçlü bağların olduğu alanla ilgili birçok araştırmacılar tarafından kabul edilen bir gerçektir (Andı, 1995: 8-10).

“Edebiyat ile toplum ilişkileri arasında derin/vazgeçilmez bir bağlantının olduğu tezinden hareket eden edebiyat sosyolojisi, toplumsal ilişkilerde kendini kuran hayatı yorumlama irdeme, değerlendirme çabasına girişmiştir. Hayat ve onun –ekonomi, siyaset, kültür, din vb.- değişik yüzlerini/görüngülerini edebiyat bağlamında analiz eden edebiyat sosyolojisi bir anlamda hayatın sadece yaşanmadığı, aynı zamanda anlatıldığı, yorumlandığı, tartışıldığını, tartışılmaya ve yorumlanmayı hak eden çok temel bir mecra olduğu iddiasına yaslanarak kendince bir bakış geliştirmektedir” (Alver, 2004: 380).

Buradaki “kendince” sözcüğü, yazarın aslında hayatı birebir kopya ederek eserinde kurgulamadığını kendi dünya görüşünü ve bakış perspektifini de ekleyerek oluşturduğunu gösterir. Edebiyatın, hayatın birebir kopyası olmadığını belirtmek gerekir.

Eagleton, edebiyatı toplumsal gerçekliğin bir aynası şeklinde ele almanın yanlış olduğunu düşünürken (Eagleton, 2014: 17-18), Todorov, bir toplumun incelemesinde edebiyat ürünlerinin önemli olduğunu fakat edebiyat ürünleriyle hakikat arasındaki ilişkiye dikkatle yaklaşılması gerektiğini vurgular (Todorov, 2014: 51). “Romanla hayat özdeş değildir” diyen Rasim Özdenören de hayat ile edebiyat ilişkisine ihtiyatla yaklaşır (Özdenören, 2004: 451). Edebî ürünler sadece kendi içerisinde yalnız başına üretilmemektedir. Her ne kadar hayat ile edebiyat arasında sıkı bir bağ varsa da hayat

ile edebiyatın ve edebiyat ile bilimin sonuç itibarıyla birbirinden farklı olmasına rağmen birbirinden tamamen bağımsız değildir.

Sanatın gerçekçiliği hakkında kabul gören ortak görüşlerden biri de “Sanat olmuş/var olanı değil, olabilir olanı sunar” görüşüdür (Sağlık, 2012: 308). Selim Somuncu, edebî eserin gerçekliğinin sorgulanmasının pek bir anlamı olmadığını vurgular ve “Bazı kuramcılar edebiyat ve sanatın gerçek bilgi sağladığını iddia eder. Bazıları ise edebiyatın ve sanatın hakikati bildirmeyeceğini, bildirse bile bunun sahil bir edebiyat eseri olmayacağını; çünkü edebiyat ve sanatın özünün buna uygun olmadığını dile getirir” diyerek konu hakkındaki görüşlerin özetini verir (Somuncu, 2015a: 105). Sanatın kendine göre bir gerçekliği vardır. Hayatı kurmaca yoluyla yeniden kurar, üretir. Kendine has metotlarla yeniden ürettiği hayatı başka bir dille okura aktarır. Gerçeklik kurgusallığın süzgecinden geçtikten sonra mutlaka yeniden biçimlenir ve kültürden kültüre de üretim farklılaşabilir (Özdenören, 2014: 68). Böylelikle edebiyat hayatı yeniden üretebilir.

Edebiyatın, hayatın yansıtılması, öykünmesi ya da hayatın temsili olduğunu düşünenlerle edebiyatın hayattan bir kaçış, edebiyatın hayatı idealleştirmek için bir araç olduğunu düşünenler edebiyatın toplumla iç içe oluşu gerçeğini göz ardı edemezler. Edebiyat hayatı anlamlandırdığı gibi gerçekliği de yeniden oluşturur. Bu noktada önemli olan, söz konusu edilen olayın nasıl hikâyeleştirildiğidir (Randall, 2014: 121). Edebiyatın toplumla beraber okunması ve irdelenmesinin hem bireyi hem de toplumu anlamada önemlidir. Toplumsal kaygılarla yazılan eserlerle beraber aynı zamanda en soyut ve estetik kaygıyla oluşturulmuş eserlerde bile toplumsal olanı görmek mümkündür (Kuhn, 2002: 43). Özellikle belli bir dönemin eserlerine baktığımızda az ya da çok, örtük ya da açık bir şekilde dönemin sosyal, ekonomik veya siyasi hadiseleri içerisinde saklıdır. Sanat veya edebiyat bu olguları göz önünde bulundurarak bir anıyı, bir hadiseyi ya da tarihî bir olayı, düşünceyi kendi bünyesinde yeniden üretip ölümsüzleştirir. Marksizm bu konuda edebiyatı bir öğreti şeklinde çözümler.

Edebiyatın toplumla ilişkisini ideolojik açıdan inceleyen Marksizm’in toplumsal hayatın “maddi hayatın ürünlerinden” oluştuğuna dair önermeleri bulunur. Maddi hayat, bireyin doğayla olan etkileşiminin belli bir evresini belirtmekte ve toplumsal olanın temel yapılarını tespit ederek üretmektedir. Marksist edebiyat kuramı, edebî ürünlerin, egemen ideolojiler tarafından belirlendiğini ve o zümreye ait topluluğun hayatlarından

kesitler sunduğunu söylemektedir. Böylelikle Marksizm, tarihsel sürecin ancak tarihi materyalizm veya diyalektik materyalizm ile açıklanabileceğini savunur (Parla, 2015: 39). Marksizm diğer alanlarda olduğu gibi edebiyatı da maddi hayatın temeline bağlar.

Bir kültür ürünü olan sanatın toplumu yönlendirmek, ikna etmek ya da bir bilinç ve toplumsal bir algı oluşturmak için iktidarlar tarafından kullanıldığı bilinmektedir. Marksist estetiğin özellikle ikinci döneminde Sovyetler, sanatın “ne”liğinden ziyade “nasıl” olması gerektiği üzerinde tartışmışlar ve sanatın egemen ideolojinin bir aracı halinde olması gerektiği konusunda mutabık sağlamışlardır (Moran, 2000: 53; Gürsel, 2007: 70). Ortaya çıkan Sovyet gerçekçiliği anlayışında edebiyat, “ruh mühendisliği” olarak tanımlanmış ve edebiyat eserlerinin sosyalist bir dünya görüşü ve anlayışı uyandırması beklenmiştir. Böylelikle sanat ürünlerini “güdümlü” hale getiren Sovyetler, sanatın etki gücüne inanmıştır. Güdümlü eserleri tezli romanlardan ayırıp anlamak için Özdenören, “yazarın sizi alıp bir yerlere götürdüğünü, götürmek istediğini sezinlersiniz; eserdeki yapaylık, iğretlik, inandırıcı olmaktan uzaklık hemen sırtıdır.” (Özdenören, 2013: 16-17) şeklinde tarifini yapar.

Marksizm ideolojisinin üretilmesinde üst yapının etkili olduğuna değinirken, Mannheim, ideoloji üreticilerinin belli bir siyasal grup tarafından yapıldığını ve bu grubun üyelerine de “aydın” denildiğini açıklar (Somuncu, 2015a: 44). Her iki yaklaşımı Türk edebî ürünlerinde görmek mümkündür. Cumhuriyet’in ilk yıllarında yazılan belli başlı romanlar egemen ideolojinin güdümüyle üretilirken, 27 Mayıs romanları için bu durum pek geçerli değildir. 27 Mayıs’ı bir “devrim” olarak kurgulayan yazarlar, egemen ideolojiden ziyade daha çok benimsedikleri görüşler doğrultusunda hareket etmişlerdir. Dolayısıyla Mannheim’ın ideoloji hakkında öne sürdüğü yaklaşımlar bu dönemin romanlarında sıkça görülür².

Romanlara sirayet eden ve zaman zaman yazma yöntemini etkileyen ideoloji kavramı, Aydınlanma yüzyılında ortaya çıkmıştır. Birçok açıdan insanlık tarihine katkı sağlayan Aydınlanma yüzyılı, bilim ve sanatta da ciddi değişimlerin yaşanmasına neden

² Karl Mannheim *İdeoloji ve Ütopya* adlı eserinde statükocu düşüncenin bilincini şu şekilde açıklar: “Günümüzün düşünce ve varoluşla ilgili koşullarında ‘mutlak’ olan herhangi bir şeye sahip olduklarını ileri süren kişilerin, kendilerini daha değerli bulmaları zaman zaman adeta endişe verici görünmektedir. Esasında kendi kendini mutlaklıklarla göklere çıkarmak ve kendi kendine referans olmak, çoğu zaman, günümüz varoluş aşamasında yaşamın kapkaranlık derinliklerini görmek istemeyen geniş kitlelerin güvenlik gereksinimlerine dayanmaktadır... Ancak günümüzde mutlak ve bağsımsız olanı arayan kişiler çoğu zaman faal olanlar değil, olup bitenleri kendi alışlagelmiş mutlulukları lehine istikrara kavuşturmak isteyen kişilerdir” (Mannheim, 1995: 112).

olmuştur. İnsanoğlu bu yüzyılda büyük bir özgüvenle bilim ve sanat dünyasının ufuklarını zorlayarak yaratıcılık gücünü ortaya koymuştur. Birçok kavram bu dönemde ortaya atılmış ve tartışılmıştır (Williams, 2017: 28-29) . Bu kavramlardan biri de ideoloji kavramıdır. Bu dönemin önemli isimlerden Destutt de Tracy, ortaya koyduğu ideoloji kavramı ile düşünceler bilimine dikkat çekmiştir³. İdeoloji üzerine yapılan birçok çalışmada ideolojinin burjuva sınıfının çıkarları doğrultusunda hareket ettiği, gerçekleri çarpıtarak yansıttığı ortaya konulmuştur. Marksist eleştirinin hedefinde olan ideoloji, kitleleri etkileyip peşinden sürükleyebilen, toplumsal çatışmaları alevlendirip bireylerin düşünce dünyasına etki ederek çoğu zaman olumsuz anlamda düşünülen bir kavramdır.

İdeoloji, toplumsal bir grubun veya bir sınıfın bilinçli inanışdır ve bireylerin gündelik hayat içerisinde gerek inançlarını gerekse maddi koşullarını doğrudan etkileme gücüne sahiptir (Wolff, 2000: 52). Öte yandan ideolojinin bu denli bir işleve sahip olarak yaşamı düzenleyip yönetmesi, bireyler tarafından kutsanması, yanlış sonuçlar ve yargılar da doğurabilir. Bu noktada Althusser'in ideolojiyle ilgili fikirleri önemlidir. İdeolojiyi insanların gerçek ilişkilerini düzenleyen bir sistem olarak görmeyen Althusser, bu durumu hayali ilişkiler şeklinde tanımlar (Swingewood, 1996: 128). İdeolojinin bireyler arasındaki bağımlı sembolik veya hayali ilişkiler şeklinde tanımlasak bile onun kültürel üretimle arasındaki bağı çok sıkı bir şekilde örüldüğü su götürmez bir gerçek olarak karşımıza çıkar. İdeoloji, bütün kültürel kodlamalara nüfuz edebilme özelliğiyle kültürün belirleyici unsuru haline gelebilmekte ve ideolojinin önemi bu noktada ortaya çıkmaktadır. Hatta kişilerin inanç, bilgi, değer ve algılarını dahi biçimlendirip tutum ve davranışlarını değiştirebilme gücüne sahiptir. İktidarların kendi yöntemlerini meşrulaştırmak ve yerini sağlamlaştırmak için ideolojiye muhtaç oldukları bir gerçektir.

İktidar kavramı sadece siyaset bilimi sınırları içerisinde düşünülmemelidir. Toplumsal düzenin ve ilişkilerinin temel unsurlarından bir olan iktidar olgusu, toplumsal olan birçok unsura olduğu gibi sanata, edebiyata da hükmeder. Sanatın

³ İdeoloji kavramı ortaya atıldıktan sonra birçok düşünür tarafından zaman zaman olumsuz, zaman zaman da olumlu yönde eklenerek genişletilmiş ve tartışılmıştır. Ertan Yılmaz, ideoloji hakkında öne sürülen birçok görüşü çok yüzeysel bir şekilde tanımlar: “Doğru düşünme bilimidir (Destutt de Tracy); birtakım eksantrik adamların acayip fikirleridir (Napoleon); ters/yanlış bilinçtir (Marx); bir sınıfın dünya görüşüdür (Lenin); toplumu bir arada tutan bir sıvadır (Gramsci); maddi bir pratiktir (Althusser)” (Yılmaz, 2008: 63).

üretiminden, yayılmasına, tüketim aşamasına getirilmesine kadar birçok aşamada etkindir. İktidar olgusunu toplumsal ilişkiler ağı şeklinde düşündüğümüzde (Canclini, 1999: 141) iktidarın sadece merkezi bir durum olmadığını görürüz. İktidar toplumun her kademesindedir ve kendini sağlamlaştırma adına normalleşmeden yanadır. Bu mekanizma varlığını ve istikrarını devam ettirmesi için birçok kontrol ağına muhtaçtır. Özellikle demokratik toplumlarda iktidar örtüktür ve toplumun her kademesindedir (Touraine, 2018: 211). Foucault, iktidarın toplumsal ilişkilerin gelişmesinde belirleyici bir güç olduğunu söyler⁴. İktidar, kendini sağlama almak için kendi çıkarlarını ve özellikle inançlarını topluma mal ederek var olan bir mekanizmadır. Kendisiyle uyuşmayan düşünceleri ya da olguları pasifleştirir, ötekileştirir ve hatta marjinalleştirir (Atiker, 1998: 80). Böylelikle iktidar yerini sağlamlaştırır.

İktidarın yerini sağlamlaştırma yolu her zaman devingendir ve tüm kültürel unsurlarda kendini gösterir. Edebiyat toplumun kültürel bir unsuru olarak ele alınıp önemi kavrandığında iktidarın söylemlere ne kadar da ihtiyacı olduğu görülür. İktidar lehine geliştirilen söylemlerin kimin tarafından dile getirildiği ise ayrı bir öneme sahiptir. Edebiyat üzerindeki egemen güç, kendini söylemler yoluyla gösterirken özne olarak kendisine seçkin kişiler bulmaya çalışır (İnal, 1999: 115).

Egemen ideoloji ya da güç, söylemleri üretirken söylemlerin meşruluğu veya doğruluğundan ziyade kendisine rıza gösterilip gösterilmediğine dikkat eder. Rıza kavramı⁵ üretilen bir durum olmadığından iktidar, manevi kültürel unsurlardan faydalanır. Rızanın bilinçlerde yer edinmesi için sanatın gücünden olabildiğince yararlanmaya çalışan egemen güç, bu yolla topluma politikalarının yayılmasını sağlar. İktidar sanatı her fırsatta kullanmak istemiştir. *Şair ve Patron* (2018) adlı eser bu bakış açısıyla ele alınmış bir eserdir. Halil İnalçık, Osmanlı devlet erkânının bilgin ve sanatçıları nasıl da saraya bağımlı hale getirdiğini ayrıntılı bir şekilde ele alır. Edebiyatın egemen sınıf/güç tarafından nasıl işlenip hangi amaçlar doğrultusunda kullanıldığına Edward Said de değinir (Said, 2016: 107). Edebî metinler doğal olarak

⁴ Michel Foucault; özne, bilgi ve iktidar kavramları etrafında kuramını geliştirmiş ve özne teorisi ortaya koymaya çalışmıştır. İktidar mekanizmasında öznenin nasıl konumlandığını, iktidarı nasıl koruduğunu ve yansıttığını analiz eder (Foucault, 2014: 160).

⁵ Hegemonya olgusu etrafında çalışmalarını şekillendiren Gramsci için rıza kavramı hayati önem taşır. Hegemonyanın meşruluk kazanması için rızanın önemini ayrıntılı bir şekilde açıklayan Gramsci, bu yolla statükonun tüm sınıflar üzerinde meşruluğunu kazandığını ve konumunu sağlamlaştırdığını anlatır (Gramsci, 1997: 244).

bünyesinde söylem barındırır ve iktidar, bunu kendi ideolojisi açısından yeniden üretilmesini diler.

Böylelikle söylemler ideolojik süzgeçlerden geçerek yeniden üretilir ve iktidarı kendi perdesi altında gizler (Said, 2016: 195-197). İktidar, edebî metinler yoluyla söylemlerini sanata bürüyerek kalıcılığını, meşruluğunu güçlendirir. Öte yandan sanatın iktidara karşı bir direnme biçimi olduğu da unutulmamalıdır (Akay, Zeytinoğlu, 1998: 117). Hangi yönden bakarsak bakalım iktidar veya iktidar karşıtı düşünce akımları kendi ideolojileri uğruna sanatı kullanma girişimleri her devirde olmuştur. Dolayısıyla düşüncelerini edebî metinlere enjekte eden egemen ideoloji/güç/iktidar veya karşıt unsur, edebiyata siyasi olanı da bulaştırmış olur. Siyasal argümanlara ve belgelere sırtını dayayıp konuşlanan edebiyatın siyasalla ilişkisinin anlaşılması için metne birçok yönden bakmak gerekir.

Edebiyat ile ideoloji ilişkisi süregelen tartışma konularındandır. Edebiyatın, gerçeği ideolojik bir ekseninde çarpıtarak yansıttığı, önemli tartışmalardan biridir. Karmaşık ve sorunlu olan bu ilişki her ne kadar başlarda toplum tarafından ilgiyle karşılanmışsa da sonraki yıllarda ideolojiye olumsuz bir bakış açısının gelişmesiyle yine toplum tarafından sorgulanmaya başlanmıştır. Siyasi ideolojinin cazibesini yitirmesi yüzyılın başlarında gerçekleşen savaşlara ile kapitalist ilişkilere bağlanmış ve ideolojinin peşinden sürüklenenleri büyük hayal kırıklığına uğratmıştır. Böylelikle ideolojinin çarpıklığı ve yanıltıcılığı sorgulanmaya başlanmıştır.

İngiliz düşünür Eagleton, “İnsanların birbirlerini zaman zaman tanrı ya da böcek katına koymalarına yol açan şey ideolojidir. İnsanların geçerli maddi nedenlerden dolayı -söz gelimi, fiziksel varlığını devam ettirmeye ilgili nedenlerden dolayı- birbirleriyle mücadele etmeleri veya birbirlerini öldürmeleri rahatlıkla anlaşılabilir bir durum; anlaşılması asıl güç olan şey, fikir gibi soyutluğu apaçık olan bir şey adına da bütün bunların yapılabiliyor olmasıdır; ama yine de fikirler, insanların uğruna yaşadıkları ve yerine göre uğruna öldükleri şeylerdir.” (Eagleton, 2005:14) diyerek öğretilerin toplum üzerindeki tahakkümünü sorgular.

Benzer sorgulamaları Slavoj Zizek daha derinlemesine yapar ve ideolojiye farklı bakış açıları sunar. İdeolojik yanılsama üzerine fikir yürüten Zizek, “ideoloji, tam da insanların aslında ne yaptıklarını bilmemelerinden, ait oldukları toplumsal gerçekliğe ilişkin yanlış bir tasarıma (şüphesiz aynı gerçekliğe ilişkin çarpıtma yüzünden) sahip olmalarından ibarettir” (Zizek, 2011: 46) diyerek Marx’ın haklılık yönüne vurgu yapar.

Bireyin tarih içerisindeki serüveni her zaman bir değişim ve dönüşüm içerisinde olmuştur. Bireyin doğasındaki yaratıcılık ve üretken ruh, onu bir şeylere sahip olma, bir

şeyleri değiştirme ve dönüştürme arzusunu tetikler. Bireyin kendi dışındaki gerçekliği yorumlama isteği onu sanata yönlendirir. İdeolojisini olumlama açısından bir nesne olarak sanatı kullanmaya başlar. Egemen ideolojinin sanat üzerindeki baskınlığı, sanatın ruhuna, doğasına, yaratıcılığına ve dinamizmine aykırıdır. İdeolojik söylemler ya da anlamlar eserin dokusunda bulunur ve eserden bağımsız değildir. Dolayısıyla sanatçının dünya görüşünü kapsar (Ziss, 2016: 93). Sanat ile ideoloji arasında her zaman bir sömürü ilişkisi vardır. Sanat sömürülen taraftır (Somuncu, 2015 a: 71). Bu sömürünün hangi boyutta gerçekleştirileceği sanatçıya bağlıdır. İdeoloji sanıldığı gibi edebî metinlerde kolaylıkla yansımaz. Sanat ilkelerinden ve beğeni ölçütlerinden ödün verilmeden ideolojisini metne yoğuran sanatçı, bunu simgeleme ve ima yoluyla yapar (Wolff, 2000: 67). Doğrudan yapılan ideolojik söylemler sanatı özünden ayırıp edebî esere de zarar verir.

Yukarıda sanat ile toplum arasındaki ilişkileri açıklamaya çalışırken ortaya atılan farklı görüşlerin de olduğunu söylemeliyiz. Söz gelimi sanat felsefesinin idealist yaklaşımı sanat ile siyaseti birbirinden ayrı tutar. İdealistlere göre siyaset geçiciyi, sanat ise kalıcılığı hedeflediğinden birbirinden ayrı tutulmalıdır. Sanat ve felsefe alanında söz sahibi olan İtalyan estetikçisi Benedetto Croce, sanatı özerk bir alanında değerlendirir ve siyaset kaygısıyla oluşturulan her türlü eseri *sanatımsı* (quasi art) şeklinde tanımlar. Croce'un takipçisi Collingwood da siyasetin sanatsal yaratıma zarar verdiğini düşünür (Ziss, 2016: 48-49). Bu yaklaşımı reddedenler ise Kantçı ve Hegelci anlayışı da sorgulayarak, sanatın her şeyden önce ideolojik, siyasal, dinsel ya da ahlaki olması gerektiğini savunurlar ve sanatın estetik değerlerini göz ardı ederler (Oktay, 2004: 14-16). Bu haksız yaklaşıma rağmen idealistlerin tutumunun tam anlamıyla haklı olduğu anlamı çıkmaz. Nasıl ki sanatı sadece ideoloji, din veya siyaset eksenli değerlendirilemeyeceği gibi sadece salt sanatsal kaygılarla oluşturulmuş eserleri de toplumdaki bağımsız değerlendirilemez. Çünkü sanatçı, her ne kadar estetik kaygılarla sanat eserini üretmeyi hedeflemişse de üretim aşamasında edimleri sanat eserine kaçınılmaz bir şekilde yansır. Edebiyatı bir siyaset/ideolojik/dinî bir argüman olarak kullanıp sanatsal derecesi düşürülmemelidir. Fakat sanatın estetik beğeni ve değer ölçütlerini, kalıcılık yönünü göz önünde bulundurarak bir fikir, bir görüş ölümsüzleştirebilir.

Dolayısıyla bir sanat eserinin, edebiyatın, daha açık bir ifadeyle romanın toplumsal olgulardan, yani ideoloji ve siyasetten bağımsız bir şekilde sadece sanatsal açıdan değerlendirip yüceltmeye çalışmak yersiz bir çabadır. Hele ki roman türünün kültürel öğelerle örülü kurgusunu görememek romanın değer ve beğeni ölçütünde yanlış tespitlere neden olabilir. Öte yandan toplumsal hassasiyetlerle kaleme alınan romanların kendilerine daha çok yer edindikleri bir gerçektir. Böylelikle bir romanın toplumsal söylemlerini siyaset düzleminde anmak romanı farklı noktalarda değerlendirme imkânını doğurur. Fakat edebiyatın bir sanat dalı olduğundan dolayı onun ön koşulunun *güzellik* olduğu unutulmamalıdır (Aytaç, 2012: 20).

Edebiyat, bir takım bilgiyi, birikimi, kültürel değerler ile inancı yeniden üreterek kendi bünyesinde çoğaltır. Sanat eserini bu temel bileşenler etrafında oluşturan sanatçının meydana getirdiği eserde; sahip olduğu bilgi, birikim ve kültürel değerlerden ürünü soyutlanamaz. Sanatçının bilgisi, kültürel birikimi, inancı eserin besleyici unsurlarındandır. Yukarıda sıraladığımız unsurlar Bir eserin varoluş serüveninde tetikleyici görevindedirler. Sanatçı da toplumun bir parçası olduğuna göre onun en bireysel tutumunda bile bir ideolojik etkinlik görmek mümkün olabilir.

Sanat, yaşamın bir yansıması olduğundan sanat yapıtının da içinde bulunduğu koşullarla ilintili olması bizlere sanatçının önemini gösterir. Sanatçı yapıtını estetik değer ölçütleri düzleminde oluştururken yaşadığı tarihsel koşullarla beraber içinde bulunduğu çevrenin siyasi, ekonomik ve sosyal yapısını da tamamıyla göz ardı edemez. Sanatçının yaşadığı dönemin egemen gerçeklik anlayışı, sanatçının yapıtını birçok yönden etkilemesi mümkündür. Sanatçının toplum içerisinde özel bir yere sahiptir. O, dünyayı farklı duyumsar, farklı algılar. Sanatçının doğaya, topluma, hadiselerle, bireysel problemlere yeni bir bakış sunar ve eserinde yeniden üretir. Sanatçı dünyada olup biten her şeyi, gerek toplumsal düzeyde gerekse bireysel düzeyde gördüğü eksiklikleri eserinde tamamlamaya çalışır. Sanatçının takındığı bu tavır, kendi dünya görüşünde gizlidir (Cemal, 2000: 63). Toplumsal duyarlılıkla yazılmış sanat eserlerini anlayabilmek, sanatçının dünya görüşünü anlamaktan geçer.

Sanatçı eserine şekil verir, şekil verirken de biz dizi sorgulamaları (Kundera, 2014: 39) nesnel bir şekilde (Lukacs, 2014: 17) gerçekleştirir. Bu yüzden edebiyat incelemelerinde romancının dünya görüşüne başvurmak gerekir (Moran, 2011: 22). Murat Belge yazarın gerçeği üretirken ideoloji yüzünden çarpıtarak yeniden ürettiğini

vurgular (1989: 260). O halde bir edebiyat incelemesinde sırf sanattan bahsetmek söz konusu olmamalıdır. Saf bir romancı olamayacağı gibi saf bir sanat eseri de olamayacaktır. Özellikle Batılılaşmayla birlikte başlayan yakın dönem edebiyatçılarına baktığımızda politikaya, siyasete ilgi duymayan edebiyatçı yok gibidir (Okay, 2004: 497). Romanın Tanzimat'tan günümüze uzanan tarihsel süreci göz önünde bulundurulduğunda neredeyse tüm romancılar siyasal konulara romanlarda yer vermiş ve kendi ideolojileri doğrultusunda kurgulamalar yapmışlardır. “Romanı, toplumu, özellikle de toplumun siyasal ve kültürel kuramlarını yeni bir yöne sokmaya çabalayan reformist programın bir parçası olarak Avrupa'dan ‘ithal eden’ Tanzimat entelijensiyasının gözünde, Batılı yazım türlerinin Türk edebiyatına girmesi kendi başına devrimci bir amaçtı” (Evin, 2004: 101). Çünkü Batı bizden ilerdeydi ve bir an önce Batı dünyasını yakalamak için birçok alanda reform şarttı. Bu yüzden Batı’yi model almamız kaçınılmazdı (Karabulut, 2008: 11).

Bu dönemin romanları sanatsal nitelikten yoksun olsalar bile toplumsal etkileri göz ardı edilemez gerçeklerdir (Dino, 2008: 144). Yeni bir medeniyet çizgisinde ürünlerini sunan romancılar, olaylar karşısında kendilerini sorumlu birer “aydın” olarak görmüşler ve kimi zaman egemen/resmi ideolojinin etkisinde kalarak kimi zaman da bağlı oldukları siyasal ideoloji ekseninde tavırlarını ortaya koymuşlardır.

Kendilerini sorumlu birer aydın⁶ olarak gören romancıların başında Ahmet Midhat Efendi yer alır. Türk romanının babası olarak gösterilen Ahmet Midhat Efendi (Çelik, 1971: 17), toplumu bilinçlendirmek ve eğitmek için hem roman türünden hem de yazılı basından faydalanmıştır (Korkmaz, 2011: 1053). Ahmet Midhat Efendi örneğinde olduğu gibi romancılar sosyal hayatı eserlerinde konu edinirken adeta bir sosyolog, bir psikolog gözüyle olayları irdelemişlerdir. Öte yandan toplum tarafından da romancıların, psikolog, sosyolog, hatta filozof olarak algılandığı durumlar olmuştur (Yılmaz, 1996: 147). Bundan dolayı romancılar toplumsal gerçeğin yorumcuları arasında sayılmışlardır. Romancıların toplumsal sorumluluğu ve olaylara yaklaşımı, yukarıda da ayrıntılı bir şekilde izah ettiğimiz gibi, objektif değildir. Çünkü romancı bir bilim adamı değildir. Eserleri okur üzerinde gerçekçi bir etki bıraksa da, onları

⁶ Ahmet Midhat Efendi, romanlarını öğreticilik kaygısıyla oluşturmuş ve toplumda olumlu bir etki uyandırmayı amaçlamıştır. Romanındaki Râkım Efendi tipi bu durumun örneklerindedir. Fakat Râkım Efendi de modernizm çerçevesinde ne kadar ideal ve aydın olduğu tartışılır.

yönlendirse de, nihayetinde kurmaca bir eserdir. Gerçek hayatı ancak yeniden üretir ve üretirken onu değiştirir.

Gerçeği yeniden üretip değiştiren sanatçı, toplumsuz değildir. Belli bir toplumda ve çevrede yetişmiştir. Bu noktada Asım Bezirci sanatçı için şunları söyler:

“Elbette, toplumun bir bireyi olan sanatçı da –kendine ne denli özgür, bağımsız, sorumsuz görürse görsün- sözü geçen ideolojik donanımın dışında kalmaz. Gerçekliği eserinde yansıtma işlemi de onu ideolojiye bağlar. Çünkü yansıtma, gerçekliği bilmenin yanı sıra değerlendirme işlemine de dayanır. Değerlendirme ise sanatçının ideolojisiyle ilgilidir. Gerçi sanat çok katlıdır, tek başına ideolojiye indirgenemez; üstelik, sanatçının da ayrı bir kişiliği (kendine özgü bir yaşamı, yeteneği, imgelemi, duyarlılığı, öğrenimi, gözlemi, eğilimi vb.) vardır, bu yüzden de gerçekliği kendine göre algılar, yorumlar, biçimlendirir, ama sanatın genel yönü yine de bağlandığı sınıfın ve yaşadığı toplumun ideolojisiyle koşullanmıştır” (Bezirci, 1989: 106-107).

Yazarın kurmaca dünyasının sınırlarını zorlayarak edebî ürününü bir kitle iletişim haline dönüştürmesi ve onu “çokbilmiş bir özne” haline getirmesi (Somuncu, 2015 b: 258), eserin değerini düşürmekte ve eserin amacının dışına çıkartmaktadır. Bu nedenle romanlarda siyasal bir olaya bakarken yazarın nerede durduğu ve kim olduğu önemlidir.

Sanatçı kendi varoluşunda önemli etkileri olan dünya görüşünü veya inanç evrenini, örtük ya da açık, bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde eserlerine taşır. Burada yukarıda da değinildiği gibi, estetik ile ideolojinin buluşması ortaya çift yönlü bir etkileşim doğurur (Günay, 2013: 320). İdeoloji sanatsal bir hüviyette sergilenirken estetik değerleri alışıya etmemelidir. Sanatçı, eserini siyasi bir manifestoya dönüştürüp sanat ilkelerinden ödün vermesi onu haklılaştırmayabilir. Sanat; estetik değer ve beğeni ölçütlerinin ışığında duyguları, inancı, değerleri, deneyimleri kendine özgü bir üslupla yeniden yorumlayıp tersten de bakarken, ideolojik nesne ya da özne alanlara düz bakar (Şimşek, 2000: 262). Bundan dolayıdır ki ideoloji, sanat eserlerinde saf bir şekilde ortaya çıkmaz ve edebî metinlerde genellikle örtük bir şekildedir. Sanat eseri ideolojiyi olduğu gibi değil, ona estetik bir özellik kazandırarak yeniden üretir (Wolff, 2000: 65-66). Birbirine zıt görünen bu iki kavram sanatçının hüneriyle edebî metinlerde yerini alarak kitlelerin düşünce dünyasına katkı sağlar. Bu katkının hangi biçim yoluyla eserin oluşturulması tercihi tamamen sanatçının bilgisine, birikimine, düşün dünyasına, estetiğine bağlıdır. Söz gelimi yaşanmış bir hadiseye eserlerinde yer veren romancılar bir birinden farklı bakış açılarıyla olayı kurgulamakla beraber bilgiyi de istediği gibi yoğurma özgürlüğüne sahiptir.

Siyasal olaylara eserlerinde yer veren romancılar istemsizce fikir dünyasını romana yoğurur. Eğer roman siyasal ya da ideolojik konular içeriyorsa romancının da bir ideolojisi ve bir niyeti vardır demektir. Siyasal ya da politik konular, sanat eserlerinde her ne kadar farklı ideolojik ve estetik kaygıyla üretilse de, o sanat yapıtını toplumsal olana bağlar. Bundan dolayıdır ki sanatçının tutumu ve niyeti bu çalışma için önemlidir. Gerçeklik, yazarın elinde değişip dönüşürken ideolojik olarak çarpıtılmaya mahkûmdur. Yazarın gerçekliğe karşı duruşu ister yakın ister uzak olsun, bir şekilde kullandığı dil ve başvurduğu yöntemler gereği onu başka bir boyuta taşır. Yazarın romanına taşıdığı gerçeklik, onun dil ve üslubu ile bakış açısına bağlı olarak dönüşüme başlar. Murat Belge; ideoloji, bilim ve sanatın gerçeklik karşısında düşünceyle biçimlendiğini vurgular. Bu noktada dilin önemine vurgu yapar ve ideolojinin edebiyata taşınmasında dilin önemli bir unsur olduğunu söyler (Belge, 1989: 260-270). O halde yazar, gerçekliği ideolojisinden yola çıkarak dil vasıtasıyla metne yerleştirmesi, gerçekliği dönüştürdüğü gibi metni de ideolojikleştirir.

Yazarların romanlarında politik konulara eğilmelerinin nedenlerinden biri Tanzimat döneminden bu yana gerek devlet kademelerinde gerekse basın dünyasında söz sahibi olmalarından kaynaklanmaktadır. Romancıların edebî faaliyetleri siyasi duruş ve tavırlarından ayrı değerlendirilemez. Edebiyatçı gazeteciler Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda söz sahibi oldukları kadar 27 Mayıs döneminde de söz sahibi olmuşlardır. Dönemin resmi ideolojisi tarafından 27 Mayıs bir devrim olarak görülme ve işlenmektedir. Sağ/muhafazakâr çizgide gelişen ve ideolojisini bu yönde belirleyen Demokrat Parti, başta komünizmle mücadele kanunuyla beraber ezanın aslına dönüştürülmesi gibi bazı uygulamalar neticesinde özellikle sol görüşlü yazarlar tarafından eleştirilmiştir. Hemen şunu da belirtmekte fayda var ki, Demokrat Parti iktidarı kendisine yöneltilen eleştirilere dönemin yazarlarına hapis, sürgün, baskı gibi antidemokratik bir şekilde cevap vermiştir. 27 Mayıs Darbesi ile beraber sol görüşlü aydınların ordu ile “gönüllü” ittifakı bu minvalde düşünülebilir. Ordu, bir kısım akademisyen ve öğrenciler, neredeyse sol görüşlü yazarların, aydınların tamamı (Sümer, 2016: 105), dönemin romanlarında 27 Mayıs Darbesi'ni devrim şeklinde yorumlamışlardır.

Belirli amaçlar etrafında toplanan bir grubun mevcut iktidara/yönetime karşı ayaklanma çıkartarak iktidarı ele geçirip devletin siyasi ve sosyal yapısını reformist bir

kimlikle değiştirmeye yeltenmesine devrim denir. Devrim, ihtilâl kelimesiyle de eş anlamlı kullanılarak topluma köklü değişimler vadeder ve bireylerin zihinsel eylemler sonucunda ortaya çıkar. Zihinsel eylemlerin olgunlaşması söz konusu edildiğinde karşımıza çıkacak ilk olgulardan bir tanesi de yazınsal ürünlerdir. Edebiyat, köklü değişikleri muhatabından her ne kadar doğrudan talep etmese de kendi doğasında bulunan estetik algılamayla bunu ortaya koyar. Edebiyatın devrimle buluştuğu nokta burada anlamlaşabilir. Çünkü her ikisi de dünyanın değiştirilmesini veya özgürleştirilmesini diler (Marcuse, 1998: 94). Edebiyatla devrimin buluştuğu noktaya buradan bakıldığında gerçeklikle karşı karşıya geldiği ortaya çıkar. Edebiyat insanın çıkarlarından yanadır. İnsandan ve güzelliklerden yana tavır alan edebiyat, doğası gereği üstün insan özelliklerini ve insanın özgürlüğünü işler. İnsanlığın aleyhine gelişmiş ve gelişmekte olan ne varsa karşı çıkar. Edebiyatın gerçekliği değiştirmeye çalışması onun devrimcilik yönünü gösterir.

Devrim, toplumsal kökten değişiklikleri hedefler ve toplumsal akışın aksi yönüyle uğraşarak kalıplaşmış unsurları yıkmaya çalışır. Toplumsal düzendeki sorunları tespit eden devrim, toplumu dönüştürme fikrini ilk olarak zihinsel açıdan tesis etmeye çalışır⁷. Tesis etme aşamasındaki en önemli araç kuşkusuz sanattır. Özellikle edebiyatın kurgulama yoluyla kullandığı semboller ve simgeler bireyin zihinsel modeline doğrudan etki eder. Edebiyatın bu yönünü kullanan devrim, bireylerdeki zihinsel süreci yönlendirerek kendisini meşrulaştırmaya ve haklılaştırmaya çalışır. Kimi zaman edebiyatın gönüllü bir şekilde devrime, değişime destek verdiği de görülür.

Zihinsel süreçlerin kontrolünü edebiyatla da ele almaya çalışan devrim, kendi ideolojisini farklı kanallarla bireylere ulaştırır. Böylelikle ortak düşünce etrafında bireyleri toplayan kimi eserler birer ideolojik nesne haline gelirken (Jusdanis, 2014: 105-107), kimi eserler de devrime gönüllü bir şekilde destek vererek gerçeği kendi lehine değiştirir. “Sanat insanı parçalanmış bir durumdan birleşmiş bir bütüne dönüştürebilir” (Fischer, 2018: 64). Bu yargıya birçok örnek verilebilir. Örneğin Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunda devrimciliğin dinamikliğini ve sürekliliğini sağlamak için art arda inkılaplar yapılmış ve Osmanlı’nın kültürel izleri silinmeye çalışılmıştır (Tekelioğlu, 2003: 68-70). Bunun oluşmasında zihinsel süreçleri kontrol

⁷ Bu noktada devrim ile sanat ilişkisinin değinilme sebebi, çalışmaya alınan birçok romanın 27 Mayıs’ı devrim olarak işlemedendir.

etmek için dönemin romanlarının önemli bir işlevi olmuştur. Şunu da belirtmek gerekir ki edebiyat devrimin gerçekleşmesinde tek başına yeterli değildir. Edebiyat ancak devrimi estetik bir biçimde siyaset üstü bir üslupla kendi doğasında ortaya koyabilir (Marcuse, 1998: 93). Öte yandan edebiyatın salt devrim çıkarlarına kullanılması sanata zarar vereceği gibi hedefinden de sapmalara neden olabilir. Devrimin mevcut düzene karşıtlığı, toplumu dönüştürücü özelliği ve bunu bazen şiddete meylederek gerçekleştirmesi yönünden edebiyata aykırı bir durum teşkil eder. Buna karşın edebiyat dönüştürmeyi estetikle yaparken geleneği de korumaya özen gösterir (Kuhn, 2002: 42). 27 Mayıs Darbesi'nin zihinlerde "devrim" olarak yerleşmesinde DP karşıtı yazarların sanat yoluyla sunduğu destekleri tartışılmazdır. Gerek şiirde (Sümer, 2016: 102-104) gerekse romanda yapılan algı 27 Mayıs Darbesi'nden sonra yıllarca işlenmiştir. İleride, uygulama kısmında göreceğimiz gibi sol fikirleri benimseyen yazarlar, her konu başlığında, her fırsatta, 27 Mayıs'ı bir devrim gibi sunmak için Demokrat Parti aleyhine gelişen olayları olumlamışlardır. Öte yandan sağ cenahtan gelen yazarlar da 27 Mayıs'ı bir "darbe" olarak kurgulamışlardır.

Sanat tek başına devrimi ya da köklü değişiklikleri temsil edemez. Yerine göre kullanıldığına devrimlere, değişimlere, iktidarlara ancak yardımcı olurlar. İktidarlar, toplumu yönlendirmek adına bazı yöntemlere başvurur. Politikalarını kanıtlama, topluma empoze etme, ortak bir bilinç oluşturma adına birçok alana başvuran iktidarlar, ideolojilerini içselleştirmeyi amaçlar (Yıldız ve Günay, 2011: 161). Bu şekilde hedeflenen kitle belli kalıplar içerisinde düşünmeye ve hayatı yorumlamaya başlar. Yeni kurulan rejimlerde veya iktidar değişikliklerinde uygulanmaya çalışılan sanat ile yapılan algı, bireylerin toplum içerisinde kaynaşmasına ve ortak düşünmesine vesile olurken toplumda dayanışma deneyimini kolaylaştırır. Bu noktada iktidarlar, sanatın anlatı türlerinden yararlanmaya çalışırlar (Jusdanis, 2014: 109). Toplumun tamamının zihinsel süreçlerini kontrol altına alıp ortak bir bilinç oluşturmak için sarf edilen çabanın gölgesinde her zaman farklı düşünceler de yeşerdiği bir gerçektir. İktidarların tutumuna göre bu farklı düşünceler zamanla radikallaşıp öznesini ötekileştirebilir. Söz konusu çalışmada 27 Mayıs Darbesi'nin gerçekleşmesinden sonraki yirmi yılda çıkan 27 Mayıs rejimine muhaliflerin sesi cılız çıktığı gibi, muhalif tutum gösteren eserlerin de genel anlamda sanatsal yönden zayıf olduğu görülür.

Edebiyatın gücüne inanan devrimler, metinleri güdümlü hale getirir. Okunan metin her ne kadar kurmaca olsa da okur üzerinde “gerçek” bir etki bırakabilir.

Bu doğrultuda Edward Said metnin gücünden, “Metinsel tutum”dan söz eder. Said, “Metinsel tutumu körükleyen ikinci durum, görünürde elde edilen başarıdır. Eğer kişi aslanların yırtıcı olduğunu bildiren bir kitap okuyup sonra da yırtıcı bir aslanla karşılaşır (basitleşiyorum elbette), olasılıkla, aynı yazarın başka kitaplarını okumaya özenecek, bunlara inanacaktır. Dahası, eğer ‘aslan kitabı’ yırtıcı bir aslanla nasıl başa çıkılacağı konusunda talimat veriyorsa ve bu talimat işe yarıyorsa, yazar yalnızca inanılır olmakla kalmayacak, aynı zamanda başka türden yazılı edimlere de el atmaya yüreklendirmiş olacaktır” diyerek kitabı bilginin gerçeklik sorununu ele alır (Said, 2014: 104).

Söz gelimi resmi ideolojinin güdümüyle zihinsel sürecini tamamlayan Cumhuriyet nesli, –daha dar anlamla ifade etmek gerekirse- bürokrasisi, Demokrat Parti’nin ezanın aslına dönüştürme uygulamasını dil inkılabından verilmiş bir taviz ve eskiye dönüş (teokratik yönetim biçimi) şeklinde yorumlamaktadır. İkinci bölümde de görüleceği gibi, özellikle sol fraksiyonlardan gelen yazarlar bu durumu eserlerinde işlemişlerdir.

Tanzimat döneminden bu yana Türk romanı, ideolojiyle, siyasal olanla iç içe olmuştur. Aslında bu toplumsal zorunluluktan da doğmuştur. Özellikle Cumhuriyet döneminde gelişen Türk edebiyatı, yeni düzeni benimsetmek, yapılan devrimleri topluma kabul ettirmek, zihinsel sürecin kültürel yönünü sağlamlaştırmak için egemen ideolojinin edebiyatı kullanmıştır (Yalçın, 2011a: 22). Dönemin aydınları zihinsel dönüşümü gerçekleştirmek ve hızlandırmak için iktidara verdiği destek gayet açık bir şekildedir (Güneş, 2007: 102). Dönemin iktidarı kuşkusuz İttihat ve Terakki Cemiyeti’dir. Dönemin koşulları (savaş, ekonomi, yoksulluk) gereği iktidar, milliyetçilik çizgisine kaymış ve ister gönüllük esasına dayansın isterse zorunluluktan olsun bu dönemde yazar/gazeteci/aydın iktidara destek vermiştir. Hatta Ziya Gökalp, bu dönemde iktidarın “kültür bakanı” gibi davranmış ve kültür-sanat programlarını yasalaştırmıştır (Sümer, 2015: 185).

Yazarlar, söz konusu dönemlerde zihinsel süreci hızlandırmak ve temellendirmek için romanlarda sözcülerini genelde aydın tipi üzerinden oluşturmuşlardır. Aydın tipi, Veli tipinin bir devamı olarak görmek mümkündür (Kaplan, 2011: 151). Veli tipinden sonra ortaya çıkan Aydın tipi, ilk dönemlerde düalist bir yapı içerisindeyken sonraki dönemlerde öğretmen aydın, muhalif aydın (Baştürk, 2016: 627) gibi farklı aydın tipleri romanlarda görülmüştür.

Hilmi Yavuz, Tanzimat ve Cumhuriyet dönemlerini karşılaştırdığında sanatçının ideolojik konumunda herhangi bir değişikliğin olmadığını vurgular.

“Tanzimat’tan Cumhuriyet’e yapılacak bir soykütük çalışması, ‘gelenekçi’ entelijansiya ile ‘modernist’ entelijansiyanın ideolojik konumlarında hiçbir değişiklik olmadığını, Tanzimat’tan bugüne temelde aynı çorbanın ısıtılıp ısıtılıp önümüze konulduğunu gösteriyor. ‘Modernist’ Batıcı entelijansiyanın tarihî misyonu, Şinasi’nin rasyonalizmini II. Meşrutiyet’te materyalizm ve pozitivizm olarak; Cumhuriyet döneminde ise materyalizmi Marksizm, pozitivizmi ise Kemalizm olarak yeniden üretmekten ibaret kalmıştır.” (Yavuz, 2013: 77).

Bu tutum, rejimin ideolojisinden kaynaklanmakta ve egemen ideolojinin söylemlerini aydınlar, farklı kavramlar altında tekrar üretmektedir. “Devletin İdeolojik Aygıtları”nın tanımını yapan Althusser, bunlardan birinin de kültürel DİA’lar olduğunu söyler. Ona göre bu aygıtların kamusal ve özel alanlarda işlevi önemlidir (Althusser, 2014: 50-52). Cumhuriyet döneminde edebiyat, egemen ideolojinin himayesinde bir “aygıt”, bir kitle iletişim aracı olarak görev almıştır. Özellikle milli edebiyatın doğuşu sırasında dönemin iktidarı tarafından edebiyat bir proje olarak geliştirilmiş ve millî kimliği inşa etmede önemli bir araç sayılmıştır (Sümer, 2015: 57).

Cumhuriyet rejimi hangi eserlerin himaye edileceğini açık bir dille tarif etmiştir. “Bunlar eski rejimi mahkûm etmeli, milliyetçiliği ve modernliği yükseltmeli, vatanseverliği savunmalı, toplumun iyiliği için kişinin kendisini feda etmesi idealini ifade etmeliydi.” (Karpata, 2009: 130). Böylece milli bir kimlik ön plana alınmış, eski reddedilmiş ve Cumhuriyet ideolojisini yansıtan eserlerin oluşması için zemin hazırlanmıştır.

Türk romanının ortaya çıkışıyla Batı’da ortaya çıkışı arasında farklar olduğu noktasında birçok kuramcı ve araştırmacı tarafından dile getirilir, irdelenir ve değerlendirilir.

“Batı romanı, nasıl bir gerçek ve Tanrı arayışının romanı ise, Türk romanı da yeni bir varoluş ve felsefesinin, Türk insanının kendisini arayışının romanıdır. Batı romanından farklı olarak Türk romanı, hem kendi öz değerlerini bulmak, bu değerleri bir perspektif içinde sentezlemek, hem de Batı medeniyet dairesine girmiş olmanın yüklediği mecburiyetleri yerine getirmek zorundadır” (Kantarcioglu, 1998: 46).

Batı’ya kıyasla bakıldığında, Türk romanı kendi doğası içerisinde evrimleşip gelişmeyen, tamamen devletin modernlik/değişim politikasına göre edebiyat sahama giren bir tür olarak görülür. Türk romanı, bir “medeniyet projesinin aygıtı” olarak ortaya çıkmıştır (Parla, 2016: 10-20). Bundan dolayı ilk dönem romancıları toplumsal sorunlara eğilmiş ve ortak temler etrafında eserler meydana getirmiştir.

Türk romanında düşünce ve özgün bakış 1920'den sonra belirginleşir. Türkiye'de Cumhuriyet'in yönetim şekli olarak benimsenmesinden hemen sonra birçok alanda olduğu gibi edebiyatta da değişiklikler söz konusu olmuş ve toplumun çağdaş, laik ve Batılı bir şekilde yeniden biçimlenmesi yeni rejimin amaçları arasına girmiştir. Resmi ideolojiye bağlı birçok yazar ve şair eserleriyle Cumhuriyet ilkelerinin ve devrimlerinin yerleşmesine hizmet etmişlerdir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin temelleri atıldıktan sonra ulus-devlet ekseninde bir kanon oluşturulmuş ve Cumhuriyet'in ilanından sonra özellikle ilk yirmi yılında düzenlenen sanat ödülleri, kitap tanıtımları, ders müfredatları (Çıkla, 2007: 53-54) gibi bazı eylemlerle toplumun zihinsel süreci kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. "Cumhuriyet döneminin kanonunu belirleyen isimlerinin Anadolu'yu mütereddit bir temasla ve ruhunu da çok nüfuz edemeden ele alan romanlarının yanında; oraya eğilen ikinci bir kentli aydın kuşağı da toplumculardır" (Solak, 2014:124). Böylece egemen ideolojiye bağlı yazarlar bilinçli bir üretime geçerken, karşıt görüşlü yazarlar da gerek egemen ideoloji tarafından gerekse meslektaşları tarafından ötekileştirilmiştir (Somuncu, 2012: 156). Resmi ideoloji tarafından desteklenen romanlarda Osmanlı'nın çözülüşü, toplumdaki sorunlar, milli mücadele yılları ve döneminin insan profili işlenmiştir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Halide Edip Adıvar, Reşat Nuri Güntekin, Refik Halit Karay gibi romancılar egemen ideolojiye bağlı dönemin yazarlarındandır. Özellikle Yakup Kadri gerek romanlarıyla gerekse eylemleriyle Cumhuriyet döneminin önemli aktörleri arasındadır. Neredeyse tüm romanları politik ideolojik içeriklidir. Cumhuriyet devrimlerini benimsetmek ve yaymak amacıyla Kadro dergisini kurmuş ve edebiyatı "milli devrimci" bir çizgiye koymak istemiştir (Karpat, 2011: 98-99). Kadro dergisi, devletin fikri aracı şeklinde işlev görmeyi amaçlamıştır.

Cumhuriyet döneminde iktidarın güdümüyle yayınlanmış eserlerde politik ve toplumsal konular işlenmekte ve kişilerin sınıfsal tercihi, politik kararını belirlemektedir. Birey tek başına bir sembol olmaktan ziyade bir anlamlar toplamıdır (Belge, 2012: 88-89). Politik ve ideolojik içerikli romanların bu özelliği, 1930 sonrası Sovyet toplumcu gerçekçilik kuramının etkisiyle (Orwell, 2018: 57-59) ortaya çıkan romanlarının da karakteristik özelliği haline gelmiş ve birey, 1980'lere kadar göz ardı edilmiştir. Fethi Naci *Yüz Yılın 100 Türk Romanı* adlı eserinin ön sözünde, toplumcu bir çizgide romanlarını kurgulayan Fakir Baykurt'tan köy romancılığıyla ilgili

değerlendirmeleri aktarır: “Fakir Baykurt ‘Romanımız Ne Durumda?’ başlıklı bir yazısında şöyle diyordu: ‘Aksayan başka bir yan da şu: Toplumcu roman, toplumcu gerçekçi roman falan derken bireyi savsakladık biraz.’” (Naci, 2013). Toplumcu gerçekçiliğin edebiyatı kısırlaştırdığını ve “sığ bir gerçeklik” anlayışıyla üretildiğini Nedim Gürsel de ifade eder (Gürsel, 2007: 70).

Siyasi ve sosyal meseleleri ele alan romanlarda, genelde toplum yönüne vurgu yapıldığı için bireyin kişisel hassasiyetleri ve hayatı duyusu arka plandadır. Fakat bu, toplumcu romanların özneyi tamamen göz ardı edip salt bir siyasal ve sosyal söylemler yumağıyla ördüğü anlamına gelmez. Söz gelimi çalışmamızda yer alan *Karanlığa Direnen Yıldız* adlı roman politik ve siyasi yönü ağır basan romanlardandır. Fakat başkişi başta olmak üzere olumlu karakterlerin ıstıraplarını, özlemlerini, umutlarını tamamen hissederiz.

Demokrat Parti’nin iktidara geldiği 1950 yılına kadar yazarlar, Doğu-Batı sorunsalını kurgusunda eksen haline getirir, işler ve egemen ideolojiyi yeniden üretir (Aksoy, 2008: 24). Ayrıca bu yıllarda mesleği doğrudan yazarlık olan yazarların ortaya çıkmasıyla iktidardan bağımsız yazarlar ortaya çıkmaya başlar ve devletin “maaşlı memur yazarları”nın yerine geçer. Toplumcu hassasiyetle yazılan romanlar, sol görüşlü yazarların çoğalmasıyla artar ve edebiyatımızda “köy romancılığı” alanı açılır (Kaplan, 1997: 69). Tek parti döneminin baskıcı tutumu karşısında yazarlar edebiyat sahasında – örtük de olsa- söz söylemeye başlarlar. 1950’li yıllarda traktörün köy hayatına girmesiyle beraber insan gücüne dayalı işgücü azalır ve köyden kente göç başlar (Çavdar, 2007: 65-67). Böylelikle romancılar köy hayatını edebiyata konu edinirken göç olgusunu da işler.

Köy romanlarının çoğu siyasal olanla iç içe olduğunu, çok azının özgün duruş sergileyebildiğini, sosyal gerçekçilikle yazıldıklarından ideolojik içerikli ve büyük çoğunluğunun içeriğinin tekrarlanan klişelerin olduğunu söylemek gerekir (Samsakçı, 2014: 324). Köy romanlarının ortaya çıkmasıyla Demokrat Parti’nin ortaya çıkması aynı döneme denk gelir. Demokrat Parti’nin liberal/muhafazakâr bir parti olması, köy romancılarının da sosyalist/Kemalist/Marksist bir çizgide hareket etmeleri, köy romanlarının kurgusunda kimin düşman kimin dost, kimin olumlu karakter kimin olumsuz karakter olduğu önceden kestirilebilir. Fethi Naci bu alanda eserler meydana getiren yazarların zihin dünyasında, köy sorunlarına ve gerçeklerine dair önceden bir

şablonun olduğunu, dolayısıyla romancıların köy gerçekleri ve sorunları hakkında önceden biçimlenmiş çözümlerle yaklaştığını söyler (Naci, 2013: 533). Siyasi ve ideolojik içerikli romanlar köy romancılığı türünde olduğu gibi, diğer türlerde de kendini gösterir. Öte yandan toplumcu gerçekçilik kaygısıyla ele alınan, doğrudan sınıfsal farklılıkları yansıtan romanlar da bu dönemde artmaya başlar.

Geçmişin izlerini silip “yeni”yi kurmayı hedefleyen Cumhuriyet aydınları, hedefleri doğrultusunda Avrupa’yı örnek alarak çağdaş bir ulus oluşturmayı amaç haline getirirler. Toplumun zihinsel sürecini kontrol etmek için edebiyatı bir yöntem olarak gören dönemin aydınları, tek partili dönemin anti-demokratik huzursuzluğunu yaşar ve bu durumu kısmen de olsa dile getirirler. Ülke, tam bu sırada çok partili rejime geçer ve Demokrat Parti neredeyse tüm kesimlere büyük bir umut olur. DP’nin özellikle “basın özgürlüğü” söylemleri dönemin aydınlarını cezbeder.

1950 yılında Demokrat Parti’nin özgürlükçü ve reform söylemleri toplumda heyecan yaratarak DP’yi iktidara taşır. Toplumun sağa kayması karşısında Kemalist ve Marksist romancılar içe kapanarak toplumdan uzaklaşmaya başlar (Oktay, 2008: 92-94). Fakat DP’nin, iktidara gelmesinden kısa bir süre sonra özellikle basın alanında uyguladığı baskılar sonucu yazarlar romanları söz söyleyebilecek bir mecra olarak görürler. Bu yıllara kadar iktidarın gözetiminde gelişen ve Cumhuriyet devrimlerini benimsetmeyi amaçlayan Türk romanı, DP iktidarıyla beraber bir kısmı “muhalif” bir kimliğe bürünür. Egemen ideolojinin de onay vermediği DP iktidarına sol görüşlü yazarların sağ bir partiye destek vermemeleri şaşırtıcı değildir. Bu durum bir kısım Türk romanında ideolojinin belirginleşmesini, roman kurgusunda kutuplaşmayı, ötekileştirmeyi doğurur.

Bütün ideolojilerde ötekileştirme vardır. İdeoloji kendi doğası gereği konumunu sağlamlaştırmak ister. Romanda bu yol, karşıt güç oluşturarak ve olabildiğince “öteki” olumsuzlandırarak yapılır. Çalışmamıza aldığımız romanların büyük çoğunluğunda kurgu boyunca “biz”i “olumlama” “öteki”yi “olumsuzlama” çabaları vardır. Aslında anlatının geleneğinde her zaman iyi ve kötü çatışması vardır. Kurgunun belirleyicisi iyiler ve kötülerdir. Kullanılagelen bu motif ideolojik eserlerde ayrıntıya girer ve subjektif hal alır. İyi ve kötü, daha önce evrensel değerler üzerinden belirlenip ahlaksal yönden bireyin gelişimine katkı sağlarken, ideolojik anlatıların ortaya çıkmasıyla şahıslar kime, neye ve nasıl kötü; kime, neye ve nasıl iyiye dönüşmüştür. Ele alınan

romanlarda da görüleceği üzere kurguların temel düzeneğini, ideolojisini ve bakış açısını iki faktör belirler: 27 Mayıs devrim mi, darbe mi?

Romandaki konuların çoğalmasıyla beraber geleneksel roman anlayışı da yavaş yavaş yerini modern roman anlayışına terk etmiştir. Kurgu teknikleri ve modern anlatımcılık roman dünyasını zenginleştirirken (Kantarcıoğlu, 2008: 6) romandaki muhalif tutum ve ideolojik bakış açısı da giderek çeşitlenir. Bunun sebepleri arasında 27 Mayıs'ın özgürlükçü anayasası ile demokrasiye yapılan askerî müdahalelerdir. Bu dönemde gerek malzeme bolluğundan gerekse özgürlükçü bir ortamın oluşmasından dolayı toplumcu hassasiyetleri ön plana çıkartan birçok roman kaleme alınır ve Türk romanı sosyal ve politik anlamda ciddi gelişmeler gösterir. Roman konusu ve bakış açısı çeşitliliğinin artmasının yanında romanların kitleyi eyleme geçirebilecek tavsiyeleri dikkat çeker. Artık siyasal ve sosyal içerikli Türk romanında, Doğu-Batı sorunsalı gibi tipik yaklaşımlar geride kalır ve okuru eyleme geçirebilecek düşünsel olay örgüleri de yerini alır (Balabanlılar, 2004: 189; Yalçın, 2011b: 22-23). Toplumsal düzenden kaynaklı sorunları tespit edip haksızlıkları gidermek amacını taşıyan bu dönemin romanları, ülkenin iktisadi durumunu kurgulamanın yanında –yazar ideolojik görüşüne göre- çözüm önerileri de getirir. Özellikle 27 Mayıs sonrası romanlarda, ulusal kurtuluş, Kuvay-ı Milliye gibi fikirler ve çözüm önerileri gündeme gelir. Şevket Süreyya Aydemir (Timur, 2002: 93) ve Attilâ İlhan'ın bazı romanları bu yöndedir. Bu arada, 27 Mayıs'ın romanlara konu olması için on yıldan fazla bir zaman geçmesi gerekmektedir.

Toplumdaki büyük değişimleri ve kırılma noktalarını farklı söylemlerle ve bakış açılarıyla romanla takip edilebilir. “130 yıllık fikir ve siyasi hayatımızın geçirdiği devreleri edebiyat kanalıyla öğrenebilmek mümkün” (İnan, 2017: 86). 1960 ile 1980 yılları arasında yaşanan siyasal çatışmalar, fikir ayrılıkları, toplumsal değişim önerileri, 1970'li yıllardan sonra edebiyat alanında da ağırlığı hissedilir. Sanatçı bu tarihten itibaren birden çok eğilimin içerisinde olur (Yılmaz, 2015: 315). Yazarların temel meselesi, romanlarda tartıştığı konular değişmeye başlar. Köyden kente göç, sanayileşmenin getirdiği problemler, çarpık kentleşme gibi toplumsal değişimler, öğrenci ve işçi hareketliliği (Doğan 2018: 71) romanlarda işlenir. Kentlerin çok katmanlı yapısı gereği romana önemli malzemeler sunar (Tiken, 2017: 44). Kent, kentleşme, göç olgularına dair malzemeler, politik konularla işlenerek romandaki yerini sağlamlaştırır.

Ayrıca bu dönemde 12 Mart Darbesi yaşanır ve dönemin öğrencileri, aydınları, okuru 27 Mayıs'tan farklı bir sonuç görür. 12 Mart'tan sonra romancılar içe kapanarak sorunları bireysel duyarlılıkla almaya başlar. Köy romanlarında karşımıza çıkan toplumsal bozukluk, haksız kazanç, sömüren ve sömürülenle beraber kurtarıcı gibi motifler (Doğan, 2018: 73-82), 12 Mart dönemini yansıtan romanlarda da görülür. Bu döneme ait romanlar genellikle toplumcu gerçekçilik etkisiyle ortaya konulur ve romanlar bir kitle iletişim aracı olarak görülür (Moran, 2012b: 10-30). Propaganda ve sloganik cümleler bu dönemin romanlarında öne çıkar ve romanlar suçluların suçsuz olduğunu, devletin orantısız güç kullanarak "suçlu" olduğunu ileri sürer (Belge, 2012: 120). Genelde edebiyat, özelde roman, artık iktidarla bir tutulmaz ve muhalif kimliğini sağlamlaştırır. Ayrıca bu romanların sanatsal anlamda olumsuz bir yapıya sahip olduğu ve eserdeki düşüncelerin sanatsal kaygıların önüne geçtiği bir gerçektir (Türkeş, 2009: 858-860). Bu dönemde siyasi ideolojik söylemler romanlarda kesin çizgilerle ifade edilir ve politika ile sanat hiç olmadığı kadar iç içe girer

1980'lere kadar Türk romanının iktidarla bağının zayıf olduğunu, muhalif bir tutum içerisinde meselelerin tartışıldığını ve yazarların romanı bir kitle iletişim aracı haline dönüştürerek olay örgülerinin ideolojik bakış açısıyla işlendiğini söylemek mümkündür. 1960-1980 yılları arasında yayınlanmış romanlarda, 27 Mayıs süreci net çizgilerle işlenir ve kurgulanır. Aynı olayı sağcı ve solcu yazarlar kendince kurgulayıp ideolojileri doğrultusunda öne sürdükleri fikirleri doğrulama çabası içerisindeyken romanların sanatsal yönü üzerinde pek fazla düşünülmez. Böylece yazar romanını bir kitle iletişim haline getirir. Bu dönemde 27 Mayıs'ı anlatan romanlar da siyasi ideolojinin ifade alanı haline gelir.

80'li yıllarda hem Türkiye'de hem de dünyada birçok alanda değişim sağlanır. 1980 sonrasında günümüze kadar birçok türde gelişen Türk romanı, ideolojik açıdan da çeşitlenerek gerek konu bakımından gerekse fikir bakımından zenginleşir. Bu dönemden sonra toplumsal konular az da olsa ikinci plana itilir, bireyin iç dünyasına önem verilir ve zaman zaman da ütopyik konulara yönelmeler görülür (Yalçınkaya, 2004: 380-381). Öte yandan basın tekelleri ve sermayeler edebiyat dünyasına ağırlığını koyarak sanat üzerindeki yön verir ve değişen ahlaki değerlerle beraber sanat kısmen de olsa metalaşır (Türkeş, 2012: 266). Ayrıca bu dönemde Postmodern edebiyat anlayışı roman üzerinde ağırlığı giderek artar.

Türk romanının ilk avangardist metinlerinde hem modern hem de postmodern özellikler içerdiğini ifade eden Yıldız Ecevit, modern anlatıdan yalıtılmış ilk postmodern metinlerin doksanlı yıllarda ortaya çıktığını söyler (Ecevit, 2012: 85). Gerek yaşam biçimi olarak gerekse düşünce olarak ortaya çıkan postmodernizm akım, önceleri Amerika’da, daha sonra tüm dünyada mimaride, plastik sanatlarda ve yazınsal edebî türlerde ortaya çıkar.

“Postmodernizm kendisiyle birlikte postmodern olarak tabir edilen yeni yaşam biçimleri ve yeni yaşam alanları türetir. Mimariden sanata, ekonomiden siyaset ve güvenlik politikalarına oradan da diğer uzmanlık hizmetleri, reklam-pazarlama ve diğer insancıl davranış ve organizasyonlara değin geniş bir perspektifte postmodern olanın adı yaşamaya başlar. Neredeyse hayatın her alanına giren ve kimi zaman farkında olunup kimi zaman bilinçsiz bir kabullenme ile insanların hayatlarına egemen olan postmodern yaşayışın kılcalları aslında küresel bir ortaklık kurma yolunda ciddi bir atılım gerçekleştirir” (Tuğluk, 2016: 22).

Öte yandan postmodern anlatılarda türler arasındaki sınırları kaldırır ve anlatıya farklı boyutlar kazandırır. Ülkemizde başta yaşam biçimini ve kültürel duyumsamayı etkileyen postmodern akımın, eleştiri kurumunun gözden düşmesine sebep olur. Bunun yerine kısa kitap tanımları yapan reklam ve televizyon gibi unsurların ortaya çıkar (Aytaç, 2016: 149).

Roman alanında gerek türler ve eğilimler bakımından, gerekse konu bakımından çeşitlilik devam ederken, Türkiye Cumhuriyeti’nde çalkantılı dönemler devam eder ve romanlara konu olmayı sürdürür. Türk toplumu seçilmiş hükümetlerin askerî güçle engellenmesini 27 Mayıs’la tecrübe ederken, resmi ideoloji tarafından bu yaklaşım daha sonraları da benimsenir ve devamında üç darbe ve üç darbe girişimi gerçekleşir. 27 Mayıs’tan sonra iktidar sorununu rayına oturtmak ve 27 Mayıs’ı tam anlamıyla amacına ulaştırmak için Talat Aydemir önderliğinde 22 Şubat 1962 ve 20 Mayıs 1963’te sonucu başarısızlıkla neticelenen iki darbe girişimi yapılır. Bu başarısız darbe girişimlerinden sonra darbe girişiminin müsebbipleri idam edilir. Çalışmada yer alan *İhtilâlin Süvarisi* adlı otobiyografik roman, bu başarısız darbe girişimlerini Fethi Gürcan’ın hayatı etrafında ayrıntılı anlatmaktadır.

Türk romancısının çoğunluğunun “darbe” olarak nitelendirdiği 12 Mart ve 12 Eylül darbeleri ise toplumsal, kültürel ve siyasi anlamda ciddi değişimlere neden olmuştur. Özellikle 12 Eylül’den sonra romanlarda, “değişen değer yargılarını” ve “yaralanan bilinçleri” travma boyutunda görmek mümkündür (Özger, 2012: 245). Bu dönemde ve sonrasında çıkan romanların niceliğinden dolayı edebiyat araştırmacıları

“12 Mart romanları” ve “12 Eylül romanları” şeklinde dönemi anlatan romanları kategorize ederler. Bu dönemdeki toplumsal sorunların kurmacaya yansımaları çok farklı yönlerden olmakla birlikte modernizmin getirdiği yabancılaşma, bunaltı, bireysel çıkmazlar gibi dramatik temalar ışığında dönemin olayları kurgulanır. Bazı romanlar bir hesaplaşma içerisinde olurken bazı romanlar bir özeleştirici niteliğindedir. 27 Mayıs romanlarında da olduğu gibi kimi romancılar görüşlerini desteklemek için gerçek kişileri kurmaca dünyasına sokarak sağlamlaştırmaya çalışır. Vedat Türkali’den Sevgi Soysal’a, Samim Kocagöz’den Erdal Öz’e, Pınar Kür’den Adalet Ağaoğlu’na kadar birçok romancı 12 Mart ve 12 Eylül darbelerini kurmaca dünyasına taşır. Adalet Ağaoğlu gibi bazı romancılar bu dönemde üslubunu oluşturur ve romanda özgün temalar işler (Eronat, 2010: 16). Öner Yağcı *Roman Aşkıyla* (2006) adlı çalışmasında romancıların eserlerindeki eğilimini; 27 Mayıs sonrası “Yeni Bir Aydınlanma”; 12 Mart sonrası eğilimi “Gençliği Sahiplenme”; 12 Eylül sonrası “Medyanın Dediği” şeklinde tasnif eder.

Toplumsal dönemeçlerin roman malzemesi yapıma geleneği, önceki dönemlerde olduğu gibi Çağdaş Türk romanının da şekil olarak devam eder. 28 Şubat 1997’de yapılan ve “post-modern darbe” şeklinde tarihe geçen 28 Şubat darbesi de Türk romanında yerini almaya başlar. “İrticayla mücadele” gerekçe gösterilerek Refahiyol hükümetine karşı yapılan darbe, sonrasında birçok romana konu olurken, 28 Şubat’ı doğrudan anlatan romanlar da piyasaya çıkar. Bu romanlardan bazıları; Ahmet Kekeç’in *Yağmurdan Sonra*, Cüneyt Ülsever’in *Hacı*, Mehmet Zeren’in *Öz Yurdunda Garipsin*, Sibel Eraslan’ın *Saklı Kitap*, Yıldız Ramazanoğlu’nun *İkna Odası*, Gürya Süngü’nün *Mehmet’i Sakatlayan Serçe Parmağı*, Mehmet Kara’nın *Düşte Kördüğüm*, Nurgül Yakın’ın *Bir 28 Şubat Roman’ı – Ergenekon’un Çocukları* adlı romanlardır.

15 Temmuz 2016 yılında ise seçilmiş meşru bir hükümete darbe girişiminde bulunmuş ve halkın dirayeti ve direnci sayesinde püskürtülmüştür. Bahadır Yenişehirlioğlu’nun *Kara Güneş*, Safiye Çetinkaya’nın *Asrın İhaneti – Bir 15 Temmuz Romanı* adlı romanlar 15 Temmuz’u anlatan romanlardır. Öte yandan bu darbe girişiminin yazınsal bir üretim haline dönüşüp hafızalarda yer edinilmesi için Bahçelievler Belediyesi tarafından, saygın bir jüri heyeti gözetiminde 15 Temmuz Roman Yarışması düzenlenmiştir.

15 Temmuz 2016'da yapılan darbe girişimi de dâhil olmak üzere darbeleri anlatan romanlar aynı yoğunlukta işlenmemiştir. Bazı darbeler ve darbe teşebbüsleri hemen romanda aksi bulunurken bazılarının romana aksi de yıllar sonra olmuştur. Darbelerden mağdur olan ya da darbenin taraftarı veya karşısında duran sanatçı söz konusu olayları romanında işler; eleştirir olumsuzlaştırır ya da taraf tutar, över, olumlar. Öte yandan darbelerden yıllar sonra belki o dönemi anımsamayacak kadar genç olan sanatçılar da söz konusu olayları birer motif şeklinde kullanırlar. Tarihsel siyasi olaylara rağbetin artması bu durumun sebeplerinden biridir. 27 Mayıs Darbesi, 12 Mart ve 12 Eylül Darbelerine göre daha az ilham verir romanlara. Kuşkusuz 27 Mayıs meselesi 12 Mart ve 12 Eylül meselelerine göre farklı bir şekilde yazınsal üretimden geçer ve romanlar arasında ciddi görüş ayrılıkları yaşanır. Bu görüşler, kurgulamalar, bakış açıları çalışmada, ilgili başlıklar altında toplu halde değerlendirilecektir.

Çalışmada, 27 Mayıs 1960'tan günümüze kadar yayınlanmış romanlarda 27 Mayıs sürecinin ve 27 Mayıs'ın nasıl ve hangi bakış açısıyla işlendiği, yazarların daha çok hangi konular üzerinde yoğunlaştığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yukarıda da değinildiği gibi romanlar toplumların kültürel bir unsurudur. Siyasal olarak kurgulanan ve toplumlara çözüm önerileri getirmeye çalışan romanlarda yaşamdan kesintiler olması kaçınılmazdır. Romanlar yazıldığı döneme ait bilgiler vermektedir. Nitekim diğer taraftan yazarın olaya nasıl ve hangi pencereden baktığı unutulmamalıdır. Yazar, kendi ideolojisi doğrultusunda olayları kurgularken toplumlarda yaşanmış ya da yaşanması muhtemel olayları gerçek kişileri kullanarak yapar. Bu amaçla çalışma birkaç sebepten ötürü önem taşımaktadır. Araştırmanın amacına uygun olarak söz konusu dönemin Türk romanına yansımaları dönemin önemli olayları başlıklandırılıp romanların yayına çıkış tarihine ve siyasi ideolojik bakış açısına göre sıralanarak ilgili başlık altında değerlendirilecektir. Böylelikle konuya bakış açısının nasıl verildiği ve tarih seyri içerisinde, roman dünyasında zihinsel dönüşümün hangi yöne evrildiği görülecektir.

1960 ile 1980 yılları arasında yayınlanmış romanlarda 27 Mayıs daha keskin ve daha belirgindir. Bu döneme ait sol düşünceyle işlenen romanların pusulası "27 Mayıs bir devrim" yönündedir, neredeyse tamamı politik roman türündendir. Sağ/muhafazakâr bir iktidara yapılan anti-demokratik müdahale, özellikle sol fikirleri benimseyen yazarlara önemli malzemeler sunmuş ve böylelikle hem ideolojilerini pekiştirecekleri bir konu hem de DP iktidarıyla bir hesaplaşma imkânı doğurmuştur. Bu dönemin

yazarları “devrim”in zihinsel sürecine “gönüllü” olarak hizmet etmişlerdir. Çünkü DP iktidarıyla başlayan iyimserlik havası, kısa bir süre sonra kaybolmuş ve muhalif gazeteciler başta olmak üzere yazarlar sansür, baskı ve hapisle karşılaşmışlardır. Dolayısıyla 27 Mayıs’ı bir kurtuluş kapısı olarak görmüşlerdir.

1980’den sonra Türk romanında 27 Mayıs meselesi farklı yönlerden ele alınmaya devam edilmiş ve değerlendirilmiştir. Bu dönemden sonra 27 Mayıs konusu, politik roman türü dışında, aşk, anı, tarihi, belgesel ve biyografi roman türleri arasında da işlenmiştir. Özellikle anı ve biyografi roman türünde işlenen meselelerde tarihî gerçeklerden oldukça yararlanılmıştır.

“Romancı da, yazdığı biyografik romanında gerçeği kollar. O da bilgi ve belgelerin yardımına ihtiyaç duyar (duyabilir). Romancı da yaşanmış bir hayatı eserinde yeniden kurgulayarak aktarır. Fakat bunu yaparken rivayetlerin, vesikaların, haberlerin yetmediği bir yerde, sınırları içinde dolaştığı edebî türün fiktif (kurmaca) dünyasının kapıları muhayyilenin genişliğini, engin ufuklarını açar. Bu açılma ona, eksiklikleri, boşlukları doldurma, biyografi yazarının durduğu sınırın ötesine rahatlıkla geçebilme fırsatını sağlar.” (Andı, 2013: 133).

Bununla birlikte 27 Mayıs meselesinin işlendiği romanların çok azının edebî niteliğe kavuşabildiğini peşinen belirtmekte fayda vardır. Çalışmada değerlendirdiğimiz romanların tamamının 27 Mayıs sürecini kurgunun merkezine yerleştirdiğini söyleyemeyiz. Yukarıda da ifade edildiği gibi kimi romanlarda bir karakterin anısı şeklinde, kimisinde konuyla ilgili bir anekdot vardır. Eser seçiminde dikkat edilen tek husus: 27 Mayıs’ın hangi yoğunlukta işlendiğine dikkate almadan 1960’tan günümüze kadar yayınlanmış tüm romanları tarayıp çalışmaya ilgili romanları seçmek. Ayrıca 27 Mayıs olayını dışarıda bırakıp sadece DP dönemini işleyen romanlara yer verilmedi. 27 Mayıs Darbesi’ni dışarıda bırakıp DP dönemini kurgulayan eserler: *Yılanların Öcü*, *Onuncu Köy* (Fakir Baykurt); *Yolgeçen Hanı* (Reşat Enis), *Muhtar* (Fikret Arıt); *Hanımın Çiftliği*, *Gurbet Kuşları* (Orhan Kemal); *Zübük* (Aziz Nesin), *Ay Tutulduğu Gece* (Kemal Bilbaşar), *Bir Çift Öküz* (Samim Kocagöz); *Yağmurlarla Topraklar*, *Acı Tütün* (Necati Cumalı); *Güz Sancısı* (Yılmaz Karakoyunlu), *Emir Beyin Kızları* (Ayla Kutlu), *Yorgun Çanlar* (Ahmet Yurdakul), *Aksaray’da Bir Perihan* (Suat Derviş) ve *Dönemeç* (Tarık Buğra) adlı romanlardır.

Çalışmaya alınan romanları ise ilk basım tarihine göre şu şekilde sıralanabilir:

Attilâ İlhan - *Kurtlar Sofrası* (1963),

Reşat Enis Aygen - *Sarı İt* (1968),

Samim Kocagöz - *İzmir’in İçinde* (1973),

Attilâ İlhan - *Bıçağın Ucu* (1973),
Adalet Ağaoğlu - *Ölmeye Yatmak* (1973),
Münevver Ayaşlı - *Pertev Bey'in Torunları* (1973),
Emine Işınsu - *Tutsak* (1973),
Vedat Türkali - *Bir Gün Tek Başına* (1974),
Attilâ İlhan - *Sırtlan Payı* (1974),
Erol Toy - *Kördüğüm* (1974),
Hasan İzzettin Dinamo - *Musa'nın Gecekondu* (1976),
Demirtaş Ceyhun - *Yağmur Sıcağı* (1978),
Attilâ İlhan - *Yaraya Tuz Basmak* (1978),
Mustafa Necati Sepetçioğlu - *Güneşin Dört Köşesi* (1983),
Alev Alatlî - *İşkenceci* (1986),
Alev Alatlî - *Nuke Türkiye* (1993),
Alev Alatlî - *Valla Kurda Yedirdin Beni* (1993),
Alev Alatlî - *O.K. Musti Türkiye Tamamdır* (1994),
Sevinç Çokum - *Karanlığa Direnen Yıldız* (1996),
Gönül Pultar - *Ellerimden Su İçsinler* (1999),
Ayşe Kulin - *Füreyâ* (2000),
Kürşat Başar - *Başucumda Müzik* (2003),
Ayşe Kulin - *Gece Sesleri* (2004),
Nesrin Turhan - *İhtilâlin Süvarisi* (2004),
Yılmaz Karakoyunlu - *Yorgun Mayıs Kısrakları* (2004),
Nilüfer Kuyaş - *Yeni Baştan* (2007),
İsa Yılmaz - *Ben Bu Adamı Sevdim* (2012),
Hamdi Koç - *Çıplak ve Yalnız* (2013),
Melike İlgün - *Bir Başvekil Sevdim* (2013),
Nedim Gürsel - *Yüzbaşının Oğlu* (2014).

Tartışmalı, farklı düşüncelerle ele alınan 27 Mayıs süreci ve darbesi, yukarıda sıraladığımız romanlarda romanın türüne göre değerlendirilmiş ya da söz konusu edilmiştir. Bu çalışmayla yapılmak istenilen Türk romancısının 27 Mayıs'a bakış açısını tarihsel süreç içerisinde ortaya dökmektir. Bu vesileyle yapılacak çalışmadan hem yazarın 27 Mayıs karşısındaki tavrını hem de 27 Mayıs'ın Türk romanında nasıl

evrimleştiğini göstermesi beklenmektedir. Böylece çalışmada, romanların değerlendirilmesi esnasında ortaya atılan fikirlerin ve bakış açıların “anlatıcı” tarafından nasıl sağlandığına başvurulurken roman kişilerine de dikkat çekilecektir. Çünkü yazarın 27 Mayıs’ı darbe ya da devrim olarak kurgulayıp sunması karakterlerin oluşturulması ile yakından ilgilidir.

Ele alınan romanlar, modern dönemde ve sonrasında ortaya çıkan eserlerdir. Dolayısıyla anlatıcıları da “modern anlatıcı”dır. “Modern anlatı kişisi, kurmaca bir mekânda kusursuzluk arayışı içinde kendi yenilgisinin görmezlikten gelinmesine yine de tahammül edemez. Sokratvari bir hukuk hiyerarşisi ile bilinci sorgular sürekli.” (Orhanoğlu, 2014: 204). Anlatıcı bazen yazarın kendisi olurken bazen de bir veya birden fazla roman kişisidir. Yazar kendini gizleyemez ancak kılık değiştirebilir (Booth, 2000: 31).

Çalışmadaki romanlarının çoğunda anlatıcı, karşıt görüşe tahammül edilemeyecek bir tutum içerisindedir. Söz gelimi DP lehine bir fikrin olumsuz kişilerle dile getirilmesi, yazarın dolaylı olarak DP aleyhine fikir öne sürdüğü anlamına gelir. Yazar kişisel fikrini veya eleştirisini olumlu kişilerle doğrudan da verebilir. Bu durum romanın niteliğine göre değişmekte ve roman karakterinin önemini ortaya çıkarmaktadır. İdeolojik güdümlü politik romanlarda mesajı veren roman kişisi, genellikle tek boyutlu ve dolaysız bir tip olurken, söz konusu roman da edebî nitelik açısından zayıf olabilmektedir. Bu tiplerin mesajı gayet nettir.

Söylem ve İdeoloji adlı eserin önsözünde Ünsal Oskay, ideolojilerin politik söylemler aracılığıyla toplumsal olana daha rahat ve daha açık ulaştığını ifade ederek politik söylemin işlevi üzerinde durur (2015: 12-13). Murat Belge, romanlarda düşüncenin önemi arttıkça tipin oluşturulmasının zaruri olduğunu, ideolojinin de öne çıkmasıyla tipin daha da önem kazanarak artık meselenin olumlu tip oluşturmak olduğunu vurgular (2012: 21). Böylelikle toplumdan seçilip romana uyarlanan tip ya da karakter, kusursuzlaşarak romanda kahramanlaşır. Dolayısıyla yazarın sözcüsü durumundaki karakter hakkında “nasıl konuştuğuna, kiminle konuştuğuna, dünyayı nasıl göğüslediğine” (Wood, 2008: 71; Yağcıoğlu, 2017: 29-30) bakarak fikir edinebilir ve yazarın düşün dünyası görülebilir.

Romancı eserinde özellikle fikir sözcülerine önem verir. Kahramanını istediği şekilde tasvir etme özelliğine (Forster, 2016: 104) sahip olan yazar, “belirlediği

normlara ve bu normların taşıyıcılığını üstlenen ideolojiye uygun hareket ederek öznenin kimliğini şekillendirmeye çalışır” (İlhan, 2018: 229). Bu yüzden abartılı bir şekilde çizilen olumlu kahramanlar, daha çok toplumcu gerçekçi edebiyat anlayışında bulunur. Nitekim mevcut dünya düzeni toplumcu gerçekçi yazarın ideolojisine göre değildir. Kurtarılmayı bekleyen bir toplum, komünist seviyeye ulaştırılması gereken bir piramit bulunmaktadır. Öte yandan benzer kaygılarla fakat farklı çözüm önerileriyle sağ/muhafazakâr/milliyetçi çizgiden gelen yazarlar da bulunmaktadır. Bu kategoriye giren yazarların da, sol görüşleri benimseyen yazarlarınıninki gibi, roman kahramanlarının çizgileri nettir. Yazar, fikirlerini ve “taraf”ını romanın olumlu ve olumsuz kahramanlarını karşılaştırarak belirtir. Ayrıca yazar, farklı türlerde kaleme alınmış yazınsal türlerden faydalanabilir. Metinlerarasılık sadece Postmodern edebiyata özgü bir olgu değildir (Korkmaz, 2017: 85). Özellikle politik türde eserler meydana getiren romancı, eserinde çeşitli politikacıların söylemlerinden alıntılar yapar ve metinlerarası ilişkilere başvurarak öne sürdüğü görüşü etkili kılar. Bu durum romanın kurgusunda gerçeklik izlenimi oluşturur. Bu bağlamda çalışmada yer alan Attilâ İlhan’ın romanları, kurgu içine yerleştirilmiş haber küpürleriyle çağrışımsal göndermelere başvurmuştur.

27 Mayıs Darbesi’nin modern ve popüler romanlarda ele alınırken kullanılan kahramanlar modern roman anlayışına göre daha bireyseldir ve artık herhangi bir düşüncenin ideal temsilcisi değildir. Romanın türüne göre, dönemine göre, kişiler de farklılık gösterir ve eylemleri olay örgüsüne göre şekil alır. Fakat hangi roman olursa olsun, yazar, kahramanını oluşturmada tarafını gizleyemez ve söylemin şekline göre olumlu ya da olumsuz özellikler yükler. Böylelikle konuyla ilgili öne sürdüğü görüşü ortaya çıkar.

27 Mayıs Darbesi’nin Türk Romanlarına Yansıması konusunun seçilmesindeki nedenlerden biri de, yapılan literatür çalışmasında 27 Mayıs ilgili derli toplu bir tez çalışmasının yapılmamasıdır. Romancıların 27 Mayıs’a bakış açısının ve 27 Mayıs’ın Türk romanında nasıl evrildiğini ortaya dökmek; roman, toplum ve yazarların düşün dünyasına anlamak için böyle bir çalışmanın alana katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Bu bağlamda diğer darbeleri konu edinen romanlar da benzer verileri sağlamak ve alana katkı sağlamak açısından önemlidir. Fakat Türk romanında 12 Mart ve 12 Eylül darbelerini işleyen ve değerlendiren çalışmalar mevcuttur.

12 Mart romanları üzerine “12 Mart Romanları Tematik İnceleme (1970-1980)”, “12 Mart’ın Türk Romanına Yansıması” adlı iki yüksek lisans çalışması bulunurken; “12 Mart 1971 Muhtırası’nın Türk Romanına Yansımaları” adlı bir doktora çalışması bulunmaktadır. 12 Eylül romanları üzerine ise “Hukukun Sınırlarını Edebiyat ve Tarih ile Aşmak: 12 Eylül Anlatıları”, “Experience of September 12 Coup D’etat in Turkish Novels of the 1980s” adlı iki yüksek lisans çalışması bulunurken; “12 Eylül Romanlarında Bellek, Özne ve İktidar Kavramlarının İncelenmesi” ile “12 Eylül 1980 Darbesinin Türk Romanına Yansıması” adlı iki doktora çalışması bulunmaktadır.

Türk romanında 27 Mayıs’ın nasıl ele alındığına dair lisansüstü çalışması bulunmazken birden çok makale bulunmaktadır. Bunlardan ilki, Murat Belge’nin “27 Mayıs’ın Edebiyatımıza Yansıması” adlı makalesidir. Bu makale ilk olarak 1976’da yayımlanmış, daha sonra Murat Belge’nin *Edebiyat Üstüne Yazılar* adlı kitabındaki derlenmiş makaleler arasına girmiştir. Çalışmada *İzmir’in İçinde*, *Bir Gün Tek Başına*, *Bıçağın Ucu* ve *Sırtlan Payı* adlı romanları değerlendirilmiştir. Belge, yazısının başında da belirttiği gibi romanlara toplumsal-politik açıdan yaklaşmıştır. *İzmir’in İçinde* adlı romanın 27 Mayıs ideolojisine uygun olduğu, yazarın romanda resmi ideolojinin farkında olmadan çelişkileri ortaya koyarak kendisinden hiçbir şey katmadığı, dolayısıyla roman kişilerinin ve olaylarının da ideolojik bir bulanıklık içerisinde olduğu ifade edilir. *Bir Gün Tek Başına* adlı roman değerlendirmesinde, sosyalistlerin sorunlarına değinildiğine, 27 Mayıs’ı gerçekleştirenlerin romanda olmamasına rağmen 27 Mayıs’ın canlı anlatımlarla kurgulandığına dikkat çekilir. Attilâ İlhan’ın söz konusu romanlarında ise, yazarın inandırıcılık endişesi taşıdığına, çarpık bir tarihî ele alarak 27 Mayıs meselesine sınıfsal olmaktan ziyade daha çok milliyetçi bir tavırla yaklaşıldığına değinilir.

Diğer bir makale, Zeki Coşkun’un *Birikim* dergisinin 50. sayısında çıkan “27 Mayıs: İlk darbe ve roman” başlıklı yazısıdır. Coşkun, yazısında 27 Mayıs’ın ülkedeki etkisinden söz eder ve roman-iktidar ilişkisine dikkat çeker. Makalesinde Atillâ İlhan’ın *Aynanın İçindekiler* serisindeki *Yaraya Tuz Basmak*, *Bıçağın Ucu*, *Sırtlan Payı*; Samim Kocagöz’ün *İzmir’in İçinde*; Vedat Türkali’nin *Bir Gün Tek Başına* adlı romanlarını değerlendirmiştir. Coşkun, Attilâ İlhan ile Samim Kocagöz’ün söz konusu romanların Kemalist-sol bir bakış açısıyla kurguladıklarını vurgularken Vedat Türkali’nin ise romanında meseleye sosyalist bir bakış açısıyla yaklaştığına değinir. Söz konusu

romanlara dayanarak, Demokrat Parti'yi sona götürenin iki ana sebep olduğunu dile getiren Coşkun, bunların ekonomik anlamda yapılan yanlış hamlelerle uygulanan dinsel programların olduğunu vurgular.

Gökay Durmuş'un *1960 – 1980 Dönemi Türk Romanında Tarihsel Algı ve Türk Tarihinin Önemli Aşamaları* (2017) adlı eserinde Adnan Menderes dönemi ve 27 Mayıs'la ilgili değerlendirmeler yapılmıştır. Kitabın “Adnan Menderes ve Dönemine Yönelik Tahliller” bölümünde “1950-1960 Sürecinde Türkiye”, DP'nin İktidara Gelmesinde CHP'nin Rolü ve DP'deki Değişim”, “DP'nin Din Politikası”, “İktidar-Basın İlişkisi”, “İktidar-Aydın, İktidar-Öğrenci İlişkisi”, “DP iktidarı – Amerika İlişkisi”, “İş Çevrelerine Yönelik Tespitler”, “Celal Bayar ve Darbe Öncesinde Önemli Gelişmeler” başlıkları altında *Dönemeçte, Hanımın Çiftliği 2, Kurtlar Sofrası, Bıçağın Ucu, Ölmeye Yatmak, İzmir'in İçinde, Bir Gün Tek Başına, Gizli Emir, Demirciler Çarşısı Cinayeti, Islak Güneş, Orta Direk, İmparator, Tutunamayanlar ve Sırtlan Payı* adlı romanlarından hareketle DP dönemini, 27 Mayıs öncesini ve sonrasını değerlendirilir. Çalışma, romanlarda tarihsel algı ekseninde değerlendirilirken, dönem romanların tarihe bağlılığının “profesyonel” düzeyde olduğu sonucuna varılır.

Roman Ne Anlatır? adlı eserde, 1920 ile 2000 yılları arasında yayımlanmış Türk romanın neyi, nasıl anlattığı ve hangi siyasal/kültürel tabana yaslandığı çözümlenir. Tasnif yapmanın oldukça zor olduğuna değinilirken, “Demokrasi ve Darbeler” başlığı altında *Kurtlar Sofrası, Bıçağın Ucu, Yaraya Tuz Basmak, İzmir'in İçinde* ve *Karanlığa Direnen Yıldız* adlı romanlar çalışmada irdelenir.

Canan Sevinç'in *Hece* dergisinin *Hayat-Edebiyat-Siyaset* adlı özel sayısında yer alan “Tanzimat'tan Bugüne Türk Romanında Siyaset” adlı çalışmasında, 27 Mayıs'ı anlatan romanların *İzmir'in İçinde, Karanlığa Direnen Yıldız, Kurtlar Sofrası, Sırtlan payı, Yaraya Tuz Basmak, Bir Gün Tek Başına* olduğunu söyleyerek 12 Mart ve diğer politik romanlarla beraber kısaca değerlendirilir.

Yine aynı derginin *Türk Romanı* adlı özel sayısında Ahmet Kekeç'in “Darbeler ve Romanlar” adlı çalışması bulunmaktadır. Bu çalışmada Kekeç, öncelikle 27 Mayıs'ın niteliği üzerinde durur. Çalışmasında 27 Mayıs romanlarıyla ilgili olarak *İzmir'in İçinde, Bir Gün Tek Başına, Karanlığa Direnen Yıldız* ve Attilâ İlhan romanlarını kısa bir şekilde değerlendirir. Tuba Dalar ise 27 Mayıs meselesine sadece *Karanlığa Direnen Yıldız* romanından bakar. “Sevinç Çokum'un *Karanlığa Direnen Yıldız*

Romanında 27 Mayıs 1960 Darbesi” adlı makalesinde yazar, romandan elde ettiği bulguları başlıklandırarak, sosyo-politik durumun romana nasıl yansındığını tespit etmiştir.

Tülin Arseven, “İki Roman, İki Bakış Bir Siyasi Olay: *Bir Gün Tek Başına* ve *İzmir’in İçinde* Adlı Romanlarda 27 Mayıs İhtilâli” isimli çalışmasında söz konusu romanları benzerlikleri ve farklılıkları yönünden değerlendirir. Yazar, romanları dört başlıkta incelemiş ve ayrıntılı bir şekilde işler. Ramis Karabulut ise “Bir Darbe (27 Mayıs 1960) – Bir Roman: *Karanlığa Direnen Yıldız*” adlı makalesinde 27 Mayıs meselesiyle ilgili bir roman çözümler ve romanın belirgin nitelikleri bakımından üslubunu da göz önünde bulundurarak değerlendirir.

“Demokrasinin Kesintiye Uğradığı Dönemlerde: 1960-1980 Arası Türk Romanında Siyasi Yansımalar veya Edebiyat-Siyaset İlişkisi” adlı bildirisinde Mehmet Fetih Yanardağ, 1960-1980 arası dönemde yayımlanmış romanlarda edebiyat ve siyaset ilişkisini irdeler. Dönemin politik ve siyasi havasını yansıtan romanları incelerken, “27 Mayıs Darbesinin Edebiyatımıza Yansıması” başlığı altında da 27 Mayıs’ı konu edinen romanları çözümler. Yanardağ; *Bir Gün Tek Başına*, *Aksaray’da Bir Perihan*, *Zübük*, *İzmir’in İçinde*, *Vukuat Var*, *Dönemeçte*, *Gizli El*, *Sırtlan payı*, *Bıçağın Ucu*, *Kurtlar Sofrası*, *Yaraya Tuz Basmak*, *Sarı İt*, *Hanımın Çiftliği* ve *Karanlığa Direnen Yıldız* adlı romanları ayrı ayrı değerlendirir ve aynı olaya bakış açılarının değişebildiği sonucuna varır.

“Cumhuriyet Sonrası (1960-1980) Türk Romanlarında Adnan Menderes ve Demokrat Parti” makalesinde konu ettiği *Bıçağın Ucu*, *Sırtlan Payı*, *Yaraya Tuz Basmak*, *İzmir’in İçinde*, *Bir Gün Tek Başına* ve *Kaçış* romanların çözümlemesini yapan Hatice Fırat (2009), 27 Mayıs öncesinde yaşanan hadiselerle dikkat çeker. Romanlardan elde ettiği bulguları “Yönetim Anlayışı”, “Din ve Laiklik”, “Demokrat Parti ve Atatürk” ve “Menderes-Demokrat Parti ve Halk” başlıkları altında değerlendirir. Altı romanında da sol bakış açısıyla ele alındığını belirten yazar, romancıların iktidar partisiyle zıt görüşlü olduğunu ve DP dönemini birçok yönden eleştirdiğini belirtir.

Görüldüğü gibi 27 Mayıs meselesiyle ilgili bugüne kadar yapılan çalışmalar makale düzeyinde kalmış ve konuya ayrıntılı bir bakış açısı sergilenmemiştir. 27 Mayıs meselesi üzerine yapılan makaleler ve bildiriler de neredeyse aynı romanlara değinilmiş; daha kapsamlı ve kuşatıcı bir tarama yapılmamıştır. Yapılacak çalışmayla romanlarda

27 Mayıs'a olan bakış farklılıklarını ortaya koymak, meseleye daha geniş bir perspektiften bakmak şüphesiz ki faydalı olacaktır.

Bu çalışmada ele alınan romanlar, 1960'tan günümüze kadar yayımlanmış romanlar taranarak tespit edildi. Tespit edilen otuz romanda 27 Mayıs bir şekilde söz konusu edilmiş ve kurguda yer almıştır. Romancıların birbirinden farklı bakış açılarıyla 27 Mayıs meselesine yaklaştığı daha önce belirtilmişti. Kimisi 27 Mayıs sürecine giden tüm olayları, kimisi bir aşk çerçevesinde sadece birkaç meseleyle birkaç fikri, kimisi de bir anı olarak düşüncelerini kurgu vasıtasıyla aktarmıştır. 1980 yılına kadar yayımlanan romanlarda tarafgirlik belirgindir. Ki bu tarafgirlik 27 Mayıs'ın bir devrim olduğu yönündedir. Bu dönemin roman anlayışından kaynaklanmakla beraber dönemin konjonktürünün de payı vardır. 1980 yılından sonraki romanlarda ise söz konusu mesele bazı romanlarda siyasal bir tema sınırında kalırken; doğrudan 27 Mayıs'ı anlatan romanlarda ise 27 Mayıs'ın bir darbe olarak niteliğine kavuştuğu gözlemlenmiştir.

27 Mayıs'ı bir devrim olarak kurgulayan romancılar DP'nin iç ve dış politikalarında yapmış olduğu yanlışlıklarla beraber kötüye giden ekonomik durumu ve iktidar partisinin dikta tutumu üzerinde yoğunlaşmışlardır. Meseleyi bir darbe olarak sunan romanlar ise askerî müdahalenin antidemokratik olduğunu, Adnan Menderes'e haksızlık yapıldığını farklı yaklaşımlarla kurgulamalarını yapmışlardır. Öte yandan 27 Mayıs'ı tarafsız bir gözle, yanlışlarıyla doğrularıyla anlatan romanlar da bulunmaktadır. Sonuçta incelemeye alınacak romanlarda 27 Mayıs meselesi, yazarın bakış açısına ve yaklaşımına göre farklılıklar gösterse de bir dönemin politik ve sosyal panoramasını yansıtmıştır. Toplum ve edebiyat için önemli bir tecrübe ve merhale ihtiva eden bu dönemi, romancıların penceresinden görmenin -hele ki romancıları birer aydın olarak düşünecek olursak- azımsanamayacak yararlar sağlayacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DEMOKRAT PARTİ VE 27 MAYIS DARBESİ SÜRECİ

1.1. DEMOKRAT PARTİ’NİN DOĞUŞU

Türk siyasal zemini, Tanzimat Fermanı’ndan bu yana tartışılmış, gerek aydınlar tarafından gerekse iktidarlar tarafından üzerine düşünülmüş bir olgudur. Türk siyasal süreci dönemden döneme yeni siyasal grupları içerisine alarak genişlemiştir. Batı’yı yakalamak ve tekrardan cihan hâkimi olmak için ilk somut atılımlar 1839 yılında yaşanır⁸. Bu tarihte padişah, mutlak iktidarını sınırlandırmıştır. 1876 yılında ise ilk anayasayla beraber meşrutiyet ilan edilmiştir. Daha sonra 1908 yılında İkinci Meşrutiyet ilan edilerek yavaş yavaş demokrasi geleneği oturtulmaya çalışılmıştır (Karpaz, 2008: 88). İkinci Meşrutiyet’in ilanı ile anayasada yapılan bazı değişiklikler padişahın otoritesini oldukça sınırlandırmıştır. Artık padişahın izin alınmadan mecliste kanun çıkartılabilecek ve kanunda değişiklikler yapılabilecektir (Akıncı ve Usta, 2015: 43).

Türkiye’de demokrasi anlayışı II. Meşrutiyet’ten sonra başlamış ve giderek olgunlaşmıştır. Bu minvalde dönemin iktidarı tarafından gerek kurum bazında olsun gerekse kültürel açıdan olsun birçok atılım gerçekleştirilmiş ve dönemin aydınları tarafından da destek görmüştür. Demokrasi kültürü ve kavrayışı toplumda ve iktidarda hemen yerleşmediğini belirtmekte fayda vardır. Halkın iradesini seçebilme süreci oldukça sancılı geçmiştir. Bunda dönemin koşulları, savaş ortamı, ekonomik nedenler gibi birçok etken sıralanabilir (Akıncı ve Usta 2015: 41-42). Dönemin koşulları içerisinde demokratik atılımlar ve demokratik deneme girişimleri hemen meyvesini vermeyebilir. Yaklaşık yüz elli yıldır bu topraklarda deneme yanılma yoluyla demokrasi arayışları olduğu bir gerçektir.

Türkiye’de, iç ve dış siyasi dinamikler demokrasi denemelerinin ve girişimlerinin sancılı geçmesine neden olmuştur. Oluşturulan kurumlar, geliştirilen yöntemler belirli bir seviyede olgunlaşmadığında ülke, demokratik açıdan geriye dönüşler yaşamıştır (Akıncı, 2014: 58). Fakat Türkiye’de demokrasi aşkının Batı’nın

⁸ Mustafa Reşid Paşa, 3 Kasım 1839 tarihinde Gülhane Parkı’nda Hattı Hümayun metnini okur. İlber Ortaylı bu metin için “Gülhane Fermanı, iktisadi bünyesi ve toplumsal kurumları ile endüstri çağına ayak uyduramayan bir imparatorluğun aydın bürokratlarının, bu gibi iç ve dış baskılar sonunda zaruri olarak ilan ettirdikleri bir belgedir” der (Ortaylı, 2016: 402).

politik tutumundan ve dayatmasından da kaynaklandığını belirtmekte fayda vardır. Tanzimat döneminden bu yana Batı'yı kültürel, iktisadi, askerî ve politik açıdan yakalama ve siyasi konjonktür içerisinde hareket etme ihtiyacı her zaman olmuştur. Dolayısıyla Türkiye'nin kendi iradesine bağlı olarak demokrasinin sürekliliğini sağlama atılımları pek inandırıcı değildir. Bu yüzden belli aralıklarla da olsa yönetim biçimi açısından girişimler yapılmış ve demokrasi olgusunun canlı kalması sağlanmıştır. (Turan, 2007: 438-439).

Cumhuriyet'in kurulması, bir yönüyle Batılılaşma isteğinde bulunan Osmanlı'nın politik seçkinlerinin zaferi şeklinde algılanmaktadır. Bu rejimin temel eylemi ulus-devlet anlayışıdır. Osmanlı'nın batılılaşmasından/modernleşmesinden yana olan seçkinler/aydınlar/bürokratlar Cumhuriyet'in kurulmasından sonra mevcut durumu ülkede sağlamlaştırmak için bir dizi çabanın içerisine girmişlerdir (Turan, 2007: 442). Çabalar neticesinde oluşturulan iktidar mekanizması her ne kadar halk adına kararlar alsada halkın katılımını dışarıda bırakmıştır. Bunun sebebi, Osmanlı'dan devraldıkları siyasi gelenek ve pratiklerdir (Karpas, 2012: 78-80). Dolayısıyla kurulan yeni düzende halkın bağımsız düşünüp fikirlerini dile getirme edimi yoktur.

Yeni rejimin kurucuları Osmanlı yönetim geleneği atmosferi içerisinde yetiştiklerinden yeni politik demokrasiye ve modernleşme ölçütüne hemen ayak uydurmaları beklenemezdi (Turan, 2007: 461). Bürokrasinin kendi içerisinde tartışması sonucu Cumhuriyet'in çok partili hayat içerisinde sağlamlaşacağına inanmışlardı. Bu düşünceler ışığında 17 Kasım 1924 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk muhalefet partisi olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kurulur. Ancak 1925'te tezahür eden Şeyh Sait İsyanı sonucunda, ülkedeki disiplini sağlamak için Takrir-i Sükûn kanunu çıkartılmış ve İstiklâl Mahkemeleri kurulmuştur. Bu süreç zarfında tedbir olarak muhalefet partisi de kapatılmıştır (Özdemir, 2011: 30-31).

Cumhuriyet'in yapı taşlarından olan demokrasiyi siyasal düzende somutlaştırmak için Mustafa Kemal Atatürk'ün isteği doğrultusunda arkadaşı Fethi Bey tarafından 1930 yılında Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulur. Çok partili hayata geçmek için girişilen bu ikinci deneyim, Mustafa Kemal'e karşı siyasi düzlemde bir muhalefet yürütmek istemeyen yine Fethi Bey tarafından aynı yıl içerisinde kapatılır (Zürcher, 1999: 261). Çok partili hayata geçiş için bir prova niteliğinde olan bu hareketler, her ne

kadar sekteye uğrayıp tam anlamıyla amacına ulaşmasa da toplumda ve siyasette bir bilinç oluşturmuş ve sonraki yıllar için zemin hazırlamıştır.

Cumhuriyet bürokrasisi ve tek parti yönetimi, Batı'yı siyasi anlayışta yakalamak için bir an önce çok partili hayata geçmek istiyordu. II. Dünya savaşı sonrasında birçok faşist düzen yıkılmış ve demokrasi sesleri iyiden iyiye yükselmeye başlamıştı. Türkiye'de de gerek siyasi düzende gerekse toplumsal anlamda çok partili yönetim anlayışı artık zorunlu hale geliyordu. Kemalist ideolojinin ekseninde gelişen bürokrasi ve siyaset unsurları demokratikleşmenin gerekliliğini kavramışlardı. Çünkü Cumhuriyet inkılaplarının amaçlarından biri Batılı tipi bir toplum oluşturmak olduğundan demokrasinin siyasal ayağı er ya da geç pekişmek zorundaydı. CHP'nin tek parti şeklinde iktidarda kalması birçok açıdan 27 yıl boyunca tartışılmıştır. Artık dönemin uluslararası konjonktürünün oluşturduğu ortam gereği çok partili hayata geçiş yapılacaktı (Şentürk, 2012: 161).

CHP, tek parti döneminde yirmi yedi yıl iktidarda kalmıştır. Yukarıda da değinildiği gibi savaş sonrası demokratik toplumlarda tek parti sistemi artık kabul görmemekte ve diktatörlük şeklinde algılanmaktadır (Ahmad, 2015: 90). Avrupa ulus-devlet yönetiminden sonra tek parti diktalığını acı bir şekilde tecrübe ettikten sonra kitlelerin de isteğiyle siyasal düzenekte demokrasi lehine bir dizi uygulamalarda bulunmuştur (Kalaycıoğlu, 2007: 471). Yukarıda anlatılan nedenlerle beraber, Avrupa'daki değişimlerin de etkisiyle demokrasi kavramına dair fikirler ve arzular Türk bürokrasisinde bir kez daha ortaya çıkmış ve 1945'te Cumhuriyet Halk Partisi izniyle 1945'te parlamenter sisteme geçiş için adımlar atılmıştır.

Türkiye II. Dünya Savaşı'na fiilen girmemesine rağmen bütçenin yarısı orduya ayrıldığından toplumun ekonomik anlamda ciddi sıkıntılar yaşamasına sebep olmuştur. Halkın temel ihtiyaçlarını karşılayamaması CHP iktidarına karşı bir antipati gelişmiştir. Böylelikle ülkedeki sosyal ve iktisadi değişimler politik bir zeminde yeniden örgütlenme ihtiyacını ve değişimini zorunlu hale getirmiştir. Öte yandan Türk siyasal yapısının demokratikleşme yolunda Birleşmiş Milletler faktörünü de unutmamak gerekir. II. Dünya savaşının bitmesine ramak kala Türkiye Almanya'ya savaş ilan etmiş ve böylece San Francisco'da yapılacak konferansa davet edilmişti. Böylelikle Türkiye Birleşmiş Milletler kuruluşuna katılır ve çok partili hayata geçişte önemli bir etmen olarak tarihteki yerini alır (Karpaz, 2012: 112-113). Bu birliğe giren Türkiye, birliğin

ilkelerini de kabul etmiş oluyordu (Kara İncioğlu, 2007: 258-259). Dolayısıyla Birleşmiş Milletlerinin demokratik ilkeleri Türkiye’yi etkilemesi kaçınılmazdı.

CHP’nin gerek kendi tabanından gerekse halk tarafından eleştirildiği bir dönemde Demokrat Parti ortaya çıkmıştır. Tek parti iktidarına karşı eleştiriler birçok yönden devam ederken Türkiye’nin siyasi kaderini değiştirecek Çiftçiye Topraklandırma Kanunu meclise gelir (Timur, 2003: 14). CHP halkçılık ilkelerinin doğrultusunda bir toprak reformuna inanır. Daha önceki denemelerde bu girişim yapılmış fakat kapsamlı olmamakla beraber teorik düzeyde kalmıştır (Şeyhanlıoğlu, 2011: 111). Öte yandan bu sıralarda yedi aylık bütçe görüşmeleri de mecliste tartışılmaya başlandı. Çiftçiye Topraklandırma Kanunu ile bütçe tartışmaları CHP’nin içerisinde gruplaşmalara neden olmuş ve ciddi görüş ayrılıkları yaşanmıştır. Parti içi muhalefet giderek güçlenmiş ve belirgin hale gelmişti. 27 yıllık iktidar, kendi içerisinde ilk kez bu denli belirgin bir muhalefetle karşılaşılıyordu (İnce, 2012: 71).

Meclisteki tartışmalar sonucunda Çiftçiye Topraklandırma Kanunu’nun meclisten geçmesiyle beraber Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan “Dörtlü Takrir” adlı verilen bir önergeyi CHP’ye sundu (İnce, 2012: 68). Demokrasinin daha geniş yelpazede işlev görmesi için sunulan bu takirde (Dokuyan, 2014: 152),

“Yenidünya düzeninde hâkim olan hürriyet ve demokrasi akımlarının ön planda olduğu bir dönemde, okuma yazma bilmeyen bir vatandaşın bile siyasi özgürlüklerinin bilincinde olması, milli hâkimiyetin doğal bir gereği olan meclis denetiminin tam olarak uygulanması için gerekli olanakların sağlanması, vatandaşların siyasi özgürlüklerini rahat ve yaygın bir şekilde ikame ettirebilmesi, parti içi uygulamaların daha demokratik bir ortamda sağlanabilmesi” gibi istekler bulunuyordu (Çufalı, 2005: 407-408).

Toprak reformunun tartışmaları ve sonucu Demokrat Parti’nin kuruluşunda etkili olmuştur (Pamuk, 2008: 202). Celal Bayar ve arkadaşları bir muhalif partinin gerekliliği üzerine basına demeç vermişler ve Demokrat Parti’yi kurmak için çalışmalara başlamışlardır. Böylece CHP bünyesinden ayrılan siyasetçiler, liberal fikirlerin savunucusu bir muhalefet partisi olma yolunda somut adımlar atmışlardır. Önceki muhalefet partilileri gibi DP de liberal fikirlerden yanaydı (Karpat, 2008: 241).

7 Ocak 1946’da dörtlü takrir sahipleri CHP’den istifa ederek DP’yi kurmuşlardır. DP’nin ilk genel başkanı ise Celal Bayar olmuştur (Günel, 2009: 101). Demokrat Parti’nin halk arasından kopup gelen bir parti olmadığını, CHP’nin içerisinde kopup gelenlerin bir partisi olduğunu söylemek gerekir (Karpat, 2008: 256).

Türk siyasal sistemi kaçınılmaz bir şekilde çok partili hayata geçmiş ve bir türlü istenilen plüralist, yani çoğulcu bir toplum sistemi kurulamamıştır. Tüm olumsuzluklara rağmen bu dönemi tek partili dönemle kıyasladığımızda gerek siyasi, ekonomik, sosyal; gerekse kültürel ve sanat alanında ciddi değişimler yaşanmıştır. Kuşkusuz en büyük değişim demokratikleşme alanında olmuştur (Özdemir, 1995: 235). Türk siyasal kültürünü ve toplumsal yapısını derinden etkileyen bu dönüşümsel olay, basit ve yüzeysel bir olay değildir. Tek Partili evre tecrübe edilirken demokrasi kavramı üzerine de zaman zaman tartışmalar olmuş; iç ve dış etkenlerin olgunlaşmasıyla hayata geçmiştir.

1946'da erken seçim yapılması için mecliste karar alınır ve seçimler yapılır. Yapılan bu seçimler, demokratikleşme yolunda huzuru sağlayamaz. Çünkü oylar açık verilmiş ve gizli tasnif edilmiştir (Şeyhanlıoğlu, 2011: 172). Seçim sonuçlarına itiraz Demokrat Parti, seçimlere hile karıştırıldığını iddia etmiştir. Partiler arası gerginlik ve tartışmalar daha ilk seçimle başlamış ve II. Dünya Savaşı sonrası demokratikleşme yolunda kötü bir başlangıç yapılmıştır. Hükümet ise bu tartışmaların önüne geçmek için sıkıyönetim kanundan yararlanmıştır (Uran, 2008: 370). Tüm tartışmaların ve seçim yönetiminin DP lehine sonuç doğurduğu 1950 yılında yapılan seçimle ortaya çıkacaktır.

1946'da kurulan Demokrat Parti, dört yıl sonra 1950 yılında, birçok kesimin teveccühüne mazhar olarak iktidara gelmiştir. Toplumdaki beklentiler; iktisadi ve siyasi huzursuzluğun giderilmesi ve daha demokratik bir yönetim ihtiyacını karşılama idi. Bu beklentiler ışığında DP, iktidar olmuştur (Kahraman, 2008: 173).

1950 seçimlerinden zaferle çıkan DP, büyük bir çoğunlukla kendi hükümetini mecliste kurmuş (Eroğul, 2014: 85) ve hükümet programını meclise sunmuştur. Menderes hükümetinin programı, parti programına paralel bir şekilde hazırlanmıştı. Tasarı, halkın isteklerini göz önünde bulundurarak hazırlanmıştır. Bunun sebebi DP'nin çiftçilerden, esnaflardan, iş adamlarından ve toprak ağalarından örülü bir parti olmasından kaynaklanıyordu. Demokrat Parti'nin bürokrasisi bu yönüyle CHP'den çok farklıydı. Bu yeni kuşak bürokrasi, mesleki kimliklerinden ötürü halkla daha iç içe ve sosyal yönleri daha belirgindi (Kahraman, 2010: 308). Dolayısıyla ülkedeki sosyal düzen, ekonomik yatırımlar ve iktidar-halk ilişkisi CHP'den daha farklı bir tutum olacaktı.

1.2. DEMOKRAT PARTİ'NİN İLK DÖNEMİ

CHP bürokrasisinin büyük çoğunluğu asker kökenliydi. Bu kesimin parti içerisindeki ağırlığı dönemin koşullarından kaynaklandığından yirmi yedi yıl boyunca etkinliği devam etmiştir. CHP bürokrasisi, çok partili düzene geçildikten sonra yeni düzeni hemen benimsemesi beklenemezdi. Bu yüzden 14 Mayıs 1950 seçimleri sonrasında iktidarı devralan DP'ye karşı hoşnutsuzluğu belirgin bir hale gelmiş ve DP'ye daha ilk döneminde darbe girişimi düşünülmüştür. Ordudaki bazı generaller DP iktidarını kendi iktidarlarına karşı bir oluşum olarak görüyorlardı (Kahraman, 2010: 313). Bazı komutanların İsmet İnönü'yü ziyaret ederek hükümete el koyacağı yönündeki iddialar, döneminde çokça tartışılmıştır bir konudur (Kocabaş, 2011: 77). Bir grup komutanının İnönü'yü ziyaret edip darbe yapacakları haberini, Başbakan Adnan Menderes'e bir albay haber verir. Albayın verdiği bilgiye göre darbe 8-9 Haziran gecesi yapılacaktır. Bu haberden sonra iktidar- asker ilişkileri iyice gerginleşmiş ve orduda önemli tasfiyeler yapılmıştır. Orduda generaller ve amirallerin yanı sıra birçok subay DP iktidarı tarafından emekli edilmiştir (Özer ve Bekcan, 2008: 7-9). Böylelikle orduda bir dizi düzenlemeler ve tasfiyeler yapan DP hükümeti, ordu-iktidar ilişkisini rayına oturttuğunu hissediyordu (Kahraman, 2010: 314).

İktidarının daha ilk yıllarında geliştirdikleri söylemler ve siyasal düzene yönelik yaptığı eleştiriler Demokrat Parti'yi daha yolun başındayken zor duruma sokmuştur. İktidarın ve halkın gücüne yürekten inanan DP, baskıcı tutumunu hissettirmeye başlamış ve ortamın gerilmesine neden olmuştur. Bunda gerek vatandaşlar tarafından gerekse DP'liler tarafından eski yönetime gönül bağlılığı olan yöneticilerin ve memurların bir şekilde şikâyet edilmeleri etkiliydi. Yeni iktidar, vatandaşlar tarafından şikâyet edilen bir kısım memur ve yönetici hakkında gerekli işlemleri yapmaktan kaçınmamıştır.

Muhalefet konumunda olan CHP, Adnan Menderes'in yönetimindeki iktidarı zaman zaman halkın üzerinde baskı kurduğuna, Atatürk ilkelerinden ödün verdiğine dair suçlamalarda bulunmuştur. Bunun en önemli sebeplerinden biri de, Demokrat Parti'nin, Cumhuriyet yıllarda Atatürk tarafından kurulan halkevlerini kapatarak CHP'nin bünyesindeki tüm mal varlığına el koymasındadır (Turan, 2007: 49).

Demokrat Parti iktidara geldikten sonra halktan gelen talepleri dikkate alarak yürürlükte olan bazı uygulamaları değiştirme kararı almıştır. İlk kararlardan biri uzun süredir Türkçe okunan ezanı aslına dönüştürmek olmuştur. Bu değişiklik Demokrat Parti'nin dönüm noktalarından biridir. DP'ye destek veren aydın grubunun bir kısmı, bu uygulamadan sonra partiden kopmuş ve yavaş yavaş siyasal düzende muhalif olarak konumlanmışlardır. Bu uygulamanın rahatsız ettiği bir diğer kesim ise ordudur. Söz konusu değişiklikle Atatürk devrimlerinden taviz verildiğine inanan ordu, iktidar partisine karşı rahatsızlığı hissettirir. Öte yandan CHP tarafından düşünülen dinî eğitim konularını DP de sürdürmüş ve İmam-Hatip okullarını açmıştır. Tartışmaların gölgesinde açılan okullar, “1- Düzen içerisinde yer alan ve dinî eğitimin gerekli olduğunu savunanlar. 2- Okulları ‘küfür yatağı ve zındıklar yuvası’ olarak niteleyip buralarda verilecek dinî eğitime karşı olanlar. 3- İmam-Hatipleri ‘bir irtica ve Ticani yuvası’, ‘irticaya taviz’ olarak değerlendirenler” (Kaçmazoğlu, 2012: 83) şeklinde üç farklı açıdan değerlendirilmiştir.

Büyük umutlar ve özgürlük söylemleriyle iktidara gelen DP, özgürlükçü ve demokratik yönünü ortaya koymak için bazı somut adımlar atmıştır. Demokrat Parti'nin, özellikle aydın grubunun takdirini aldığı “Bazı Suç ve Cezaların Affı” kanunu, 14 Temmuz'da mecliste kabul edildi (Kocabaş, 2011: 88). Bu ayla beraber Nazım Hikmet başta olmak üzere birçok kişi serbest bırakıldı. Bu gelişmeler sonucunda basın ve aydın grubu başta olmak üzere halkta, Demokrat Parti'nin ülkede siyasi, sosyal ve ekonomik anlamda ciddi değişiklikleri yapacağı ve başarılı olacağı kanısı oturdu. Basın sorunlarına eğilen Menderes, özellikle bu grubun desteğini almıştır. Hatta CHP'li gazeteciler arasında Demokrat Parti'yi destekleyenler olmuştur (Topuz, 2003: 192).

DP Hükümeti dış politikada ilk sınavını Kore Savaşı konusunda verir (Kocabaş, 2011: 106). İkinci Dünya savaşıdan sonra iki kutba ayrılan dünya, savaşın acı yüzüyle Kore'de tekrardan karşılaşmıştır. Türkiye, Batı'yla ittifakını pekiştirmek ve somutlaştırmak için Kore'ye bir tugay asker gönderir. Kore'de Amerikalı askerlerle beraber omuz omuza savaşan Türk askeri, savaşın sonucuna doğrudan etki etme başarısını göstermiş ve nihayetinde Türkiye'nin NATO'ya üyelik başvurusu kabul edilmiştir (Sunay, 2010: 103).

Yeni iktidarın dış politikada karşılaştığı bu duruma başta Cumhuriyet Halk Partisi olmak üzere dönemin muhalif çevresi ve unsurları büyük tepkiler göstermiştir.

Tepki gösteren muhalif unsurlardan biri de Türk Barışseverler Cemiyeti kuruluşuydu. Cemiyet, Adnan Menderes'in hükümetinden Kore'ye asker gönderilme kararını iptal etmesini istiyordu.

Demokrat Parti'sinin ilk dönemi "altın yıllar" olarak ifade ediliyordu. 1950-1954 yılları arasında Türkiye'de yatırım odaklı ciddi adımlar atılmış ve toplum rahat bir nefes almıştı (Koç, 2018: 215). Ekonomik anlamda hızlı bir kalkınma gerçekleştiren hükümet, tarım ve sanayi gibi birçok sektörün üretime geçmesini sağlamıştır. Özellikle karayollarına yapılan yatırımlar iç ticaretin daha hızlı işlemesine yardımcı olmuştur (Koç, 2018: 217). Toplum, artık tek parti döneminde yaşanan olumsuz ekonomik koşulları atlatmaya başlamıştı. Türkiye güçlenirken DP'nin de tabanı sağlamlaşıyor ve günden güne güç kazanıyordu. Ekonomideki bu ciddi atılımların sebeplerinden biri kuşkusuz dönemin dış politika anlayışıydı. Sovyetler ve Amerika şeklinde iki kutba ayrılan dünyada Türkiye seçimini Amerika, yani Batı bloğundan yana kullanmış ve neticesinde Marshall Yardımı sağlanmıştı.

Amerika, sunulan yardımların tarım alanında kullanılmasını istiyordu. "Marshalla Planı'nın kabulünden sonra, yatırım politikasını açık şekilde ziraate doğru çevirmiş ve böylece, hem doğrudan doğruya tarımsal üretimi artırıcı yatırımlar yapılmış (makine, sulama, traktör), hem de zirai ürünlerin taşınmasına ve dağıtılmasına yarayacak tesisler kurulmuştur (yol, liman vs.). Fiyat, kredi politikaları ve hava koşullarının iyi gitmesiyle, Türkiye istihlal fazlası vermeye başlamıştır." (Kaçmazoğlu, 2012: 177). Demokrat Parti, aldığı maddi yardımların çoğunluğunu zirai amaçlara harcayarak özellikle kırsal kesimde ciddi bir tabanını oluşturmuştur.

1.3.DEMOKRAT PARTİ'NİN İKİNCİ DÖNEMİ

1954-1957 yılları arası Demokrat Parti'nin ikinci dönemini kapsar. Demokrat Parti açısından bu dönem oldukça sancılı ve tartışmalı geçmiştir. 1954 seçim sandıklarından tekrardan iktidar partisi olarak çıkan DP, artık kendine ve seçmen kitlesine güveni artmış ve politikalarını oluşturabileceği sağlam bir zemin edinmiştir. Ancak bu zafer sarhoşluğunun getirdiği özgüven sonucunda iktidar kontrol edilemez bir hale gelecek ve DP; ekonomik, siyasi ve sosyal alanda hatalar yapmaya başlayacaktır (Okutan, 2014: 169).

Bu hatalardan ilki muhalefete oy verdiği gerekçesiyle Malatya'yı ikiye bölüp Adıyaman'ı il statüsüne taşınması; Kırşehir'i il statüsünden ilçe statüsüne, Kastamonu'nun Abana ilçesini de bucak statüsüne düşürmesiydi. Bu dönemde DP'nin

politikaları daha çok tedbir amaçlı olduğundan DP baskıcı bir kimliğe bürünmüştür. Muhalefete ve muhalif unsurlarına baskıcı tutumu hissedilir şekilde artmış ve uygulamalarıyla somutlaşmıştır (Eroğul, 2014: 156-158). Bunun bir örneği muhalefet partilerin radyodan yararlanmaması şeklindeydi. Radyo, bu dönemden sonra iktidarın tekeline tamamen girmiş ve yayın ilkelerinden ödün vermiştir (Yeşilyurt, 1997: 132-134). Öte yandan zirai üretim düşmesiyle ekonomik sıkıntılar baş göstermiş ve “altın yıllar” artık geride kalmaya başlamıştır (Koç, 2018: 71). Demokrat Parti sorunların çözüleceğine inanıyordu. Adnan Menderes, dış yardımı temin etmek ve yeni kaynaklar bulmak için farklı yollara başvurmuştur. Fakat ekonomideki istikrarsızlığı gidermek ve iktisadi düzeni dengelemek için müttefiki Amerika’dan istediği ek krediler reddedilmiştir.

Demokrat Parti ekonomideki bu olumsuzlukları kapatmak için şeker ve çimento fabrikaları başta olmak üzere bir dizi atılımlar gerçekleştirmiştir. Bu atılımlar halkın geleceğe yönelik umutlarını taze tutmuş ve DP aleyhine gelişen sıkıntıları geçici de olsa bertaraf etmiştir. Fakat iktidar partisinin günden güne artan baskıcı yönü ve ekonomik anlamdaki söylemleri artık sorgulanmaya ve tartışılmaya başlanmıştır. Adnan Menderes’in özellikle muhalefet partisine karşı geliştirdiği olumsuz tavır parti içinde de rahatsızlık vermeye başlamıştır. Parti içerisindeki en tartışmalı konu ise “İspat Hakkı”yla ilgiliydi. Daha sonra Hürriyet Partisi’ni kuracak bazı milletvekiller Fethi Çelikbaş önderliğinde İspat Hakkı önergesini meclise sunmuştur.

“Ceza Kanunu’nun 481. maddesine göre, gazeteler bir kimseyi yolsuzluk, hırsızlık gibi suçlar isnat edemezdi. Çelikbaş ve arkadaşları, basına ispat edebildiği sürece gazetelere bu hakkın tanınmasını isteyerek; basına bu hak getirilmedikçe milletvekili, devlet memuru gibi devlet görevlilerini kuşku altında bırakacaklarını ileri sürdüler. Önerge, Ceza Yasalarında da değişiklik gerektirdiği gerekçesiyle reddedildi” (Altaş, 2011: 101). Bu yasanın tekrardan yürürlüğe girmesini özellikle Adnan Menderes istememiştir.

Parti içerisinde ilk ciddi tartışmanın yaşanmasına sebep olan İspat Hakkı, Adnan Menderes’in mecliste güvenoyu tazelemesine sebep olmuştur. Fakat Menderes hükümetine güvenoyunun sağlanmasına rağmen partinin liberal kanadı Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu önderliğinde Hürriyet Partisi’ni kurmuştur (Zürcher, 1999: 336). Bu gelişmelerden sonra Demokrat Parti için sancılı süreçler artık başlamıştır.

Kuşkusuz Türkiye’deki parti ilişkileri başka ülkelerden daha sert ve keskindir. Parti ilişkilerinde yaşanan geçimsizlik topluma da sirayet etmekte ve toplum arasında kutuplaşma yaratmaktadır. Demokrat Parti, muhalefetin de tahriklerine kapılarak bu

dönemde otoriterliğe daha da kaymıştır. Bir yandan ekonomik sorunlarla uğraşan iktidar, diğer yandan muhalif unsurları bastırmaya çalışmıştır. Bu minvalde Basın yasası gözden geçirilmiş ve basın üzerindeki denetim daha da artmıştır (Zürcher, 1999: 336-337). Muhalif gazeteciler mahkeme kararıyla hapis cezalarına mahkûm ediliyor ya da yazıları sansürleniyordu. Bu gelişmeler başta aydınları, bürokrasiyi ve üniversiteyi rahatsız ediyordu.

Bu dönemden sonra muhalif bir unsur haline gelen kurumlardan biri de üniversitelerdir. 1946-1950 yılları arasında iktidar ile üniversite arasında herhangi bir olumsuz durum söz konusu değildi. 1950 yılında birçok üniversite hocası DP'yi desteklemiştir. Fakat DP iktidara geldikten kısa bir süre sonra özellikle özerklik sorunu etrafında muhalefet partisinin yanında yer almışlardır (Özdağ, 2004: 60). Öte yandan Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri yasası değiştirilmiş ve muhalif partilerin seçim dönemi hariç açık hava gösterileri ve yürüyüş yapmaları yasaklanmıştır (Kocabaş, 2011: 417). Böylece Demokrat Parti'nin hürriyet söylemlerinden dolayı desteğini aldığı aydınları kaybetmiş ve muhalif olarak konumlanmışlardır.

İktidar-muhalefet arasındaki her gerginlik ve tartışma topluma yansiyordu. Toplumdaki gerilimin patlama noktalarından biri de 6-7 Eylül olaylarıdır. Basın, Kıbrıs'ın geleceği ile ilgili Türkiye'nin İngiltere ve Yunanistan'la yapılan görüşmeleri milliyetçilik zemininde haber yapıp servis ediyor ve toplumun bu konudaki hassasiyetini oluşturuyordu. Tam bu sırada, 6 Eylül günü İstanbul Ekspres gazetesinde, Selanik'te Atatürk'ün doğduğu evin bombalanarak tahrip edildiği haberi çıktı (Zürcher, 1999: 336). Bu haberle beraber lise ve üniversite öğrencileri olayı protesto etmek için bir yürüyüş düzenledi. Kontrollü bir şekilde başlayan gösteri, halkın katılımıyla büyük bir kalabalığa dönüştü ve farklı boyutlara taşındı. Yüzlerce kişi ellerinde sopa, balta ve kazmalarla gayrimüslimlere ait işyeri ve evleri yakıp yıkmıştı. Olaylar karşısında zor duruma düşen DP hükümeti sıkıyönetim ilan etmiştir.

1.4.DEMOKRAT PARTİ'NİN ÜÇÜNCÜ DÖNEMİ

1955 yılından itibaren DP hükümeti gerek muhalif unsurlar gerekse kendi içerisinde doğan Hürriyet Partisi tarafından iyice yıpratılmış ve neredeyse her konuda görüş ayrılıkları yaşanmıştı. 1958 yılında yapılması planlanan seçimler bir yıl öncesine

alınmış ve ülkede erken seçim telaşı başlamıştı. Seçimlerin öne alınmasında, iktidar-muhalefet ilişkilerinin giderek gerginleşmesi, ekonomik buhranın kendini iyice göstermesi ve parti içi muhalefetin etkili olduğunu söyleyebiliriz (Kocabaş, 2011: 471). Parti içi muhalefetin sonucu olarak Fuat Köprülü istifa etmiştir.

Demokrat Parti'nin baskıcı tutumu muhalif partilerin ittifak etmesine neden olmuştur. Köylü Partisi CMP'ye; Hürriyet Partisi CHP'ye dâhil olmuştur. Daha sonra CHP, muhalif unsurları "güç birliği" adıyla etrafında toplayarak bir bildiri yayımlar. Cumhuriyet Halk Partisi; partizanlığın kaldırılması, seçim güvenliğinin oluşması, memurların mahkemeye başvuru hakkına sahip olması, basın özgürlüğünün güvenceye alınması, Üniversite özerkliği... gibi demokratik talepleri "İlk Hedefler Beyannamesi" başlığı altında toplayıp Anayasa güvencesi altına girmesini istemiştir.

Güçler birliği DP tarafından "nifak cephesi" şeklinde nitelendirilmiş ve karşısına "Vatan Cephesi" ismiyle bir oluşum konulmuştur. İktidar bu yolla destekçilerini artırma yoluna gitmiştir. Katılımları teşvik etmek ve artırmak için bu cepheye katılanların isimleri tek tek radyodan okunarak ilan ediliyordu. İktidar ve muhalefet arasındaki kutuplaşma bazı kesimleri de zorda bırakıyordu.

Tam bu esnada gündemi tamamen değiştirecek bir olay yaşanmıştır. Adnan Menderes uçak kazası geçirmiş ve kazadan sağ kurtulmuştur⁹. Kaza sonrası havaalanında onu İsmet İnönü de dâhil olmak üzere binlerce insan karşılamış ve siyasi ortam bir an olsun yumuşamıştı. Halk, kazadan sağ kurutulan Menderes için kurbanlar keserek trajik olayı "mucize" şeklinde yorumlamıştır. Olayın bu şekilde yorumlanmasında Demokrat Parti basın uzantılarının da payı vardır (Yavuzalp, 1991: 58). Bu dönemdeki DP lehine gelişen bir diğer olay ise Amerika'dan sağlanan yardımlardır.

Amerika ve IMF'den sağlanan maddi yardımlar piyasalar üzerinde olumlu bir etki yaratmış ve ülkedeki ekonomik sıkıntıları bir nebze de olsa bertaraf etmişti (Koç, 2018: 192). Ancak gelen yardımın kullanıma dair iktidar ile muhalefet arasında yeniden tartışmalar başlamış ve uçak kazasının getirdiği olumlu hava kaybolmuştu.

Demokrat Parti iktidarının en çok tartışıldığı yönlerinden biri de iktisadi programlarıydı. İktisadi programlarının dağınık ve disiplinli olmayışı muhalefet

⁹ Adnan Menderes'in ve ekibinin, Kıbrıs'ın bağımsızlık meselesini görüşmek için İngiltere'ye giden uçak Londra yakınlarında kaza geçirmiştir. On altı kişinin öldüğü kazada Menderes hafif yaralanmıştır (Bozdağ, 1997: 194-195).

tarafından eleştiriliyordu. Ekonomik teşviklerde ve teşebbüslerde hatalar yapılıyor ve bir türlü ekonomide istikrar sağlanmıyordu. DP yönetimi, Türkiye'nin ekonomik hayatını kontrol etmekte zorlanıyordu (Kaçmazoğlu, 2012: 190).

1958 yılında DP hükümeti ekonomik anlamda bazı iktisadi tedbirler olsa da enflasyondaki dengeye hâkim olamamıştır. Temel gıdalar başta olmak üzere birçok alanda fiyatlar atmış ve şehir hayatında az maaşla geçinen kesimi zorlamıştı. Özellikle asker ve memur kesimi kendilerini “elit kesim” olarak görüyor ve hükümetin ekonomik politikalarını eleştiriyordu. Bu kesimlerin muhalefetle aynı dili kullanması, muhalefet partisiyle yakın ilişkiler içerisinde olmasını sağlamıştır. (Koç, 2018: 225).

1957 seçimlerinde muhalif partisi CHP oylarını artırmış ve DP güç kaybetmiştir. CHP'nin oyunu artırması, başta üniversite, ordu, basın olmak üzere muhalif kesimleri cesaretlendirmiş ve hükümete karşı acımasızca eleştiriler yapılmasına olanak tanımıştı. Muhalefet lideri İnönü'nün bu dönemde iki sağlam dayanağı olmuştur. Biri üniversite hocaları ve öğrencileri, diğeri basın mensuplarıdır (Koç, 2018: 209). Öte yandan ordu içinde çeşitli gruplar oluşmuş ve cunta hareketleri yaşanmıştır.

DP iktidarının 1957 seçimlerinde tekrardan iktidar seçilmesi üzerine ordu içinde öteden beri darbe fikrini taşıyan bir grup hükümete ihbar edilir. Tarihe “dokuz subay olayı” şeklinde geçen hadise, Kurmay Binbaşı Samet Kuşçu'nun bazı ordu mensuplarının gizli örgüt kurduğuna ve hükümete darbe yapacağına dair ihbarda bulunması sonucunda ortaya çıkmıştır. İhbarla beraber, darbe hazırlığı içerisindeki örgütün planları suya düşer. Tutuklanan subaylar delil yetersizliğinden serbest bırakılır¹⁰. Öte yandan darbe hazırlığında olan subaylar serbest bırakılırken ihbarda bulunan Kuşçu tutuklanmıştır (Özkaya, 2005: 43).

Bu dönemin sarsıcı gelişmelerinden biri de Tahkikat Komisyonu'nun kurulmasıdır. Muhalefetin günden güne artan yıpratıcı ve tahrik edici söylemleri karşısında Demokrat Parti'nin, CHP'nin kanun dışı siyasi faaliyetlerini araştırmak ve ortaya dökmek için kurduğu komisyon, DP için sonun başlangıcı olmuştur. Komisyonun amacı, muhalefet partisinin seçim dışı iktidara gelmek için yürüttüğü gizli

¹⁰ Bu durumu ciddiye alanların başında dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar gelir: “meseleyi deşmek lazımdır beyler, meselenin üstüne eğilmek lazımdır. Tecrübelerimle bilirim, böyle başlar bu işler. Bu üç, beş subayın kendi kendilerine yaptıkları bir hareket olamaz. Böyle dahi olsa, meselenin üstüne ciddiyetle eğilerek hiç değilse askerinin nelerden şikâyet ettiğini öğrenebiliriz” (Ağaoğlu, 1972: 143). Celal Bayar bu konu hakkında temkinli davranmasına rağmen Adnan Menderes'in olayın kapanmasını sağlamıştır.

faaliyetleri ortaya çıkarmaktı. Tasarının tepki çekmesindeki en önemli etken, önergede CHP'nin bir siyasi oluşumdan ziyade, bir illegal örgüt şeklinde ele alınmasıydı.

Tahkikat Komisyonu'nun görev ve yetkilerini belirleyen kanun Demokrat Parti milletvekillerinin oylarıyla kabul edilmişti. Komisyon artık yargı yetkisine sahipti. Yayın sansürü ve yasağı uygulayabilme ve matbaaları kapatma yetkisi vardı (Özer, Bekcan, 2008: 12). Komisyonun yürürlüğe girmesine ilk kitlesel tepki üniversite öğrencilerinden geldi.

İktidar ile üniversite arasında yaşanan gerilim ve atışmalar zaten doruk noktasındaydı. Adnan Menderes'in İzmir'deki konuşması muhalif üniversite öğrencileri ve hocaları tarafından hoş karşılanmaz. Başbakan'ın üniversite hocalarına ve öğrencilerine yönelik 15 Mayıs İzmir'deki konuşması taraflardaki gerginliği had safhaya ulaştırmış ve iletişim kanallarını tamamıyla tıkamıştır (Kabacalı, 2007: 121)

Siyaset arenasındaki çekişmelerin üniversitelere sıçraması iktidarı oldukça yıpratmış ve zor duruma düşürmüştür. Ülkedeki siyasi tansiyon had safhaya ulaşmıştı (Koç, 2018: 209). Bu durum 27 Mayıs'ı gerçekleştirecek unsurların işine geliyor ve yavaş yavaş kümeleniyorlardı. Özellikle İstanbul Üniversitesinin bir kısım hukuk hocaları, derslerde iktidara karşı tepkilerini dile getirmekten çekinmiyorlar ve muhalif öğrenci gruplarını destekliyorlardı. Hukuk hocalarının, komisyonun kurulmasından sonra tepkisini dile getirmeleri üniversite öğrencilerini cesaretlendirmişti. Öğrencilerin büyük bir kısmı zaten iktidara muhalifti ve CHP Gençlik Kolları tarafından organize ediliyordu (Özdağ, 2004: 153). 28 Nisan'da İstanbul Üniversitesi öğrencileri, iktidarı protesto etmek amacıyla miting düzenlemiştir. Beyazıt Meydanı'nı ve üniversite bahçesini dolduran öğrenciler iktidar aleyhine sloganlar atıyor, marşlar söylüyorlardı. Bunun üzerine emniyet güçleri, harekete geçen öğrencilere müdahale etmiş ve mitingi dağıtmak istemiştir. Yapılan müdahalelere öğrenciler de karşılık verince olaylar kontrol edilemez hâle gelmiştir (Öymen, 2013: 653).

İstanbul'daki öğrenci olaylarının Ankara'da duyulması üzerine oradaki öğrenciler de harekete geçmiştir. Bu durum üzerine, olayların daha fazla büyüüp yurt geneline yayılmaması için hükümet, yayın yasağını çıkartır. Olaylarla ilgili haberlerin yayınlanması durdurulmuş ve yayın yasağı yüzünden olayla ilgili birçok dedikodu türemiştir.

İktidarın tüm çabalarına rağmen olayların sıcaklığı bir türlü giderilememiş ve öğrenciler İstanbul ve Ankara’da gösteriler yapmaya devam etmiştir. Adnan Menderes’in şahsında Demokrat Parti’ye duyulan öfke “5’inci ayın 5’inde saat 5’te Kızılay’da buluşalım” parolasıyla Ankara Kızılay Meydanı’nda ortaya çıkmış ve önlenemeyen olaylar meydana gelmiştir (Öymen, 2013, 742). Adnan Menderes olanlara tam anlamıyla bir mana veremiyor, gençlerin muhalefet partisinin tahriklerine kapıldığına inanmıştır. Olay yerini görmek ve gençlerle konuşmak için Kızılay’a giden Menderes, kitlenin tepkisiyle karşılaşmıştır (Koç, 2018: 211). Öğrenciler artık meydandaydı. Basın ve ordu olayları destekliyor, İsmet İnönü ise yurt gezileri yapıyordu.

İsmet İnönü’nün, Cumhuriyet Halk Partililerinin “büyük taarruz” adını verdiği yurt gezilerini yapması ülkedeki siyasi gerilimi doruk noktasına taşımıştır. Olaylı geçen İnönü’nün gezilerinde birçok hadise yaşanmıştır (Günel, 2009: 140). Uşak ve Topkapı’da zor anlar yaşayan muhalefet lideri, olaylarının sıcaklığı daha dinmeden Kayseri’ye gitmek ister. İki parti arasında yaşanan tartışmalar sonucu meclis de adeta iş göremez hale gelir (Koç, 2018: 194).

Kayseri’de “Tarım Kredi Kooperatifi”nde yapılan seçimi Cumhuriyet Halk Partilileri kazanmıştır. Seçim sonucunda DP’liler ile CHP’liler kavga etmiş ve olayın topluma intikal etmemesi için olayla ilgili yayın yasağı konulmuştu. Olayları bizzat yerinde görmek ve incelemek için İnönü, Kayseri’nin Yeşilhisar ilçesine gitmek ister. Trenle Kayseri’ye geçen İnönü, Himmetdede istasyonunda durdurulur. Yanına gelen İl Jandarma Komutanı ve Vali yardımcısı İnönü’den geri dönmesini ister. Fakat İnönü bu isteği reddederek önce Kayseri’de yapılan parti kongresine katılır, sonra da Yeşilhisar’a geçmek için yola çıkar. İsmet İnönü’nün Yeşilhisar’a geçeceğini duyan Celal Bayar ve Adnan Menderes endişelenir (Özdağ, 2004: 138). İsmet İnönü’nün Yeşilhisar’a girmemesini isteyen Menderes, yetkili organları devreye sokar. Yeşilhisar yolu askerî birlikler tarafından kapatılır ve Kayseri valisi CHP heyetinin yanına gelerek durumu açıklar (Gülener, 2007: 55-56).

Saatler sonra İsmet İnönü ve beraberindeki heyet Yeşilhisar’a gitmekten vazgeçip Ankara’ya dönme kararı almıştır. Konunun tatlılıkla sonra ermesine rağmen, Yeşilhisar olayı askerî birlikleri oldukça rahatsız etmiş ve orduda istifalara sebep olmuştur. İktidar ile muhalefet arasındaki ilişkilerin düzelme ihtimali iyiden iyiye

azalmıştı. Partiler ve partililer arasındaki iletişim; çatışma, şiddet ve gerilim sonucunda ortadan kalkmış ve 27 Mayıs'ın gerçekleşmesi için şartlar olgunlaşmıştı (Gülener, 2007: 56).

1.5.27 MAYIS DARBESİ VE YASSIADA SÜRECİ

27 Mayıs Darbesi, Türkiye Cumhuriyeti'nde ordu, basın ve üniversite ittifakının sonucunda gerçekleşmiş ilk askerî darbedir (Burak, 2011: 45-67). Bu ilk darbenin sebepleri maddeler halinde şu şekilde sıralanabilir:

- a) Türk siyasal kültürü ve sosyal yapısından kaynaklanan problemler
- b) İktidar-muhalefet ilişkilerinin gerginleşmesi sonucu doğan problemler
- c) Basın'a yapılan baskılar ve sansürler
- d) Ekonomik nedenler
- e) Üniversite öğrencilerine uygulanan baskılar ve öğrenci olayları
- f) Uluslararası gelişmelerin Türkiye'ye yansımalarından kaynaklanan sorunlar
- g) İktidar - ordu ilişkilerinden kaynaklı problemler

Türkiye'de yapılan darbelerin en önemli faktörü demokratikleşme sorunudur. Tanzimat'tan bu yana gelişen ve değişen dünyaya ekonomik, sosyal ve siyasi ekseninde ayak uydurma çabaları, genellikle demokrasi kavramı etrafında düşünölmüş ve tartışılmıştır. Sürekli çareler aranmış, özömler önerilmiş ve yöntemler denenmiştir. Bu yöntemlerden biri de 1946'da çok partili hayata geçiştir. Çok partili düzenin hayata geçmesine rağmen tam anlamıyla gerek devlet düzenine gerekse toplumsal boyutta demokrasinin yerleştiği söylenemez. Bunda toplumun, belli odakların ve kesimlerin demokrasiyi yorumlama biçimi etkili olmuştur. Kimi kesimler demokrasiyi tam anlamıyla yorumlarken, kimi kesimler de demokrasinin çoğulcu yapısını istismar edici yorumlar geliştirmişlerdir (Karpas, 2008: 10).

İktidar ve muhalefet arasındaki şiddetli tartışmalar toplumsal düzende birçok olayın yaşanmasına sebep olmuş ve 27 Mayıs 1960 darbesiyle sonuçlanmıştır. Sorunları çözmek yerine doğrudan müdahaleyi uygun gören ordu, edindiği tecrübelerle sonraki dönemlerde de iktidara el koymuştur. Bu yüzden seçilmiş iktidarlar hep bir tereddüt içerisinde kalıp ordunun rızalığına muhtaç haline gelmiştir.

Gelişmiş demokrasilerde siyaset kültürü ordudan soyutlanmış, sivilleşmiş bir şekilde ortaya çıkar. Bununla birlikte iktidar ve muhalefet arasındaki ilişkiler hoşgörü ve saygı çerçevesinde yürütülür. Ülkenin ve halkın çıkarları söz konusudur ve hukuki boyutu göz ardı edilemez. İktidar partisi, demokrasiyi iyileştirmek ve ülkeyi iktisadi ile sosyal yönden güçlendirmek amacını taşır. Muhalefet ise iktidarın uygulamalarını denetler ve yapıcı eleştirilerde bulunur. Muhalefet, ülkede eksik ya da yanlış gördüğü durumları hem iktidara aktarmalı hem de kendi çözüm önerilerini oluşturup halka anlatmalıdır. Ancak demokrasisi oturmamış ve gelişmemiş ülkelerde bu durumun uygulanabilirliği oldukça sıkıntılı ve sancılıdır.

Demokrat Parti'nin iktidar kavramını, CHP'nin de muhalefet kavramını demokrasi zemininden farklı zeminlerde yorumlaması ülkeyi çıkmaza götürmüştür. Muhalefetin kendi programını savunmak, çözüm önerileri sunmak yerine iktidarı yerli yersiz sürekli eleştirmesi DP'yi ne yazık ki baskıcı bir kimliğe bürümüştür. Elbette iktidarın muhalefete tahammülsüzlüğünü de unutmamak gerekir.

27 Mayıs 1960 darbesi, önce İstanbul'da daha sonra Ankara'da başlatılan bir dizi hareketlerle gerçekleştirilmiştir. Emir komuta zinciri dışında yapılan darbe, 37 subay tarafından başlatılmıştır. Türk halkı darbeyi ilk olarak İstanbul radyosundan duyar:

Bildiri "Bütün Türkiye'de Silahlı Kuvvetlerimiz 27 Mayıs saat 3'den itibaren idareyi ele almış bulunmaktadır. Bütün vatandaşlarımızın ve emniyet kuvvetlerinin Silahlı Kuvvetlerle yakın işbirliği sayesinde, bu harekât hiçbir can kaybı olmadan bastırılmıştır. İstanbul'da ikinci bir tebliğe kadar Silahlı Kuvvetler mensupları hariç sokağa çıkma yasağı konmuştur. Vatandaşlarımızın Silahlı Kuvvetlerin vazifelerini kolaylaştırmalarını ve bütün milletçe ümit edilen demokratik rejimin en kısa zaman içinde tesisine yardımcı olmalarını rica ederiz" şeklindeydi (Akalin, 2010: 54).

Ankara radyosundan yapılan ve tarihe geçen esas bildiriye ise Alparslan Türkeş duyurur:

"Sevgili vatandaşlar, bugün demokrasimizin içine düştüğü buhran ve son müessif hadisler dolayısıyla kardeş kavgasına yer vermemek maksadıyla Türk Silahlı Kuvvetleri, memleketin idaresini ele almıştır. Bu harekate Silahlı Kuvvetlerimiz partilerin içine düştükleri durumdan kurtarmak ve partiler üstü tarafsız bir idarenin nezaret ve hakemliği altında en kısa zamanda adli ve serbest seçimler yaptırarak Girişilmiş olan bu teşebbüs, hiçbir şahsa veya zümreye karşı değildir. İdaremiz hiç kimse hakkında şahsi hata müteallik tecavüzkar bir fiile müsaade etmeyeceği gibi edilmesine de asla müsamaha etmeyecektir. Kim ne olursa olsun ve hangi partiye mensup bulunursa bulunsun her vatandaş kanun ve hukuk prensipleri esaslarına göre muamele görecektir. Bütün vatandaşların partilerin üstünde aynı milletin, aynı soydan gelmiş evlatları oldukları hatırlatarak ve kin gütmeden birbirilerine karşı hürmetle ve

anlayışla muamele etmeleri ıstıraplarımızın dinmesi ve milli varlığımızın selameti için zaruri görülmektedir. Kabineye mensup şahsiyetlerin Türk silahlı kuvvetlerine sığınmalarını rica ederiz. Şahsi emniyetleri kanunun teminatı altındadır. Müttefiklerimize komşularımıza ve bütün dünyaya hitap ediyoruz. Gayemiz Birleşmiş Milletler Anayasasına ve insan hakları prensiplerine tamamen riayettir. Büyük Atatürk'ün “Yurtta Sulh Cihanda Sulh” prensibi bayrağımızdır. Bütün ittifaklarımıza ve taahhütlerimize sadığız. NATO ve CENTO'ya inanıyoruz ve bağılıyız. Düşüncemiz ‘Yurtta Sulh Cihanda Sulh’dur” (Akalin, 2010: 56-57).

Söz konusu iki bildiride, darbeyi gerçekleştiren halkın bir parçası olan Silahlı Kuvvetlerin olduğunu ve en kısa sürede idareyi sivillere teslim edecekleri vurgusu yapılır.

Radyo üzerinden yönetime el koyduğunu duyuran ordu, öncelikle Demokrat Partilileri toplamaya karar vermiştir. “Harekete karşı koyan, direnç gösteren hiçbir güç yoktur. Özellikle polis müdürlüklerinde, karakollarda nöbetçi polisler amirlerinden aldıkları emirler doğrultusunda silahlarını bırakıp teslim olmaktadırlar. Darbeci askerî birlikler arasında genç subaylar dikkati çekmekte, general seviyesinde hiçbir asker görülmemektedir.” (Oktay, 2013: 47). Sokaklardaki hareketlilik tüm hızıyla devam etmiş, DP mensubu kişiler birer birer toplanıp Harp Okulu'na getirilmiştir. Bu arada askerî birlikler kendi aralarında parola oluşturmuşlardı. Parola İnkılap'tı (Oktay, 2013: 48).

Bazı subaylar, Türk Silahlı Kuvvetler adıyla Menderes ve Celal Bayar başta olmak üzere DP'lileri toplayıp öfke ve kin dolu bir şekilde Demokrat Partililere hakaretler yağdırırlar (Oktay, 2013: 51). Darbe tamamlandıktan sonra sokağa çıkma yasağı kaldırılır ve halk meydanlara iner. “İktidar aleyhine sloganlar atıyorlardı. Basın üzerine konan yasakların kalkması üzerine bütün gazeteler akşam baskılarını büyük manşetlerle yayımladılar. O günlerin en önemli bilgileri olan ‘Ordu Gençlik El Ele’ ya da ‘Ordu Millet El Ele’ gazetelerin birinci sayfalarında yer almaktaydı” (Çavdar, 2013: 86). Özellikle Demokrat Parti'ye muhalif basın, darbeyi gerçekleştirenlere tamamıyla destek vermişlerdir.

Darbenin ilk trajik olayı ise Namık Gedik'in intiharıdır. İçişleri Bakanı Namık Gedik'in Harp Okulu'na getirildikten sonra büyük bir bunalıma girdiği ve kendini hapsedildiği odanın penceresinden aşağıya attığı iddia edilir¹¹. Tek görgü tanığı ise Ethem Menderes'tir (Çavdar, 2013: 90). Tutuklular daha sonra Yassıada'ya nakledilir.

¹¹ Bu iddialara Samet Ağaoğlu temkinli yaklaşır. Gedik'in Ethem Menderes'le aynı odaya koyulmasına dikkat çeken Ağaoğlu, “Harp Okulu'nda ikisini bir odaya koydular. Ama gelip gidenler yalnız,

Darbe gerçekleştikten sonra cuntacıların ciddi bir hazırlıkları olmadığı ortaya çıkmıştır. Alelade kendilerini destekleyen bir grup üniversite hukuk hocası bulunur ve darbeyi meşrulaştırma çabalarına girişir (Akgün, 2009: 422). Darbeyi gerçekleştirenler Milli Birlik Komitesi adı altında, Cemal Gürsel'in önderliğinde geçici bir hükümet kurar. Meclisin görevlerini üstlenen MBK, Meclis Genel Kurulu gibi çalışmakta ve kanunlar çıkarmaktadır. Komisyon geçici anayasayla iktidara oturur.

Milli Birlik Komitesi'nin ilk icraatlarından biri, beş bin kadar subayı emekliye sevk etmektir. Bu kadar çok ordu mensubunun emekliye sevk edilmesi ciddi tartışmalara ve tepkilere yol açmıştır. Orduyla ilgili düzenlemeler, Demokrat Parti döneminde de gündeme gelen fakat herhangi bir uygulama yapılmayan bir konuydu. Bundan dolayı MBK'nin ilk yaptığı düzenlemeler orduyla ilgili olmuştur (Kocabaş, 2011: 204). Tasfiyeler orduyla sınırlı kalmamış, üniversitelerde de bir dizi uygulamalar yapılmıştır.

Darbeciler kendi ideolojisini oluşturmak ve bürokrasisini kurmak uğruna radikal kararlar almışlardır. 147 Öğretim üyesini üniversiteden tasfiye eden MBK, 27 Mayıs'ın çok farklı boyutlarda yorumlanmasına neden olmuştur. İlginç olan şudur ki; 27 Mayıs Darbesi'nin meşru bir zemine oturtulmasına hizmet eden Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya ve Doç. Dr. İsmet Giritli'nin tasfiye edilenlerin listesinde olmasıdır. Sistematiik bir şekilde gerçekleştirilen bu eylemlerin sonucunda, darbeye giden süreçte, özellikle öğrenci olaylarında DP aleyhine gösterilere katılan ve yaralanan Rektör Sıddık Sami Onar istifa etmiştir (Ünlü Bilgiç, Göktepe, 2014: 93-94). 27 Mayıs sonrası her gün yeni bir kriz, yeni bir görüş ayrılığı yaşanmıştır.

Tartışmaların ve gerginliklerin gölgesinde, komitenin aldığı bir diğer radikal karar ise siyasal tarihimize "14'ler" şeklinde geçen hadisedir. Alparlan Türkeş'in de içinde bulunduğu Milli Birlik Komitesi'nin on dört üyesi Gürsel'in imzasıyla tasfiye edilmiş ve dış ülkelerde çeşitli görevlere verilmişti (Çavdar, 2013: 94-96). Bu olay, komitenin siyasal anlamda bir düzen sağlayamadığını göstermiştir.

Yassıada'ya nakledilen tutukluların, hukuk hocalarının hazırladıkları geçici anayasa ile geniş bir yargılama sürecinden geçmiştir. Bu yargılamayla darbe meşru bir zemine oturtulacak ve ileride doğabilecek sorunların önüne geçilmiş olacaktı.

Doktor'un, başında dikiliyor, yalnız ona hitap ediyor, yalnız onu hırpalıyordu. Namık Gedik hem bu hakaretlere dayanamayacak kadar içli ve onurlu idi, hem de cevap veremeyecek kadar bitkin ve kederli! Ölümü, şekli henüz sır ama, başlamış bulunan kıyametin ilk faciası oldu" der (Ağaoğlu, 2004: 146).

“Bu gerekçeyle geçici anayasaya Soruşturma Kurulu ve Yüksek Adalet Divanı'nın kurulmasına ilişkin hükümleri ortaya koydular. Bu arada Anayasa'ya göre (1924 Anayasa'sı) sorumsuz olan Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın yargılanması için bir karar metni de hazırladılar” (Çavdar, 2013: 95).

Salim Başol başkanlığında 14 Ekim 1960'ta başlayan yargılamalar, 15 Eylül 1961'de bitmiştir. Yargılama süresince, ihbarların ve soruşturmaların da etkisiyle beş yüz seksen sekiz kişi yargılanmıştır. “Anayasanın ihlali” üzerinden başlatılması gereken davalar, Demokrat Partilileri gözden düşürmek için Bebek ve Köpek davalarıyla başlamıştır. Sonraki davalar ise Menderes'in bir diktatör olarak algılanmasına hizmet etmiştir (Özsakallı, 2009: 88).

Yassıada'da sadece Demokrat Partili vekiller yargılanmıyordu. DP'ye destek verenler, gönül bağı olanlar; sanat ve basın camiasından birçok kişi gerek sanık sıfatıyla gerekse tanık sıfatıyla Yassıada'nın yolunu tutmuştur. Samet Ağaoğlu, Fuat Köprülü, Necip Fazıl Kısakürek, Faruk Nafiz Çamlıbel, Orhon Seyfi Orhon ve Peyami Safa Yassıada'da yargılananlar arasındaydı (Gülendam, 2004: 307). Öte yandan Ahmet Hamdi Tanpınar, Aziz Nesin, Müşerref Hekimoğlu, Çetin Altan gibi dönemin edebiyatçıları¹² ise 27 Mayıs'ı destekleyici yazılar yayımlıyorlardı (Sögüt, 2010: 20-90).

Yassıada'da görülen davalar sonrasında birçok kez tartışılmış ve yargı bağımsızlığı etrafında sorgulanmıştır. Bu tartışmalar günümüzde de devam etmekte ve mahkemede görülen davaların tutarsızlığı ve ciddiyetsizliği söz konusu edilmektedir. Söz gelimi Samet Ağaoğlu, CHP'nin mallarının hazineye devredilmesi kanununun kabul edilmesi için oy verdiği için yargılanmış; fakat aynı tasarıya oy veren diğer vekiller yargılanmamıştır (Tutar, 2009: 85).

Fuat Köprülü 6-7 Eylül 1955 Olayları Davası'nda yargılanmış ve dava sonucunda beraat etmiştir (Tutar, 2009: 127). Necip Fazıl¹³, Orhon Seyfi Orhon ve

¹² Darbeden sonra edebiyatçıları gibi dergiler/mecmualar da saflarını yavaş yavaş belli etmeye başladılar. *Dost, Varlık ve Yeditepe* adlı edebiyat dergileri açıkça darbeyi savunurken, dönemin sağ/muhafazakâr görüşlü dergilerinden *Büyük Doğu* ve *Diriliş* dergisi ise darbe karşısında önce suskun kalmış sonraki yıllarda tepkisini ortaya koymuştur (Korkmaz, Bakaç, 2017: 4-7).

¹³ Necip Fazıl Kısakürek söz konusu yargılama hakkında daha sonra şu açıklamalarda bulunur: “Örtülü ödenekten bana verilenlerini 147.000 lira olarak tespit etmişlerdi. 1952'den 1960'a kadar, iki kere günlük, bir defa da haftalık gazete çıkarmam için verilen, üstelik en sâf niyete gazeteme ve dâvama tahsis ettiğim için yetersizliği yüzünden evimdeki baba mirası eşyayı da götürün ve beni çeneme dek borca batıran para... Bu 147.000 liranın, üzerine oturup 'tamamlanmadıkça bir şey yapamam!' diye onu tasarrufuma geçirmiş olsam ve kendimi pahalıya satmayı bilseydim, o zamanlar oturduğum köşkü bana yüz bin liraya satmaya kalkan ev sahibime 'evet' demekle, bugün yine dâva ve gayeme mahsus olmak üzere birkaç milyonluk bir servet sahibiydim. (...) 147.000, sırf İslâmi gayeye yol bulabilmek için, olduğu gibi pişirdiğim yemeğe gitti, üstelik cebimde ve kilerimdekileri de silip süpürdü” (Karaca, 2018: 236-237).

Peyami Safa¹⁴ ise Örtülü Ödenek Davası'nda tanık sıfatıyla mahkeme tarafından dinlenmiş ve DP'den aldıkları maddi desteği ne amaçla kullandıklarını anlatmışlardır (Tutar, 2009: 201).

Yassıada Mahkemeleri süresince Celal Bayar ve Fatin Rüştü Zorlu gibi sanıklar sağlam bir duruş sergilerken (Çavdar, 2013: 96), Adnan Menderes'in mahzun ve bitkin oluşu, Yassıada'da işkence yapıldığı, yemeklerine ilaçlar konulduğu ve hem ruhen hem de bedenen çökertildiği iddialarını doğurmuştur (Tutar, 2009: 79). Yassıada süresince Demokrat Partililer, büyük bir mücadele içerisine girmişlerdir.

On beş kişi hakkında verilen idam cezaları daha sonra üçe düşürülerek infazı gerçekleştirilmiştir. Öte yandan idam kararlarına birçok kesimden tepki gelmiştir¹⁵. Öncelikle idam kararları tüm yurttan şaşkınlık yaratmış ve tepkiyle karşılanmıştır. Halk, verilen idam cezalarını ağır bulmuştur. Tutuklularının aileleri ise İsmet İnönü'ye başvurarak verilen idam cezalarının durdurulmasını istemişlerdir. Aslında başta Cemal Gürsel olmak üzere bir kısım MBK'cı da idama karşıydı. Fakat ordu içerisinde idamın infazını isteyen grup daha baskın gelmiş ve idam cezasını onaylamışlardır (Çavdar, 2013: 97). Cezaların infazı onaylananlar Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan'dır. Darbenin bir sonucu olan bu idamlar, gerek döneminde olsun gerekse sonraki yıllarda eleştirilmiştir.

¹⁴ Yassıada'daki mahkemeye tanık ya da sanık sıfatıyla katılan edebiyatçılar için zor bir dönem olmuştur. Yargılama sonrasında zor günler geçiren Peyami Safa, her şeye rağmen yazmaya ara vermedi. Fakat bu sıkıntılı günlerinde oğlunu kaybedişinin üzüntüsünden bir türlü kurtulamadı ve 15 Haziran 1961 yılında vefat etti (Göze, 1993: 13).

¹⁵ 27 Mayıs Darbesi'ne açıktan açığa herhangi bir tepki ya da destek göstermeyen ABD, idamların karşısında durmuştur. Bu durumu ABD hükümet nezdinde her ne kadar Türkiye'nin bir iç sorunu olarak yorumlasa da dönemin ABD Başkanı Kennedy, idamların durdurulması için bireysel olarak girişimde bulunmuştur. Bu girişimlerin resmi olarak yapılmamasının sebebi ise Türkiye'nin yeni yönetimini karşısına almak istememesine bağlanır (Esin, 2005: 172).

İKİNCİ BÖLÜM

27 MAYIS DARBESİ'Nİ HAZIRLAYAN SEBEPLERİN ROMANLARA YANSIMASI

2.1. DEMOKRAT PARTİNİN İKTİDAR UYGULAMALARI

2.1.1. İç Politika Uygulamaları

Bu bölümde romanlardan hareketle Demokrat Parti'nin iç politikaları ele alınacaktır. Romanlardan elde edilen malzemeler ışığında *Demokrat Parti ve Din*, *Komünizmle Mücadele*, *Kamulaştırma*, *Seçim Tartışmaları*, *Ekonomik Durum*, *Kırşehir'in İlçe Statüsüne Düşürülmesi*, *Vatan Cephesi* ve *Tahkikat Komisyonu* başlıkları altında inceleme ve çözümleme yapılacaktır. Başlıklar altında tarihsel bilgiler çok kısa bir şekilde değinildikten sonra roman değerlendirmelerine geçilecektir.

2.1.1.1. Demokrat Parti ve Din

Halkın isteklerine ve sorunlarına kayıtsız kalamayan Demokrat Parti iktidarı, liberal ve özgürlükçü vaadiyle ülke yönetimini halkın büyük bir teveccühüyle elde etmiştir. İktidara gelir gelmez özgürlükçü yaklaşımlarıyla dikkat çeken DP, din konusunda da hassasiyet göstermiştir. Bu konudaki ilk icraatları, muhalefet partisi CHP'nin de desteğini alarak 16 Haziran 1950'de Türkçe okunan ezanın tekrardan aslı şeklinde okunması için gereken düzenlemelerdir (Zürcher, 1999: 335). Bu konuda her ne kadar muhalefet partisinin desteğini alsada Mustafa Kemal Atatürk'ün devrimlerinden ödün verdiği gerekçesiyle orduda, sol fraksiyonlara mensup gruplarda ve muhalif basında tepkiyle karşılanmıştır. Ayrıca bu dönemde din, komünizme karşı bir kalkan olarak kullanılmış ve dinsizlikle komünistlik paralel bir görüş olarak lanse edilmiştir (Keskin, 2011: 182). Fakat dinî uygulamaların komünizme karşı yapıldığı yönündeki kaniya romancılar neredeyse hiç değinmemişlerdir.

DP'nin suçlandığı ve 27 Mayıs Darbesi'nin yaslandığı gerekçelerden biri de ezanın aslına dönüştürülme hadisesidir. 27 Mayıs sürecini romanlarında konu edinen yazarlar bu hadiseye kimi zaman eleştirel bir dille değinirken kimi zaman övücü bir üslupla, kimi zaman da bu hadiseyi bir bilgi notu olarak aktarmıştır. Din ve vicdan özgürlüğü kapsamında uygulanan bu politika, romana birbirinden farklı kurgular ve yorumlarla yansımıştır. Bu konuda ilk söz söyleyen kişi Attilâ İlhan'dır.

Bir Demokrat Parti iktidarı eleştirisi olarak da okunması mümkün olan *Kurtlar Sofrası* romanında Attilâ İlhan, Demokrat Parti'nin iktidara geliş sürecini olumlu karakterler vasıtasıyla anlatır. Özellikle Demokrat Parti'nin 1946 ile 1950 yılları arasındaki çıkışını milli mücadele yıllarına benzetir. Başkişi Mahmud, o yıllardaki hareketliliğin Kuva-yı Milliye hareketine uymadığını ve DP'nin iktidarı ele geçirir geçirmez ilk işinin ezanı Arapçaya dönüştürmesinden sonra Cumhuriyet inkılâplarının durduğunu ifade eder. Yazarın sözcüsü konumundaki başkişi Mahmud'a göre ezanın aslına döndürülmesi Demokrat Parti'nin yaptığı hatalardan biridir. Ezanın aslına döndürülmesini anlamlı bir olay olarak gören Mahmud, o günden sonra ülkenin gerilediğine inanır (KS, s. 310). Bu inancı, 1909-1960 arası Türkiye tarihini kurgulayıp anlattığı *Aynanın İçindekiler* serisinde yayınlanmış romanlarda da görmek mümkündür.

Aynanın İçindekiler serisinin ilk kitabı olan *Bıçağın Ucu* adlı romanda yazar, Demokrat Parti'nin halkın dinî inancını kullanarak oy topladığına vurgu yaparken, dönemin dinî önderlerinden de destek topladığını “Ocak” bölümünün sonuna yerleştirdiği bir gazete haberi ile açıklar (BU, s. 83). Romanda konu başlığıyla ilgili eleştirileri Miralay Ferid'ten dinleriz. Demokrat Parti'yi Atatürk'ün prensiplerinden taviz vermesi nedeniyle eleştiren Miralay Ferid, özellikle iktidar partisinin ezanı aslî şekline çevirmesi noktasında eleştirir. Bu eylemin Cumhuriyet'in inkılâplarına ters düştüğünü Yüzbaşı Demir'e anlatan Miralay (BU, s. 53), DP'nin bu şekilde halkı kandırdığını iddia eder ve “Gökten başımıza Menderes diye bir bela indi, on yıldır çekiyoruz. Herifin işi gücü oynamak: Cahil halka Muhammed'in kartını oynuyor, kazanıyor.” (BU, s. 209). Yazarın sözcülerinden ve olumlu karakterlerinden Miralay Ferid, Demokrat Parti'yi her eleştirdiğinde DP'nin dinî istismar ettiğini belirtir. Yazar, bu konuda Demokrat Parti'ye inanan halkı “cahil” olarak görürken, “Arapça dualar”, “Arapça ezan” gibi nitelemeleri din düzleminden ziyade dil düzleminde ele alması dikkat çekicidir.

Miralay Ferid, DP'nin menfaatperest ve sahtekâr kişilerden teşekkül ettiğini ve onlara asla inanmadığını vurgulayıp “Türkiye devrimci ve laik bir ülke olmuştu, hâlbuki bugün aç radyoyu dinle, iki günde bir ezan, Kur'an ve mevlit! Bu kadarı fazla kaçmıyor mu biraz? Anadolu'da okul yapmayı bıraktılar, cami yapıyorlar.” der (BU, s. 210). İktidarın ezanı aslına dönüştürme dışında, Ferid, bütün dinî faaliyetlere karşıdır.

Benzer endişeler *Aynanın İçindekiler* serisinde incelediğimiz bir diğer roman olan *Yaraya Tuz Basmak*'ta da görülür. Ezanın aslına dönüştürülmesinden ülkenin geriye götürüldüğü yorumunu çıkartan ordunun mensupları bu konuda öfkeli dirler (YTB, s. 169). Fakat bu romanda ayrıca, darbe sonrası ülke yönetimini ele geçiren Milli Birlik Komitesi hükümetinin ezan konusunda DP'nin getirdiği düzenlemeleri bozacağı yönünde söylentiler olduğu ve bu söylentilerin halkı oldukça rahatsız ettiği belirtilir. Bunun üzerine Milli Birlik Komitesi, din konusunda bir bildiri yayınlar ve dinsel herhangi bir değişikliğin olmayacağı garantisini halka duyurur (YTB, s. 399). DP iktidarını ezanı aslına dönüştürme konusunda sert bir şekilde eleştiren yazar, Cumhuriyet devrimlerinden ödün verildiğine dair vurgusu romanlarda göze çarpmaktadır. Fakat darbe sonrası iktidarı ele geçiren Milli Birlik Komitesi'nin ezanı tekrardan Türkçeye dönüştürebilme gücüne sahipken bunu yapmayışi hakkında herhangi bir eleştirisi bulunmamaktadır.

Samim Kocagöz'ün *İzmir'in İçinde* adlı eserinde Demokrat Parti baştan sona olumsuz bir hüviyet içerisindedir. Romanın kahramanlarından Nazif Tınaztepe, DP'nin Cumhuriyet'ten uzak bir politika ortaya koyduğu iddiasını din ve vicdan politikaları etrafında eleştirir. Ezanın aslına döndürülmesini sert bir dille eleştiren Nazif Tınaztepe, buna destek veren bir kısım yazarları da yobazlıkla suçlar. Atatürk'ün ruhundan bile korktuklarını dile getiren emekli Albay Nazif Tınaztepe, ezanın Türkçe okunmasında halkın menfaat göreceğini, hiç olmazsa “cahil” halkın ezanın ne demek istediğini bileceğini belirtir (İİ, s. 197). Bu yorumla Tınaztepe'nin, olayın ruhani boyutundan bir hayli uzak olduğu görülmektedir. Albay, eleştirilerini daha da ileriye götürerek ezanın Türkçe okunması halinde halkın bu iktidara karşı ihtilal çıkartacağını aktarır. Albaya göre iktidarın yaptığı bu değişim, halkın cahil kalmasını istemesindedir (İİ, s. 199). Kuran'dan da örnek ayetler veren emekli albay, din dilinin ve uygulamalarının Türkçe olması gerektiğini şiddetli bir şekilde savunur. Samim Kocagöz bu bakış açısıyla Attilâ İlhan'la birleşir.

Gönül Pultar ise, romanında Fatma'nın hayatını tüm ayrıntılarıyla gözler önüne sererken aynı zamanda Türkiye'de toplumsal, sosyal ve ekonomik değişimleri arka plandan vermiştir. *Ellerimden Su İçsinler* romanında çalışmamızla ilgili ilk olarak DP'nin dinî politikaları görülür. Ezanın aslına dönüştürülmesi meselesini, iki karakteriyle bizlere sunar. Olumsuz ve yobaz bir tip Rüstem ile olumlu karakter Müberra Hanım ile kurgulamalarını yapan yazar, söz konusu meseleyle ilgili farklı yorumlar yapar. Rüstem, Atatürk'ün büyük bir asker olduğunu fakat saltanatı lağvetmesini hatalı bir girişim olarak bulduğunu ifade eder ve ezanın aslına dönüştürülmesine olumlu bakar (ESİ, s. 71-72). Ezanın aslına dönüştürülmesine Müberra Hanım'ın tepkisi sert olur. Bu durumu Atatürk devrimlerinden ödün verilmiş bir hamle olarak gören Müberra Hanım, ezanın değişimiyle Atatürkçülüğün ciddi bir yara aldığını eleştirel bir dille ifade eder. "Ezanın yeniden Arapça okunmaya başlamışıyla Atatürkçülük onmaz bir yara aldı..." (ESİ, s. 92). Benzer eleştiriyi yazar da doğrudan yapar: "Neydi o Demokrat Parti'nin ilk icraatı olarak ezanı Arapçaya döndürmesi! Atatürkçülükten verilen bu ilk önemli ödün, birden büyük kentlerin hacı-ağa baskınına uğramasından neredeyse unutulmuştu" (ESİ, s. 172). Yazar, DP iktidarının Atatürkçülükten ödün verdiğini ve inkılâplardan uzaklaştığını, ezanın aslına dönüştürülmesi örneğiyle verirken, fikirlerini ise Müberra Hanım'ın söylemlerinde belirgin kılar ve karşıt görüşleri Rüstem ile olumsuzlaştırır.

Benzer kaygılara *Gece Sesleri* adlı romanda da rastlanılır. Ayşu Kulin, DP'yi dinî siyasete alet etmesi noktasında eleştirir. Romanın olumlu karakterlerinden eski milletvekili Kerami Bey, fabrikalarını genişletmek için temin ettiği makinelerin gümrük geçmesi için onurunu ve itibarını zedelemeyen bütün yolları denemiş fakat başarısız olmuştur. Olumsuz bir tip olan Kerami'nin kardeşi Yusuf ile Yağız, Sanayi Bakanlığında çalışan ve DP'li olduğu anlaşılan memura gümrükten mallarını sorunsuz geçirmek için rüşvet verirler. (GS, s. 128-129). Yazarın Demokrat Parti'ye eleştirisi, insanları dindar ve dinsiz diye ayırıp ona göre hizmet vermeleri noktasındadır. Ayrıca başkışı Ayda, büyükbabasının 1950 yılında büyük vaatlerle iktidara gelen DP'ye oy attığını ve bundan dolayı yıllar sonra pişman olduğunu belirtir.

DP'nin ezan ile ilgili düzenlemelerinden ordunun rahatsız olduğuna dair bilgiler yakın dönemde çıkmış romanlarda da görmek mümkündür. Nesrin Turhan, Fethi Gürcan'ın hayatından yola çıkarak bir anı roman şeklinde oluşturduğu *İhtilâlin Süvarisi*

romanıyla yakın tarihimize ışık tutmuş ve 1963 yılında girişilen darbe girişiminin başarısızlığını, öncesini ve sonrasını gerçek kişileriyle ve tarihî bilgilerle kurgulamıştır. Romanda ordunun DP'den rahatsızlığını ezan ile ilgili uygulamasına bağlar.

Demokrat Parti'nin din ve vicdan politikaları kapsamında uygulamalarının bir kısım çevrelerce istismar edildiğini roman boyunca vurgulayan Yılmaz Karakoyunlu, Demokrat Parti'ye olumlama getirirken partiyi kendi menfaatleri için kullananları ise eleştirir. *Yorgun Mayıs Kısrakları*'nda Yahya Kemal, Nazım Hikmet ve Adnan Menderes'in yaşadığı yasak aşkları konu eden Yılmaz Karakoyunlu, kronolojik bir sıralamayla olayları, hikâyeleri ve tarihî gerçek hadiseleri anlatır. Roman, Adnan Menderes'in çocukluk ve gençlik yıllarıyla, Demokrat Parti'nin kuruluşunu, 1946 seçimlerini ve sonrasını, DP iktidarının üç dönemini, din ve siyaset ilişkisini ve darbeye giden süreci anlatır.

Adnan Menderes'in İslamiyet adını getirdiği bir dizi değişikliklerin istismar edildiğini düşünen yazar, ezanın aslına döndürmesinden sonra DP tabanında İslamî bir yönetim için seslerin daha da yükseldiğini vurgular. Ezanın aslından okunmasının uygun bir zamanda ve ortamda gerçekleşmediğini ima eden Karakoyunlu, bunun irticaya dönüşmesinden endişe etmektedir. Aynı endişeyi Adnan Menderes'e de yaşatır.

Fuat Hulusi Bey, Ekrem Hayri ve Yahya Kemal'in fikirlerinden istifade etmek için bir otelde buluşan Adnan Menderes, iktidarın din politikası için müzakere eder. Uzun bir fikir alışverişinden sonra arkadaşları, dinin değil ama yobazlığın iktidarı ve partiyi yıpratılabileceği gibi ülkeye de zarar vereceği görüşünde birleşirler. Ayrıca "Demokrat Parti'nin sadece ibadete davet eden İslamî çağrısıyla yetinen politikası gerçekten amaçlı bir tercih miydi; yoksa fırsatın ganimet sayıldığı dergâhı mıydı" diyen yazar, dinin parti tarafından değil de bir kesim halk tarafından istismar edileceği hususunda kaygılıdır (YMK, s. 477-480). Romanında iktidar ile din ilişkisini işlerken hata yapmamaya ve yanlış anlaşılmamaya özen gösteren yazar, İslamiyet dininin medeniyetine, hoşgörüsüne ve felsefesine dikkat çeker. Bunun için Yahya Kemal'in fikirlerinden yararlanır.

Romanda, Adnan Menderes'in danıştıklarından biri de Yahya Kemal'dir. Yahya Kemal'in fikirlerine önem veren Başvekil, din ve politika hakkında onun da görüşlerine başvurur. "Osmanlı'nın medeniyet tarihî içinde çok hazin tesirlerini gördüğümüz irtica hareketinin gerisinde daima İslamî felsefeyi dışlayan bir hoyratlık vardır. Sadece ibadet

seyrini ve teşhirini esas alan zaaf içindedir. Nitekim İslam felsefesini ve inançlarını akıl disiplininde yüceltenler, daima hırpalanmış hatta öldürülmüşlerdir” (YMK, s. 484) diyen Yahya Kemal, uzunca bir tahlil yapar ve muhataplarını etkiler. Fuat Hulusi Bey, Yahya Kemal’e hak vererek dinî siyasete alet etmenin yanlışları üzerinde durur ve aksi takdirde Cumhuriyet’in geri kalmasının vebalini taşıyacaklarını söyler (YMK, s. 490). Yazar, darbe nedenlerinden biri olarak görülen dinin istismar edildiği yönündeki iddiaları, bu yolla gündeme getirip ele almış ve fikirlerini okurlarına aktarmıştır. Bu yönüyle söz konusu toplantıda o dönemin din ve siyaset ilişkisi ayrıntılı bir şekilde tartışılmıştır.

Devlet yönetimine yerleşen bir grup insanın Atatürk ilkelerini hedef alıp irtica teşebbüsünde bulunabileceğine değinen yazar, Cumhuriyet rejiminin tehlikede olduğunu söyler. Adnan Menderes’in bu gidişattan hoşnut olmadığını ve bir dizi çareler aradığını vurgular (YMK, s. 477). Yazar iktidarı; iktisadi ve dinî politikaları açısından eleştirirken çok başlı oluşuna dikkat çeker. Veli Ağa, Adnan Menderes’e Celal Bayar ve İsmet İnönü ile barışmasını tavsiye ederek devletin çok başlı olarak yönetilemeyeceğini söyler (YMK, s. 427). Ethem Menderes de benzer eleştirileri Başvekil’e aktarır. Darbe öncesinde Ethem Menderes’le tartışan ve fikir teatisinde bulunan Adnan Menderes, darbe söylentilerinin gerçeği yansıtmadığını, birçok kumandanın yanlarında olduğunu söyler (YMK, s. 546). Yazar, iktidarla ilgili eleştirilerini özellikle iktisadi ve dinî politikalar üzerinde toplarken, Adnan Menderes’in de bir türlü gerçekleri göremediğini ve giderek yalnızlaştığını vurgular. Partiye sonradan katılanların DP’nin ideolojisini anlamadıklarına inanan yazar, iktidar partisinin mensuplarının dinî istismar ettiğini kurgular.

Yazar, Adnan Menderes’in parti içerisindeki ihtilafı kontrol etmek amacıyla dinî istismar ettiğini belirterek onun “Aslanlar gibi insanlarsınız... Siz isterseniz hilafeti bile getirebilirsiniz... Size layık olmaya çalışacağım” sözünü eleştirir.

“Grup baya kalkmış, önderini alkışlıyordu. Gazi’nin Cumhuriyet’e haysiyet kazandırdığı salonda, şimdi hilafet davetiyle meydan okuyan bir Başvekil vardı. Gazi Hazretleri’nin Aydın’ın Çakırbey Çiftliği’nden bulup Ankara’ya getirdiği, bu salona mebus olarak soktuğu Adnan Bey, otuz sene sonra onun en önemli devrimini, Meclis kürsüsünde deviriyordu...” (YMK, s. 474).

Yazar, Adnan Menderes’in bu tutumunu sert bir dille eleştirerek dinin istismar edildiğini ve bu konuda DP lideri başta olmak üzere bir grup DP’lilerinin hatalı olduğunu söyler.

Sevinç Çokum'un *Karanlığa Direnen Yıldız* romanında ezan ile ilgili hususları olumsuz tiplerden üniversite hocası Sebati Bey'den dinleriz. Olumsuz karakterlerin (üniversite hocası, gazeteci, binbaşı) darbe hakkındaki fikirlerini okurlarına aktaran yazar, böylelikle darbeye farklı bakış açılarını okurlarıyla paylaşır ve yapılan darbeyi eleştirir. Üniversite hocası Sebati Bey, ezanın Türkçeden aslına döndürüldüğünde anda darbenin yapılması gerektiğini dile getirir. Demokrat Parti iktidarına ve temsilcilerine karşı acımasız olan Sebati Bey, onların mahkemesiz idam edilmesini diler.

“Havsalam almıyor muhterem Paşam. Ne kadar gecikildi? İhtilal Türkçe ezan kaldırılıp yerine Arabisi konduğunda yapılmaydı bence. Sırf irticayı hortlattıkları için bu adamlar birer birer mahkemesiz asılmalıydılar. Zihniyetler değiştiriliyordu efendim. El altından, su altından yapılan buydu.” (KDY, s. 130).

Yazar, dinî politikalarından dolayı DP'yi acımasızca eleştiren ve idamda büyük rolü olan hukuk hocalarının fikirlerini bu şekilde okurlarına aktarmıştır. Nitekim Sebati Bey olumsuz bir tip olduğundan onun eleştirileri ve görüşleri etkili olmadığı gibi yüzeysel de kalmıştır.

Sevinç Çokum, DP'nin din konusundaki hassasiyeti üzerinden yapılan eleştirilere doğrudan bir eleştirisi bulunmasa da bunu kurgu yoluyla başarılı bir şekilde işlemiştir. Darbenin gerçekleşmesiyle beraber iktidarın değiştiğine değinen yazar, iktidar mücadelesini “inanamlar” ve “inanmayanlar” düzleminde değerlendirerek farklı bir bakış açısı sergilemektedir.

Muhalefet partisi lideri İsmet İnönü başta olmak üzere diğer muhalif unsurlar, özellikle DP iktidarının dinî istismar ettiğini iddia etmiş ve kanıt olarak da radyoda belli saatlerde okutulan Kuran-ı Kerim'i ile Başvekil Adnan Menderes'in dönemin dinî kanaat önderlerinden Said Nursi'ye¹⁶ gösterdiği sempatiyi göstermişlerdir. İsmet İnönü ile Adnan Menderes arasında irtica tartışmaları uzun bir süre gündemi meşgul etmiş ve darbeye giden süreçte bir malzeme olarak kullanılmıştır (Özgen, 2007: 280). Öte yandan DP siyasetçilerinin Said Nursi'nin desteğini kazanmak için onunla yakınlaştığını ve onun da DP için oy topladığı iddiası halen eleştirilen bir mevzudur (Turan, 1999: 205-206). Bu mevzuları ayrıntılı bir şekilde romanlarda göremesek de kurgusunun bir köşesine yerleştiren yazarlar mevcuttur. Sevinç Çokum *Karanlığa Direnen Yıldız*

¹⁶ 1878'de Bitlis'in Nurs köyünde dünyaya gelen Said Nursi, Risale-i Nur Külliyyatı'nın yazarıdır. Hocası Molla Fethullah, onun hem ilmî yönünden hem de ezber kabiliyetinden dolayı onu Bediüzzaman-ı Hemedâni'ye benzetmiş ve Said Nursi'ye “Bediüzzaman” lakabını vermiştir. Bundan dolayı birçok kaynakta Bediüzzaman Said Nursi şeklinde de geçmektedir (Özel, 2018: 11).

eserinde DP'yi din ve vicdan özgürlükleri açısından eleştirenlere ve irticayla suçlayanlara karşıdır.

Karanlığa Direnen Yıldız'ın fikir sözcülerinden Veysel Ağabey iktidar mücadelesindeki güçleri değerlendirir. Veysel Ağabey darbenin sebebini açıkladıktan sonra, birkaç sebebi de örnekler. Adnan Menderes'in Said Nursi ile olan alakasını, radyolarda Kur'an sesinin işitilmesini dinî irtica ve geri kalmışlık olarak görenleri fena halde kızdırdığını aktaran Veysel Ağabey, tek çareyi darbeyi gerçekleştirmede bulduklarını ifade eder. Yazarın sesi burada belirgin bir şekilde hissedilir ve darbeyi DP'nin dinî politikalarına bağlar.

Alev Alatlî romanında tarihî bilgiler ışığında DP'nin dinî ilişkilerine değinir. "Adnan Menderes, milletvekillerine 'isterlerse hilafeti dahi geri getirebileceklerini' söyledi. Meclis'teki dört yüz otuz dört sandalye çoğunluğuyla kuramsal olarak haklı olabilirdi ama bir yıl kadar sonra Emirdağ'da, bizzat Said Nursi tarafından yeşil bayraklarla karşılanıp okullarda Risale-i Nurların okutulması talebine muhatap olunca kıyametler koptu!" (OMTT, s. 27). Yazar, herhangi bir eleştiri ya da öneri getirmeden söz konusu durumu kurgulamıştır.

Münevver Ayaşlı ise Demokrat Parti'nin darbe ile iktidardan düşürülmesini dönemin önde gelen dinî kanaat önderlerinden Said Nursi ile ilişkilendirir. Said Nursi'nin vefatından sonra Demokratların manevi gücünü kaybettiğini vurgular (PBT, s. 127). Ayaşlı bu yorumuyla diğer yazarlardan ayrılır.

Pertev Bey'in Torunları romanında DP'nin düşüşünü iki başlıkta toplayan Münevver Ayaşlı, bu eleştirilerini sıralar. Bunlardan ilki, Menderes'in iktidarı döneminde yaptığı hatalı imarlar, ikincisi ise yazarın deyimiyle İslamcı cepheyi ihmal etmesidir. Dönemin dinî kanaat önderlerinden Said Nursi'nin Adnan Menderes üzerinde manevi desteği ve duası olduğuna inanan Ayaşlı, Menderes'in son zamanlarda Said Nursi'nin desteğinden kompleks ve hicap duyduğunu vurgular (PBT, s. 126). Yazarın Türk-İslam sentezinden teşekkül eden fikir dünyası burada karşımıza çıkar. Böylelikle darbeye giden süreçte Demokrat Parti'nin yalnız kalmasının iki önemli sebebini yazarın fikir dünyasıyla ilişkilendirmek mümkündür.

İsa Yılmaz'ın *Ben Bu Adamı Sevdim* romanında, Adnan Menderes'in iktidara gelir gelmez darbe tehdidiyle karşılaştığını ve bir şekilde bertaraf edebildiğini; hemen sonrasında memleket sorunlarına eğildiğini görürüz. İlk iş olarak ezanın aslına

dönüştürüldüğü ve CHP'nin de destek verdiğini tarihî bilgiler ışığında açıklanır (BBAS, s. 63). Bu bilgiler aktarılırken herhangi bir eleştiri bulunmaz.

İsa Yılmaz din istismarıyla suçlanan DP'ye açık bir şekilde arka çıkar. Atatürk'ün heykelini kıran ve CHP'nin DP'yi dinî istismar etmekle suçlamasına neden olan Ticaniler adlı tarikatı kurgusuna ekleyen yazar, bu tarikatın sahte bir tarikat olduğunu, şeyhleri olan Kemal Pilavoğlu'nun aslında CHP'ye çalıştığını aktarır (BBAS, s. 65). Yazar, DP'ye karşı yapılan gericiilik suçlamalarını romanına taşıyarak tartışır ve suçlamaları çürütmeye çalışır. CHP'nin yaptığı suçlamaların yersiz olduğunu göstermek adına İsa Yılmaz, Adnan Menderes'in "nurlu ufuklar önümüzdedir" sözünü nurculukla ilişkilendiren CHP'nin bu konuda Menderes'e haksızlık yapıldığını iddia eder.

Basının dinî politikalar konusunda DP iktidarına yüklendiğini, bunlardan birinin de Ahmet Emin Yalman olduğunu belirten anlatıcı, onun gazetesinin tirajını yükseltmek için DP'yi gericilikle suçladığını söyler (BBAS, s. 74). Yalman'ın suikastı hakkında pek bir eleştirisi bulunmayan anlatıcı, bilakis onu olumsuzlaştırır. Bu suikastın başta DP olmak üzere milliyetçi ve dindar kesimlere zarar verdiğini, muhalif cenahta DP'yi irticayla suçlamaların artık başladığını vurgular. Romanda, muhalif basının ve CHP'nin darbe öncesinde Demokrat Parti iktidarını iyice yıpratmak ve Atatürk'ün devrimlerinden taviz verdiğini göstermek adına, Adnan Menderes'in dönemin dinî önderlerinden Said Nursi ile görüştüğüne, onun elini öptüğüne ve Said Nursi'ye bir araç tahsis ederek iki yüz binin üzerinde öğrencisiyle devleti ele geçireceğine dair söylentileri kurgulanır (BBAS, s. 119). Bu konu hakkında mecliste Adnan Menderes ile İsmet İnönü arasında tartışma yaşanır. İsmet İnönü DP'yi irtica ile suçlarken; Menderes, İsmet İnönü'nün İslam diniyle bir sorunu olduğuna değinerek Said Nursi'yi savunur (BBAS, s. 120-121). Yazarın DP liderinin Said Nursi ile ilişkisini ve dönemin irtica söylentilerinin dayandığı noktaları romana taşıması ve söylentilerin yersiz olduğunu gösterme çabaları roman boyunca devam eder. Fakat yazar, bunu tartışma yoluyla değil de tarihin DP lehine olan bilgileri kurgusuna katarak aktarır. Romanda CHP'nin dinî politikalarıyla ilgili herhangi bir tavsiyesini ya da ciddi bir uyarısını göremeyiz.

Bir Başvekil Sevdim adlı romanda Melike İlgün doğrudan Başvekil'in şahsını hedef alarak DP'nin dinî istismar ettiğini iddia eder. Anlatıcı, Adnan Menderes'in dinî bütün bir Anadolu insanı görünümünde kendini halka sunduğunu, dinî siyasete alet ettiğini ve kendisinin aslında öyle olmadığını söyler. Yazar bu mesajı vermek için

kurguya birkaç eklemeler yapmıştır. Roman boyunca onun gayrimeşru ilişkilerden zevk aldığını belirtip romanın birkaç yerinde Başvekil'in elinde viski bardağıyla çizer ve böylelikle onun dinî bütün bir adam olmadığı mesajını verir.

Nedim Gürsel *Yüzbaşı'nın Oğlu* romanında Ak Parti¹⁷ iktidarıyla ve DP iktidarını zaman zaman karşılaştırarak her iki iktidara bir dizi eleştirilerde bulunmuştur. Daha çok argo ve cinsel içerikli diyaloglarda gördüğümüz Fırlama adlı karakterden ezan ile ilgili hususlar aktarılır:

“Bu işin ucu Demokrat Parti'ye dek dayanıyormuş, Fırlama'ya bakarsan onlanmış bu durumun ilk sorumlusu, ezanı Arapça okutmakla yetinmeyip İmam Hatip'leri de onlar çoğaltmışlar ülkede. İçlerinden üçünün darağacında sallandırılması da pek bir şey değiştirmemiş. Hiç kimse, en ödlek siyasetçiler bile, ders almamış olan bitenden. Ne gelir elden, boynumu büküp öyle sessiz, dinliyorum sofranın bir köşesinde.” (YO, s.168). Yazarın, dönemin iktidarını eleştirirken aynı zamanda darbecileri de eleştirdiğini burada belirtmekte fayda vardır.

Yukarıda Demokrat Parti'nin din ve vicdan politikaları eksenindeki uygulamalarının romanlara nasıl konu edildiği değerlendirilirken, yazarların kurgusuna taşıdığı hadiseleri olumlu ya da olumsuz tip veya karakterleri kullanarak aktardığı noktaya dikkat ederek yazarın asıl mesajı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Ayrıca yazarların olayları hangi zeminde değerlendirdiğine dikkat çekilmiştir.

Attilâ İlhan, Samim Kocagöz ezanın aslına dönüştürülmesini Cumhuriyet'in dil devriminden verilen bir taviz olarak görürler. Demokrat Parti'nin ayrıca dinî istismar ettiğini ve siyasete alet ettiğini vurgularlar. Bu fikre Ayşe Kulin, Gönül Pultar ve Melike İlgün de katılır. Yılmaz Karakoyunlu ise din ve vicdan alanında yapılan politikalara olumlu bakarken DP'deki dindar kesimin bu durumu istismar ettiğine inanır. Karşıt görüş olarak Sevinç Çokum, Münevver Ayaşlı ve İsa Yılmaz ise konuyla ilgili iktidar partisinden yana taraf olmuş ve o şekilde romanlarını kurgulamışlardır.

2.1.1.2. Komünizmle Mücadele

1950'li yılların Türkiye'sinde iki ana meseleden biri irtica, diğeri komünizmdir. İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan iki kutuplu dünyada Amerika'dan yana saf tutan Türkiye, komünizmle mücadelesini DP döneminde de devam ettirmiş ve hükümet

¹⁷ 14 Ağustos 2001'de kurulan Adalet ve Kalkınma Partisi'nin kısaltması, parti tüzüğüne göre Ak Parti'dir.

programından çıkararak bir devlet politikası haline getirmiştir. Milliyetçi çizgide gelişen partilerin bu durumdan oldukça beslendiği bir gerçektir (Ertekin, 2002: 382). DP iktidara geçer geçmez her ne kadar özgürlük alanında bazı düzenlemeler yapsa da komünizmle mücadeleyi devam ettirmiştir.

Demokrat Parti'nin komünizmle mücadelesi bir darbe sebebi değildir. Fakat darbeyi devrim olarak gösteren yazarlar, darbenin haklılığını göstermek için iktidar partisinin komünizmle mücadele adı altında birçok aydını yargıladığı, cezalandırdığı ve sürgün ettiği yönünde kurgulamalarını yaparlar. Öte yandan sosyalizm ya da komünizmi bir çıkış yolu olarak görmüşler ve tiplerini, karakterlerini bu minvalde oluşturmuşlardır. 27 Mayıs'ın bir darbe olduğu yönünde kurgusunu oluşturan romancılar ise, darbenin hazırlığında komünizm fikrini benimseyenlerin de olduğu, CHP'nin, ordunun komünistlerle bu açıdan işbirliği yaptığını söyler ve eleştirirler. Dolayısıyla malzemenin çokluğundan ve bu açıdan yorumlanmasından çalışmaya bir başlık olarak girmiştir.

Attilâ İlhan'ı sadece çalışmamıza dâhil ettiğimiz romanlar üzerinden değerlendirirsek, basına ve yazarlara uyguladığı baskıdan dolayı Demokrat Parti iktidarına; Mustafa Kemal Atatürk'ün devrimlerinden uzaklaşıp kendi hegemonyasını kurmaya çalıştığı gerekçesiyle İsmet İnönü'ye; verimsiz çalışmalarından ve sosyalist bir şuuru yayamadıklarından komünistlere karşıdır. Yazar, *Kurtlar Sofrası* romanında komünistleri kıyasıya eleştirir. Yazar komünistlerle ilgili eleştirisini, *Birlik* gazetesi çalışanı İrfan ile belirtir.

Atatürkçülüğü sosyalizm gözlükleriyle okuyan Attilâ İlhan, Türk aydınının önce şuurlu bir sosyalist olmasını diler. Dolayısıyla yazarın nazarında aydın, sol görüşlü bir bireydir. Aydınların gerekli aksiyonu ve halkla gerekli bütünleşmeyi sağlayamadığını ifade eden yazar, polisin baskısı altında aydınların evcilleştiğini aktarır. Aydınların politika dışında olduklarını, çözüm üretemediklerini ve sosyalist bir şuur oluşturamadıklarını açıkça ifade eder.

Bir ara komünistlerle beraber olduğunu paylaşan romanın kahramanlarından İrfan, komünistlerin durmadan birbirinin kuyusunu kazdığını, satmayan sanat dergileriyle hükümet devirmeyi planladıklarını küçümser bir dille anlatmaktadır (KS, s. 133). Olumsuz bir tip olan Asım Tağa ise, başkişi Mahmud'un bir Rus ajanı olduğunu ima eder. Adnan Menderes'in solculara karşı hoşgörülü olduğunu belirten Tağa, Mahmud gibi solcuların kurşuna dizilmesi gerektiğini vurgular. "Demek solcuymuş,

diyor, muhterem! Nefes aldırmamak lazım bunlara. Adnan Bey, müsamahakâr canım, çok müsamahakâr! Ben olsam, kurşuna dizerim hepsini. Memleketi satacaklar” (KS, s. 186). Yazar, Asım Tağa ile DP taraftarlarının sol görüşlülere ne kadar acımasız ve hoşgörüsüz olduğunu kurgulamıştır.

Eserin “Ocak” bölümündeki haberde Demokrat Parti’nin komünizmle mücadelede dinî kullandığı bilgisi paylaşılır (BU, s. 83). Barış isteyenleri komünistlikle suçlayarak sürgün ve hapis ettiklerine Miralay Ferid ile değinen yazar (BU, s. 210), iktidar partisinin kendisinden olmayanı rahatlıkla komünistlikle suçladıklarını vurgular. “Menderes gerici kanada doğru eğiliyor, açıktan açığa muhalefetsiz bir demokrasiden yana olduklarını savunanları, kendilerinden yana olmayan herkesi komünistlikle suçlayanları tutuyordu. İsmet İnönü gibi, geçmişi herkesçe bilinen politikacılar bile bu türden suçlamalarla kirletiliyordu.” (BU, s. 237). Attilâ İlhan, *Kurtlar Sofrası*’na göre *Bıçağın Ucu* adlı romanda eleştirilerini keskinleştirir ve iktidar partisinin muhalefete bakış açısını paylaşır.

Konu başlığı olarak Attilâ İlhan ile Samim Kocagöz’ün bakış açıları neredeyse aynıdır. Sosyalizm şuurunun olmadığını, İsmet İnönü ve Adnan Menderes hükümetinin buna engel olduğunu, Cumhuriyet devrimlerinin devam etmesi için ortak bir hareketin oluşması gerektiğini Samim Kocagöz de ifade eder.

İzmir’in İçinde adlı romanda Avukat Suphi Bey, sosyalizm görüşlerini benimseyen bir tiptir. Olumlu karakterlerden olan Suphi Bey, Mustafa Kemal Atatürk’ün devrimleri kesintiye uğramasaydı şu an sosyal adalet temelli bir hukuk düzenine sahip olacağımızı ifade ederek sosyalizme olan özlemini dile getirir. Bunu kesintiye uğratan ise Demokrat Parti iktidarı olarak gösterilir. “Seni bilmem ama benim, Atatürk’ün devrimlerinin heyecanı ile geçti. Halkevlerinde nasıl koşuşurduk? Dergiler çıkarır, devrimler için çalışırdık... Bu hız bizi, Atatürk’ün ilkeleri, rahatça bir hukuk devletine, sosyal adalete, haydi açıkça konuşalım sosyalizme götüremez miydi?” (İİ, s. 90). Diğer romanlar, bu yaklaşımla ilgili olarak İsmet İnönü’ye de sert eleştiriler getirirken, Samim Kocagöz özellikle Demokrat Parti üzerinde durur.

Avukat Suphi Bey dışında Cahit’in de sosyalizme dair özlemleri vardır. Cahit, özellikle ekonomik anlamda liberal özel teşebbüslere üstü kapalı olarak karşıdır ve sosyalizmin iktidarı devletleştireceğine inanır (İİ, s. 141). Fakat solcuların halka inememe eleştirisi ve sorunu burada da emekli albay tarafından zikredilir (İİ, s. 170).

Eserde sol fikirli olarak Cahit ön plana çıkarken, diğer roman kişilerine göre demeçleri daha bir keskindir:

“Bekleyeceğiz; güçleneceğiz! Beklerken bu kokuşmuş düzene uymuş görüneceğiz, giderek de güçlenmiş olacağız. Çünkü Türkiye, ilerici düşüncenin kadrosu bakımından çok dağınık, giderek maddi bakımdan da çok güçsüz. Övünmek için söylemiyorum: Beni kurşunladıkları vakit, hiç olmazsa Türkiye’deki bütün petrol işyerlerinde, bütün petrol işçileri ayaklanmalıydı.” (İİ, s. 245).

Yazar genel manada sosyalizm şuurunun olmadığını, bunu da belli çevrelerce gerçekleştirip geleceği, sosyalizmi ana eksenine yerleştiren bir düzende yaşamayı tasavvur ederken Adnan Menderes’in sosyalizme karşı oluşunu onun Marksizmi bilmemesine bağlamıştır.

Vedat Türkali’nin *Bir Gün Tek Başına* adlı romanında konuyla ilgili durumlar biraz daha karışıktır. Romandaki olumlu karakterlerin neredeyse tümü, olumsuz tipler tarafından komünizmle suçlanmaktadır. Başkişi Kenan, Baba, Hasan ve neredeyse tüm öğrenciler komünist oldukları şüphesiyle ya devletin erkleri tarafından psikolojik baskı altındadırlar ya da geçmiş hayatlarında bir dizi cezalar almışlardır. Roman boyunca komünistlikle suçlanan bu karakterler, komünist olduklarını hiçbir şekilde dile getirmezken, komünist olmadıklarını da dile getirmemişlerdir.

Eserde, olumlu karakterler arasında işçi kesiminin bilinç kazanmasının önemi üzerinde tartışmalar görülmektedir. Fakat işçinin “komünizm” kelimesini duyduğunda yerinde saydığını, çekindiğini, korktuğunu olumlu karakterlerden anlıyoruz. Kenan’ın bir gün meyhanede yeni tanıştığı işçilerle oturup dertleşmesi sonucunda bir işçinin grevi komünizm olarak görmesi, çok kaba bir şekilde eleştirmesi ve Menderes’e kadeh kaldırması romanda dikkat çeker. (BGTB, s. 320). Yazar bu noktada, işçi sınıfının bilinçsiz olduğuna ve bilinçlenmeleri için mücadele etmelerine dair olumlu karakterler vasıtasıyla mesaj verir ve romanında iddiasını örneklendirir. Ayrıca romanda aydın ve komünizm kelimelerini yan yana kullanır.

Musa’nın Gecekondu romanında Hasan İzzettin Dinamo’nun olumlu ve kusursuz karakterleri, sosyalist düşüncelere sahip başkişi Musa ile Ahmet Usta’dır. Mahalleli, Ahmet Usta’nın gecekondu onarımını yapıp kişisel menfaat gördüğünden onun sosyalist kimliğini ve geçmişini görmezden gelirler. Fakat Musa, mahalleye yerleşir yerleşmez, yerel polis tarafından komünist olduğu duyurulduğu ve gecekondu sakinlerine bir menfaati dokunmadığı için açık hedef halindedir. Yalnız, Ahmet Usta komünistlikle suçlandığı zaman bunu reddeder ve gizlenmeye devam eder.

Başıkişi Musa, komünist olduğu gerekçesiyle gerek tek partili CHP iktidarında gerekse Demokrat Parti iktidarında sosyalist düşüncelerinden dolayı kitapları, şiirleri yasaklanmış ve Rus casusu olmakla suçlanmıştır. Gördüğü siyasal baskılardan dolayı kâbuslar gören Musa, bu baskıları Abdülhamit döneminde yaşanan baskılara benzetmiştir. Musa bu baskıları eser boyunca iktidar baskısı kaynaklı gelişen toplumsal olaylarda sürekli hisseder. Son olarak bu baskılar, ailesini de etkiler. Kızı Işıl, bir Alman turistle mektup arkadaşı olurken, onunla haberleşmesini sağlayan mektuplarına emniyet el koyar. Polisler Musa'nın görüşlerinden dolayı kızı Işıl'a da göz hapsi uygularken, yazar, polislerin bu girişimini gereksiz bulur.

Gecekonduya yeni gelen Cemile Hanım, barınak yaptırmak için usta ararken halktan aynı işi yapan iki usta olduğunu görür. Bunlar Hacı ile Ahmet Usta'dır. Yazar, komünist olduğu için halkın başkişi Musa'dan nefret ettiğini zaman zaman vurgularken bu nefret dairesine aynı sebepten dolayı Ahmet Usta'yı da ekler. Fakat aynı halk, Cemile Hanım evini yaptırmak için halktan tavsiye isteyince Ahmet Usta adını alır.

Anlatıcı, gecekondu mahallesinde sol fikirli kişilerin çektiği sıkıntıları dile getirir ve siyasal baskının tüm düşünürler üzerinde olduğunu vurgular. Romana göre sol görüşlü düşünürler, geçim kaygılarından dolayı bu baskılara ses çıkaramamaktadırlar. Düşüncelerinden dolayı başarıları engellenen Musa da bu baskılara maruz kalmaktadır. Fakat Musa bu düzenin böyle devam etmeyeceğini belirtirken iktidar değişiminin haberini vermektedir.

Eserde DP'nin ön plana çıkan en olumsuz özelliği sol düşünceye ve solculara karşı aldığı cepheidir. DP'nin kuruluşunda ve iktidara gelişinde Musa gibilerin de emeği olduğunu aktaran anlatıcı, hatta Celal Bayar'ın iktidara geldiklerinde komünist düşünceye sahip olan partilere bile izin vereceği sözünü paylaşır (MG, s. 104). Fakat bunun böyle olmadığını ve kısa zaman sonra iktidarın Hitler Almanya'sına dönüştüğünü iddia ederek aktarır (MG, s. 220).

Amerika'dan maddi yardım almak için DP'nin komünizmle mücadele ettiği romanda sık yapılan vurgulamalardandır. DP'nin kendi zenginini ve milyonerini oluşturduğunu belirten anlatıcı, bu zenginliği koruma ve devam ettirme adına birçok muhalif Türk sanatçısını komünizmle mücadele adı altında ezdiğini iddia etmektedir (MG, s. 26). Amerika ile olan ilişkileri sürekli geliştirme ve perçinleştirme adına gayret gösteren DP yetkilileri, Türkiye'nin Amerika'nın bayrağında bir yıldız olabilme

hayalinde olduğunu söyler. Sosyalist düşüncelere sahip olan yazar, bu noktada kıyasıya DP hükümetini eleştirirken, bu partinin komünizmle mücadelesinin sebebinin dinî ve milli şuurdan uzak tutarak gayriahlâkî ilişkilerde temellendirme çabasıdır.

Yazar, DP'yi emperyal çıkarlara hizmet eden –ki bunun en başında komünizmle mücadele gelir- bir maşa olarak gösterir. İktidar partisi yazarın ifadesiyle dolar için birçok aydını sürgün, hapis gibi cezalara çarptırılmış ve nihayetinde Amerika'dan taltif almıştır. Bunun bir devlet politikası olduğunu ifade eden anlatıcı, aynı durumun Güney Amerika'da da yaşandığını ve onların da ülkelerinde yaşayan masum işçilerine, aydınlarına, solcularına komünizmle mücadele adı altında zulmederek Amerika'dan yardım aldıklarını ifade eder. Bu durumu DP iktidarıyla bir tutup komünizmin evrensel bir sorununu servis eder.

Benzer durum *Ellerimden Su İçsinler* adlı romanda görülür. Romanda Demokrat Parti iktidarı, komünistleri sürekli takip eden ve yakalayan bir tutum içerisindedir (ESİ, s. 79). Fakat bu romanda herhangi bir eleştiri ya da yorum bulunmaz. Demokrat Parti iktidarının komünizme karşı olduğu *Yeni Baştan* adlı romanda da geçer ve muhalif basının “komünizm” suçlaması korkusuyla tedirgin olduğu görülür. *Kördüğüm*'de ise Adnan Menderes'in sırf komünist diye keyfi tutuklamalar yaptığı ileri sürülür (K, s. 89).

Yukarıda değerlendirdiğimiz romanlarda DP'nin genel manada komünizmle mücadelesine yapılan eleştiriler işlenmiştir. Komünizmle mücadele adı altında iktidar partisinin iç politikayı nasıl istismar ettiğine, masum ve onurlu insanların nasıl mağdur olduğuna değinen yazarlar, aynı zamanda komünizmin bir özeleştirisini de yapmışlardır. Komünizmin ülke açısından yararlı olmadığına ve bu fikrin bir nifak tohumu olduğuna inanan yazarlar ise başta CHP ve muhalif basının komünistlikle suçlanmış kişilerle ittifak tuttuğuna değinmişlerdir. Darbeye giden süreci hızlandırmak ve darbeyi bir an önce gerçekleştirmek için ordu ve CHP'nin komünistlerle işbirliği yaptığı yönünde romanını kurgulamışlardır.

Bu romanlardan ilki Emine Işınso'nun romanı *Tutsak*'dir. Romanda komünizmin ülke açısından zararları satır aralarında verilir¹⁸. Anlatıcı, romanda sol fikirlerin İsmet İnönü tarafından gençlere aşılandığını belirtir. İnönü'nün bunu yapmasındaki gaye

¹⁸ Emine Işınso, diğer eserlerinde de komünist düzenin Türk milleti için zararlı olduğunu düşünür. Düşünce dünyasının yerleşmesinde Aclan Sayılğan'ın etkisi vardır. Sayılğan, 1952 yılında komünist olduğu gerekçesiyle tevkif edilir. Mahpusluk hayatından sonra komünizmin iç yüzünü Emine Işınso'ya anlatarak onu etkiler. Işınso, bu görüşmelerden sonra eserlerini düşün dünyasına göre şekillendirmeye başlar (Kallımcı, 2006: 53).

ülkede çıkacak anarşizmin iktidara zarar vereceğindedir. Böylelikle yazar, öğrenci olayları olmak üzere diğer olaylarının temelini sol fikirlere dayandırır ve olayları anarşizm olarak değerlendirir. Bu düşünce ekseninde romanını kurgulayan bir diğer yazar Münevver Ayaşlı'dır¹⁹.

Yazarın muhafazakâr yapısı gereği ve Türk-İslam düşüncesinden dolayı komünizm fikrine ciddi bir muhalifliği bulunmaktadır. Bundan dolayı oluşturduğu olumsuz tiplerin neredeyse tamamı sosyalist ya da komünist fikirlidir. Romandaki CHP'li karakterlerden bir kısmının aslında komünist oldukları romanın hemen başında anlaşılır. Fakat bu tipler komünist olduklarını reddederler. Romanın yozlaşan gençliğin tipi Tülay ile refah bir hayat özlemi çeken Hilal Hanım, Türkiye'de sosyalist fikirli kişilere hemen "komünist" yaftası yapıştırdıklarından yakınır (PBT, s. 41). Yazar bu tiplerin düşünce dünyasının ne kadar karışık ve anlamsız olduğunu vurgulamasıyla beraber bu tiplerin, sosyalizmin temelinde halkçı ve eşitlikçi fikirleriyle ters düşüklerini, onların halkı alt tabaka görerek gayet lüks yaşadıklarını vurgulayarak ironik bir biçimde romanında işler.

Romanda komünizm eleştirisi esas olarak Naili etrafında gelişir. Öncelikle yazar, Naili'yi olabildiğince olumsuzlar. Naili'nin ayyaş, sarhoş, kaba, görgüsüz ve çıkarıcı olduğu romandaki olaylarla örneklendirmenin yanında yazar ayrıca "anarşist, sarhoş, kumarbaz, esrarkeş aktör, kırkını çoktan aşmış, komünistlikten birkaç defa yatmış mendeburun biri" der (PBT, s. 57). Naili, CHP'nin aktif mebuslarından Muammer Bey'in kızı Tülay'la evlenmeyi ister.

Muammer Bey'in karısı Hilal Hanım, CHP'nin iktidar partisini devirmek için komünistlere ihtiyaç duyduğunu söyleyerek Muammer Bey'i Naili ile Tülay'ın evlilikleri için ikna eder (PBT, s. 42). Yazar, komünistlerle CHP'nin işbirliği yaptığını okura aktarmak için böyle bir olayı kurgusuna yerleştirir ve Cumhuriyet'in ilk neslinin nasıl da yok olup yozlaştığını burada da ifade eder.

"Komünizmaya, Türkiye'de bilhassa zengin ve burjuva çocukları, Amerikan Koleji mezunları, pervanelerin ışığa koştukları gibi koşuyorlar ve ışıkta hemen yanıyordu. Komünizm ilgisi ve merakı, gençlerde adeta sigara, viski, marijuana, esrar, kumar gibi bir merakla başlıyordu. Fakat sonra bu merakın esiri oluyorlar ve pençesi

¹⁹ Münevver Ayaşlı Osmanlı Devleti'nin son dönemlerindeki çalkantılı sürece çocuk yaşta şahitlik etmiştir. Osmanlı Devleti'nin çöküşü, müreffeh bir hayat süren ailesinin çöküşüyle paralel bir şekilde ilerlemiştir. Sonraki yıllarda maddi imkânsızlıklara rağmen Osmanlı hayat tarzını yaşamaya çalışan yazarın aslında çocukluğuna duyduğu özlemden kaynaklandığı iddia edilir (Çeri, 2013: 83). Dolayısıyla yazarın tüm eserlerinde Osmanlı sosyal yapısına bir özlem vardır.

altına giriyorlardı. Kimse de onları kurtaramıyordu. Her attıkları adım yeni bir felakete doğru onları çekiyordu. İleri komünist kadınlar arasında bizde, kolej mezunları başta gelir. Bunların arasında kimler yoktur ki; Sadrazam torunları ve kademe kademe bütün İmparatorlukta yüksek mevki sahibi kimselerin evlatları veya torunları... Herhalde bizde komünistler en refah içinde olan burjuva ailelerine mensupturlar ve en çok burjuva refahından ve imkânlarından istifade eden kimselerdir.” (PBT, s. 57-58).

Yazar, ayrıca sosyalist geçinen bu tiplerin zenginlik içinde yaşadıklarını; işçi sınıfı başta olmak üzere birçok kesimi istismar ettiğini açıkça ifade eder ve yukarıdaki düşünceler ışığında Türkiye’deki komünizme ve komünistlere eleştirilerde bulunur.

Romanda CHP’li Muammer Bey’in ve aynı zamanda Pertev Bey’in torunları Aydın ile Tülay’ı rezaletler ve sefillikler peşini bırakmaz. Yazar komünizmin insanları nasıl rezil bir duruma soktuğunu ve gelenek göreneklerimiz ne kadar ters olduğunu birçok yerde verdiği olaylarla örneklendirir. Yurtdışından gelen Yahudi ve komünist fikirli olan İren, Aydın ile aşk yaşamaya başlar. Tülay ise Naili ile evlenmiştir. Bir gece bu dördü eğlenmeye gider ve Naili’nin birçok yerde olduğu gibi burada da, bu kez İren’e sarkıntılık ederek rezillikler çıkartır. “ ‘Ne oluyorsunuz be? Öküz gibi gözünü dikmiş sade bize bakıyorsunuz, komünist taslakları’ dedi. ‘Komünistlikte öyle kıskançlık falan yoktur ve enayiler, senin karın benim karım, benim karım senin karın, al işte karımı sana veriyorum. Ben de seninkini alıyorum’ dedi” (Ayaşlı, 2014: 90). Yazar komünizmin fikir yönünden bize uymadığı gibi ahlaki yönden de yozlaşmış bir öğreti olduğunu gösterir ve darbeyi yapanların bir kesimin bu grubun olduğuna işaret ederek CHP’nin neslini iyiden iyiye olumsuzlaştırır.

Yazarın komünizme dair en gerçekçi ve çarpıcı eleştirileri Avrupa ve Türkiye’deki komünistleri karşılaştırmasında ortaya çıkar. Avrupa’da komünizmi savunan insanların gerçekten yokluk içinde olduklarını ve ciddi bir değişime ihtiyaç duyabileceklerini İren adlı komünist tiple açıklarken, Türkiye’deki komünist fikirlilerinin genellikle zengin olduklarını ve bir bilince sahip olmadan komünizmi savunduklarını belirtir. Böylelikle romana dâhil olan İren, varlık içinde yaşayan Muammer Bey’in ailesini iktidar partisine karşı yürüttükleri darbe hazırlığına anlam veremez ve zaman zaman bu durumu eleştirir.

Avrupa’daki komünistlerin bir örneği olan İren, Muammer Bey’in çocuklarına adeta ders verir. Komünizmle yönetilen Romanya’dan örnekler veren İren, Tülay’a, bir burjuva hayatı yaşayarak imtiyazlı bir hayata sahip olduklarını açıklar. Ayrıca Naili’nin yaptığı rezilliklerin Romanya’da yaşanması halinde, komünist partinin önce ihtar

vereceğini, rezilliklerine devam ettiği takdirde partiden ihraç edileceğini söyler (PBT, s. 98).

Anlatıcı, burjuva kültürüyle yetişmiş fakat komünizme ya da sol görüşlere meyletmiş kişilerden Nazım Hikmet ile Mehmet Ali Aybar'ın hayat hikâyelerini de özetleyip onların, komünizmin sacayaklarından olan işçi sınıfına yabancı olduklarını belirterek romanda eleştirir.

“Türk komünistlerinin hemen hemen hiçbiri işçi sınıfından değildi. Başta Nâzım Hikmet olmak üzere İşçi Partisi Başkanı Mehmet Ali Aybar da asil, daha doğrusu yüksek ve refahta bir burjuva sınıfına, büyük memur, yüksek rütbeli subay sınıfına mensup idiler. Müdafaası üzerlerine aldıkları sınıfı tanımıyorlardı, onların çektiği acıların hiçbirini çekmemişler, tatmamışlardı... Bunlar komünizmanın edebiyatını yapıyorlar ve şahsi şöhrete, muvaffakiyete ulaşabilmek için komünizmayı bir basamak yapıyorlardı” (PBT, s. 101-102).

Yazar, Türkiye'deki komünizmle ilgili bu çelişkileri hem kendisi doğrudan okura aktarmış hem de oluşturduğu olumsuz tiplerle olaylar üzerinden örneklendirmiş, hem de gerçek hayattan iki önemli ismi kurguya dâhil ederek temellendirmiştir. Münevver Ayaşlı, okurlarına komünizmin kültürümüzle uyuşmadığını, kökünün dışarıda olduğundan Türk ailelerine huzursuzluktan başka bir şey vermeyeceğini adeta okura dikte ede ede vermiştir. Bu noktada roman edebî bir ürün niteliğinden çıkarak bir propaganda aracı haline dönüşmüştür.

Yazar fikir dünyasında savunduğu değerleri değil de fikir dünyasındaki karşıt güç gördüğü komünizmi olabildiğince olumsuzlamıştır. Bu noktada Demokrat Parti'nin komünizmle olan mücadelesini (her ne kadar Demokrat Parti ideolojisine tam uymasa da) savunmuştur.

Karanlığa Direnen Yıldız romanında Sevinç Çokum, darbe için CHP, ordu ve komünistlerin birleştiğine dikkat çeker. Romanda komünistlerin iktidar partisine muhalefet çatısı altında ilk kez CHP ile ittifak ettiğini ve orduyla kucaklaştığını vurgular. Anlatıcı, komünist gazetecilerin darbe sonrasında daha rahat ettiklerini ve darbe sonrası oluşan hükümeti desteklediklerini belirtir.

Cumhuriyet tarihinde orduyla komünistlerin hiçbir zaman yan yana gelmediğini Ümit'le ifade eden yazar, DP'ye olan hincin boyutunu gözler önüne serer (KDY, s. 244). Yazar romanın genelinde komünistlerin darbeyi yönlendirdiğini ve milliyetçi bazı subayların komiteden ihraç edilmesini de öne sürerek, darbenin sadece iktidar partisine karşı yapılmadığını aynı zamanda milliyetçilere karşı yapıldığını vurgular.

Yukarıda ele alınan romanlarda Demokrat Parti'nin komünizmle mücadelesinin romanlara hangi yönüyle yansıyor hangi yönüyle eleştirildiği değerlendirilmiştir. Attilâ İlhan, Samim Kocagöz, Hasan İzzettin Dinamo ve Vedat Türkali DP'nin bu konudaki uygulamalarını kurgulamış ve eleştirmiştir. Kocagöz ve Türkali ayrıca sosyalist şuurla işçilerin birleşmesi gerektiğini bildirmiştir. Dinamo ise Amerikan emperyalizmine dikkat çekmiştir. Türkali ile Gönül Pultar, fikirlerinden dolayı bireylerin komünist suçlaması tehdidi korkusu noktasında birleşirler.

Romanlarından sol görüşlere açık bir şekilde karşı olduklarını anladığımız Emine Işınsoy, Münevver Ayaşlı ve Sevim Çokum, CHP'nin komünistlerle işbirliği yaptığını dile getirirler. Işınsoy, sol fikirlerin gençlerimize İsmet İnönü tarafından aşılandığını belirtirken, Ayaşlı ile Çokum, darbeye giden süreçte ordu, CHP ve komünistlerin işbirliğinden söz eder. Bu konuda Münevver Ayaşlı, komünist fikirli kişilere karşı acımasızdır. Son olarak DP'nin komünizmle mücadelesini en çok eleştiren yazar Hasan İzzettin Dinamo olduğu gözlemlenirken, iktidar partisinin bu konudaki mücadelesine en çok destek Münevver Ayaşlı'dan geldiği gözlemlenmiştir.

2.1.1.3. Kamulaştırma

Kamulaştırma konusunu üç yazar işlemiş ve üç yazar da eleştirmiştir. Bilindiği üzere Adnan Menderes'in yargılandığı bir dava da İstimlâk Yolsuzlukları Davası'dır. İddiaya göre bazı vatandaşların arazileri ellerinden zorla alınmış ve kamulaştırılmıştır (Tutar, 2009: 206). DP iktidarının kamulaştırmayı istismar ettiği ve keyfi uygulamalara yer vererek muhalif kişileri mağdur ettiği, iktidar yanlısı kişilere ise bu yolla menfaat sağladığı iddiası ortaya atılır (Özsakallı, 2009: 139). Bu konu öncelikle *Bir Gün Tek Başına* adlı romanda kurgulanır.

Vedat Türkali, İstanbul'da yapılan hem imarı hem de kamulaştırmayı iktidar yanlılarının kendi çıkarları için kullandığını kurgulayarak eleştirir. Romanın başkişisi Kenan'ın işlettiği kitabevi bir handa bulunmaktadır. Kenan hanın yıkılacağını öğrenince iktidar partisini suçlar ve kamulaştırmanın halktan bir oç alma olduğunu, İstanbul'da yıkılmadık yer bırakmadıklarını ifade eder. "Yıkılmadık yer bırakmıyorlar İstanbul'da. İstimlak oç almak gibi bir şey halktan. Bu blokun toptan kalkacağı öteden beri söylenir"

(BGTB, s. 31). Aynı zamanda bir getirim kapısı olarak görülen kamulaştırma, yine başkişi Kenan etrafında çizilerek eleştirilir.

Romanda Melahat Hanım'ın Alemdağ yöresinde bir toprağı kamulaşır, fakat bir türlü bedel çıkmaz. Hallolması için olumsuz tiplerden Rasim devreye girer ve arazinin hem bedeli çıkması için hem de değerinin yükselmesi için Melahat Hanım'ı Vatan Cephesi'ne kaydeder (BGTB, s. 147). Başkişi bu durumdan haberdar olunca eşi Nermin'le tartışır (BGTB, s. 368). Pasif bir kişiliğe sahip olan ve olaylara karşı bir türlü gerekli reaksiyonu gösteremeyen Kenan'ın sesini yükselttiği nadir olaylarından biridir bu.

Roman boyunca Demokrat Parti iktidarını olumlayan, darbenin haksızlığına değinen, muhalif kişilere olabildiğince acımasız davranan Münevver Ayaşlı ise, DP liderinin yaptığı iki büyük hatasından birinin imarlarda yaptığı yanlışlıklar olduğunu söyler. Yazar DP'nin iki yönü olduğunu vurgulayarak halkın, hizmet eden DP ile menfaatperest insanların istismarına uğrayan DP'yi karıştırdığını söyler önce. Daha sonra Demokrat Parti'nin ülkeye genel anlamda olumlu bir hava verdiğini, yolların ve barajların yapıldığını dile getirir (PBT, s. 78). Fakat Adnan Menderes'in imar noktasında hata yaptığını söyler. Yazar, Başvekil'in şehirdeki imara verdiği önemin bir kısmını endüstri ve ziraata önem vermesi gerektiğini belirtir ve böylelikle köyden şehre göçü engelleyebileceği gibi akla yatkın yatırımların da yapılabileceğini vurgular (PBT, s. 125). Kamulaştırma konusu, yazarın Demokrat Parti'ye yaptığı iki eleştiriden biridir.

Nedim Gürsel, *Yüzbaşının Oğlu* adlı romanında Demokrat Parti'nin yaptığı kamulaştırmayı eleştirirken bir yandan da kamulaştırma sonucunda yapılan hizmetin faydasını anlatır. Başkişi istimlâk kelimesini ilk kez, okumak için gittiği İstanbul'da bulunan akrabalarından duyar. Babası tarafından öğrenci velisi olarak tayin edilen ailenin hükümetle tek sorunları, hükümete bağlı kişilerin düşük bir ücretle halkın malına el koyup kamulaştırmasıdır. Bundan dolayı ailede de kendi evlerinin kamulaştırma kapsamında yok edilme endişesi vardır. Ayrıca bu endişelerin ışığında yazar İstanbul'un güzide semtlerinden olan Aksaray bölgesinde iki büyük caddenin açılacağı bilgisini aktarır (YO, s. 101). Yazar kamulaştırma konusunda hükümetin politikasına ve yöntemine eleştiriler getirirken, aynı zamanda bu caddelerin İstanbul trafiğini oldukça rahatlattığını aktarmış ve kamulaştırma sonucunda yapılan hizmetleri olumlu yönde söz konusu etmiştir.

Yazar yine de kamulaştırma meselesini eleştirir. Kamulaştırmanın yanlış yapıldığı mesajını veren Gürsel, iktidar partisinin bu konuda savurgan davrandığını belirtir. “Ömrü yetmedi rahmetlinin, diyorlar. Ya bir de yetseydi! İşte o zaman görürdünüz Hanya’yı ve Konya’yı. Beyoğlu herhalde takunya cenneti olur, Yeni Konya namına hak ederdi” Böylesine bir varsayım üzerinden Adnan Menderes’e eleştiriler getirmesi, yazarın, dönemin iktidarına bir eleştiri olarak okunabilir. Ayrıca Adnan Menderes’in Ankara’ya karşı sevgisinin onun bir toprak adamı olduğundan ileri geldiğini aktaran yazar, Ankara’yı istimlak etme hayaliyle yaşadığını ironik bir üslupla belirtir.

Gerek kamulaştırmayı gerekse kamulaştırmadan rant elde ettiği iddia edilen DP’lileri ve kamulaştırmayı bir baskı aracı olarak kullandığını söyleyerek DP’yi eleştiren romancılar, iktidar partisinin bu konuda hatalı davrandığı görüşünde birleşip eleştirel bir şekilde kurgulamışlardır.

2.1.1.4. Seçim Tartışmaları

DP iktidarı 1950 ile 1960 arası yapılan üç seçimi de kazanmıştır. Yürürlükte olan “çoğunluk sisteminden” dolayı milletvekili sayısı bakımından her zaman üstün olan Demokrat Parti, iktidara geldikten sonra zaman zaman seçim sistemini tartışmıştır.

Darbeye giden süreçte iktidar ve muhalefet kutuplaşması derinleşir, birçok tartışma ve hadise yaşanır. Gerilen ortamı yumuşatmak adına muhalefet, iktidar partisine erken seçimi önerir. Adnan Menderes bu teklifi önce kabul etmesine rağmen daha sonra vazgeçer. Adnan Menderes’in bu hareketi bir görüşe göre politik olarak yorumlanır ve aslında erken seçime gitmeyi hiç düşünmediği ifade edilir (Aydemir, 1997: 308). Yazarlar bu konuya çok az değinirken, daha çok Menderes’in bir türlü cesaret edip erken seçime gidemediği ve Celal Bayar’ı erken seçim için ikna edemediği üzerinde dururlar.

Darbeden iki hafta önce meclis gerekçesiz tatil edilir ve Başvekil Ege bölgesine bir geziye çıkar. Büyük bir sevgi ve kalabalıkla karşılanan Adnan Menderes, gerilen ortamı yumuşatmak için bir dizi özeleştiride bulunur. Ayrıca en kısa zamanda seçimlerin yapılacağını duyurur (Oran, 2013: 76). Nitekim alınan bu kararı romancılar çok geç bulur.

Seçim sistemiyle ilgili en kapsamlı eleştiriler *Bir Başvekil Sevdim* romanında mevcuttur. Gerçek kişilerden kurulu olan romanda, Ayhan Aydan'ın annesi ile seçim sistemi eleştirilir. CHP'nin seçim sistemi yüzünden çok az bir milletvekili ile meclise girmesinin iyi olmadığını düşünen Ayhan'ın annesi, bunun CHP'yi ve tabanını daha da ötekileştireceğinden korkar (BBS, s. 160). CHP, 1950 seçimlerine nazaran 1954 genel seçimlerinde oylarını arttırmasına rağmen seçim sistemi yüzünden milletvekili sayısında düşüş yaşamıştır.

“Evet, Halk Partisi meclis çatısı altında yıkılırcasına ezilmişti, ama İsmet Paşa hiç de oy kaybetmemişti... Tersine 1950 seçimlerine oranla oyları artmıştı, az da değil 304.000 oy daha kazanmıştı Halk Partisi. Demokrat Parti ise aynı şekilde kıyaslanınca 375.000 oy kaybetmişti. Seçim Kanunu'nun cilvesi olarak biri meclise 503, diğeri 31 milletvekili sokan iki partinin arasındaki oy farkı sadece 600.000 kişiydi” (BBS, s. 160).

Adnan Menderes, bu durumu aşağılayıcı sözlerle kullanır ve kendi bünyesinde topladığı bu çoğunluğu yönetme konusunda hayli zorlanır. Bu açıdan Adnan Menderes'in tutumu diğer romanlarda gözükmez. Fakat diğer romanlarda seçim sistemini tartışırlar.

Seçim tartışmalarının DP'nin iktidarı elde etmesiyle beraber seçim sisteminin tartışıldığı bilgisi *İhtilâlin Süvarisi* adlı romanda da bulunur (İS, s. 113). Ayrıca bu romanda darbe öncesinde erken seçim isteyen muhalefetin DP'nin sert uygulamaları karşısında çaresiz kalırlar.

Darbe öncesinde muhalefetin seçim talebinin yerine getirilmemesini eleştiren *Yeni Baştan* romanının Enver ile Muhip'i, darbenin kaçınılmaz olduğunu sezmişlerdir artık. Roman kişileri seçime Adnan Menderes'in gitmeye gönüllü olduğunu fakat Celal Bayar'ın engellediğini vurgularken (YB, s. 67), İsa Yılmaz'ın *Ben Bu Adamı Sevdim* romanında anlatıcı, DP'nin seçim kararı aldığını ifade eder. Kademe kademe darbe günü kurgulandığı romanda, Menderes'in hemen darbe öncesinde seçim olacağını açıklamasının darbecileri tedirgin ettiğini ve bu yüzden darbe sürecinin hızlandırıldığını iddia eder.

Nedim Gürsel, *Yüzbaşı'nın Oğlu* romanında darbe öncesi alevlenen olaylar ve muhalif fraksiyonlar karşısında DP'nin erken seçimi düşündüğünü belirtir. Muhalif grubun lideri İsmet İnönü ve Kara Kuvvetleri Komutanı Cemal Gürsel'in Demokrat Parti'ye uyarılarını da kurgusuna yerleştiren yazar, darbeye giden süreçte geri dönüşü olmayan bir yola girildiğine dikkati çeker. Son olarak anlatıcı, Adnan Menderes'in erken seçime gidip gidememe kararsızlığını canıyla ödediğini belirtir.

Seçim tartışmalardan ziyade DP'nin seçimdeki tutumuyla ön plana çıktığını *Musa'nın Gecekondu* adlı eserde, DP yetkilileri olumsuz olarak kurgulanır. Demokrat Parti'nin seçimlerden yüzde yüz bir başarı ile çıkmaları için her türlü yolun meşru olduğunu savunan ve inanan parti yetkilileri, işe sürgün ile başlarlar. Seçimin yaklaşmasıyla beraber, DP'ye oy vermeyecek birkaç tren memuru başka yerlere sürülür.

Eserde seçim zamanında ülke genelinde DP kazanırken, gecekondu bölgesinde seçimi kaybeder. Gecekondu tapularını alabilmek için DP Ocağının peşinden giden halkın çoğunluğu, seçim zamanında böylesine bir tercihte bulunması şaşırtıcıdır. Ayrıca DP'nin daha çok köylerden oy aldığını başkışı Musa'dan dinlemekteyiz. Yalnız DP'nin neden daha çok köylülerden oy aldığı bilinmemektedir.

Gecekondu mahallesinde seçimler oldukça sıkıntılıdır. DP'ye oy vermeyen bir grup, DP'liler tarafından darp edilir. Başkışı Musa da bir grup DP'liler tarafından linç edileceği haberini alır. Bu durumda Musa, emniyet müdürlüğüne sığınır ve durumu emniyet yetkililerine aktarır, fakat beklediği desteği göremez.

“Beyciğim, biz de şaşırdık kaldık. Kaç gündür başımız yastık görmedi. Yalnız, orada değil, şu anda Türkiye'nin her yanında durum sizin oradakine benziyor. Bir karışıklık ki sormayın gitsin. İstanbul'daki birkaç bin polis, olayların büyüklüğüne göre ancak sembolik bir anlam taşımaktadır. Bunun için ne yazık ki sizi koruyacak durumda değildir. Siz, kendi kendinizi korumaya çalışmalısınız. Öldürülmemek için şehre kaçın. Sizi tanımayan kişilerin arasında saklanın. Benim size ilk ve son söyleyeceğim sözler bunlardır.” (MG, s.256).

Türkiye'nin birçok yerinde seçimi kazananın Demokrat Parti olmasına rağmen, seçim sonrası karışıklık çıktığı vurgulanır. Ülkenin genelinde çıkan kaosu sebebi bilinmemektedir. Yazarın gecekonduya yaşanan gerilimi emniyet yetkilileri yoluyla kurgulatması, durumun ne kadar vahim olduğunu göstermesindedir.

2.1.1.5. Ekonomik Durum

14 Mayıs 1950 tarihinde iktidara geçen Demokrat Parti, ilk döneminde gerek Amerika Birleşik Devletleri'nin ekonomik yardımlarıyla olsun gerekse işadamlarının desteğiyle olsun ülkede ciddi yatırımlar, hizmetler gerçekleştirmiş ve halkın büyük bir sempatisini kazanmıştır.

Demokrat Parti iktidarının özellikle ilk üç yılı ekonomik anlamda parlak geçer (Özsakallı, 2009: 21). Bu başarı, Amerika'dan gelen ekonomik yardımlarla desteklenen

hükümetin iktisadi programına bağlanır. DP hükümetinin iktisadi programı; tarıma öncelik verme, sanayileşmeyi özel kesim öncülüğünde yürütme, dış ekonomik ilişkilerde devlet müdahaleleri asgari düzeye indirilme şeklinde ortaya konulmuştur (Yalçın, 2006: 331). Bu programı başarılı bir şekilde yürüten DP hükümeti, 1954 seçimlerinde iktidar olarak meclise girmiştir. Böylelikle büyüyen ve güçlenen ekonominin doğal bir sonucu olarak DP taraftarı çoğalmış ve iktidardan nemalanmak isteyen bireyler, gruplar da ortaya çıkmıştır.

Kimi yazar ülkenin iktisadi politikasını eleştirirken, kimi yazar da iktisadi politikalarının istismar edildiğini; yolsuzluk, usulsüzlük, kaçakçılık yapıldığını belirtmişlerdir. Yazarlar, iktisadi politikalar dairesinde “çıkar”lara dikkati çekerek darbeye giden süreçte DP hükümetini olumsuzlama açısından bir malzeme olarak kullanmışlardır. Ayrıca ithalat-ihracat esnasında DP’ye yakın isimlerin DP’li siyasilerin referansıya döviz kaçakçılığı konusu da kurgulanmıştır. Aynı şekilde DP’nin haksız bir şekilde darbeye devrildiğini göstermek isteyen yazarlar da DP’nin yaptığı hizmetleri ve yatırımları sıralamışlardır.

Ülkedeki baskıcı bir rejimin var olduğunu iddia ederek darbeyi haklılaştırmaya çalışan yazarlar, 1958 yılındaki ekonomik buhranı da malzeme olarak kullanırlar. Giderek artan dış borçlanma ve faiz miktarları iktidarı zor duruma düşürür. 1958 yılına kadar yapılan dış borçlanmalar, dış borçlanmaların faizi, hammadde sıkıntısı, toplumdaki gerilim ülkeyi dar boğaza sokmuş ve hükümetin iktisadi politikasına güveni oldukça zayıflamıştır. Neticesinde Adnan Menderes ticari ilişkileri geliştirmek ve yeni alanlar açmak adına Uzakdoğu gezisini yapar (Eroğul, 2014: 209). Bu geziden de umduğunu bulamayan iktidar partisi lideri, 4 Ağustos Kararları adı altında Batı devletlerinden borç para alır. Bunun sonucunda doların yükselmesi, Türk lirasının değer kaybetmesi hadisesi, başta muhalefette olmak üzere, basında ve halkta büyük bir tepkiye yol açmıştır (Çizmeli, 2007: 541). Böylelikle ülkede yaşanan karaborsa, darbeyi haklılaştırmak için romancılar tarafından kullanılan bir diğer malzeme olarak ortaya çıkar.

Diğer konularda olduğu gibi bu konularda da ilk söz söyleyen yazar Attilâ İlhan; *Kurtlar Sofrası*, *Bıçağın Ucu*, *Sırtlan Payı* ve *Yaraya Tuz Basmak*’ta DP hükümetinin iktisadi politikalarını kendi menfaatlerine göre nasıl kullandıklarını göstermek için başta

döviz kaçakçılığı olmak üzere yapılan yolsuzluklara, usulsüzlüklere dikkati çekerek kurgulamıştır.

Kurtlar Sofrası'nda döviz kaçakçılığı İbrahim adlı karakter etrafında şekillenir. Sanatkâr bir ruha sahip olan İbrahim, çocukluğunda bu yeteneğini değerlendiremediğinden ve başkaca mesleklere de meyil etmediğinden dolayı pişmanlık duyar. Hayalini gerçekleştiremeyen İbrahim, döviz kaçakçısı olmuştur. İbrahim'i romanın başında kaçakçılığında pişman olmuş ve döviz kaçakçılarının kurduğu şebekeden sıyrılmaya çalışarak eski aşkı Türkan'ı bulmak için ülkeye dönmüş bir vaziyette görülür (KS, s. 67). Şebekenin aracısı olan İbrahim'den bir milletvekilinin de bu kaçakçılık durumuna ilgi gösterdiği ortaya çıkar. Eser boyunca diğer romanlara nazaran üstü kapalı olarak vekillerin yapılan usulsüzlüklerde, yolsuzluklarda ve kaçakçılıkta olduğu görülür (KS, s. 69). Döviz karaborsacılığının ve kaçakçılığının esas ana karakteri olan Seyit Sabri, siyaset dünyasıyla alakalı, iktidar partisine yakın olumsuz bir tiptir.

Romanda diğer bir olumsuz ve DP'ye yakın bir tip Asım Taga'dır. Ekonomik anlamda kalkınmalar olumsuz tiplerle beraber zikredilir. Her ne kadar olumsuz tipler etrafında sanayi kalkınma girişimleri şekillense de iktidarın ülkeyi kalkındırma adına bazı olumlu teşebbüslerini görmek mümkündür. Sanayi alanında Asım Taga örneğinde yapılan kalkınma hamleleri, daha çok usulsüzlük ve bireylere kazandırdığı maddi imkânlarla ön plana çıkmaktadır (KS, s. 71-73). Traktör montaj fabrikasını kurmayı hedefleyen Asım Taga, şirketini kurmak için bazı vekilleri devreye sokmakta ve iktidardan fayda sağlamaktadır. Memleketin kalkınması için mücadele ettiğini ve Başvekil Adnan Menderes'in vekillik için kendisine yaptığı teklifi reddettiğini açıklayan Taga, ülkedeki traktör montajı alanında yapılan hamlelerin kendisinden kaynaklandığını aktarır. Ayrıca yabancı işadamlarının aralarındaki diyaloglarından anlıyoruz ki, Türkiye yabancı uyruklu kişiler için de menfaat sağlamaktadır. Romanın bu kısımlarını bireylerin yabancılaşma ve yozlaşma boyutuna bağlayarak Demokrat Parti döneminde yaşanan değişimlerin sosyal hayata ve kültüre olumsuz etki ettiği yazar tarafından vurgulanmaktadır. Yabancı sermayeyi teşvik kanununun daha çok sosyal yaşam üzerindeki yozlaşmayı arttırdığına dikkat çeken yazar, olabildiğince iktidar partisini dolaylı olarak olumsuzlamıştır.

Eserde bir diğerk yanlış kalkınma ve ithalat örneği sinema sektöründe yaşanmaktadır. Yabancı film ithalinin kontrolsüzce yapıldığına dikkat çeken yerli sinema yapımcıları bu konuda iktidara uyarılarda bulunmuşlardır (KS, s. 488-489). Ayrıca yolsuzlukla ilgili konular gündeme gelirken Mustafa Kemal Atatürk'ün sözleri yolsuzlukla mücadele eden başkişiye ışık olmuştur. Kolaylık Yapı İnşaat Şirketi üzerinden ihaleye fesat karıştıran siyasete hiç bulaşmayan fakat daima ilgi duyan Zihni Keleşoğlu ve ekibinin peşine düşen gazeteci başkişi Mahmud, meselenin tamamını aydınlatmak için İzmir'de Sezai Yazmacı adlı kişiyle görüşmeye gider (KS, s. 93). Mahmud, bu yolsuzluğun ucunun iktidar partisine dayandığını bilmektedir. İnşaat firmasının arkasındaki karanlık güçler Sezai Yazmacı ile görüşmeden Mahmud'u öldürürler. Mahmud, ölümünden sonra ona sevgi duyan ve onu anlamaya çalışan kız arkadaşı ve aynı zamanda Keleşoğlu'nun kızı Ümid'in zihninde yaşamaya devam eder. Ümid'in zihin dünyasında yaşamaya başlayan Mahmud'un, Mustafa Kemal Atatürk sözlerinden hareketle oluşturduğu fikir dünyası kurgunun çözüml bekleyen yerlerinde devam ederek ortaya çıkar. Ayrıca yolsuzlukla mücadelede emniyet *Birlik* gazetesinin çalışanlarına göre daha zayıf kalmıştır ve adeta bu gazetenin çalışanları, ülkedeki yolsuzlukla tek başına mücadele etmiştir. Zihni Keleşoğlu, Mahmud'un ölümünün baş sorumlusu olarak ortaya çıktığında iktidar partisindeki bağlantılarını kullanmaya tevessül eder. Fakat *Birlik* gazetesinin detaylı bir şekilde olayın üstüne gitmesi ile Ümid'in babasının sevdiğinin katili olduğunu öğrenmesinden sonra emniyete itirafta bulunması, Keleşoğlu'nu zor durumda bırakır. Yazar bu noktada artık ülkede bir değişimin olmasını bekler. Bu beklentinin darbe olduğu sezdirilir.

Roman genelindeki tüm olumsuz tiplerin bir şekilde yetkili bir Demokrat Partiliyle münasebeti vardır. Partililerin de bu yolsuzluklarda payı olduğunu aktaran yazar, kurgunun farklı yerlerinde bu durumu vurgular. Yazarın oluşturduğu diğerk bir olumsuz tip ise Küçük Rıza'dır. Küçük Rıza, mazisindeki kirli işlerden sonra bazı tüccarların ve siyaset adamlarının gizli teşebbüslerine aracılık etmektedir (KS, s. 247). Attilâ İlhan Demokrat Parti hükümeti döneminde yapılan ekonomik hamlelerin sonucunda ortaya çıkan kirli ilişkileri kurgulamıştır.

Bıçağın Ucu adlı romanda ise muhalif işadamlarından söz edilir. Muhalif işadamları işlerini yürütmekte zorlanır, gördükleri siyasal baskıdan dolayı partilerinden istifa etmek zorunda kalırlar. Demokrat Parti'ye muhalif işadamları, ağır vergiler ya da

döviz tahsisleriyle karşılaşmalar (BU, s. 226). Yazar, *Kurtlar Sofrası ve Bıçağın Ucu* romanlarında yapılan yolsuzluklarda DP'li yetkililerinin olduğu iddiasını sezdirirken *Sırtlan Payı*'nda bunu doğrudan aktarmıştır. Darbe sonrası yapılan incelemelerde Demokrat Parti iktidarının gücünü kullanarak bazı politikacıların bir dizi usulsüzlük ve yolsuzluk yaptığı ortaya çıkar (SP, s. 19). Ayrıca anlatıcı; Polatkan, Koraltan ve Korur'un üç şehirde birçok gayri menkul edindiğini aktarır (SP, s. 29). Öte yandan anlatıcı, eski Devlet Bakanı Emin Kalafat'ın oğlu saat çaldığı iddiasıyla hırsızlıktan adliyeye sevk edildiğini söyler (SP, s. 473). Böylece yazar, bizlere tarihî bilgiler vererek kurgusundaki iddiaları temellendirir.

Attilâ İlhan, *Yaraya Tuz Basmak* romanında da benzer eleştirileri sürdürür. Gazeteci Ümid aracılığıyla, ülkede döviz kaçakçılığının ve karaborsacılığının yapıldığına dikkat çekerek durumun Dışişleri Bakanlığına dayandığını ifade eder (YTB, s. 154). Ayrıca bu romanda Demokrat Parti iktidarı, Yabancı Sermayeye Teşvik Kanunu, Petrol Kanunu gibi uygulamaları Amerika'nın yararına sağlanan uygulamalar olduğu, karakterler tarafından vurgulanır.

“Menderes ne yapıp yapıp Amerika'yla uyuşmayı kafasına koymuş; belki Ruslardan korkuyor, bir ara Boğazlar'dan üs müs istemediler mi, ondan; belki memleketi 'Küçük Amerika' yapmanın tek çıkar yoludur sanıyor; sanır sanır, yalnız Amerika bu, öyle kafana estiği gibi anlaşıyor, koskoca bir çıkar düzeninin merkezi, ancak o düzene katılırsın, buyruklarına uyarsan yanaşılıyor; yanaşması da neden, kara gözlerine bayıldığından mı, yooo hayır, çıkarlarına kullansın diye! Demokrat Parti çoğunluğunun çıkardığı 'Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu' neymiş, bu değil mi; ya ülkede petrol arama ayrıcalığını yabancı şirketlere bağışlayan 'Petrol Kanunu', aynı şey...” (YTB, s. 160).

Yazar, eleştirilerini sadece DP iktidarı döneminde vermez, aynı zamanda darbe sonrası kurulan ihtilal hükümeti de için de verir. Ekonomik durumun hem Demokrat Parti iktidarı döneminde hem de ihtilal hükümeti döneminde Amerika'dan gelen yardımlarla idare edildiği, roman boyunca üzerinde durduğu bir meseledir.

Ülkede ekonomik istikrarsızlıkların olduğuna dikkat çeken bir diğer roman *İzmir'in İçinde* adlı eserdir. Samim Kocagöz, başkişi Emre aracılığıyla ekonomik istikrarsızlığın sebebini verir.

“Menderes hükümetinin paranın değerini düşürüp, durmadan gazete basar gibi para basma siyasetini, bu paralarla, üreticinin, esnafın mallarını nasıl değerlendirdiğini, bu sınıfın etkisiyle halkı nasıl zehirleyip kandırdığını; öte yandan hazinenin çıkan bol kâğıt parayla, altın değerinin sifira indiğini; borç almak için, hazinedeki altınları nasıl Amerika'ya rehin ettiğini Cahit Demiroğlu arkadaşımınla kaç yol konuşmuştuk” (İİ, s. 297).

Yazar hükümetin iktisat politikasını tamamen halkı aldatmaya yönelik olduğunu vurgular. Romanda ilk karşımıza çıkan usulsüzlük örneği ise iktidar yanlısı şirketlere döviz konusunda yapılan kolaylıklardır. Dış ticarete dövizin olmadığını ifade ederek kendisini desteklemeyen şirketleri zor durumda bırakan DP, o şirketleri olabildiğince mağdur etmekte ve bundan dolayı bu şirketler diğer firmalarla rekabet edememektedir (İİ, s. 101). Özellikle krom madeninin ihracıyla ilgili bakanların usulsüzlük yaptığını aktaran yazar, böylelikle ordunun iktidara el koyma gerekçesine bir kanıt daha sunmuş olur.

Romandaki olumsuz tiplerden Hidayet Koryürek iktidar partisinin olanaklarından nemalanan bir işadamıdır. Hidayet Bey, zamanında yanlarında yetişmiş Zehra'ya iyilik yapmak için onun kocasının adına bir iş yeri açar. Kocasının ağır hastalığından dolayı işleri yürütmek için, yine bir zamanlar Hidayet Bey'in yanında çalışmış Sulhi Bey'e vekâlet verir. Sulhi Bey, Zehra'nın kocasının adına olan iş yerinde bir dizi usulsüzlükler yapar. Bu usulsüzlüklerin kaynağı roman sonunda Hidayet Bey'den kaynaklandığı görülür. Hidayet Bey buradaki işyerinin gelir giderlerini kullanarak kara parasını aklar (İİ, s. 335). Hastanede yatmakta olan ve hiçbir şeyden haberi olmayan Rasim Bey vekâlet işlemlerini yine hiçbir şeyden haberi olmayan, olayların iç yüzünü öğrenmeyen, olumlu karakter Emre yürütür. Böylelikle romanın sonunda Hidayet Bey'e yapılan soruşturma Emre'ye de yapılır. Emre, Hidayet Koryürek'in gerçek yüzünü roman sonunda görür. Hidayet Bey'in Milli Koruma Yasasının verdiği güvenceyle bir dizi yolsuzluk yaptığı romanın sonunda ortaya çıkar (İİ, s. 330). Yazar, darbeyle beraber ülkeyi sömüren düzenin yok olduğunu böylelikle göstermiş olur.

Yazar, romanda ekonomik darboğazdan dolayı yapılan karaborsaya dikkat çeker. Romanda araç lastikleri bile karaborsaya düşmüştür. Romanın gençleri araçlarına lastik takviyesi yapmak için Sulhi Bey'e uğrar (İİ, s. 155). Araç parçalarının karaborsaya düşmesinin sebebi ise hükümetin ithalatı kısmasına bağlanırken, darbe sonrasında ülkenin büyük işadamları yurtdışına döviz kaçıır.

Ekonomik buhran ve durgunluk *Bir Gün Tek Başına* adlı romanda da kendini gösterir. Vedat Türkali'nin bu konudaki kurgulamaları, daha çok DP'lilerden alınan destekle yapılan yolsuzluklar ve usulsüzlüklerdir. İktidarla kirli ilişkileri bulunan Rasim, başkışı Kenan'a bakanlığın aslında çok iyi olan matbaayı hurdalığa

çıkacaklarını ve kendilerine verileceğini söyleyerek bunu değerlendirme teklifinde bulunur.

“Matbaa resmen hurdaya çıkarılacakmış, ama aslında çok iyi durumdaymış. Burada, isterlerse Ankara’da hemen kurup başlayabilirlermiş. Birden Sartre tartışması geldi Kenan’ın aklına. Bir ara ivcenlik duyar gibi oldu içinde. Kitap yayımlama işini düşündü yeniden. Bu köpeklerden yararlanıp istediğimiz kitapları basarız. Bırakırlar da...” (BGTB, s. 88).

Kenan’ın asıl tepkisi ise çok sonra gelir. Kenan bunu yolsuzluk olarak görür ve haksız kazanç yoluyla devletin malına el uzatmayacağını sert bir dille karşı çıkararak onurlu bir duruş sergiler (BGTB, s. 223). Kenan’ın roman boyunca açık bir şekilde karşı durduğu ve sert bir şekilde eleştirdiği nadir durumlardandır. Yazar, başkişi vasıtasıyla yine iktidarı eleştirir ve bu düzenin böyle gitmeyeceğini vurgulayarak darbenin haklılığına temel atar.

Ülkenin ekonomik anlayışı Baba adlı olumlu karakter tarafından eleştirilir. Baba, iktidar partisinin durumunu, Osmanlı Devletinin son günlerine benzeterek iktidarın ülkeyi sömürdüğünü ifade eder.

“Yeni bütçe dolayısıyla istatistikleri karıştırıyorum bugünlerde. Sayılara bakıyorum. Tıpkı Osmanlı’nın son günleri... Sığınmışlar düvel-i muazzamaya. Ağzının içine, eline bakıyorlar. Süründürmeye bayılıyor onlar da... Ne ondurur, ne güldürürler. Yüz yıla yakın var ki, ülkede dönemselleşti bu. Tam böyle anlarda, birilerinin ayranı kabarıp. Duman ederler ortalığı... Vatan, millet derken bir bakarsanız eski hırsızlar yine yerlerini almışlar. Bir tür oyun. Tefeci-bezirgân, finans-kapital ortaklığının indi bindi oyunu.” (BGTB, s. 122).

Ülkenin ekonomisinin kapitalizmin en ilkel haline benzeten ve tekelliliğe dayalı olduğunu vurgulayan Baba, daha sonra etraflıca iktidar partisini kıyasıya eleştirir (BGTB, s. 455). Hükümetin iktisadi politikasını Osmanlı’nın son dönemine benzeten yazar bu konuda Demirtaş Ceyhun ile birleşir.

Demokrat Parti’nin ekonomiye yaklaşımının, Osmanlı’nın son dönemdeki tutumuna benzediği *Yağmur Sıcağı*’nda da görülürken DP’nin yazarın deyimiyle “Abdulhamit Kapitalizmi”ni devam ettirdiği bilgisi verilir. Fakat Vedat Türkali, ekonomik buhranı ayrıca dış borçlanmaya da bağlar.

Demokrat Parti’nin iktidar yönetimini kötüye kullandığını romanın olumlu karakterleri vasıtasıyla bizlere aktaran yazar, iktisadi politikalarla ilgili çözüm önerilerinde bulunur. İktidarın Amerika’dan az şey alıp karşılığında çok şey verdiğinin altını çizen Baba, iktidar sahiplerinin kendi menfaatleri için ülkeye büyük kayıplar yaşattığını dile getirir. Baba’nın iktidar eleştirisi romanın can alıcı noktalarındandır:

“Tefeci-bezirgan, finans-kapital saltanatı öylesine bir baskı yarattı ki ülkede, emekçi sınıfları, işsizlik, yoksulluklarıyla bile yolunu bulamıyor bir türlü. Bu, gerçek. Bizim sınıfa dayanma çabamızın teori planından pek öteye gidemeyişi de bu yüzden. Burda iki yol çıkar karşımıza. Ya sorunu böyle koyup işi pratiğe geçirmenin umudu, uğraşyla güçleniriz ya da bir çöküntüye kaptırırız kendimizi. Yapacağımız seçim kişiliğimizi belirler.” (BGTB, s. 126).

Yazarın fikir sözcülüğünü yapan Baba, daha sonra çözüm önerilerinin gerçekleşmesi için işçilerin de bilinç kazanması gerektiğini vurgular. Bu vurgulama Günsel başta olmak üzere romanın diğer karakterleri tarafından da dile getirilir.

Ülkenin girdiği ekonomik buhrandan çıkılması için Yılmaz Karakoyunlu da çözüm önerilerini romanında kurgular. Romanda liberal ekonomiden yana fikirlerini sunan Menderes, ekonomik sıkıntılardan kurtulmanın çarelerini arar. Ekonomik sıkıntılar yüzünden muhalefetin giderek baskısı artmakta ve Adnan Menderes zor duruma düşmektedir. Bu durumdan bir an önce sıyrılıp yeni bir yol haritası yapmak için Şevket Süreyya Aydemir ile görüşür. Karma ekonomi hakkındaki fikirlerini Menderes’e aktaran Aydemir, Başvekil’in iktisadi politikasını eleştirir. Bir üst akıl olarak romanda karşımıza çıkan Aydemir, böylelikle yazarın da iktisat hakkındaki fikirlerini ve eleştirilerini bizlere aktarmış olur.

Yazar, roman boyunca Adnan Menderes’in çevresinin ve ekibinin giderek değiştiğine, ekonominin kötüye gittiğine ve Adnan Menderes’in güçsüzleştiğine dikkat çekerek, siyasi kadrosunun bir an önce yenilenmesi gerekliliğini tartışma zemininde kurgular. Dolayısıyla yazarın esas mesajı, iktisadi açıdan yaptığı önerilerde görülür. Bu mesaj DP hareketinin ideolojisini benimseyecek yeni ve güçlü bir kadro oluşturma fikridir. Ayrıca yolsuzluğun yapıldığını dile getiren basının iddiaları, iktidar partisi yetkilileri tarafından iftira olarak nitelenir.

Adnan Menderes’in olumsuz ekonomik durumdan ve bakanlarıyla ilgili yolsuzluk iddialarından zor duruma düştüğü ve neticesinde bir grup milletvekilinin istifa ettiği bilgisi *İhtilâlin Süvarisi* romanında da görülür (İS, s. 102). DP’nin 1954’te aldığı oy oranlarının çokluğu, ekonomik kalkınmayla ilgili vaatlerle ilişkili olduğunu vurgulayan yazar, yoksullukla boğuşan halka umut olduğunu söyler.

“1954 mayısında yapılan seçimlerde DP iktidara daha büyük bir oy çoğunluğuyla gelmişti. Sonuçlar CHP için ağır bir yenilgiydi. Çünkü DP, oyların yüzde elli yedisine yakını almıştı. DP’nin, Batı’dan almayı planladığı destek temeline oturttuğu ekonomik kalkınmaya yönelik dönük propagandası, yoksullukla boğuşan halk için umut olmuştu...” (İS, s. 101).

Nesrin Turhan, DP'nin kırsal kesimden yüksek oy olmasını halkın ekonomik beklentilerine bağlar. Ayrıca ekonomik kalkınmayla ilgili vaatlerde bulunan DP'nin ekonomik kalkınma için yaptığı eylemleri göremeyiz. Bu durum *Ellerimden Su İçsinler* romanında da eleştiri konusudur. Gönül Pultar, ekonomik vaatlerin olduğu fakat bir türlü adım atılmadığını sanayileşme örneğiyle belirtir.

Melike İlgün, *Bir Başvekil Sevdim* romanında DP hükümetinin ekonomik kalkınmayla ilgili vaatlerini, dış borçlanma etrafında işler. Romanda iktidarın ilk yıllarında birçok hizmetin yapılacağını belirtirken, yazar, romanın sonlarına doğru hizmetlerin aksadığını ve bazı vaatlerin gerçekleşmediğini roman kişileri aracılığıyla belirtir. Ayrıca yapılan hizmetlerin dış borçlanmayla yapıldığı bilgisi eleştirel bir dille ifade edilir.

Darbeden önce Ayhan'ın operadan arkadaşları Şadan ile Türkan kapatılan fabrikalardan ve ülkenin girdiği dar boğazdan söz ederler (BBS, s. 278). Yazar ülke gündemine ait birçok haberi opera sanatçıları yoluyla verir. Bu kişiler, ikinci Demokrat Parti iktidarından sonra ekonominin kötüye gittiğini (BBS, s. 261) ve iktidar partisinin borcu borçla kapattığını sert bir dille eleştirirken (BBS, s. 278), Amerika'dan buğday, Yeni Zelanda'dan koyun ithal etmeye başlandığına dikkat çekerek iktidar partisinin köylüye destek vereceğiz vaatlerini sorgularlar.

Ayşe Kulin, dönemin ekonomik atmosferinden ziyade, DP'lilerinin ekonomi çarkını kendi lehine nasıl kullandıklarını ortaya dökmeye çalışır. *Gece Sesleri*'nin Rıza Bey'i, mallarını gümrükten geçirmek için Demokrat Parti iktidarı adına rüşvet alan ve yazarın yorumuyla namaz kılmayanların işini sürümcemede bırakan olumsuz bir tiptir. Yazarın, dönemin iktidar partisine karşı olumsuz bakış açısını dinî değerleri istismar etmesi ve gümrükte yapılan usulsüzlükler noktasında görmekteyiz.

Hamdi Koç ise *Çıplak ve Yalnız*'da, DP'lilerin en az CHP'liler kadar kanunsuzluk, yolsuzluk gibi benzer illegal işler yaptığını okurlarına aktarır.

Musa'nın Gecekondu adlı romanda DP'nin ekonomi alanındaki tasarrufları sorgulanır. Romanda ülkenin ekonomik durumu gittikçe kötüleşmekte ve DP Hükümeti arayışlar içerisine girmektedir. Fakat bu arayışların ne olduğuna dair bir bilgi sunulmaz. Hükümet, Dinamo'nun anlatımına göre elindeki son maddi olanaklarını da polis teşkilatına harcamaktadır. 27 Mayıs Darbesi'ne girilen süreçte anlatıcı, hükümetin artık

iflas ettiğini ve son demlerini solcularla ve muhalif kişilere baskı yaparak geçirdiğini aktarır.

Romanda 27 Mayıs gerçekleşikten sonra ortaya çıkan ekonomik sorunları DP'ye bağlayan yazar, bu konuda Demokrat Parti'yi olabildiğince olumsuzlaştırmıştır. Anlatıcı, DP iktidarı döneminde yapılan yanlışlıklara dikkat çeker:

“1960 devrimi, işsizliği de birlikte getirdi. Halk, tüccar, birdenbire beş parasız kalmıştı. On yıllık bir demokrasi çabası sonucunda bütün Amerika'dan sızdırılan dolarlar, ülkenin içinde firdolayı dönüp, birkaç kişinin cebine girmişti. Köylüler, öküzlerini mezbahalara yollayıp, tarlalarını yedek parçası bulunmayan traktörlere sürmüşler, bunlar da bozulunca, özellikle ülkenin batı bölgeleri bir traktör mezarlığı haline gelmişti.” (MG, s. 326).

27 Mayıs'ın getirdiği ekonomik olumsuzluklara rağmen 27 Mayıs'tan devrim diye söz eden yazar, darbe sonrası oluşan kaosa, yapılan haksızlıklara karşı bir yorum getirmemiştir.

Yukarıda değerlendirdiğimiz romanlar, DP'nin iktisadi politikasını ve gündem güne kötüye giden ülkenin ekonomik durumunu, iktidar partisiyle bağlantılı yolsuzlukları, usulsüzlükleri eleştirel bir biçimde kurgulayıp darbeyi bu yönüyle de meşrulaştırma çabasına girmişlerdir. Buna karşılık 27 Mayıs Darbesi'nin haksız bir şekilde yapıldığına dikkat çekmek için bazı romancılar DP'nin yaptığı hizmetleri ön plana çıkartmış ve olumlu yönde kurgulamışlardır.

Karanlığa Direnen Yıldız adlı romanda Demokrat Parti'nin temsilcisi konumunda bulunan Enis Bey, DP ile ilgili eleştirileri alınca DP'nin yaptığı hizmetleri sayarak iktidar partisini savunur. İktidar partisine yönelik sert eleştirilerde bulunan Gazeteci Asaf, üniversite öğrencisi Cangür ve üniversite hocası Sebati Bey'e Anadolu'nun kısa sürede çehresinin değiştiğine, fabrikaların artık her yerde var olduğuna, köylülerin traktörlerle topraktan daha verim alabildiklerine ve bunları başarının da Demokrat Parti iktidarı olduğuna vurgu yapar (KDY, s. 30). Sebati Bey ise ekonominin iyi gitmediğini, ülkenin dış borçlanmalar yüzünden kötüye gittiğini tarihî bir gerçekle söyler (KDY, s. 30-31).

Başkışının babası Enis Bey, bu kişilerle sürekli tartışma içindedir ve DP'nin yaptığı hizmetleri DP'ye yöneltilen eleştirilere karşı bir savunma mekanizması şeklinde kullanır. Enis Bey olumlu; Asaf, Cangür ve Sebati Bey olumsuz tip olduğundan Enis Bey'in söyledikleri daha etkilidir. Aynı savunma Ayaşlı'nın romanında da görülür. Yurtdışından Türkiye'ye gelen Yahudi ve aynı zamanda komünist biri olan İren,

Muammer Bey'in çocuklarının zengin ve refah bir hayatı yaşamalarına rağmen darbe yapma isteklerini anlayamaz (PBT, s. 100). Bu noktada CHP'lilerin ekonomik durumuyla ilgili bilgiler görülürken, ekonomik açıdan halkın ne durumda olduğu ve ülkenin genel anlamda gidişatının nasıl olduğu bilinmemektedir.

Ben Bu Adamı Sevdim romanında muhalefet partisinin Fatin Rüştü Zorlu'ya taktığı "Mr. %10" lakabını romanına alan İsa Yılmaz, söylentinin çıkış kaynağını ve sebebini okurlarına aktarır. Zorlu'nun uluslararası ihalelerde %10 komisyon aldığı iddia vardır. Bu iddia Kıbrıs sorununu halletmeye çalışan Zorlu'nun kamuoyunda itibarının zedelenmesi için Yunan istihbarat servisi tarafından Time Dergisi'ne servis edildiği iddia edilen haberde bulunur (BBAS, s. 85). Yazar, Zorlu'nun dış politikalarda gösterdiği başarıları olumlayarak yolsuzluk söylentilerini dış kaynaklara bağlamış ve çürütmeye çalışmıştır.

İktidar partisini roman boyunca olumlayan yazar, DP'ye yöneltilen yolsuzluk ve usulsüzlük iddialarını DP'nin yaptığı birçok hizmeti sıralamasıyla savunur. Anlatıcı, DP'nin Anadolu'nun birçok yerine sağlık ocaklarını açtırarak başta verem olmak üzere birçok hastalığın engelleyerek yayılmasına önlem aldığını, İstanbul'da altyapı çalışmalarını hızlı bir şekilde çözdüğünü, dar olan caddeleri genişlettiğini, her mahallede bir şantiyenin olduğunu vurgular. Ayrıca Adnan Menderes'in Coca-Cola firmasının Türkiye'de fabrika açmasına izin vermeyerek onun yerli içecekleri teşvik edici yönüne dikkat çeker.

1958 ekonomik buhranına değinen anlatıcı, aşırı büyümeyle enflasyonun gerçekleşip devalüasyon yapıldığını belirtir. Muhalefetin bunu çok iyi kullandığını ifade eden anlatıcı, ekonomik buhranın halk üzerinde yarattığı tesiri görmezden gelir. Ayrıca hükümetin bazı ithal mallara kısıtlama getirmesiyle iş dünyasının İsmet İnönü'ye yanaştığını söyleyen yazar, ekonominin iyiye gittiğini ve birçok komşumuzdan daha iyi olduğumuzu ifade eden Adnan Menderes'e de herhangi bir eleştiri getirmez. DP lehine olan tarihî bilgileri başarılı bir şekilde kurgulayan yazar, DP iktidarını roman boyunca olumlamıştır.

Romanda ayrıca Adnan Menderes'in örtülü ödenekten aldığı paraları daha sonra Osmanlı Bankası'ndaki şahsi hesabından kapattığı belirtilir. Bunu ispatlamak için mahkemenin izin vermediği belirtilirken örtülü ödenekten kimin ne kadar aldığı

hakkında bilgiler paylaşılır. Romanda Necip Fazıl Kısakürek'ten "üstad" diye bahsedilir ve örtülü ödenek yargulamalarında onun savunması örnek olarak aktarılır.

Örtülü ödenek konusu *Yeni Baştan* romanında da söz konusu edilir. Gazetesini DP'nin lehine kullanmak için örtülü ödenekten rüşvet aldığı iddia edilen Enver'in durumu roman boyunca merak konusudur.

Emine Işınsoy'un konu hakkındaki kurgulamaları ise daha farklıdır. Romanın olumlu kişileri idealist ve bir ülkeye sahip bireylerdir. Sosyal düzenin, iktisadi kalkınmanın ne kadar maddi hedefi varsa bir o kadar da manevi hedefi olması gerektiğini vurgulayan Tarık, iktidarın bunu başaramadığını belirtir. Bu manevi hedef Turancılıktır. "Turancılık bir ülküdür... Ülküsü olmayan bir millet nasıl yaşar yahut neden yaşar?.. Karnı doyurmak, iktisadi kalkınma, hatta sosyal düzen, hepsi için bir manevi hedef gerekmez mi? Manevi hedefin yolu da şüphesiz maddi hedeften, iktidardan geçer" (T, s. 65). Yazarın fikir sözcülüğünü üstlenen Tarık, DP'nin yıkılışını bir ülküsü olmamasına bağlar. Aslında bu nokta, yazarın Demokrat Parti ile ilgili temel görüşüdür.

Romanın bir diğer karakteri Ceren ise DP'nin iyi niyetli olduğunu ve memlekete hizmet etmek için çaba gösterdiğini aktarır (T, s. 159). Ceren görüşleri Tarık'a göre daha yüzeyseldir. Yazar, DP iktidarının hizmet edebildiğini fakat iktisadi anlamda manevi hedeflere sahip olmadığından hüsrana uğradığını belirtir.

Romancılar darbeye giden süreçte DP iktidarının ekonomik politikalarını ve hükümetini eleştirmek adına 1958 yılında yaşanan ekonomik buhranından dolayı ortaya çıkan karaborsayı, yapılan yolsuzlukları ve döviz kaçakçılığını başarı bir şekilde kurgulayıp aktarmışlardır. İktisadi olarak farklı politikalar sunan Vedat Türkali, Attilâ İlhan, Yılmaz Karakoyunlu ve Demirtaş Ceyhun diğer yazarlardan ayrılarak bizlere yapıcı eleştirilerini sunarlar. Öte yandan Emine Işınsoy, maddi kalkınmanın arkasında manevi bir ülke olmasını belirterek ekonomik kalkınma önerilerine ayrı bir boyut katmıştır. Ayrıca Melike İlgün, Ayşe Kulin, Hasan İzzettin Dinamo, Vedat Türkali, Gönül Pultar ve Samim Kocagöz DP iktidarının ekonomiyi kendi menfaatleri için kullanarak DP'lilerle bağlantılı kişilerin bir dizi yolsuzluk, kaçakçılık, usulsüzlük yaptıkları yönünde kurgulamalar yapmıştır.

2.1.1.6. Kırşehir'in İlçe Statüsüne Düşürülmesi

1954 seçimlerini kazanan Demokrat Parti zaman kaybetmeden iktidar yönetimini ele alır ve yeni yasalar oluşturur. Bu yasalardan biri Kırşehir'in il statüsünden düşürülüp ilçe statüsüne geçirilmesi yasasıdır (Turan, 1999: 95). Muhalefete, CMP'ye oy verdiği gerekçesiyle Kırşehir'i Nevşehir'e bağlayan iktidar, İsmet İnönü'nün seçim bölgesi olan Malatya ilini de ikiye bölüp Adıyaman'ı il statüsüne taşır (Özdağ, 2004: 59). Yassıada'da bu tarz keyfi uygulamalarından dolayı Anayasa'yı İhlal Davası başlığı altında yargılanan Menderes, Kırşehir'i ilçe statüsüne düşürerek hata yaptığını kabul eder (Özsakallı, 2009: 255). DP'nin başarılı olamadığı illeri bu şekilde cezalandırması bir kısım romancıların dikkatinden kaçmamış ve romanlarında söz konusu etmişlerdir.

Attilâ İlhan *Yaraya Tuz Basmak*'ta; Nilüfer Kuyuş *Yeni Baştan*'ta bu hadiseye yüzeysel bir şekilde değinirken Melike İlgün, eleştirel bir ifade ile kurgulamıştır. İlgün'ün roman kişileri Demokrat Parti'nin son beş yıllık iktidar dönemini eleştirir ve yaptığı bazı yanlış uygulamaları kurguda verir. Demokrat Parti ile ilgili düşüncelerini daha çok Şadan ile veren yazar, Kırşehir'in kendi hemşerileri Bölükbaşı'na oy verdiği için ilçe statüsüne düşürmesini ve CHP'nin galip çıktığı Malatya'yı da ilçesi Adıyaman'ı il yapıp ikiye bölmesini sert bir dille eleştirir (BBS, s. 170-171). Menderes'in çıldırdığına değinen Şadan, dış politikada olduğu gibi iç politikada da kötüye gittiğine vurgu yapar.

Yaraya Tuz Basmak ile *Yeni Baştan* romanlarında ise Demokrat Parti'nin hataları sıralanırken muhalefete oy verdiği için Kırşehir'in il statüsünden düşürülmesi, roman kişileri tarafından söz konusu edilerek eleştirilir.

Darbeye giden süreçte Adnan Menderes'in bazı hatalar yaptığını ifade eden bir kısım romancılar, Kırşehir'in DP'ye oy vermediği için ilçe statüsüne düşürülmesini eleştirmiştir. Nitekim bunun yanlış bir uygulama olduğu Adnan Menderes tarafından Yassıada'da itiraf edilmiştir. Böylesine keyfi bir uygulamaya, özellikle 27 Mayıs'a devrim gözüyle bakan romancıların çok fazla değinmemesi, bazılarınınsa hiç değinmemesi dikkat çekicidir.

2.1.1.7. Vatan Cephesi

Demokrat Parti, 1958 yılında içine düştüğü ekonomik krizden kurtulma çabalarını ararken bir yandan da muhalefet unsurları ile mücadeleye devam etmiştir. DP iktidarının ve muhalefet partisi CHP'nin giderek hırçınlaşan üslubu ile tutumu karşısında toplumsal ve siyasal alanlarda krizlere yol açmıştır (Yıldırım, 2008: 173-174). Yaşanan ekonomik kriz neticesinde halkın iktidara güvenini sorgulamasını fırsat bilen muhalefet partileri, yeni arayışlara girmişler ve DP'ye karşı "Güç Birliği" adıyla muhalif bir platform oluşturmuşlardır.

16 Ekim 1958 yılında TKP, CMP'ye; 24 Kasım 1958 yılında da HP, CHP'ye katılır. "DP bu sıkıntılardan kurtulmanın çaresini, muhalefet cephesine karşı 'Vatan Cephesi' adıyla ülke çapında bir teşkilatlanmaya giderek çözüm aramaya karar vermiştir. Böylece tescillenen iktidar-muhalefet kamplaşması, hem mecliste çıkan şiddetli kavgalarda hem de meclis dışında çıkan olaylarda fiiliyata dökülmüştür. Genel seçimlerin söylentilerinin yayılmaya başlanmasıyla, iktidar son kozunu oynayacak ve en güçlü rakibi CHP'yi siyasal hayattan tasfiye etmeye yönelecektir." (Gaytancıoğlu, 2011: 95).

Ayrıca Vatan Cephesi ocaklarının görkemli açılışlar yapmasına iktidar partisi tarafından izin verilirken, Güç Birliği ocaklarına benzer açılışları yapmasına müsaade etmemiştir. Vatan Cephesi vasıtasıyla DP'nin muhalif unsurlara baskısı giderek artmış ve kitleleri tahrik edercesine muhalefeti "şer cephesi" olarak tanımlamıştır (Gaytancıoğlu, 2011: 272-274). Böylece ülkenin renkli tablosu birden siyah beyaza dönüşerek dünyada olduğu gibi Türkiye'de de siyasi anlamda iki kutuplu bir halk ortaya çıkmıştır. Romanlarında bu durumu söz konusu eden yazarların tamamı, eleştirel bir nitelikte kurgulamışlardır.

Samim Kocagöz, *İzmir'in İçinde* adlı romanında Vatan Cephesi'ni eleştirel bir dille kurgulamıştır. Yazar öncelikle Vatan Cephesi'ni tanımlar. Demokrat Parti tarafından kurulmuş ve halkı muhalefete karşı bu çatı altında toplamayı hedeflediğini söyleyen yazar, halkı kutuplaştırdığından bu oluşumu darbenin önemli gerekçelerinden sayar. Başkişi Emre ve Avukat Suphi Bey, halkın bu gruba zorla yazdırıldığını ve partinin bu gruba katılan halkın sayıca üstün olduğunu göstermek için ölüleri bile saydıklarını eleştirel bir dille ortaya koyarlar (II, s. 48). Diğer bir olumlu karakter başkişi Emre'nin babası emekli asker Nazif Tınaztepe tarafından da hükümetin bu politikası eleştirilir. Başkişi Emre Tınaztepe'nin babası bu noktada hükümeti sorumsuz

ve savruk görür. Bunu da ulusun disiplinsizliğine bağlar (İİ, s. 43). Yazar, hükümetin politikalarını, özellikle Vatan Cephesi'ni tüm yönüyle eleştirir.

Romanda Vatan Cephesi'ne katılanların radyoda ismi okunduktan sonra Türk tarihinde böyle bir rezaletin olmadığı, sonucun iyiye gitmediği ifade edilir. Benzer durum *Bıçağın Ucu* adlı roman için de geçerlidir. Vatan Cephesi'ne kaydolmaların isimleri radyodan yayınlanır (BU, s. 249). Esnafın Vatan Cephesi'ne katılmaları için DP'lilerin baskı yaptığı söylentisi romanda görülürken DP'nin totaliter tutum içerisinde olduğu iddia edilir. Vatan Cephesi'ne kaydolmaları için halka baskı uygulandığı görüşü *Bir Gün Tek Başına* adlı romanda da işlenirken aynı zamanda bu oluşumun kendi üyelerine menfaat sağladığı görülür.

Bir Gün Tek Başına adlı romanda Vatan Cephesi'yle ilgili ilk eleştiriler Kenan'dan gelir. Başkişinin yakın arkadaşlarından Rasim, iktidar düzeyinde bazı işlerin daha kolay olması için Kenan'a Vatan Cephesi'ne katılmayı ima eder. Kenan Vatan Cephesi'ne katılmayı kesin bir dille reddeder. Fakat Rasim Kenan'ın eşini ve kayınvalidesini, kayınvalidesinin Ankara'da bulunan arazisinin devlet nezdinde daha da değerlenmesi için Vatan Cephesi'ne yazılmalarına ikna eder. Rasim, onları Kenan'ın kitapevinin bulunduğu hanın yıkılacağını ve onun işsiz kalacağını, toparlanması için bu arazinin değerlendirilip satılması gerektiğini söyleyerek ikna eder (BGTB, s. 157). Olumsuz bir tip olan Rasim'in bu işten kendisinin de nemalanacağı sonradan ortaya çıkacaktır.

İktidar partisinin duygusal söylevlerle insanları kandırdığını aktaran başkişi Kenan (BGTB, s. 239), Rasim ile tartışırken Rasim'in de hakaretlerle bu oluşumu eleştirdiği ve menfaati için oluşuma imza attığını itiraf eder (BGTB, s. 253). Yazar, iktidar partisi güdümünde oluşturulan Vatan Cephesi'ni çıkarıcıların toplandığı bir oluşum olduğunu iddia ederek eleştirmiştir.

Tutsak ve İhtilâlin Süvarisi adlı romanlarda Vatan Cephesi'nin halkı kutuplaştırdığı gibi birbirine düşman ettiği ifade edilirken, benzer eleştiriler *Yorgun Mayıs Kısrakları* adlı romanda da geçer. *Yorgun Mayıs Kısrakları*'nda tarihî bilgiler daha gerçekçi bir düzeyde kurgulanmıştır. 27 Mayıs Darbesi'ne götüren başlıca olayları geriye dönüşlerle veren Yılmaz Karakoyunlu, Vatan Cephesi'nin muhalefet partilerinin birleşmelerine karşılık kurulan bir platform olduğunu kaydeder. Vatan Cephesi'nin hiçbir hukuki yönünün olmadığını aktaran yazar, Menderes'in bu süreçte giderek yalnızlaşıp güç kaybettiğinden söz eder (YMK, s. 432). Genel anlamda, muhalefet

partilerinin bulunduğu Güç Birliği cephesine karşılık iktidar partisinin oluşturduğu Vatan Cephesiyle siyaset dünyasında yaşanan şiddetli çatışmaların geniş halk kitlelerini kutuplaştırdığı vurgulanır.

Vatan Cephesi'ni romanına konu eden bütün yazarlar bunu eleştirmiş ve hiçbir yönüyle tasvip etmemişlerdir. Attilâ İlhan ile Samim Kocagöz'ün olumlu roman kahramanları Vatan Cephesi'ni şiddetli bir şekilde eleştirmiş ve iktidar partisinin bu oluşuma üye olmaları için halka baskı uyguladığını iddia etmişlerdir. Vedat Türkali ise Vatan Cephesi'ni bir çıkar kapısı olarak kurgulamıştır. Emine Işın, Nesrin Turhan ve Yılmaz Karakoyunlu romanında bu oluşumun halkı kutuplaştırdığını söylemişlerdir.

2.1.1.8. Tahkikat Komisyonu

İktidarın iktisadi politikasının verimsizliği, basına ve muhalefete baskısı, özgürlükçü yaklaşımların askıya alınması gibi temel sorunların toplamında sınırlar geriler ve ülke dönülmez bir yola girer. Ülkedeki bu huzursuzluğun ve istikrarsızlığın sebebini arayan DP iktidarı, sorunu CHP ve basında görür (Bayburt, 2001: 134-135). İktidar ve muhalefet çekişmesi günden güne gerginleşmekte ve üslup sertleşmekteydi. Kayseri Yeşilhisar olayları sonrasında Menderes Celal Bayar'a CHP'nin bir ihtilal teşebbüsünde bulunduğunu belirtir ve bir Tahkikat Komisyonu kurup CHP'nin son aylardaki eylemlerini incelettirir (Demir, 2009: 250-252). Böylelikle 27 Nisan'da Tahkikat Komisyonu resmen çalışmaya başlar ve geri dönülemez olayların fitilini ateşler.

Darbeye giden süreci hızlandıran Tahkikat Komisyonu'nun açılması birçok tartışmayı ve önlenemez olayları beraberinde getirir. Bir taraftan komisyonun anayasaya uygunluğu tartışılırken bir yandan da komisyonun anayasayı ihlal ettiği gerekçesiyle iktidar partisi, öğrenciler tarafından protesto edilir. Birçok romancı bu konu hakkında fikir beyan etmiş, söz söylemiş, konuyla ilgili tarihî bilgiler paylaşmışlardır.

Birçok romanda eleştirilen ve darbenin en önemli gerekçelerinden sayılan Tahkikat Komisyonu, *İzmir'in İçinde* adlı romanda kıyasıya eleştirilir. Romana göre bu komisyonun kurulma amacı muhalefeti ve basını sindirmek içindir (İİ, s. 144). Komisyon istediği gibi kişileri yargılayabilecek ve mahkeme kararı olmadan gazeteleri kapatabilecektir. Bu bilgileri yazarın olumlu ve kusursuz başkışısı Emre aktarır (İİ, s.

225). Komisyonun muhalefete baskı kurmak amacıyla kurulduğunu söyleyen yazar, bu durumun DP'yi diktaya yönelttiğini belirtir. Komisyonun kurulmasını ve iktidarın bu yolla diktatörleştiğini Attilâ İlhan da iddia ederek kurgular.

Bıçağın Ucu romanının “Nisan” başlıklı bölümün girişindeki haberde öncelikle Tahkikat Komisyonu'nun kurulduğu duyurusu bulunmaktadır. Kurulan komisyonun on beş DP milletvekilinden teşekkül ettiği ve siyasi faaliyetler olmak üzere bir dizi yasaklar getirdiği belirtilir (BU, s. 279). Romanda önergeye ilk karşı çıkan İsmet İnönü olurken, onun “artık sizi ben bile kurtaramam” sözü kurgudaki yerini alır (BU, s. 289). Tarihî bilgileri kurgulayan İlhan, Galip ile diktanın kesinleşeceğini iddia eder.

Romanın her bölümü belirli bir ayda oluşan eylemleri kapsamakta ve yazar, kurgusunu daha gerçekçi, etkili kılmak adına her bölümün başına tarihsel gerçekleri içeren belgeler koymaktadır. “Nisan” bölümünün başında basın yasağıyla ilgili bilgiler bulunmaktadır. Tahkikat Komisyonu'nun kurulmasıyla beraber meclis müzakerelerinin basında yayınlanmaması kararı vardır (BU, s. 279). Romanda komisyonun ilk icraatı birkaç gazeteyi kapatmaktır (BU, s. 305). Yazar *Birlik* gazetesinden övgülerle söz ederken gazetenin kendi düşünce dünyasını muhafaza edebildiğine vurgu yapar (BU, s. 304). Daha sonra Tahkikat Komisyonu bu gazeteyi de kapatır (BU, s. 305). Darbeye giden süreçte önemli bir yer edinen Tahkikat Komisyonu'nu işleyen yazar, romanı boyunca DP'nin komisyonu bir baskı aygıtı olarak kullandığını kurgular.

Yazar bu yönde bir kurgulamayı *Yaraya Tuz Basmak* romanında da sürdürür. Bu romanda muhalif basın üzerinde baskılar artarken, muhalif basının neredeyse tamamı Tahkikat Komisyonu'nun kurulmasıyla beraber kapatılır (YTB, s. 292). Ayrıca romanda, konuyla ilgili tarihî bilgiler kurgulanır. Muhalefetin halkı ve orduyu isyana teşvik etme şüphesi taşıdığından konuyu araştırmak için Tahkikat Komisyonu'nu kurulur (YTB, s. 277). Bu komisyonun anayasaya ve demokrasiye aykırı olduğu ifade edilirken, bir kısım DP'li milletvekillerinin de durumu uygun bulmadığı vurgulanır.

Komisyonun kurulmasıyla beraber iktidar partisinin diktaya yöneldiğini kurgulayan bir diğer yazar Vedat Türkali'dir. Tahkikat Komisyonu meclisten geçtikten sonra politikayla iç içe olmayan öğrencilerin bile artık iktidar partisini eleştirdiğini görürüz. 27 Mayıs'ı anlatan birçok romanda eleştiri konusu olan Tahkikat Komisyonu bu romanda da olumlu karakterlerin hedefindedir. Yazar komisyonla ilgili bilgiler verir. Tahkikat Komisyonu, Demokrat Parti iktidarı tarafından CHP hakkında meclis

tahkikatını araştırmak için on beş üyelikten oluşan bir komisyondur. Romanda, komisyon sonuncunda tüm siyasal eylemlerin yasaklandığı bilgisi aktarılır. Yazar, komisyonun yasal bir kılıfa sokulmasına rağmen yasadışı bir baskı örgütü olduğunu vurgular.

“15 üyelik bir ‘Tahkikat Komisyonu’ kuruldu, bütün siyasal eylemler yasaklandı. Altından ne çıkacağı bilinmez, bunaltıcı, ağır bir hava esiyordu ülkede. Tahkikat Komisyonu’na olağanüstü yetkiler veren tasarının yasalaşması bekleniyordu. Acımasız, astığı astık, yasal görünen, yasadışı bir baskı örgütü çalışmaya başlamak üzereydi. Anayasa, babayasa hepsi bir yana itilmişti artık. En gerilerin, en azgınların korku salan, apaçık baskı yöntemi...” (BGTB, s. 465).

Olumlu karakterler bu tasarının DP iktidarını diktatörleştireceğini de söylerler (BGTB, s. 484) ve tasarı anayasayı çiğnediğini için Tahkikat Komisyonu’nu boykot ederler (BGTB, s. 513). Boykot sonucunda öğrenciler ve polisler arasında ciddi çatışmalar meydana gelir.

Kördüğüm romanında Erol Toy, Tahkikat Komisyonu’nun kurulmasına öğrencilerin tepkisini de kurgulayarak anlatır. Bu romanda Tahkikat Komisyonu’nun kurulacağı, Beyazıt Olaylarından hemen önce Yıldırım Albay tarafından öğrencilere bildirilir. Yıldırım Albay öğrencilere seslenirken Menderes’in halk arasında nifak tohumlarını ektiğini ve kardeş kavgasına sebep olacağını söyler (K, s. 82). Romandaki öğrenciler, Tahkikat Komisyonu’ndan çekinir ama yine de her şeyi göze alarak protesto kararı alırlar.

Hasan İzzettin Dinamo ise komisyonun kurulmasıyla diktanın geldiğini söylerken aynı zamanda işleviyle ilgili bilgiler verir. Tahkikat Komisyonu’nu Amerika’daki Araştırma Komisyonları’na benzeten yazar, DP’nin bu yolla bütün aydınları ve muhalif siyaset adamlarını cezalandırdığını vurgular. İsmet İnönü’ye yapılan suikastın başarısızlıkla sonuçlanması neticesinde hükümetin böylesine bir karar aldığını vurgularken, Menderes’in yönetim biçimini tahakküme dönüştürdüğünü iddia eder.

Kötü giden ekonominin durumunu anlatacak olan gazetecilerin ve aydınların hükümetin giderek zorbalaşan yönetimi altında ezileceğini iddia ederek aktaran yazar, kahramanı Musa’nın bu durumdan endişe duyduğunu ima eder. Komisyonun kurulmasını uygun bulmayan ve komisyonun kurulmasıyla hükümetin diktaya yöneldiğini söyleyen bir diğer yazar Nesrin Turhan’dır. Turhan, bu konu üzerinde fazla durmamıştır.

Yılmaz Karakoyunlu ise komisyonunun kurulmasını doğru bulmadığına değinerek olayla ilgili ayrı bir kurgulama yapmamıştır. Tahkikat Komisyonu'nun kurulmasının ve sert bir üslup kullanılmasının ciddi bir sorun haline geldiğine değinen yazar, komisyondakilerin üslup konusunda saygısızca davranmalarını örnekler (YMK, s. 532). Yazar bu konu hakkında fazla bilgi sunmaz, yorum yapmaz.

Tahkikat Komisyonu'nun anayasaya uygun olup olmadığı tartışmalarına ışık tutan Nilüfer Kuyaş, kahramanları vasıtasıyla bu tartışmaları DP lehine kurgular. 27 Mayıs Darbesi'ne götüren nedenler üzerinde sürekli tartışma içerisinde olan roman kişileri, Tahkikat Komisyonu'nu da tartışır. Romanın olumlu kişileri, Tahkikat Komisyonu'nun her ne kadar anayasaya aykırı olmasa da komisyonun muhalefete çok sert bir şekilde yüklenilmesinin yanlış olduğunu belirtirler (YB, s. 104). Fakat komisyonunun görevini tamamlayıp seçim ilanı vermesi beklenen Menderes'in geç kaldığını üzüntüyle anlatırlar (YB, s. 299).

27 Mayıs dönemini tüm yönleriyle belgelere ve canlı tanıklara dayalı bir araştırma yapan Kerem ve Aslı, darbe gerekçisi sayılan Tahkikat Komisyonu hakkında görüş bildirirler.

“Daha geçenlerde Profesör Sulhi Dönmezer açıkladı; 1960'da da avukat Orhan Apaydın söylemiş. Meclis Tahkikat Komisyonu yargı yetkisine sahip değil. Soruşturma yetkisi var, bu da Anayasa'yı ihlal sayılmıyor. Komisyonun çalışmalarının sonunda çıkardığı rapor hiçbir zaman yayınlanmadı. Yassıada duruşmalarında da kullanılmamış.” (YB, s. 646).

Yazar, döneminde ve sonrasında eleştirilerin hedefi haline gelen Tahkikat Komisyonu ile ilgili bu paylaşımıyla Demokrat Parti'yi bu konuda olumlamıştır. *Ben Bu Adamı Sevdim* romanında ise İsa Yılmaz, komisyonun kurulmasının aslında CHP'nin işine yaradığına değinir. Öncelikle Tahkikat Komisyonu'yla ilgili tarihî kayıtları bize sunan yazar, mecliste çıkan kavga sonucu on iki oturuma katılmama cezası alan İsmet İnönü'nün bu duruma aslında çok sevindiğini ve kendisine yapılan haksızlığı çok iyi kullanacağını ifade eder (BBAS, s. 124). Tahkikat Komisyonu'na dair tartışmalar romanda görülür. Yazar ülkedeki karanlık ilişkileri ortaya çıkarmak için komisyonun kurulduğuna inanır ve destekler. İsa Yılmaz, komisyonu doğrudan olumlayan tek yazardır.

Yeri geldiğinde DP'yi, yeri geldiğinde darbecileri eleştiren Nedim Gürsel, *Yüzbaşının Oğlu* romanında ordunun daha önceden hazırlık yapıp fırsat kolladığını, hükümetin de kurduğu Tahkikat Komisyonu ile İstanbul'da yaşanan gençlik olaylarının

fırsat kollayan orduya açık kapı bıraktığını aktarır. Anlatıcı, o döneme dair anılarını paylaşırken Tahkikat Komisyonu’nu protesto amacıyla sokaklara çıktıklarını ve polisin baskısıyla karşılaştıklarını söyler.

Tahkikat Komisyonu’yla beraber iktidar partisinin diktaya gittiğini Attilâ İlhan, Samim Kocagöz, Vedat Türkali, Erol Toy, Hasan İzzettin Dinamo ve Nesrin Turhan ifade ederken, İlhan, diğer yazarlardan ayrı olarak komisyonun muhalif basın üzerindeki etkisini kurgulamıştır. Nilüfer Kuyaş komisyonun anayasaya uygun olduğuna dair görüş bildirir fakat icraatlarına katılmamıştır. Romanını baştan sona DP’yi olumlama çabası içerisinde kurgulayan İsa Yılmaz ise komisyona eleştiriler getirmemiştir. Tarihî bilgiler ışığında bu konuda en akla yatkın söz söyleyen yazar ise Nedim Gürsel’dir.

2.1.2. Dış Politika Uygulamaları

Bu bölümde romanlardan hareketle Demokrat Parti’nin dış politikaları ele alınacaktır. Romanlardan elde edilen malzemeler ışığında *Kore’ye Asker Gönderilmesiyle Türkiye’nin NATO’ya Girişi*, *Kıbrıs Meselesi*, *Amerika ile İlişkiler* ve *Rusya ile İlişkiler* başlıkları altında inceleme ve çözümleme yapılacaktır. Başlıklar altında tarihsel bilgiler çok kısa bir şekilde değinildikten sonra roman değerlendirmelerine geçilecektir.

2.1.2.1. Kore’ye Asker Gönderilmesiyle Türkiye’nin NATO’ya Girişi

İkinci Dünya Savaşı’nda Pasifik’te Japonları yenen ABD ile Avrupa kıtasında Nazileri yenen SSCB dünyanın artık yeni hükümlerini almış ve dünya iki kutuplu hale gelmiştir. Diğer devletler bu iki yeni güç arasında seçim yapmak zorunda kalmış ve böylece yeni ittifaklar ortaya çıktığı gibi “Soğuk Savaş” dönemi de başlamıştır. Sovyet Rusya’nın tehditlerinden ve olası saldırılarından korunmak için Amerika’dan ve Avrupalı devletlerden yana tavır alan Türkiye, ilk ciddi sınavını Kore’de komünizme karşı verilen savaşta verir.

Sovyet Rusya’yı ve komünizmi ciddi bir tehlike gören Demokrat Parti, Kore Savaşı’na katılmak için çağrıda bulunan Birleşmiş Milletler’e kulağını tıkamamış ve

Cumhuriyet Halk Partisi, Millet Partisi ve Barışseverler Cemiyeti'nin karşı çıkmalarına rağmen Kore'ye Türk ordusunu savaşa göndermiştir (Haşimi, 2014: 39). Batılı devletlerden yana olma gayretleri esnasında Kore Savaşı'nı bir fırsat olarak gören DP hükümeti, bir yandan Kore'ye Türk askerini gönderirken bir yandan da NATO'ya dâhil olma sürecini başlatmak için girişimlerde bulunmuştur (Albayrak, 2004: 411). Türkiye ile Batılı devletlerin karşılıklı olumlu adımları Türkiye'yi NATO üyesi yapmıştır.

“Bu bağlamda Türk Ordusu Birleşmiş Milletlerin çağrısına uyarak katıldığı Kore Savaşı'nda, 20. yüzyılın ikinci yarısında, yalnız Türk tarihinde değil aynı zamanda dünya tarihinde de özel bir yer edinmiştir. Kore harbi Türkiye'nin demokrasi, hürriyet ve insan haklarına ne kadar önem verdiğinin bir ispatı olmuş ve gösterilen bu başarının bir neticesi olarak Türkiye'nin NATO'ya giriş süreci de başlamıştır. Şüphesiz Türkiye'nin NATO'ya alınmasında en büyük etken, Sovyet yapılanmasına karşı Avrupa'nın güney kanadında modern harp silah ve araçlarıyla donatılmış güçlü bir orduya ihtiyaç duyulması olmuştur. İşte böyle bir ordu, Kore Savaşı'ndaki mücadele azmi ve savaş kabiliyeti ile Türk Ordusu olmuştur” (Erkan, 2009: 235). Böylelikle Türkiye, Batı'dan hem ekonomik anlamda destek alırken hem de dış tehditlere karşı güvenliğini arttırmıştır.

Savaşın getirmiş olduğu acılar Türkiye'yi de derinden etkilemiş ve kilometrelerce öteden gelen şehit haberleriyle ülke savaşın gerçek yüzünü yaşamıştır. Böylesine acı bir durum birçok edebiyat türüne konu olurken roman türüne girmesi de kaçınılmazdır. Darbeye giden süreci konu alan romancılar bu hususa dikkat çekmişler ve eleştirel bir dille kurgulamışlardır. Özellikle sol görüşlü yazarlar bu durum üzerinden DP hükümetini kurgu yoluyla kıyasıya eleştirirken NATO'yu da olumsuzlaştırmışlardır. Eleştirel bir ifadeyle kurgulama yapanlar arasında en dikkat çeken yazar Samim Kocagöz olmuştur.

İzmir'in İçinde adlı romanda en dikkat çeken eleştirel kurgulama Kore Savaşı'na gönderdiğimiz askerlerle ilgilidir. Yazarın sözcülerinden emekli Albay Nazif Tınaztepe oğlu Emre ile gerçekleştirdiği diyalogda bu durumu “tarihsel suç” olarak değerlendirir. Nazif Bey, nasıl ki Enver Paşa komutasındaki askerlerimizi Almanların emriyle bile bile ölüme gönderdiysek aynı durumu Adnan Menderes'in de askerlerimizi Amerikalıların emriyle Kore'ye bile bile ölüme gönderdiğini ifade eder ve iki olayı karşılaştırır (İİ, s. 180). Kore Savaşı'nda askerlerimizin büyük kahramanlık gösterip birçok şehit verdiğini ifade ettikten sonra Menderes'in sırf Amerika'dan yardım almak için askerlerimizi böyle bir felakete sürüklediğini aktarır ve “bunun hesabını tarihin de soracağı gibi ordunun da soracağını söyler” der (İİ, s. 182). Darbeye götüren süreçleri

ve sebepleri kendince aktaran yazar, bu noktada darbenin haklılığına somut bir veri daha öne sürer.

Attilâ İlhan, 27 Mayıs Darbesi'ne giden süreci anlattığı dört romanı arasında Kore Savaşı ile ilgili en geniş kurgulamaları *Yaraya Tuz Basmak* romanında yapar. Roman hem darbe öncesinde hem de darbe sonrasında yaşanan bazı hadiseleri anlatır. 27 Mayıs sürecini, gerçekleştirme nedenleri ve sonuçları üzerinde bir kurgu yapan yazar, Kore Savaşı'nı darbenin dayanak noktası olarak belirler. Roman Kore Savaşı'ndan başlayarak 27 Mayıs ve sonrasına kadar hareketin, asıl amacından saparak Menderes'i iktidardan alınma olayına nasıl dönüştüğünü anlatır.

Roman boyunca gerek Demokrat Parti iktidarı zamanında olsun gerekse darbe sonrası kurulan meclis zamanında olsun hükümetlerin sürekli Amerika'ya boyun eğdiği iddia edilir. Amerika'nın çıkarları doğrultusunda hükümet programlarının yapıldığı vurgulanır (YTB, s. 161). Kore Savaşı esnasında Kore'de çarpışan askerler tarafından da bu dışa bağımlılık vurgusu yapılır. Demokrat Parti'nin sırf Amerika'ya yaranıp NATO'ya girmek için meclise danışmadan Kore'ye asker göndermesi eleştirisi roman başında yapılır.

Roman, Kore Savaşı'yla başlar. Kore'de savaşan ordunun gönülsüz olduğu görülürken askerler Kore'de niçin savaştıklarını sorgular (YTB, s. 97). NATO'ya üye olabilmek ve Amerika'dan ekonomik yardım görmek için Adnan Menderes'in meclise sormadan Kore'ye asker gönderdiğini ifade eden yazar (YTB, s. 161), ordunun aldatıldığına inanır (YTB, s. 202). Yazar iktidar partisi liderini olumsuzlarken darbe gerekçeleri arasında gösterilen Kore'ye asker gönderme hadisesini de eleştirir.

Yazar, 27 Mayıs'a giden süreçte Kore Savaşı'nı ilk dayanak noktası olarak aktarırken on yıllık süreçte yaşanan bir kısım önemli olaylara diğer romanlarda değinir. Romanda ordunun, özellikle Kore'de savaşan grubun bir komite oluşturduğu ve yıllardır gizliden gizliye faaliyet yürüttüğü ortaya çıkmaktadır. Komite kendi arasında zaman zaman darbe sürecini ve sonrasını tartışır (YTB, s. 174). Tartışmalarda öncelikle ordunun ıslah edilmesi daha sonra da Atatürkçü bir iktidarın kurulması öngörülür.

Yazar, darbeye ilgili en gerçekçi eleştirilerini *Yaraya Tuz Basmak* romanında yapar. Romanın sonlarına doğru yazar, Ahmet Ziya aracılığıyla romana girip darbe hareketini tarihsel gerçekliğe ve ekonomik çıkar ilişkisine dayandırarak diğer olumlu karakterlerinden çok farklı bir eleştiri getirir.

“Komite, darbe sabahı NATO’ya ve CENTO’ya beyan-ı sadakat eyledi. Bunlar nedir? Cihanşümül emperyalist ‘sistem’in askeri teşkilatları. Projeleri neyi derpiş eder? Ortaşark’taki petrol havzasıyla komünist blok arasında bir ‘eminyet kuşağı’nın tesisini. Yunanistan’dan başlayıp taa Hindistan’da hitama eren bir kuşak. Bunun üzerindeki hükümetlerden ‘sistem’e sadık olmayanlara hakk-ı hayat yoktur. İran’da Musaddık neden devrildiyse, Türkiye’de Menderes ondan devrildi. Mahiyet farkı yok aralarında, sadece derece farkı... Laftan anlamaz sağcı bir iktidar, ‘sistem’in menfaatlerini kale almıyor, küstahlığı Rusya ile flörte kadar vurduruyor, ona ciddi bir ders lazımdı, verildi. Şimdi ‘takviyeli’ demokrasiye dönülecek, biri öbürünün fireni iki meclisli bir demokrasi, ananevi bürokrasinin mürakebesi altında!” (YTB, s. 427).

Yazar, ordunun nasıl ki Kore’de Amerikalılar tarafından aldatılmışlarsa şimdi de yine Amerika tarafından aldatıldığını vurgu yaparak Kore Savaşı üzerinden darbeye farklı bir eleştiri getirmiştir. Ayrıca NATO’nun Kore Savaşı’na askerî destek veren Türkiye’yi kendi oluşumlarına üye yaparak taltif ettiği bilgisini paylaşır.

Yazarın bir diğer romanı *Bıçağın Ucu*’nda ise Yüzbaşı Demir, Kore Savaşı’nda görev almış ve savaşta yararlılık gösterenlere Amerikalılar tarafından dağıtılan Silver Star madalyası almıştır (BU, s. 202). Kore Savaşı’ndan bir kesit gördüğümüz romanda Kore Savaşı’na katılmamız yüzeysel sorgulanmıştır. Yazar, *Sırtlan Payı*’nda daha çok NATO oluşumunu eleştirir. Romanın olumlu karakterleri, Darbe sonrası ihtilal hükümetinin NATO ve CENTO’ya bağlı olduklarını duyurmasını tartışırlar (SP, s. 261-263). Darbeyi gerçekleştiren kuvvetler, darbe sonrası ülkenin NATO ve CENTO’ya bağlı olduklarını duyurmuştur.

NATO’nun eleştirildiği bir diğer roman *Bir Gün Tek Başına*’dır. Kurgunun sonlarına doğru, darbeden hemen önce Belediye Sarayı’nda toplantı gerçekleştirecek olan NATO’ya özgürlük isteklerini protesto şeklinde bildireceklerini Kenan’a aktaran Günsel, Kenan’ın, özgürlüğün esas katilleri onların olduğu tepkisiyle karşılaşır (Türkali, 2014: 647). Günsel daha sonra Kenan’ı haklı bulacaktır.

Hasan İzzettin Dinamo ise Kore Savaşı ile ilgili bize eleştirilerini doğrudan sunar. Amerika’nın komünizmle mücadelesini desteklemek ve maddi yardım almak adına kendi ülkesindeki birçok aydını ve işçiyi komünizmle suçlayıp cezalandırarak Amerika’ya yaranmaya çalışan DP’nin, yine aynı şekilde Amerika’dan maddi yardım almak adına birçok Türk askerini Kore Savaşı’na gönderdiğini aktarır (MG, s. 27). Hükümetin Amerika’dan gelecek yardım uğuruna birçok Türk genci daha feda edeceğini iddia ederek kurgular.

Sosyalist bir görüşe sahip olan yazar, komünizmin baş düşmanı olarak gördüğü Amerika’nın Türkiye Cumhuriyeti’nin iktidar partisiyle tüm ilişkilerini ağır bir dille

eleştirir. “Şimdi, bu dolar çorbasının kotarılmasıyla uğraşan DP liderleri, kurnazca birbirine göz kırparak ellerini ovuşturuyorlardı. Amerika’dan gelecek dolarlara bütün ülke çocukları feda olsundu. Kore’ye gönderilen beş-altı bin Türk köylüsü karşılığında patronda sonsuz bir güven uyandırmışlardı” (MG, s.27). Dış politikada DP hükümeti, genelde Amerika çıkarları için politikasını şekillendiğini vurgular. Maddi yardım karşılığında Kore’ye asker gönderen, yazarın deyimiyle beş altı bin Türk askerini Kore Savaşı’nda “hacamat” ettiren hükümetin Kore Savaşı’na katılması her mahallede bir milyoner yaratma politikasına dayandığını ifade eder.

27 Mayıs Darbesi’ni haksız bulan ve eleştiren Sevinç Çokum, *Karanlığa Direnen Yıldız*’da ülkenin Kore Savaşı’na ve NATO’ya dâhil olmasına yönelik doğrudan bir düşüncesi yoktur. Konu hakkında romanın olumsuz tipi Sebati Bey konuşur. Sebati Bey, İnönü’nün halkı İkinci Dünya Savaşı’na katmamakla övünürken abisinin taraftar olduğu partiyi aşağılayarak Kore’ye asker gönderen iktidarı eleştirir öncelikle.

Sebati Bey, Demokrat Parti iktidarının Kore’ye asker göndermesini sert bir dille eleştirir. DP’nin en kısa zamanda cezasını çekmesini dilerken Sebati Bey’e karşılık romanın olumlu karakteri DP’li Enis Bey’den ya da yazardan herhangi bir tepki gelmez (KDY, s. 181). Kore Savaşı’na asker göndermeyle ilgili olumsuz kişi Sebati Bey’in sözlerine karşılık herhangi bir söz söylenmemesine yazarın Sebati Bey’i haklı gördüğüne bağlanabilir. Dolayısıyla yazarın iktidar partisinin bazı uygulamalarına ve hamlelerine körü körüne bağlılığı olmadığını yeri geldiğinde de eleştirebildiğini buradan çıkartabilir.

Anlatıcı, darbe öncesi muhalif kişilerin aralarında Türkiye’nin NATO üyeliğini ve Amerika ile ilişkilerini sorguladıklarını belirtir (KDY, s. 44). Romanın başında bu bilgiyi bizlere sunan yazar, darbe sonrası ihtilal hükümetinin hemen NATO ve CENTO’ya bağlılığını ilan ettiğini belirtir. Yazar, ihtilal hükümetinin bu duyurusu karşısında daha önce NATO hakkında olumsuz görüş bildiren muhalif kişilerin şimdi ses çıkarmamalarını eleştirir.

Gerek yazarın gerekse roman kişilerinin Adnan Menderes’e en ufak bir eleştirinin söz konusu olmadığı *Ben Bu Adamı Sevdim* romanında İsa Yılmaz, NATO’ya girmenin İsmet İnönü’nün hayali olduğuna dikkat çekip bunu başaranın Adnan Menderes olduğunu söyler (BBAS, s. 64). Ayrıca Adnan Menderes’in Kore’ye asker

göndermekle uluslararası arenada kendini gösterdiği bilgisi verilerek bu konuda yapılan eleştirilere katılmaz.

Kore’de yapılacak savaşın bizlerle ilgisi olmadığı vurgusunu yapan Melike İlgün ise, orada şehit düşecek askerlere ve ailelerine dikkat çeker. Ayhan, Kore’de şehit düşecek askerlerin günahını Adnan Menderes’in çekmesinden korkar ve Menderes’e bunu açıklar. Başvekil ise NATO’ya girmenin başka yolu olmadığından Kore Savaşı’na asker gönderme zorunluluğuna değinir (BBS, s. 77-83). Basın ise bizlerin Kore’ye asker, Amerikalıların ise dolar ve silah gönderdiğine değinir (BBS, s. 77). Kore’ye asker gönderme haberlerini muhalif basının başlıklarından seçen yazar, Kore Savaşı’na asker gönderme noktasında duruşunu da sergilemiş olur.

Bir diğer yazar Gönül Pultar, Kore Savaşı’yla beraber Amerika’yı da eleştirir. Öncelikle Türk burjuvazisinin Kore Savaşı’nda Amerika’nın saflarında savaşan orduyla iftihar ettiğini belirten yazar, Kore Savaşı’na katılmayı uygun gören iktidarı ve mevcut Türkiye politikasını Müberra ile eleştirir (ESİ, s. 173). Amerika istedi diye Türkiye’nin evlatlarını ölüme göndermesini sert bir dille ifade eder.

27 Mayıs’tan sonra tasfiye edilen *Yeni Baştan*’ın Ersin Yücekaya’sı, emekli edilmesine kırgındır. Kore’de savaştığını, ihtilal örgütüne 1958’de büyük bir heyecanla katıldığını, amaçlarının ise adam asmak olmadığını belirtir. Albaylığına birkaç ayının kaldığını belirten emekli asker, darbedeki esas amaçlarının yarım kaldığını, amaçlarının ise Atatürk devrimlerini devam ettirmek olduğunu vurgular (YB, s. 144). Yazar, Yücekaya ile Kore Savaşı’na dikkat çekerken bu konuda herhangi bir eleştirisi bulunmaz. Fakat NATO’nun ordumuz üzerindeki tutumunu sorgular.

Cenap ile Enver siyasi konuları tartışırken NATO ile ordumuzun ilişkisini de ele alırlar. Ordumuzun NATO’ya girmesiyle bazı etkilere maruz kaldığına değinen Cenap, basit bir Amerikalı çavuşun bir Türk kurmay subayından daha rahat yaşadığını gören subayların olumsuz yönde etkilendiğini ima eder (YB, s. 551). Böylelikle darbeyi gerçekleştiren ordunun ruh halini ortaya koymak ister.

İhtilâl Süvarisi’nde konuyla ilgili sadece Kore Savaşı’na asker gönderdiğimizden Celal Bayar’ın Amerika’da ilgi gördüğü belirtilirken (İS, s. 101), *Yüzbaşının Oğlu* romanında Kore Savaşı’nda şehit düşenlere dikkat çekilir. Eserde, Demokrat Parti döneminde NATO kapsamında ülke sınırları dışına gönderdiğimiz askerlerden söz edilirken, onların çeltik tarlalarında nasıl şehit düştüğü kurgulanır.

Yüzbaşı rütbeli anlatıcının babasının orada savaşıp şehit düşeceği hayallerini kurduğu ironik bir dille aktarılır: “Babamsa kahraman Türk askeri rolündeydi ama bir büyük rakıyı tek başına devirdikten sonra, ‘Kaderde çeltik tarlalarında ölmek de varmış’ diye ağladığını çok iyi anımsıyorum. Allahtan, son anda dil sınavından çakınca başka yere tayini çıktı da Kore’ye gitmekten kurtuldu” (YO, s. 156). NATO üyeliği süreciyle ilgili herhangi bir eleştiri bulunmaz.

27 Mayıs Darbesi’nin gerekliliğine inanan bazı romancılar, darbeye giden süreçte Demokrat Parti’nin hatalarını kurgularken Kore Savaşı ile beraber NATO üyeliğine de dikkat çekmişlerdir. Samim Kocagöz Kore Savaşı’na asker gönderen DP’nin suç işlediğine dair kurgulamalar yaparken, Attilâ İlhan ve Nilüfer Kuyaş, bunun NATO’ya üyelik uğruna yapıldığını söylemişlerdir. Attilâ İlhan aynı zamanda Kore Savaşı’nı canlı bir şekilde canlandırmış ve o savaştaki askerlerin darbeyi gerçekleştirdiği yönünde romanını kurgulamıştır. *Yüzbaşının Oğlu* ve *Yeni Baştan* romanlarında ise Kore’de şehit düşen askerlerimize dikkat çekilmiştir. Genel anlamda Kore Savaşı’na asker gönderen DP iktidarı eleştirel bir dille kurgulanmıştır. Sadece, romanında Adnan Menderes’e deyim yerindeyse toz kondurmayan İsa Yılmaz hükümetin bu konudaki tutumuna hak vermiştir.

2.1.2.2. Kıbrıs Meselesi

Kıbrıs meselesi, 27 Mayıs Darbesi’ne götüren süreçlerden biri değildir. Fakat askerinin müdahaleyi bir darbe olarak gören yazarlar tarafından Demokrat Parti’yi olumlama adına kurgusuna yerleştirilmiş bir durumdur. Çünkü Demokrat Parti iktidarının dış politikada gösterdiği başarılarından biri de Kıbrıs meselesidir.

DP iktidarının dış politikada verdiği sınavlardan biri olan Kıbrıs meselesi, Kıbrıs’ta yaşayan Türk halkının Rum çeteleri tarafından insanlık dışı muameleler görmesi sonucunda ortaya çıkmış bir meseledir. Öte yandan Kıbrıs’taki uyuşmazlıkla beraber, Kıbrıs’ın, Türkiye’nin güneyinde stratejik bir öneme sahip olması da göz önünde bulundurulduğunda Batılı devletlerin olaya dâhil olmaması düşünülemezdi (Gönlübol, 1996: 337). Londra’da yapılan uzun müzakereler sonucunda Yunanistan, Türkiye ve İngiltere belli bir mutabakata varmış ve Türkiye garantörlük hakkı elde etmiştir. 27 Mayıs’a bir devrim gözüyle bakan yazarlar tarafından bu başarıya hiç

değnilmemiş, bilakis, Kıbrıs meselesinin ortamı gerdiğini, 6-7 Eylül olaylarına sebep olduğunu kurgulamışlardır.

6-7 Eylül olaylarıyla beraber Kıbrıs meselesini eleştiren Hasan İzzettin Dinamo, 6-7 Eylül’de, Beyoğlu’nda dükkânların, iş yerlerinin ve evlerinin yağlanması sebebi, Kıbrıs sorununa bağlar. Rum lider Makaryos’a bir gözdağı vermek amacıyla Ankara Hükümeti tarafından bilinçli bir şekilde organize edildiğini ve İstanbul Rumlarına bir gözdağı verilmek istendiğini açık bir şekilde kurguya dâhil eden yazar, bunun tek sorumlusu olarak “faşist” şeklinde nitelediği DP Hükümetini görmektedir. “Kıbrıs Türktür” teziyle bu olayların cereyan etmesine olanak verdiğini aktaran yazarın, Rumların zulmü altında yaşayan Kıbrıslı Türklere destek vermeye çalışan hükümeti “faşist” kelimesiyle nitelemesi dikkat çekicidir. Kurgunun olur olmaz yerlerde köylüyü, şehirliyi, işçiyi “Türk” kelimesiyle nitelerken onların ırkî mensubiyetini vurgulayan yazar, Kıbrıslı Türklere kanat germeye çalışan hükümete tam da Türklüğün bahis olduğu noktada hükümeti “faşist” şeklinde tanımlaması yazarın kurguya yerleştirmeye çalıştığı ideolojisindeki zafiyeti göstermektedir.

27 Mayıs’ın haksız bir şekilde yapıldığını göstermek ve Demokrat Parti iktidarını olumlamak adına bu konuyu kurgusuna taşıyan Nilüfer Kuyaş ile İsa Yılmaz tarihî gerçeklere dikkati çekerler. *Yeni Baştan*’da siyasi konular üzerine roman kişilerini sürekli tartıştıran yazar, dış politikada elde edilen kazanımlara dikkat çeker. Kıbrıs sorununda zafer kazanılıp Türkiye’nin garantör devlet olduğunu, Sovyetlere yanaşan hükümetin aslında Batılı devletler ile ikili ilişkilerin gayet olumlu bir şekilde devam ettiğini tartışır.

Ben Bu Adamı Sevdim romanında iktidarın dış politikayla ilgili atılımları Kıbrıs meselesiyle kurgulanmaya başlanır. Romanda, Kıbrıs sorununu Avrupalılara daha iyi anlatabilme ve Türk tezini ortaya koyabilme adına Adnan Menderes ve ekibinin gayret gösterdiği tarihî bilgiler ışığında verilir. Kıbrıs sorunu ve savunması belgelerle yapılır. Kıbrıs bağımsız bir devlet olmasını ve garantörlüğün Türkiye’ye verilmesini bir iktidar partisi zaferi olarak sunan yazar, İsmet İnönü’nün garantörlük için ret oyunu verdiğini belirtir. Ayrıca yazar, elde edilen garantörlük sayesinde Kıbrıs’a yıllar sonra müdahale edildiğini, müdahale esnasında iktidar partisi CHP olduğunu, CHP lideri Bülent Ecevit’in kahraman ilan edildiğini fakat bu müdahalenin yasal zeminini yıllar evvelden elde eden Fatin Rüştü Zorlu’nun adının dahi anılmayacağını vurgular (BBAS, s. 230-

231). Böylelikle yazar, mecliste birçok tartışma yaratan Kıbrıs sorununu iktidar partisinin nasıl bir zafer elde ettiğini tarihî gerçeklerle verir. Fakat bu tarz tarihî bilgilerle donatılan roman sanattan oldukça uzaklaşmış ve kurgudan ziyade bir tarih kitabı niteliğini almıştır.

Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında gerçekleşen görüşmeler neticesinde Kıbrıs'la ilgili ortak nokta bulunmaya çalışılmış ve ortak bir mutabakata varılmıştır. Bunun romanlara yansımaları çok zayıf olduğu gibi meseleyi ayrıntılı ve yönlü kurgulayan romancı neredeyse yok gibidir. Bunun sebeplerinden biri de 6-7 Eylül olaylarıyla ilgilidir. Şöyle ki, Kıbrıs sorununu tamamıyla gidermek için Fatin Rüştü Zorlu, Londra'da bulunduğu esnada İstanbul'da gayrimüslimlerin mal ve can güvenliğini tehdit edecek yürüyüşler yapılmış ve gayrimüslimlerin işyerleri yağmalanmıştır. Dolayısıyla Kıbrıs sorununun kurgulaması romanlarda bu olaylarla zikredildiğinden olayların gölgesinde kalmıştır.

2.1.2.3. Dış Politikada Eksen Kayması

2.1.2.3.1. Amerika İle İlişkiler

Türkiye'nin NATO'ya üyeliği gerçekleştikten sonra dış politikasını tamamen Batı eksenli olarak ayarlayan DP iktidarı (Sunay, 2010: 103), ABD ile sıkı bir işbirliğine girmiştir. Aslında Demokrat Parti, Batı eksenli bir dış politikasının olduğunu partinin kuruluşunda duyurmuştur. Böylelikle iktidara gelir gelmez “Batılı” olmak için girişimlerde bulunmuştur.

Dış politikada ABD ile ortak hareket etmeyi uygun gören Demokrat Parti iktidarı; ekonomik, siyasal ve askerî alanlarda işbirliğini üst seviyede tutmuştur. Tüm silah alımlarını ABD'den yaptığı gibi, tüm maddi yardımları da yine ABD'den almıştır. Amerika ile iktisadi kalkınmayı bir an önce yapmak için Amerika'dan aldığı maddi yardımlar ve Sovyet tehditleri karşısında askerî destek ihtiyacı, DP'yi Amerika'ya bağımlı hale getirmiştir. Öte yandan dış politikasını tamamıyla Amerika'nın dış politikasına endeksleyen iktidar, Sovyetlere karşı Amerikalılar tarafından kullanılan üsler ile ülkeye yerleştirilen füzeler de dâhil olmak üzere birçok antlaşmayı meclise

danışmadan yapmış ve muhalefetin hedefi haline gelmiştir. Muhalefet partisinin itirazı alınan kararlardan ziyade alınış biçimindedir (Matiç, 2017: 85-87). Amerika'nın Sovyetlerin tehdidine karşı ülkemizdeki üsleri kullanması, ülkemize füzeler yerleştirmesi ve Amerika'yla olan ticari ilişkileri romanlarında bir şekilde işleyen yazarlar, daha çok Amerikalılara özenen gençlerin yozlaştığına ve kendi köklerinden uzaklaştığına dikkat çekerler.

İzmir'in İçinde adlı romanda ABD'nin Türkiye ile işbirliği bir müttefiklik görünümünde değildir. Eserde ABD, bir sömürücü güç niteliğindedir. Özellikle iktidar partisini hegemonyasına alarak yer altı kaynaklarımızdan olabildiğince yararlanmaya çalışan bir dış güç konumundadır. Yazar bu duruma dikkat çekmek için kurgulamalar yaparken aynı zamanda Amerika kültürünün ülkemizdeki gençleri yozlaştırdığını ifade eder. Emre ve Uğur sıkı bir dostlukları olduğu kadar aynı zamanda iki rakiptir. Türkiye çapında tenis kulvarında tanınan bu iki raketin sürekli uğradıkları bir kulüp mevcuttur. Bu kulübe Nuran'ın arkadaşı bir Amerikalı da gelmekte ve sırf Amerikalı etiketinden dolayı gençler arasında bir popülerliği bulunmaktadır.

NATO kanalıyla Türkiye'ye gelen bu Amerikalının üzerinden verilmek istenen mesaj, toplum yozlaşması ve içi boş bir hayranlık... Nitekim Nuran, Amerikalının peşinden ABD'ye giderek onunla evlenir ve onun orada bir mezarlık bekçisi olduğunu öğrenir. Büyük hayal kırıklığı yaşayan Nuran, babası tarafından Türkiye'ye getirilir (İİ, s. 58/228). Romanın birkaç kısmında halkların düşman olmadıkları düşman olanların politikacılar olduğu mesajını veren yazar, başkışı Emre üzerinden bu mesajını güçlendirir. Emre, Amerikalının bu durumda suçu olmadığını Amerikalıların NATO yoluyla hükümeti kandırıp ülkeyi sömürmeye başladığını belirtir (İİ, s. 60). Bu örneklem üzerinden eleştirilerini olumlu karakterler vasıtasıyla yapan yazar, ülkedeki değişen giyim kuşamdan, yemek gibi birçok kültür unsurunun yozlaştığını kurgular (İİ, s. 100). Fakat romana göre suçlu olan gençler ya da Amerikalı değil, hükümetin yanlış politikasıdır.

Amerikalılar aynı zamanda petrol arama işi sebebiyle Türkiye'de bulunmaktadır. Fakat bol petrol çıkmasın diye Amerikalıların büyük paralar harcayıp petrol kuyularını yetersiz göstermektedir. Bunu fark eden petrol mühendisi Cahit, işin gerçek yüzünü ortaya çıkarmaya başlarken karanlık güçler tarafından kurşunlanır ve neticede yakasını emperyal güçlerden ve işbirlikçilerinden kurtarmak için işi bırakır.

Cahit'in bu onurlu davranışı arkadaşları tarafından takdir edilirken, Koryürekler'in yanında çalışan babası ve arkadaşları Emre ile Uğur'un yardımıyla Koryürekler'in yeni kurulacak olan plastik fabrikasında çalışmaya başlar. Kurgunun bu şekilde işlemesi yazarın olumlu karakterlerine DP'ye karşı yeni eleştiri sahası verir. Cahit arkadaşlarına dert yanarken Amerika'nın ülkeye musallat olmasında mesuliyetin tamamını iktidar partisine yıkar ve petrol araması için çalışanların sessiz kaldıklarından dolayı içerlenir (İİ, s. 140/245). Dolayısıyla yazar, Amerika ile ilişkileri üzerinden Demokrat Parti'nin dış politikasını bu şekilde eleştirir.

Bir Gün Tek Başına adlı romanda iktidar partisinin Amerika ile ilişkilerine eleştiriler romanın fikir sözcüsü Baba'dan gelir. Baba, Demokrat Parti iktidarının yönetimi kötüye kullandığını açıklar. İktidarın Amerika'dan az şey alıp karşılığında çok şey verdiğinin altını çizen Baba, iktidar sahiplerinin kendi menfaatleri için ülkeye büyük kayıplar yaşattığını dile getirir.

Demokrat Parti'nin Amerika çıkarlarına göre hareket ettiğine dair iddialar Baba'nın ekonomi üzerine yaptığı eleştirilerde yer alır (BGTB, s. 122). Ayrıca Amerikalı yetkililerinin Türkiye'yi ziyaret etmesinde kendi ülkesinin çıkarları olduğu yine Baba vasıtasıyla ifade edilir (BGTB, s. 127). Olaylar ilerledikçe Günsel de Amerikan'ın ülkeyi üsleriyle doldurduğunu vurgular. Bu konuyu işçilere yayma gerekliliği üzerinde dururken muhalefeti genişletmek ve derinleştirmek ister (BGTB, s. 229). Benzer eleştiri yine Baba'dan gelir. Amerika'nın ülkeye Nike füzeleri yerleştirdiğini belirtir (BGTB, s. 450). Yazar, Günsel ile işçilerin bilinç kazanıp birlik olmasının yanında ordunun da ülkeyi Amerikan üsleriyle donatmasına vesile olan Demokrat Parti'ye engel olmasını isteyerek darbeye bir dayanak ortaya atar.

Öte yandan CHP'yi eleştiren olumlu karakterler, çıkarları için Amerika'nın ülkede yaptığı usulsüzlüklere ve yaptırımlara ses çıkartmadığını aktarırlar (BGTB, s. 448). Böylece yazar dış politikada CHP'nin muhalefet yapmadığına değinmiş olur.

Romanın olumsuz tiplerinden Rasim'in Amerikalılarla ilişkilerinin iyi olduğu vurgulanırken (BGTB, s. 79), ABD ile ilgili bazı sembolikler ayrıca dikkat çekicidir. Başkişi Kenan ve Günsel başta olmak üzere Bafra adlı yerli sigara kullanırken olumsuz tip olan Rasim ise Amerikan sigarasını kullanmaktadır (BGTB, s. 147). Bir diğer olumsuz tip Selim de Amerikan sigarası içer. Yazar emperyalist bir güç olarak gördüğü

ABD'nin kirli politikasını bir yandan ortaya çıkarmış, bir yandan da ABD ile ittifak eden DP'yi ve DP'lileri eleştirel bir dille yozlaştırarak kurgulamıştır.

Demokrat Parti hükümetiyle darbe sonrası kurulan MBK hükümetinin Türkiye'yi ABD güdümüne soktuğuna dair kurgulamaları yapan Attilâ İlhan, aynı zamanda muhalefet partisi CHP'nin de Amerika ile iyi ilişkilerde olduğunu söyler. Amerika'ya tüm yönlerimizle bağlı olduğumuzu göstermeye çalışan yazar, *Bıçağın Ucu* romanında Yüzbaşı Demir, Kore Savaşı'nda görev almış ve savaşta yararlılık gösterenlere Amerikalılar tarafından dağıtılan Silver Star madalyası aldığını kurgulamıştır (BU, s. 202). Yine aynı şekilde bu romanın sonuna bir belge koyan yazar, burada İsmet İnönü'nün ABD Büyükelçisini yemeğe davet ettiği haberini servis eder (BU, s. 181). Haberde, DP'nin aksettirdiği gibi CHP'nin Amerika düşmanı olmadığını açıklayan İnönü, parti düzeyinde Amerika ile ilişkiler kurma çabasıdadır.

Attilâ İlhan *Yaraya Tuz Basmak* romanında ise Amerika'nın DP'yi saf dışı ettiğini belirtir. Darbenin arkasında yatan nedenleri ordudan bir subayın gözüyle veren yazar, darbenin temel nedenini Amerika'nın çıkarlarına dayatır. Bu romanda da ABD bir müttefikten ziyade sömürücü bir güçtür. Yazar, hem Demokrat Parti hükümetinin hem de darbe sonrası kurulan ihtilal hükümetinin Amerika'ya boyun eğdiğini iddia eder (YTB, s. 161). Romanlardaki hükümetler, Amerika'nın çıkarları doğrultusunda programlar geliştirir.

Attilâ İlhan ayrıca darbenin çözümlenmesini yapar. Darbeden hemen önce Demokrat Parti iktidarının Amerika ile bağlarının gerilmesi ve Adnan Menderes'in Rusya'ya ziyaret gerçekleştireceği duyurusu üzerine İsmet İnönü, Amerika ile bağlarını güçlendirmeye ve ilişkilerini sürdürmeye gayret ederek bu dostluğun partiden partiye değil milletten millete devam ettirilmesini diler (YTB, s. 245). Darbe sonrası Amerika, ihtilal hükümetine yaptığı maddi yardımlarla ön plana çıkar. Sürekli maddi yardımlarda bulunan Amerika, ihtilal hükümetinin yanında olduklarını tüm dünyaya duyurur (YTB, s. 370/395/428). İhtilal hükümeti, Amerika'nın çıkarları doğrultusunda hareket edebilecek bir hükümet programı yayımlar ve Amerika'nın yaptığı yardımları halka duyurur. Bu yardımlar romanın olumlu karakterlerini ziyadesiyle rahatsız eder. Karakterler kendi kültür ve birikim dâhilinde eleştiriler getirmişler ve başta askerler olmak üzere emperyalist güçlerin çıkarı için Kore'de olduğu gibi bu darbeye de kullandıklarını anlamışlardır.

Benzer konu *Pertev Bey'in Torunları*'nda da işlenir. Türkiye'deki birtakım muhalif güçlerin iktidara gelmesi için dışarıdan bir yardıma muhtaç olduğunu söyleyen yazar, bu istekleri yüzünden vatan, din ve millet gibi hassas konularda taviz verdiklerini aktararak dünya politikası üzerine görüş bildirir (PBT, s. 75). Şu an dünyanın Amerika ve Rusya olmak üzere iki kutba bölündüğünü ifade eden Ayaşlı, İkinci Dünya Savaşı sonrası birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de Amerika'ya ve ürünlerine meyil başladığını örneklendirir (PBT, s. 131). Bu kültür emperyalizmi karşısında okurlarına uyarılarda bulunarak din ve vatanlarının hassasiyetlerinden ayrılmaması noktasında tavsiyeler verir. Romanda Batı sömürüsüne boyun eğen olumsuz tipleri örnek gösterir. Darbeyi darbe olarak kurgulayan Münevver Ayaşlı, DP iktidarının ABD ile geliştirdiği sıcak ilişkilerine hiçbir eleştiri getirmez

Musa'nın Gecekondu adlı romanda Hasan İzzettin Dinamo, Demokrat Parti'nin ABD ile münasebetleri şiddetle eleştirir. Demokrat Parti iktidarını ABD'nin çıkarlarına hizmet ettiğini, ABD'nin isteğiyle DP'nin komünizmle mücadele adı altında ülkedeki birçok aydını sürgün ve hapis gibi cezalara çarpıttığını belirten yazar, bu yönüyle Türkiye'yi Güney Amerika ülkelerine benzetir. Amerika'nın isteklerini yerine getiren DP hükümetinin karşılığında maddi yardım aldığını savunan yazar, maddi yardım almak uğrunda Demokrat Parti'nin Kore Savaşı'na asker gönderdiğini doğrudan ifade eder (MG, s. 27). Yazar, DP'nin ABD ile ilişkilerini tüm yönüyle eleştirir.

DP iktidarının gün geçtikçe Türkiye'yi Amerika güdümüne soktuğunu iddia ederek kurgulanan bir diğer roman *İhtilâl Süvarisi* adlı romandır. Romanda, DP'nin iktidara gelişinden birkaç sene sonra baskıcı bir kimliğe büründüğünü, ülkeyi günden güne Amerika himayesine soktuğunu tarihî bilgilere dayalı bir anlatımla belirten yazar, DP'nin her geçen gün Amerika'ya daha bağımlı hale geldiğini ve iki kutuplu dünyada açıktan açığa iyice rengini belli ettiğini söyler. DP'nin dış politikasının Amerika'dan yana işlediğini aktaran yazar, Marshall Planı doğrultusunda Türkiye gelen Amerikalı eğitimci subaylardan, Harbiyeli genç subayların oldukça rahatsız olduğunu açıklar.

“Ordunun bütün teçhizatı Amerikan malıydı. Bölük komutanları Amerikan mallarının listesini ayrı tutuyorlardı. Çünkü Amerikalılar, hepsinin hesabını soruyorlardı... Üstelik Amerikalı bir çavuş geliyor, albay rütbesindeki subaya, kimi zaman kapısını tekmeyle açarak girip hesap sorabiliyordu. Türk ulusunun içteki ve dıştaki bütün tehlikelere karşı canını, malını, namusunu emanet ettiği subayların onuru nasıl olur da, Amerikalı subaylar karşısında böyle aşağılanıyordu? Onlar Mustafa Kemal'in subaylarıydı ve onun yolunda gideceklerdi... Onlar, bağımsızlık uğruna

ölümü göze alacak bir ruhla büyümüşlerdi. Onlar, ulusalcı ve devrimciydiler. Oysaki, DP yönetimindeki Türkiye, Amerika'nın güdümüne giriyordu" (İS, s. 132).

Böylelikle bu roman, 27 Mayıs'ı gerçekleştiren Harbiyelilerin ABD'ye karşı rahatsızlığını kurgulayarak darbenin haklılığına göndermede bulunur. Harbiyelilerin ABD subaylarından rahatsız olduğunu Nilüfer Kuyaş'ın roman kişileri de dile getirir (YB, s. 551). Basit bir Amerikalı çavuşun bir Türk kurmay subayından daha rahat yaşadığını gören subayların olumsuz yönde etkilendiğini belirtilir. *Karanlığa Direnen Yıldız* romanında ise darbe öncesinde muhalifler, üslerin Amerikalılar tarafından kullanılmasını eleştirirken darbe sonrası bu duruma ses çıkartmamaları yazar tarafından eleştirilir.

Ben Bu Adamı Sevdim romanında İktidar partisinin Amerika ile ilişkilerine neredeyse hiç değinilmemiştir. Hatta emperyalizmin bir simgesi olan Coca-Cola'nın Türkiye'de fabrika açmasına Adnan Menderes'in bizzat karşı durduğu belirtilir. Öte yandan Amerika'nın, Türkiye'nin hızlı yükselişine karşı durduğu vurgulanır. Darbenin dış gücü olduğunu örtük bir anlatımla hissettiren hissettirilirken darbe sonrasında ABD'nin ihtilal hükümetine ciddi yardımlar yaptığı belirtilir. İktidar partisi liderinin Rusya'ya yapılacak gezisinden de söz edilir ve bu durumun Amerika'yı oldukça rahatsız ettiği vurgulanarak darbenin söz edilmeyen sebeplerinden birine göndermede bulunulur.

Demokrat Parti hükümetinin ABD ile ilişkilerine olumlu yönde kurgulayan bir romancı mevcut olmamakla beraber DP'nin Amerika ile müttefikliği sorgulanmış ve kurgulanmıştır. Atilla İlhan romanlarında DP'nin ABD çıkarlarına göre hareket ettiği yönünde kurgulama yaparken CHP'yi de bu konuda eleştirir. İktidar partisinin Amerika'nın çıkarlarına hizmet ettiği *İzmir'in İçinde*, *Bir Gün Tek Başına*, *Musa'nın Gecekondu* ve *İhtilâl Süvarisi* romanlarında özellikle işlenmiş ve dış politikadaki yanlışlara değinilmiştir.

2.1.2.3.2. Rusya İle İlişkiler

İkinci Dünya Savaşı sonrası Amerika ile Sovyetler arasındaki gerginlik birçok ülkeyi etkilediği gibi Türkiye'yi de etkilemiş ve dış politikasını şekillendirmiştir. Jeopolitik konumu gereği hassas bir bölgede olan Türkiye, ideolojik ve siyasal olarak

ikiye bölünen dünyada taraf tutmak zorunda bırakılmıştır. Sovyetlerin toprak talebi karşısında Türkiye, Kore Savaşı'na asker göndermesiyle tarafını belli etmiş ve NATO üyeliği hızlanmıştır (Sunay, 2010: 100-104). Batı'dan yana taraf tutması sonucu doğal olarak Sovyetlerle ilişkiler de iyiden iyiye gerilmiştir.

1953'te Stalin'in ölümüyle Sovyetler ülkemizden toprak talebinden vazgeçmiş ve başta Türkiye olmak üzere tüm Avrupa devletleriyle ilişkilerinin normalleşmesi adına adımlar atmak istemiştir. Fakat Türkiye, ABD'den aldığı ekonomik yardımlardan dolayı bu çağrıya kulak asmaz (Aktaş, 1998: 73-82). 1958 yılına kadar dış politikada Sovyetlerle sıcak bir ilişki geliştirmeye yanaşmayan DP hükümeti, 1958'deki ekonomik kriz sonrası Sovyetler seçeneğini düşünmeye başlar. ABD'ye alternatiflerin olduğunu göstermek için 27 yıl aradan sonra Türkiye ilk kez Sovyetlere bir devlet adamını gönderir. Sovyetlerin daveti üzerine 1959 yılında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Lütfi Kırdar ziyareti gerçekleştirir. Dış politikada ve ekonomik anlamda sadece Batı'ya saplanmanın yanlış olduğunu gören Menderes, 1960 yılı temmuz ayında bir dizi temaslarda bulunmak için Sovyetlere gideceğini duyurur (Aktaş, 1998: 89). Bir kısım romancılar özellikle bu noktaya dikkat çekerek darbenin dış bağlantısının Amerika olduğunu iddia ederek kurgulamalar yapar.

Attilâ İlhan'ın fikir sözcülerinden Ahmet Ziya, gerçekçi fikirleriyle kurguya dâhil olur ve darbenin dış bağlantısına dikkat çeker. Müdahale olmasaydı Adnan Menderes'in Rusya'ya gideceğini belirten Ahmet Ziya, bunu önemli bir ihtilâl gerekçisi sayar (SP, s. 251). Ahmet Ziya, 27 Mayıs Darbesi'nin öncesinde Adnan Menderes'in Rusya'ya gideceğini öğrenen Amerika'nın Rusya'nın önüne bir set çekme niyetiyle darbeyi desteklediğini ve hatta yaptırdığını vurgular. Attilâ İlhan, bu görüşü *Yaraya Tuz Basmak* romanında sürdürür

Romanda, Adnan Menderes darbeden birkaç ay önce Rusya ile ilişkilerini geliştirdiği görülür. Rusya ile Türkiye arasında bir ticaret anlaşması imzalanır. Yapılan anlaşma ile Türkiye'nin Rusya'ya yakınlığı dünya basının da yer bulur (YTB, s. 247). Hüsnü Faik ve Ahmet Ziya, darbeye götüren süreçlerden biri olarak gösterilen Rusya yaklaşmasını satır aralarında belirtirler. Aynı durum *Bir Gün Tek Başına*'da da görülür.

Vedat Türkali'nin *Bir Gün Tek Başına* adlı romanında kronolojik bir akış söz konusudur. Romanın kurgusu devam ettikçe tarihsel akış da devam etmekte ve o

dönemde yaşanmış hadiseleri kurguya dâhil olmaktadır. Yazar, kurgusunu ve fikirlerini daha gerçekçi kılmak adına arka planda Türkiye'nin, daha doğrusu iktidar partisinin o günkü politik durumunu ve hamlelerini kurguda işler.

Öncelikle Adnan Menderes'in Rusya'ya gideceği haberini yorumlar. Yazarın fikirlerini seslendiren Baba adlı karakter, iktidarın bu hamlesini Amerika'ya bir şantaj olduğunu ve bu şantajı da pahalıya ödeyeceklerini dile getirerek darbe öngörüsüyle kusursuz bir karakter oluvermeye bu konuda da devam eder.

“Belki de asıl şantaj politikasına şimdi başlıyorlar, dedi. Bu deyim yıllardır Batı diplomasisi Fatin Rüştü için fısıldayıp duruyordu. Batı basınından çok geçti. Amerika'ya kapalı şantajdan açık şantaja demek. Güç biraz!.. Pahalı ödetirler. Hani, eceli gelen köpek cami duvarına... derler. Bunlar daha da kötüsünü seçtiler: Kilise duvarına!..” (BGTB, s. 447).

Kenan ise Günsel'e, Menderes'in Rusya'ya yapacağı gezinin kesinleşmesiyle Batı'nın harekete geçtiğini ve Türkiye genelinde gençler odaklı çıkan olaylara alet olmaması için uyarıda bulunur (BGTB, s. 647). Öte yandan Türkiye'deki dış politika anlayışı Rusya'nın lehine dönerken, Rusya'da U-2 casus uçağı yakalanır. Bu uçak, Adana'dan kalktığı için Rusya'nın Türkiye'ye tepkisi sert olmuştur (BGTB, s. 698). Romanın sonlarında uçağın Amerika'nın casus uçağı olduğu anlaşılmaktadır (BGTB, s. 734). Yazar, Türkiye ile Sovyetler arasındaki yakınlaşma çabalarını ABD'nin istismar ettiği yönünde kurgulamalar yapmıştır.

Sovyetler Birliği'ne yaşanan Demokrat Parti'nin, 1958 yılı öncesinde Sovyetler hakkındaki menfi düşünceleri kurgulanır. Romanın başında Adnan Menderes'in Rusya hakkındaki olumsuz demeçleri kurguda açıkça ortaya konulur (BGTB, s. 64). Günsel ile başkışı Kenan arasındaki diyalogda ise Rusya'yla ilgili bazı bilgiler aktarılır. Rusların iki milyon kadar askerî terhis etmeye başladıklarını, artık ekonomik bir mücadeleye inandıklarını Kenan'ın iç monologlarından anlaşılır (BGTB, s. 206). *Bir Gün Tek Başına*'nın kişileri Sovyetler hakkında olumsuz görüş bildirmezler.

Samim Kocagöz'ün roman kişileri Sovyetler hakkında olumsuz görüş bildirmediği gibi, Sovyetlerle Türkiye'nin arasının bozulmasına üzürlüler. Hükümetin Sovyetlerle arasının bozulmasına içerlenen emekli asker Nazif Tınaztepe eleştirilerini sosyalist bir bakış açısıyla dile getirerek yazarın sözcüsü konumuna geçer:

“Ata'nın ölümünden sonra, Sovyetler'le aramız şekerrenk olunca, politikacılar hemen bulvarın adını değiştirmişler. Babam der ki, ‘Hükümetler dost olunca, dostluk, düşman olunca düşmanlık! Yahu bir de halklar var ortada. Politikacıların halkları birbirine düşman etmeye hakkı var mı? Şu Yunanlıların papazları olmasa, inanırım ki

biz kardeş geçiniriz” (İİ, s. 55). Demokrat Parti hükümetinin halkların düşmanı olduğuna inanan yazar, bu noktada hükümetin baskıcı politikasına dikkat çekmiştir.

İktidar partisi liderinin Sovyetlere yapacağı geziden söz eden İsa Yılmaz, bu durumun Amerika’yı oldukça rahatsız ettiğini vurgularken (BBAS, s. 118), Melike İlgün bu gezinin sebebi üzerinde durur. İktidar partisi, ülkenin geçici de olsa dar boğazdan çıkabilmesi için dış yardıma ihtiyacı vardır. Amerika’dan istenen ekonomik yardım reddedilince hükümet, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Lütfi Kırdar’ı nabız yoklamak için Sovyetler Birliği’ne göndermiştir. Olumlu temaslar sonucu Adnan Menderes, temmuzda Sovyetler Birliği’ne gitmeyi kararlaştırır (BBS, s. 287). Bu haberler karşısında Ayhan, komünistleri en büyük düşman gören Demokrat Parti’nin Sovyetlere yanaşmasına anlam veremez (BBS, s. 288). Yazar tarihî bilgiler ışığında kurgulamaları yaparken DP hükümetinin Sovyetlere yanaşmasını ekonomik nedenlere bağlar.

Romancılar Türkiye ile Sovyetler arasında gelişen olumlu ilişkilerden rahatsızlık duymamışlardır. Attilâ İlhan, İsa Yılmaz ve Vedat Türkali darbenin dış bağlantısı ABD olduğuna inanmakta ve Amerika’nın müdahaleyi destekleme sebebini Menderes’in Sovyetlere yanaşmasına bağlamaktadırlar.

2.2. ORTAMI GERGINLEŞTİREN OLAYLAR

2.2.1. 6-7 Eylül 1955 Olayları

6-7 Olaylarının çıkış sebebi olarak Kıbrıs meselesi gösterilir. 1954’te Kıbrıs’ı egemenliği altına almak için Yunanistan Birleşmiş Milletler’e başvurur ve artık önlenemez krizleri başlatır. Kıbrıs’taki Türklerin hakkını ve bağımsızlığını savunmak, onlara kol kanat germek için DP hükümeti zaman kaybetmeden İngiltere’ye başvurur. İngiltere, Kıbrıs’ın tek bir ülkenin egemenliğine girmesinden rahatsızdır. 1955 yılında İngiltere, Yunanistan ve Türkiye arasında yapılan konferans sonucunda Kıbrıs meselesi artık uluslararası bir mesele haline gelir.

Bu esnada basın durmadan propaganda yapmakta ve “Kıbrıs Türk’tür” sloganı etrafında kampanyalar başlatmaktadır. Ortam gittikçe gerginleşmekte, basın, Türkiye’de yaşayan Rumlara yönelik tahrik edici yazılar yayımlamaktadır. Basın, İstanbul Fener

Rum Patrikhanesi liderinin Kıbrıs meselesi hakkındaki sessizliğini özellikle eleştirir (Kargalı, 2017: 59). Kıbrıs'taki Türklerin davalarına destek çıkmak için "Kıbrıs Türk'tür" cemiyeti kurulur. Hikmet Bil'in öncülüğünde kurulan bu cemiyet DP hükümetinden doğrudan destek alır (Zenginoğlu, 2016: 63).

5 Eylül günü Kıbrıs meselesini görüşmek ve bir karara bağlamak için Paris'te bulunan Fatin Rüştü Zorlu, zor durumda olduğunu ve destek istediğini Adnan Menderes'e iletir. Menderes konuyu Hikmet Bil ile görüşür. O güne dair görüşmeleri ve gelişmeleri Hikmet Bil şöyle anlatır:

"Fuat Köprülü, İçişleri Bakanı ve İstanbul Valisi oradaydılar. Hepsi toplanmışlar, Fatin Rüştü'ye nasıl destek veririz, verebiliriz diye düşünmüşler, iki olay bulmuşlar. Bir tanesi Selanik konsolosluğunda MİT'in organize ettiği bir delikanlı bir bombayı bahçeye atacaktı. Gazeteler, radyolar Atatürk'ün evi bombalandı haberi çıkacak, İstanbul'da ufak tefek olaylar çıkacak, polise de haber verilmiş, böyle bir tertibat almışlar. Böylelikle Fatin Rüştü olayları bahane ederek güçlü konuma geçecekti." (Tutar, 2009: 107-108).

Olaylar tertiplendiği gibi başlar, Atatürk'ün evinin bombalandığı haberi yayılır. Haberin duyulmasıyla beraber gençler sokağa dökülür, "Kıbrıs Türk'tür, Türk kalacaktır" sloganlar eşliğinde Rum vatandaşlarının dükkânlarını yağmalar.

Kalabalığın git gide artan öfkesi kontrol edilemez bir hal alır. Önceleri duruma sessiz kalan emniyet görevlileri, sonrasında durumu kontrol altına alamaz ve hükümet sıkıyönetim ilan etmek zorunda kalır (Kargalı, 2017: 22-38). Olaylar bittiğinde, olayı tertipleyenlerin hayalinden çok üstünde feci bir manzara yaşandığı görülür. Olaylar sona erdiğinde 3 kişinin öldüğü tespit edilirken 500'den fazla yaralının olduğu ortaya çıkmıştır. Öte yandan 5000 dükkân tahrip edildiği 7 kilisenin de ateşe verildiği rapor edilmiştir. Adnan Menderes hadiseden haberi olduğunu fakat olayların bu kadar ülkeye ve vatandaşlara zarar vereceğini tahmin edemediklerini itiraf etmiştir (Tutari 2009: 108).

Olaylardan sonra Aziz Nesin, Kemal Tahir, Hasan İzzettin Dinamo gibi dönemin önde gelen sol görüşlü aydınlar da dâhil olmak üzere 6000'e yakın kişi tutuklanmıştır. Özellikle sol görüşlüler, hiçbir delil olmamasına rağmen aylarca tutuklu kalmışlardır (Babaoğlu, 2012: 93-96). 6-7 Eylül olaylarının DP tarafından tertiplendiği ve olayların çığırından çıkmasıyla DP hükümetinin komünistlere suçu yüklemeye çalıştığı sol görüşlü romancılar tarafından özellikle işlenmiştir.

Olaylardan dolayı mağdur edilen Hasan İzzettin Dinamo romanında konuyu etraflıca işler ve eleştirel bir üslupla kurgular. Yazar, Musa'nın çevirilerle geçimini

sağladığı sıralarda İstanbul'un en zengin semtlerinden Beyoğlu'nda korkunç olayların meydana geldiğini öncelikle yorumlar. Beyoğlu'nda dükkânların, iş yerlerinin ve evlerinin yağlanması ve yağlanmasının sebebinin, Kıbrıs sorununa bağlar (MG, s. 276). Rum lider Makaryos'a bir gözdağı vermek amacıyla DP hükümeti tarafından bilinçli bir şekilde organize edildiği ve İstanbul Rumlarına bir gözdağı verilmek istendiği açık bir şekilde kurguya dâhil eden yazar, bunun tek sorumlusu olarak "faşist" şeklinde nitelediği DP iktidarını gösterir.

Polislerin dahi müdahale etmediğine değinen yazar, olayların sorumluluğunu solculara mal edildiğini, hemen akabinde hükümetin yeni bir "komünist avı"na çıktığını iddia eder. Romanda Menderes ile Bayar böyle bir çözüm bulmalarından dolayı mutludurlar. Bu esnada başkışı Musa, hiçbir şeye aldırmadan işini yapmakta geçimini sağlamaktadır. Fakat yaşanan hadiselerin solculara mal edildiğinden Musa'ya da gözaltı kararı çıkar ve tutuklamalar başlar. Elli iki kişiden oluşan aydın, yazar ve işçiler, hükümet tarafından tüm dünyaya olayların müsebbibi olarak lanse edilmişse de, dünya kamuoyunun buna inanmadığı eserde vurgulanır.

"Menderes'le Bayar ikilisi, fena sıkışmışlardır. İstanbul'un yıkılması emrinin o iki yumruk gibi kafadan çıktığını artık hem Türkiye, hem de bütün Türkiye biliyordu. Bu korkunç kanıyı tersine çevirmek uğruna kafalarının içini kazıyıp duruyorlardı. Ne var ki Harbiye'deki elli iki kişinin evlerinde yapılan araştırmada kendi suçlarını maskeleyebilecek hiçbir kurtarıcı belge bulunamadı. Adamlar, çıldıracaktı." (MG, s. 282).

Dinamo'nun tartışmak istediği esas mesele DP hükümetidir. Yazar, 6-7 Eylül hadisesinin Rum lider Makaryos'a gözdağı vermek amacıyla DP'nin bizzat kendisinin yaptığını fakat sonrasında solculara mal ettiğini kurgulayarak eser boyunca iktidar eleştirisini somut hadiselerle şekillendirir ve temellendirir.

İktidarın yaptığı 6-7 Eylül Olayları adıyla anılan hadiseleri solculara isnat etme çabalarının boşa olduğunu ifade eden yazar, iktidarı kötüye kullanan Adnan Menderes ile Celal Bayar'a yüklenir. "Menderes'le Bayar, İstanbul'u yakıp yıkma işinin bir çift suçlusu olarak kalmıştı. İkisi de birer Diyarbakır karpuzunun kabuğuna basmıştı. Kötüye kullanılan iktidarın ilk korkunç şamarıydı bu, arkası da gelecek..." (MG, s. 286). Sivil hükümete darbenin haklılığını gösterme çabasında olan yazar, ilk kez bu noktada kendini gösterir.

Romana, 6-7 Eylül olaylarıyla ilgili mecliste kürsüde konuşma Fuad Köprülü de dâhil edilir. Olayları yapanın elli iki komünist olduğunu söyleyen Mehmet Fuat'a yazar

tarafından eleştiriler getirilmektedir. Mehmet Fuat için “Eski bilgin taslağı, yeni politikacı taslağı” (MG, s. 282) diyen yazar, onun esas suçluların, yani Bayar ile Menderes’i koruduğunu ve kamuoyunu yanıltma yoluna gittiğini aktarmaktadır.

Olayların solculara yıkıldığı *Bir Gün Tek Başına* romanında da söz konusu edilir. Yazar, Demokrat Partililerin kışkırtmalarla gizli oyunlar peşinde olduğu söylentilerini vurgular ve okura, 6-7 Eylül olaylarını komünistlere yıkarak binlerce kişiyi tutuklamalarını dayanak gösterir. Aynı iddia *Yorgun Mayıs Kısrakları*’nda da kurgulanır.

1954 seçimlerinden sonra oluşan parti içi muhalefet 6-7 Eylül olaylarına dayanır. Bu olaylardan sonra parti içi muhalefet ayyuka çıktığını ve darbeye giden sürecin başladığını belirten yazar, 6-7 Eylül olaylarının sanıklarının hâlâ yargılanmamasını eleştirir (YMK, s. 449). Öte yandan olayların tertipleycisinin iktidar partisi olduğunu ve olayların başladıktan sonra iktidar partisinin kontrolünden çıktığını vurgular. İktidar partisinin birkaç istifayla üstünü örtemeye çalıştığını aktaran yazar DP’ye karşı en ciddi eleştirilerini bu bölümde verir.

“İstanbul yorgundu. O gün ne kadar itibarlı ve yetişmiş solcu varsa, alalacele toplanmış ve Sansaryan Han’ın hücrelerinde sıygaya çekilmişlerdi. Meselenin Meclis görüşmelerinde ele alınışı, istenildiği kadar kurnaz bir savunmayla geçiştirilmek istense de arzulanan sonuç sağlanamamış; aksine bu işin bir hükümet tertibi olduğu kanaati pekişmişti. Hatta hükümet sözcüsü Köprülü, bu tertibin kendi düşünceleri olduğunu, ancak ölçünün kaçtığını Meclis kürsüsünden itiraf edecek noktaya gelmişti.” (YMK, s. 452).

Yazar, olayların azınlığa gözdağı vermek için iktidar partisi tarafından tertiplendiğine, fakat işlerin kontrolden çıkmasıyla solcuların suçlu gösterildiğine dikkat çeker. Özellikle anlatıcı, 6-7 Eylül olayları sonrasında bir grup DP’li milletvekilinin durumdan oldukça rahatsız olduğu aktarılır. Öte yandan 6-7 Eylül olaylarından sonra orduda birtakım huzursuzluklarının meydana geldiğini ve darbe fikrinin doğduğunu vurgular.

Melike İlgün, konuyla ilgili tarihî verilerden daha çok faydalanır. Romanda, Yunanlıların Atatürk’ün evini bombaladığı söylentisi yüzünden bir grup insanın İstanbul’da muhtelif semtlerde yaşayan Rumların, Ermenilerin, Yahudilerin mallarına, mülklerine saldırımları sonucunda ciddi olaylar meydana gelir. Şadan, olayları yapanların sanki tek bir yerden emir aldığını ve olayların planlandığını açıklar. “Ne bileyim? Kim sokağa çıkarken yanına kaynak makinesi alır ki? Kilise, mezarlık, kutsal mutsal hiçbir şey dinlemeden saldırıyorlarmış. Yetmiş üç Ortodoks kilisesini yakmışlar.

İki papaz yanarak ölmüş. Onlarca Rum, bir o kadar Ermeni... Çoğu İstanbul dışından gelmiş. İzmit'ten, Adapazarı'ndan" (BBS, s. 260-261). 6-7 Eylül olaylarının belli güçler tarafından planlanarak yapıldığını iddia eden Şadan, Londra'da Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında bir konferansın başladığı vakte denk gelmesini ilginç bulur. Şadan, olayların planlayıcının DP olduğuna inanır.

"Bu olayların tam da o konferansa denk gelmesi manidar. Yani Yunanlıların Atatürk'ün evini bombalaması, ardından bu olanlar. Acaba gaye milletin dikkatini iç politikadan uzaklaştırmak mı? Çünkü her şey ateş pahası oldu, ekonomi berbat. Muhalefet giderek kuvvetleniyor. Belki de Londra Konferansı üzerinde baskı oluşturmak istediler, bilemedim" (BBS, s. 261). Şadan'ı yalanlayacak ya da karşı fikir sunacak bir karakter olmadığından yazarın da Şadan'ın fikirlerine katıldığı düşünülebilir.

Or'da Kimse Var Mı serisinin anlatıcısı, katıldığı ilk siyasi mitingün "Kıbrıs Mitingi" olduğunu söyler. Devletin de desteklediğini aktaran Mehmet Sedes, daha sonra olayların büyüdüğünü, polislerle ve askerlerle yürümeye devam ettiğini, halktan oldukça teveccüh gördüklerini aktarır (VKYB, s. 43-44). Olaylarla ilgili görüş ise mahallenin bakkalı Şükrü Efendi'den gelir. Mehmet Efendi Kıbrıs'ın Türklerle Yunanlıları birbirine düşürmek için bir tuzak kurulduğunu, Kıbrıs'ın Kerkük'ten daha önemli olsaydı Mustafa Kemal'in Misak-ı Milli'ye dâhil edeceğini söyleyerek "Niye Kerkük değil de Kıbrıs? Üstelik, Kerkük'te petrol de var. İngiliz baştan karar vermiş, bizi orada Yunan'la birbirimize düşürecek, sonra da Ada'ya konacak... Yunan ne zamandır istiyor Ada'yı. İngiliz de onların karşısına bizimkileri çıkarıyor" (VKYB, s. 44-45) şeklinde sözlerini tamamlar. Ayrıca romanın bu kısmında yazar, hâkim sınıflar yüzünden halkların kardeşçe yaşayamadığını mesajını verir.

Attilâ İlhan'ın ise bu konu hakkında çok fazla kurgulamaları yoktur. *Yaraya Tuz Basmak* romanının ilk bölümünde 6-7 Eylül olaylarından söz edilir. Rum mağazalarının yıkıldığı, kiliselerin yakıldığı belirtilir ve sonucunda birçok solcunun tutuklandığı vurgulanır (YTB, s. 168). Romanda birinci sıkıyönetim 6-7 Eylül olaylarıyla yapıldığı bilgisi bulunur. Roman kahramanları herhangi bir söz söylemez.

Konuyu romanın kurgusunda yer veren Demirtaş Ceyhun ile Nedim Gürsel de, İlhan gibi, daha çok olayların işyerlerine ve kiliselere verilen zarara dikkat çekerler. Ceyhun, olaylar neticesinde bir kilisenin kırılmış vitrayların olduğuna dikkat çekerken (YS, s. 107), Gürsel de şehrin "yağma"landığına dikkat çeker. Ayrıca Gürsel, olaylardan dolayı şehrin yapısının değiştiğini, işyerleri yağmalanan vatandaşların göçe zorlandığını, yerlerine ise Anadolu'nun değişik yerlerden gelen insanların

yerleştirildiğini söyler. Böylelikle yazar, olayları köyden kente göç sorunsalı etrafında değerlendirir.

Olayların sebebini Özel Harp Dairesi'ne bağlayan Nilüfer Kuyuş ile İsa Yılmaz, bu bakış açısıyla diğer romancılardan ayrılır. 6-7 Eylül olaylarında ilk işin solcuları tutuklamak olduğunu söyleyen *Yeni Baştan*'ın Refik'i, Enver'in solcu karşıtı bir gazeteye yazı vermesini eleştirir (YB, s. 109). Anlatıcının babası genellikle bu tarz suçlamalara bir cevabı vardır. Fakat 6-7 Eylülde yaşananlar onu da etkilemiştir. Enver için 6-7 Eylül olayları iktidar partisine mesafeli durmak için bir dönüm noktasıdır artık (YB, s. 210). Anlatıcı birkaç karakterle 6-7 Eylül olaylarını eleştirirken, o olayların Milli Emniyet'in desteğiyle yapıldığını söyler ve bu destekleyenlerden birinin de Nurettin olduğunu ekler (YB, s. 288). Nurettin olumsuz bir tiptir. Yazar, ihtilal komitesinde yer alan Binbaşı Nurettin'i olayı tezgâhlayanlardan biri olarak okura sunarak 6-7 Eylül olaylarının müsebbipleri arasında gösterir. Böylelikle bu olaylardan dolayı yoğun eleştirilere tabi olan Demokrat Parti iktidarına da bir "suç ortağı" oluşturmuş olur. Bunu romanın sonlarına doğru Nurettin'e itiraf ettirir.

Birçok konuyu tarihî bilgiler ışığında doğrudan paylaşan ve yorumlayan İsa Yılmaz, bu konu hakkında da aynı tutum içerisinde. Yazar, öncelikle Adnan Menderes'in polisler halkın galeyana gelebileceği için dikkatli olmalarını hususunda uyardığını söyler (BBAS, s. 94). Yazar bu olaylardan dolayı suçlanan Adnan Menderes'i, okura suçsuz olduğuna inandırmak istercesine onun hislerini, neler düşündüğünü bizlerle paylaşır. Menderes'in savaş yıllarında bile bu kadar tedirginlik yaşamadığı, Kıbrıs müzakereleri için Londra'daki konferansta zor duruma düştüğü vurgulanır. Yazar, daha sonra tarihî bilgilerden ve canlı tanıkların anılarından kurgusuna bilgiler aktararak olayın iktidar partisini zor duruma düşürdüğünü, tertipleycilerinin Özel Harp Dairesi olduğunu belirtir.

Ayrıca İstiklal caddesindeki dükkânları harabeye çeviren insanların sadece Ermeni uyruklu bir vatandaşın müzik dükkânına zarar vermedikleri görülür. Bunun sebebi ise vitrindeki Beethoven heykelinin alacakaranlıkta Atatürk'e benzediği içindir (BBAS, s. 96). 6-7 Eylül olaylarıyla ilgili tarihî gerçekleri romanına olduğu gibi aktaran yazar, İsmet İnönü'nün bunu fırsat bilerek Rumlar için neredeyse gözyaşı dökceğini belirtir.

6-7 Eylül olaylarının romanlara yansması tarihî bilgiler ışığında olurken, yazarların düşünce dünyasına göre farklılıklar göstermiştir. *Bir Başvekil Sevdim*, *Yorgun Mayıs Kısrakları*, *Musa'nın Gecekondu* ve *Bir Gün Tek Başına* romanlarında olayların müsebbibi Demokrat Parti iktidarı gösterilirken *Ben Bu Adamı Sevdim* ve *Yeni Baştan* romanlarında Özel Harp Dairesin olarak kurgulanır. *Yaraya Tuz Basmak*, *Yağmur Sıcağı* ve *Yüzbaşının Oğlu* romanları ise daha çok olayların verdiği zararları söz konusu etmişlerdir.

2.2.2. Uşak Olayları

1958'de ortaya çıkan ekonomik kriz iktidarı yıpratmış gibi CHP'ye de muhalefet edebileceği yeni alanlar açmıştır. 1959'da yurt gezilerine çıkmaya karar veren İsmet İnönü, milletvekilleri ve gazetecilerden oluşan bir kabileyle Uşak'a gider. İnönü, "Büyük Taarruz" adını verdiği bu gezide büyük bir kalabalık tarafından karşılanır. CHP'liler, DP İl Binası'nın önünden geçerken, İl başkanı Eşref Öğüt elindeki çay bardağını İnönü'nün aracına doğru fırlatır ve bir gazetecinin başına çarpıp yaralanmasına neden olur. Bunun üzerine iki partinin taraftarları arasında kavga başlar ve DP İl Binası tahrip edilir. CHP grubu, ertesi sabah Manisa'ya hareket etmek üzere Uşak Garı'na geldiğinde bu kez DP'li bir grup kabileye saldırır. Bu arada atılan taşlardan biri İsmet İnönü'nün başına isabet eder. DP ve CHP atılan taşın kendileri tarafından atılmadığını ileri sürerek karşı tarafı yıpratmak isterler (Akkaya, 2010: 78). Bu olaydan sonra iktidar ve muhalefet ilişkileri bir daha düzelmez ve bu olay Demokrat Parti için sonun başlangıcı olmuştur.

Bu olayla beraber iktidar ile muhalefet arasında bir uzlaşma kanalının kalmadığını belirten Yılmaz Karakoyunlu, olayı romanında söz konusu eder. Giderek gerginleşen ortamda Uşak'ta İsmet İnönü'ye yapılanları demokrasi açısından yorumlayan yazara, darbeye giden süreçte bu olayı önemli kılar.

Bir Gün Tek Başına adlı romanda olayla ilgili sadece İsmet İnönü'nün Uşak'ta ciddi tepkilere maruz kaldığı belirtilirken (BGTB, s. 291), *Karanlığa Direnen Yıldız*'da muhalefet liderinin halk tarafından protesto edildiği ve bu durumun Demokrat Parti'yi savunmaları bile zor duruma düşürdüğü ifade edilir (KDY, s. 46). Olayın çıkış sebebi

İsmet İnönü'nün konuşmasına bağlanan *Ben Bu Adamı Sevdim* romanında ise tarihî bilgilerden yararlanır.

İsmet İnönü'nün Uşak'ta halka hitaben bir konuşma yaptığını dile getiren yazar, iktidar partisini diktatörlükle, gazeteleri kapatmakla, muhalefeti bitirmekle suçladığını belirtir (BBAS, s. 113). İsmet İnönü'nün DP'lileri tahrik ettiğini ve DP İl Başkanı Eşref Öğün'ün tahriklere kapılarak kalabalığa çay bardağını fırlattığını aktarır. Bunun sonucunda bir grup CHP'lilerin DP bürosunu basarak kavgalara neden olduğu, İsmet İnönü'nün de kafasına bir taş gelerek hafif yaralandığı görülür (BBAS, s. 114). Birçok olumsuz konuda olduğu gibi bu konuda da olayı, DP karşıtı güçlere yükler.

Anlatıcı, darbe sonrası Uşak Halk Partisi İl Başkanının Jandarma Komutanı ile DP'li Belediye Başkanı'nın evini gece yarısı basarak tutuklamasını, İsmet İnönü'nün Uşak'ta yaşadığı olayın intikamı olarak yorumlar (BBAS, s. 158). Böylece yazar, Uşak'ta yaşanan hadiseleri DP lehine çevirir.

Uşak'ta İsmet İnönü'ye yapılan protestonun ayrıntılı ve nasıl tertiplendiği *Güneşin Dört Köşesi* adlı romanda verilir. Bu romanda Uşak olayı; parti içi entrikaları, yozlaşmış ilişkileri ve bireysel çıkarları göstermek için önemli bir vaka olarak işlenir. Romanda yer ismi verilmeden protestonun nasıl tezgâhlandığı kurgulanır. CHP'nin kasabadaki temsilcilerinin 27 Mayıs'a giden süreci hızlandırmak ve alevlendirmek için İsmet İnönü'nün taşlanması ve Demokrat Parti'den bilinmesi gerekliliği üzerine romanın olumsuz kişileri tarafından tartışılır. DP'yi sona götüren nedenlerin nasıl ortaya çıktığı ve tertiplendiği bu olay üzerinden verilir.

2.2.3. Topkapı Olayları

Uşak gezisinden sonra yurt gezilerine devam eden İsmet İnönü, İzmir sonrası İstanbul'a geçmiş ve Uşak'ta olduğu gibi burada da birtakım olumsuz hadiseler yaşamıştır. Muhalefet lideri Topkapı'dan İstanbul'a girerken bir grup kalabalığın saldırısıyla karşı karşıya kalır. Ordunun müdahalesiyle kalabalık dağıtılır. Bu olaylarla beraber iktidar ve muhalefet parti liderleri arasındaki gerginliğin halka da sirayet ettiği açık bir şekilde ortaya çıkar. CHP'liler bu olayların incelenmesi için meclise tahkikat önergesi verir fakat çoğunluk Demokrat Partili olduğu için önerge reddedilir. Bunun üzerine CHP'liler meclisi terk eder. Tahkikat önergesini reddeden DP iktidarı, aynı

zamanda olaylarla ilgili haber yapılmasını da yasaklamıştır (Oran, 2013: 72). Bu konuya değinen romancılardan Hasan İzzettin Dinamo, olayı, İsmet İnönü'ye bir suikast girişimi olarak kurgular.

Öncelikle, Demokrat Partililer tarafından muhalefet lideri İsmet İnönü'nün öldürüleceği söylentileri gecekondu mahallesinde yayılmaya başlar. Demokrat Partililerin hedefinde olan İsmet İnönü, İstanbul'a gelişi sırasında Halk Partililer tarafından coşkuyla karşılanır. Bu esnada DP'liler İsmet İnönü'yü öldürmek için fırsat kollarlar. İsmet İnönü'nün Topkapı'dan İstanbul'a gireceği sırada DP'liler tarafından öldürülme girişimi yapılmışsa da başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Yazar, cinayet teşebbüsünü gerçekleştirenlerin adları ortaya çıkmasına rağmen hükümet tarafından örtbas edildiğini iddia eder.

Yazar, İsmet İnönü'nün Topkapı'dan İstanbul'a girdiğini ifade ederken, Ulubatlı Hasan'ın da buradan İstanbul'a girdiğini aktararak olaya bir kutsiyet atfeder (MG, s. 302). 27 Mayıs'ı bir devrim olarak gösteren birçok yazar aynı zamanda İsmet İnönü'yü de eleştirir. Fakat bu durum Dinamo'nun romanında görülmez.

Yılmaz Karakoyunlu, Topkapı'da İsmet İnönü'nün aracının önünü kesenlerin her şeyi tahrip ettiğini, askerlerin daha fazla dayanamayıp silahlarına süngü takarak İsmet İnönü'nün yanında durduğunu ve yol boyu onun güvenliğini sağladıklarını vurgular (YMK, s. 400). Karakoyunlu bu olayı kurgularken askerlerin İsmet İnönü'nün yanında durduğunu gösterir. İsa Yılmaz ise olaya askerlerin geç müdahale etmesini manalı bulur. Topkapı'da İsmet İnönü'nün arabasının kalabalık bir grup tarafından durdurulduğuna değinen yazar, civarda çok sayıda askerinin olmasına rağmen hemen olaya müdahale etmediğine dikkat çeker.

2.2.4. Kayseri Olayları

İsmet İnönü'nün yaptığı yurt gezileri genellikle olaylı sürer ve iktidar ile muhalefet arasındaki çizgiyi derinleştirir. Olaylı gezilerinden biri de Kayseri gezisidir. Kayseri'nin Yeşilhisar ilçesinde, Tarım Kredi Kooperatifi kurumunun yaptığı seçimlerde CHP'li adayın kazanması üzerine ilçenin DP'li ve CHP'li yetkilileri arasında kavga çıkar. Bunun üzerine İsmet İnönü Yeşilhisar olaylarını yerinde incelemek üzere Kayseri'ye gitme kararı alır. Bu ziyaretiyle hem olayları inceleme hem de CHP il

kongresine katılmayı planlayan İnönü'nün treni, Kayseri'ye varmadan şehrin mülki amirleri tarafından treni durdurulur. Kayseri'de ortamın gergin olduğundan CHP heyetinin kente girmelerinin uygun olmayacağını belirten mülki amirler, İsmet İnönü'yü ikna edemezler (Özdağ, 2004: 138).

Askerlerin yoğun ilgisi ve saygısı eşliğinde Kayseri'ye giren İnönü buradan Yeşilhisar'a geçer. Olayların sonucunda iki Binbaşı İnönü'nün elini öptüğü gerekçesiyle görevden alınır. Bu olaya ordudan tepkiler yağar ve birkaç subay istifa ettiğini duyurur (Oran, 2013: 70-72). Kayseri olaylarında subayların İsmet İnönü'den yana olduğu ortaya çıkar.

Romancılar bu olayı pek fazla kurgulamamakla beraber olaya yüzeysel bir şekilde değinirler. *İzmir'in İçinde* adlı romanda yazar, Kayseri'de yaşanan olayları Cahit üzerinden değerlendirir. Kayseri'de çıkan olaylar neticesinde polisler tarafından partililer üzerine ateş açılması sonucu on bir CHP'li yaralanırken iki de DP'li yaralanır (İİ, s. 192). Yazar, olayların sebebini ise İsmet İnönü'nün Kayseri'ye girme talebinin reddedilmesine bağlar. CHP'lilere ateş açıldığına dair söylentiler, *Bir Gün Tek Başına* romanında da geçer (BGTB, s. 446). Başkışı Kenan, İsmet İnönü demek, aynı zamanda ordu demek olduğunu vurgular. İsmet İnönü'ye yapılanları bir nevi orduya yapıldığını ifade eder ve darbeyi anlamlandırmaya çalışır.

Yaraya Tuz Basmak romanında Kayseri olayları neticesinde İçişleri Bakanlığına binlerce telgraf çekildiği vurgulanır. "İçişleri Bakanlığı'na Kayseri olaylarını protesto eden binlerce telgraf yağmış; bazı yüksek rütbeli subaylar, el altından CHP Genel Merkezi ile 'temas kurup, İsmet Paşa'nın emirlerini' sorasıymışlar" (YTB, s. 269). Bu noktada yazar, CHP ile bir kısım ordu mensubunun birlikteliğine dikkat çeker. Öte yandan Kayseri'ye giden İsmet İnönü'nün halk tarafından yadırgandığı belirtilir. "Hani İsmet Paşa'yı izlemeye Kayseri'ye gitmişti de, Anadolu'da herkesin onu 'ecnebi' sandığını görüp üzülmüştü. Ne diyordu '...asıl acıklı olan beni öyle sanmaları değil, hayır, benim değişemeyeceğimi bilmem'" (YTB, s. 394). Yazar, kurgunun bu noktasına yerleştirdiği bu durumla, halkın İsmet İnönü'ye ne kadar yabancılaştığını gösterir ve olaylarla ilgili eleştirisini farklı bir mecraaya yerleştirir.

İsmet İnönü'nün Yeşilhisar gezisini tarih sayfalarından olduğu gibi kurgulayan İsa Yılmaz ise, CHP'lilerin izinsiz gösteri yaptıklarından kargaşa çıktığını ve partililerinin kavga yaptığını belirtir. Böyle bir ortamda İnönü'nün Kayseri ziyaretini

manalı bulan yazar, İnönü'nün Binbaşı Çetiner arasında geçen diyalogları ortaya döker (BBAS, s. 122-123). Yılmaz, İnönü'nün Kayseri'ye gitme ısrarına dikkat çekerek olayların büyümesini muhalefet liderine bağlar.

2.2.5. Öğrenci Olayları

2.2.5.1. Beyazıt Meydanı Olayları

Tahkikat Komisyonu'nun kurulmasından sonra birçok muhalif grup tepki gösterir. Tepkiler giderek artar ve üniversiteye sıçrar. Üniversitelerde yankı uyandıran bu tasarı, iktidar partisine ciddi bir tepki olmakla beraber sonu darbeye bitecek bir süreci başlatır. Komisyonun resmileşmesinden sonra CHP'nin Ankara teşkilatı, İstanbul'daki teşkilatı arar ve gençlik kollarının olayı protesto etmeleri istenir. İktidar partisine yönelik 28 Nisan 1960'ta yapılan protesto yürüyüşüne CHP Gençlik Kollarıyla beraber İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencileri de katılır (Özdağ, 2004: 153). Okul bahçesinde toplanan öğrenciler bazen Başvekil'e ve iktidar partisine yönelik "Menderes İstifa! Kahrolsun diktatörler!" şeklinde slogan atarlarken, bazen de ordu lehine sloganlar geliştirirler.

Polisin öğrencilere müdahale etmesiyle hadise önlenemez bir biçimde büyür. Durumu kontrol altına almak için Rektör Prof. Dr. Sıddık Sami Onar öğrencilerin arasına karışır. Karşıt grup öğrenciler tarafından darp edilen rektör (Akgün, 2009: 418), emniyet yetkilileri tarafından gözaltına alınmak istenir (Özdağ, 2004: 153-154). Öte yandan rektörün Emniyet Müdürü Bumin Yamanoğlu tarafından tartaklanıp önce emniyete sonra Valiliğe götürüldüğü iddiası da vardır (Yıldız, 2001: 124-125). Rektör Onar, Valilik dönüşü öğrencilere iktidar partisinin anti-demokratik uygulamalarına karşı durmalarını ister. Böylelikle öğrenciler Beyazıt Meydanı'na doğru iktidar partisine aleyhine sloganlar atarak yürüyüşe geçer ve çıkan olaylar neticesinde iki öğrenci hayatını kaybeder.

Ancak olaylar esnasında sürekli yeni ölüm haberleri yayılır ve öğrenciler daha çok tahrike kapılır. Olaylar sonrasında yapılan incelemelerde iki öğrencinin hayatını kaybettiği ortaya çıkmasına rağmen, bir grup provokatör tarafından sayının iki yüz elli

olduğuna dair kara propaganda yapılır (Özdağ, 2004: 156-157). Öğrencilerin toplu gömüldüğüne ve kıyma makinelerinden geçirildiğine dair hiçbir zaman ispatlanamayan iddialar ortaya çıkar.

Emniyet yetkililerinin yetersiz kalması üzerine ordu birlikleri devreye girer. Sıkıyönetim ilan edilir ve üniversite on beş günlüğüne tatil edilir (Akgün, 2009: 80). Fakat olayların etkisi Ankara'ya sıçrar ve 29 Nisan'da Ankara CHP Gençlik Kolları'nın öncülüğünde bir grup öğrenci ile bir kısım öğretim üyesi Demokrat Parti'yi protesto eder. Ancak güvenlik görevlileri tarafından açılan uyarı ateşi sonucu protesto son bulur. Olaylar esnasında ordu birliklerinin kendi içerisindeki tutumu ve olaylara bakış açısı dikkat çeker. Bir grup askerin olayları açıkça desteklediği tarih sayfaları arasında yerini alır (Eroğul, 2014: 234). Öte yandan askerlerin öğrenci olaylarını desteklemesi ve basın ile muhalefetin öğrenci ölümlerine yönelik kara propagandaları yayması sonucu halk, hükümeti sorgulamaya başlar.

27 Mayıs'a giden süreci konu alan romancılar yukarıdaki hadiseleri kurgular ve darbe gerekçeleri arasında gösterirler. Bu konuyu canlı ve ayrıntılı işleyen romanların başında *Bir Gün Tek Başına* gelir. Vedat Türkali, bu olayı işlerken birçok konuya dikkat çeker. Anlatıcı, öğrencilerin gerçekleştirdiği ilk ciddi organizeli yürüyüşünü Tahkikat Komisyonu'nu protesto etmek için gerçekleştirdikleri yürüyüşle başladığını belirtir (BGTB, s. 514). Tasarıyı protesto etmek amacıyla toplanan gençliğin protestolarını kurgulayan yazar, bu konuya iki yönlü dikkat çeker. İlki, polislerle öğrencilerin düşmanca çarpışmasını, ikincisi ordu birliklerinin öğrencilerle dostça kaynaşması şeklindedir.

Romanda olaylar önce küçük bir protesto şeklinde başlar, daha sonra öğretim üyelerinin destek vermesi ve polisin şiddet uygulaması neticesinde hadise büyür (BGTB, s. 609). Öğrencilerin iktidar partisi karşıtı yürüyüşleri ve protestoları artarak devam eder. Öğrencilerin Adnan Menderes'i açık bir şekilde diktatörlükle suçlamaları ve onun istifasını istemeleri doğrultusunda gerçekleştirilen protestoların ardı arkası kesilmez (BGTB, s. 657). Yazarın öğrencilerin protesto esnasında taşıdıkları “diktatör”, “istifa Menderes” ve “Hürriyet... Hürriyet” dövizlerini, gerek kendisinin gerekse karakterler vasıtasıyla hiçbir eleştiri ve tartışma getirmeden kurgulaması dikkat çekicidir. Kurguda zaman zaman iktidar partisinin lehine diyaloglar görölse de bunu olumsuz karakterler vasıtasıyla yapar.

Öğrencilerin polislerle çatışmasını taraflı bir şekilde kurgulayan yazar, öğrencileri “gerici”lere karşı kahramanca mücadele eden bireyler olarak aktarırken öte taraftan polisleri baskıcı, zulüm yapan, vatandaşına silah çeken şekilde tanıtır (BGTB, s. 568). Polis ile öğrenciler arasında yaşanan gerilim aynı zamanda romanın en çarpıcı kısımlarındandır. Üniversite Rektörünün bile karıştığı olaylarda öğrenciler canları pahasına protestolarını sürdürür ve rektör Hocalarının kendilerine gösterdiği destekten dolayı daha dinamik bir biçimde organize olurlar.

“Başı kanlı sargılar içindeki Rektör’ü, kollarına girmiş, merdivenlerden yukarı çıkarıyordu öğrenciler. Yüzlerinde gaza karşı ıslak mendiller, beyaz bezler vardı. Kendi çıkmak istedi bir ara, bitkindi, tökezledi, düşecek gibi oldu birden, hemen girdiler koluna, odasına çıkardılar. Büyük bir Atatürk resmi asılmıştı duvara. Bayraklar getiriyorlardı bir yerlerden. Önce acılı, saygılı bir sessizlik olmuş, sonra coşkun bir gösteri başlamıştı Rektör için. Artan gösteri karşısında Rektör çıktı, orta boşluğa doğru bir şeyler söylemeye başladı balkonda. Ne dediği anlaşılmıyordu. ‘Mücadelenizi tebrik ederim’ gibi bir şeyler duyuldu. Gösterinin coşkusu da bütün ölçülerin üstüne fırlayıverdi bir anda... Karşıdan, Beyazıt’tan saldırıya geçen atlı polisler uzun coplarını acımasız indiriyorlardı kız erkek demeden önlerine gelene. Tam bozgun biçiminde herkes kaçışmaya başlamıştı artık. Günseller’in önü açılıvermişti bir anda. Kaçışmaya başladılar onlar da... Önce kolunu çekip almıştı Günsel, Handan’ın kolundan. Öyle ağırına gidiyordu ki kaçmak... Kaçmayıp da ne yapacaktı? Namussuz herifler, itler, ah ne olur, bir şey olsa da şu an da bu alçak köpekleri...” (BGTB, s. 522-525).

Romanın en canlı sahneleri bu kısımda görülürken, yazar, hükümetin bir birimi ve kurumu olan emniyet teşkilatına bağlı polisleri düşmanca resmetmesi darbenin haklılığını iddia etmede bir dayanak olarak göstermesindedir.

Dolayısıyla yazar, kurgunun önemli bir bölümünü işgal eden öğrencilerle polis arasında çıkan çatışmada öğrencileri haklı gösterir ve hükümete bağlı bir birim olan emniyeti de kıyasıya olumsuzlaştırır. Yazar, tarihten eserine yerleştirdiği öğrenci olaylarını gerçekçi bir biçimde kurgular ve örneklerle darbeyi bir devrim olarak aktarır.

Beyazıt olaylarından sonra öğrenciler iktidar partisine karşı protestolarına devam eder ve ölümlerin de yaşandığı önlenemez olaylar neticesinde olayın kontrolünü sağlamak için sıkıyönetim ilan edilip askerler iç güvenliğe el koyar. Askerler, polislerden devrildikleri güvenliği üniversite bahçesini kuşatarak sürdürür ve öğrencilerle olumlu diyaloglar kurar. Yazar, askerlerin halktan kimseler olduğuna ve onlardan zarar gelmeyeceğini aktarır (BGTB, s. 616). Fakat aynı durum Ankara’daki askerler için geçerli değildir. Genelkurmay Rüştü Erdelhun’un askere “ateş” yetkisi verdiğini ve sonucunda ölümlerin ve ağır yaralanmaların olduğunu iddia eden yazar, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığının da işi ciddi alması için Genelkurmay’dan ciddi

uyarı aldığını aktarır (BGTB, s. 656). Askerî birlikleriyle ilgili eleştiri ya da olumsuz kurgulama sadece Genelkurmay veya komutanlar düzeyindedir. Subaylarla ilgili herhangi bir olumsuz kurgu yapılmamıştır.

Her ne kadar askerler ile öğrenciler arasında gerilim yaşansa da öğrenciler askerleri, askerler de öğrencileri kardeşleri gibi görmektedirler. Olaylardan sonra askerî birlikler, artık İstanbul'un her yerindedir (BGTB, s. 573). Ankara'da da benzer durumlar yaşanmaktadır. Günsel'i kışlaya götürdüklerinde Günsel'in direktmesi sonucu askerlerin onu sürüklemesi dışında (BGTB, s. 665), askerlerin öğrencilere gayet saygılı davrandıkları romanda sıkça yapılan bir vurgudur.

Beyazıt olayının sayfalarca canlı ve ayrıntılı bir şekilde anlatıldığı bir diğer roman *Kördüğüm*'dür. Tahkikat Komisyonu'nun kurulmasından sonra öğrenciler eylem kararı alır (K, s. 91). Olaylara başlamadan önce bir profesörün öğrencileri uarması; hükümetin tutumunun siyasal bir davranış olduğunu anlatması dikkat çekicidir (K, s. 92). Fakat öğrenciler bu uyarılara kulak asmaz ve hükümeti protesto etmeye başlarlar. Yazar, olayları bastırmak için atlı polislerin belirmesini, öğrencilerle çatışmaya girmesini, buna rağmen öğrencilerin marşlar eşliğinde protestolarına devam etmesini ve polisin silahla karşılık vermesini, polis kurşunuyla Turan Emeksiz adlı öğrencinin öldürülmesini ve nihayetinde ordunun olaya el atmasını tarihî bilgiler eşliğinde anlatır.

İzmir'in İçinde adlı romanın olumlu kişileri 28 Nisan olaylarını şiddetle eleştirir. Romanda üniversite öğrencileri, ülke yönetiminden kaynaklı kötü gidişatı, iktidarın muhaliflere kurduğu baskıyı protesto etmek için hazırlık yapar. Avukat Suphi Bey; İstanbul, Ankara ve İzmir'de gençlerin öfkeli ve her an patlamaya hazır olduğunu söyler (İİ, s.135). Gençlerin sokaklara taşma sebebi iktidar partisi tarafından kurulan Tahkikat Komisyonu'na dayandırılır (İİ, s. 226). Başkışı Emre'nin nişanlısı olan Gülseren, özellikle gençlik hareketlerine ve hükümete karşı yapılan protestolara karşı ilgi duyar. Marşlar ve sloganlar eşliğinde protestolarına bir bahar havasında gerçekleştirdiğini aktaran Gülseren, polisten haksızlık gördüğünü ifade eder ve bu protestolara bir kısım halkın katıldığını belirtir (İİ, s. 227). Protesto sıralarında öldürülen Turan Emeksiz de bu romanda yerini alır. Cahit, Turan Emeksiz'in ölümünü bir türlü unutamadığını ve hesabının mutlaka sorulması gerektiğini arkadaşlarıyla tartışarak vurgular.

Attilâ İlhan 28 Nisan öğrenci olaylarını üç romanda da işler. Öncelikle *Bıçağın Ucu* romanında olayı kurgular ve iktidar partisinin öğrencilere karşı tutumunu eleştirir.

Yazar, üniversite öğrencilerinin hükümetin tutumundan rahatsız olduğunu vurgularken (BU, s. 249), 28 Nisan'da yapılan gösteriyi bu noktada kurguya dâhil eder. Polislerin üniversiteye girerek birçok öğrenciyi darp ettiği, üzerlerine de ateş açtığı söylentisi roman kişileri arasında dolaşır (BU, s. 334). Yazar polislere karşı öğrencilerin direndiğini kahramanlarının aracılığıyla verirken, polislerle çatışma safhasına gelebilen öğrenciye üstü kapalı övgüler dizer (BU, s. 340). Yazar, öğrencilerin özgürlüklerini elde etmek ve baskılardan kurtulmak için iktidar partisine karşı bir protesto başlattığını ve hocalarının da desteğini aldıklarını özellikle ifade eder (BU, s. 363). Fakat bu noktada, öğrencilere ne gibi bir baskı olduğu kurgulanmaz. Sebep olarak Tahkikat Komisyonu'nun kurulması gösterilse de öğrencileri ilgilendiren kısmı kapalı kalır.

Yazar, Beyazıt meydanında olayları anlatırken polislerin acımasızlığını iddia ederek betimler. Özellikle atlı polislerin öğrencilere düşmanca davrandığı iddia edilir (BU, s. 335). Beyazıt olaylarındaki öğrencilerin polisle ciddi çatışmalara girdiğini ifade açıklar. Öğrenciyi bir kahraman, polisi de düşman şeklinde kurgulayan yazar, öğrencilerden ölenlerin olduğunu aktarır (BU, s. 335). Yazar, kurgunun bu noktasında polisleri karşıt güç olarak okura sunar ve olabildiğince olumsuzlar.

Sırtlan Payı'nda 28 Nisan öğrenci olayları Miralay Ferid'in aktarımıyla karşımıza çıkar. Miralay Ferid hasta yatağında ölümü beklerken darbe öncesi Beyazıt olaylarını ve kendisinin düzenlediği Sessiz Yürüyüş organizasyonunu anımsar. Bir asker olarak hasta yatağında ölümü beklemenin acı olduğunu ifade eden başkişi, gösteri sırasında çıkan öğrenci olaylarında polis tarafından darp edilerek öldürülmesini hayal eder. Böylelikle şehitlik mertebesine yükseleceğine inanan Ferid, o esnada ölmemesini şanssızlık olarak niteler (SP, s. 23). Karakterinde, düşman kuvvetleriyle değil de kendi polisiyle çatışma sonucu şehit düşeceği inancını kurgulayan yazar, adeta öğrenci olaylarına bir kutsiyet katmak ister.

Attilâ İlhan 28 Nisan olaylarıyla ilgili kurgulamaları ve değerlendirmeleri *Yaraya Tuz Basmak* romanında daha bir gerçekçi hâl alır. Romanda, olaylar meydana geldikten sonra emniyet güçleri olayları durdurmakta yetersiz kalır ve ordu devreye girer. Ordunun öğrencilere telkinleri nasihat şeklinde olmakla beraber üstü örtülü bir desteği de söz konusudur. Askerler öğrencilere sert davranmayacaklarını belirtir (YTB, s. 305). Emniyet yetkilileri ise hem üniversite hocalarına hem de öğrencilerine sert bir şekilde davranır ve istenmeyen olaylar meydana gelir.

Romanda 28 Nisan'daki Beyazıt olaylarından söz edilirken olayı organize eden öğrencilerin CHP'li oldukları iddia edilir (YTB, s. 302). 28 Nisan olayları esnasında öğrencilerin orduya itimadı yüksek olduğu ifade edilir. Ordudaki görevli subayların da öğrencilere gayet saygılı ve anlayışlı davrandığı belirtilir. Ordudan öğrencilere öfkeli olan sadece Genelkurmay Başkanı Erdelhun ismi zikredilir (YTB, s. 309). Ordunun, öğrencilerin iktidar partisine yönelik protestolarına desteği roman boyunca görülür. Bu olay, fırsat bilinerek ordu tarafından darbe tartışılır fakat çoğunluk sağlanamadığı için vazgeçilir. Romanda darbe gerekçeleri arasına Kore Savaşı'yla Beyazıt olayları gösterilir ve bu gerekçeler geniş bir şekilde kurgulanır.

Gönül Pultar'ın roman kişisi Mengü, öğrenci olaylarının tamamına katıldığını ve kendisini 27 Mayıs'ı gerçekleştiren birisi olarak gördüğünü sadece anlatır (ESİ, s. 168). Herhangi bir eleştirisi ya da değerlendirmesi söz konusu değildir. 27 Mayıs Darbesi'nin öncesinde yapılan gösterilere katılan Ayşe Kulin ise, çıkan olaylardan etkilenir ve bu etkiyi eserlerine de işler (Bildirici, 2010: 7). Romanın başkışisi Ayda'nın annesi Rengigül Hanım, 28 Nisan'da gerçekleşen öğrenci gösterilerine katılır. Romanın başkışisi ve aynı zamanda anlatıcı konumunda olan Ayda, annesinin günlüğünden öğrenci olaylarını okur. Rengigül, gençlik yıllarında Cumhuriyet rejiminin tehlikede olduğunu düşünerek darbe öncesi yapılan yürüyüşlere katılır ve polisler tarafından darp edilir. Rengigül'ün anılarını bizlere aktaran kızı Ayda, olayları canlı bir şekilde vermektedir.

Rengigül'ün anılarında Tahkikat Komisyonu'nu protesto etmek için yaptıkları gösteri, polislerin öğrencilere uyguladığı sert müdahalesiyle daha da şiddetlenir. Anılarından polislerin sert müdahalesi sonucu öğrencilerin de karşılık verdiği görülür. Öğrencilere dostça eli uzatanın ordu olduğu bu romanda da iddia edilir. Bu mücadeleyi onurlu sayan Rengigül, Türk polisiyle yaptıkları mücadeleyi düşmanca bir tavırla tasvir etmiş ve dönemin iktidar partisini eleştirmiştir. Kızının da 1970'li yılların öğrenci olaylarına karıştığını gören Rengigül, öğrencilerin çıkarttığı olayların hiçbir işe yaramadığını gördüğü gibi, darbelerin de pek bir etkisi olmadığı gerçeğiyle yüzleşir.

Tahkikat Komisyonu'ndan sonra iktidar partisini muhalefet etmek için sokağa çıkan gençlerin polislerle çatıştığı ve öngörülemeyen olayların yaşandığı yönünde kurgulamalar *İhtilâl Süvarisi* romanında da mevcuttur. Roman başkışisi Fethi Gürcan, bu konuda iktidar partisini sert bir biçimde eleştirir. Gençlerin hak, adalet ve özgürlük

istemelerinden daha doğal bir şeyin olamayacağını, polislerin öğrencilere karşı kullandıkları orantısız gücün insafsızca olduğunu Başkişi Fethi'yle vurgulayan yazar, aynı zamanda olaylar esnasında ilan edilen sıkıyönetimin komutanıyla Binbaşı Vehbi Ersü arasındaki tartışmayı da aktarır (İS, s.137-138). Böylelikle yazar, öğrenci olayları esnasında karşı karşıya gelen ordu mensuplarını işlerken, ordudan birinin olaylara bakış açısını verir.

Güneşin Dört Köşesi romanında Beyazıt olaylarının bir hukuk hocasının dersi protesto etmesiyle başladığı belirtilir. Dersin konusunun anayasa olduğu, fakat anayasanın da konuşulması yasak olduğundan dersi iptal eden hukuk hocasının olayları körüklediği, olayların birden büyüdüğü ve akabinde atlı polislerin öğrencilere müdahale ettiği anlatılır.

Yüzbaşının Oğlu romanında ise anlatıcı 1960'lı yıllarda bir öğrencidir ve en yakın arkadaşı olan Cımbız Metin'in annesine âşıktır. O yıllarla ilgili anılarını bizlerle paylaşırken 28 Nisan olaylarının kendisini ilgilendirmediği halde katıldığını söyler. Siyasetle ilgilenmeyen anlatıcının tek tutkusu Cımbız Metin'in annesi Cazibe Hanım'dır. Fakat olaylar geliştikçe, Cazibe'ye olan aşkı ilerler ve kocası DP Milletvekili Halim Bey'e düşman kesilir. Böylece kendisi, Halim Bey'in içerisinde bulunduğu dairenin tam karşısında yer almaya başlar. Anlatıcı o döneme ait muhalif kimliğinin sebebini bizlere verir ve Halim Bey'e beslediği düşmanlık yüzünden siyaset sahnesine ilk ve son kez çıktığını aktarır. "Cazibe beni bırakmasaydı, üniversite gençliğiyle birlikte sokağa dökülüp bayrak sallamazdım. 'Hürriyet! Hürriyet!' diye avazım çıktığı kadar bağırılmazdım. Halim Bey'i kastederek, 'Kahrolası diktatörler, bu dünya size kalır mı' demezdim" (YO, s. 217). Yazar, o döneme ait öğrenci profilini diğer romancılardan farklı bir şekilde çizer ve öğrencisinin 28 Nisan gösterilerine katılma sebebini kişisel düzlemde ele alır.

28 Nisan olaylarına yüzeysel bir anlatımla değinen Yılmaz Karakoyunlu, Beyazıt Meydanı'nda öğrencilerin üzerine ateş açıldığını, polislerin öğrencilere sert davrandığını, başta Başvekil olmak üzere Namık Gedik ve üst yetkililerinin endişeli olduğunu anlatır (YMK, s. 533). Öte yandan radyo ajansının olaylarının tertipleycisinin üniversite hocaları olduğunu duyurur (YMK, s. 535). Yazar radyonun bu yanlı yönünü Fuat Naci ile eleştirir ve aslında her şeyin açıkça ortada olduğunu ifade eder.

28 Nisan olayları başta olmak üzere diğer öğrenci olaylarının tertipleycisinin CHP olduğu yönünde kurgulamalar da bulunmaktadır. Bu romanlarda da olayın tarihsel yönü anlatılır ve değerlendirmeler yapılır. *Tutsak* romanında ülkedeki gergin atmosfer hissedilir. Öğrencilerin protestoları, üniversite hocalarının huzursuzluğu, ordunun öğrenciler tarafından çıkartılan hadiselerle karşı hoşgörülü olması, İsmet İnönü'nün ve ordunun iktidar yönetimine el koyacağı yönündeki üstü örtülü mesajlar vermesi iktidar partisini huzursuz etmektedir. Buna mukabil 28 Nisan olaylarıyla beraber iktidar partisi de önlemlerini gittikçe sertleştirir ve şiddet yanlısı bir tutum haline girer. Darbe öncesi DP'li olan ve zamanında DP'nin safında yer alan karakterler özellikle 28 Nisan olaylarından sonra DP'yi eleştirmeye başlarlar artık. Öte yandan öğrenci olaylarının bir tiyatro olduğuna dikkat çeken yazar, tertipleycisinin İsmet İnönü olduğunu ima eder.

Karanlığa Direnen Yıldız romanında da benzer bakış açısı söz konusudur. Daha çok söz konusu olayları Cangür adlı olumsuz kişi üzerinden kurgulayan Sevinç Çokum, 28 Nisan olayların çok abartıldığına değinir. Öğrenci olaylarına katılan ve hafif yaralanan Cangür, ailesi ve çevresi tarafından itibar edilecek biri haline gelir. Yazar olaylarda boy gösteren öğrencilere Cangür örneğinde eleştiriler getirir. Cangür'ün bu sayede ileride CHP'den milletvekili adayı olabileceğini belirterek olaylara katılan öğrencilerin bir çıkar ya da çevreden takdir toplama adına yaptıklarını ima eder. Toplumda statü edinme çabasında olan bu kişi olayları fırsat bilir.

Romandaki olayların içerisinde değerlendirilen öğrenci tipi Cangür roman boyunca olumsuzlanır. Tahkikat Komisyonu'nun ilanından sonra iktidar partisine yönelik protestolara katılan Cangür ve diğer öğrenciler ordu tarafından memnuniyetle karşılanır. Ayrıca olaylarda ölü ve yaralı sayısının abartıldığı vurgusu yapılır.

“Otobüs durağının orada bekleyen asker ve cip kalabalığının askerlere cipleri tek sıra halinde ve gençlerin geldikleri istikametle aksine doğru hareket ettirmeleri emrini verdiğini... Âdeta bir bayram kucaklaşması yaşanmış o an. Tablo muhalefetle ordu mensupları arasındaki bağı ve bundan sonraki beklentileri işte bu sevinç naraları ve öpüşme sesleri ile ortaya koyuyormuş. İşin en tuhafı yanı da yürüyüşçülerin, Beyazıt'taki çatışmalar devam ediyormuşçasına gerginliği koruyarak ikide bir birilerinin daha öldüğü haberini yüksek sesle duyurmalarıymış... Böylece ölü sayısı Babiâli'ye geldiğinde gazetecilerin muhayyilesiyle birleşerek 250 rakamına ulaşmış. Oysa radyo haberlerinde bir öğrencinin seken bir kurşunla öldüğü, 16 öğrencinin ve 15 polisin yaralandığı bildiriliyordu” (KDY, s. 91).

Darbeye giden süreçte önemli bir yer teşkil öğrenci olaylarının abartıldığını ima eden yazar, olayların arkasındaki gücün CHP'liler olduğunu iddia ederek muhalefetin daha çok kargaşa ortamı yaratma çabasında bulunduğu belirtir.

Beyazıt ve Kızılay'daki olaylara katılan kalabalığın CHP'li olduğunu vurgulayan yazar, darbenin sebepleri arasında gösterilen bu olayların iç yüzünü verir. Münevver Ayaşlı da olayların arkasındaki gücün CHP olduğunu ima eder. Olaylar öncesinde bilerek ortamın geritildiğine ve CHP'nin komünistlerle işbirliği yaparak öğrenci olaylarını organize ettiğine değinir. Romanda öğrencileri galeyana getiren olumsuz tip Naili, komünist arkadaşlarıyla bir araya gelip ihtilal hazırlığı yapar (PBT, s. 70). Ayaşlı bu durumu sadece anlatarak geçer, 27 Mayıs hazırlıklarının nasıl yapıldığını veya Naili'nin ve arkadaşlarının olayları nasıl organize ettiği bilinmemektedir.

Yeni Baştan'da 28 Nisan olayları tarihî bilgiler ışığında tüm yönleriyle verilir ve bir dizi değerlendirmeler yapılır. Öncelikle romanda, öğrenci olaylarında öldürülen Turan Emeksiz'e karşı bir acıma hissi duyulur (YB, s. 88) ve 28 Nisan olaylarının arka planı açıklanmaya başlanılır. Romanda, gençlerin galeyana geldiği ve yönlendirildiği iması hâkimdir. Hadiseler ilerledikçe olayların ihtilal komitesi ve CHP tarafından hazırlandığı görülür (YB, s. 561). Öte yandan öğrenci olaylarında Genelkurmay Başkanının emrindeki askerî birliklere, öğrencilere müdahale edemedikleri için azarladığı ve bu yüzden orduda ikililik yaratıp darbe fitilini ateşlediği belirtilir (YB, s.519).

Yazar, 27 Mayıs Darbesi'ne giden süreçte 28 Nisan olaylarını karakterlerin tartışması üzerinden verirken aynı zamanda olaylara farklı bakış açılarını da ortaya koyar. Kuyaş böylelikle öğrenci olaylarını romanına verdiği isimle “yeni baştan” ele alır ve tartışır.

Beyazıt meydanında üniversite öğrencilerinin toplanıp iktidar partisi aleyhine slogan attığına dair kurgulamalar *Ben Bu Adamı Sevdim* romanında da görülür. Başvekil'in, Sıkıyönetim Komutanı Fahri Özdilek'in öğrenci gruplarını dağıtmak için silah kullanma teklifine şiddetle karşı çıktığı aktarılır (BBAS, s. 125). Yazar, romanın bu noktasında ordu ile gençliğin birbirine nasıl destek olduğunu göstermek için romanın teknik özelliklerinden değil de gerçek kişilerin anılarına dayanarak aktarmıştır. Ayrıca anlatıcı, bu olaylara katılan dönemin öğrencileri arasında Kemal Alemdaroğlu, İlhan Selçuk ve Süleyman Demirel'in olduğunu belirtir.

Romanda, 28 Nisan olaylarında çıkan çatışmalara ordu el koyar. Yazar, gençleri toplayıp Davutpaşa'ya götüren ordunun kısa bir süre sonra serbest bıraktığını iddia eder. Olaylar esnasında Turan Emeksiz'in öldüğüne değinen (BBAS, s. 127) ve öğrencilerin

öldürölüp et-balık kurumunda kıyma yapıldığı haberini paylaşan yazar, CHP'nin bu iddiaları araştırmak için komisyon kurduğuna ve böyle bir şeyin olmadığına ortaya çıkmasıyla beraber İsmet İnönü'nün hayal kırıklığı yaşadığına değinir (BBAS, s. 128). *Bir Başvekil Sevdim* romanında ise anlatıcı, öğrencilerin kıyma makinelerinden geçirildiği haberinin birçok kişiyi etkilediğini belirtir.

Ele alınan romanda iktidar partisinin muhalefet partisini inceleyip soruştırmak için üstün yetkilerle donattığı Tahkikat Komisyonu'na öğrencilerin tepkileri, beklenmedik olaylara yol açmış ve darbe gerekçeleri arasında sayılmıştır. Romancılardan Vedat Türkali, Samim Kocagöz, Attilâ İlhan, Ayşe Kulin, Erol Toy, Nesrin Turhan ve Yılmaz Karakoyunlu özellikle polislerin göstermiş olduğu şiddeti kurgulayıp vurgulamışlardır. Vedat Türkali'nin roman kişileri 28 Nisan olaylarını adeta kutsal bir savaş addedip o şekilde değerlendirmişlerdir. Öte yandan Emine Işınsu, Sevinç Çokum, Nilüfer Kuyaş ve İsa Yılmaz 28 Nisan olaylarının Demokrat Parti'yi zor duruma düşürmek için CHP'nin bir oyunu olduğunu iddia etmişlerdir.

2.2.5.2. 555-K

28 Nisan olaylarından sonra alınan sıkıyönetim kararına rağmen ülkedeki gergin hava dağılmamış öğrenciler gösteri ve protestolarına devam etmiştir. Öğrenciler daha tertipli ve daha geniş bir protesto yapmak için Talebe Federasyonu ve Talebe Cemiyetinin katkıları ve çabalarıyla 05 Mayıs 1960'da Kızılay Meydanı'nda toplanmaya karar vermişlerdir. Bu mitingi kendi aralarında 555K şeklinde şifrelendirip duyuruyu yapan öğrenciler paroladan da anlaşılacağı üzere beşinci ayın beşinde saat beşte Kızılay'da gösteri için hazırlıklarda bulunmuşlardır (Özkaya, 2005: 148). 5 Mayıs'ta Kızılay Meydanı'nda düzenlenen bu miting o zamana kadar öğrenciler tarafından düzenlenmiş en büyük öğrenci mitingidir (Dağcı, 2006: 51). Aynı zamanda öğrencilerin darbeden önce düzenlediği son büyük mitingdir.

Kızılay'da öğrencilerin protestosuyla karşılaşan Adnan Menderes, durumun vahametini fark eder ve öğrencilerin arasına girer. Öğrencilerin arasına giren Başvekil, öğrenciler tarafından darp edilir. Alandan uzaklaşmak zorunda kalan Menderes, öğrencilerin aleyhine geliştirdikleri sloganlardan kaçamaz. Öğrenciler, "Katil Menderes!" sloganları eşliğinde Adnan Menderes'i protesto etmeye devam ederken

ordu birlikleri tarafından sıkıyönetimin ilan edildiği ve dağılmaları gerektiği uyarısıyla karşılaşılır. Bu uyarıyla beraber öğrenciler alanı boşaltmaya başlamışken bir grup polisin ateşli saldırısıyla karşılaşır. Bir grup öğrenci gözaltına alınıp karakola götürülür (Yıldız, 2001: 126). Öğrenciler ordu birlikleri lehine “Türk ordusu çok yaşa!” tarzı sloganlar atmaya başlar ve ordu birliklerinin başındaki binbaşyı omuzlarında taşırlar. Öte yandan polisler ise “Katiller!” diye bağırlar (Özdağ, 2004: 155). Ordu-Gençler el ele manşetlere taşınır ve 27 Mayıs lehine yazılan romanlarda da yazarın bakış açısına göre kurgulanır.

İzmir'in İçinde romanında Demokrat Parti döneminde gençlik olayları ve protestoları denince kuşkusuz ilk akla gelen Kızılay'daki öğrenci gösterileri olduğu vurgulanır. Mitingden belirli bir kesimi haberdar etmek için protesto öncülerinin kullandığı parola aktarılır: 555-K. Bu parolanın açılımı, beşinci ayın beşinci günü saat beşte Kızılay'da şeklindedir. Darbeye sayılı günler kala gerçekleştirilen bu mitingde Adnan Menderes'in zor anlar yaşandığı vurgulanır. Adnan Menderes'in yakasına yapıştıklarını ve gençliğin neredeyse ihtilâl çıkarttıklarını romanın olumlu karakterleri tarafından aktarılır.

555-K Olayı romanın olumlu karakterlerine de ilham olur. Gülseren, bu olaya benzer bir gösteri yapma fikrini açıklar. Düşündüğü mitingi 565-B şeklinde şifrelemeden Gülseren, nişanlısı başkışı Emre'ye ve onun arkadaşı Cahit'e bu fikrini söyledikten sonra onlardan takdir toplar. Gülseren'in şifresinin açılımı ise beşinci ayın, altıncı günü, saat beşte, Belkahve'de şeklindedir. (İİ, s. 277-278). Yazar olumlu karakterler vasıtasıyla kurgusuna yerleştirdiği bu durumu yine karakterler vasıtasıyla bu heyecanını açıklar: “Mustafa Kemal Paşa Türk ordusunun İzmir'e girişini bu tepeden seyretmiştir” (İİ, s.278). Yazar bu tarz örnekler vererek Demokrat Parti yönetimindeki iktidarını bir düşman ilan etmiş ve bu partiye yapılabilecek müdahalelere haklılık izlenimi vermeye çalışmıştır.

28 Nisan olaylarında aktif rol oynayan *Bir Gün Tek Başına*'nın öğrencileri, Kızılay'daki mitingi de desteklemektedirler. İstanbul'daki 28 Nisan öğrenci olaylarının başını çeken Sermet, Günsel ve arkadaşları Ankara'da da olayların yaşandığı ve neticesinde birçok ölümün olduğu duyumunu aldıklarında tekrardan harekete geçerler. Osman Paşa marşı eşliğinde protestolarına devam ederler (BGTB, s. 584). Ankara'dan gelen bir diğer haber ise üniversiteyi kurşuna tuttıkları bilgisidir (BGTB, s. 640).

Ayrıca Ankara'daki askerlerin İstanbul'daki gibi merhametli olmadığı haberleri İstanbul'daki öğrencilere gelmektedir (BGTB, s. 656). Hem 28 Nisan hem de Kızılay Meydanı'ndaki olayları yorumlayan öğrenciler, Kızılay'da Menderes'in yuhalandığını ve kendisine saldırdıklarını aktarırlar. Yazar, iki öğrenci olayını birbirine bağlayarak gidişatın hükümet açısından iyi olmadığını vurgular.

Tutsak romanında anlatıcı, çıkan olayların sorumlusu sadece Adnan Menderes'in olmadığını, bir o kadar da İsmet İnönü'nün sorumlu olduğunu söyler. İsmet İnönü'nün iktidarı seçimle alamayacağını dolayısıyla orduyla işbirliği yaparak iktidara müdahale edilmesi için birtakım planlar yaptığını öne süren başkişi Ceren, muhalefet liderinin öğrencilere sol fikirleri aşılayıp sokağa döktüğünü ve darbenin olması için zemini hazırladığını iddia eder (T, s. 62-63). Gençler arasındaki çekişmeyi kardeş kavgası olarak yorumlayan yazar, bu sorumluluğun sebebinin çoğunlukla İsmet İnönü'ye yıkar.

“Geçen gün diyor Ceren, İnönü'yü seyrettim Kızılay'da, İş Bankası'ndan para çekmeye gelmiş. Ya birdenbire parası tükenmiş, tam da Tahkikat Komisyonu'nun, Meclis'ten geçtiğinin ertesi. Olur a, tam o sıra parasız kalabilir adam, değil mi? Hem ille de kendisinin gitmesi gerekmiş, Kızılay'a gitmesi, halkın arasına katılması gerekmiş!...’ Kalabalıktan kaçmak için giriverdiği bir apartmanın kapısında, izlediği halkın tezahüratını hatırlıyor. Milli Şef'in, sempatik fakat mahzun gülücükler saçışını hatırlıyor. Sonra birden beliriveren polisleri, onların copla, yumrukla kalabalığı dağıtıtlarını. Derken perde inmiş, bu kez İnönü, sessiz alkışlar arasında evine dönmüştü” (T, s. 171).

Yazar, darbe öncesi çıkan olaylarda bir tiyatral havada gerçekleştiğini ve bunun da sorumlusunun İsmet İnönü olduğunu iddia ederek vurgular. Polislerin bu oyuna alet olduğunu aktarırken ordunun ise tutukladıkları öğrencilere, öğrencilerin şarkıları eşliğinde gayet hoşgörölü davrandıktan sonra serbest bırakıldıklarını belirtir.

Ordu ile öğrenci işbirliği özellikle bu olaylar esnasında açık bir şekilde görölmektedir. Öte yandan bu romanda da Adnan Menderes'in gösteri esnasında halka durumu anlatmak için halkın arasına karışır karışmaz darp edildiği vurgulanır (T, s. 180). Menderes'i darp edenler kurgulanırken “öğrenci” yerine “halk” teriminin kullanılması dikkat çekicidir.

Sevinç Çokum ise olaylara katılanların CHP'li olduğuna dikkat çeker. Romanında Kızılay olayları başta olmak üzere diğer olaylara katılan ve olayları gerçekleştiren kişilerin CHP'li olduğunu satır aralarında belirtir. Böylelikle darbeye giden süreçte olayların tamamen muhalif kişiler tarafından çıkartıldığına, tertiplendiğine ve planlandığına vurgu yapar. Aynı vurgu Ayaşlı tarafından da yapılır.

Romanda anlatıcı, öğrenciler tarafından gerçekleştirilen olayların tiyatral bir havada gerçekleştirilip sırf iktidar partisini devirmek için CHP tarafından tezgâhlandığına dikkat çeker. Komünist bir tip olan Naili, CHP'lilerden aldığı ücret karşılığında öğrenci olaylarını yürüyüşünden sloganlarına kadar organize eder (PBT, s. 44). Aynı zamanda anarşist bir tip olan Naili, arkadaşlarıyla geceleri iktidar partisine karşı olayları ne şekilde kontrol edecekleri üzerine toplantılar tertiplemektedir.

Dışarıdan gelen komünist görüşlü İren, bu olaylara destek veren CHP'li Muammer Bey'i, Muammer Bey'in ikinci eşi Hilal Hanım'ı ve çocukları Aydın ile Tülay'ı anlayamaz. Bunların hem refah düzeni içinde yaşadıklarını hem de anarşist eylemlere destek verdiğini hayretle izler (PBT, s. 100). İren, bu kadar refah bir hayatın içinde yaşayan bu aileyi eleştirir ve ihtilaller ile protesto gösterilerinin maddi zorluklar neticesinde yapıldığını vurgular (PBT, s. 100-101). Yazarın İren ile vermek istediği mesaj gayet açıktır. O, CHP'nin ekonomik nedenlerle değil, tamamen ihtiras ve koltuk sevdalarından dolayı iktidarı devirmek için her türlü kirli işbirliğine yanaştıklarını iddia eder.

Başucumda Müzik romanında ülkenin karıştığı, Ankara'da askerlerin de katıldığı büyük bir yürüyüşün düzenlendiği ve Başvekil'in hırpalandığı hiçbir yorum getirilmeden söz konusu edilir (BM, s. 406). *İhtilâl Süvarisi* adlı eserde ise Kızılay olaylarının iktidara el koymayı düşünen askerî birliklerin arasındaki farklı grupların birleştirdiği belirtilir. İktidar partisine karşı ayrı ayrı örgütlenen subaylar, Kızılay olaylarından sonra tek çatı altında birleşerek Demokrat Parti'yi iktidardan alıkoymak için çalışmalara başladığı anlatılır. Olaylar esnasında üniversite gençlerine ateş açılma emrinin Celal Bayar'ın verdiği iddia edilir (İS, s. 142). Kızılay olayları canlı bir anlatımla aktarılırken tarihî gerçeklerden sapmayarak doğrudan kurgulanmaya çalışılmıştır

Celal Bayar'ın da kalabalığa ateş edilmesi emri verdiğine dair tartışmalar *Yeni Baştan* romanında da tartışılır (YB, s. 209) ve olaylar esnasında Kızılay Meydanı'na çıkan Menderes'in "Beni öldürün" dediği iddia edilir (YB, s. 27). Romanın sonlarına doğru 27 Mayıs ile ilgili araştırmalar bitirilirken darbenin gereksizliğine değinilip öğrenci olaylarının gereğinden fazla büyütüldüğü sonucuna varılır.

Necati Sepetçioğlu, Kızılay olaylarını romanın olumsuz tiplerinden İrfan üzerinden verir. İrfan, 5 Mayıs'ta Kızılay Meydanı'nda kıyametin kopacağını romanın

olumlu tiplerinden İzak Kohen Usta'ya söyler. Daha sonra olayların başladıktan sonra gayrimüslim olan Kohen Usta için iyi olmayacağını anlatır ve 6-7 Eylül olaylarını örnek gösterir. Hükümete karşı İzak Kohen Usta'yı kışkırtan İrfan, ustanın kafasını karıştırır (GDK, s. 144-146). Olay gerçekleşikten sonra Hâkim Bey, olayı “rezalet” şeklinde niteleyerek devletin bir başbakanına yapılan saldırıyı eleştirir.

Alev Alatlının *Valla Kurda Yedirdin Beni* adlı romanında, anlatıcının en çok etkilendiği siyasi olaylarından biri Kızılay olaylarıdır. Anlatıcı, Başvekil'in Kızılay olaylarında dövüldüğünü söyleyerek sözlerine başlar. Adnan Menderes'in sevinçli bir şekilde parti kurultayına girer gibi miting alanına girdiğini ve kısa bir süre sonra kalabalık tarafından yuhalandığını aktarır. “Biz katil değiliz! dedi ve tükürdü birisi. Balgam koyu renk kumaşın üzerinden süzüldü. Sivil polis olduğu sonradan anlaşılan bir başkası, saldırganı yakalamakla Başvekil'i oradan kaçırmak arasında bocaladı. İkincisinde karar kıldı. Ve Türkiye Cumhuriyeti Başvekil'i, karga tulumba edildi, bir otomobile tıkıldı, uzaklaştırıldı” (VKYB, s. 52). Kalabalığın heyecanlı ve gerilmiş olduğunu belirten yazar, olayda Menderes'in yüzüne tükürülme hadisesini “tarihin bir inkârı” (VKYB, s. 81) şeklinde yorumlar.

Kızılay olaylarını tarih kitaplarından kurgusuna aktaran bir diğer yazar Yılmaz Karakoyunlu'dur. Öğrencilerin 555K şifresiyle Kızılay Meydanı'nda buluşup iktidar partisini protesto ettiğini ve bir süre sonra bu protestolara halkın da katıldığını ifade eder. Anlatıcı; memur, sivil ve askerin bir arada olduğunu ve hep bir ağızdan “Menderes İstifa” dediklerini belirtir. Karakoyunlu, öğrencilerin Adnan Menderes'in üzerine yürüdüğünü ve linç edilmekten son anda kurtulduğunu belirtirken Celal Bayar'ın da olayları uzaktan izlediğini söyler (YMK, s. 537). Söz konusu olayı, tarih kitaplarından kurgusuna dâhil eden bir diğer yazar Melike İlgün'dür. *Bir Başvekil Sevdim* romanında iktidar karşıtı gençlerin Kızılay'da büyük bir gösteri yaptığı olay, hiçbir yorum getirilmeden özetlenir.

27 Mayıs sürecinde daha çok Adnan Menderes'in duygularını ön plana taşıyan İsa Yılmaz, gelişen olaylar karşısında Başvekil'in şaşkın olduğunu ve yine de onun Kızılay'da yapılacak gösteriye gideceğini aktarır. Yazar, Menderes'in iktidar partisine karşı eylemleri şaşkınlıkla izlediğini roman boyunca kurgular. Adnan Menderes Kızılay'da öğrencilerin arasına kendi rızasıyla karışır. Anlatıcı, Menderes'in öğrencilere “ne istiyorsunuz?” sorusu karşısında Deniz adında bir gencin onun yakasına yapışarak

“hürriyet istiyoruz” dediğini ve “bir başbakanın yakasından tutuyorsun, daha ne hürriyeti istiyorsun?” cevabını aldığını söyler (BBAS, s. 131). Yazar Deniz adındaki bu gencin provokatör olduğunu söyler.

Darbeye giden süreçte önemli bir rol oynayan Kızılay Meydanı olaylarına romancılar kendi fikir dünyasından olayları kurgulamış ve aktarmıştır. Yazarlar genel itibarıyla tarih kitaplarında devşirdikleri bilgileri kurgulamışlar, fakat bazı hususlara özellikle dikkat çekmişlerdir. Samim Kocagöz ve Vedat Türkali romanlarındaki öğrenci tiplerini olumlu tasvir edip onların DP’ye karşı kahramanca mücadele ettiğini belirtmişlerdir. Emine Işınsu olayların sebebini İsmet İnönü’ye bağlarken, Sevinç Çokum, olaylara katılan halkın CHP’li olduğuna dikkat çekmiştir. Benzer bakış açısını Sepetçioğlu’nun romanında da görmek mümkündür. Fakat Sepetçioğlu, Işınsu ve Çokum’a göre vermek istediği mesaj daha örtüktür. Alev Alatlı ise daha çok Adnan Menderes’in durumunu gözler önüne sermiştir. Öte yandan Nesrin Turhan Kızılay olaylarının ordu birlikleri içerisindeki farklı ihtilal komitelerini bir çatı altında toplamasına neden olduğunu söylemiş ve o da Melike İlgün gibi tarihî bilgiler paylaşmıştır. Nilüfer Kuyaş ise hadiselerle ilgili tüm bakış açılarını vermiştir. Son olarak İsa Yılmaz öğrenciler arasındaki provokatörlere dikkat çekmiştir. Genel manada bakıldığında Kızılay olaylarının da darbeye ve dolayısıyla felakete zemin hazırladığı söylenebilir.

2.3. ORDU

2.3.1. Ordu - Gençlik El Ele

Ordu, muhalefet partisi CHP başta olmak üzere üniversitelerin ve basının desteğini alarak 27 Mayıs 1960 Darbesi’ni gerçekleştirir. Cumhuriyet kurulduğundan bu yana gerçekleşen darbelerde ya da iktidara müdahale teşebbüslerinde öğrencilerle ordu birlikleri arasında en fazla münasebet bu darbede kurulur. Üniversiteler ile ordunun ortak dünya görüşü ve ülkeye bakış açısı bu iki kurumu 27 Mayıs’ta yan yana getirir (Arslan, 2004: 322). Ortaya çıkan ekonomik buhran, özgürlüklerin kısıtlanması, Atatürk devrimlerinin zedelenmesi gibi gerekçelerle bu iki kurum aynı amaç etrafında birleşir.

Demokrat Parti'nin basına uyguladığı baskı 1958 yılından sonra iyiden iyiye artar ve ekonomik krizle beraber birçok kesimi rahatsız eder. Ülkeye karşı duydukları aidiyetlik ve sorumluluk hissinden dolayı öğrenciler de bu baskıya göz yummaz, CHP'den ve bazı hocalarından aldıkları destekle DP iktidarına karşı seslerini yükseltirler (Demirel, 2011: 226). DP hükümetinin hak ve hürriyetleri çiğnediğine, anayasayı ihlal ettiğine inanan ordu, öğrencilere müdahale etmediği gibi onlara destek çıkar (Özkaya, 2005: 118). 28-29 Nisan ve Kızılay Meydanı olayları bunun en bariz göstergesidir. Bu olaylar bizlere gösterdi ki, ordu birliklerinden bir kısmı öğrencileri açık bir şekilde desteklemekte ve öğrencilerle birlikte iktidar partisini protesto etmektedir.

28 Nisan olaylarında öğrencilere müdahale etmek ve dağıtmak için Beyazıt Meydanı'na gönderilen askerlerin öğrencilerle kucaklaştığı görülür. Bu tablo, ordunun artık üniversite gençliği ile birlikte hareket edeceği yorumlarına neden olur (Başgil, 2011: 131). Özellikle polislerin sert tutumu karşısında öğrencilere ordunun sahip çıktığı tarihî bir gerçektir. Hatta öğrencilere orantısız güç uygulayan polisler ordu birlikleri müdahale etmek zorunda kalır (Subaşı, 2004: 106-107). Bu olaylardan sonra askerî öğrencilerle üniversite öğrencileri tarihe geçecek ortak bir slogan geliştirir: "Ordu millet el ele" (Turan, 2007: 58). Böylelikle 27 Mayıs sürecinde ordu gençlik kesiminden ciddi bir destek alırken çıkan olaylar 27 Mayıs için zemin olur.

Romancılar yukarıdaki bilgiler ışığında kurgulamalarını yapar ve ordunun gençlerle kaynaşmasını farklı yönlerden ele alırlar. Samim Kocagöz, özellikle bu konuya dikkat çeker. İktidar partisi kaynaklı huzursuzluğu ve baskıyı protesto etmek için sokaklara çıkan gençlik, sürekli polis gücüyle karşı karşıyadır. Bu noktada gençliğe arka olan ordudur. Bu konuyu aralarında tartışan Cahit ve arkadaşları, iktidar partisinin yaptığı baskılara, haksızlıklara ve yolsuzluklara ordunun müdahale etme gerekliliği üzerinde dururlar (İİ, s. 260). Yazar, olumlu karakterler vasıtasıyla arasında ordunun inanılmaz bir gücü ve demokratik halkçı bir yaklaşımı olduğunu sezdirir. Ordunun ülkedeki kötü gidişata dur diyeceğini bir diğer olumlu karakter Fizikçi Remzi'den de duyarız:

"Benim bildiğim, ordunun, orduların kitabında, eyleme geçildi mi, geriye çekilme yoktur. Taktik, strateji başka, ordu hep ileriye gitmek zorundadır. Bu da bizim için bir tesellidir sanırım. Ben bilim adamıyım. Üstelik fizikçiyim. Öyle fala filan inanmam. Ne var ki şimdi falcıların ağzını kullanabilirim: Bugün mü desem, yarın mı desem, bir hafta, bir ay sonra mı desem... bir şeyler olacak işte..." (İİ, s. 260).

Yazar, darbenin olacağını farklı olumlu karakterleri kullanarak okura aktarırken ordu ile gençliğin birlikteliğine değinir. *Bıçağın Ucu* romanında ise ordu ile polis kıyaslanmasında ordunun daha anlayışlı ve şefkatli; polisin ise acımasız ve şiddet yanlısı olduğu vurgulanmaktadır (BU, s. 336). Öğrenci olaylarına önce polis müdahale eder, olayın boyutu artınca sıkıyönetim ilan edilip güvenliği ordu devralır. Yüzbaşı Demir, kışlaların öğrencilerle dolduğunu ve iktidarın herhangi bir sorun veya çatışma olduğunda öğrencilere ateş açılması hususunda kendilerine baskı yaptıklarını belirtir. Genç subay, hükümetin bu isteklerini sert bir dile eleştirir.

“İşler çok karıştı. Kışlalar tıklım tıklım öğrenci. Ankara, Üniversite’yi kapatacakmış! Etkileyici, daha kesin tedbirler almamızı istiyorlar, bir çatışma olursa ateş açmamız için sıkıştırıyorlar bizi. Olur mu böyle şey? Çocuklar silahsız, hem düşman mı bunlar? Elbette istemiyoruz. Çaresiz kalırsa, bu gece radyoyla son bir uyarma yapılacaktır” (BU, s. 349). Bir subay da kendilerinden zarar gelmeyeceğini ve bu durumun çok sürmeyeceğini gözaltındaki öğrenciye anlatır.

Vedat Türkali bu konuyu daha ayrıntılı kurgular. Romanda askerin ilk gücü öğrencilerin Tahkikat Komisyonu’nu protesto etmek için toplandıklarında ortaya çıkar. Öğrencilerin protestosunu kontrol altına almak için üniversitenin etrafını saran askerler, öğrencilere karşı hiçbir şiddeti olmazken tam aksine öğrencilerin çemberden çıkıp dağılmalarına göz yummuşlardır (BGTB, s. 523). Polislerin baskısından bunalan öğrencilerin imdadına yetişen askerlere karşı öğrenciler sevinç gösterileri yapmaktadır.

Bunun sevincini yaşayan öğrenciler “yaşasın şanlı ordumuz” sloganlarını atar ve öğrenciler, ordunun polis gibi olmadığını, onların düzeni koruduğunu, halka saygılı olduğunu ifade eder (BGTB, s. 528). Öğrenciler tarafından çıkarılan olayların aslında askerleri mutlu ettiğini Kenan’dan öğreniriz. Başkışı, özellikle bir yarbayın yüzbaşıya halka katı davranılmaması uyarısı yaptığına şahit olur (BGTB, s. 585). Ülke genelinde iktidar partisine yönelik protestolar artınca sıkıyönetim ilan edilir. Sıkıyönetim ilan edilmesine rağmen meydanlardan dağılmayan öğrenciler, Osman Paşa marşını okuyarak askerleri etkilemeyi başarırlar.

“Sıkıyönetim Komutanlığı’nın emrini okuyordu subaylar; hemen dağılmazlarsa ateş açılacaktı... Dağılmayacaklardı... Önce yer yer gösterilen tepki, bütün yığın malı oluyordu bir anda. Bir şeyler daha söyledi subay; teki daha da arttı. Osman Paşa marşına başladılar yine. İkciliği uçup gitmişti Günsel’in. Mızızlık yok, direktmek var sonuna kadar!.. Akıp giden serin bir ırmağa dalar gibi bütün yüreği ile Osman Paşa marşına katıldı birden. Askerler oldukları yerde kalmışlardı” (BGTB, s. 618).

Eserin bu noktasında yazar, ordunun Tahkikat Komisyonu’nu protesto etmek amacıyla meydanlara inen öğrencilerin çıkardığı olayları kontrol altına almasından daha çok ordunun öğrencilerle kaynaştığını vurgular.

Emir gereği askerler sonunda öğrencilere müdahalede bulunurlar (BGTB, s. 620-621). Müdahalede bulunmalarına rağmen eserde orduya ya da askerlere karşı en ufak bir eleştiri söz konusu değildir. Fakat bu durum Genelkurmay Başkanı Rüştü Erdelhun için geçerli değildir. Öğrencilere gösterilen hoşgöründen dolayı Genelkurmay Başkanlığının İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığına uyarıda bulunur. Ayrıca halk arasında öğrencilere ateş açıldığı söylenmektedir (BGTB, s. 656). Anlatıcı, İstanbul’da askerler tarafından açılan ateşin de Adnan Menderes tarafından verildiğini aktarmaktadır.

Genel anlamda askerleri, daha doğrusu ordu kurumunu olumlu gösteren yazar, askerleri polise nazaran gayet şefkatli, vatanperver ve iktidar partisinden soyut gösterir. Hatta olaylar neticesinde ilan edilen sıkıyönetimle asker öğrencileri kışlaya toplar. Burada da öğrenciler askerlerin ciddiyetinden ve saygısından etkilenir ve kışla emniyet kıyaslamasını yaparlar. Yazarın kurgu boyunca askerleri akli başında, ciddi ve yaptığı eylemleri haklı göstermesinin sebebi, darbeyi gerçekleştiren ordunun haklılığını göstermesindedir.

Kördüğüm’de ise ordu ile gençliğin en çok kaynaştığı noktalarından biri, Beyazıt Olayları öncesinde Yıldırım Albay’ın öğrencilere yönelik yaptığı konuşması ve akabinde meydana gelen olaylarda ordunun öğrencilere yönelik gösterdiği olumlu tutumdur. Öğrencilerin Dokuz Subay olayında yer alan askerlere “abi” şeklinde hitap etmeleri dikkat çekicidir (K, s. 81-83). Yazar, ordunun bu süreçte öğrencilere güvenini vurgular.

27 Mayıs ile ilgili romanın birkaç noktasında değinen Ayşe Kulin, olaylarla ilgili çok az yorum yaparken ordu ile gençliğin kaynaşmasına dikkat çeker. Romanda çıkan olaylar esnasında polis ile öğrenciler çatışmaya, yazarın deyiimiyle savaşımaya başladıklarında ordunun öğrencilerin imdadına yetiştiğini ve onları polislerin ellerinden kurtardığını söyler.

Yüşbaşının Oğlu romanında gençliğin orduya yaklaşması farklıdır. Daha önce, romanın anlatıcısı aynı zamanda başkişisi, en yakın arkadaşının annesi Cazibe Hanım’la aşk yaşadığına değinilmiştir. Cazibe Hanım’ın kocası Halim Bey’in Yassıada’da

tutuklanmasından dolayı artık eskisi kadar anlatıcıyla ilgilenmemesi, anlatıcıyı onun kocasına doğal olarak düşman ettirmiştir.

Karşılıklı aşkın son bulduğunu düşünen başkişi kıskançlık krizi geçirir ve kendisini karşıt gücün yani 27 Mayıs'ı gerçekleştiren ordunun safında bulur. Bu bilinçli bir girişim olmamakla beraber tamamen kişisel hırsın bir sonucudur. Gerçekleştirdiği eylemine bir kutsiyet yükleyerek duyarlılığını ortaya koymaya çalışır.

“Atatürk’ün Cumhuriyet’i biz gençlere emanet ettiği, ulu öndere layık olabilmek için Halim Kırımlı gibilerin zorbalığına karşı sokağa dökülmemiz, meydanlara çıkmamız gerektiğini, içimizdeki hürriyet ateşinin ebediyen sönmeyeceğini söylüyordum. Daha ilkokuldayken varlığımızı Türk varlığına armağan eden bizler değil miydik? Şimdi de, nice hürriyet aşığı ve taraftarı yetiştirmiş Mekteb-i Sultani’nin son sınıf öğrencileri olarak Atamızın emanetine sahip çıkmalı, ordu gençlik el ele vermeliydik” (YO, s. 212.).

Yazar, gerek ordu birliklerinden, gerek DP’li milletvekillerinden ve gerekse dönemin öğrenci profilinden oluşturduğu tipleri; içi boş, basit ve küçük düşünen bireyler olarak tasvir eder.

2.3.2. Ordu - İnönü İlişkisi

İsmet İnönü askerî kariyeri ve geçmişi sayesinde ordu tarafından genellikle saygı ve destek görmüştür. İsmet İnönü her ne kadar CHP lideri olarak görünse de o dönemde ordunun nazarında her zaman Batı Cephesi komutanıdır. I. Dünya Savaşı ve İstiklal Savaşı’nda yer alan komutanlarla ilişkilerini her zaman iyi tutmuş ve emekli olanların bir kısmını CHP listesinden meclise taşımıştır. Ordu ile ilişkileri sayesinde 1950 yılında kaybettiği iktidarı geri almak için üst rütbeli bir grup komutanın iktidara müdahaleyi İnönü’ye teklif ettiği fakat İnönü’nün bunu kabul etmediği ortaya çıkmıştır (Kocabaş, 2011: 55). Bu olay, 27 Mayıs’ın düşüncesinin ne zaman ortaya atıldığına dair önemli bir belgedir.

Muhalefet partisi lideri İsmet İnönü’nün ordu ile ilişkileri sürekli tartışılan bir konu olmuştur. İsmet İnönü’nün askerlere olan ilgisi kadar askerlerin de İnönü’ye ilgisi vardır. Darbeyi düşünen subayların müdahaleye meşruiyet kazandırmak için İsmet İnönü’ye ihtiyaç duyar (Ünsaldı, 2008: 66). Darbeye giden süreçte sosyal, ekonomik ve psikolojik zeminin hazırlanması için CHP’nin bir dizi olayları tertiplelediği ve böylelikle ordunun iktidara el koyma hadisesini haklı bir gerekçeye dayandırdığı yönünde iddialar

bulunmaktadır (Bozdağ, 2006: 96). Bu yönde yapılan çalışmalar birbirinden farklı görüşler ortaya koyarken İsmet İnönü'nün darbeden ve ordu içi örgütlenmelerden haberi olduğu genel bir görüştür.

İsmet İnönü'nün darbeye zemin hazırlamak ve ordunun işini kolaylaştırmak için öğrencileri kullandığı fikri, *Tutsak* romanında kurguyla verilir. Öğrencilerin orduya karşı teveccühü bu romanda da belirgindir. Muhalif lider İsmet İnönü'nün iktidara seçimle gelebileceği ihtimalinin kalmadığını anladığından anti-demokrasi uygulamalara başvurduğu belirtilir. Dolayısıyla bu savı güçlendirmek için darbe sürecini başlatan olayların sorumlusu olarak İsmet İnönü gösterilir. Muhalif öğrenci gruplarını hareketlendiren ve orduya darbe için işaret verenin İsmet İnönü olduğu vurgulanırken ordunun da buna hazır olduğu şeklinde kurgulamalar yapılır.

Ordunun İsmet İnönü'den ziyade bir iradesinin bulunduğu romanın sonlarında ortaya çıkar. İhtilal ihtimali güçlendikçe karakterler darbe sonrasını kendi aralarında yorumlarlar ve iktidara el koyacak ordunun milliyetçi bir yönde hareket edeceği söylentisi onları umutlandırır (T, s. 160). Bu söylenti başta Ceren'i umutlandırır. Fakat 27 Mayıs sonrası milliyetçi grupların komiteden tasfiye edildiğini, ordunun İsmet İnönü lehine hareket ettiğini gören Ceren büyük hayal kırıklığı yaşayarak iç dünyasına çekilir.

Karanlığa Direnen Yıldız'da İsmet İnönü'nün ordu ile ilişkileri gayet açıktır. Sevinç Çokum romanında ordunun iktidar partisine, darbeye ve darbe sürecine bakış açısını Binbaşı Kaya ile verir. Kaya Bey; disiplinli, açıktan açığa İsmet İnönü yanlısı, gereksiz yerde konuşmayan bir askerdir. Yazar, ordunun İsmet İnönü'ye olan bağlılığını Binbaşı Kaya'nın eşi CHP'li İncenaz üzerinden vurgular.

“Bizimkisi marazi bir taraftarlık. Paşa neredeyse beşiğimizi sallamışçasına bir bağlılık. Soyaçekim gibi bir hal. Eh, harp sonrası aç karnımızı ama az, ama çok o doyurmuş. Nafakalarımızı o vermiş. Bizi savaştan o kurtarmış. Yani insanımız can kurtarıcı diye, devlet kapısı diye onu bellemiş. Sen ne diyorsun Feriduncuğum, gelin olduğum gece gerdek odamızda bile Paşamızın gölgesi vardı. Kaya'yla balayımızı onun halasının Büyükdere'deki yazlık evinde geçirmiştik. Tuhaftır, neredeyse her odada Paşanın fotoğrafı asılıydı. Yattığımız odada bile. Cumhurreisi olduğu zamanlardan, papyon kravatlı...” (KDY, s. 32). Yazar böylece ordu ile İsmet İnönü arasındaki ilişkinin boyutunu gözler önüne serer.

27 Mayıs Darbesi'ne kadar birçok olayı işleyen Yılmaz Karakoyunlu, 27 Mayıs'ı gerçekleştiren esas kuvveti orduya romanında çok fazla yer vermez. Ordu Topkapı'da İsmet İnönü'ye yapılan saldırı esnasında ortaya çıkar sadece.

“Askerlerin kararlı tavrı, İsmet Paşa'ya yönelen tehdidi balon gibi söndürmüş ve demokrasi ilk kez bir askerî müdahale örneği yaşamıştı. Kafile Şehremini'ne

yaklaşıyordu. Doğması muhtemel ikinci bir saldırıyı önlemek için, yol boyunca askerlerin süngü taktığı görülüyordu. Hepsinin gözleri gülüyordu. Batı Cephesi kumandanının emniyetini sağlamak için ordu, şartların gerektiği idrakte kendisini görevli saymıştı” (YMK, s. 400).

Yazar gerekli mesajı burada verir. Ordunun İsmet İnönü’yü Batı Cephesi kumandanı olarak gördüğünü ve onun yanında yer aldığını vurgular.

2.3.3. Ordu - Menderes İlişkisi

İsmet İnönü’nün orduyla ilgili bazı düzenlemeleri, ülkede yaşanan ekonomik buhran, subayların iktidara karşı memnuniyetsizliği gibi faktörler ortadayken Demokrat Parti bir umut olarak iktidara gelir. Ordunun büyük bir kesimi de DP’yi benimser ve destekler (Özdağ, 2004: 21-22). DP iktidarıyla özlük haklarının ve ekonomik durumlarının düzelmesini umut eden ordu mensupları, çok partili sistemle beraber bu tarz sıkıntılarının giderileceğine inanmaktadırlar (Karpat, 2012: 140). 1950 yılında tüm kesimlerin umudu olarak iktidara gelen DP’nin ordu birlikleri arasındaki taraftarları daha çok alt kademedekilerdir (Kocabaş, 2011: 54). Üst kademesi CHP taraftarı olan orduya kapsamlı bir tasfiye düşünen Adnan Menderes vakit kaybetmeden uygulamaya geçer ve bundan dolayı orduyla ilk kez karşı karşıya gelir.

DP iktidarının ilk yıllardaki birkaç uygulaması ordu mensuplarını ziyadesiyle rahatsız eder. İktidar partisinin, ezanın aslına dönüştürülme hadisesini laiklik karşıtı bir hareket olarak yorumlayan ordu, DP’ye karşı mesafeli durmaya başlar. Bu olay bir kırılma noktasıdır, darbe sebepleri arasında gösterilir (Kocabaş, 2011: 86). Ayrıca bir türlü iyileştirilemeyen alt rütbeli subayların DP’ye karşı hoşnutsuzluğu giderek çoğalmış ve müdahaleyi gerçekleştirecek grupların giderek güçlenmesine sebep olur. Öte yandan bazı ordu mensupları DP’nin orduyu ve subayları hakir gördüğü, değersizleştirdiği yönünde fikir birliği yapar ve muhalif bir tutum içerisine girerler (Karpat, 2012: 144). Ordu; İsmet İnönü, üniversite gençliği ve basınla ortak bir muhalefet yaparak bunu 28 Nisan ile Kızılay olaylarındaki duruşuyla gösterir.

Romancılar, 27 Mayıs’ı romanlarında anlatırken Adnan Menderes ile ordunun ilişkisine de değinirler. *Tutsak* romanında Emine Işınsoy, Adnan Menderes’in iktidar döneminde yaptığı hataları sıralarken onun orduyu yanından uzaklaştıracak hamlelerde bulunduğunu eleştirel bir dille ifade eder. Romanın kişilerinden Doktor Şaban, bir

zamanlar subayların maaşının iyi ve ziyadesiyle itibarlı olduğunu fakat Menderes'in her geçen gün orduyu hem maddi hem manevi yönden itibarsızlaştırdığını aktarır (T, s. 55). Yazar, ordunun iktidar partisine sürekli mesafeli durmasının bir nedenini maddiyata bağlar. Benzer durum tespitini Sevinç Çokum da yapar.

Sevinç Çokum, ordunun iktidar partisine tavrını ortaya koyduktan sonra artık siyasetten uzak kalamayacağını belirtir (KDY, s. 48) ve ordunun darbeye giden süreçte nasıl muhalifleştiğine yer verir. Anlatıcı, ordunun halktan koparak sınıflaştığını ve halktan ayrı refah bir hayat yaşadıklarını belirtirken yanı başında güçlenen, zenginleşen Demokrat Partililerden hoşlanmadığını vurgular. Yazar ordunun Demokrat Parti karşısında arka plana itildiğinden darbe yaptığını ileri sürer.

“Onlar resmigeçitlerin, baloların, orduvelerinin, subay mahfellerinin çoktandır halktan kopmuş, unutulmuş insanlarıydılar. Hayır unutulmamışlardı da onların yanı başında yeni bir sınıf zuhur etmişti. Seçkin ailelerin güler yüzlü demokrat çocukları nasıl olduysa öne geçmişlerdi. Büyük kalabalıkları onların kılıç kuşanmış kumandanlarından daha bir ustalıkla, kıvraklıkla devralmış bir sınıf. Eşraftan beylerin, yarı Avrupalı yarı Müslüman çocukları uzun Cadillacları, siyah frak ve silindir şapkalarıyla her şeyi sahiplenmiş görünüyorlardı. Hatta milleti de sahiplenmişlerdi. Kolay değil tabii... Kahramanlık türküleriyle, geçmişin destanlarıyla yoğrulmuş askerler, o şehit ve gazi çocukları cedlerine layık olabilmek için ya savaşıyor ya da ihtilal yapacaklardı.” (KDY, s. 66). Ordunun, ülkenin geleceğine dair tedirginliklerden ziyade kurumsal statüden oluşan kaygılar kurgulanır.

Yazar, Adnan Menderes'in ise orduya çok fazla güvendiğini örnek olaylarla aktarır. Romanın olumlu karakterleri, romanın gerçek kişilerinden Peyami Safa'ya “üstad” diye hitap eder. Peyami Safa, 27 Mayıs'tan bir gün önce Adnan Menderes'in Eskişehir gezisinde bulunur ve orduevindeki ziyafete katılır. Oradaki bir grup albayın Başvekil'e çok sıcak ve gereğinden fazla yakınlık göstermelerinden şüphelenen Peyami Safa, Başvekil'e “Sayın Başvekilim, burnuma kötü kokular geliyor” şeklinde uyarıda bulunur (KDY, s. 148). Yazarın romanında “üstad” diye hitap ettiği Peyami Safa'ya karşı derin bir saygısı ve sevgisi bulunmaktadır. Bundan dolayı Safa'yı darbenin olacağına dair birtakım sezgilere sahip güçlü bir karakter şeklinde çizmiştir.

Romanın sonlarına doğru Adnan Menderes'in orduya çok güvendiğini fakat güvenin sonu hüsrarla bittiğini açıklayan Yılmaz Karakoyunlu'ya Nilüfer Kuyaş da katılır. Kuyaş'ın roman kişileri her yönüyle 27 Mayıs'ı ele alırken hükümetin orduya duyduğu güven sebebiyle darbeyi geç fark ettiği noktasında Karakoyunlu'yla birleşirler (YB, s. 104). Enver ile Muhip orduda ciddi rahatsızlıkların olduğunu ve iktidara müdahale konusunda ihtilafa düştüklerini tartışırlar. Bu tartışmada, Genelkurmay

Başkanı Rüştü Erdelhun'un Adnan Menderes'ten yana olup olası bir darbeye karşı olduğu, bir kısım subayların ise müdahaleden yana olduğu ortaya çıkar (YB, s. 66). Müdahalenin bu yönden ihtilafı, Demokrat Parti'nin kuruluşundan bu yana olduğu dile getirilerek belirtilir (YB, s. 552). Özellikle Adnan Menderes'in Eskişehir'e indiğinde selam duran askerlerin birden Menderes'e sırtını dönmesi ise geri dönülemez bir yola girildiğinin göstergesi olarak kabul edilir ve kurgulanır. Öte yandan 27 Mayıs öncesinde Cemal Gürsel'in Ethem Menderes aracılığıyla Adnan Menderes'e bir mektup yolladığı, mektupta Adnan Menderes'in Cumhurbaşkanı olması gerektiği ifade edilir (YB, s. 209). Roman kişileri Ethem Menderes'in mektubu Adnan Menderes'e gösterip göstermediği konusunda tartışılır.

27 Mayıs'tan hemen önce Cemal Gürsel'in Ethem Menderes aracılığıyla Başvekil'e Cumhurbaşkanı olması ve Celal Bayar'ın da dinlenmesi yönünde bir mektup yazdığı *Ben Bu Adamı Sevdim* romanında da söz konusu edilir. Başvekil'in bu isteği reddettiği belirtilir (BBAS, s. 131). Fakat Başvekil'in mektubun tamamını görmediği ve tam olarak Celal Bayar'ın ne gibi tavsiyelerde bulunduğu dair bir fikri olmadığı Yassıada mahkemelerinde dile getirdiği vurgulanır (BBAS, s. 198).

Adnan Menderes'in orduya güvendiğini ve orduyu sevdiğini romanın birkaç yerinde örneklendiren İsa Yılmaz, 27 Mayıs öncesinde, Eskişehir'de Menderes'i karşılayan askerlerin Başvekil'e sırtını döndüğünü söyler (BBAS, s. 147). Adnan Menderes'in ordunun bu hareketine çok şaşırdığına değinen yazar, Menderes'in gerçekleri görmesi için geç kaldığına inanır. Ayrıca dokuz rütbeli subayın hükümete müdahale hazırlığında olduğu iddiası Adnan Menderes'e ulaşınca gerekli tedbirleri almadığına, bunun da Menderes'in orduya çok güvendiğinden kaynaklandığına vurgu yapan yazar, Celal Bayar'ın Başvekil'i uyardığı ve gerekli tedbirleri alması gerektiği konusundaki dikkatleri de kurgusuna ekler (BBAS, s. 104). Adnan Menderes'in, ordunun memleketi için çalışan bir Başvekil'e karşı bir müdahale yapmayacağına inandığını belirten amlatıcı, bundan dolayı Eskişehir'de askerlerin karşılama esnasında kendisine sırtını dönerek yaptığı protestoya anlam veremediğini söyler (BBAS, s. 18). Yazar kurgusuna eklediği bu örneklerle, Adnan Menderes'in gerçekten de ordudan herhangi bir müdahale beklemediği tezini güçlendirerek roman boyunca bu olguyu sıcak tutar.

2.3.4. 27 Mayıs'ın Subayları

27 Mayıs Darbesi otuz yedi subayın emir komuta zinciri dışına çıkıp hareket etmesiyle gerçekleşmiştir. Subaylar, nasıl ki ülkenin dar boğaza girdiği 1946 yılında CHP'ye karşı DP'yi desteklemişlerse 1960 yılında da DP'ye karşı CHP'yi desteklemekle kalmayıp aynı zamanda hükümete el koymuşlardır. Subayların büyük umutlar beslediği Demokrat Parti'ye karşı hoşnutsuzluğu 1955 yılında iyiden iyiye artar. “Bu yıllarda subaylar aldıkları ücretle ortalama bir yaşam standardını yakalayamamakta hatta düşük maaşlarından dolayı evlenememektedir. Genç subaylar arasında DP'ye karşı var olan sessiz muhalefet 1957 seçimlerinden sonra oldukça artar” (Kahraman, 2015: 92). Öte yandan çok partili rejime sıcak bakan subaylar, DP-CHP çekişmesini tecrübe ettikten sonra sistem hakkında tartışmaya başlarlar (Akyaz, 2002: 58). Subaylara göre tek çıkış noktası rejime müdahale etmektir. Hükümete karşı yasadışı faaliyetlerde bulunan subaylar, 1960'ta yaşanan bir dizi hadiseyi çok iyi değerlendirerek Demokrat Parti hükümetini iktidardan uzaklaştırır.

Subayların iktidara müdahaleyi tertiplelediğine ve önceden bir oluşum içerisinde olduğuna dair görüşler *Yaraya Tuz Basmak* romanında kurgulanır. 27 Mayıs'ı gerçekleştiren ekibin romanın ana merkezinde yer aldığı ve olayların bu ekip etrafında gerçekleştiği *Yaraya Tuz Basmak* adlı romanında Kore Savaşı'ndan başlayarak 27 Mayıs ve sonrasına kadar hareketin, asıl amacından saparak Menderes'i iktidardan alınma olayına nasıl dönüştüğünü anlatılır.

Roman, Kore Savaşı ile başlar. Ordunun Kore Savaşı'na katılmasından dolayı subaylar rahatsızdır (YTB, s. 29). Ordu bu rahatsızlığını iktidara karşı gizliden yürüttüğü faaliyetlerde dile getirerek iktidara müdahaleye dayanak oluşturur (YTB, s. 169). İktidara el koymak için bir grup yüzbaşının teşkilatlandığı görülürken diğer muhalif çevrelerden de destek gelir (YTB, s. 222). Başkişi Yüzbaşı Demir'in de içinde bulunduğu grup, kısa sürede teşkilatlanıp Ankara ve İstanbul'da çeşitli görevler almışlardır (YTB, s. 261).

Ordu içinde de birtakım sorunlar olmasına rağmen, kurulan gizli teşkilatın Demokrat Parti idaresindeki iktidarı devireceği kararlılığı Zizi lakaplı Binbaşı'nın sözlerinde gözlemlenir (YTB, s. 278). Ayrıca ordunun bir grup üst rütbelisi bu süreçte

İsmet İnönü'yü ziyaret ederken (YTB, s. 284), subayların da olaylarda etkin rol oynadığı kurgulanır.

27 Mayıs'a kadar subaylar arasında birçok tartışma yaşanır. Romanda ihtilâl komitesinin başını çeken Zizi Yüzbaşı, tartışmaların derinliğinden uzaktır. Hedeflerinin bir an önce Demokrat Parti'yi iktidardan uzaklaştırmak olduğunu ifade eder. "Oğlum, ben onu bunu bilmem, vazifemiz memleketi şu politika çakallarından temizlemektir. Önce onları silip süpüreceğiz. Bunu becermeden sonrasının münakaşını yapmak, abesle iştiğal yahu" (YTB, s. 278). Fakat öte taraftan komitenin akli başında askerleri tarafından daha akılcı öneriler ortaya konur. 27 Mayıs öncesinde ve sonrasında neler yapılacağı üzerine tartışmalar sürer. Darbe için kurulan komite toplantı için Ankara'da toplanır ve Binbaşı Erkanlı yapılacak darbenin zorbalığa dönüşmemesi konusunda uyarılarda bulunur.

"İhtilâl zorbalığa dönüşmemelidir, hele öç gösterisine, asla! Karmakarışık işleri, ne 'makamında' delik deşik edilmiş başbakanlar düzeltebilir, ne sokaklarda sürüklenecek general cesedleri. Suçlu kimse, yüksek mahkemelere çıkarılmalı, 'usûlüne uygun' yargılanarak hakettiği cezayı yemeli... Gaye milli birliği gerçekleştirmektir. Temellerinde cesedler yatan bir ihtilâl gayesiyle zıtlaşır, başarıya ulaşamaz. Zulümle, cinayetle başlayan ihtilâller, ihanetle, hüsrarla, felaketle sonuçlanır. Zinhar bu hale düşmemeliyiz. Zinhar" (YTB, s. 293).

Komitedeki askerlerin çoğunluğu bu fikri savunur ve gayenin milli birliği oluşturmak olduğunu vurgularlar. Yazar, yapılacak darbenin iyi niyetini ve maksadını göstermeye çalışır.

İzmir'in İçinde adlı romanda da subayların örgütlendiği görülür. Eserde olumlu asker tipi başkışı Emre'nin eniştesi Yarbay Sabri Tezen'dir. Yarbay, önemli bir görev için İzmir'e gelir. Görevi ise darbe gerçekleştirildikten sonra Cemal Gürsel'i ihtilâlcuların lideri olması için Ankara'ya götürmektir. Tam bir emir adamı olan Sabri Tezen, bu konu hakkında başta karısı olmak üzere ve ailesine asla bir kelime etmez (İİ, s. 269). Darbenin aylar öncesinden tertiplendiği kurgunun bu noktasında anlaşılmaktadır.

Emine Işınsu *Tutsak* romanında, darbeyi gerçekleştiren subayların gerekçesini, bir türlü iyileştirilmeyen özlük haklarına ve maaşlarına bağlar. Subayların bir zamanlar maaşının iyi, itibarlı bir konuma sahip olduğuna dikkat çeken yazar, Menderes'in bunu göremediğine değinir. Nilüfer Kuyaş da benzer noktaya dikkat çeker. Subaylar hakkında tartışma yoğun bir şekilde roman kişileri arasında geçer. Yazar, ordunun subay maaşlarının düşüklüğünden, hükümetin baskıcı politikalarına ve gelir adaletsizliğine

varan bir dizi sorunlardan rahatsız olduğuna dikkat çeker (YB, s. 104-105). Ayaşlı ise genç subayları diğer erlerden ayırarak eleştirir ve onları merhametsiz bulur (PBT, s. 135-136). Romanda darbe sonrası ordu kendi içerisinde ihtilafa düşer. Binlerce subay emekliye sevk edilirken, darbeyi gerçekleştiren subayların aslında bir birlik olmadığını ifade eder (PBT, s. 144). Yazar 27 Mayıs'ı gerçekleştiren subayları sert bir üslupla eleştirerek kurgular.

27 Mayıs öncesi gerçekleşen olaylarda subayların rolüne dikkat çeken Vedat Türkali, onları “kurtarıcı” olarak çizer. Romanın sonlarına doğru ülkedeki sıkıyönetimin etkisiyle askerlerin öğrencileri alıp kışlaya götürdüğünü kurgularken subayların yardımseverliğine dikkat çeker. Subayların öğrencileri korudukları eserin olumlu karakterleri tarafından aktarılır (BGTB, s. 673). Yazarın ordu birlikleri arasında özellikle subaylara dikkat çekerek sürekli olumlaması, 27 Mayıs'ın baş mimarları olmasına bağlanabilir. Çünkü yazarın nazarında 27 Mayıs bir devrimdir. Genel anlamda yazar, askerlerin öğrencileri, öğrencilerin de askerleri kardeş olarak gördüğünü romanın kurgusunda açıkça verirken ordunun öğrencilere karşı yanlış bir tutumu varsa da bunun sorumlusunun Adnan Menderes olduğunu aktarır.

İktidar-muhalefet çekişmesini, 27 Mayıs öncesi ve sonrası halkın, ülkenin ve ordunun durumunu anlatan *Ben Bu Adamı Sevdim* romanı, daha çok Adnan Menderes ve arkadaşlarının idamı çerçevesinde kurgulanmıştır. Ordudaki bir kısım subayların DP'nin iktidara gelir gelmez İsmet İnönü'den yana tavır takındığı söz konusu edilir (BBAS, s. 63). Romanda, subayların baştan beri darbeyi düşündüğü ifade edilerek Menderes'in subayların kurmuş olduğu gizli komiteyi göremediği vurgulanır.

Yüzbaşının Oğlu romanında başkişiye, okul yıllarında “sefil” ve “yüzbaşının oğlu” lakapları takılmıştır. Bu romanda çalışmamızla ilgili ilk göze çarpan tip, başkişinin “darbeci subayın tekiydi” dediği babası Yüzbaşı Hasan'dır (YO, s. 78). Romanın geneline baktığımızda babasıyla ilgili menfi düşünceleri bulunan anlatıcının, onunla ilgili andığı tek olumlu durum, lise çağlarında sevdiği kadının kocasını idam infazından kurtardığından duyduğu minnet sevgisidir. Anlatıcının asker babasıyla aynı zamanda asker olmasından dolayı küçük düşürücü ifadeler kullanması, askerlik düzeninin işleyişiyle ilgili bazı hususiyetleri alaya alması dikkat çekerken; askerlik kurumunu, kurgusuna yerleştirdiği fıkayla ahlaksızlaştırması, yazarın bize düşün dünyası hakkında da ipuçları vermektedir. Bu romanda subay tipi olan Yüzbaşı Hasan

üzerinden subaylar olumsuzlar. Aslında yazar; orduyu, Menderes'i ve birçok olayı ironik bir dille eleştirir.

Subay olan babasının “Düztaban Hasan” lakabıyla anıldığını belirten anlatıcı, ihtilâle oldukça hevesli olduğunu belirtir. Babasının “Göreceksin bak neler olacak! Babanla gurur duyacaksın” dediğini ve ihtilâl yapacaklarını yıllar sonra anladığını aktarır: “Şimdi, babamın boyundan büyük işlere neden ve nasıl kalkıştığını anlamaya çalışıyor ve onunla gurur duymuyorum.” Yazar oluşturduğu tip üzerinden 27 subaylarını eleştirir.

2.3.5. Harp Okulunun Yürüyüşü

Aynı zamanda Harbiye olarak da bilinen Kara Harp Okulunun 27 Mayıs Darbesi'nin gerçekleşmesinde etkisi büyüktür (Karpaz, 2012: 198). 27 Mayıs'a giden süreçte iktidar partisinin Harp Okulu aleyhine bir dizi uygulama yapılacağı söylentisi Harbiyelileri oldukça rahatsız etmekte ve gerilen ortamın dozajını üst seviyeye çıkartmaktadır. Ayrıca öğrenci olaylarında birçok öğrencinin öldüğü söylentisi genç subayların iktidar partisi karşıtlığını pekiştirmektedir. DP hükümetini protesto etmek için 15 Mayıs'ta sessiz bir yürüyüş yapan Harbiyeliler, daha sonra darbenin olacağına dair ciddi emareleri olan 21 Mayıs 1960'ta bir yürüyüş daha gerçekleştirirler (Demirel, 2011: 340-369). Bu yürüyüş, DP hükümetinin ordu üzerinde artık ciddi bir tesiri bulunmadığını göstermiştir.

27 Mayıs sürecinin öncesini kurgulayan bazı romancılar bu konuyu ele alıp tartışmadan sadece değinmişlerdir. *İzmir'in İçinde* romanında Harbiyelilerin sadece protesto ettiği ifade edilirken (İİ, s. 291), *Ben Bu Adamı Sevdim*'de ise aynı bilgi paylaşılır ve Adnan Menderes'in en yakın arkadaşı Ethem Menderes'e dikkat çekilir. Yürüyüşe katılanların arasında Ethem Menderes'in olduğu dile getirilir ve onun Adnan Menderes'e karşı ihanet içerisinde olabileceği şüphesini uyandırılır.

İhtilâl Süvarisi adlı romanda da yürüyüşle ilgili tarihî bilgiler mevcuttur. 27 Mayıs öncesinde orduyu hareketlendiren söylentilere yer veren roman, Harp Okulu öğrencilerinin topluca imha edileceği söylentilerini örneklendirir. Harbiyelilerin yürüyüş olayını 27 Mayıs'ın ayak sesleri olarak yorumlayan yazar, tarihî gerçeklere işaret eder. İktidar partisini protesto etmek amacıyla yürüyüş yapan Harbiyeliler, halk

tarafından ihtilalin habercisi şeklinde yorumlandığı bilgisi *Yeni Baştan* romanında da görülür (YB, s. 43). Özellikle bu yürüyüşten sonra ortamın iyice gerildiğine vurgu yapılır.

2.3.6. Çözümün Adresi Ordu

Ordunun üniversite ve muhalefet partisiyle temasları, iktidar partisine bakış açıları, genel durumu tarihsel yönden önceki başlıklarda anlatılırken 27 Mayıs sürecindeki çıkan olaylardaki rolüne de değinilmiştir. Attilâ İlhan, Samim Kocagöz ve Vedat Türkali'in gerginleşen ortamda orduyu tek çözüm adresi olarak görmelerinden dolayı bu üç yazarın konu hakkında değerlendirmeleri bu başlık altında işlenecektir.

İzmir'in İçinde romanının geneline baktığımızda orduyla ilgili sürekli bir olumlama çabası vardır. Başkişi Emre'nin babası emekli bir asker olması hasebiyle ordu meselesi çokça yer almaktadır. İlk başta orduda baskı olmadığı, bilakis sevgi, saygı ve disiplinin olduğu anlatılır (İİ, s. 43). Askerlerin sabırlı olduğunu fakat sabrının da taşıdığı noktada askerlerin vatan namına her şeyi yapabileceğini ifade eden emekli Albay Nazif Tınaztepe, daha romanın başlarında darbenin olacağını imler. Askerin ruh halini başta olmak üzere, işleyişini, disiplinini, vatana olan sevdasını ve halkçı yapısını genellikle başkişi Emre'nin babası emekli Albay Nazif Tınaztepe aktarır. Ordu gerekirse ülke yönetimine de el koyabileceğini yine ilk olarak emekli albay açıklar. Yazar, ülkedeki kötü gidişatı durdurmanın tek çözümü olarak orduyu gösterir.

Benzer çözüm önerileri Attilâ İlhan'ın *Kurtlar Sofrası* adlı romanında da görülür. Yazar, romanın olumlu karakterlerinden Hüsnü Faik ile tek çözümün ordu olduğunu açıklayarak vurgular.

“Bu memlekette meşrutiyeti de, cumhuriyeti de tahakkuk ettiren, askerlerdir. Bu adamlar diktatörlük temayüllerini millete cebren kabul ettirmekte ısrar ederlerse, hiç şüphesiz demokrasiyi de askerler tahakkuk ettirecektir. Çünkü askerler zedegân sınıfından seçilmiştir bizde, halk çocuklarıdır, Ordu'muz bir halk ordusudur, Mustafa Kemal bir gümrük memurunun oğluydu. Hatırlasan!... Onları uyandırmak matbuatın vazifesidir, işte o kadar! Asıl biz, münevverle amele, gençlikle asker ve bunların her birisi arasındaki irtibatları, tesis etmekle mükellefiz. Zor elbet bunu yapmak, üstelik belalı: Ama büyük feda-yı nefsler zamanı geldi. Bunlar fevkalade günler artık” (KS, s. 615).

Attilâ İlhan ülkedeki kötü gidişatın orduyla çözüleceğini, basın da orduya destek vermesi gerektiğini belirtir. Yazar, 27 Mayıs öncesi ordu ile basının ittifakını bu şekilde anlamlaştırır.

Bıçağın Ucu’nda Attilâ İlhan, bizlere düşünce dünyasını daha çok Miralay Ferid ile Yüzbaşı Demir arasında gerçekleşen diyaloglarda verir. Miralay Ferid, hükümetin bu gidişatına son verecek birilerinin orduda mutlaka olduğunu vurgulayarak ülkenin girdiği dar boğazdan ordunun çıkaracağını söyler (BU, s. 208). Yüzbaşı Demir, gizli bir görev için İstanbul’a geldiğini Suat’a anlatır. Suat zamanla ülke namına ordunun bir girişimde bulunacağını sezer. Suat, işçi sınıfından bağımsız bir örgütlenmenin başarısına inanmaz.

Maddi imkânın kısıtlılığından pansiyonerliğe başlayan Suat, evin bir odasını Yüzbaşı Demir’e kiralar. Bu esnada kendilerini ziyarete gelen dayısı Miralay Ferid Yüzbaşı Demir’le de tanışmış olur. Bir Cumhuriyet döneminin asker tipini temsil ederken biri de 27 Mayıs’ı gerçekleştirecek ordunun temsilcisi olur ve fikir alışverişlerinde bulunurlar. Birçok konu hakkında tartışan bu ikili, ordu hakkında da konuşurlar. Ordu olarak bir devrim başardıklarını fakat Mustafa Kemal Atatürk’ün ölümünden sonra parti olarak ülkeye ihanet ettiklerini söyleyen Yüzbaşı Demir, Miralay Ferid’i etkileyerek birçok konuya temas eder.

“Asker olarak, yaman bir devrim yapmıştınız Albay’ım, haklı, tarih bakımından gerekli, ama parti olarak ihanet ettiniz bu devrime, ülkelerinizin bütününe gerçekleştirecek yerde, Mustafa Kemal’in ölümünden sonra, işi tatlısu faşistliğine döktünüz: Hençlerde devrimci ruhu öldüren kim? Aydınları, sanatçıları kısıtlayan? Basının evcilleştirilmesi ne zaman başladı? Menderes’ten çok önce, daha İnönü, sizin parti işin başındayken” (BU, s. 227).

Kurgunun sonlarına doğru yazar ordunun diktaya mı gireceğini yoksa kendi onurunu ve demokrasisini kurtaracağı konusunda Suat’ı düşündürür. Yazar, bu noktada iktidar partisinin diktası karşısında ordunun kendi dinamizminden kaynaklı devrimci ve halkçı hüviyetini kullanarak duruma el koyacağını vurgular.

Bir Gün Tek Başına’da Kenan ile Günsel arasındaki aşk yeni yeni başlarken arka planda ülkenin durumu ve iktidar partisinin gidişatı eleştirilir. Kenan ve Günsel’in Baba’yı ziyaret esnasında konu ülkenin gündeminden açılır ve Demokrat Parti iktidarının yaptığı yanlışlar üzerine konuşulur. DP’nin ülkeyi Amerikan üsleriyle dolduklarını iddia eden Baba, Demokrat Parti iktidarının yaptığı bu tür yanlışlara birilerinin “dur” demesi gerektiğini vurgular. “Belki namuslu askerlerimizin gözlerini

açar bu gidiş, dedi. Tek umut onlarda görünüyor” (BGTB, s. 124) diyen Baba romanının ilk bölümünde 27 Mayıs’ı haberdar ederken orduyu tek çözüm adresi olarak görür.

Çözümün adresini orduda görenlere nazaran *Çıplak ve Yalnız*’ın kişilerinden Yasemin Hanım orduyu “zorba” şeklinde niteler. Ayrıca askerlere aşağılayıcı ifadeler kullanan Yasemin Hanım idam edileceklere karşı bir acıma duyar. Öte yandan eserin geneline baktığımızda yazarın aslında orduya karşı bir eleştirisi söz konusudur. Eserin sonlarında başkişinin amcasıyla ilgili gerçekleri amcasının ve Gazeteci Hikmet’in ruhunun yardımıyla öğrenirken köylerinde toplu mezar olduğunu öğrenir. Bu toplu mezarın sakinlerinin amcasının köyünün eski sahipleri olduğu ortaya çıkar. Toplu katliamı gerçekleştirenlerin ordu olduğunu öğrenir ve yazar, devletin eşkıyalığa soyunduğunu iddia eder. Bu noktada yazarın 27 Mayıs üzerinden orduya getirdiği olumsuzlamalar, Gölevi’ndeki mezalimin hikâyesinin kurgusunun sonuna yerleştirmesiyle güçlendirir.

2.4. EMNİYET TEŞKİLATI

Demokratik ülkelere baktığımızda emniyet teşkilatı doğrudan iktidar partisine bağlı bir kurumdur ve yetkileri iktidar partisinin iç güvenlik politikasına göre şekillenir. İktidarlar kendi iç güvenliğini sağlama adına emniyet teşkilatından oldukça faydalanmaları olağandır. Emniyet personeli ülkenin iç güvenliğini korumanın yanında iktidarı da doğrudan korumak zorundadır. Böylelikle iktidar partisinden gelen emirleri haklı ya da haksız yerine getirdiğinden zor dönemler yaşamaktadırlar. Demokrat Parti döneminde de emniyet teşkilatı açısından zor dönemler olmuştur.

Demokrat Parti döneminin özellikle son iktidarı yıllarında sıkıntılı süreçler yaşayan Türk polisi muhalif kesimler tarafından sürekli eleştirilmekte ve iktidar partisinden yana gösterdiği tutum birçok kesimi rahatsız etmekteydi. Polisin tamamen DP’ye bağlandığı söylentileri ve 27 Mayıs öncesi çıkan olaylar başta DP’yi olmak üzere emniyet teşkilatını oldukça yıpratmıştır. Polislerin öğrenci olaylarındaki tutumu ve öğrencilerle çatışmaya girmesi, döneminde en çok tartışılan olay olmuştur.

“Öğrencilerin polise taşlarla saldırmaları polisi oldukça şaşırtmıştır. Çünkü Türkiye, öğrenci olaylarına yabancıydı. Gösterilerin çatışmaya dönüşmesi ve beklemedikleri bu saldırılar karşısında polis kuvvetleri oldukça zor anlar yaşamıştır. İşin acı tarafı polis teşkilatı içerisinde bu tür toplumsal olaylara müdahale edebilecek bir

birim mevcut değildi. Gerek 6/7 Eylül Olayları sırasında gerekse 28–29 Nisan olaylarında polisin hem sayısal anlamda hem de araç-gereç yönüyle ne kadar yetersiz olduğu apaçık gözler önüne serilmiştir. Özellikle İstanbul ve Ankara öğrenci olaylarında polis, kalabalıkları kontrol etme ve dağıtma konusundaki yetersizliğini şiddet kullanarak telafi etmeye çalışmıştır. Bu nedenle polis adeta olayların müsebbibi ve ‘istibdat rejiminin’ tetikçileri muamelesi görmüştür. Sanki bir adım ötelinde iktidarı devirip ‘hürriyet’e kavuşacaklarına inanan/inandırılan kalabalıklar, karşılarında en büyük engel olarak polisi görmüşlerdir” (Dikici, 2009: 88).

Polis teşkilatının iktidar partisi tarafından yönlendirilmesi romancıların da dikkatini çekmiş ve dönemin polis algısını kurgusuna yerleştirmişlerdir. Özellikle 27 Mayıs’ı bir devrim şeklinde kurgulayan romancılar Türk polisini olabildiğince olumsuzlayıp kurgulamıştır.

Bu konuda ilk incelemeye aldığımız Attilâ İlhan’ın romanlarında, tek bir olumlu polis yoktur. Hatta *Kurtlar Sofrası* romanındaki gazeteciler olayları çözümlemede polislerden daha gayretlidir. Attilâ İlhan, emniyet yetkililerini ülkedeki yolsuzlukları açığa çıkartma ve cinayetleri çözmeye açısından gazetecilere göre daha pasif konumda kurgular. *Bıçağın Ucu*’ndaki polisler *Kurtlar Sofrası*’ndaki polislere göre daha aktiflerdir fakat daha acımasızdırlar. Bu romanda polisler ilk olarak “Şubat” bölümünün girişindeki haberde karşımıza çıkar. Habere göre polislerin CHP Konya İl Örgütüne katılan halka sert müdahaleleri bulunmakta ve iktidar partisi çıkarlarına göre hareket etmektedirler (BU, s. 87). CHP’ye binlerce öğrencinin üyelik yaptığını gösteren bir başka haberde, yine polislerin muhalif konumundaki CHP’lilere baskı uygulanmaktadır (BU, s. 185). Romanın olumlu kahramanlarının bir kısmı, polislerden endişe duymaktadır (BU, s. 94). Öte yandan Beyazıt olayları anlatılırken polislerin acımasızlığı tasvir edilir. Anlatıcı, özellikle atlı polislerin öğrencilere düşmanca davrandığını söyler (BU, s. 335). Yazar, polisleri kurgunun bu noktasında karşıt güç olarak çizer ve olabildiğince olumsuzlar.

Romanda polislerin acımasızca davrandığı iddia edilirken ordunun şefkatli ve adil yönüne vurgu yapılır (BU, s. 336). Ordunun ciddi ve adil bir kurum olduğundan uyarılarına herkesin itirazsız riayet ettiği, polislerinse ülkenin değil iktidar partisinin çıkarlarına gözetip muhaliflere sert müdahalelere başvurması roman kahramanları tarafından eleştirilir (BU, s. 417). Zaten romanda görülen Miralay Ferid ile Yüzbaşı Demir de olumlu tiplerdir ve orduya bağlılardır.

Sırtlan Payı’nda polisler sadece bir defa gözükür. Miralay Ferid rahatsızlığından dolayı Suat en yakın karakola başvurarak yardım ister. Polisler de başkişiyi

tanıdıklarından ve sevdiklerinden, gereken yardımı ve ilgiyi hemen gösterir ve hastaneye sevk ederler (SP, s. 457). Fakat iyi polisler karşımıza çıktığında iktidarda Demokrat Parti yoktur artık, 27 Mayıs sonrası kurulan hükümet vardır. İktidar partisi dönemindeki polisleri olabildiğince olumsuzlayan yazarın 27 Mayıs sonrası polisleri olumlu bir izlenimle çizmesi oldukça manidardır.

Yaraya Tuz Basmak romanında polisleri öğrenci olaylarında görürüz. Beyazıt olaylarında gerek hocalar gerekse öğrenciler polis tarafından olumsuz muamelelere maruz kalırlar (YTB, s. 308). Emniyet teşkilatı mensupları 27 Mayıs öncesi acımasız, zorba, kaba olduklarına dair bir profil çizilirken 27 Mayıs sonrası polislerde böyle bir olumsuz çizimin olmadığı bu romanda da görülür.

Bir Gün Tek Başına adlı romanda ise polislerle ilgili olumsuzluklar romanın daha ilk sayfalarında kendini gösterir. Başkişi Kenan'ın polislere ağır bir şekilde hakaret ettiği ilk sayfalarda görülürken, başkişiye göre insanları kalıba sokan aslında yasaklar olduğu ve yasakların da uygulayanın polis olduğu belirtilir (BGTB, s. 21). Polislerin kirli işlerin içinde olduğu sezdirilir. Başkişi Kenan'ın yakın arkadaşı ve iktidar partisine yakınlığıyla da bilinen eserin olumsuz tiplerinden Rasim'in kirli işler çevirdiğinden polisleri mutlaka tanıdığı aktarılır (BGTB, s. 96). Fakat polislerin gerek öğrenciler tarafından gerekse CHP tarafından tertiplenen kongrelere yaptığı baskınlarla daha ön plana çıkartılır.

İlimler Akademisinin Talebe Cemiyeti Kongresi'ne baskın düzenleyen polisler (BGTB, s. 173) daha sonra Zeytinburnu CHP Kadınlar Kongresine de baskın düzenler ve kongredeki kadınlara sözlü tacizde bulunurlar (BGTB, s. 265). Bir diğer baskın yaptıkları kongre ise öğrenciler tarafından düzenlenen Tıp Kongresidir.

Bumin Yamaoğlu komutasında gerçekleştirilen baskınlara özellikle dikkat çeken yazar, bu noktada gerçek hayattan bir kişiyi kurgusuna dâhil ederek eleştirmiştir (BGTB, s. 509). Polislerin romanda önemli yer işgal ettikleri kısım ise iktidar partisi tarafından kurulan Takhikat Komisyonu sonrasında öğrencilerin durumu protesto etmek için üniversite bahçesinde toplanmalarında olmuştur. Bu kısımda yazar, Bumin Yamaoğlu ve ekibinin öğrencilerin arasına dalıp silah çektiklerini, öğrencilerin dağılmamaları sonucunda ateş edeceklerini anlatır. Protestosunu sürdüren öğrencilere ateş açılır (BGTB, s. 514-516). Öğrenciler ise taşla polise karşılık verir ve hatta birkaç atlı polisi atlarından düşürerek döverler. Öğrenciler ile polisler arasında bu çatışma

devam ederken öğrenciler bir yandan da “Hürriyet...Menderes istifa...Katiler...” gibi sloganlar atmaya devam eder (BGTB, s. 517). Gözaltına alınan Günsel de emniyette polisten karanlık güçler tarafından kullanıldığına dair nasihat dinler. (BGTB, s. 582). Yazar eserinde polisleri karşıt güç olarak kurgulamıştır.

Eserde ayrıca polisler, şiveyle konuşan, anlayışsız, saygısız ve baskıcı tiplerdir. Yazarın polisleri özellikle şiveyle konuşurması onları “cahil” olarak lanse ettirme isteğinden kaynaklandığı düşünülebilir. Öte taraftan askerlere baktığımızda erlerin daha temiz bir Türkçesi bulunmakta ve düzgün saygılı anlayışlı bir hâl takınmaktadırlar.

Eserde aynı zamanda sivil polislerden de söz edilir. Bu polisler de kıyafetleri ve görünüşleriyle olumsuzlanır. Romanın olumlu ve neredeyse kusursuz karakterlerinden Baba ile Hasan ve aynı zamanda Günsel’in de içinde bulunduğu öğrenci grubu polis tarafından gözlenir (BGTB, s. 109). Öğrenciler bunu bildikleri halde yanlış bir şey yapmadıklarına inandıklarından dolayı hiçbir korku ve endişeleri yoktur. Yine de polise karşı “uyanık” olmaları noktasında birbirlerini uyarırlar (BGTB, s. 220). Eserin sonunda Günsel’in evi komünizm şüphesiyle polisler tarafından aranır fakat bir şey elde edilemez, bu durum diğer olumlu karakterler için de geçerlidir (BGTB, s. 738). Yazar buradaki mesajı gayet açık bir şekilde vermektedir. Halkının ve işçinin menfaatlerini düşünen bu kişiler devletin bir erki olan ve iktidar partisine bağlı emniyet kurumunun yanlış kişilerle uğraştığını vurgular. Fakat komünist şüphesiyle izlenen, gözaltına alınan hatta işkence gören karakterler hiçbir zaman komünist olduklarını ifade etmedikleri gibi komünist olmadıklarını da ifade etmemişlerdir.

İzmir’in İçinde adlı romanda polislerle ilgili ilk kurgulamalar, gençlerin yaptığı bir mitingde ortaya çıkar. Mitingin süresinin bittiğini duyuran polis, karşı tarafın direnciyle karşılaşır ve gençleri dağıtır (İİ, s. 227). Eserde polis, orduya nazaran daha naif bir durumdadır fakat tamamıyla olumsuz tiplerden oluşur.

Diğer romanlarda olduğu gibi bu romanda da polislerin komünist şüphesi taşıyan kişileri fişlediği ve takip ettiği görülür. Amerikalıların petrol arama işinde yaptığı hilelere karşı çıktığı için kurşunlanan ve sonrasında işinden olan Cahit’e, Koryürek ailesi sahip çıkar ve yeni kuracakları plastik fabrikasında ona uygun bir iş verirler. İşe başlar başlamaz sivil bir polis Cahit’in patronu Hidayet Koryürek’i ziyaret eder ve onu işten çıkarması için telkinde bulunur. Hidayet ise Cahit’in burada bir nevi gözaltında olduğunu söyleyerek durumu kurtarmaya çalışır (İİ, s. 232). Buna rağmen Cahit

emniyet tarafından izlenir (İİ, s. 263). Yazar kurgunun bu noktasında, komünist olma şüphesi taşıyan kişilerin çektiği zorluklara dikkat çekerken polislerle ilgili genel bir yargıyı da sunar.

Yukarıda olduğu gibi polisten kaynaklı dolaylı baskıların üniversite hocalarına da yapıldığı görülmektedir. Polis, öğrencileriyle beraber mitinglere katılan bir hocayı mitinge katılmaması için tavsiye verir (İİ, s. 259). Yazarın kurgulamasında polise karşı bir nefret bulunmaktadır. İyi ve kötü polis sınıflandırması yoktur, polislerin tamamı kötüdür ve iktidar partisi emrindedir.

Musa'nın Gecekondu adlı romanda DP iktidarından ziyade polisler karşımıza çıkmakta ve polisin yaptıkları hükümete mal edilmektedir. Musa'yı mahalleye bir komünist olduğunu yayan polis memurunu bir hükümet memuru olarak nitelemesi ve vurgu yapması, yazarın bir polisin olumsuz eylemini hükümetin bütününe yayarak, yazara, bir hükümet eleştirisi imkânını sağlamıştır.

Romanda karşımıza çıkan ilk polis tipi ise mesleğinden ziyade başkışı Musa'nın ülkenin geleceği açısından tehlikeli bir adam olduğunu gecekondu halkına yayan bir muhbir konumundadır. Bu polis tipinin Musa'nın komünist olduğunu yaydıktan sonra gecekondu halkı Musa'yı sorgulamadan, yargılamadan ona karşı tavır alır.

Polis, ayrıca DP Ocak Başkanı Kemal Umar'a uğrayarak Musa hakkında bilgi toplamasını söyler. Bu eserde emniyetin işlevi, asayişten daha çok sol görüşlü kişileri yakalamak ve hapsedmektir. Fişledikleri ya da hapsedtikleri sol görüşleri kişilere karşılık amirlerin hükümetten ikramiyeler ve terfiler almaktadır.

Romanda polisin iyi yönleri de görülür. Seçim öncesinde kutuplaşan ve gerilen halkın Musa'ya saldırması ve kızının zarar görmesi sonucunda Musa'nın emniyete şikâyet ederek polisten destek görmesi polisin olumlu yönünü gösterir. Muhalifleri öldürmenin mübah sayıldığı böyle bir ortamda polisin kendisinin ve evinin göz hapsinde tutulmasına sinirlenen Nükhet, DP'nin küçük düştüğünü Ocak Başkanlığına iletir. Yine öte yandan kendilerine musallat olan Bekri'yi polise şikâyet eden Musa, polisten destek görür ve Musa'yı korur. Yazar Demokrat Parti döneminde bir gecekondu gelişen olayları tüm çıplaklığıyla vermeye çalışmıştır.

27 Mayıs'ın bir devrim şeklinde işlenen *Kördüğüm* romanında ise Beyazıt olayları öncesinde Vedat'ı adliyeye götüran polis tipi olumludur. Vedat ile iyi anlaşılan polis, Vedat ile sohbet eder, şakalaşır ve sigara ikram eder (K, s. 55-56). DP

hükümetiyle ilgili polis herhangi bir yorum yapmaz ama hükümetin “gidici” ihtimaline karşılık maaşlarına beklenen zamlardan mahrum olacağını söyler (K, s. 58). Beyazıt olaylarındaki polis profili ise olayın doğası gereği olumsuzdur.

Yağmur Sıcağı romanında polislerin olumsuz bir eylemi açık bir şekilde gözükmez fakat yine de bir olumsuzlama söz konusudur. Romanda geçen emniyet teşkilatındaki polislerin çoğu, Sovyet Birliği’nden kaçıp Türkiye’ye sığınan göçmenlerden oluştuğu olumsuz bir tasvirle anlatılır. Bunları emniyet teşkilatına istihdam edenin ise Hasan Polatkan olduğu belirtilir (YS, s. 357). 27 Mayıs’ın bir darbe olarak kurgulandığı *Karanlığa Direnen Yıldız* romanında ise polisler karşı tek eleştiri olumsuz tip Sebati Bey tarafından yapılır (KDY, s. 47). Olaylar karşısında polislerin seyirci olduğu Sebati Bey tarafından vurgulanır.

Kırsaldaki polislerle ilgili kurgulamalar *Güneşin Dört Köşesi* adlı romanda görülür. Yazar, polis tipi Hüseyin Gemalmaz üzerinden dönemin emniyet teşkilatının tutumunu yorumlar.

“Polis Hüseyin Gemalmaz Demokrat değil idi. Yok, hâşâ, kim söylerse yalan söyler; yakıştırma değil, yalan söyler. Polis Hüseyin Gemalmaz, her vakit Devlet’ten yana idi. Devlet güçlü olmalıydı, Devlet sallanmamalıydı, Devlet’e lâf söylenmemeli idi. Bir babaya evinin içinde hödük dense ne olur? Başta Komiser, herkes bunu Demokrat Partililik sanıyordu. Oysa Polis Hüseyin Gemalmaz İsmet Paşa vaktinde de, o zamanlar çiçeği burnunda bir memurdu, daha bu polisliğe de girmemişti. İsmet Paşa’ya toz kondurmazdı. Niye? Devlet o idi de ondan” (GDK, s. 185).

Mustafa Necati Sepetçioğlu, DP iktidarı döneminde çokça eleştirilen polisin muhaliflere tutumunu bu şekilde açıklayarak anlamlandırmaya çalışmıştır. Esas olan iktidarın değil, devletin olduğu mesajını verirken yine Polis Hüseyin Gemalmaz üzerinden iktidar ve muhalefetin bir kör döğüşü içerisinde olduğundan halkın zarar görebileceği ihtimali üzerinde durmuştur.

Bir Başvekil Sevdim romanında Adnan Menderes polisi kendi çapkınlıkları için kullanır. Suzan Sözer ile buluşacağı vakit, Suzan’ın evinin olduğu sokağı polisle kapatır. Suzan’ın kocası da Polis Okulu’nda hoca olduğundan hemen ayarlanır (BBS, s. 276). *Gecenin Sesleri* romanında ise dönemin polisleri, sadece Rengigül’ün öğrenci olaylarına dayalı anılarında karşımıza çıkar. Tahkikat Komisyonu sonrasında öğrenciler tarafından düzenlenen gösterilerde polis çok sert bir şekilde müdahale eder. Müdahale sonrası bazı öğrencilerin öldüğü vurgulanır. Diğer birçok romanda olduğu gibi bu romanda da polis tipi acımasız, sert ve zalim olduğu iddia edilerek olabildiğince olumsuzlanmıştır.

Emniyet teşkilatını ve personelini romanlarında kurgulayan yazarların tamamı olabildiğince polisleri olumsuzlamıştır. Olumsuzlayan romancıların genelde Demokrat Parti karşıtı kişilerdir. Demokrat Parti'yi ve unsurlarını eleştirel bir dille kurgulayan yazarlar, polislerin o dönemde yapmış olduğu bir dizi hatayı kurgularında ustalıkla kullanmış ve karşıt güç olarak konumlandırmışlardır.

2.5. BASIN

Tek parti döneminden sonra özgürlükçü söylemlerle iktidarı devralan ve parti programını şekillendiren DP, başta basın olmak üzere birçok kesimin desteğini alır ve iktidara gelir. 1950 yılında iktidara gelen Demokrat Parti'nin en büyük vaatlerinden biri de basın özgürlüğüdür. Bu vaadini zaman kaybetmeden gerçekleştirir ve gazetecilerin yazdıklarından dolayı ceza almasını önleyecek Basın Kanunu'nu 21 Temmuz 1950'de yürürlüğe koyar (Karakuş, 1977: 166). 1950 yılı basın ve iktidar ilişkilerinin yeni bir başlangıcı olur.

Bu dönemde muhalefetin en güçlü sesi *Ulus* gazetesi, DP hükümetinin basına dair yaptığı özgürlükçe atılımlara karşı DP'yi eleştirmekten ve yıpratmaktan vazgeçmemiştir. Demokrat Parti'nin her zaman karşısında olan *Ulus*, adeta bir dedektif gibi Adnan Menderes'i takip etmekte, her attığı adımı sorgulamakta ve incelemektedir. 1953 yılında DP, kendi aralarında artık basın özgürlüğünü tartışır. Basın özgürlüğünün törpülenmeye başladığı bu yıllarda başta Nadir Nadi ve Nihat Erim olmak üzere ülkenin birçok saygın gazetecisi iktidara karşı cephe almaya başlar. Basının iktidara yaptığı eleştirilerin dozajı yükselince DP, birtakım önlemler almaya başlar. 1955 yılında 6-7 olaylarıyla ilgili basına sansür uygulayan Demokrat Parti, basınla arasındaki ilişkileri çıkılmaz bir yola koyar. İspat Hakkı'yla ilgili tartışmalar ise DP'nin özellikle muhalif basınla arasındaki diyalogun önünü kapatır (Altaş, 2011: 101). Bu olaydan hemen sonra DP, basına yönelik bir dizi yeni düzenlemeler yapar, uygular ve basının özgürlük alanını daraltır.

Demokrat Parti döneminde sansür gibi yasaklara uymayan *Ulus* gazetesi başta olmak üzere birçok gazete farklı cezalara çarpılmıştır. 1956 yılında basına bazı sınırlandırmalar resmileşmiş ve basın kontrol altında tutulmaya çalışılmıştır. Muhalefet, subaylar, üniversite öğrencileriyle ilişkileri gerginleştiği gibi basınla da gerginleşen DP

hükümeti, çareyi mahkemelerde, tutuklamalarda, sürgünlerde görmüştür. İlk davalar daha çok Menderes'e yapılan hakaretlerle ilgili olurken Menderes, basın hürriyetinin bazı gazeteciler tarafından istismar edildiğini iddia etmiştir.

1960 yılına doğru basına karşı uygulamalarını sertleştiren hükümet farkında olmadan karşısındaki muhalefeti güçlendirmiş ve keskinleştirmiştir. Bu dönemde DP'nin neredeyse tek sesi *Zafer* gazetesidir. *Zafer* gazetesi DP'nin yılmaz savunucusu haline gelmiş ve sürekli *Ulus* gazetesiyle mücadele etmiştir. *Zafer* gazetesi diğer gazetelerin aksine basın özgürlüğünün olduğunu savunmuş ve iktidardan yana tavrından asla taviz vermemiştir. Öte yandan bu gazete iktidar partisinden aldığı resmi ilanlar yüzünden hem iktidar partisi hem de gazete muhaliflerin hedefi haline gelmiştir.

Demokrat Parti döneminde devletin yayın organı olan radyonun kullanımı ise dönemin önemli tartışmalarından biridir. DP hükümeti, radyonun sadece iktidar tarafından kullanılmasını yasallaştırmıştı. Böylelikle Adnan Menderes her fırsatta radyoyu dilediğince kullanmaktan geri kalmamış ve bu sebeple birçok eleştiri almıştır. Menderes, söylemlerini radyo vasıtasıyla Anadolu halkına anında iletebilmekte ve muhalif basının karşısında bizzat savunmasını yapmaktaydı. İktidar partisinin radyoyu kendi tekeline aldığını savunan muhalefet ise, radyonun bir propaganda aracı olmasını eleştirmiştir (Yeşilyurt, 1997: 132-134). Özellikle Vatan Cephesi'nin radyoda sürekli propagandasının yapılması ayrı bir eleştiri konusu olmuştur (Gaytancıoğlu, 2011: 101).

Demokrat Parti'nin basın üzerindeki baskısı birçok romancı tarafından iddia edilmiş ve iktidarın basın üzerindeki tahakkümünü birbirinden farklı sebeplerle örnekleyerek kurgulamışlardır. Romancıların basınla ilgili kurgulamaları *Gazeteler ve Gazeteciler*, *Basın Yasağı*, *Tutuklamalar* ve *Radyo* adlı başlıklar altında değerlendirilecektir.

2.5.1. Gazeteler ve Gazeteciler

Demokrat Parti döneminde basına yapılan tahakküm romanlarda farklı yönlerden eleştirel bir üslupla kurgulanmıştır. Basınla ilgili hususlara en çok yer veren ve değinen yazar Attilâ İlhan'dır. Attilâ İlhan, romanlarında darbeyi bir devrim ve kutsal addetmek için Demokrat Parti'yi birçok yönden eleştirirken DP ve DP'lilerin basınla ilişkisini kurgulayarak verir. Attilâ İlhan'ın 27 Mayıs Darbesi'ni konu alan üç

romanında basının önemli bir işlevi bulunmaktadır. Karşıt iki düşünceyi temsil eden gazeteler ve gazeteciler kurguda yer almakta ve yazarın fikirlerini dökceği bir alan daha bulunmaktadır. Bir grup gazete Demokrat Parti'nin hükümet olarak uygulamalarını destekleyip hükümetin sözcülüğünü yaparken karşıt grup ise Atatürkçü bir ekseninde çizgisini belirleyerek mevcut iktidar partisine muhalif konumundadır. Bu noktada *Birlik* gazetesi Atatürkçü inkılâpların ve fikirlerin devam etmesi, iktidar partisinin iddia edildiği yolsuzluklarını ve haksız uygulamalarını ortaya döküp halka duyurması bakımından romanlarda önemli bir konuma sahiptir. Bu yönüyle yazarın karşımıza çıkan ilk romanı *Kurtlar Sofrası*'dir.

Bir aşk etrafında geliştirilen düşünsel aksiyonlar ile karmaşık siyasi ve çıkar ilişkileri ekseninde işlenen romanda konumuzla ilgili en çok dikkat çeken husus basın meselesidir. Yazar, romanının hemen başlarında iktidarın basın üzerinde ciddi bir baskı uyguladığını sezdirir. Özellikle başkişi Mahmud'un adına çalıştığı Mustafa Kemal Atatürk'ün çizdiği yolu kendisine pusula yapan *Birlik* gazetesi, başta yolsuzluklar olmak üzere birçok sorunu gündemine taşıyarak iktidar unsurlarının dikkatini çeker ve iktidar partisi tarafından baskı görür.

Yazar, karmaşık ve bünyesinde birçok olayı barındıran kısımlara girmeden önce bu gazeteye ve çalışanlarına ciddi olumlama getirerek olumlu bir ön yargı oluşturur. Gazeteciler yazdıklarının doğru olduğuna emindirler. Karakterler aracılığıyla *Birlik* gazetesinin ne denli başarılı ve Cumhuriyetçi bir çizgide olduğuna vurgu yapmakla beraber kendisi de aynı olumlu vurguları zaman zaman yapar ve gazetenin Hüsnü Faik önderliğinde Kurtuluş Mücadelesi yıllarında çetin şartlara rağmen mücadelesini yaptığını belirtir. Romana göre gazetenin amacı, Atatürk'ün ülke için çizdiği muasır medeniyet seviyesine ulaştırmaktır (KS, s. 159-160). Yazar, özellikle *Birlik* gazetesinin çalışanlarının ne kadar emin olduklarını roman boyunca kurgular ve romanın sonunda ispat etmeye çalışır. Hatta gazetenin yolsuzluklarla ilgili yazdıklarının emniyet yetkililerinin de araştırma sonucu aynı kaniya varmaları, emniyet yetkililerini hayretlere düşürür.

Göçmen evleri inşaatında yapılan yolsuzluğu ortaya çıkarmaya çalışırken karanlık güçler tarafından öldürülen başkişi Mahmud'un ölüm haberini *Birlik* gazetesi "Devrimci neşriyatımızı, Mahmud Ersoy'la ödedik. – Türk basınının büyük kaybı" (KS, s. 172) şeklinde manşetten okurlarına duyururken, yolsuzluk yapan şirket sahiplerine

yakın ajanslar da Mahmud'un ölümünden ve ne ile uğraştığından daha çok onun solcu olma kimliğini ön plana çıkartır. Yazar, basının tarafsız olmadığına ve hükümete yakın gazetelerin Mahmud'un komünist olmasından dolayı öldürüldüğüne dair imalar yapar.

Bıçağın Ucu'nda ise DP'nin basın ilişkisi daha belirgindir. Basınla ilgili ilk karşımıza çıkan husus, iktidar partisinin basın üzerindeki tahakkümüdür. Muhafız basın üzerinde baskısını kurmak için bir kanun hazırlığında olduğunu söyleyen Miralay Ferid, basının özgürlükçü yönünü bitireceklerini aktarır (BU, s. 54). Bunun ilk örneği *Demokrat İzmir* gazetesidir. Gazeteye birçok dava açıldığını ve muhalefet çevrelerinin oldukça rahatsız olduğu görülür. Öte yandan *Akis* dergisinin defalarca toplatıldığı da söz konusu edilir.

Yazarın diğer romanlarında da kurgulanan *Birlik* gazetesi, aynı çizgisini bu romanda da devam ettirmekte ve iktidar partisine karşı ciddi bir muhalefet sürdürmektedir. Yazar, *Birlik* gazetesinden övgülerle söz ederken gazetenin kendi düşünce dünyasını muhafaza edebildiğine vurgu yapar (BU, s. 304). Tahkikat Komisyonu'nun faaliyete geçmesiyle bu gazete kapatılır. Öte yandan iktidar yanlısı gazetelerden *Haber* gazetesinin iktidardan oldukça nemalandığı ve bu şekilde ayakta durabildiği iddia edilir (BU, s. 414-415). Yazar iktidara cephe alan ya da iktidara destek vermeyen gazete ve dergileri olumlu bir çerçevede okura sunarken iktidar yanlısı gazeteleri ise menfaatperest olduklarını örneklemelerle açıklar.

Samim Kocagöz'ün *İzmir'in İçinde* adlı romanında kurguladığı siyasal olaylarda basın ile ilgili kurgulamalar çok azdır. Yazar iktidar partisinin basın üzerindeki baskıcı rolüne çok az değinirken daha çok gazetecilerin durumu söz konusu edilir. Cahit bir yazarın tarafsız olma gibi bir durumun olamayacağını söyleyerek tarafsız olduğu iddiasında bulunan bir gazeteciyi kıyasıya eleştirir (İİ, s. 196). Hükümet tarafından basına yaptığı iddia edilen baskılar ve haksızlıklar yazarın sadece olumlu birkaç karakteri tarafından dile getirilir.

Hasan İzzettin Dinamo ise DP iktidarını faşist görmekte ve DP'nin baskılarına rağmen basının bir nebze de olsa kımıldayabildiğini ifade etmektedir. Başka dillerde yayımlanmış eserleri çevirerek geçimini sağlamaya çalışan romanın başkışisi Musa, bu konuda kendisine aracı olan Kemal Tahir'e müteşekkirdir. Ayrıca 6-7 Eylül olaylarından sonra yaşadığı buhranı atlatabilmek ve geçimini sağlamak için *Dolmuş* adlı mizah dergisinde Rıfat Ilgaz'ın yardımıyla işe başlar. Derginin DP'ye karşı sıkı bir

şekilde muhalefet etmesi sonucunda Adnan Menderes'i kızdırdığını aktaran yazar, dergiye yapılan baskılardan ve iktidarın tahammülsüzlüğünden söz eder.

Romanda Turhan-İlhan Selçuk kardeşler komünizm propagandası yapmalarından dolayı mahkemeye verilir. Fakat bu iki kardeşin sosyalist bile olmadıkları aktarılır. İktidarın bu dergiye tahammülsüzlüğünün kopma noktası Adnan Menderes'in karikatürize edilme hadisesi gösterilir.

İktidar partisi liderinin basına karşı baskıcı olduğu *Yeni Baştan* romanında da görmek mümkündür. Kuyaş'ın romanında, basının kalbi olarak gösterilen Babiâli'nin iktidar partisinden çekindiği görülür (YB, s. 102). Fakat buna rağmen *Akis* gazetesinin iktidar partisi karşısındaki tutumunun sert olduğu roman kişileri tarafından vurgulanır. Hatta bu gazetenin muhalifliği, darbeye giden süreçte doğrudan etki ettiği M/S Ankara gemisi yolcuları tarafından iddia edilir. Birçok konunun tartışıldığı romanda, bu konu hakkında da etraflıca konuşulur ve gerek iktidar partisinin basına kurduğu tahakkümünden gerekse basının DP'yi yıpratmışından söz edilir.

Bu konuda Melike İlgün de diğer birçok romancı gibi tarihî gerçekleri romanına aktarır. Adnan Menderes'in Ayhan Aydan ile yaşadığı yasak aşkı anlatan romanda, muhalif basın, bu yasak aşkı görüntüleme çabasındadır. İktidar partisinin liderini yıpratmak için yasak aşkını fotoğrafla belgelemek isteyen *Ulus* gazetesi, Ayhan Aydan'ın oturduğu evin sokağında nöbet tutmaya başlar. *Ulus*'un başyazarı Nihat Erim ve Cüneyt Arcayürek'in girişimleri başarısız olduktan sonra, aynı zamanda *Yeni Sabah* gazetesinde çalışan Hüseyin Ezer röportaj bahanesiyle Ayhan Aydan'ın evine girerek Başvekil'in imzalı fotoğrafını bulur ve belgeler. Fotoğraf İsmet İnönü'ye sunulur. İnönü, mahremiyete giren bir konu olduğundan sert tepki gösterir.

Tarihî bilgiler dışında *Ulus* gazetesinin Başvekil'i karikatürize ederek eleştirdiği görülür. Başvekil ise karşılık olarak dava açar (BBS, s. 102). Yazar, *Ulus* gazetesine genel anlamda olumlular yapar. Ayhan ve arkadaşları haberleri *Ulus* gazetesinden takip eder. Gazetenin neredeyse tek muhalif gazete olduğunu, dolayısıyla yazdıklarının da daha güvenilir bulunduğunu yazar, Ayhan aracılığıyla vurgular.

Romanda basınla ilgili hadiseler yeri geldiğinde konu edinilir. Romanın zamanı daha çok Başvekil ile Ayhan arasındaki geçen aşklarda ağırlaşırken diğer sosyal sorunlarda yüzeysel bir anlatımla yetinilmiştir. Ahmet Emin Yalman'ın suikast hadisesi de anlatılarak geçirilmiştir.

Vatan gazetesinin başyazarı Ahmet Emin Yalman Malatya’da bir suikasta uğrar (BBS, s. 114). Necip Fazıl Kısakürek’in kendi dergisinde Yalman’a karşı yaptığı sert eleştiriler neticesinde bir gencin etkilenecek suikastta bulunduğu dair haberler romanda yerini alır (BBS, s. 116-119). Roman kişileri Necip Fazıl’ı eleştirirler. Şairin dergisi olan *Büyük Doğu* dergisi ise kapatılacağından Menderes sıkıntılıdır. Çünkü dergi kurulurken Adnan Menderes destek vermiştir.

Ahmet Emin Yalman suikastına yer veren bir diğer roman *Ben Bu Adamı Sevdim*’dir. Fakat bu romandaki bakış açısı farklıdır. İktidar partisinin muhalif basın üzerindeki baskısından neredeyse hiç söz etmeyen yazar, gazeteci Ahmet Emin Yalman’a yapılan suikastı de anlamlandırmaya çalışır. Öncelikle Ahmet Emin Yalman’ın bir Yahudi asıllı olduğunu, İslamiyet’i gericilikle bağdaştırdığını, Necip Fazıl Kısakürek ile sürekli atıştığını belirtir (BBAS, s. 69). Yalman’ın suikastçısı hakkında bilgiler veren yazar, onun gazetesinin çok satması için DP’ye muhalefet ettiği çerçevesinde bir dizi eleştirilerde bulunur.

Yazar, muhalif gazeteci ve aynı zamanda İsmet İnönü’nün damadı Metin Toker’e açılan davanın CHP tarafından sert bir tepkiyle karşılandığından sadece söz eder (BBAS, s. 86). Basın ilgili diğer unsurlar ise iktidar basının gazetelere yapılan gazete kapatmaları ya da gazetecilere yönelik tutuklamalar değil de, daha çok muhalif basının iktidar partisini yıpratmak için yaptığı propagandalar kurguda yer alır. Basın, DP’lilerin yurtdışına iki bavul dolusu altın kaçırttığını, fakat uçak kaza geçirdiğinden altınların kaybolduğunu haber olarak paylaşır. Yerli yersiz muhalif gazetecilerin Adnan Menderes’i sıkıştırmak için alakasız soruların sorularak zor duruma düşürdüğünü aktaran yazar, özellikle Nadir Nadi’nin, DP’nin yaptığı inanç özgürlükleri hakkındaki sorularını paylaşır (BBAS, s. 116-117). Basının Adnan Menderes’le ilgili haberlerinde sürekli bir dezenformasyon olduğuna dikkat çeken yazar, bunlardan birinin de Adnan Menderes’in Rusya’ya yapacağı ziyaretle ilgilidir. Basına göre Adnan Menderes Rusya ile gizli bir antlaşma yaparak Doğu’daki bazı illeri Ruslara sattığı ile ilgili iddialardır.

Yazar, basının haberleri çarpıttığını romanında iddia eder. Muhalif basının iktidar partisine yönelik yaptığı diğer haberler; Said Nursi’ye bir araba alınıp DP lehine propaganda yapıldığı, darbe esnasında Fatin Rüştü Zorlu’nun yurtdışına kaçarken yakalandığı ve altı gemisinin olduğu şeklindedir. Yazar, bu haberlerin tamamını

eleştirirken 27 Mayıs öncesinde basın DP'yi karaladığı gibi, 27 Mayıs sonrasında da darbeyi haklılaştırma yolunda önemli bir rol oynadığına dikkat çeker.

İktidar partisinin basına uyguladığı tahakkümden değil de daha çok basının yaptığı kara propagandalarla ve yalan haberlerle Demokrat Parti'yi yıprattığından söz eden bir diğer romancı Sevinç Çokum, konuyu etraflıca ele alır. Romanında 27 Mayıs'ın bireyler üzerindeki etkisini kurgulayan yazar, romanın inandırıcılığını ve etkisini arttırmak için dönemin gazete haberlerinin yanında farklı köşe yazarlarının makalelerini kurguya dâhil eder. Romanın hemen başında gazeteyle ilgili eleştirilerini verir. Dönemin gazetelerin çok yanlı olduğuna değinen yazar, oluşturduğu olumsuz tip üzerinden dönemin basını ve yazarlarını eleştirir. Asaf, komünistlere sempati duyan, laik bir dünya görüşünü savunan dönemin muhalif gazetecisini örnekleyen olumsuz bir tiptir. 27 Mayıs sürecinde CHP'den yana tavır alan Asaf, 27 Mayıs'ı ve 27 Mayısçıları savunur.

“Gazeteler, dergiler o çetin sınavın hazırlayıcıları ne kadar acımasızlaştıysa, iktidar da o derece sertlenmeye adeta zorlanıyordu. Gazetelerde, dergilerde iktidarın temsilcileri fraklı, silindir şapkalı Amerikan işbirlikçisi, vatan haini imajıyla halkın zihnine yerleşiyor, bu da kolaycacık oluyordu. İşte Kim'in ilanlarında bile böyle bir projektörün taradığı sanıklar imajı yaratılıyordu. ‘Kim’in gözü ve kulağı 24 saat okuyucuları için çalışır. Yurdun herhangi bir köşesinde kuş uça, Kim görür, yaprak kıpırdasa, Kim duyar ve Kim yazar...’ işte gazetelerden birinde bir karikatür... Hırsız camdan inerken merdiven tutucu arkadaşına öteden koşarak gelen iki polisi göstererek şöyle diyor; ‘Muhafif taklidi yap. Onlar seninle uğraşırken ben kaçırım’” (KDY, s. 44-45).

Yazar, dönemin gazetelerinin iktidar partisiyle ilgili nasıl bir algı yaratıldığına dair tespitler verirken iktidardan yana bir üslup ve tavır geliştirir. Anlatıcı, 27 Mayıs'a giden süreçte iktidarın baskıcılığını karşıt tarafın muhaliflik sertliğine bağlar. Anlatıcı, DP'li Enis Bey üzerinden de basına eleştiriler getirir. Basının tarafsızlığının kalmadığını vurgulayan Enis Bey, muhalif komşularına karşı direnç göstermeye çalışır. Öte yandan basının bazı olayları abarttığını ve gitgide tehditkâr bir üslup kullandıklarını belirtir. Anlatıcı, Asaf'ın sadece yergi ve sövgülerden oluşan yazılarının Asaf'ı ordu nezdinden ön plana çıkarttığını söyler. Ayrıca anlatıcı, komünist bir yazarın orduyu övmesini, ordunun yanında olmasını tuhaflıkla karşılar.

“Asaf'ın çüş'lü yuf'lu yazılarının hakaret dozu giderek artarken, Anıl Nadiroğlu da kendi köşesinde hemen her gün eski iktidara sövüyor, tükürüyor, orduya sağ olun var olun, elleriniz dert görmesin gibisinden övgüler ve ihtilal şiirleri yazıyordu. Tuhafı şu ki, Anıl'ın komünist olması, Milli Birlik Komitesi'ni veya Türk ordusunu alkışlamasına mani değildi.” (KDY, s. 120).

Anlatıcı, iktidar gücünün esasında basında olduğunu açıklar. Basının MBK hükümetini istediği gibi yönettiğini iddia eden yazar, şartlandırma ve yönlendirme taktiğiyle ihtilâl hükümetinin ne yapması gerektiğini bir gün önceden haber yaparak iletildiğini belirtir.

Muhalef basını olabildiğince olumsuzlayan ve ordu-basın ittifakının kirli bir ittifak olduğunu belirten Çokum, bizlere ideal basınla ilgili bilgiler verir. İdeal basının nasıl olması gerektiğine değinen olumlu karakter Veysel Ağabey, gazetecinin ileriye görebilme yetisine sahip olması gerektiği noktasında çalışanlarına tavsiyelerde bulunurken gerçekleri açıklamaktan asla taviz vermemelerini öğütler. Bu noktada ideal gazeteci Veysel Ağabey ve Peyami Safa karşımıza çıkar. Romanda “üstad” sıfatıyla karşımıza çıkan Peyami Safa, 27 Mayıs’a destek vermediğinden dolayı gazetesinden ayrılmak zorunda kalır (KDY, s. 146). Ayrıca anlatıcı, Necip Fazıl’ın *Büyük Doğu* dergisi olmak üzere birçok muhafazakâr milliyetçi yayın organının ihtilâl hükümetinin baskısında olduğunu ifade eder.

Gönül Pultar, *Ellerimden Su İçsinler* romanında 27 Mayıs sonrası yapılan yalan haberlere dikkat çeker. Müberra basından askerî müdahale olduğunu öğrenirken aynı zamanda öğrencilerin öldürülüp buzdolabına koyuldukları haberini görür. Bu haberin yalan olduğuna inanan Müberra, basının dezenformasyonla DP iktidarını küçük düşürmeye çalıştığını vurgular (ESİ, s. 168). Yazar, bu tarz yalan haberlerle ülkenin dışarıdaki imajının zedelendiğine dikkat çeker ve Demokrat Parti’ye muhalif olan basına farklı bir bakış açısı getirir.

Tarihî bilgilerden sapmayarak dönemi kurgulayan *Yorgun Mayıs Kısrakları*’nda iktidar partisinin basına ne gibi baskılar ve sansürler uygulandığı kurgulanmaz. Fakat muhalif basının Adnan Menderes’in mahrem hayatını kullanıp yıpratmaya çalıştığı, İsmet İnönü’nün bu duruma engel olduğu vurgulanır. Öte yandan darbeye giden süreçte yazar, basına uygulanan baskıyı okura sezdirir. Anlatıcı, basının iktidar partisine karşı ortaya koyduğu haberlerin DP’lilerce bir iftira mahiyetinde değerlendirildiğini ve basının da yolsuzluklar üzerine tam anlamıyla gidemediğini açıklar. Böylelikle basına ispat hakkı tanınmasını isteyen on dokuz DP’li milletvekili Adnan Menderes tarafından ihraç edilir.

Romancılar kendi dünya görüşleri doğrultusunda romanın konusuna sadık kalarak basının durumunu kurgulamışlardır. Attilâ İlhan, Samim Kocagöz ve Hasan

İzettin Dinamo DP'nin basına yaptığı baskıya özellikle dikkat çekmişlerdir. Attilâ İlhan Demokrat Parti'nin basına yaptığı tahakkümü, basının iktidarın yolsuzluklarını ortaya çıkartmaya bağlamıştır. Samim Kocagöz ise basının tarafsızlığına inanmaz ve bu konuyu kurgusunda pek fazla işlememiştir. Kuyaş, basın-iktidar ilişkilerini iki taraflı gözler önünü sererken Melike İlgün ve Yılmaz Karakoyunlu basınla ilgili tarihî bilgileri kurgulamıştır. Fakat İlgün'ün roman kişileri muhalif basının haberlerine daha çok itimat etmiştir. Gönül Pultar ise 27 Mayıs esnasında üretilen yalan haberlerin ülke imajını zedelediğini söyleyerek bambaşka bir noktaya dikkat çekmiştir. Basının yaptığı kara propagandalarla iktidar partisini yıpratıldığını kurgulayanlarsa İsa Yılmaz ve Sevinç Çokum'dur.

2.5.2. Basın Yasağı ve Sansür

Demokrat Parti ile basın arasındaki gerginlik 1954'ten sonra görülür. Bu yıllarda basına yeni düzenlemeler getirilir. İlk başlarda basına doğrudan sansür uygulanmaz fakat bazı hususlar yasalaşır. Yalan haberler yazmak, kişilere hakaret etmek ve onların özel durumlarını açığa çıkartmak gibi durumlar yasaklanmıştır.

1958'den sonra iktidarın basına uyguladığı baskı giderek artar. Bu yıllarda Demokrat Parti aleyhine bulduğu neredeyse tüm yazılara dava açar. Basın ise Demokrat Parti'nin aldığı kararlara ve uygulamalarına sürekli muhalefet eder, yazdıkları yazılarla darbe için gündün güne zemin hazırlardı. Darbenin sebepleri arasında gösterilen basın yasağı ve sansür, romancılar için de söz konusudur. Yazarlar iktidar partisinin basına uyguladığı basın yasağını ve sansürü eleştirel bir dille kurgulamışlardır.

Önceki başlıkta romanların gazetelerin ve gazetecilerin hangi yönleriyle kurgulandığına dikkat çekilerek değerlendirilmiştir. İktidar partisinin basın üzerindeki baskıya daha çok dikkat çeken Attilâ İlhan, basın yasağını ve sansür meselesini de kurgulamıştır. *Kurtlar Sofrası*'nda Demokrat Parti'nin yaptığı basın yasağı başkişinin ölümüyle ilgilidir (KS, s. 368). Başkişi Mahmud'un ölümünden sonra getirilen basın yasağı, cinayeti gerçekleştirenlerin iktidar partisine yakın oldukları şüphesini uyandırır. Bu romanda basına getirilen diğer yasaklar görülmezken *Bıçağın Ucu*'nda, öğrenci olaylarının fotoğrafları basında yer almaması için iktidar tarafından sansür uygulanır (BU, s. 335).

Yaraya Tuz Basmak romanında ise basına yapılan sansürler ve baskılar Yüzbaşı Zizi ile Ümid tarafından verilir (YTB, s. 169). *Birlik* gazetesinin yazarlarından Ümid'in döviz komisyonunda yapılan usulsüzlüklerin Dışişleri Bakanı Zorlu'ya dayandığını belirttikten sonra “neşir yasağı” çıkar. Sonrasında muhalif basın üzerinde baskılar artar ve muhalif basının neredeyse tamamı Tahkikat Komisyonu'nun kurulmasıyla beraber kapatılır. Attilâ İlhan romanlarında iktidar partisinin basın üzerindeki uygulamalarının neredeyse tamamından söz eder.

Bir Gün Tek Başına eserinde sansürle ilgili ilk ortaya çıkan durum hükümetin Basın Enstitüsünün protestosuna karşı uyguladığı sansürdür. Birçok İstanbul gazetesinin boş, beyaz sayfalarla çıktığını aktaran başkişi, muhalefetin de yetersiz olduğunu vurgular (BGTB, s. 160). Yazarın olumlu ve kusursuz bir diğer karakteri Baba, basına uygulanan ilk sansürün Osmanlı döneminde olduğunu ve sosyalist, grev sözcüklerin sansürlenmesi arasında bulunduğunu ifade eder (BGTB, s. 452). Sansür sadece basına değil ayrıca, Ankara'da ve İstanbul'da çıkan olaylar neticesinde PTT'ye de uygulanır (BGTB, s. 739). Yazarın basına yapılan baskı eleştirisinde sürgün, gözaltı ve hapis cezalarına çekilir. Bu durum, neredeyse kusursuz olan Baba ve başkişi Kenan'ın aşk yaşadığı üniversite öğrencisi Günsel'in abisi Hasan'dan gelir.

Tutsak romanında ise basına uygulanan sansürler farklı bir bakış açısıyla eleştirilir. Yazılı basının sansür olayını abarttığı hatta bazı gazetelerin bilerek boş sütunları baskı yaptığı Ceren tarafından aktarılır.

“Gazeteler Kore ihtilalini anlatıyor, başmakaleler hep beyaz çıkıyor! Sansürmüş! Laf! İnatlarından yapıyorlar. Sinirleri gergin tutmak, gelecek olanı, gelmesi mukadder olanı halka devamlı hatırlatmak... Gaye bu. Pis, rezil gaye! Acaba hâlâ dizginler İnönü'nün elinde mi? Yaptığı planda bütün bu ayrıntıları hesaplamış mıydı?” (T, s. 184).

Yazar, Ceren aracılığıyla 27 Mayıs öncesinde basının durumundan bahsederek olayın bir kısım iç yüzünü vermeye çalışmıştır. Emine Işınsoy'un romanında basın yasağından ya da sansürden mağdur olan bir karakteri bulunmazken, Kuyaş'ın gazetecisi Enver basın yasağından ve sansürden oldukça etkilenir. Anlatıcı ve romanın başkişisi Aslı, varlığını 27 Mayıs gecesine borçlu olduğunu söyledikten sonra hiç görmediği babası Enver'i aramaya çıkar. Bu arayışı dönemin tanıklarından ve Enver'in notlarından yola çıkarak yapmaya çalışan Aslı, DP döneminde basına uygulanan sansürün ve baskının babası Enver üzerinden verir. Romanda Enver'in gazetesi *Bugün*'ün kapatıldığı ve Enver'in bundan dolayı huzursuz olduğu görülür. Enver'in hem

yakın çevresinden hem de muhaliflerden DP ajanı olmakla suçlanıp aynı zamanda DP iktidarının gazetesini kapatması ironik bir vakadır. Yazar dönemin tarafsız gazetecisini kurgularken DP'nin taraflı tarafsız birçok basın mensuba baskı uyguladığını belirtir.

Demokrat Parti'nin basına baskı uyguladığını *Güneşin Dört Köşesi* romanında da söz konusu edilir. Fakat basına yapılan sansür olumsuz tipten aktarılır. Menderes'in korkusundan *Ulus* gazetesini kapattığı ve halkın gerçekleri görmesini istemediği İrfan tarafından ifade edilir. *Ulus* gazetesinin kapatılmadan önceki son sayısını bazı CHP'li vekillerin arabalarıyla kaçırdığı ve halka dağıtıldığı aktarılır (GDK, s. 142-143). Yazar, iktidarın basına uyguladığı sansürü olumsuz bir tip üzerinden vererek konu hakkındaki olumsuz algıyı hafifletir.

Başucumda Müzik'te iktidar partisinin her ne kadar basına sansür ve yayın yasağı koysa da iktidar partisinin aleyhine gelişen olayların halk arasında duyulduğu vurgulanır. Öte yandan 27 Mayıs'a gelindikçe DP'nin basın üzerindeki baskısı artar. "Gazetelerde sansürlü haberlerden, imalı yazılardan, yeni yasaklardan geçilmiyordu. Artık bizimkiler değil, yabancılar bile kaygılı yazılar yazmaya başlıyordu. Bir Amerikalı gazetecinin yazdığı 'On ikiye çeyrek var' adlı yazı olay çıkartmış, bunu gazetelerinde yayımlayanların hepsine cezalar yağmıştı" (BM, s. 381). Yazar, Fatin Rüştü Zorlu ile Vesamet Hanım'ın aşkı etrafında çok kısa çizgilerle olsa da iktidar partisinin basına tahammülsüzlüğünü ortaya koyar.

Bir Başvekil Sevdim romanının kişileri ise gerçeklerden haberdar olmadıklarını söyler ve şikâyet ederler. Muhalif basına ve yazarlarına yapılan tahakkümden dolayı Demokrat Parti'nin politikasının gerçek yüzünden habersiz olduklarını vurgulayan Ayhan'ın arkadaşları, birçok önemli ismi muhalif diye hapse atan iktidar partisini eleştirirler (BBS, s. 278). Yazar, 27 Mayıs'a giden süreçte Demokrat Parti'nin basın üzerindeki sansürcü ve baskıcı bir yaklaşımda olduğu iddiasını tüm yönleriyle romana dâhil ederek ön plana koyar.

Gündemden haberdar olma konusunda *Yüzbaşının Oğlu*'nun anlatıcısı, *Bir Başvekil Sevdim* romanının kişilerden farklı olarak düşünür. Anlatıcı, gazeteler başta olmak üzere radyo haberlerine de sansür konulduğunu, fakat buna rağmen gündeme ilişkin haberlerin dedikodu yoluyla yayıldığını aktarırken haberleri Türkçe ve Fransızca yayın yapan yabancı istasyonlardan öğrendiğini söyler.

Sevinç Çokum, *Karanlığa Direnen Yıldız*'da basın iktidar mücadelesinin her iki tarafı yıpratığına dikkat çeker. Basına uygulanan sansür ve gazeteci tutuklamaları her iki taraf için de iyi olmadığını aktaran Çokum, bunun sonucunun 27 Mayısçıları sevindirdiğini belirtir. Muhafif gazetecilerin 27 Mayıs'ı hazırlayan etmenlerde önemli rol oynadığını, gazetelerin yaptığı haberlerle iktidar temsilcilerini halkın zihninde olumsuz bir algı oluşturduğunu vurgular.

2.5.3. Tutuklamalar

1954 seçimlerinden sonra Demokrat Parti'nin özgürlükçü yaklaşımlardan taviz verdiği ve basın başta olmak üzere birçok odağı kontrol altına almak istediği görülür. Demokrat Parti'nin muhalefetin isteklerini ve taleplerini görmezden gelerek sadece kendi grubunun verdiği kararlarla ülkeyi yönetmeye başladığı iddia edilir. Bu tutum özellikle ordu ve basını rahatsız eder. Basına uygulanan tahakküm giderek artar ve artık her gün basına davalar açılır. Dava sonucunda gazeteciler tutuklamalar ve para cezaları başta olmak üzere farklı cezalara çarpıtılır. DP'nin bu tutumu romanlarda söz konusu edilir.

Basın meselesini tüm yönleriyle romanlarında işleyen Attilâ İlhan, basın mensuplarına yapılan tutuklamaları *Bıçağın Ucu*'nda özellikle vurgular. Romanda gazetelere ve dergilere iktidar partisi ya da iktidar partisi çevrelerince davalar açılırken gazeteciler de bir dizi soruşturma geçirmekte, gözaltına alınmakta ya da sürgüne gönderilmektedir. Miralay Ferid aracılığıyla yazar, basının evcilleştirilmesinin Demokrat Parti iktidarından çok önce başladığını ifade eder ve Demokrat Parti'nin iktidara geliş sebeplerinden biri bu tür baskılara son vereceğine dair vaatleri bulunmasına bağlar (BU, s. 227). Yazar, gazetecilerin tutuklamalarına dikkat çekmek istercesine kurgunun birkaç yerine bu hadiseyi yerleştirir.

Attilâ İlhan, sürgün edilme korkusu yaşayan yazarlara da değinir. Romanın hemen başında başkişi Halim, sürgün edilebileceği ihtimaliyle karşı karşıya kalır (BU, s. 21-22). Sürgün söylentisi Halim'in ruhi dünyasında sarsıntılara neden olur, aile yaşantısına ve çevresine yansır. Kurguda, iktidar partisinin gazetecilere tahakkümü sürgün şeklinde somutlaşırken, Başkişi Halim'in yakın arkadaşı Galip ilk sürgüne gönderilen kişidir (BU, s. 319). Sonrasında Ali İhsan da gönderilir (BU, s. 381).

Galip'in sürgününden sonra başta Halim olmak üzere diğer muhalif gazeteciler de sürgünü beklemektedir. Yazarın darbeyi haklılaştırma çabaları romanın bu temasında da görülür.

Başucumda Müzik adlı romanında gazetecilerin tutuklandığı sadece söz konusu edilir, detaya inilmez (BM, s. 159). Basın mensuplarına verilen hapis cezaları *İzmir'in İçinde* romanında da söz konusudur. Yazar, Adnan Menderes'in basınla arasının iyi olmadığını ve bazı basın mensuplarını hapsedtiğini iddia eder. Avukat Suphi Bey, bir gazeteci olan İsmet İnönü'nün damadının hapse girdiğini söyler (İİ, s. 134). Ayrıca Adnan Menderes'in birkaç gazeteci dışında diğer tüm gazeteleri kendisine muhalif yaptığı, daha doğrusu takındığı tavırlarla düşman ettiği vurgulanır.

27 Mayıs'ı ortaya çıkaran nedenleri kurgusunda çokça yer veren *Bir Gün Tek Başına*'da ilk olarak basın ile ilgili durumlar gözümüze çarpmaktadır. Ülkenin durumu hemen eserin başında başkişi Kenan'ın eline aldığı gazetelerden ortaya çıkar. Başkişi Kenan *Cumhuriyet* gazetesindeki başlıkları sayar: "Amerika, Nato, Kızıllar, Vatan Cephesi, Menderes, İnönü" (BGTB, s. 7). Yazar bu noktada okura vermek istediği mesaja bir ön hazırlık yaparken ülkenin genel durumunu gözler önüne serer.

Gazetecilerle ilgili tutuklamalar romanın başında söz konusu edilir. Çanakkale'den dönen CHP heyetini karşılamaya giden gazeteciler tutuklanır (BGTB, s. 25). Yazar, bu tutuklamalara benzer durumları romanın başka sayfalarında da aktarır. Eserin ortalarında elli gazetecinin yargılandığı (BGTB, s. 172) ve Ahmet Emin Yalman'ın da tutuklandığı bilgisi paylaşılır (BGTB, s. 291). Yazarın olumlu ve kusursuz karakterlerinden Hasan, ayrıca romanın sol görüşlü kişileri, işçileri ve başkişi tarafından ziyaret edilen bir şahıstır. Yazar, Hasan aracılığıyla iktidarın olumsuz yönlerini eleştirel getirerek durumun iyiye gitmediğini gazetecilere yapılan baskılar üzerinden örneklendirir.

Basına uygulanan sansür eserin ilerleyen sayfalarında da belirtilir. Başkişi Kenan tarafından dile getirilen bu haksız uygulamanın ne zaman biteceği ise romanda şüphelidir. Kenan günden güne artan bu tutuklamalardan dolayı artık kimsenin bir şey yazamayacağını düşünür (BGTB, s. 437). Yazdıkları yazı yüzünden cezaevine giren gazeteciler romanda birden fazladır. Bunlar Ahmet Emin, Beyhan Cenkçi ve Oktay Verel adlı gerçek hayatta da var olan kişilerdir.

Gerçek hayatta tutuklanan gazetecilere yer veren bir diğerk romancı Nesrin Turhan'dır. Demokrat Parti iktidarının kendisini eleştirenleri sert bir şekilde cezalandırmakla karşılık verdiğini belirten yazar, Hüseyin Cahit Yalçın başta olmak üzere DP'nin birçok gazeteciye hapsedtirdiğini anlatır (İS, s. 102). Yargılanan gazetecilerle ilgili sayısal verileri ve sansürlenmiş birkaç haber bilgisini paylaşan yazar, tarihî verilerden oldukça yararlanır. Romanda basın ve yasak kelimelerini yan yana kullanılırken, Adnan Menderes'e karşı yapılan Kızılay mitinginin haberlerinin sansürlendiğı bilgisi paylaşılır. Öte yandan darbe sonrasında basının adeta DP'den intikam alırcasına kara propaganda yaptığı vurgulanır.

Hüseyin Cahit Yalçın'ın yetmiş dokuz yaşında tutuklanıp hapsedilmesine Melike İlgün de romanında eleştirir (BBS, s. 180). Yazar, romandaki muhalif basının tek sesi olan *Ulus* gazetesinin başyazarı Hüseyin Cahit Yalçın'a verilen yirmi altı ay hapis cezası ile Cüneyt Arcayürek tutukluluk halini eleştirerek iktidar partisinin basın üzerindeki tahakkümüne dikkat çeker. Nedim Gürsel de birçok gazetecinin hapsedildiğine vurgu yapar. Kuyuş'un gazetecisi Enver ise Başvekil'e hakarettten hüküm giyer.

İktidar partisinin basın üzerindeki tahakkümü birçok romancı tarafından vurgulanırken gazetecilerin tutuklanması sert bir şekilde eleştirilmiş ve 27 Mayıs gerekçeleri arasında sunulmuştur. Gazetecilere açılan davaları DP lehine savunan sağ görüşlü ya da sol görüşlü hiçbir romancının olmaması, Demokrat Parti'nin bu konudaki tavrını gösterir.

2.5.4. Radyo

Demokrat Parti iktidarında devletin yayın organı olan radyonun kullanımı ise dönemin meselelerinden biridir. Muhalefet, iktidar partisinin radyoyu keyfince kullandığını ve kendi propagandalarının aracı haline getirildiğini iddia etmiştir. DP ise muhalifken CHP'nin kontrolünde olan radyodan faydalanmadıklarını söyleyerek kendilerini savunmuşlardır (Asker, 2014: 130). Demokrat Parti iktidarı dönemine baktığımızda Adnan Menderes her fırsatta radyodan beyanatlar yayınlamış ve başta muhalefet partisi CHP olmak üzere birçok muhalif unsurlarını eleştirmiştir (Yeşilyurt, 1997: 132-134).

Radyonun sadece hükümet tarafından kullanılmasını yasalaştıran DP hükümeti, böylece muhalefetin radyo kullanımıyla ilgili taleplerinin önünü kapatır. Fakat 1958’de kurulan Vatan Cephesi’nin propagandaları radyoda düzenli olarak yayınlanınca taraflı tarafsız birçok kişinin tepkisine neden olur. Her gün saat 19.00 haberlerinde Vatan Cephesi’nin propagandasını yapan radyo, CHP’yi birçok yönden eleştirmektedir (Gaytancıoğlu, 2011: 101). Adnan Menderes’in radyoyu adeta şahsi bir yayın organı olarak kullanmasının sebebi birçok gazetenin aleyhinde haber yapmalarının etkisi de vardır. Basının hükümet hakkında yazdıklarına radyodan cevap veren Menderes, radyonun kitle iletişim gücünden ziyadesiyle faydalanmıştır (Asker, 2014: 128-129).

Basın ilgili birçok konuyu kurgulayan Attilâ İlhan, radyonun tekelleştiğine de değinir. Miralay Ferid ile DP iktidarına birçok eleştiri getirir. Sosyalist fikirlerin savunuculuğunu yapan *Gerçek* gazetesine birçok dava açıldığını belirten emekli asker Miralay Ferid, aynı zamanda radyonun da bağımsızlık işlevini yitirdiğini ve iktidar partisinin liderinin sözcülüğünü yaptığını vurgulayarak eleştirir. Eleştirilerini iktidar partisi tarafından basına uygulanan tahakkümü değerlendirerek sürdürür (BU, s. 211).

Yazar, benzer eleştirilerini *Yaraya Tuz Basmak* romanında da sürdürür. Dönemin en önemli kitle iletişim aracı olan radyo, tamamıyla iktidar partisine bağlı olduğu örneklerle vurgulanır (YTB, s. 230). Roman karakterleri, radyo haberlerinin CHP ile ilgili olumsuz yayınlarını, Adnan Menderes’in ülkedeki her olaydan sonra halka telkinde ve nasihatte bulunan konuşmalarını ve CHP’ye karşı yaptığı eleştirilerini ele alarak birçok konu hakkında değerlendirmelerde bulunurlar. Radyonun önemli bir vasıta olduğunun altını çizen yazar, darbeye ilk el konulan yerin radyoevi olduğunu söyler.

Radyonun, DP iktidarının kontrolünde olduğunu söz konusu eden Nesrin Turhan bu durumu “radyo tamamen hükümetin emrindeydi” şeklinde eleştirir (İS, s.123). Benzer eleştiri Melike İlgün tarafından da yapılır. Romanda, radyonun tek sesli olduğuna değinilir. İktidar partisinin muhalefeti sindirmek için muhalif basını susturduğu gibi radyoyu da muhaliflere kapattığı bilgisi romanın birkaç yerinde vurgulanır (BBS, s. 181/238). Radyoda yapılan haberlerin sadece Adnan Menderes odaklı olması eleştirilirken (BBS, s. 259), radyonun bundan dolayı çekilmez bir hale geldiği açıklanır (BBS, s. 284).

Samim Kocagöz ise radyonun propaganda aracı haline gelmesini konu edinir. Fikirlerini romanın olumlu kişilerinden emekli asker Nazif Tınaztepe aracılığıyla dile

getiren yazar, radyonun iktidar partisi tekelinde olmasına kızar. Vatan Cephesi'ne katılanların radyoda ismi okunduktan sonra Türk tarihinde böyle bir rezaletin olmadığını kaydeden emekli albay, sonucun iyiye gitmediğini ifade ederek 27 Mayıs'ı bu noktada da işaret eder.

Radyonun iktidar partisinden yana haber yaptığı *Yorgun Mayıs Kısrakları*'nda da öne sürülür. Yazar, kurgusuna yerleştiği bir haberle radyo kullanımını eleştirir. Yazar, radyo ajansının olaylarının tertipleycisi olarak üniversite hocalarını hedef göstermesini eleştirir (YMK, s. 535). Yazar radyonun bu yanlı yönünü Fuat Naci ile eleştirir ve her şeyin açıkça ortada olduğu halde böylesine yalan haberlere hayret eder.

Tutsak ve *Karanlığa Direnen Yıldız* romanlarında konuyla ilgili kurgulamalar çok daha farklıdır. Adnan Menderes'in radyoyu etkin bir biçimde kullanması *Tutsak*'ın Ceren'ine huzur verir. Başkışı Ceren, mutsuz bir evliliğin yanında ülküsüz bir yaşamın üstesinden gelemeyeceği için buhran yaşar. Kocasının ihanetleri de eklenince çareyi doktorun verdiği ilaçlarda arar. Bu noktada Ceren, kendi kaderini Menderes ile bir tutarak onun da çareyi radyo konuşmalarında aradığını aktarır (T, s. 178). *Karanlığa Direnen Yıldız*'da ise radyo, olayları aktarırken ortaya çıkar. Gazeteler Beyazıt olaylarında ölü sayısının iki yüz elliye ulaştığını yazarken radyo haberlerinde ise ölü sayısının bir olduğunu söyler (KDY, s. 91). Yazar radyonun haberlerine güvenir, inanır ve o şekilde aktarır. 27 Mayıs sonrasında ise radyo, bu kez Yassıda sürecini ve yeni iktidar sahiplerinin görüşlerini halka aktarır. Yazar, radyodan gelen sesleri halkın olduğu gibi eleştirmeden haberleri almasını eleştirir. Demek ki yazar, radyonun 27 Mayıs öncesinde yani Demokrat Parti iktidarı güdümündeyken güvenilir; 27 Mayıs sonrası İhtilal hükümetinin güdümündeyken güvenilmez bir haber kaynağı şeklinde kurgular. Yazarın tarafsızlığı bu noktada ortaya çıkmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

27 MAYIS, YASSIADA VE İDAM SÜREÇLERİNİN ROMANLARA YANSIMASI

3.1. 27 MAYIS

Sivil iradeye karşı bir askerî müdahale fikri, öncelikle tek partili dönemde CHP'ye karşı düşünüldüğü söylenir. O dönemde sivil iktidara müdahale etmeyi planlayan ordu, çok partili sistemi getirmeyi amaçlamaktadır (Dağcı, 2006: 53). Çok partili sisteme geçildikten sonra sivil iradeye el koyma fikrinden vazgeçilir. Nitekim fikir ve ülkeye karşı duyulan sorumluluk açısından orduda her zaman bir ihtilaf söz konusudur. Söz konusu ihtilaf DP'nin iktidara gelişiyle kendini gösterir ve DP iktidarı boyunca sürer. Bir dönem, ordu birliklerinin üst rütbelileri CHP taraftarı, alt birlikleri DP taraftarıyken; bir dönem de üst rütbelileri DP taraftarı, alt birlikleri CHP taraftarıdır.

1954 seçimlerinden sonra Demokrat Parti'ye karşı orduda oldukça gizli örgütlenmeler başlar. Bu gizli örgütlenmeler birbirinden habersiz bir şekilde teşkilatlanıp sivil iradeye müdahaleyi tartışır (İpekçi ve Coşar, 2010: 5). Kaynaklara göre darbe için tertiplenen ilk birliklerin temeli Harp Akademisi'nde atılır. Bu yıldan sonra farklı birlikler arasında da gizli komiteler oluşturulur. Bu komiteler 1957 sonlarında birbirinden haberdar olurlar ve DP'ye karşı ittifak kararı alırlar. İktidarın yanlış yolda olduğunu düşündüklerinden darbeyi planlayan bu gruplar, hedeflerine ulaşmak için çok titiz bir şekilde çalışırlar (İpekçi ve Coşar, 2010: 22-23). 1959 yılından sonra ülkede yaşanan gergin olaylar ordudaki gizli komitelerin sayısını çoğalttığı gibi sivil iradeye müdahale fikri de olgunlaşır. Komite üyeleri kendilerine rütbeli bir lider arar ve Cemal Gürsel isminde anlaşılır (Başgil, 2011: 157). Daha sonra üyeler tekrar tekrar birçok kez bir araya gelir ve darbeyi tartışır.

Komite üyeleri iktidara el koymadan önce son kez Alparslan Türkeş'in evinde toplanırlar. Toplantıda, öncelikle olayı kansız tamamlamanın önemine dikkat çekilir ve daha sonra meclisin dağıtılacağı, askerî bir hükümetin kurulacağı; sosyal, ekonomik ve kültürel bir istikrarın sağlanacağı ve Atatürk devrimlerini kesintiye uğratmadan devam

edileceği konularında planlamalar yapılır ve anlaşma sağlanır. Adnan Menderes 26 Mayıs günü Eskişehir'deyken darbe süreci başlar. Öncelikle İsmet İnönü'nün evi koruma altına alınır ve Adnan Menderes ile Hasan Polatkan Eskişehir'den Kütahya'ya giderlerken, Celal Bayar da Köşk'teyken tutuklanarak Harbiye'ye götürülür (Çavdar, 2013: 85-87).

27 Mayıs Darbesi otuz yedi subayın emir komuta zincirinin dışına çıkmasıyla gerçekleştirilir. Subaylar, titiz bir çalışmanın sonucunda tam dört saat içinde tüm strateji noktaları ele geçirir ve 27 Mayıs akşamı darbe halk tarafından coşkuyla kutlanır. Tutuklanarak Harp okuluna getirilen Demokrat Partililer daha sonra yargılanmak için Yassıada'ya götürülür (Başgil, 2011: 163). Bu kısımlar *Yassıada Süreci* başlığı altında değerlendirilecektir.

27 Mayıs Darbesi birçok yönden önemli olmakla beraber en önemli özelliği, ordunun sivil iradeye müdahale geleneğini başlatmasıdır. Ordu, bu yıldan itibaren ülke yönetiminin ne zaman ki kötü yönetildiği düşüncesiyle iktidara el koyma ihtiyacını hissetmiş ve demokrasiyi kesintiye uğratmıştır. Fakat 27 Mayıs Darbesi ile ordu, 1924 Anayasası'nın kaldırıp yerine dönemin hukuk hocalarının özenle hazırladıkları daha özgürlükçü daha demokratik görülen 1961 Anayasası'nı yürürlüğe koyar ve bu yönüyle o yıllarda takdir toplamıştır. Dolayısıyla iyi niyetle girişilen bu hamle o yıllarda askerî müdahalenin “devrim” olarak algılanmasına sebep olmuştur. Bir iyi niyet çalışmanın ürünü olan 1961 Anayasası birçok aydını, romancıyı ve şairi etkilemiştir.

12 Eylül 1980 yılı öncesinde çıkan romanlar, özellikle sol görüşlü yazarların kaleminden çıkan romanlar, 27 Mayıs Darbesi'ni devrim olarak görmelerine neden olan da bu heyecandır. Öte yandan sivil iradeye yapılan darbe ne şekilde ve ne niyetle yapılırsa yapılsın bir darbe olarak gören romancılar da mevcuttur. Bu noktada 27 Mayıs'ın bir devrim olarak kurgulandığı romanlarla 27 Mayıs'ı bir darbe olarak kurgulandığı romanları önceki başlıklarda yapıldığı gibi bu başlıkta da bir arada değerlendirilecektir. Değerlendirmeler yapılırken tekrara düşmemek için 27 Mayıs'ı hazırlayan etmenlerden bahsedilmeyip sadece karakterlerin ya da yazarın 27 Mayıs hakkındaki düşüncesine ve 27 Mayıs gününe ait kurgulamalarına yer verilecektir.

27 Mayıs'ı ele alan romancıların başında Attilâ İlhan gelir. Attilâ İlhan'ın *Bıçağın Ucu* adlı romanı 27 Mayıs ile son bulur. Bu romanda darbeyi hazırlayan etmenler kurgulanmışken 27 Mayıs gününe ya da fikrine dair herhangi bir kurgu söz

konusu değildir. Yazar, sadece 27 Mayıs gününü ve müdahalesini olumlu bir çerçevede sunmak için roman boyunca mutsuz olan, aralarında ciddi iletişimsizliğin bulunduğu Halim ile Suat'ı darbe günü barıştırır (BU, s. 454). İlhan'ın romanlarındaki darbeyi olumlu gösterme çabası diğer romanlarında devam eder. Fakat olumlamayla beraber eleştirileri de söz konusudur.

Yaraya Tuz Basmak romanında hükümet ile ordu arasında gerilim belirgindir ve ordu müdahaleye karardır. Roman, 27 Mayıs Darbesi'ni gerçekleştiren ordunun hazırlık aşamasını, gerçekleşme şartlarını ve sonuçlarını Yüzbaşı Demir adlı başkışinin etrafında verir. 27 Mayıs'ın arkasında yatan nedenleri ordudan bir subayın gözüyle veren yazar, darbenin temel nedenini Amerika'nın çıkarlarına dayatır.

Darbenin gerçekleşme safhasını an be an aktaran yazar, ordu içindeki aksamaları ve komite üyelerinin umutlarını, huzursuzluklarını canlı bir şekilde aktarır (YTB, s. 339-351). 27 Mayıs'ı bir an önce gerçekleştirmek için subaylar huzursuz ve sabırsızdır. Bir an önce darbenin yapılması için ordunun gizli komitesi bir dizi toplantılar yapar (YTB, s. 329). 27 Mayıs'ı gerçekleştirecek komite artık şifrelerle konuşurlar. Hükümetin birtakım önlemler alması ve ordu içerisindeki bazı anlaşmazlıklar yüzünden müdahalenin ertelenip 27 Mayıs gününe sarktığını görürüz (YTB, s. 318). Romanda, iktidar ile muhalefet arasındaki çekişmede İsmet İnönü "şartlar tam olduğu zaman ihtilaller milletler için haktır" diyerek darbeye dikkati çektiği bilgisi de vardır (YTB, s. 292). 26 Mayıs'ı 27 Mayıs'a bağlayan geceyi okura yaşatan yazar, mümkün olduğu kadar ayrıntılı kurgular. Müdahalede ilk ele geçirilen yer radyoevi olurken sonrasında havaalanı, emniyet müdürlüğü ve postane askerler tarafından el konulur.

27 Mayıs'la beraber romanın olumlu karakterleri bir dizi programlar ortaya koyar. Ümid öncelikle Atatürk'ün yarım kalan reformların tamamlanması noktasında birkaç öneride bulunur. Bu önerilerden bazıları toprak reformu, endüstrileşme gibi ekonomik refahı ve sosyal adaleti sağlayacak temel unsurlardır. Bu temel reformların gerçekleşmemesi halinde İsmet İnönü'nün tek partili devrine dönüş olacağına inanır (YTB, s.231). Yazarın bu önerileri romanın ruhunu oluşturur.

27 Mayıs sonrasında yaşanan sorunlara da değinen yazar, komitenin Mustafa Kemal Atatürk'ün inkılaplarını tekrardan faaliyete geçiremediğini söyler (YTB, s. 409). Öte yandan 27 Mayıs'ın esas amacından saptırıldığı için üniversite rektörleri de istifa eder (YTB, s. 416). Yazarın 27 Mayıs ile esas vurgusu hareketin yanlış yola

sokulduğuyla ilgilidir. Olumlu karakterlerin bu yönden tartışmasına müsaade eden yazar, hareketin asıl amacından saparak olayın sadece Menderes’i devirme olayına dönüştüğünü söyler.

Ümid, Yüzbaşı Demir’e darbeyi yanlış yaptıklarını söyler (YTB, s.370). Adnan Menderes ve partisinin diktasını deviren ve yerine demokrasi ve hürriyet getireceği vaadiyle iktidara gelen ordunun öğrenciler ile basını tehdit ve nasihatle sindirdiğine dair eleştiriler Ümid üzerinden verilir (YTB, s. 419). Romanın sonlarına doğru yazar, Ahmet Ziya aracılığıyla 27 Mayıs hareketini tarihsel gerçekliğe ve ekonomik çıkar ilişkisine dayandırıp romanını diğer olumlu karakterlerinden çok farklı bir eleştiri getirerek kurguyu zenginleştirir.

“Komite, darbe sabahı NATO’ya ve CENTO’ya beyan-ı sadakat eyledi. Bunlar nedir? Cihanşumul emperyalist ‘sistem’in askeri teşkilatları. Projeleri neyi derpiş eder? Ortaşark’taki petrol havzasıyla komünist blok arasında bir ‘eminyetkuşağı’nın tesisini. Yunanistan’dan başlayıp taa Hindistan’da hitama eren bir kuşak. Bunun üzerindeki hükümetlerden ‘sistem’e sadık olmayanlara hakk-ı hayat yoktur. İran’da Musaddık neden devrildiyse, Türkiye’de Menderes ondan devrildi. Mahiyet farkı yok aralarında, sadece derece farkı... Laftan anlamaz sağcı bir iktidar, ‘sistem’in menfaatlerini kale almıyor, küstahlığı Rusya ile flörte kadar vardırıyor, ona ciddi bir ders lazımdı, verildi. Şimdi ‘takviyeli’ demokrasiye dönülecek, biri öbürünün fireni iki meclisli bir demokrasi, ananevi bürokrasinin mürakebesi altında!” (YTB, s. 427).

Yazar, ordunun nasıl ki Kore’de Amerikalılar tarafından aldatıldıysa şimdi de yine Amerika tarafından aldatıldığını iddia ederek 27 Mayıs’a farklı bir eleştiri getirir. Romanın sonunda Ahmet Ziya, bir hareketin ne kadar teşkilatlı olursa olsun halk yığınlarıyla işçi sınıfıyla hareket etmeyip kaynaşmadığı müddetçe başarılı olacağına inanmaz.

Sırtlan Payı’nda da 27 Mayıs ile ilgili birtakım hayal kırıklıkları vardır. Bunların başında Miralay Ferid ile Ahmet Ziya gelir. Miralay Ferid müdahalenin bir an önce amacına ulaşması için idam sehplarının kurulması gerektiğine dair fikir bildirir. Yazar, Miralay Ferid’in bir an önce idam sehplarının kurulması isteğini onun kuşağının devrim anlayışına bağlar (SP, s. 228). Cumhuriyet döneminin bir askerî olan Miralay Ferid darbeye ilgili hayal kırıklıklarını aktarırken müdahalenin beklediği gibi olmadığını, ordunun sivillere devretmede geciktiğini ve aynı zamanda sömürücü ülkelere kapıları açtığını vurgular. Yazar bu fikirlerini Ahmet Ziya ile de pekiştirir.

Ahmet Ziya 27 Mayıs’ı darbe olarak görür. Ahmet Ziya’nın 27 Mayısı bir devrim değil de ilkel bir hükümet darbesi olarak görmesinin sebebi dış mihrakların ülkenin iç sorunlarına el atmasındandır (SP, s. 229). Ahmet Ziya “27 Mayıs, dedi,

onların istikametinde bir hareket: nazariyesi olmayan bir aksiyon! Kanaatımı sorarsanız, neticesiz kalmaya mahkûmdur. Matbuatın, son beş yıl içinde ortaya attığı tezlerle, belki bazı kanun tadilatı yapılabilir ama ihtilal yapılamaz” diyerek görüş bildirir (SP, s. 251). Ayrıca Güney Amerika ülkelerindeki hükümet darbelerinden pek bir farkı olmadığını belirtir. Ahmet Ziya çözümlenmeleri romanın en can alıcı noktalarındandır.

Ülkedeki “devrimciliğin tarihi”ni yabancı müdahalelerin tarihî olarak yorumlayan Ahmet Ziya, bir dizi örnekler vererek yine 27 Mayıs üzerinde durur. 27 Mayıs öncesinde Adnan Menderes’in Rusya’ya gideceğini öğrenen Amerika’nın Bolşeviklerin önüne bir set çekme niyetiyle desteklediğini ve hatta yaptırdığını vurgular (SP, s. 252). 27 Mayıs’ın bir proletarya ihtilaline dönüşeceği beklentisi içerisinde olanları, hayal kırıklığına uğrattığını da belirtir (SP, s. 256). Yazarın genel manadaki mesajı, bir diktadan kurtulan ülkenin ordu eliyle başka bir sömürü düzenine sokulması noktasındadır. Dolayısıyla 27 Mayıs’ın hayal kırıklığını karakterler üzerinden anlatır.

Samim Kocagöz’ün *İzmir’in İçinde* adlı romanında siyasal sorunlardan bahsedilir bahsedilmez ordunun gücü ve ordunun iktidara el koyacağı sezdirilir. Cahit ordunun yönetime el koyabileceğini söylerken sonrası için tedirgindir. Çünkü halkın orduyu destekleyemeyeceğini bilir ve Atatürk’ten gelen devrimciliğin tıkanması üzerine bir dizi çözümlenmeler yapar. Ordunun devrimci bir kadronun önünün açılması için yardım etmesi gerektiğine ve sonrasında da biraz zamanla halkın desteğini kazanacağını söyler (İİ, s. 195). Cahit bu sorgulamaları arkadaşlarıyla yaparken darbenin zemin hazırlayıcı olayları yaşanır ve sonunda 27 Mayıs gerçekleşir. Samim Kocagöz’ün roman kişileri 27 Mayıs’ı büyük bir coşkuyla karşılarlar. Darbeyi duyan emekli Albay Nazif Tınaztepe adeta bir devrim gerçekleştirildiği sevinciyle yoğun bir duygulanma yaşayıp ailesiyle paylaşır (İİ, s. 317). Darbe gerçekleşikten sonra ülkedeki genel atmosfere dair bilgileri yazar Emre aracılığıyla aktarır. Ülkede bir sevinç yaşandığını dile getiren başkışı, ihtilali yapanların Milli Birlik adı altında yönetim kurduklarını ve bunların da Yüksek Adalet Divanında ülkeyi kaosa götüren partilileri yargıladıklarını aktarır. Öte yandan ülke yönetimindeki belirsizlik birkaç olumlu karaktere yansır ve tartışmalar yaşanır (İİ, s. 259). Yazar, 27 Mayıs yönetimiyle ilgili tedirginliklerini olumlu karakterler vasıtasıyla ortaya koyarken “faşist” bir yönetimin iktidara gelmesinden çekinir. Yazarın faşistlerden kastettiği milliyetçi subaylardır.

Roman boyunca DP hükümetini sürekli olumsuz bir profille çizen Hasan İzzettin Dinamo, 27 Mayıs'a giden süreçte olumsuzlamalarını iktidarın ekonomi programları üzerinden vermekte ve hükümetin başta ekonomik ve siyasi olmak üzere tüm alanlarda tıkanığını belirtmektedir. Bundan dolayı iktidar partisinin bir "Devlet İhtilali"ni gerçekleştireceğini kurgular. Bu ihtilal sonucunda başta solcular olmak üzere; aydınlar ve muhalif kişiler ağır cezalara çarptılacak ve böylelikle muhalefet ortadan kaldırılacaktı. "Polis dünyaca çok tanınmış birkaç yazarı, istedikleri sürgün yerlerine sürmek üzere davranmıştı. Onları İstanbul gibi yabancıların pek bol bulunduğu bir kentte öldürtmeyerek Anadolu'daki sürgün yerlerinde, yerel örgütlere öldürtecekler, böylece suçlanmaktan kurtulacaklardı." (MG, s. 305). Yazar, sürgüne gönderilecekler arasında Musa'nın da olduğunu aktarır.

Hükümetin artık faşizan uygulamalara geçtiğini örneklerle iddia ederek kurgulayan yazarın bu olumsuzlama çabaları, eserin sonunda gerçekleşecek darbenin aslında darbe değil devrim olduğu tezini kanıtlama amacından kaynaklanmaktadır. Romanda kurgulanan "Devlet İhtilali" programı, tam da bu amaca hizmet etmektedir. DP, halka silah dağıtmakta ve halkta kendi bölgelerinde bulunan muhalif kişileri ortadan kaldırma planı yapmaktadır. Hatta iktidar partisi bazı kişileri bu amaç için gizli bir kampta eğitmiştir. Bu noktada Hitler'in mezaliminden örnekler vererek DP ile Hitler yönetimini aynı kefeye koyan yazar, tarihsel kronolojiye göre işlenen eserin sonlarında, 27 Mayıs'tan hemen önce kurgu boyunca yaptığı eleştirilerin özetini vermektedir. 27 Mayıs'ın bir devrim olduğunu ispatlama amacında olan yazar, bunu temellendirmek amacıyla kurgunun gerçeklik sınırlarını zorlar.

"Demokrat Parti gibi düşünmeyen her Türk'ün başı tehlikede. Bu küçücük gecekondular bölgesinde, Türkiye çapında yapılan kırım hazırlığının bütün tipik 'arazi' var. Evet, bu bir Sen Bartelmi Gecesi olabilir. Çarlık Rusya'sında da yapılan Yahudi Pogromları, İspanya'da yapılan Yahudi kırımları, eski Roma'da yapılan Hıristiyan kırımları, gerici hükümete kılavuzluk etmekte, örnekler vermektedir." (MG, s. 310).

Yazarın eser boyunca iktidara yapılan eleştirilerin perde arkasında darbenin haklılığını olduğunu kabul ettirmek içindir. Bu kaygıları kurgusunda gerçek hayattaki kişileri kullanan yazar, bir gazeteci olarak Falih Rıfkı Atay ile Adnan Menderes'i konuşturur. Falih Rıfkı'nın ordu ve gençlik arasında bir ihtilal havası estiğini Menderes'e aktarırken, o "Ben, bir ihtilal yapayım da ordu ve gençlik ihtilalin nasıl yapıldığını görsün" der (MG, s.315). Eserin sonunda Demokrat Parti'nin ve partililerinin ülkeyi ciddi bir kıyımdan geçireceği üzerine kurgusunu işlettiren yazar, 27

Mayıs'ın hemen öncesinde iktidar partisinin katliam yapacağı iddiasını uluslararası arenada kabul edilmiş kıyımları örnek göstererek güçlendirir.

İktidar partisinin muhalifleri kıyımdan geçireceği iddialarını dair bazı diyaloglarla ve örneklerle okura aktaran yazar, yapılan darbeyi Yunanlılar karşısında kazanılan zaferlere benzetir. Başkişi Musa ise bu haberi radyodan dinleyerek büyük bir mutluluk duyar. Darbenin hayırlı olduğunu, eğer müdahalede geç kalınsaydı devlet eliyle kendilerinin kıyıma tabi tutulacağını aktaran Musa, yine de orduya fazla güvenmemektedir. Fakat anlatıcı/yazar darbeyi gerçekleştirenlerin ordunun “faşist” olmayan grubundan olduğunu vurgulayarak, 27 Mayıs'ı, bu kez de Fransız Devrimi'ne benzetir.

Roman kişilerinden Salise Hanım'ın Başkişi Musa ile diyaloglarında, 27 Mayıs sonrası kurulacak hükümetin “devrim” sıfatını taşıdığı görülmektedir. Fakat bu hükümetin tehlikede olduğunu savunan Salise Hanım, bunu General Gümüşpala'nın Erzurum'dan Ankara'ya gelerek darbeyi, yazarın deyimiyle devrimi sabote edeceği endişesini taşımaktadır. Orduda oluşan ikircikli durumdan rahatsız olan Musa, özellikle Türkeş'in başını çektiği grubun iktidarı devralması sonucunda Türkiye'de yeni bir faşizmin kurulacağını iddia etmektedir. Sağ görüşlü olan Türkeş'in kuracağı bir hükümetten rahatsız olan yazarın sözcüsü niteliğindeki başkişi Musa, kendi kendine dert yanarak hiçbir mantıklı çözümlenme yapmadan önyargıyla Türkeş'in grubunu gericilikle itham eder. Romanın diğer olumlu ve kusursuz karakteri Ahmet Usta ise Menderes'in yapamadığı katliamı Türkeş'in yapacağını iddia eder. Karakterlerin bu endişelerine Cemal Gürsel grubu son verir.

Yağmur Sıcağı'nin kişileri de darbeyi bir devrim niteliğinde yorumlarlar. Romanın olumlu karakterleri arasında 27 Mayıs'tan söz edilirken ordunun bir devrim olduğu vurgulanır (YS, s. 251). 27 Mayıs'ı bir devrim niteliğinde değerlendiren *Gece Sesleri*'nin Rengigül'ünde ise bir pişmanlık söz konusudur. Öğrenci olaylarına katılan ve darbeyi büyük bir coşkuyla karşıladıklarını anlatan Rengigül, 27 Mayıs sonrasında hayal kırıklığı yaşadığını kızı başkişi Ayda'ya anlatır (GS, s. 18). Sokağa dökülen gençlerin hükümetleri yönetmesi doğru bulmadığını Rengigül, 27 Mayıs'ın gereksizliğine vurgu yapar ve Demokrat Parti'nin bir sonraki seçimlerde iktidardan zaten düşeceği fikrini paylaşır.

“27 Mayıs çorbasına, bir tutam tuzla katkıda bulunan ve darbelerin hiçbir işe yaramadığını yaşayarak öğrenen annemin, şimdi iyi anlıyordum beni sokak

kavgalarından neden korumak istediğini. ‘Hükümetleri, sokaklara dökülen heyecanlı gençler yönlendirmemeli,’ derken ne demek istediğini biliyormuş demek! Zaten hep söylemez miydi, ‘Üzerinden bir on yıl geçtikten sonra, gördüm ki, gençlik heyecanıyla çocukça bir eylem yapmışız meğer! Bir yıl daha sabretsek, seçimlerde devrilip gideceklerdi’ diye” (GS, s. 236).

Yazar darbelerden yana değildir fakat Demokrat Parti’nin de yanlış bir yönetim sergilediği mesajını verir. Yazarın bir diğer romanı *Füreyâ*’da ise, Füreyâ’nın Cumhuriyet’e gönül bağlılığından söz ederek onun 27 Mayıs’ı hazırlayan olaylara coşkuyla katıldığından söz eder (F, s. 243).

Ölmeye Yatmak romanında 27 Mayıs devrim şeklinde nitelendirilir. “60 Devrimi’nde yüksek memur çekmecelerinde gizli aşk mektupları, banka borç senetleri, çıplak kadın fotoğrafları ve biraz da prezervatif bulundu. Devrim sabahı Aysel, Atatürk Bulvarı’na fırlayıp subaylara gülücükler ve üç kilo pasta dağıttı. Sabah kahvaltılarını etsinler diye...” (ÖY, s. 388). 27 Mayıs’ın gerçekleştiğini duyan *Kördüğüm* romanının olumlu karakterleri de rahatlar. Önce mayıs ayının güzelliklerinden bahseden anlatıcı, daha sonra 27 Mayıs’ın gerçekleşmesinden sonra öğrencilerin özgürlüklerine kavuştuğun vurgular (K, s. 116). Fakat romanın olumlu karakterleri 12 Mart’a giden süreçte zaman zaman 27 Mayıs’ı tartışır ve “Böylesine halkla bütünleşmiş bir adam, üç öğrenci gösterisi, birkaç kargaşa neden sayılarak gümbür gümbür nice gitti? Ve o geniş taban, neden parmağını kıpırdatmadı...” (K, 265) şeklinde halkın vurdumduymazlığını sorgularlar. Ayrıca olaydan yıllar sonra darbeye Amerikalıların ne derece etkili olduğu Yunanistan ve İran’da yapılan darbeler eşliğinde tartışılır.

27 Mayıs Darbesi’ni şiddetle eleştiren ve romanını da bu minvalde kurgulayan Münevver Ayaşlı, 27 Mayıs’ın gerçekleşmesinde birden çok kuvvete değinir ve 27 Mayıs’a “darbe” der. 1960 yılında iktidar partisine karşı faaliyetlerin yoğunlaştığını ifade eden yazar, muhalif grupların darbe öncesi olabildiğince atmosferi gergin tutmaya çalıştıklarını belirtir (PBT, s. 123). Muhalif grupların başlıca hedeflerinin Adnan Menderes’ten ziyade Türk milletinin olduğunu söyler (PBT, s. 124). Milleti hedefleyenlerin ise İngiltere olduğunu işaret eder.

Darbenin oluşmasında İngiltere’nin gücünden söz eden Ayaşlı, halka rağmen 27 Mayıs’ın yapıldığını ve İngiltere’nin Ortadoğu planları için kendisiyle uyuşmayan iktidarı içteki müttefikleriyle darbe yaptığını ima eder (PBT, s. 77). Osmanlı döneminin son yıllarında İngiliz politikalarının çok etkin olduğunu ve dolayısıyla aynı politikayı

sürdüğüne inanan yazar, 27 Mayıs'ı gerçekleştirenlerin dış bağlantısını da İngiltere'ye dayatır.

27 Mayıs'ın oluşmasında dış mihrakları kurgusuna katan Ayaşlı, iktidarı DP'ye kaptıran CHP'nin ihtiras ve kinle dolu olduğunu aktararak 27 Mayıs'ın müsebbipleri arasına CHP'yi de katar (PBT, s. 15). Muhafız grupların 27 Mayıs hazırlıklarını Menderes'in göremediğini söyleyen Ayaşlı, Irak'ta yapılan darbeyi örnek gösterir (PBT, s. 73). CHP'nin hükümet darbesi yapmak için komünistlerle işbirliğini yaptığını, romanın birbirleriyle hem münasebetinden hem de yazarın direk aktarımından anlamak mümkündür. Roman kişilerini bu görüşler doğrultusunda konuşlandıran yazar, her bir kahramanına bir anlam yükler. Aydın ve İren ihtilal öncesi yapılan propagandaların kültür ve fikriyat yönüyle katkı sağlayan kişilerdir (PBT, s. 70). Fakat yazar her defasında İrem ve Aydın'ın iktidar partisine geliştirdikleri düşünce ve eylemlerini yüzeysel, içi boş ve kültürümüzden kopuk olarak kurgulamayı başarmıştır.

Yazar, 27 Mayıs'ın asil Türk aileleri ile yozlaşmış Türk aileleri üzerindeki etkilerini de kurgulamıştır. 27 Mayıs sonrası eşi görevden alınan Selmin zor günler geçirmektedir (PBT, s. 129). Selmin'le beraber birçok evde hüznün olduğunu belirten yazar, bir kısım evlerde de eğlenceler düzenlendiğini aktarır (PBT, s. 130). "Muammer bile, kendileri için bayram addettikleri bugünde, Naili'nin daha beş altı ay evvel, karısı Hilal'e tecavüz ettiğini ve bu tecavüzün büyük bir skandal meydana getirdiğini unutmuş, Naili'yi kucaklamış ve bol bol öpmüştü" (PBT, s. 130). 27 Mayıs'ın kutlamalarını gayriahlâkî bir tabloda çerçeveleyen yazar, bu tarz kurgulamalarına devam eder ve 27 Mayıs'a alkış tutanları olabildiğince olumsuzlaştırır. "Sabah kahvaltısı yerine şampanya tokuşturuyorlardı. Nihayet dayanamadılar, Hilal ile Naili kalktılar. 27 Mayıs, Ayhan'ın tevkifi ve sehpalara şerefine karşılıklı göbek atmaya başladılar" (PBT, s. 140). 27 Mayıs'ın getirdiği sevinçten dolayı CHP'li aile bir hayli mutludur. Yazar, bu aileyi hem CHP'nin iktidar partisine karşı yürüttükleri politikaya hem de ahlaki yozlaşmaya dikkat çekmek için oluşturmuş ve roman boyunca olumsuzlamıştır.

27 Mayıs'ın, Demokrat Parti'nin düşmanlarınca yapıldığına uzun uzadıya kurgulayan ve değerlendiren Ayaşlı, DP'nin de bir dizi hatalar yaptığını dikkat çeker. Demokrat Parti'nin darbe ile iktidardan düşürülmesini dönemin önde gelen dinî kanaat önderlerinden Said Nursi ile ilişkilendirir. Romanda Said Nursi'nin vefatından sonra demokratların manevi gücünü kaybettiği ve bu yüzden Adnan Menderes'in artık

gerçekleri göremediği belirtilir (PBT, s. 127). DP'nin diğer büyük hatası ise yapılan yanlış imarlara bağlanır.

Adnan Menderes başta olmak üzere Fatin Rüştü Zorlu ve ekibinin 27 Mayıs'a giden süreci göremediği *Başucumda Müzik* romanında da söz konusu edilir. Romanda Fatin Rüştü Zorlu (romandaki ismi Fuat'tır), yasak aşkı Vesamet Hanım tarafından gerçekleri göremediği konusunda uyarır. Vesamet Hanım DP'nin gerçekleri göremediğini, tamamen iç dünyalarına kapandığını, ülkenin diktatörlükle yönetildiğini Zorlu'nun yüzüne karşı söyler (BM, s. 401-402). 27 Mayıs gerçekleştiğinde ise Vesamet Hanım çaresizdir ve ne yapacağını bilmez. Halkın sevincine karşı şaşkınlığı vardır (BM, s. 418). Yazar DP'yi diktatörlük şeklinde nitelerken 27 Mayıs'a karşı herhangi bir eleştirisi bulunmazken Yassıada'da yaşananları eleştirmiştir.

27 Mayıs'a darbe diyen ve bu yönde kurgulamalarını yapan bir diğer yazar Sevinç Çokum'dur. *Karanlığa Direnen Yıldız*'da 27 Mayıs'ın olacağını ilk kez Binbaşı Kaya söyler. Kaya, İsmet İnönü'nün darbe öncesinde söylediği “şartlar tamam olduğu zaman milletler için ihtilal meşru bir hakır” sözünü hatırlatır ve vatandaşların oyları yüzünden ülkenin düştüğü kötü durumdan ancak ordunun kurtaracağını vurgular (KDY, s. 83). CHP'li olduğunu gizlemeyen Binbaşı'nın eşi İncenaz da aynı fikirdedir.

Harbiyelilerinin yürüyüşüyle 27 Mayıs sürecinin başladığını belirten İncenaz; eşi ve komşularıyla artık darbenin olacağı anı beklerler. Nihayetinde gerçekleşen 27 Mayıs'ta başta Binbaşı Kaya'nın evi olmak üzere Sebati Bey ve Asafların evinde şenlikler düzenlenir (KDY, s. 115). Yazar, o günün manşetlerini ve olaylarını okurlarına aktardıktan sonra Adnan Menderes'in nasıl da hızlı bir şekilde yalnızlaştığını ve 27 Mayıs'ın halk tarafından desteklenmediğini anlatır:

“Ordu-gençlik el ele sloganı çerçevesinde subaylarla liseli genç kızların sarmaş dolaş gövdelerinin eski iktidarın açtığı geniş caddelerden ciplerde rüzgârlanarak geçtiklerini gösteren fotoğraflar henüz ekonomide, teknolojiye, eğitimde, kültürde neler yapılacağı düşünülmemişken, bu darbe dolayısıyla bayram eden halk biçiminde yansıtılıyordu.” (KDY, s. 117).

Yazar, 27 Mayıs'ı eleştirel bir dille ele alırken aynı zamanda satır aralarında Demokrat Parti iktidarının hizmetlerinden ve ülkeye katkılarından söz ederek darbenin sivil iradeye yapıldığını belirtir.

Anlatıcı, 27 Mayıs'ı gerçekleştirenlerin şaşkınlık içerisinde olduklarını ve ordunun bir an önce ihtilali sağlam temellere oturtması için basın ve üniversiteye ihtiyaç duyduğunu belirtir. Darbeyi gerçekleştirenlerin 27 Mayıs'a “ilmi” bir kimlik

kazandırma gayretinde olduklarından söz eden yazar, ihtilali meşru ve haklı göstermeye çalıştıklarını vurgular (KDY, s. 117). Çokum, 27 Mayıs sürecini kendi penceresinden vererek; orduyu eleştirir, Adnan Menderes başta olmak üzere DP'lileri mağdur ve mazlum gösterir. Çokum bu yaklaşımını olumlu karakterler aracılığıyla verirken Başkişi Feridun ile de pekiştirir. Feridun, halkın çoğunluğunun “kuyruk” kelimesiyle ifade edilmesine içerlenir (KDY, s. 127). Buradan da anlaşılıyor ki halkın çoğunluğu DP'lidir ve 27 Mayıs'a destek vermemektedir. Ayrıca darbeye destek vermeyenlerin, 27 Mayısçıları alkışlamayanların kısa sürede bir bahaneyle gözaltına alındığı ya da ihbar edildiği görülmektedir.

Sevinç Çokum 27 Mayıs ile ilgili eleştirilerini ya kendisi doğrudan, ya da karakterleri vasıtasıyla her fırsatta dile getirir. Adnan Menderes'in yaptığı yurt gezileri halk tarafından büyük bir coşkunlukla karşılandığını vurgulayan Çokum, darbenin halka rağmen yapıldığını işaret eder ve iktidar mücadelesine dikkat çeker.

Yazar, 27 Mayıs'la beraber iktidarın değiştiğine değinir ve iktidar mücadelesini “inanırlar” ve “inanmayanlar” düzleminde değerlendirerek farklı bir bakış açısı sergiler. Yazar'ın fikir sözcülerinden Veysel Ağabey iktidar mücadelesindeki güçleri değerlendirir. Veysel Ağabey 27 Mayıs sebebinin açıkladıktan sonra, birkaç sebebi de örnekler. Adnan Menderes'in Said Nursi ile dolanmasını, radyolarda Kur'an sesinin işitilmesini dinî irtica ve geri kalmışlık olarak görenleri fena halde kızdırdığını aktaran Veysel Ağabey, DP düşmanlarının tek çareyi darbeyi gerçekleştirmede bulduklarını ifade eder. 27 Mayısçıları arasında Alparslan Türkeş gibi milliyetçi birinin olmasına sevinen ve dolayısıyla yeni hükümete kısmen de olsa olumlu bakan yayınevi çalışanları, Türkeş'in gruptan tasfiyesiyle derin bir karamsarlığa kapılırlar (KDY, s. 118). Daha sonra kurulan hükümet kısa sürede dağılır ve iktidar belli bir kesimin hegemonyasına girer. Yazar bu noktada darbeye bir nebze de olsa olumlu bakan muhafazakâr kesimin kısa sürede nasıl da yanıldıklarını göstermiştir.

27 Mayıs'la ilgili birçok görüşü kurgusuna taşıyan yazar, darbe gerekçeleri arasında sayılan durumları olumsuz karakterler aracılığıyla aktarır. Üniversite hocası Sebati Bey, ezanın Türkçeden aslına dönüştürüldüğünde ordunun iktidara el koymasının gerektiğini dile getirir. Demokrat Parti iktidarına ve temsilcilerine karşı acımasız olan Sebati Bey, onların mahkemesiz idam edilmesini diler (KDY, s. 130). Binbaşı Kaya Bey, 27 Mayıs'ın önceden belli olduğunu, pek de tepeden inme olmadığını, her şeye

rağmen adil davranmaya çalıştıklarını vurgular (KDY, s. 134-135). Gazeteci Asaf da diğer olumsuz karakterler kadar acımasızdır. Romanın basın temsilcisi Asaf, her gün yazdıkları yazılarla bilgi kirliliği oluşturmakta ve DP'ye karşı olumsuz bir algı oluşturma gayreti içerisinde. Yazar Asaf'ın haddinden fazla köşe yazılarını birebir romana alarak okurlarına darbe sonrası DP'lilere yapılan hakaretlerin boyutunu ortaya koyar. Ayrıca İhtilalin kansız olamayacağını belirten Asaf, gazeteci arkadaşı Çetin'le tartışır.

Romanın bir diğer gazetecisi fakat romanın sadece birkaç yerinde gözükten Çetin, ordunun müdahalesini darbe şeklinde yorumlar ve dıştan bir müdahaleden söz eder. Binbaşı Kaya bu durumu asla kabul etmez (KDY, s. 213). Olumsuz karakterlerin (üniversite hocası, gazeteci, binbaşı) 27 Mayıs hakkındaki fikirlerini okurlarına aktaran yazar, böylelikle romanını zenginleştirir.

Tutsak romanında darbenin yapılacağı ve sonuçların neler olacağı kurgunun hemen başında okuyucuya aktarılır. Ceren'in yanında çalışan Altın Hanım, ihtilalin olacağını, sonrasında hürriyetin geleceğini ve DP'lilerin sürüleceğini söyler. Bu söylentiye roman boyunca aklından çıkaramayan başkişi Ceren, yaptığı yanlış evlilik ve ülkesi uğruna ölen Tarık'ı düşündükçe darbe söylentisiyle beraber psikolojik sorunlar yaşar. Darbe söylentisi CHP'li karakterleri sevindirir ve bu karakterler arasında darbeden sonra hürriyet geleceği inancı hâkimdir (T, s. 15). Öte yandan romanın bazı karakterleri darbenin kaçınılmaz olduğunu fakat Menderes'in bunu bir türlü göremediğini vurgularlar.

Romanda ayrıca, İsmet İnönü'nün birkaç konuşması ve bazı temasları kurguya eklenerek 27 Mayıs'ın hazırlayıcısı esasında İnönü'nün olduğu ortaya konmaya çalışılmıştır. Yazar, Demokrat Parti'nin seçimlerle devrilemeyeceğini anlayan ordunun; aydın, muhalefet, öğrencilerle işbirliği yaparak 27 Mayıs'ı ortamını hazırladıklarını romanda vurguladığı noktalardandır.

Ellerimden Su İçsinler romanın kişileri 27 Mayıs'ta yurtdışında bulunurlar. Başkişinin annesi, görevi nedeniyle Amerika'da bulunmaktadır. Amerika'dayken darbe haberini alan Müberra konukları Turgut Bey ile eşi Güzin Hanım'dan ülkeyle ilgili ayrıntılı bilgi almaya çalışır. Turgut Bey ile Güzin Hanım'ın 27 Mayıs'ı övücü sözleri karşısında Müberra Hanım daha bir temkinli ve daha bir sorgulayıcı tutum içerisinde. Müberra Hanım her ne kadar DP'ye muhalif olsa da darbeye ülkenin itibarının

düşürülmesinden kaygı duyup meslektaşlarına karşı mahcubiyet hisseder. Turgut Bey ise DP'li olmasına rağmen MBK ile gurur duymakta ve 27 Mayıs'ı sürekli bir olumlama çabasındadır. Nitekim Turgut Bey için çizilen profil olumsuz olduğundan 27 Mayıs'ı gerçekleştirenler romanda dolaylı olarak eleştirilir. Ayrıca Turgut Bey tipi ile 27 Mayıs'la beraber birden DP karşıtı olan bireyler de söz konusu edilmiş ve eleştirilmiştir.

Demokrasinin yara aldığına değinen Müberra, Turgut Bey ile tartışır. Turgut Bey 27 Mayıs'ı gerçekleştiren ordu ile ilgili çözümlenelerde bulunur. Ordunun fetih hareketlerine alışık olduğunu, yerinde duramadığını, eğer bir Kore Savaşı daha olmuş olsaydı 27 Mayıs'ın yapılmayacağını anlatarak ilginç tespitler sunar. “Gerçekte bu bir asker patlaması... Fütuhata alışmış asker yerinde duramıyor. Zaten onlara verilen eğitim, sanki Büyük Katerina tahttaymış gibi. Zihnen basit olan bu insanlara güdümü yanlış bir formasyon veriyoruz... İkinci bir Kore Savaşı olsaydı, 27 Mayıs olmazdı” (ESİ, s. 173). Öte yandan darbenin Turgut Bey'i aslında olumsuz etkilediği, görevinden ihraç edileceği ve bu korkuyla 27 Mayıs'ı savunduğu yazar tarafından aktarılır. Ayrıca yazar, 27 Mayıs hazırlıklarına değinerek ordunun İsmet İnönü ile işbirliği yaptığını söyler. Darbenin yıllar önce orduda bir grup tarafından planlandığını fakat kısa bir süre içerisinde ayyuka çıktığından komitenin günden güne küçüldüğü bilgisi romanda yer alır. Yazar, bu komitenin daha sonra İsmet İnönü'nün bilgisi dâhilinde hareket ettiğini vurgulayarak, darbenin İsmet İnönü'den habersiz yapılmadığını işaret eder (ESİ, s. 172). Ayrıca 27 Mayıs sonrası iktidarın İsmet İnönü'ye sunulması tartışılır fakat net bir yorum yapılmaz ve bilgi aktarılmaz.

Yazar, 27 Mayıs'ın oluşturduğu otorite boşluğunu da değinir. Amerika'dan ülkesine dönen Doktor Müberra Hanım, hastanede ciddi bir yönetim boşluğu görür. Hastane üst yöneticilerinin ister istemez eski DP iktidarına bulaştıklarından tamamının işlerinden uzaklaştırıldığına değinen yazar, cezalandırmanın sadece DP'li üst yetkilileriyle kalmadığını DP'ye az veya çok temas eden memurlarının da cezalandırıldığı bilgisini dolaylı bir şekilde aktararak eleştirir.

Alev Alatl *İşkenceci* adlı romanında 27 Mayıs'ın Abdurrahman Ağa üzerindeki etkilerinden bahseder. Abdurrahman Ağa'nın DP'li olduğundan Sivas Kampı'na götürülür ve altı ay sonra serbest bırakılır (İ, s. 20-23). Öte yandan 27 Mayıs'ın gerekçeleri arasında Demokrat Parti'nin “gerici” olduğu ironik bir üslupla anlatılır.

“Rahman olan, fedakâr olan devlet; halifesi, ‘yurdu yüceltmeye ant’ içen cefakâr memurları; nifak koyan münafık ise hükümetti. Allah'a, ‘haşa’ değil, feleğe çatılırdı.

Devlete gelince; o manevi şahsiyetini yasalarla güvence altına alalı niceydi. Oysa hükümetlere sövgü küfre girmezdi. Hükümetlere sövgü, kendimize sövgüydü. İnsanoğlu, layık olduğu ile yönetilmez miydi? Demokratları ya da kuyruklarını seçen kara cahiller bu adamlar değiller miydi? Demokrasi rayına oturmadan, ‘şartlar temin edilmeden’, Türkiye’nin muasır medeniyetler seviyesine yükselmesine imkân olabilir miydi?” (İ, s. 49).

Ayrıca 27 Mayıs sonrası iktidarlığın CHP lehine gelişmesi sonucu Talat Aydemir’in karşı çıktığını ve albayın “Benim damarlarımda Halk Partisi kanı dolaşmıyor, vatanseverlik dolaşıyor” (İ, s. 66) şeklinde görüşleri kurgulanır.

Or’da Kimse Var Mı? Serisinin *Nuke Türkiye* adlı romanında 27 Mayıs “darbe” şeklinde nitelendirilir. Anlatıcı Mehmet Sedes, 27 Mayıs’ı darbe şeklinde nitelemesine rağmen Dil Cemiyeti’nin bütçesi üzerindeki etkisinin olumlu yönde olduğunu belirtir (NT, s. 241) ve 27 Mayıs’ın kendi kişiliğinin oluşmasında önemli bir dönemeç olduğunu vurgular (VKYB, s. 52). Serinin *Valla Kurda Yedirdin Beni* eserinde 27 Mayıs’a farklı bakış açılarını sunar. 27 Mayıs’ı üç farklı bakış açısıyla değerlendiren yazar Alev Alatlı, bir solcu, bir CHP’li ve bir de Harbiyeli’nin bakış açısını sunar.

Anlatıcının babası İhsan Bey, 27 Mayıs’tan oldukça memnun CHP taraftarı bir tiptir. “Babam, pek memnundu. İhtilali bizzat kendisi gerçekleştirmişçesine mağrur, gülümsüyordu. Anneme sokakta nöbet tutan erler için ayran yaptırmış, vişne şerbeti dağıttırmıştı. Ona göre bu ihtilal, iktidarın gerici, yobaz ayaktakımının elinden alınıp, yeniden ona layık olanların eline geçmesi demektir. Atatürk’ün ruhunun şad olacağına güveni tamdı.” (VKYB, s. 54). Anlatıcı Mehmet Sedes’in babası 27 Mayıs’ı devrim şeklinde karşılar. Yazar, konuyla ilgili Mahir Çayan’ın görüşlerini “27 Mayıs harekâtı, emperyalizm, işbirlikçi-burjuvazi-feodal unsurlara, bir başka deyişle, hâkim gerici ittifaka karşı küçük burjuva radikalizminin (bürokrasi ve ordu içindeki milliyetçi devrimcilerin) bir ilerici-devrimci harekâtıdır” (VKYB, s. 55) şeklinde alıntılanarak kurguya yerleştirir ve örtük bir biçimde eleştirir. Kara Harp Okulu öğrencisi Selahattin görüşü ise “27 Mayıs harekâtını, alelade bir hükümet darbesi değil, Türk milletinin ezelden ebede akan hayatı içinde önemli bir dönemeç, belki de yeni çağın başlangıcı şeklinde değerlendirmek gerekir” (OMTT, s. 72) biçimindedir.

Anlatıcının 27 Mayıs hakkındaki düşünceleri “27 Mayıs hareketi, bürokrasinin ve onunla birlikte aydın orta tabakanın, iktidar mücadelesinde, ordunun müdahalesiyle komprador burjuvaziye ve toprak ağalarını DP’nin şahsında altetmesidir” (VKYB, s. 83) şeklindeyken romanın başka kısmında “27 Mayıs hareketi de filizlenmeye başlayan

karşı-devrimci durdurmaya yönelik bir harekettir. 27 Mayıs, Türk toplumunda yarım yüzyıllık tarihî olan sosyalist birikimin dışarı vurmasına imkân tanımıştır.” (VKYB, s. 105) şeklindedir. Ayrıca anlatıcı 27 Mayıs’ın getirdiği özgürlükçü anayasadan söz eder.

Romanlarında 27 Mayıs’ı destekleyen karakterleri neden-sonuç ilişkisi içerisinde değerlendirirken 27 Mayıs’ın milliyetçi gruplardan söz eder. Darbe sonrası ihtilalcilerin kendi içerisinde fikir ayrılığına düştüğü ve sonuçta “paşacı” MBK’cilerin idareyi eline alarak milliyetçi grubu tasfiye ettiği anlatılır (OMTT, s. 90-91). Yazarın söz konusu ettiği milliyetçi grup, Alparslan Türkeş’in başını çektiği ondörtler olarak bilinen oluşumdur. *O.K. Musti Türkiye Tamamdır* romanın sonunda, “Cumhuriyet Uleması” şeklinde nitelediği üniversite hocalarının darbeleri meşrulaştırdığını eleştirel bir dille kurgulanır.

27 Mayıs sevincinin kısa süre sonra hayal kırıklığını yarattığını ifade eden anlatıcı, babasıyla tartışmış, görüş ayrılığına düşmüş ve nihayetinde babası tarafından reddedilmiştir. Böylece anlatıcı “Spartaküs Komünü” diye adlandırdığı sosyalist gruba dâhil olur ve 27 Mayıs tartışmaları orda da sürer. 27 Mayıs’ın etraflıca tartışıldığı grupta 27 Mayıs’ın sosyalistlere yaradığı düşüncesi hâkim olur. Dönemin birçok sol görüşlü yazarın darbecilere tebrik telgrafını çektiğini belirten anlatıcı Mehmet Sedes, kendisinin sosyalist serüvenin başlamasını da 27 Mayıs’a bağlamıştır.

Nesrin Turhan *İhtilâlin Süvarisi* adlı romanında 27 Mayıs’ın gerçekleştiği günü kurgular. 27 Mayıs’ı büyük bir heyecanla bekleyen genç subaylar hiçbir olumsuzluğa mahal vermemek için planı titizlikle uygularlar. “İnkılâp” parolasıyla başlayan darbenin planlarını zihinlerine kazıyan subayların titizlikle yürüttükleri görülür. Yazar, canlı bir anlatımla 27 Mayıs sürecini verirken, darbenin daha çok Celal Bayar’a yapılmış bir hareket olarak anlatır ve ihtilal komitesinin üyelerinin Çankaya’da yaşadığı zorlukları ve gerilimleri tarihî bilgiler ışığında kurgular.

1960 sonrası atmosferinde sendikacıların sorunlarını işleyen Reşit Enis ise 27 Mayıs’ın niteliği üzerinde yorumlamalar yapar. Romanın sonlarında 27 Mayıs’tan söz ederken “devrim” kelimesini kullanmasına karşın (Sİ, s. 306) romanın bir bölümünde Selim ile Cumhur Ünal arasında geçen diyalogda “Darbe-i hükümet” ifadesi kullanılır. Ordunun bu darbe esnasında Malaparte’in kitabını uyguladığını söyler. Malaparte kitabına göre hükümet darbesinin basit birkaç formülü vardır: “telefon şebekesini, radyo

istasyonlarını ele geçirmek... Canlı hedefleri toplayıvermek” (Sİ, s. 204) şeklinde aktarır.

Darbenin meşrutiyet kazanması için DP'lilerin yargılanması gerekliliği üzerinde duran Nesri Turan ise, bu noktada basının da DP'ye karşı olumsuz yazılar yazdığını ve halkta bir yargı yaratılmak istendiğini belirtir. Ayrıca CHP'ye yakın öğretim üyelerinin de tasfiye edildiğini yazar (İS, s. 160). Böylelikle roman, bizlere 27 Mayıs'ın etkilerini kısmi de olsa verir.

6-7 Eylül olaylarını eleştiren Yılmaz Karakoyunlu, bu olaylardan sonra orduda birtakım huzursuzluklarının meydana geldiğini ve 27 Mayıs fikrinin doğduğunu vurgular. Adnan Menderes'in yaklaşan darbeyi bir türlü göremediğine dikkat çekilirken iktidara müdahaleyle beraber Türkiye'de baharın en erken zamanda bittiğine vurgu yapılır. Darbenin nedenleri ise Demokrat Partililere bağlanır. Adnan Menderes'in darbe hazırlıklarını göremediğini Nilüfer Kuyuş'un roman kişileri de tartışır. 27 Mayıs'a giden süreçte Menderes'in bazı gerçekleri görememesi çevresinin ihanetine bağlanılırken (YB, s. 259), Demokrat Partililerin de darbe söylentilerine kulak asmadıkları tartışılır (YB, s. 84). Demokrat Partililer darbe söylentilerinin muhalefetin bir taktiği, bir korkutma politikası olduğunu zannederler.

Varlığını 27 Mayıs Darbesi'ne borçlu olduğunu söyleyen anlatıcı, hiç görmediği babasının izini sürmek için bizleri o günlere götürür. Bir aşk macerasının yanında dönemin siyasi, ekonomik ve sosyal olaylarıyla darbe sürecini ve sonrasını kurgulayan yazar, böylelikle romanını zenginleştirmiş ve bir arayış romanı olmakla beraber bir hesaplaşma romanı olarak okunmasına da olanak sağlamıştır.

Darbeye giden süreçte gerilimin artmasına olanak sağlayanın Adnan Menderes'in olmadığı, Celal Bayar ile İsmet İnönü arasındaki çekişmelerden kaynaklandığı vurgulanır (YB, s. 209). Celal Bayar'ın bu olumsuz profili roman boyunca hissedilir. Irak'ta yapılan darbenin Türk subaylarını cesaretlendirdiğini ifade eden yazar, 27 Mayıs günüyle ilgili bilgileri paylaşır. Darbenin subayların beklediği gibi kanlı ve zor olmadığı aksine daha kolay olduğu aktarılır. Adnan Menderes ve İstanbul sıkıyönetim komutanının yakalandığını anlatılırken, İsmet İnönü'nün 27 Mayıs'ı yanlış bulduğu bilgisi hemen ardından paylaşılır (YB, s. 485-487). 27 Mayıs'la birlikte gemi yolcularında ciddi bir kaygı gözlemlenir.

Kuyaş, 27 Mayıs'ın demokrasiyi nasıl kesintiye uğrattığını birçok örnekle verir. Romanın hemen başında Demokrat Parti'nin ortaya çıkışından sonra darbe söylentilerinin ortaya çıktığını belirten yazar, bu yönde karakterlerine tartışma zemini hazırlar. Darbe ve buna bağlı söylentiler roman boyunca tartışma konusudur. Enver, ihtilalin mantığının bozuk olduğunu örneklerle açıklamaya çalışır ve arkadaşlarını ikna etmeye çalışırken, öte yandan 27 Mayıs'ı savunanlar mevcut durumdan daha kötü bir durumun olamayacağını açıklar (YB, s. 139). Suphi, memleketin dar boğazda olduğunu, halkın kendi ihtilafını yapacak olgunlukta olmadığı için ordunun ihtilal yaptığını belirtir (YB, s. 261).

27 Mayıs'ı ve o dönemi araştıran Kerem ile Aslı, Suphi'nin 27 Mayıs'ı savunmasını onun çıkarlarına uygun düşmesinden kaynaklandığını düşünürler (YB, s. 292). Ayrıca romanın sonlarına doğru Kerem ile Aslı yaptığı bir dizi araştırma sonucunda yapılan darbenin yanlış ve gereksiz olduğu konusunda hemfikirdirler. 27 Mayıs'ı 28 Şubat süreciyle de eşleştirip temelde farksız olduğunu dile getirirler (YB, s. 648). Karakterleri vasıtasıyla 27 Mayıs'ı birçok yönden ele alıp değerlendiren Kuyaş, neredeyse 27 Mayıs hakkında öne sürülen tüm görüşleri işlemeye çalışır. Sonuç olarak 27 Mayıs'la tam olarak yüzleşemediğini ve yüzleşmediği takdirde tam anlamıyla demokrasiye geçilmemizin zor olduğu mesajını verir.

27 Mayıs Darbesi'ni darbe olarak gören bir diğer yazar İsa Yılmaz, 27 Mayıs'ın gerçekleşmesinde etkin olan birçok unsuru kurgular. DP'ye darbe ilk teşebbüsünün iktidara gelir gelmez hissedildiğini aktaran yazar, ordunun İsmet İnönü'yü halen komutanları olarak gördüğünü ve müdahale girişimi için sürekli tetikte beklediğini roman boyunca sezdirir. 27 Mayıs süreci canlı bir anlatımla aktarılırken tarihî verilerden de oldukça yararlanır. Kademe kademe 27 Mayıs süreci kurgulanır. Menderes'in hemen 27 Mayıs öncesinde seçim olacağını açıklaması ihtilal komitesi üyelerini tedirgin eder. Bir an önce harekete geçen ordunun ihtilali yaptığını ve üniversite hocalarının Alparslan Türkeş'in eline verdiği metni radyodan okuduğunu, basın da bu süreçte boş durmayarak yalan haberlerle halkı inandırmaya çalıştığını kurgulayan yazar, 27 Mayıs esnasında DP'lilerin yaşadığı mağduriyeti tanık kişilerin anılarından yola çıkarak uzun uzadıya aktarır.

Darbeye beraber Adnan Menderes'in hayal kırıklığına uğrayıp derin bir üzüntüye kapıldığını belirten İsa Yılmaz, halkın ve ordunun onu yalnız bıraktığını

vurgular. Üniversite hocalarının 27 Mayıs'ı meşrulaştırma çabaları kurguda yer alırken, darbenin gerçekleştirmesinde İsmet İnönü'nün önemli rol oynadığı belirtilir. Ayrıca yazar, 27 Mayıs gerçekleşikten sonra Namık Gedik'in intihar etmediğini, bir grup subayın kendisini pencereden attığını yine o dönemin tanıklarının anılarına ve ifadelerine dayanarak iddia eder. 27 Mayıs'ın gerçekleşmesinde İsmet İnönü'nün etkisi olduğu kadar dış güçlerinin etkisinden söz eden yazar, Büyük Ortadoğu Projesi için DP'nin engel görüldüğüne değinir.

Bir Başvekil Sevdim romanında Demokrat Parti'nin iktidara gelir gelmez İsmet İnönü güdümünde ihtilal yapılacağı söylentilerini kahramanları yoluyla yalanlayan anlatıcı, darbeyi eleştirmez ve kurguda fazlaca yer edinmesine müsaade etmez. Sadece İçişleri Bakanı Namık Gedik'in ve Konya Valisi Cemil Keleşoğlu intihar ettiği, Sağlık Bakanı Lütfi Kırdar'ın kalp krizi geçirdiği bilgisi paylaşılır (BBS, s. 302). Öte yandan yazar, 27 Mayıs öncesi nasıl ki Adnan Menderes şahsında Demokrat Parti yönetimini eleştirmişse, 27 Mayıs sonrası Milli Birlik Komitesi yönetimini de yaşanmış tarihî olaylar ışığında sert bir dille eleştirmiştir.

Çıplak ve Yalnız romanında da 27 Mayıs eleştirilir. Eşiyle yaptığı görüşmeler sonrasında Ankara'da havanın iyi olmadığını öğrenen başkişi bir an önce Ankara'ya dönme fikrine pek sıcak bakmaz.

“Karımla konuştuktan sonra, doğrusu, Ankara düşüncesi iyice katlanılmaz geliyordu. Yok ihtilalmış, yok sokaklarda tanklar, tomsonlu askerlermiş, yok tankların üstüne çıkıp bayrak sallayan çatlak vatandaşlarmış, yok tutuklanan DP'liler ve başta karım, onların gözü yaşlı yakınları, korkulu taraftarlarıymış. Orada başka bir hayat yaşanıyordu ve asap bozucuydu” (ÇVY, s. 156).

Başkişi, Ünye'de kalması için birkaç nedeni sıralarken okurlara 27 Mayıs ile bakış açısını da dile getirir. Bayraklarla tankların üstünü çıkıp 27 Mayıs'ı kutlayan halkı küçük düşürücü bir ifadeyle, “çatlak” kelimesiyle sıfatlandırması, yazarın 27 Mayıs'a karşı olduğunu gösterebilir. Ayrıca 27 Mayıs sonrası Ankara'da sosyal hayatın yozlaştığı ve partilerde toplantılarda toplumsal sıcaklık ve ilişkiler yerine soğuk “rütbe” düzeni yerleştiği görülmektedir.

Yüzbaşının Oğlu romanında anlatıcının babası 27 Mayıs'ı gerçekleştiren subaylardandır. Yüzbaşı Hasan, yaptıkları darbeyle anayasayı ihlal ettiğini itiraf eder ve başaramadıkları takdirde kendilerinin idam edileceklerini söyler. Buradan da anlaşılacağı üzere yazar 27 Mayıs karşıtı bir tutum kurgulamış ve dönemin tartışmaları hakkında fikir beyan etmiştir. Ayrıca anlatıcının eser boyunca babasını olumsuzlaması,

27 Mayıs'ı gerçekleştiren bir grup subayın da olumsuzlaması anlamına gelir. Böylelikle yazar, o zamanlarda 27 Mayıs'ın bir "devrim" olduğu söylemini olumsuzlaştırır. Şunu da belirtmek gerekir ki, aynı olumsuzlamalar Demokrat Parti için de geçerlidir.

Ele alınan romanlar ışığında 27 Mayıs Darbesi'nde yana olan ve hiçbir şekilde eleştirel bir kurgulama yapmayan yazarlar Samim Kocagöz, Hasan İzzettin Dinamo ve Ceyhun Demirtaş'tır. Attilâ İlhan her ne kadar darbeyi bir devrim olarak görse de bu yazarlardan farklı olarak 27 Mayıs'ı amacından saptığı için eleştirmiş ve 27 Mayıs'la beraber ülkenin Amerika'nın güdümüne tamamen girdiğini belirtmiştir. Ayşe Kulin'in roman kişisi darbeleri doğru bulmazken, Gönül Pultar Türkiye'nin itibarının zedelendiği ve demokrasinin yara aldığı yönünde görüş bildirmiştir. Melike İlgün'ün romanında da 27 Mayıs'la ilgili ciddi bir olumsuzlama ya da olumlama kurgulanmamıştır.

Konuyla ilgili en ciddi eleştiriler Münnever Ayaşlı'nın romanında gözüktür. Ayaşlı; CHP'nin etkisine, komünistlerle ordunun ittifakına ve darbenin dış güçlerine dikkat çekerek fikirlerini doğrudan belirtirken Sevinç Çokum bu durumu kurgulama yoluyla yapmıştır. Çokum'un romanında üniversite hocaları, İsmet İnönü, ordu, muhalif öğrenciler ve sol görüşlü basın elemanlarının işbirliğiyle 27 Mayıs'ın yapıldığı görülmüştür. Aynı zamanda ihtilal komitesi içerisinde yer alan Alparslan Türkeş grubunun tasfiyesinden hareketle darbeyi inanç düzleminde ele almıştır.

27 Mayıs fikrinin nereden çıktığını aktaran Yılmaz Karakoyunlu ise darbeye giden süreçte DP'lilerinin ihanetine dikkat çekmiş ve müdahalenin Menderes tarafından görülmediğini ifade etmiştir. Adnan Menderes'in gelen 27 Mayıs'ı göremediğini Nilüfer Kuyaş da kurgulamış ve tartışmıştır. Roman kişileri darbeyi tüm yönleriyle ele alarak tartışır ve romanın sonunda darbeye yüzleşmemiz gerektiğini vurgulamıştır. İsa Yılmaz, tarihî bilgileri kurgusuna katarak daha çok mağdur olan gerçek kişilerin anılarından yola çıkıp santimental bir üslupla 27 Mayıs'ı ele almıştır. Fikirden daha çok yaşanan acılara dikkat çekmiştir. Aynı şekilde, Hamdi Koç da kurgusunun bir köşesine DP'lilerinin mağduriyetine dair kişilerinin görüş bildirmesine izin vermiştir. Nedim Gürsel ise mizahi bir üslupla dönemin iktidar partisini eleştirdiği gibi 27 Mayıs'ı da eleştirmiştir.

3.2. YASSIADA

3.2.1. Yassıada Süreci

27 Mayıs Darbesi ile birçok Demokrat Partili tutuklanmış ve gözetim altında tutmak için Harp Okulu'na götürülmüştür. Protestolar eşliğinde Harp Okulu'na gelen Demokrat Partililer burada belli bir süre tutulduktan sonra yargılamaların yapılacağı Yassıada'ya sevk edilirler. Yüksek Soruşturma Kurulu'nun iddianameleri karşısında zorluk yaşayan Demokrat Partililer daha sonra Yüksek Adalet Divanı'ı tarafından yargılanmaya başlanırlar. Cindoruk, buradaki yargılamaları bir safsata olarak görür ve Yassıada sürecin DP'yi faşist, Adnan Menderes'i de diktatör göstermek amacını taşıdığını söyler (Özsakallı, 2009: 88). Öte yandan görülen davalarda DP'lilerin haysiyet ve onurlarını kırmak için de Bebek davası, Köpek davası gibi davalar açılmıştır.

14 Ekim 1960 günü Yassıada'da davalar başlamış ve mahkeme on bir ay içinde on dokuz davaya bakmıştır. Dört yüz on iki kişinin yargılandığı mahkemede bin altmış sekiz tanık dinlenmiştir. Bu davalardan romanlara konu edinen Bebek davası ve Köpek davasıdır. İrtikâp davası olarak da bilenen Köpek davası, ilk görülen davadır. İsminden de anlaşılacağı üzere davanın konusu, Afgan Kralı tarafından Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a hediye edilen bir köpeğin yirmi bin lira karşılığında Atatürk Orman Çiftliği hayvanat bahçesine satıldığıyla ilgilidir. Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Tarım Bakanı Nedim Ökmen'in makamlarını kötüye kullanarak köpeği sattıkları iddia edilmiştir. Sanıklar ise böyle bir şeyin olmadığını ifade etmiş ve elde edilen parayla İzmir taraflarında bir çeşme yaptıklarını söylemişlerdir. Dava sonucunda Celal Bayar dört yıl iki ay hapis cezasına çarptırılmış ve müebbeden memuriyetten mahrum bırakılmıştır (Çavdar, 2013: 95-97).

Romanlara konu olan bir diğer dava ise Bebek davasıdır. İddiaya göre Adnan Menderes'in aşk yaşadığı Ayhan Aydan'dan bir çocuğu olur. Gayrimeşru bir ilişkinin sonucu olan bu çocuğu doğar doğmaz Doktor Fahri Atabey'e öldürttüğü iddiasıyla yargılanan Menderes bu davadan beraat eder. Ayhan Aydan ilişkilerini kabul eder fakat çocuğun doğal yollarla öldüğünü belirtir (Gürsoy Naskali, 2005: 45-74). Yassıada

davaları arasında en dikkat çekilenler arasında olan Bebek davası, romanlarda da en çok söz konusu edilen davadır.

Yassıada'ya toplatılan Demokrat Partili milletvekilleri dörder kişilik odalarda kalırken Adnan Menderes ve Celal Bayar özel odalara yerleştirilmişlerdir. Menderes ve Bayar'ın başlarında görevli bir subay bulunur ve dışarıdan pek fazla haber alamazlardı. Demokrat Partililerinin aileleri başta olmak üzere halk, Yassıada'da neler olduğuna dair merak içindeydiler. Bu yüzden DP'lilerinin günlük yaşantısını ve sağlık durumlarının gayet yerinde olduğunu göstermek için tutuklular güzelce giydirilip kameraya alınmıştır. Ordu Film Merkezi tarafından kameraya alınmış bu film "Düşükler Yassıada'da Hesap Veriyor" adıyla gösterime sunulmuş ve alaycı bir üslupla seslendirilmiştir. Bu duruma katlanamayan Celal Bayar intihar girişiminde bulunmuştur. Bu durumun romanlara konu edilmesinin yanında başta Yassıada mahkemelerinde görülen davalar ve Demokrat Partililerinin Yassıada'daki yaşantısına dair anılar, düşünceler de romancılar tarafından kurgulanmıştır.

Romanında Celal Bayar'ın intihar girişiminde bulunduğunu anlatan Attilâ İlhan, herhangi bir eleştiri ya da değerlendirmede bulunmazken (YTB, s. 403), Yassıada Komutanı Yarbay Tarık'ın asabi ve katı kuralcı olduğunu vurgular (YTB, s. 360). *Sırtlan Payı* romanında ise altmış üç DP'linin tutuklandığı 5 Temmuz 1960 tarihini taşıyan haber belgesiyle başlar (SP, s. 13). DP'lilerin tutuklama haberleri olaylar ilerledikçe artar (SP, s. 17). Yargılamanın bir türlü başlamaması Miralay Ferid'i kızdırır. Mahkemelerin kurulacağını duyan başkişi sevincini ev hanesiyle paylaşır ve İstiklal Mahkemelerini örnek gösterir (SP, s. 422). Öte yandan bir Demokrat Partili olan Suat'ın annesi Hayrunisa, Adnan Menderes'e psikolojik işkence yapıldığı duyumunu çevresiyle paylaşır. Adnan Menderes'in yerli yersiz uyandırılıp korku yaşamasına sebep verildiğini aktaran Hayrunisa, eski Başvekil'in her uyandırıldığında infaz edilme korkusuyla uyandığını aktarır.

"İnsaf yahu, insaf! diyor. Menderes'e neler yapmışlar duymadınız mı? Harbiye'de mevkuf iken, gecenin bir vaktinde, bahane uydurup uydurup uyandırıyorlarmış. İşte size yeminle söylüyorum, vallahi çok emin yerden işittim. İnsan kulaklarına inanamıyor ama, hakikat: her uyandırılışında, eli ayağı çözülüyor fukaranın, kurşuna dizilecek sanıyor. Tarifsiz endişeler içerisinde 'Bu kadar çabuk mu?' diye sorar, 'Beni önce sorguya çekmelisiniz' dermiş. Vah yavrum vah' Yüreğim parça parça oldu. Müstahak mıdır reca ederim, nihayet bir başvekidir bu zat, ayrıyeten milletin intihap ettiği bir başvekil..." (SP, s. 429).

Yazar dönemin siyasi, sosyal ve ekonomik durumunu okura en gerçekçi şekliyle verme endişesi taşır. Dolayısıyla yukarıdaki durumu kurguya ekler ve romanın gerçekçiliğini arttırır. Yalnız yukarıdaki işkence durumunu olumsuz bir tipten bize aktarması olayın ciddiyet boyutunu hafifletir.

Münevver Ayaşlı Yassıada sürecini kurgularken daha çok Yassıada'ya katılanların kimliğine dikkat çeker. Roman boyunca olumsuzladığı CHP'li roman kişilerini Yassıada sürecinde de eleştiren Ayaşlı, bu gençlerin bazı bilgilere sahip olduğunu dile getirir. Yassıada'daki duruşmalara katılanların para ile tutulduğunu ifade eden yazar (PBT, s. 145), Aydın ile Tülay'ın duruşmalara katılmak ve mahkeme heyetini desteklemek için her gün Yassıada'ya gittiğini ve onların Demokrat Parti ileri gelenlerinin idam edileceği bilgisine sahip olduğunu ifade eder.

Yassıada mahkemeleriyle ilgili en ciddi eleştirilerden birini *Karanlığa Direnen Yıldız*'ın başkışisi dile getirir. Yassıada'da kurulan mahkemenin, 27 Mayıs'ı gerçekleştirenlerin talepleri doğrultusunda bir yargılama söz konusu olacağından tarafsız kalamayacağını başkışı Feridun belirtir (KDY, s. 135). Birçok insanın Yassıada'da mahkûm edilmesinin doğru olmadığı romanda vurgulanır. Yassıada'da insanların haysiyetiyle oynandığını vurgulayan yazar, bu durumu, hakaretlere ve kendisine gösterilen saygısızlığa dayanamayıp intihar girişiminde bulunan Celal Bayar üzerinden örneklendirir.

Romanda Bebek ve Köpek davalarına değinen Enis Bey, mahkemenin düzmece bir mahkeme olduğuna kanaat getirir. DP'liler için gelen avukatların bile tartaklandığını, aşağılandığını aktaran Enis Bey, hürriyet ve adalet kelimelerini ağzından düşürmeyen orduyu da bu bağlamda eleştirir. Enis Bey'in sözlerine destek, romanın bir diğer olumlu karakteri Dr. Ayhan Bey'den gelir. Ayhan Bey, Yassıada'daki mahkemenin bir sirke dönüştüğünü, Başvekil Adnan Menderes'in utanç içerisinde olduğunu belirttikten sonra, mahkeme heyetinin "Ne yapalım, sizi buraya tıkan kuvvet böyle istiyor" sözünü eleştirerek bahseder (KDY, s. 161-162). Yazar mahkemenin tiyatral bir şekilde düzenlendiğini kahramanları vasıtasıyla ima eder ve olumsuz karakterlerin mahkeme heyetini savunucu açıklamalarıyla bu savını güçlendirir.

Olumsuz tip Binbaşı Kaya, mahkemelerin uzamasından hoşnut değildir. Yeni rejimin bir an önce oturması için ordunun sabırsızlandığını ekledikten sonra, bunun kolay olmayacağını söyler. Nihayetinde sabırlı olunması gerektiğini vurgulayan Binbaşı

Kaya, yargılamaların uzun sürmesinin nedenini birçok nedene bağlayarak çevresini teskin eder. “Neden karar veremiyorlar canım? Bunları durduran bir güç mü var? Kolay değil tabii. Az suç mu bunlarkisi? 6-7 Eylül hadiselerinden örtülü ödeneğe. Vatan Cephelelerinden anayasayı ihlale... Ne halleri varsa görsünler...” (KDY, s. 174). Yazar, yargılamaların nedenlerini olumsuz karakterler vasıtasıyla çok yüzeysel vermekle beraber mahkemenin haklılığını olumlu yönde gösterecek herhangi bir kurgulama yapmamıştır.

Öte yandan romanda Yassıada’da Adnan Menderes’in çok zor günler geçirdiğinden intihara kalkıştığını görürüz. Menderes’in Yassıada sürecinde yıpratıldığı, itibarının düşürüldüğü ve nihayetinde idam edildiği açık bir dille ifade edilir.

“Başvekilin hasta yatağında koma halini gösteren fotoğrafı. Ölmeden ölmek, hep bu iki kelime var Feridun’un aklında veya kulağında... Başvekilin aylardır ‘Eti senin kemiği benim’ deyimine uygun olarak alaşağı edilmiş itibarı, hakaretlerle darmaduman olmuş kimliği, kişiliği sıfır noktasına gelesiyeye tükenişi, tüketilişi... Fotoğraf bütün bunları anlatmaya yetiyordu” (KDY, s. 233).

Yazar, Yassıada’da çağdışı uygulamalarının ve ülkeye hizmet etmiş devlet adamlarının hangi şartlar altında tutulduklarının görüntüsünü bizlere kendi merceğinden paylaşır.

Yeni Baştan romanında DP’lilere isnat edilen suçların kanıtlanmadığına dikkat çekilir. Adnan Menderes’in yargılandığı esnada en çok zor duruma düştüğü durum Ethem Menderes’in anılarını kaleme aldığı defteridir. Bu durumu tartışan Aslı ve Kerem Yassıda yargılamalarını eleştirirler.

“27 Mayıs sonuç olarak bir demokrasi icraatının mahkûm edilmesi idi. Örtülü Ödenek dışında yolsuzluk suçlamalarını kanıtlayamadılar, ki o bile basit bir usulsüzlükmüş. İş kaldı köpeklere, metreslere, kabul. Ama ben farklı bir şey söylemeye çalışıyorum: Mavi bir elbisenin etek boyu hakkında çıkan aile çekişmesinin, bir bakanlar kurulu toplantısındaki tartışmadan daha önemsiz olduğunu kimse iddia edemez.” (YB, s. 212).

Başkişi Aslı aracılığıyla Yassıada’daki duruşmaları önce tartışan, sonra eleştiren yazar; Polatkan, Zorlu, Sarol ve Yırcalı’nın hakkında yapılan yolsuzluk suçlamalarının havada kaldığını yine bir diğer olumlu karakter Kerem aracılığıyla verir. Bu romanda daha çok Yassıada’da görülen davaların hukuksal zeminiyle ilgili kurgulamalar ön plana çıkmaktadır.

Yassıada sürecinin en çok yer aldığı roman *Ben Bu Adamı Sevdim* adlı romandır. Romanın neredeyse üçte biri Yassıada sürecine ayrılır. Yassıada’nın coğrafi konumu ve tarihî gibi bilgileri de romana ekleyen yazar, oradaki süreci baştan sona eleştirir.

Yaşanmış hadiseler olduğu gibi okura aktarılır. Yassıada'daki ordu mensuplarının DP'li yetkililere “düşükler”, “inekler”, “kuyruklar” gibi saygısızca lakap taktıkları onları darp ettikleri vurgulanır. Menderes'e manevi baskı uygulanmasıyla beraber Menderes'in günden güne zehirlendiğini iddia eden yazar, Ada'daki mahkûmların iyi olduğunu halka ve ailelerine göstermek için Foto-Film Merkezi tarafından “Düşükler Yassıada'da” filmi çekildiğini eleştirel bir dille aktarır. DP'li üst yetkililerinin bir figüran gibi oynatıldığını eleştiren yazar, Celal Bayar'ın bu filmin sonunda dayanamayıp intihar teşebbüsünde bulunduğunu belirtir. Ayrıca canlı tanıkların anıları ışığında bazı DP'lilerin başarıları, vatanperverliği ve Yassıada'daki şüpheli ölümleri verilir.

Mahkeme heyetindeki üyelerin 1954 seçimlerinde DP'den aday olmak istediklerini fakat listeye giremediklerini söyleyen yazar, mahkeme başkanının yargılamayı kişisel hesaba dönüştürdüğünü sezdirir (BBAS, s. 192). Mahkemede Adnan Menderes'i en çok zor duruma düşüren Ethem Menderes'in günlüğü olarak belirtilir. Yazar, Ethem Menderes'in ihanet ettiğini düşünür (BBAS, s.194). Dolayısıyla Adnan Menderes Bebek davası dışında diğer suçlamalardan beraat edemez. Fakat Adnan Menderes'in kendi hayatından daha çok, şeref ve haysiyetini düşündüğü romanda vurgulanır (BBAS, s. 203). Yazar yukarıdaki eleştirilerini temellendirme kaygısındadır ve sanattan ziyade gerçeklik peşindedir. Bunun için Yassıada'yı yaşayan DP'lilerin anılarıyla beraber Adnan Menderes'in avukatlarının anılarına romanında yer verir.

Adnan Menderes'in beraat ettiği tek dava olan Bebek davası, yazar tarafından ayrıntılı olarak ele alınır. Bebek davasıyla yargılanan Menderes, Ayhan Aydan'dan olma bebeği öldürmekle suçlanır. Romana göre bebek, ters doğduğundan ölmüştür ve meccanen defnedilmiştir. Mahkemeye çıkan Ayhan Aydan, Adnan Menderes'le aralarındaki gönül ilişkisini reddetmez. Ayhan Aydan'ın tüm tehditlere rağmen Adnan Menderes'i savunduğunu söyleyen yazar, bundan dolayı Ayhan Aydan'ın Londra'daki oğlunun öldürülebileceği şüphesini aktarır (BBAS, s. 200). Bu olaydan hareketle Adnan Menderes'in yaşadığı yasak aşklara değinen Yılmaz, bir erkekte olması gereken tüm özelliklerin Adnan Menderes'te olduğunu söyler. Ayhan Aydan ile yaşadığı aşk sonucu doğan bebeğin “Fevzi oğlu Ahmet Aydan” kimliğiyle defnedildiğine değinilirken hiçbir eleştiri söz konusu edilmemiştir.

Yassıada'dakilerin filme çekilme hadisesini Kürşat Başar da romanında işler. Anlatıcı, DP iktidarının Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun sevgilisi Vesamet

Hanım'dır. Vesamet Hanım "Düşükler Yassıada'da Hesap Veriyor" adıyla filme alınan DP'lilerin düştüğü durumu kabul edilemez bulur.

"Öğrendik ki bir film yapmışlar, sinemalarda gösterilmiş, orada Fuat'ı da kitap okurken göstermişler. (Ben o filmi hiç görmedim ama sonradan anladım ki o filmi zorla çekmişler. Onlara böyle roller yaptırmışlar. Nedense pek çok şeyin içinde en çok bu ağrıma gider. Böyle bir zamanda onlara böyle artist gibi rol yaptırmalarını hâlâ kabul edemem" (BM, s. 424). Bu olay, Vesamet Hanım'ın en çok etkilendiği olaylardan biridir.

On yıllık Demokrat Parti iktidarını ve darbe sürecini gerçekçi bir şekilde gerçek kişilerle kurgulayan Melike İlgün, Yassıada sürecini ayrıntılı bir şekilde ele alır. Yassıada'da MBK'nin yaptığı haksız uygulamalar yüzünden haklıyken haksız duruma düştükleri belirtilirken, Adnan Menderes'in bu süreçte işkenceden öte haysiyetiyle oynandığını ima edilir. Bir subaydan dayak yediği haberine üzülen Ayhan ve arkadaşları, bu kadarının fazla olduğunu söyleyerek mevcut yönetimi eleştirirler. Ayrıca yazar, romanda Menderes'e mahkemede kendini savunacak gücü yitirmesi için sürekli ona iğne yapıldığını, herhangi biriyle konuşmalarının yasak olduğunu, aileleriyle görüşmek için sadece elli kelimelik mektup haklarının bulunduğunu aktarır (BBS, s. 303-304). Tarihî belgeleri çok iyi kurgulayan yazar, roman içerisinde başarılı bir şekilde işlemiştir ve kurguya akıcılık sağlamıştır.

Romanda Yassıada'daki mahkemenin düzmece olduğu ima edilirken, oradaki tutuklulara gereğinden fazla nezaketsizlik yapıldığını, mahkemenin bir eğlenceye dönüştürüldüğü belirtilir (BBS, s.311). Özellikle Adnan Menderes'in kendisini savunması için yaptığı konuşmalarının sık sık mahkeme başkanı Salim Başol tarafından kesildiğini vurgulayan yazar, buna karşılık Menderes'in ziyadesiyle kibar, nezaketli ve alttan alan bir tutum içerisine girdiğini belirtir (BBS, s. 315).

Melike İlgün, Yassıada ile çarpıcı bir gerçeği Şadan ile verir: "Bugün Yassıada'da yaşananların bedelini tüm Türkiye ödeyecek. Tüm Türkiye!" (BBS, s. 322). Ayrıca romanda anlatıcı, bir kısım Demokrat Partililerin Kumkapı'dan Yassıada'ya tünel yapacağı gerekçesiyle tutuklandığını, Yassıada'daki mahkemede halkın dikkatini çekmek için Bebek ve Köpek davalarının açıldığını, Ethem Menderes'in nasıl da Adnan Menderes'e ihanet edip onun Menderes'in Brutüs'ü olduğunu, Başvekil'in Ayhan Aydan'dan sonra aşk yaşadığı Suzan Sözen'in Başvekil aleyhine ifade verdiğini ve Adnan Menderes'in tüm yaşananlardan sonra intihar girişiminde bulunduğunu açıklar.

Romanda anlatılanlara göre Adnan Menderes ile Ayhan Aydan arasındaki gayrimeşru ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki sonucu doğan bebek ve Yassıada'daki mahkemede görülen Bebek davası romanda ayrıntılı söz konusu edilmiştir. Yaşanan aşk süresince Ayhan Aydan Başvekil'den üç defa hamile kalmış, fakat üç hamileliği de başarısızlıkla sonuçlanmıştır. İlk ikisinde Adnan Menderes'in isteği üzerine kürtaj olan Ayhan Aydan, üçüncüsünde bilinçli bir şekilde hamile kalıp bebeği aldırılmayacak olgunluğa gelene kadar Menderes'ten gizlemiştir. Sekiz aylıkken doğan bebek, birkaç saat sonra ölmüş ve Menderes'in talimatıyla kimse haberdar edilmeden defnedilmiştir. Adnan Menderes gayrimeşru ilişki sonucu doğan bu bebeği öldürttüğü iddiasıyla Yassıada mahkemesinde yargılanır. Adnan Menderes'i yargılayanların onun bebeği öldürttüğüne emindirler (BBS, s. 306). Fakat mahkemenin esas maksadının bebekten ziyade Adnan Menderes'i itibarsızlaştırmak olduğu yazar tarafından vurgulanır (BBS, s. 307).

Yazar benzer ifadeleri Celal Bayar için de kullanır. Türkiye Cumhuriyeti'nin bir Cumhurbaşkanı Köpek davası gibi bir davayla yargılamanın küçük düşürücü olduğuna değinen yazar, Milli Birlik Komitesi'nin DP'lilerle resmen alay ettiğini belirtir.

“On dokuz dava açılmıştı Demokrat Partililer hakkında. Aralarında mühim davalar vardı elbet, misal 6-7 Eylül Davası, Üniversite Olayları Davası, Radyo Davası... Ama bazısı da en hafif tabirle ipe sapa gelmez işlerdi. Köpek Davası'nı aklı almıyordu mesela. Celal Bayar Afganistan Kralı'nın hediye ettiği çok değerli Afgan tazısını Atatürk Orman Çiftliği Hayvanat Bahçesi'ne sattırıp, ederi olan 20.000 lirayla bir köyde bir çeşme yaptırmıştı. O ve Tarım Bakanı Nedim Ökmez nüfuz ve makamlarını suiistimal edip haksız kazanç sağlamakla suçlanmışlar, dahası on gün süren mahkemenin ardından mahkûm olmuşlardı. Türkiye Cumhuriyeti tarihinde bir cumhurbaşkanının yargılandığı ilk davaydı bu. Alay eder gibi, koca cumhurbaşkanı bir köpek yüzünden mahkûm olmuştu. Haksız kazanç niyetinde olsa o köpeğe ihtiyacı olurmuş gibi...” (BBS, s. 307).

Yazar, Bebek ve Köpek davaları şeklinde tarihe geçen davaları başarılı bir şekilde kurgusuna işleyerek olabildiğince tüm yönleriyle işlemiştir. *Çıplak ve Yalnız* romanında ise Yassıada süreciyle yaşananları; orduyu, DP yetkilileri ve ülkenin durumu romanın başkişisi Mesut Akarsu'nun eşi Yasemin Hanım aktarır. Fatin Rüştü Zorlu'ya gizli bir hayranlığı olan Yasemin Hanım'ın 27 Mayıs sonrası oluşan ortama çok üzülüğünü, özellikle Fatin Bey'in ve diğer parti yetkililerin düştüğü duruma içerlendiği görülür.

“Fatin Bey’i dövmüşler, dedi. Adnan Bey’i de. Başka Birilerini de... Hepsine meydan dayağı atmışlar. Bugün bir subaydan duydum. Kendi kulaklarımla duydum... Nasıl olmuş peki? Dedim. Sabık da olsa bir başvekile kim el kaldırabilir?... Herkes. Nerede it kopuk varsa hepsi. Havalimanında, Harp Okulu’nda, her yerde. Uluorta. Harp Okulu’na götürdüklerini otobüsün kapısından okulun kapısına kadar dizili iki sıra askerin arasından yürütmüşler. Askerden sıra dayağı yiye yiye yürümüşler kapıya kadar” (ÇVY s. 150-151). Romanda Yassıada’daki davalardan ziyade, Yassıada sürecinin başlangıcıyla ilgili bilgiler bulunmaktadır.

Başvekil’in Yassıada’da çekilmiş gerçek fotoğraflarını romanına konu edinen Alev Alatlı, dört fotoğraftan söz eder. “Birisi, Adnan Menderes’in doktor muayenesini gösteriyordu. Menderes’in belden yukarısı çıplaktı, zayıf ve perişandı. İkinci fotoğrafta, elbiseli, kravatlı, elleri önden kelepçelenmiş halde bir koltukta oturuyordu. Üçüncü fotoğraf daha da hazindi: son yolculuğa gidiş. Ayak bileklerine varan bir gömlek giydirilmişti; elleri arkadan kelepçeli, başı önüne eğik, iki yanında iki gardiyan, idam sehpasına yürüyordu. Beyaz gömleğin göğüs kısmına idam yaftası yapıştırılmıştı” (OMTT, s. 95). Yazar, Yassıada sürecini fotoğraflar üzerinden özet geçerek santimental bir şekilde olayı kurgulamıştır.

Yüzbaşının Oğlu romanında ise Yassıada’daki işkenceye varan uygulamalar söz konusu edilir. 27 Mayıs’ın gerçekleşmesinden sonra tutuklanan ve Yassıada’da yargılanan, Cımbız Metin’in babası olan Halim Bey adlı karakterdir. Halim Bey’in tutuklanmasından sonra oğlu Metin’in hocasının derste kendisine “Metin ol yavrum Metin!” demesi üzerine, arkadaşları tarafından alay konusu edilmiş ve bundan sonra kendisine “cımbız” lakabı yerine “metin” lakabı takılmıştır (YO, s. 121). Halim Bey’in, anlatıcının âşık olduğu kadının, yani Cazibe Hanım’ın kocası olduğu daha önceki bölümlerde değinilmişti. Kocasının hapis hayatına, 27 Mayıs olaylarına daha fazla dayanamayan Cazibe Hanım kanserden ölmüş, kocası ise Yassıada’da çektiği işkencelerden sonra Kayseri Cezaevi’ne nakledilmiştir. Cezasını çektikten sonra evlenip Ankara’ya yerleşmiştir. Anlatıcı, Halim Bey’in ölümünden önce yayımladığı anı kitabından öğrendiği kadarıyla Yassıada’daki sorgularda yıprandığını, sonu gelmeyen sorguların, hakaretlerin, dayakların işkence boyutunu arttırdığını paylaşır. Tutukluların mektuplarını elli kelimeyle sınırlandırdıkları için Halim Bey’in Cazibe’ye hasretini, ıstıraplarını, yaşadıklarını şiir biçiminde kaleme aldığını aktaran yazar, bunun riyakâr bir siyasetçiye hiç yakışmadığını mizahi bir dille belirtir. Anlatıcının Halim Bey’e bu olumsuz yargısı Cazibe Hanım’a olan aşkındandır.

Yazar Yassıada'da görülen davalara da değinmiştir. Adnan Menderes'in öncelikle Bebek davası ile yargılanırken kısa sürede bu davanın seyri değişip Don davasına dönüştüğünü ifade eder. Öte taraftan Celal Bayar hakkında açılan Köpek davasından hareketle Yüksek Adalet Divanı'nın saygınlığının zedelendiğini ve halkta Menderes'e karşı bir acıma hissi geliştiğini belirtir.

Yassıada sürecini romanına konu edinen yazarlar daha çok DP'lilerin Yassıada'da haysiyetiyle oynanmasına ve Bebek-Köpek davalarına dikkat çekmişlerdir. Fakat Attilâ İlhan konuyla ilgili tarihî birkaç bilgiyi paylaşmaktan öte bir kurgulama yapmamıştır. Konu hakkında Sevinç Çokum ve İsa Yılmaz bizlere ayrıntılı bilgiler sunmuştur. Ayrıca mahkemelerin DP'li yetkililerin itibarını düşürme amacını taşıdıklarını söylemişlerdir. Bununla birlikte İsa Yılmaz, Yassıada'da mağdur edilen Demokrat Partililerinin anılarına ayrıntılı bir şekilde kurgusuna eklemiştir. Nilüfer Kuyaş Demokrat Partililere isnat edilen suçların ispatlanmadığına dikkat çekerken, Ayaşlı, mahkemeye giden gençlerin CHP tarafından parayla tutulduğunu söylemiştir. Diğer yazarlardan farklı olarak Nedim Gürsel, Bebek ve Köpek davalarının DP'lilerin itibarını değil mahkeme heyetinin itibarını düşürdüğünü ifade etmiştir.

3.2.2. İhbarlar

Yapılan darbeden sonra tutuklanan Demokrat Partililer yargılanmak üzere Yassıada'ya götürülmüş ve artık burada hapis tutulmuştur. Müdahalenin gerçekleştirildiği andan itibaren başta Demokrat Partililerinin üst yetkilileri olmak üzere birçok Demokrat Partili hakkında ihbarlar yapılmıştır (Doğru, 1998: 137). Bu ihbarlar o kadar çoğalmış ki ihtilal komitesi ihbarları sınırlandırmak zorunda kalmış ve ihbarlarla ilgili birtakım düzenlemeler yapmıştır. Bu durum özellikle Demokrat Parti'yi savunan ve 27 Mayıs'ı bir darbe olarak gören romancıların da dikkatinden kaçmamıştır.

Konu başlığıyla ilgili kurgulamalar yapan yazarlar Münevver Ayaşlı, Sevinç Çokum, İsa Yılmaz, Nilüfer Kuyaş ve Hasan İzzettin Dinamo'dur. Ayaşlı birçok konuda olduğu gibi bu konuda da ihtilal komitesini olabildiğince olumsuzlaştırmıştır. Romanında CHP'lilerin masum insanları 27 Mayıs sonrasında iktidarı ele geçiren Milli Birlik Komitesi'ne ihbar ettikleri ifade edilir (PBT, s. 132). Yazar bu iddiasını temellendirmek amacıyla Milli Birlik Komitesi'nin basit ihbar mektuplarına itimat

ederek masum insanları nasıl da yargılayıp cezaya çarpıtıldıklarını Selmin ve Ayhan karakterleri üzerinden örnekler.

Karanlığa Direnen Yıldız romanında ise kimi DP'liler yargılanmak için doğrudan gözaltına alınıp tutuklanırken kimileri de ihbar sonucu gözaltına alınıp tutuklanırlar. Yazar bize o dönemde yapılan ihbarların nasıl da yerli yersiz yapıldığını göstermek için romanın başından beri korkusuzca DP'yi savunan Enis Bey'i örnek gösterir. Enis Bey, darbe sonrasında da DP'yi savunmaya devam eder. İhbar sonucu tutuklanan Enis Bey, ailesinin girişimi neticesinde ordudan tanıdık birisine ulaşarak onun referansı ile serbest kalır. Enis Bey'i ihbar edenin kim olduğu roman boyunca merak konusudur. Yazar bu durumu merak unsuru olarak kullanırken 27 Mayıs sonrası iktidar mekanizmasındaki ciddi boşlukları da gözler önüne serer.

İncelenen romanlar arasında bir diğer olumlu karakter olan Yeni Baştan'ın Enver'i de bir ihbar sonucu tutuklanır ve ondan sonra kimse izine ulaşamaz. Başkışının babası olan Enver, Başvekil'e hakaretten hüküm giymiş ve gazetesi kapatılmıştır. 27 Mayıs sonrasında tutuklanma sebebi ise DP'den örtülü ödenek aldığı yönünde bir ihbardan kaynaklanmaktadır. *Ben Bu Adamı Sevdim* romanında ise ihbarlardan mağdur olan bir roman karakteri ya da tip göremeyiz. Fakat yazar 27 Mayıs sonrasında kurulan ihbar hattına CHP'lilerin aklına gelen kaç DP'li varsa hepsinin ihbar edildiğini söz konusu eder (BBAS, s. 158). 27 Mayıs sonrası yapılan ihbarları kurgusuna konu edinen son roman *Musa'nın Gecekondu* adlı eserdir.

Bu konuyu kurgusuna taşıyanlar arasında *Musa'nın Gecekondu* dikkat çeker. Daha önceki başlıklar altında değerlendirmeler yapılırken Hasan İzzettin Dinamo'nun DP aleyhine kurgulamalar yapıp 27 Mayıs'ı olumlayan kurgulamaları incelenmişti.

Hasan İzzettin Dinamo, gerek tarafsızlık kaygısıyla olsun gerekse dönemin gerçek olaylarına kurgulamak için olsun o dönemde yapılan ihbarları kurgular. Romanında 27 Mayıs sonrası kurulan ihtilal hükümetinin bazı yanlışlarını ortaya dökmek için asılsız ihbarlara dair kurgulamalar yapar. Romanda olumlu karakterlere siyasal baskı hem darbe öncesinde hem de darbe sonrasında devam eder. Bu baskıları en belirgin şekilde hissedenlerin başında hastanede çalışan Musa'nın kardeşi Adviyeye Hanım gelir. Hastane personelinin ihtilal hükümetine kendisinin hakkında ihbarda bulunması üzerine geçici olarak işinden uzaklaştırılmıştır. Bu ihbarın ne olduğu ve nasıl geliştiği hakkında bir bilgi bulunmamaktadır (MG, s. 339). Yazarın darbe sonrası sol

görüŖlü ve olumlu karakter Musa ve ailesi açısından değişen bir şeyin olmadığını vurgular.

3.2.3. İdam

Yassıada yargılamaları hukuk mantığına aykırı olabilecek bir yargılamayla son bulmuş ve yargılama süreçlerinin seyri hukukun üstünlüğünden ziyade belli bir odağın isteklerini yerine getirmek için ortaya konmuştur. Mahkeme başkanının DP'lilere yönelik "sizi buraya tıkan güç böyle istedi" şeklindeki tarihe geçen sözleri buna kanıt olarak gösterilebilir. Böylelikle DP'lileri idam edebilmek için hukuksal zemin hazırlanmış ve sanıklar için mahkemeden idam kararı çıkmıştır.

Yassıada'da kurulan Yüksek Adalet Divanı yargılanan on beş DP'liye idam cezası verirken yüz kırk üç DP'liye de hapis cezası vermiştir. Altı Demokrat Partili ise kararlardan önce vefat ettiklerinden dolayı haklarındaki dava düşürülmüş ve geri kalan infazlar hakkında son karar MBK'ye bırakılmıştır. Yaşlılıktan dolayı cezası müebbet hapis cezasına dönüştürülen Celal Bayar'la birlikte on bir kişinin idam kararı kaldırılmıştır. Komiteye başta Cemal Gürsel olmak üzere, CHP lideri İsmet İnönü, ABD Başkanı John Kennedy ve birçok ülke liderlerinden Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan için verilen idam kararlarının infaz edilmemesi talep ve tavsiye edilmiştir. Buna rağmen komite sonraları büyük tepkilere neden olacak infazları 16-17 Eylül 1961 tarihinde yerine getirmiştir.

27 Mayıs Darbesi'ni bir darbe olarak kurgulayan romancılar idam infazlarını şiddetle eleştirmişlerdir. Öte yandan darbeyi bir devrim olarak görenler de söz konusu etmişlerdir. Bunların başında Attilâ İlhan gelir. Attilâ İlhan romanlarında Miralay Ferid önemli bir karakterdir. *Sırtlan Payı*'nda idamlardan yana ve idamları en çok isteyen roman kişisidir. Kendi kuşağının devrim anlayışı gereği suçluların bir an önce idam edilmesi ve böylelikle düzenin tesis edilmesi hukukuna inanan Cumhuriyetçi bir karakter olan Ferid, Demokrat Parti'nin ileri gelenlerden birkaçının hemen infaz edilmesini hayal eder (SP, s. 221/228). Başkışı, Celal Bayar'ın idamının istendiği haberini sonunda alır ve mutlu olur (SP, s. 274). Öte yandan Üniversite hocalarının mahkemede yer alacağını öğrenen Miralay Ferid tepki gösterir. Buna gerek olmadığına mahkemelerin İstiklal Mahkemesi gibi hemen kurulup sanıkların idam edilmesini diler.

Cemal Gürsel'in artık iktidarı yapılacak bir seçimle sivillere devredeceğini duyurusunu Miralay Ferid sert tepki gösterir. Darbeyi bir devrim olarak gören başkışı, Demokrat Partililerin bir an önce idam edilmesini ister. Kendi kuşağının devrim anlayışının böyle olduğunu örneklerle aktaran Ferid'te, seçimle Demokrat Parti'nin yeni bir partiyle girme endişesi vardır.

“Akşam güç bela Cemal Paşa'nın gelecek 27 Mayıs'ta seçim yapacağını işittim, içime bir ateştir düştü. Nedir bu bizim paşalardaki seçim merakı yahu? Rahmetli Atatürk böyleydi. Terakkiperver Fırka diye, Serbest Fırka diye az dert mi açtı başımıza? İsmet Paşa, hakeza: Demokrat Parti belasını, Hanım Evladı'nı tepemize tebelleş eden kendisidir. Şimdi Cemal Paşa, ulan hazır reiskâra oturmuş, memleketin terakkisi için vacip olanı yapacak yerde, seçim!” (SP, s. 490).

Darbe sonrası kurulan komite de eski Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın vatana ihanet suçundan yargılanmasını ister. Anayasayı çiğnediği suçlamasıyla yargılanan Bayar'ın idamı istenir (SP, s. 274). Yazar idamlarla ilgili yaklaşımları sadece Miralay Ferid üzerinden verir. Fakat yazar başkışının bu görüşlerini doğrudan onaylayıcı ya da başka olumlu karakterlerle doğrulayıcı bir yaklaşım göstermediğinden Miralay Ferid'in görüşleri yazarın görüşleri midir, değil midir, tam olarak bilinmez. Fakat *Aynanın İçindekiler* serisinin diğer olumlu karakterleri ve yazarın sözcüleri konumundaki Ahmet Ziya ve Yüzbaşı Demir'i göz önünde bulundurulduğunda, Miralay Ferid'in yazarın fikirlerinin sözcülüğünden ziyade kendi kuşağının temsilcisi olduğundan böyle düşünmek zorunda bırakılmıştır.

Yazarın bir diğer romanı *Yaraya Tuz Basmak* romanında ise idamın gereksizliğine vurgu yapılır. Darbe sonrasını kendi aralarında tartışan gizli komite, iktidardakilerin idam edilmesini gündeme getirirler (YTB, s. 297). Roman sonlarında ise idamın hiçbir fayda getirmeyeceği, maddi şartlar değişmeyeceği sürece emperyal güçlerin etkisinden ve yörüngesinden çıkılmayacağından başka Mendereslerin yeniden ortaya çıkacağı vurgulanır.

İdam kararlarını eleştirel bir dille romanında yer veren Münevver Ayaşlı ise, bunun bir infial olduğunu belirtir (PBT, s. 146). Ayaşlı'nın idamdan ziyade idama gelinen süreci ve idamı gerçekleştirenleri eleştirir. *Karanlığa Direnen Yıldız* romanında aynı durum söz konusudur fakat daha ayrıntılıdır. Yazar, idam ve idamı savunan kişiler hakkında eleştirilerini sunarken özellikle Celal Bayar'ın idamla yargılanmasını kınar. Celal Bayar'ın Milli Mücadele yıllarında vatanperver bir asker olduğunu, vatana ihanet suçundan yargılanmasını bir utanç vesile saydığını belirtir (KDY, s. 153). İktidar

partisine muhalif sol grup basının idamları iştahla beklediğini aktaran yazar, idamla ilgili farklı görüşleri farklı tipleri seçerek kurguda yer verir. Çokum, idamlardan sonra demokrasinin tekrardan tesisi için söz konusu önerileri verip bunun idamlardan sonra olmasını eleştirir. Öte yandan idama karşı çıkan bir grup muhalifin de olduğunu ve bunların idam edilecek kişilerin millet tarafından kahraman ilan edilmesi korkusundan idama karşı çıktığını vurgular.

Adnan Menderes ve arkadaşlarının idamlarının başkışı Feridun ve yayınevi çalışanlarını derinden üzer. Önce iki idamın gerçekleştiğini ve Adnan Menderes'in idam edilmediği haberini alan Feridun soluğu Veysel Ağabey'in yanında alarak durumu öğrenmeye çalışır (KDY, s. 232). Menderes'in sağlık durumundan ötürü idamının ertelendiğini öğrenen Feridun ve arkadaşları bu işte bir hikmetin olduğunu düşünürler (KDY, s. 235). Acı gerçeği öğrendiklerinde ise idamın bu koşullarda yapılmasının insan haklarına aykırı olduğuna inanırlar. "Aziz kardeşim yani Başvekil son hızla sağlığına kavuşturulacak, sonra da o hızla asılmaya götürülecek öyle mi? Deli mi oldunuz? Mümkün mü bu? Fakat şey değil mi?.. İnsan haklarına aykırı değil mi? Ancak Fransa İhtilaline yaraşır." (KDY, s. 236). Yazar Adnan Menderes'in idam sürecini ve şeklini eleştirel bir dille ele alarak darbeyi gerçekleştiren grubun yanlış uygulamalarını aktarır ve dünyanın da buna sessiz kaldığı mesajını verir.

Yorgun Mayıs Kısrakları'nda idama doğrudan herhangi bir eleştiri getirmeyen yazar, lirik bir anlatımla idamın nasıl olduğunu okurlarına aktarır. *Yeni Baştan*'da ise roman kişileri idam kararını tartışır. Binbaşı Nurettin idamı savunurken, idamın yasaya uydurulmasında hukuk hocalarından yardım aldıklarını, hatta idam konusunun hiç gündemlerinde olmadığı halde hukuk hocalarının idamı özellikle önerdiklerini dikkat çeker (YB, s. 542). Adnan Menderes'in idam anını konuşan Aslı ve Kerem onun idam edilirken "kırgın değilim" sözünü paylaşırlar. Başvekil'in bu sözünü kendisine yapılan kötülüğü affettiği anlamına yoran Aslı, ülkemizin yumuşak huylu insanları sevmediğini belirtir (YB, s. 670). Böylelikle yazar idam kararlarının verilmesinde MBK'nin değil, hukuk hocalarının etkisinden söz eder. İdam kararlarının verilmesinde hukuk hocalarının etkisinden söz eden bir diğer romancı İsa Yılmaz, hukuk hocalarının idamı meşrulaştırma ve darbeyi bir devrim haline dönüştürmede etkili olduğunu ifade eder.

Alev Atlı, Adnan Menderes'in idam edilmesinde askerlerin devlete ne gibi zarar verdiğinin farkında olmadıklarını belirtirken (NT, s. 306-307), bir aşkı anlatan

Başucumda Müzik'te ise Fatin Rüştü Zorlu'nun idamının başkişiyi nasıl etkilediği anlatılır. İdam haberini alan başkişi/anlatıcı, Vesamet Hanım duygularını “Sanki camdan bir dünyada yaşıyordum ve bütün gök kubbe kırılmış, camlar üstüme yağıyordu. Kulaklarımda öyle garip bir ses büyüdükçe büyüdü, artık şarkıyı, konuşmaları, bebeğin nedensiz ağlayışını, gökler delinmiş gibi yağın yağmuru duyamayacak kadar büyüdü.” (BM, s. 430) santimental bir şekilde ifade etmiştir.

Ben Bu Adamı Sevdim romanında meseleyle ilgili tarihî bilgiler oldukça yer alır. İki yüz yirmi sekiz sanığın idamla yargılandığı bilgisi paylaşılır. Adnan Menderes'in komadayken idam kararlarının açıklandığını söyleyen yazar, son kararın MBK'ye bırakıldığını ifade eder (BBAS, s. 222). İdamla yargılananların anılarını kurgusuna yerleştiren yazar, idam edilenleri lirik bir anlatımla okurlarına aktarır. Fatin Rüştü Zorlu'nun idama gidişinin her ayrıntısını veren yazar, onun inancından ve cesaretinden gururla bahseder. Adnan Menderes'in idamından hemen bir gün önce intihar teşebbüsünde bulunduğu iddiasına değinilirken, bunun kurmaca bir haber olduğunu belirterek eleştirilir. Bu noktada Ethem Menderes'in ihaneti gözler önüne serilir. Menderes'in idamından önceki diyalogları olduğu gibi romanda görmek mümkündür. İdama götürülen Menderes'e hastaneye götürüleceği yalanı söylenir. Yazar, Güryay ve Ethem Bey'in onu bir çocuk gibi kandırdığını ifade eder. İdam esnasında Menderes'in “Allah” diyerek vefat ettiğine dikkat çekilir.

Romanda idama karşı duranlardan da söz edilir. MBK'den tasfiye edilenlerin idama karşı olduğu vurgulanır (BBAS, s. 89). Romanda ABD Başkanı Kennedy'nin idamı durdurmak için çaba gösterdiğini belirtilirken, Büyük Ortadoğu Projesinde düşünülmeyen Demokrat lider Kennedy ile Adnan Menderes'in kaderinin bir olduğuna dikkat çekilir. Bilindiği gibi Kennedy de bir suikast sonucu ölmüştür. Yazarın idamlarla ilgili kurgulamaları genelde tarihî bilgiler ışığında olmuştur.

İdamlarla ilgili tarihî bilgileri birebir kullanan bir diğer yazar Melike İlgün'dür. Fatin Rüştü Zorlu'nun idam sürecini tarihî bilgilerle kurgusuna katan yazar, idama öz dedesi Gazi Osman Paşa adına yazılan marş eşliğinde cesur bir şekilde gittiğini ön plana çıkartır (BBS, s. 329). Bir gün sonra idam edilecek Adnan Menderes ölümü beklerken, ailesi, idamı durdurmak için son çare olarak İsmet İnönü'nün kapısını çalar. İsmet İnönü'nün de idama karşı olduğunu fakat lafını dinlemediğini söyler (BBS, s. 331). Adnan Menderes'in sağlık durumundan dolayı ertelenmiş idamına onay, adaya getirilen

doktor tarafından verilir. Başvekil'in hasta bir şekilde idam edilecek söylentilerini bitirmek için Menderes temiz bir şekilde giydirilir, bakımı yapılır ve fotoğrafı çekilir. Bunun da önlemini alan MBK yetkilileri Menderes'e belki de küçük bir iyilik namına, onu biraz rahatlatmak adına, ona hastaneye götürüleceği yalanı söylenir. Kısa bir süre sonra İmralı'ya götürülen Adnan Menderes, idam edileceğini anlar ve ölümü metanetle bekler (BBS, s. 331-336). Yazar, son ana kadar Başvekil'in idamının iptaline dair ümit içinde olduğunu vurgularken onun oğlu Yüksel'e yazdığı mektuptan, fotoğraflarını çeken kişiye kadar romanda canlı bir şekilde resmetmiştir.

Çıplak ve Yalnız romanında da idamlarla ilgili tartışmalar mevcuttur. İdamlarla ilgili hadiseleri Yasemin Hanım aktarır. Yasemin Hanım'ın DP yetkilileri hakkında mahkemenin idam kararı alacağını vurgular. Yasemin Hanım'ın kocası başkışı Mesut ise bu duruma ihtimal vermez ve Fatin Bey'in arkadaşı olan eşini teselli eder. Öte yandan Başvekil'in idam edileceği yönündeki haberlerin gerçeği yansıtmadığını dile getiren CHP'li Reşat, bu durumun ülkeyi küçük düşüreceğini aktarır. Reşat, Kürşat ve Rıza arasında geçen diyaloglarda idam söylentilerine değinirler ve DP yetkililerinin önde gelen şahsiyetlerini idam edeceklerine ihtimal vermezler. Bu kişilerin diyaloglarından DP'liler için müebbet hapis cezasının yeterli olacağı, idamların dedikodu olduğu, idam edildiği takdirde kahraman sayılacakları anlaşılır.

Romanda CHP'liler, özellikle İsmet İnönü idama karşıdır. Fakat bu karşı oluşun sebebi, ülkenin imajını zedelenecek olmasının yanında idam edileceklerinin halk tarafından efsaneleştirilip "kahraman" ilan edilme endişesidir. Fakat Kürşat farklı düşünür. Kürşat idam edileceklerinin "kahraman" olma fikrine karşı çıkarak İstiklal Mahkemelerinin idam kararlarını örnek gösterir. İstiklal Mahkemelerinin o kadar kişiyi asmasına rağmen hiçbirinin kahraman ilan edilmediğine değinen Kürşat, ordunun idamlar konusunda kararlı olduğunu ifade eder. Tartışma sonucunda Celal Bayar'ın asılmasına İsmet İnönü'nün engel olacağı inancı vurgulanır. Rıza ise, Adnan Menderes ve diğerlerini "dünkü çocuk" şeklinde niteleyerek idamların çabuk unutulacağına vurgu yapar. Yazar dönemin idam tartışmalarına bizlere yalın bir şekilde aktarırken farklı bakış açılarını da ortaya koymuştur.

Yazar ayrıca idamın meşruiyet kazanmasının sebepleri arasında üniversite hocalarının fikirlerinin etkili olduğunu söyler. Yasemin'in babası üniversite hocasıdır. İdamın kaçınılmaz olduğunu anlayan Yasemin, kaç idam yapılması üzerine bir pazarlık

kurulduğunu Mesut'a aktarır. Ayrıca Yasemin'in babası, idamın bir an önce gerçekleştirilmesi için askerlere baskı yapar. Çünkü babası, infazın gecikme durumunda halkta bir acıma duygusu hâkim olacağından korkar. Yazarın idamla ilgili kurgusundaki dikkatleri diğer yazarların kurgulamalarından pek farklı olmadığı görülür. Böylece Hamdi Koç da idamlarda hukuk hocalarının etkisine değinir.

Nedim Gürsel'in romanında ise idamları onaylayan bir tip bulunmaktadır. Başkişinin babası sırayla teğmen, üsteğmen, yüzbaşı, binbaşı, yarbay ve albay rütbeleriyle Türkiye'nin çeşitli yerlerinde görevini ifa etmiş bir askerdir. 27 Mayıs'ı gerçekleştiren ve idamları onaylayan Yüzbaşı Hasan'ı anlatıcı tanıtır. Anlatıcının babası Düztaban Hasan iken 27 Mayıs sonrası lakabı Asan Hasan'a dönüşür. İdam eyleminin müsebbiplerinden biri olarak gördüğü babasının kolay yoldan iktidarı ele geçirdiği süreci aşağılayıcı bir üslupla dile getirir.

“Ankara'ya babasının evine yerleşir gibi yerleşip, ne yerleşmesi bir güzel taht kurup git desen de gitmeyen koskoca hükümeti devirmekle kalmadı, bir başvekil üç siyasetçiyi, siyaset günleri gelip çattığında yağlı urganın ucunda sallandırdı ve Hasan'ken Asan'a çıktı adı” (YO, s. 103).

Hasan'a göre ihtilal başarılı olmasaydı ihtilali yapanlar idam edileceklerdi. MBK üyesi Hasan, bundan dolayı üç kişiye verilen idam cezasının infazlarını tereddütsüz bir şekilde onaylar. Öte yandan anlatıcı idam öncesi Menderes'in intihara kalkıştığını aktararak Başvekil'in içinde bulunduğu müşkül durumunu vurgular.

Ayrıca 27 Mayıs sonrası Yassıada'da yargılananlar arasında Cazibe'nin eşi Halim Kırımlı da bulunmakta ve hakkında idam istenmektedir. Bu isteğin Halim Bey'in oğlu ve karısını derinden üzmüş, Cazibe Hanım'ın yasak aşkı başkişiye de tesir etmiştir. Başkişinin babasına gidip bu durumu çözmesini söyler ve mahkûma değil, yetim kalacak oğlu aynı zamanda arkadaşı olan Metin'e üzüldüğünü belirtir. Babasından komiteyi baskı yapıp en azından Halim Kırımlı'ya verilen idam cezasının müebbete çevrilmesini ister. Nihayetinde Halim Kırımlı affedilir. Buna vesile olan kişinin kendisinin mi yoksa başka şartların mı olduğunu başkişi tam olarak kestiremez ama az da olsa kendisinin payı olduğuna inanır. Yazar böylelikle hem idamla yargılananlardan hem de idamları onaylayanlardan birer tip vererek dönemin az da olsa idam süreçlerine ilişkin bazı değerlendirmelerini verir.

3.3. MİLLİ BİRLİK KOMİTESİ

27 Mayıs 1960 Darbesi'ni gerçekleştiren subayların 27 Mayıs öncesi romanlarındaki profili önceki başlıklarda değinildi. Darbe öncesi daha çok genç subaylar ve ihtilal komitesi olarak anılan grup, darbe sonrası Milli Birlik Komitesi ismiyle ortaya çıkar. 27 Mayıs'la beraber karşımıza çıkan bu grubun başına Orgeneral Cemal Gürsel geçer ve ülke yönetimini sivil iktidardan devralır. Milli Birlik Komitesi'nin izleyecekleri ya da planladıkları bir politika olmadığından geçiş döneminde zorluklar yaşarlar. Bu zorlukların en önemli sebebi siyasal ve ekonomik bir programa sahip olmamalarıdır (İleri, 2009: 243). Gerek ülke yönetimine dair ciddi bir planlarının olmaması gerekse Yassıada süreciyle ilgili birtakım fikir ayrılıklarının ortaya çıkması MBK'yi zor duruma düşürür ve kendi içerisinde bölünmeler kaçınılmaz olur.

Subayların 27 Mayıs sonrasına dair fikirleri su yüzüne çıkar. Yaşanan fikir ayrılıklarından ötürü subaylar, üç gruba bölünür. İlk grup, iktidarı İsmet İnönü'ye devretme fikrine sahipken, ikinci grup Demokrat Partilileri cezalandırdıktan sonra seçimlerin yapılması taraftarıdır. Üçüncü grup ise bir dizi reformları gerçekleştirene kadar iktidarda kalma taraftarıdır. Bu fikir ayrılıkları neticesinde MBK kendi içerisinde çok ciddi ve kapsamlı tasfiyelerde bulunur. Bu tasfiye hareketinin özellikle ABD'nin isteği doğrultusunda gerçekleştiği iddiaları tepkilere neden olur. Kimi romancılar 27 Mayıs sonrası iktidara yerleşen MBK'yi ABD güdümüne girdiği yönünde kurgulayıp eleştirirken, kimi romancılar da MBK iktidarını DP iktidarıyla kıyaslayıp darbeyi gerçekleştiren komiteyi olumsuzlar.

Attilâ İlhan'ın roman karakterleri bu konuda en ayrıntılı yorum yapan kişilerdir. *Sırtlan Payı* romanında Attilâ İlhan gerçeklik kaygısıyla birbirinden farklı olayları romana taşır ve romanda işler. Romanda, iktidar konumunda Milli Birlik Komitesi bulunmaktadır. Devlet Başkanlığını Cemal Gürsel'in yönettiği yeni oluşumun, halkın özel ihtiyaçlarına bile cevap verdiği görülmektedir (SP, s. 211). 27 Mayıs'tan sonra iktidara geçen MBK, 27 Mayıs öncesinde meydana gelen olaylarda on bir gencin öldürüldüğünü açıklarken İstanbul'da Belediye Başkanı yardımcılara mecburi izin verip yerlerine subaylar atandığını duyurur (SP, s. 220). Başkişi Ferid, yeni hükümetin yaptıklarını ilgiyle takip etse de, dağınık ve etkisiz bulmaktadır (SP, s. 221). Ordunun

yeni araçlarla yenileneceğini ve ordu mensuplarının yaşama seviyesi yükseltileceği haberi aktarılır (SP, s. 260). "Ağustos" adlı bölümün girişindeki haberde ise iktidarın orduyu gençleştirme adına iki yüz otuz beş generali emekliye ayırdığı görülür (SP, s. 407). Suat bu haberden ordunun ikiye bölündüğü yorumunu çıkartır ve Ferid'in sözlerini hatırlar.

"Halkın inkılabına uzak durması var ya kanaryam, ben bunun vahim neticelerinden korkarım: Milli Birlik Komitesi'yle Yüksek Kumanda Heyeti'nin arasını açabilir. Buysa orduda ikilik demektir ki, Allah muhafaza gözleri dünyayı görmez artık, tasfiyenin eli kulağındadır..." (SP, s. 409).

Başkişi Ferid de bu habere çok üzülür ve ordunun ihtilafa düştüğü endişesi onda kalp krizine sebep olur. Hâlbuki başkişi 27 Mayıs'ı Kurtuluş Savaşı hareketiyle eşdeğerde görmekteydi. Yazar, hayal kırıklığını Ferit ile verirken 27 Mayıs'a bakış açısı değişmemiştir.

Bir diğer haberde ise iki bin subayın emekliye ayrılacağı haberi bulunur. Ayrıca ordunun İsmet İnönü ile fikir anlamda mutabık olduğu görülür (SP, s. 459). Kurgunun sonlarına yerleştirilen haberde ise ordunun seçimle işbaşına gelecek iktidara işleri terk edebileceği açıklaması vardır (SP, s. 487). Ferid, seçime gidileceği haberine çok üzülür ve üçüncü kalp krizini geçirir. Çünkü miralaya göre seçim ülkenin bölünmesi anlamına gelir.

Romanda yazarın düşünce dünyasını bizlere açan eski solcu Ahmet Ziya'dır. İktidar eleştirisini neden-sonuç ilişkisi çerçevesinde yapan Ahmet Ziya "Miralayın nesli teorisi olmayan aksiyonların ateşinde erimiş, biz, aksiyonu olmayan teorilerin girdabında boğulmuşuzdur" der (SP, s. 251). Romandaki en gerçekçi ve akılcı karakter olan Ahmet Ziya ilerleyen sayfalarda çözümlmelerine devam eder. Mevcut İktidarın israf bahanesiyle sanayi yatırımlarını durdurup ekonomiyi dışa bağımlı hale getirdiğini ve halkın desteklemediği bir iktidarın başarılı olamayacağını vurgular (SP, s. 255). Yazarın fikir bakımından sözcülüğünü üstlenen Ahmet Ziya darbenin ardından bir kısmın "proletarya ihtilali" beklediğini fakat dış konjonktürlü eş zamanlı bir bürokrat hareketi olduğunu iddia eder (SP, s. 256). Ahmet Ziya'nın öngörülleri ve tespitleri Suat'ı etkiler. Suat, romanın sonlarına doğru darbeyi gerçekleştiren gücün parçalandığını görür.

Attilâ İlhan 27 Mayıs sonrası MBK'nin iktidarının halk tarafından geniş ölçüde bir memnuniyet getirmediğine romanın hemen başında değinir (SP, s. 18). Fakat ordunun her şeye rağmen istikrarı sürdürme gayretinde ve yeni düzeni oturtma

endişesinde olduğunu belirtir. Ayrıca ordunun iktidarına karşı bir grup DP'linin yürüyüş düzenleyeceği ihbarı karşısında Hava Harp Okulu öğrencileri ve subayları bir ihtar yürüyüşü düzenler ve yeni iktidarın asla taviz vermeyeceğini haber olarak okurlara aktarılır (SP, s. 167). Yazar, ordunun 27 Mayıs'ı gerçekleştirdikten sonra yönetimi sivillere devredeceğini beklediğini fakat kendisi gibi halkın da hayal kırıklığı yaşadığını belirtir.

Yazar romanında siyasi, sosyal ve ekonomik olayları ve durumları birbiriyle bağlantılı, iç içe verir ve özellikle ekonomik atmosfere dikkat çeker. Romanda 27 Mayıs sonrası Amerika'nın yardımları sayesinde ekonomik durumun gayet iyi olduğu görülür. MBK hükümetine yapılan yardımlarla ekonomik durumda iyileşme söz konusudur. Ekonomik durumun iyileşmesi ve disipline olması için Amerika uzman iktisatçıları Türkiye'ye gönderir (SP, s. 61-62). Ahmet Ziya bu gelişmeleri eleştirerek iktidarı iktisadi yönden dışa bağımlı hale getireceklerini vurgular.

“Kendimizi aldatmayalım: hareket üstyapıdadır, bunlar bürokrat, başka türlüünü esasen bilmezler! Menderes tahakkümünün dayandığı halkçı demagojiye irtica diye hücum edecekler, kasaba çarşılarında çarşafı kadın, bereli ihtiyar kovalayıp, iktidarı dışa bağı bir iktisadın mutemed adamlarına bırakacaklar. Bırakacaklar da laf mı, şu kurdukları hükümete baksanıza, bıraktılar bile: israf bahanesiyle sınai yatırımların durdurulması, buna mukabil ticaret burjuvazisinin şikâyetlerini önleyecek tavizler verilmesi neden, işte bundan!” (SP, s. 255).

Yazar, özellikle Ahmet Ziya aracılığıyla bu durumu tarihsel gerçeklere dayanarak eleştirel bir bakış açısından değerlendirir. Daha önce Batı'nın silahlı işgali söz konusuysen şimdi de iktisadi yönden işgali söz konusudur. Dolayısıyla yazar da bağımsızlığın yolunun iktisadi bağımsızlıktan geçtiğini vurgular. Özellikle ordunun Amerika emperyalizmine boyun eğdiğini ve bu gücün ülkeyi ekonomik anlamda sömürdüğünü roman boyunca hissettirir. Yazar, askerî GMC kamyonlarının üzerindeki ABD bayrağı üzerinde sıkışan iki el ve altında yazan United State of America küçük damgasını kurgusuna ekleyerek sömürünün sembol yönünü ortaya koyar.

27 Mayıs sonrası oluşan yeni iktidarın Amerika'nın temsilcileriyle sık sık görüşmeleri kurguya konu olur ve işlenir. Yazarın vermek istediği mesaj gayet açıktır. Yazar, Miralay Ferit'in anıları üzerinden geriye dönüş tekniğini kullanarak 1919 yılındaki işgal durumuyla 1960 sonrasındaki ortamı karşılaştıran romanında Amerika'nın maddi silahla ülkeyi ele geçirdiğini anlatır. 27 Mayıs sonrası ülkenin sosyal ve siyasi yapısında tekrardan bir yeniliğe girdiği, fakat bu yenileşmenin de ABD tarafından yapılmış bir işgal olduğu romanda göze çarpan ana unsurlardandır.

Dolayısıyla Attilâ İlhan MBK yönetimini roman boyunca eleştirir. 27 Mayıs sonrası kurulan hükümete eleştirilerini *Yaraya Tuz Basmak* romanında da devam eder. Bu romanda ordunun kendi içerisinde gizli bir iktidar savaşı verdiğini Yüzbaşı Demir, Ümit ve Ahmet Ziya aracılığıyla okurlarına aktarır.

Romanın olumlu karakterleri kurulan hükümetten devrimci ve milli girişimler beklerken aksi bir durumla karşılaşarak hayal kırıklığına uğralar (YTB, s. 387). Hükümetini hemen kuran MBK bir dizi tasfiyeler gerçekleştirir. Hükümetten, tasfiyelerden ziyade ekonominin temellerini düzeltilmesi beklenilir (YTB, s. 368). Komite kendi aralarındaki ihtilaflardan dolayı ikiye bölünür. On bakanını görevden alır (YTB, s. 398). Gerek iktidar gerekse istenilen istikrar bir türlü sağlanamaz. Amerika'ya karşı verilen tavizlerin yanında kendilerinden beklenen reformu bir türlü gösteremedikleri için ciddi eleştirilere maruz kalırlar. Yazar, komitenin başarısız olmasını emperyalizme kendilerini alet etmesine, halkın ve diğer sınıfların bir türlü desteğini alamamasına bağlar. Yazar, ayrıca bu hükümetin ideolojik olarak hiçbir hazırlık yapmadığını, Atatürkçülüğü tarihsel şartlar içerisinde ekonomik ve toplumsal olarak değerlendirmedikleri için başarısız olduklarını vurgular.

Pertev Bey'in Torunları romanında Demokrat Parti hükümetiyle Milli Birlik Komitesi hükümeti karşılaştırılarak DP'nin başarılı yönü vurgulanırken aynı zamanda MBK'nin meşru bir iktidara sahip olmadığı belirtilir. Ayaşlı romanında Milli Birlik Komitesi'ne ağır eleştirilerde bulunur. Komite, Demokrat Parti iktidarını yıkmak için yıllar öncesinden bir grup subay tarafından kurulmuş gizliden gizliye bir dizi faaliyetler ortaya koymuştur. Ülkede anarşi çıkartmak için komünistlerle dahi işbirliğine giden bu birliğin 27 Mayıs sonrası ortaya koyduğu yönetimi, yazar, ağır bir dille eleştirir.

27 Mayıs sonrasında ülkenin nizamının kaybolduğuna ve anarşinin doğduğuna dolayısıyla ekonominin zayıfladığına ve yurtdışına göçün başladığına değinilir. "İşte bu sesle beraber, memleketimizde terör ve karanlık günler de başlamış 'Milli Birlik' denen komite, memleketteki birliği ve beraberliği kökünden yıkmış, yok etmişti. Sanki alay olsun diye, kendisine, kendi hüviyetinin tam zıddı bir isim takmıştı. Zira kendisi ne 'milli' idi, ne de 'birlik' istiyordu. Bununla beraber kendisine 'Milli Birlik Komitesi' dedirtiyordu" (PBT, s. 128). Yazar bu iddiasını temellendirmek amacıyla Milli Birlik Komitesi'nin basit ihbar mektuplarına itimat ederek masum insanları nasıl da yargılayıp cezaya çarptıldıklarını Selmin ve Ayhan karakterleri üzerinden örnekler. Ayrıca yazar,

bu komitenin ordu içerisinde bir ihtilaf yarattığını ifade ederek komitenin ordu ile ilgisinin olmadığı mesajını verir.

Yazar, 27 Mayıs sonrası iktidarı devralan ordunun herhangi bir yatırımın ve ekonomik programının olmamasını eleştirel bir dille ifade eder. Memleketi bir kaosa iterek işsizliği daha da yükselttiğini aktarır (PBT, s. 129). Milli Birlik Komitesi'nin binlerce subayı büyük ikramiyelerle emekliye sevk ederek hazineye ciddi bir zarar verdiğini aktaran yazar, "hazine boştur" söylentilerinin çok da doğru olmadığını iddia eder (PBT, s. 144). Öte yandan komitenin halktan ciddi bir bağış gördüklerini vurgular ve halkın elinden ziynet eşyalarını aldıklarını aktarır. Ayaşlı, 27 Mayıs sorumlularının halktan aldıkları bu değerli altınların hazineye aktarmadıklarını, kendi kişisel harcamaları için kullandıklarını ifade eder (PBT, s. 141). O dönem başlatılan bağış kampanyasını eleştiren yazar, MBK'yi bu yönüyle de eleştirir.

Karanlığa Direnen Yıldız romanında da Milli Birlik Komitesi'nin halktan yardım aldığı söz konusu edilir. MBK'nin halktan yardım topladığını ve bu yardımlarla subayların kendi temel ihtiyaçlarını giderdiklerini eleştirel bir dille sunulur (KDY, s. 124). Yazar, Milli Birlik Komitesi'nin halktan yardım toplandığına ve altın olarak toplanan bu yardımlarla subayların hazineye değil de kendi şahsi giderleri için kullandığına vurgu yapar. Darbeden sonra bu altınlarla subayların kendilerine apartmanlar yaptığını ve yapılan apartmanlarının da "Alyans apartmanları" olarak anıldığına dikkat çeker (KDY, s. 125). Yazar, Milli Birlik Komitesi'ne dair olumsuzlamaları roman boyunca sürdürür ve toplumun idealist insanların elinde olmadığı mesajını verir.

Romanın olumlu karakterleri darbeyle beraber ümitsizliğe kapılsa da iktidara el koyan Milli Birlik Komitesi'nde bulunan bazı milliyetçi subayların varlığından dolayı ümitliler. Fakat gelişen olaylar neticesinde ve Veysel Ağabey'in gözüaltına alınmasından sonra olumlu karakterlerin görüşleri MBK'ye karşı olumsuzlaşır ve karakterler, karamsar bir ruh haline girerler. MKB iktidarına karşı romanın olumlu karakterleri eleştirilerde bulunurken anlatıcı da zaman zaman eleştirilerde bulunur. Yazar, MBK'den ziyade iktidarı basının yönettiğini iddia eder. Basın, iktidarın ne yapacağını gazetede yazdığını ve ülkenin bu şekilde yönettiğini belirtir. Yazar kurgusunda "üstad" diye andığı Peyami Safa'nın görüşlerine yer vererek ülkenin refaha ermesi için kurtuluş reçeteleri sunar. İnanç ve inançsızlık eksininde bir mücadelenin olduğuna vurgu yapan

Çokum, iktidar sahibi Milli Birlik Komitesi'nin idealist insanlar olmadığı yönünde eleştirilerini yapar. İdeal iktidarın insan sevgisine dair olması için birtakım fikirler öne sürer ve Yunus Emre üzerinden örnek verir. Romandaki Veysel Ağabey'i de bu yönde kurgulayarak örnek insan tipini verir.

Romanda yazar, MBK'nin samimi olmadığını ve 27 Mayıs'ın inançlı insanlara yapıldığını belirtir. Yazar bu tezini güçlendirmek için MBK'deki tasfiye edilen grubu söz konusu eder. Yazar, ordunun ülke üzerindeki ayrıcalığının kaybından dolayı sivil idareye müdahale yaptığını belirtirken 27 Mayıs sonrasında da ihtilafa düştüğünü kurgular. MBK'nin içinde aktif görev alan Alparslan Türkeş'ten dolayı Veysel Ağabey ve diğer olumlu karakterler memnundur. Fakat ilerleyen süreçte ordunun ikiye bölündüğü ve iyimserliğin yerini artık karamsarlığa bıraktığı görülür. Alparslan Türkeş'e "Bizim Albay" şeklinde bahseden romanın fikir sözcüsü Veysel Ağabey, Türkeş'in sürgüne gönderilmesine üzüldür ve komitenin milliyetçilik çizgisinden uzaklaşacağını söyler (KDY, s. 154). Daha sonra Kaya Bey, ordunun, Demokrat Parti'nin üst yetkililerinin bir an önce yargılanmasını ister. İşin uzaması halinde darbenin anlamını yitireceğini ifade eden olumsuz tip Binbaşı Kaya, 27 Mayıs sonrası oluşan çözümsüzlükten yakınır (KDY, s. 174). Öte yandan MBK'nin darbe sonrasında üslubu ve tutumu sertleşir. Böylelikle yazar, 27 Mayıs sonrası meşrutiyet kazanma çabasında olan Milli Birlik Komitesi'ne inanan bir kesimin hayal kırıklığı yaşadığını kurgular.

27 Mayıs sonrası MBK'nin tutumu *İhtilâlin Süvarisi* romanında da eleştirilir. Romanda ihtilal komitesi 27 Mayıs'tan sonra Milli Birlik Komitesi olarak ortaya çıkar. Komite sivil iktidara müdahaleyi başarılı bir şekilde gerçekleştirir ve ülke yönetimine el koyar. Fakat romanın başkışisi Fethi Gürcan, darbe sonrası MBK'nin siyasi bir hüviyet kazanıp orduda taraftar toplamaya başladığından beri rahatsızdır (İS, s. 154). Yazarın MBK'ye yönelik eleştirileri sadece bu noktada sınırlı kalmıştır. *Ellerimden Su İçsinler*'de ise MBK'nin ordudan farklı olduğuna dikkat çekilmiştir. Yazar, romanda orduyla ilgili iki farklı görüşe sahiptir. 27 Mayıs'ı gerçekleştiren MBK'yi eleştirirken Kore'de savaşmış ordudan yana taraf tutar. Fakat romanın olumsuz tipleri DP'lidir. Çıkarıcı olan bu tipler, 27 Mayıs sonrası MBK'den yana taraf tutar. Milli Birlik Komitesi'ne destek, Demokrat Parti iktidarının Turizm ve Tanıtma Bakanlığının temsilcisi olarak Amerika'da bulunan Turgut Bey'den gelir. 27 Mayıs esnasında eşiyile

Amerika’da olan Turgut Bey Milli Birlik Komitesi’ni destekleyici sözlerle metheder (ESİ, s.167-169). Komiteyi Atatürk ve arkadaşlarının Anadolu’ya çıkışına benzeten Turgut Bey olumsuz bir tiptir. Yazar Turgut Bey’in bu tutumunu Türkiye’ye döndüğünde işten atılma korkusuna bağlar.

Yeni Baştan romanında Milli Birlik Komitesi’ne üye iki subay romanda belirir. Biri başkışının kardeşi Nurettin diğeri ise Ersin Yücekaya’dır. Nurettin, Milli Birlik Komitesi’nin çekirdeğinin 1954’ten beri oluştuğunu söyler (YB, s. 37). MBK, DP iktidardayken ülkenin kötü yönetildiğine ve rejimin vizyon sahibi olmayanların elinde yürütülmeye çalışıldığına inanır. Dolayısıyla ülkenin devlet düzenine dönmesi için 27 Mayıs’ı haklı bulan Nurettin, devletin öncülüğünü de ordunun yapması gerektiğini belirtir (YB, s. 142). Fakat Nurettin ile ilgili çizilen tablo olumsuz olduğundan bu tarz önerileri veya savunmaları etkisizdir. Çünkü Nurettin’in 6-7 Eylül olaylarında anarşizmi doğurmak ve yaymak için bizzat görev almıştır. Öte yandan komitenin Genelkurmay Başkanı Rüştü Erdelhun ile darbenin yapılamayacağını anlamalarından hemen sonra, Genelkurmay Başkanını değiştirmeye çalıştıklarını yıllar sonra itiraf eder (YB, s. 535). 27 Mayıs’tan sonra tasfiye edilen Ersin Yücekaya ise emekli edilmesine kırgındır. Kore’de savaştığını, ihtilal örgütüne 1958’de büyük bir heyecanla katıldığını, amaçlarının ise adam asmak olmadığını belirtir. Albaylığına birkaç ayının kaldığını belirten emekli asker, darbedeki esas amaçlarının yarım kalmış Atatürk devrimlerini devam ettirmek olduğunu vurgular (YB, s. 144). 27 Mayıs sonrasında ordunun tasfiye edilmiş bir tipini de romanına yerleştiren yazar, böylelikle MBK’nin iki yüzünü de tartışmış olur.

Romanda ayrıca 27 Mayıs’la beraber MBK adıyla ordunun sınıf atlayıp müreffeh bir hayata kavuştuğuna dikkat çekilerek ordunun 27 Mayıs sonrasında başta bir banka sahibi olmak üzere ekonomik anlamda kurumsallaştığına vurgu yapılır (YB, s. 292). Bu kısım ile ilgili romanda vurgulanan nokta, ordunun politika ve madde dünyasıyla tanışmasının İsmet İnönü sayesinde olduğudur.

Milli Birlik Komitesi adıyla ordunun gücünden yararlandığını söz konusu eden bir diğeri roman *Ben Bu Adamı Sevdim* adlı eserdir. 27 Mayıs öncesini, sürecini ve sonrasını ayrıntılı bir şekilde gördüğümüz romanda, MBK’nin parçalanmasıyla Amerika’nın ekonomik yardımları söz edilir. Üniversite hocalarının MBK’ye yol gösterip üstün yetkilerle donatılmasını eleştiren yazar, otuz sekiz kişilik bir ekibin

ülkeyi dilediği gibi yönetmesini uygun görmez (BBAS, s. 162). Bu oluşumun sağlıklı bir oluşum olmadığı tarihî bilgiler ışığında paylaşılır.

Bir Başvekil Sevdim romanında Milli Birlik Komitesi, ülke yönetiminden ziyade başta Adnan Menderes olmak üzere DP'lilere uyguladıkları baskılarıyla söz konusu edilir. MBK'nin, Başvekil'in tüm mal varlığına el koymasını eleştiren Ayhan, olaylara anlam veremez (BBS, s. 300). Komitenin iktidarı kötüye kullandığını, haklıyken haksız duruma düşüklerini gözler önüne seren yazar, komitenin giderek diktatörleştiğini kurgular. Komite, romanın sonlarına doğru kurguya dâhil edilip roman bitimine kadar her fırsatta uygulamalarından ve yönetiminden dolayı eleştirilir. Yaptıkları hatalı yönetim ve DP'lilere uyguladıkları işkence, aşağılama, haysiyetsizleştirme her yönüyle eleştirel bir dille işlenir. Melike İlgün 27 Mayıs öncesi ve sonrası ülke yönetiminde bulunan her iki iktidarı da farklı yönlerden eleştirir.

Çıplak ve Yalnız'da Milli Birlik Komitesi'nin uyguladığı baskı, roman kişilerini sarsar. Mesut Akarsu, karısıyla yaptığı telefon görüşmelerinde karsının iktidara ele alan orduya çok açık bir dille yaptığı tenkitlerden çekinir ve eşinin zor duruma düşmemesi için bir daha telefonla görüşmemesi gerektiğine karar verir. Başkışının karısı Yasemin Hanım aynı zamanda bir tiyatro sanatçısıdır. 27 Mayıs sonrası tiyatroya atanan bir asker tarafından kendisine soruşturma açılır. Bu duruma tahammül edemeyen Yasemin Hanım istifa eder. 27 Mayıs'la beraber iktidara geçen komitenin sanat kurumlarına da el attığı ve yönlendirdiği, aynı zamanda sanatçılara baskı uyguladığı iddia edilerek kurgulanır.

Romanın başından sonuna kadar olumsuz bir profille çizilen *Yüzbaşının Oğlu*'ndaki dönemin subay tipi her yönüyle işlenir. Nasıl ki başkışı, iktidar partisine karşı yapılan öğrenci olaylarına kendi kişisel hesaplarından dolayı katılmışsa babası da kişisel hırslarından dolayı Milli Birlik Komitesi'ne katılır. Başkışının babasının ordu içinde gizli bir örgüt şeklinde kurulan Milli Birlik Komitesi'ne girmesinin sebebi sadece hırslardan kaynaklanmaktadır. Annesinin gurur duyabileceği bir asker olma hayaliyle yaşayan ve bu hayallerini genellikle alkol sofralarında paylaşan, “düztaban” lakabıyla aslında askerlik yapabilecek bir vasfı da olmayan; özgürlük ve demokrasiden yana bir tavır geliştiremeyen aşırı milliyetçi bir asker tipi olarak karşımıza çıkan anlatıcının babası, 27 Mayıs MBK tarafından Yargıtay üyesi seçilir. Ayrıca artık rütbesi Albay'dır.

Yazar, komitenin olumsuz bir tipini bizlere sunarken aynı zamanda Milli Birlik Komitesi'ni olumsuzlaştırır. Yazar, üç devlet adamının Milli Birlik Komitesi kararıyla infaz edilmesini demokratik bulmadığını aktarır. Birçok noktada idamları eleştirirken eser sonunda gerçekleştirilen infazlardan dolayı kendisinin karlı çıktığını itiraf eden yazar, sevdiği kadının kocasını kurtarmakla Cazibe'nin kendisine teslim olduğunu memnuniyetle paylaşır. Romana genel manada baktığımızda anlatıcı, 27 Mayıs sürecine götüren olaylara, 27 Mayıs sürecine ve sonrasına bakış açısının Cazibe'ye olan aşkı üzerinden değerlendirilmiştir.

Milli Birlik Komitesi'ni eserinde söz konusu eden romancılar, ya roman kahramanları vasıtasıyla ya da doğrudan kendileri eleştirirler. Attilâ İlhan, Milli Birlik Komitesi'yle ülkenin ABD tarafından işgal edildiğini özellikle dikkati çekerken; Münevver Ayaşlı ve Sevinç Çokum daha çok komitenin halktan topladığı yardımları kendi özel ihtiyaçları için harcadığına dikkat çekerler. Aynı zamanda Çokum, komiteden tasfiye edilen milliyetçi gruba dikkat çeker. Gönül Pultar ise ordu ile Milli Birlik Komitesi'ni birbirinden ayırır. İsa Yılmaz, Melike İlgün ve Hamdi Koç komitenin uyguladığı baskılara, işkencelere, haksız uygulamalarına yer verir. Nilüfer Kuyaş da MBK'nin hem merkezinde yer alan bir tipini hem de MBK'den tasfiye edilmiş bir tipini romanına taşıyarak o tiplerin anılarını, acılarını, pişmanlıklarını ve itiraflarını kurgular.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

PARTİLER, PARTİLİLER, ÜNİVERSİTE VE HALKIN DURUMUNUN ROMANLARA YANSIMASI

4.1. İKİ SİYASİ LİDER

4.1.1. Adnan Menderes

27 Mayıs sürecini konu edinen romanlarda Adnan Menderes'in gerek kişiliği, hayatı, aşkları; gerekse siyasi liderliği hakkında birbirinden farklı kurgulamalar yapılmış ve yazarın düşün dünyasına göre işlenmiştir. Şüphesiz ki Adnan Menderes hakkında çizilen profil bizlere romanın düşünce dünyası hakkında önemli ipuçları sunar. Sağ ideoloji çerçevesinde dünya görüşü şekillenen romancılar tarafından Adnan Menderes olumlanırken, sol ideoloji çerçevesinde dünya görüşü gelişen veya sol fraksiyonlardan beslenen romancılar tarafından olabildiğince olumsuzlanmıştır. Bu konuda en çok göze çarpan Attilâ İlhan'ın romanlarıdır. Çalışmamıza aldığımız Attilâ İlhan'ın dört romanın da Adnan Menderes olumsuz bir profile sahiptir.

Attilâ İlhan öncelikle *Kurtlar Sofrası*'nda Adnan Menderes'in muhalefet lideriyken *Birlik* gazetesinin Başyazarı Hüsnü Faik'ten destek istediğini, özellikle insan hakları ve hürriyet alanında mücadele edeceğine dair söz verdiğini belirtir. Fakat iktidara geçen Menderes'in bu sözlerini unuttuğunu ve demokrasi teşebbüsünün iyi niyetini diktatörlüğe dönüştürdüğünü ifade eder. Anlatımda Adnan Menderes'in profili kendinden emin, elinde rakısı ile poz vererek konuşan bir liderdir (KS, s. 608). Bu romanda sadece bu yönüyle karşımıza çıkan Adnan Menderes, diğer romanlarda daha açık bir anlatımla eleştirilmiş ve olumlu karakterlerin hedefi haline gelmiştir.

Yazar, *Bıçağın Ucu* adlı romanında başkışisi Miralay Ferid'i, kahramanca Mustafa Kemal Atatürk'ün yanında savaşan vatanperver emekli asker, açık sözlü, doğru ve CHP saflarında yer alan bir tip olarak çizer. Ana karakterlerden Suat'ın dayısı olan Miralay Ferid, iktidara ve işleyişine yönelik en açık ve sert eleştirileri yapar. Ferid, Adnan Menderes'in bir "bela" olduğunu; başta din olmak üzere birçok konuyu istismar

ettiğini düşünmekte ve artık herkesin Adnan Menderes’le bir sorunu olduğunu vurgulamaktadır (BU, s. 209). Adnan Menderes’i ayrıca “hanım evladı” şeklinde niteleyen Miralay Ferid, yeni tanıştığı Yüzbaşı Demir ile gündeme dair bir dizi eleştiri yapar.

Yüzbaşı, öncelikle Adnan Menderes’in şahsi tahakkümünü sona erdirmeye gerekliliği üzerinde durur. Onun komünistlere karşı düşmanca tavrından ve biraz da liberal duruşundan kendisini “demokrat” olarak tanıttığına değinen genç subay, aslında Adnan Menderes’in faşist olduğunu söyler (BU, s. 231). Adnan Menderes’e tek övgü romanın olumsuz tiplerinden Hayrun’dan gelir. Hayrun onun mübarek bir zat olduğunu, bundan dolayı Londra kazasından sağ salim kurtulduğunu ifade eder ve Allah’ın onu dine hizmet etmesi için gönderdiğini ekler (BU, s. 396). Yazar, o dönemde halkın inandığı bu söylentiye olumsuz bir tip üzerinden kurgulamıştır.

Öte yandan Adnan Menderes’in Ankara’da çıkan olaylar esnasında öğrenciler tarafından darp edildiği kurgulanır (BU, s. 337). Menderes’in istifa etmeme üzerine değerlendirmelerini de olumlu karakterler tarafından okurlarına aktaran yazar, 27 Mayıs’ın gerçekleştiğine ve Adnan Menderes’in yakalandığına dair haberi roman sonuna ekler (BU, s. 455). Yazar, tarihî gerçeklerden yola çıkarak oluşturduğu romanını Adnan Menderes hakkındaki değerlendirmelerini eleştirel bir dille kurgular. Bu görüş doğrultusundaki kurgulamaları *Sırtlan Payı* ve *Yaraya Tuz Basmak* romanlarında da devam eder.

Sırtlan Payı romanın hemen başında Yassıada’da yargılanan Adnan Menderes’in özel kasasından kadın külot ve çoraplarının, müstehcen resim ve filmlerinin çıktığı haberi paylaşılır (SP, s. 20). Kurgunun sonunda ise yine Menderes’in kasasından fotoğrafı çıkan Ayhan Aydın’ın ifadesi alınır (SP, s. 473). Hayrunisa, Adnan Menderes’in cezaevindeki günlerinin zor geçtiğini, her an kurşuna dizilecek endişesiyle yaşadığını söyler (SP, s. 429). Ayrıca romandaki gazete haberlerinde Menderes için “Düşük Başbakan” ifadesi kullanılır. Yazarın Adnan Menderes ile ilgili kurgusuna kattığı bilgilerden Menderes’in gayriahlâkî bir kişilik sahibi olduğu kanaati ortaya çıkar.

Yaraya Tuz Basmak’ta ise Adnan Menderes, gerek parti içerisindeki muhalefete gerekse muhalif basın ve partilere tahammül göstermeyen, eleştirilere kapalı olan bir karaktere sahiptir. İktidarı şahıs tahakkümüne dönüştürdüğü, romanda vurgulanır.

Ordudaki tipler, Ümit ve diğer olumlu karakterler Adnan Menderes'in dikta uyguladığını öne sürer.

Adnan Menderes'in gerek profiliyle ilgili gerekse siyasi lider konumuyla ilgili değerlendirmeler *İzmir'in İçinde* romanında da belirgindir. Roman boyunca Adnan Menderes birçok eleştiriye maruz kalır. Menderes'in yaptığı birkaç olumlu icraatından zaman zaman söz edilse de bunları göz boyamak için yaptığı dile getirilir (İİ, s. 41). Romanda; kibirli, gururlu, inatçı hatta budala olduğu iddia edilen Menderes'in uyguladığı baskılarla başta yazarlar olmak üzere birçok kesimi bezdirdiği ifade edilir. Romanın tüm olumlu karakterleri Menderes'e karşıdır. Roman kişileri, Menderes ve iktidarını Osmanlı'nın son dönem hükümetlerine benzetirler. Aynı zamanda ordunun da Menderes'e karşı öfkeli olduğu görülür. Nihayetinde Menderes'in ülkeyi çıkmaza sokup ekonomik yönden iflasa sürüklediği aktarılarak 27 Mayıs'ın haklılığı bir kez daha romanda vurgulanır (İİ, s. 244).

Başvekil, aynı zamanda halkın gözünü boyatma adına daha açılmamış fabrikaların, bitmemiş köprülerin açılışını yaptığı iddia edilir (İİ, s. 303). Öte yandan hükümetten söz edilirken birçok yerde "Menderes'in hükümeti/iktidarı" şeklinde olumlu karakterler tarafından telaffuz edilmesi, okurda bir algı oluşturur ve on yıl boyunca gerçekleşen tüm olumsuzluklarda onu hedef yapar.

Daha çok öğrenci olaylarının ön plana çıktığı *Bir Gün Tek Başına* romanında ise Adnan Menderes hakkında ilk yorum, yazarın fikir sözcülerinden Baba'dan gelir. Baba, Menderes'in Kırklareli'nde "hesap vermeye hazırız" sözünü politik bir oyun olarak görür. Çünkü Menderes'in kendisinden hesap almaya kalkışacak güçlerin olmadığını zannederek böylesine rahat konuştuğunu ekler (BGTB, s. 121). Öte yandan öğrenciler Adnan Menderes'in istifa etmesiyle her şeyin düzeleceğine inanırlar (BGTB, s. 386). Öğrenciler, protestolarında Menderes'in bir diktatör olduğunu ve hemen istifa etmesi gerektiğini iddia ederek bildirirler (BGTB, s. 516). İstanbul olaylarından sonra Menderes'in konuşmasını radyoda dinleyen Günsel ve başkişi Kenan, onun yapıcı ve uyarıcı konuşmasını artık samimi bulmamaktadırlar (BGTB, s. 649). Adnan Menderes'le ilgili en çarpıcı kurgu roman sonlarına doğru, hemen 27 Mayıs öncesinde ortaya çıkmaktadır. Ankara'da ve İstanbul'da çıkan olaylar neticesinde öğrencilere "ateş" emrini verenin Adnan Menderes olduğu öne sürülür (BGTB, s. 656). Yazar, her türlü siyasal eylemin yasak olmasına rağmen öğrencilerin iktidar partisine karşı

sergiledikleri protestolarda dönemin başbakanına “diktatör” demelerini böylelikle temellendirmiştir.

Musa'nın Gecekondu'su'nun olumlu karakterleri, Adnan Menderes'in bir diktatör olduğunu öne sürer. Ahmet Usta; Adnan Menderes ve Celal Bayar'ı İsmet Paşa'yla bir tutarak iki gurubu da eleştirir. Her iki grubu da faşizan terör olarak niteler. Açık bir şekilde Adnan Menderes'in şahsına sevgi duyan tek tip, Musa'nın kayınvalidesi olan Ferhunde Hanım'dır. Olumsuz çizgilerle tasvir edilen Ferhunde Hanım'ın Demokrat Partili olduğuna kuşku yoktur. Adnan Menderes'e sevgisi ise oğlunu hükümetin ajansında görevlendirmesindedir (MG, s. 118). Öte yandan Menderes'i gül yüzlü, al yanaklı şeklinde olumlu niteleyen bir diğer karakter Cemile Hanım'dır. Bir ömrü “hayat kadını” olarak tüketen ve bir avuç birikimiyle kendisini hiç tanımayan gecekondu mahallesine yerleşen bu yaşlı kadın da olumsuz bir karakterdir. Gecekondu kazasız belasız kurmak ve içinde yaşamak için DP'yi ve yetkililerini sürekli över; İsmet İnönü'ye ise hakaretler yağdırır. “O papaz (İnönü) bakalım, onları kurtarabilecek mi? Gecekonduları çatır çatır yıkılsın da görürler. Hiç insan o mübarek gül yüzlü Menderesimizin partisi dururken, o papazın partisine girer mi” (MG, s. 146). Yazar Menderes'i destekleyenleri olumsuzlarken Adnan Menderes'in yönetimindeki iktidarın sanatçılara, yazarlara ve bütün düşünörlere her türlü faşizan uygulamaları yaptırdığını açık bir şekilde iddia eder ve İtalyan faşizmiyle bir tutar (MG, s. 173). Ayrıca romanda halkın geçim derdi endişelerinden dolayı Başvekil'e ses çıkarmadığı öne sürölür.

Adnan Menderes'in karşıt güç olarak konumlandırıldığı bir diğer roman *Kördüğüm*'dür. Bu romanda ordudaki bir kısım asker ve üniversite öğrenci Adnan Menderes'e karşıdır ve öğrenciler tarafından Menderes komünist düşmanı olarak görülür. Ayrıca romanda Adnan Menderes'in kardeş kavgasına sebep olabileceği vurgulanırken, onun gücünün Anadolu halkının saygısını kazanmasından geldiğini anlatılır.

Başvekil'in bir diktatör şeklinde tasvir edilip söz konusu edildiği bir diğer roman *İhtilâl Süvarisi*'dir. Adnan Menderes'in roman boyunca genel profili onun bir diktatör olduğu yönündedir. Adnan Menderes'in İsmet İnönü başta olmak üzere genç subaylara, basına, üniversite gençlerine karşı küçümseyici ifadeleri olduğu romanda iddia edilir. Menderes'in hem bu yönünü hem de diğer yönlerini ayrıntılı veren *Bir Başvekil Sevdim* romanı ise onun aşk hayatını ayrıntılarıyla kurgular. Roman, Adnan Menderes'in yasak

aşkı olan Ayhan'ın yaşadığı dramını, yalnızlığını ve hayatını anlatmaktadır. Ayhan'ın yaşadığı ıstırapları on yıllık iktidarla paralel bir şekilde işleyen Melike İlgün, Adnan Menderes'in birçok açıdan farklı portrelerini başarılı bir şekilde kurgular. Romanın geneline bakıldığında 27 Mayıs öncesi ve 27 Mayıs sonrası farklı Adnan Menderesler görünürken, aynı zamanda politikacı Adnan Menderes ile aşk adamı Adnan Menderes arasında da farklar ortaya konulur. Menderes, bir aşk adamı olarak zarif, nezaketli, kıskanç, kadınlara yaklaşmasını çok iyi bilen ve bir o kadar da çapkın bir karakter sahipken; siyasi camiada önce demokratken sonra uyguladığı bazı politikalar yüzünden baskıcı bir karaktere dönüşerek ortaya çıkar. Başvekil, politikada Menderes; aşk hayatında Adnan'dır.

Romanda Adnan Menderes ilk olarak karşımıza Başvekil olduktan hemen sonra ağzına "Atatürk" lafzını almadığı için eleştirilirken (BBS, s. 14), onun Küçük ve Büyük Menderes nehirleri gibi iki kollu, iki karakterli olduğu vurgulanır.

"Tuhaf bir adam diyorlardı ona. Utangaç olduğunu, bir darbe indirmek istediğinde önce iltifat ettiğini, hatta karşısındakini iltifata boğduğunu söylüyorlardı. Şüpheleri uyutmak için! Çünkü dediklerine göre yüze duramıyordu. Atmak istediği kazığın haberini yiyecek olan önceden alırsa, eline ayağına kapanırsa affedeceğini bildiğinden kendince böyle tedbir aldığını anlatıyordu. İsmiyle müsemma, diye düşündü. Tam Menderes'ti işte. Fransızca Meandr. Yunanca Meandres. Yani dolambaçlı, boyuna kıvrımlar, zikzaklar, helezonlar çizen anlamında... Tam Menderes!" (BBS, s. 57).

Yazar, 27 Mayıs'a kadar Menderes'i yukarıdaki tarife göre kurgular. Meclisteki Menderes başkayken, bir aşk adamı Menderes başkadır. Ayrıca kibarlığı elden bırakmayarak tahakkümünü oluşturmaya devam eder. Öte yandan Adnan Menderes'in 1954 seçimlerinden sonra artık açık bir şekilde muhalefete saldırdığı ve nezaketi ötelediği öne sürülür. Onun bir Başvekil'den ziyade ebedi bir CHP muhalifi gibi davranması eleştirilir (BBS, s. 134). Ayhan'ın arkadaşları ve eski kocası Ferit, Adnan Menderes'e güvenmeme konusunda Ayhan'a nasihat verirler (BBS, s. 168). Adnan Menderes'in gerçekleri göremediği ve artık mantıklı hareket etmediği özellikle 27 Mayıs öncesindeki süreçte öne sürülür.

Adnan Menderes ilgili bir diğer eleştiri ise onun dinî bütün bir Anadolu insanı görünümünde kendisini halka sunduğu, dinî siyasete alet ettiği ve kendisinin aslında öyle olmadığı noktasındadır. Bu minvalde kurguya birkaç eklemeler yapılır ve olumsuz bir algı oluşmasına zemin hazırlanır. Roman boyunca onun gayrimeşru ilişkilerden zevk aldığı belirtilirken romanın birkaç yerinde de elinde viski bardağıyla çizilir ve böylelikle

onun dinî bütün bir adam olmadığı mesajı verilir. 27 Mayıs'a kadar Adnan Menderes olumsuz bir profilde; vakur, çapkın, baskıcı şeklinde çizilirken 27 Mayıs sonrasında mazlum ve haksız bir şekilde işkence gören biri olarak çizilir. Yazar, Yassıada süreci boyunca gördüğü işkencelere rağmen nezaketi elden bırakmayan Adnan Menderes'i başarılı bir şekilde kurgular ki, darbe öncesi Menderes'e yaptığı tüm olumsuzlamaları adeta unutturmuştur.

Adnan Menderes'in daha çok aşk hayatına dikkat çeken bir diğer roman *Yorgun Mayıs Kısrakları*'dir. Romana bakıldığında Adnan Menderes'in aşk hayatının fırtınalı olduğu görülür. Romana göre Adnan Menderes, sevdiği kadınları mutlu eden, onlara gerekli zamanı ayırabilen bir tiptir. Kurguya göre özel hayatında hassas ve duygusal olan Menderes, siyaset hayatında da hassas ve duygusaldır. Olaylar karşısında hemen reaksiyon gösteren fakat daha sonra toparlamaya çalışan bir karakter yapısına sahiptir. Onun gittikçe gerginleşen ortamda yıprandığını ve artık kırıcı olmaya başladığını örnek olaylarla kurgulayan yazar, Adnan Menderes'in Celal Bayar'la ilişkilerinin eskisi kadar güçlü olmadığını vurgular. Adnan Menderes, genel itibarıyla olumlu tablolarla çizilir. Başvekil'in dinî politikalar açısından Yahya Kemal'e; iktisadi politikalar açısından Şevket Sırrı Aydemir'e danıştığını kurgulayan yazar, onun hatasının ise bazı gerçekleri görememesine bağlar.

Yazar, Adnan Menderes'in Ayhan Aydan ve Suzan Sözen ile yaşadığı aşkları genellikle tarihî gerçeklerden sapmayarak yalın bir anlatımla romana aktarır. Bu romanda da basın, Adnan Menderes'in yasak aşkı peşindedir ve bu aşkı belgelemek için kanıt aramaktadır. Nihayetinde Ayhan Aydan'ın evinde görülen Adnan Menderes'in fotoğrafı görülür. Basın bu fotoğrafı malzeme ederek gazete manşetini İsmet İnönü'ye teklif eder, fakat İsmet İnönü böyle bir durumu kesin bir dille reddeder (YMK, s. 373). Adnan Menderes kıskanç ve Ayhan'ı kontrol altında tutan bir profile sahipken onun bu yönüyle söz konusu edilmesini muhalefet lideri istemez.

Adnan Menderes'in diğer bir yasak aşkı Suzan Sözen romanda söz konusu edilirken onun hakkında da bilgiler aktarılır. İstanbul'da tanıştığı romancı Suzan Sözen'den ziyadesiyle etkilenen Menderes onunla aşk yaşamaya başlar. Adnan Menderes'in Suzan Sözen'le ilişkisinin olduğunu öğrenen Ayhan ise derin bir hayal kırıklığı ve üzüntü yaşar. Romanda başvekil, hem yurtdışına giderek Ayhan'la hem de İstanbul'da kocasının da bilgisi dâhilinde Suzan'la aşk yaşamaya devam eder.

Nedim Gürsel ise *Yüzbaşının Oğlu* romanında Adnan Menderes'i Recep Tayyip Erdoğan'la kıyaslar. Romanında Erdoğan'ın politikasının iyi yolda gitmediğini söyledikten sonra yazar, aynı zamanda Menderes'i de eleştirir (YO, s. 213). Adnan Menderes'in bir Başvekil olarak konuşmalarının, 27 Mayıs öncesinde oluşan kutuplaşmayı daha da gerginleştirdiğini ifade eder.

Menderes'in tamamen olumlu profillerle çizildiği romanlar da vardır. *Pertev Bey'in Torunları* bunların başında gelir. Başvekil için "küçük bir büyük adam" diyerek onun hakkında övgüyle söz eden Ayaşlı, Adnan Menderes'in kıymetinin ölümünden sonra anlaşıldığını vurgular. Fakat nihayetinde bir insan olduğunu ve onun da hatalar yaptığını söyler. Ayrıca Adnan Menderes'in kendi şahsını hedef tutan darbe hazırlıklarını göremediğini anlatır (PBT, s. 72). Romandaki olumsuz tiplerin tamamı Adnan Menderes'i kin ve nefretle anar. Yazar, düşünce dünyaları birbirinden farklı tiplerin Başvekil'e duyduğu nefretten dolayı bir arada bulunduğunu belirtir (PBT, s. 45). Fakat halkın çoğunluğu Başvekil'e sevgi duyar. Halkın Adnan Menderes'i çok sevdiği, karşıtlarının sadece küçük bir zümre oluşturduğu, fakat bunların tehlikeli olduğu özellikle yazar tarafından vurgulanır (PBT, s. 123). Halkın sevgisini ise Cumhuriyet Halk Partisi'nin halka zulmettiği dönemine son verip onu bir kurtarıcı olarak addettiklerine bağlar.

Tutsak'ta Adnan Menderes'in karakteriyle ilgili bilgiler bulunmaktadır. Başvekil birkaç tip üzerinden değerlendirilir. İktidar partisi liderinin profili ilk olarak Doktor Şaban'ın diyaloglarında ortaya çıkar. Başvekil'in manik depresif bir tip ve çabuk etkilenen bir yapıya sahip olduğunu aktarır. Recep Peker'in meclis kürsüsünde Menderes için "psikopat" dediğini de hatırlatır. Orhan Bey ise, Adnan Bey'in İnönü gibi kurnaz ve temkinli olmadığını kendisinin gayet samimi, heyecanlı ve hassas olduğunu ifade eder (T, s. 68). Adnan Menderes'in samimiyetine Ceren de vurgu yapar. Onun radyo konuşmalarının içten ve samimi olduğunu belirterek menfaatperest halkın ondan sırt çevirdiğini görmesini diler (T, s. 172). Başkışı Ceren, Adnan Menderes ile kendisi özdeşleştirerek kaderlerinin aynı olduğunu belirtir (T, s. 179). Yazar roman boyunca Başvekil'in gerçekleri göremediği vurgusunu farklı karakterlerle yaparken Ceren'in de gerçekleri göremediğini belirtir.

Adnan Menderes'in hatalı politikaları sonucu yalnızlaştığını ifade eden Doktor Şaban, onun özellikle orduyla, aydınla ve üniversite öğrencileriyle iyi geçinmesi

gerektiğini belirtir (T, s. 54-55). Ayrıca Orhan Bey, Başvekil'in maddi hedefler doğrultusunda politikalar gerçekleştirdiğini, maneviyatı arka plana ittiğinden ve herhangi bir ülküsü bulunmadığından yalnız kaldığını ifade eder (T, s. 65-66). Yazar düşün dünyasına göre kurgulamalarını yaparak Adnan Menderes'i betimler.

Alev Alatlının romanlarında ise Adnan Menderes'in profili olumsuz bir izlenim vermez. Adnan Menderes'in askerler tarafından öldürüldüğünü iddia ederek Menderes'in 27 Mayıs öncesi Kızılay Meydanı olaylarına gülücüklerle katıldığına fakat sonrasında hırpalandığına dair bir dizi kurgulamalar yapar.

Başvekil'in bir halk adamı olarak karşımıza çıktığı *Karanlığa Direnen Yıldız* romanında ise başkişi Feridun, Adnan Menderes'in bir inkılâpçı olduğuna inanır. Onun özellikle dışlanmış ve hor görülmüş köylüye kucak açtığını ve onların sorunlarını giderdiğini düşünerek ona desteğini sunar. Yazar olumlu karakterleri aracılığıyla Adnan Menderes'i tanımlarken ve desteklerken kendisi de onun bir gönül adamı olduğunu, ülkeye ve insana değer verdiğini, herkesi eşit gören bir zihniyete sahip olduğunu vurgular. Romanda Adnan Menderes'i iyimser, darbelerden hazırlıklarından habersiz, halkın sevgisine güvenen bir lider olarak tasvir edilir.

Birçok konuda olduğu gibi Adnan Menderes konusunda da birbirinden farklı bakış açılarını romana taşıyan Nilüfer Kuyaş, karakterleri vasıtasıyla birçok konuya temas eder. Romandaki DP'liler, Başvekil'den "Beyefendi" şeklinde söz ederken, onun dış görünümüne önem veren bir kişiliğe sahip olduğunu belirtirler. Öte yandan Enver ve arkadaşları, Başvekil'in demokrasiyi göz ardı ettiği, bir şeyhin elini öptüğü ve Said Nursi ile dolaştığı söylentilerini ve suçlamalarını tartışır. Anlatıcı ise, yani başkişi Aslı, Menderes'in Yassıada'da yaşadıklarını şiddetle eleştirir ve ona karşı bir acıma duyar. Romanda her ne kadar Menderes'in hataları tartışılmışsa da onunla ilgili olumsuz bir izlenim yoktur.

Ben Bu Adamı Sevdim romanında ise kurgunun tamamında Adnan Menderes ile ilgili en ufak bir olumsuzluk yoktur. Romana göre Adnan Menderes ülkesini seven, vatani için koşuşturan, halkın takdirini alan karizmatik bir liderdir. Halkın sevgisine inanan Menderes, bir o kadar da orduya bağlıdır. Orduya ve halka güveni tam olan Başvekil, öğrenci olaylarına ve ordunun protesto yürüyüşüne anlam veremez. Darbeyle beraber hayal kırıklığı yaşayan Menderes, Yassıada yargılamalarında hayatından ziyade onur ve şerefini düşünerek savunmasını yapar. Öte yandan Menderes'in köylü halkının

gururu olarak ortaya çıktığını söyleyen yazar, onun bir hizmet adamı olduğu kadar aynı zamanda bir aşk adamı olduğunu söyler. Adnan Menderes'te, bir erkekte olması gereken tüm özelliklerin onda mevcut olduğunu belirten yazar, onun duygusal ve samimi yönüne dikkat çeker. Yazar, romana verdiği isimle uyumlu bir şekilde Menderes'i kurgular.

4.1.2. İsmet İnönü

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Başbakanı İsmet İnönü, Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatıyla birlikte Türkiye'nin yeni Cumhurbaşkanı olmuştur. CHP Kurultayının kendisine "Milli Şef" unvanı vermesiyle hem ülkenin hem de partinin kontrolünü tamamen almıştır. Dönemin dünya siyaseti gereği çok partili hayata geçilmesini uygun görmüş ve demokrasinin bir adımını atmıştır. 1950 yılında Demokrat Parti'ye iktidarı kaptıran İnönü, on yıl boyunca DP'nin en ciddi muhalifi olmuştur. Doğal olarak, 27 Mayıs Darbesi sürecinin konu olduğu romanlarda İsmet İnönü Adnan Menderes'in rakibi olarak ortaya çıkmaktadır. İsmet İnönü'yü romanlarında bir gereklilik üzerine kurgulayan romancılar, bu vesileyle eleştirilerini de sunmuşlardır. Çalışmaya dâhil edilen romanlarda Adnan Menderes'i iktidar lideri ve devrik iktidar lideri olarak değerlendirilirken karşı kutup olarak muhalefet lideri İsmet İnönü'yü de çalışmaya alma ve değerlendirme gereği duyulmuştur.

27 Mayıs Darbe süreci ve sonrası hakkında ayrıntılı kurgulamalar yapan Attilâ İlhan, İsmet İnönü'yü de romanlarında işler. İlhan, Menderes'i eleştirdiği kadar İnönü'yü de eleştirir. *Kurtlar Sofrası*'nda İsmet İnönü ve kadrosunun 1938'den sonra faşizanlığa büründüğünü ifade ederek kurgular (KS, s. 307). Romanın başkişisi Mahmud, Atatürk'ün ölümünden sonra inkılâpçı teşkilatın halktan büsbütün koptuğunu belirtir.

Çalışmaya alınan diğer romanlarda İnönü'nün daha çok darbe öncesinde gerçekleştirdiği temasları ve gezileri bulunmaktadır. *Bıçağın Ucu* adlı romanın "Şubat" bölümünde gündeme dair bilgileri bir gazete belgesiyle okura sunulur. İsmet İnönü'nün mitinglere katıldığını ve Anadolu'yu dolaştığı ifade edilir (BU, s. 87). Yine aynı şekilde bu bölümün sonuna bir belge koyan yazar, burada İsmet İnönü'nün ABD Büyükelçisini yemeğe davet ettiği haberini okuruna servis eder. Haberde, DP'nin aksettirdiği gibi

CHP'nin Amerika düşmanı olmadığını açıklayan İnönü, parti düzeyinde Amerika ile ilişkiler kurma çabasıdır (BU, s. 181). Romanda İsmet İnönü'nün savunucusu Miralay Ferid'tir. Yazarın olumlu karakterlerinden Miralay Ferid, CHP'li olduğunu gizlemez ve İsmet İnönü'yü açık bir şekilde savunur. İsmet İnönü'nün iktidar partisinin iddia ettiği gibi kindar ve kutuplaştırıcı biri olmadığını söyler (BU, s. 212).

Tarihî gerçekleri romanın arka planında kurgulayan yazar, İsmet İnönü'nün iktidar partilileri için sarf ettiği "Sizi tarih kürsüsünden seyrediyorum, suçlu insanların telaşı içindesiniz, öyle bir hata işliyorsunuz ki, artık sizi ben bile kurtaramam" sözlerini paylaşır (BU, s. 289). Tarihin sayfalarına geçen İsmet İnönü'nün bu sözü *Yaraya Tuz Basmak* romanında da görülür.

Muhalefet liderinin Tahkikat Komisyonu kurulduktan sonra mecliste söylediği "artık sizi ben bile kurtaramam" sözü bu romanda da yerini almıştır (YTB, s. 302). Ayrıca bu romanda darbe öncesinde birçok üst rütbeli asker ve üniversite hocası İsmet İnönü'yü ziyaret etmesi dikkat çekicidir. Öte yandan İnönü, Amerika yetkileriyle ilişkilerini sıcak tutar. CHP lideri ile Amerika'nın temsilcileri arasında karşılıklı ziyaretler gerçekleşir. Daha sonra ülkede çıkan olaylar neticesinde muhalefet lideri, gerektiğinde ihtilallerin yapılacağını vurgular (YTB, s. 292).

İzmir'in İçinde romanında ise üstü kapalı olarak İsmet İnönü eleştirilse de bu açıkça ortaya konulmaz. Olumlu karakterler CHP liderine karşıdır (İİ, s. 135). İsmet İnönü'nün Menderes gibi inatçı olduğu iddia edilir. Emekli Albay, Menderes'in açık bir şekilde İsmet İnönü'ye baskı uyguladığını söyler (İİ, s. 101). Fakat Atatürk'ün koymuş olduğu ilkelerden ve devrimlerden söz edilirken İnönü, Nazif Tınaztepe'den sert eleştiriler alır. İnönü'nün Atatürk'e ihanet ettiğini, onun devrimini kendi kişisel hırs ve menfaati için harcadığını aktarır ve devrimlerin halkın sevgisini kazanacağı yerde nefretini kazandığını vurgular (İİ, s. 169). İnönü'nün "Sizi ben bile kurtaramam" sözü bu romanda da paylaşılırken (İİ, s. 258), yazar, CHP lideri hakkındaki eleştirilerini ve kurgulamalarını daha çok onun tek parti dönemindeki lider konumu için yapmıştır.

İsmet İnönü'nün darbe öncesinde hem ülkede yaptığı geziler hem de rektörle görüşmesinin konu olduğu bir diğer roman *Bir Gün Tek Başına*'dır. Onu eleştiren roman kişileri bulunurken ona hayran olan kişileri de görmek mümkündür. Günsel'in teyzesi İsmet İnönü hayranıdır. İsmet İnönü'nün Konya'da protesto edilmesine sert tepkiler gösterir (BGTB, s. 197). İsmet İnönü daha sonra Uşak'ta da ciddi tepkilere

maruz kalır (BGTB, s. 291). Ayrıca Kayseri’de yolu kesilmiş ve Halk partililere ateş açıldığı bilgisi de kurguda yer bulur (BGTB, s. 446). Başkişi Kenan, İsmet İnönü demek aynı zamanda ordu demek olduğunu vurgular ve onun meclisten kovulduğunu aktarır (BGTB, s. 642). Bu tarz anlatımların hemen ardında karakterleri endişe sarar ve roman sonlarına kadar devam eder. Yazar, olumlu karakterler aracılığıyla ortaya koyduğu toplumsal ve siyasi endişeleri, romanın sonunda askerlerin güven verici duruşuyla giderir.

Romanda Rektör Sıddık Sami’nin İsmet İnönü’yü evinde ziyaret etmesini anlamlı bulan romanın olumlu karakterleri, ülkede artık bir şeylerin değişmesini beklerler (BGTB, s. 389). Böylelikle romanda kendinden emin bir İnönü profili ortaya çıkar. Ayrıca İnönü’nün Demokrat Partililer için söylediği “gideceksiniz” sözü paylaşılır (BGTB, s. 434). CHP liderini eleştirenler ise romanın işçileridir. İsmet İnönü’ye ilk ciddi eleştiriler Günsel’in ve abisinin arkadaşı işçi Şevket’ten gelir. Ülkenin kaosa sürüklenmesinin sebebini İsmet İnönü’ye bağlar. “Sağır” olarak tarif ettiği İnönü’nün şimdilerde ülkenin birçok yerinde hoş karşılanmamasına üzülmektedir (BGTB, s. 224). Remzi bu noktada dikkat çekerek, işçinin İsmet İnönü düşmanlığından dolayı Demokrat Parti’ye yöneldiklerini ifade eder. “Bu İsmet Paşa düşmanlığı sapıttırıyor işçileri, hadi ‘demokrat’ olup çıkıyorlar... Şimdi değişti Türkiye” (BGTB, s. 225). Muhalefet lideri birçok yönden romanda söz konusu edilir, tartışılır ve eleştirilir. Fakat romanda genel itibarıyla İsmet İnönü’nün yurt gezilerinden ötürü mağdur edildiği ama asla kendinden emin görüntüsünden taviz vermediği görülmektedir.

CHP liderinin ordu nazarında farklı bir konuma sahip olduğu *İhtilâl Süvarisi* romanında da söz konusu edilir. Genç subayların nazarında İsmet İnönü, CHP’nin genel başkanı değil, Atatürk’ün silah arkadaşlığını yapmış bir komutandır. Dolayısıyla DP’nin İsmet İnönü’ye karşı söylemleri orduda ciddi rahatsızlık yarattığını ifade eden yazar, 27 Mayıs süreci boyunca İsmet İnönü’nün iktidar partisi tarafından mağdur edildiğini belirtir.

İsmet İnönü’nün daha çok asil ve olgun bir görüntüsüyle söz konusu edildiği roman *Yorgun Mayıs Kısrakları*’dır. İnönü, Adnan Menderes’in yasak aşk durumunu kullanmak isteyen basını engellerken uçak kazası sonrası partidaşlarının bunu fırsata çevirip kullanmak istemelerine de karşı gelir. Muhalif basının Başvekil’in yasak aşkını kullanmasına müsaade etmediğini kurgusuna taşıyan bir diğer roman *Bir Başvekil*

Sevdim romanıdır. Romanda *Ulus* gazetesi çalışanları, Adnan Menderes'in yasak aşkını fotoğraflandırır ve bu fotoğrafı Menderes'in aleyhine kullanmak için İsmet İnönü'ye danışır. İsmet İnönü sert bir dille karşı çıkar ve olay kapanır (BBS, s. 108). Ayrıca bu romanda, 27 Mayıs sonrası Adnan Menderes'in idamına karar verildikten sonra Menderes'in ailesi İsmet İnönü'yü ziyaret ederek idamın durdurulması konusunda istirhamda bulunduğu söz konusu edilir. İsmet İnönü 27 Mayıs'ı gerçekleştiren komiteyi eleştirerek bir şey yapamayacağını ailesine söyler (BBS, s. 331).

Öte yandan İlgün, İnönü'nün iktidara gelir gelmez inkılap programlarından vazgeçtiğini, birçok yere heykelini koyduğu gibi paraya da resmini bastırıldığını eleştirel bir dille tek parti dönemini anlatır. Yazar, Mustafa Kemal Atatürk'ten iktidarı devralan İsmet İnönü'yü olumsuz bir tabloda resmetmiştir. Fakat Demokrat Parti karşısındaki muhalif İsmet İnönü'nün profili olumludur.

Baştan sona, her yönüyle İsmet İnönü'yü eleştiren romanlar da vardır. Bunların başında *Pertev Bey'in Torunları* gelir. Demokrat Parti'nin rakibi olan İsmet İnönü, romanda CHP'liler tarafından putlaştırılmış bir lider olarak karşımıza çıkar. Romana göre onun bir selamı, bir merhabası taraftarları için inanılmaz bir sevinç kaynağına dönüşmektedir. Bundan dolayı yazar İsmet İnönü'nün taraftarlarını kendisine bağlama noktasında gayet başarılı olduğunu hemen romanın başında ifade eder ve bir iki olayla örneklendirir (PBT, s. 47). Romanın ana karakterlerinden Muammer ile Hilal'in düğününe katılan İsmet İnönü'ye davetliler tarafından kendisine inanılmaz bir ilgi, sevgi ve bağlılık gösterilir.

Tutsak'ta ise roman kişileri öncelikle İnönü'nün karakteri hakkında yorum yaparlar. Kişilik olarak İnönü'nün kurnaz ve temkinli olduğunu Orhan Bey vurgular (T, s. 68/156). İsmet İnönü'nün aynı zamanda gaddar ve bencil olduğunu ise Doktor Şaban belirtir (T, s. 172). Ayrıca romanda İsmet İnönü'nün kendi taraftarlarına hürriyet getireceği inancını yaydığı vurgulanır (T, s. 14). Muhalefet lideri mecliste iktidar partisini sert bir şekilde eleştirir. Orhan Bey bu konuşmayı orduya müdahalenin yapılabileceğine dair işarette bulunduğunu söyler (T, s. 157). Öte yandan İsmet İnönü 27 Mayıs öncesinde ülkenin birkaç ilinde çıkan olayların sorumlusu olarak görülür (T, s. 159/171). İsmet İnönü'nün bir dönem diktatör olduğunu ve şimdi ise halkın ona ne akılla teveccüh gösterdiğini sorgular (T, s. 172). Yazar roman boyunca her fırsatta İnönü'yü eleştirir.

İsmet İnönü'nün 27 Mayıs öncesinde bazı generallerle ve üniversite hocalarıyla görüştüğü *Karanlığa Direnen Yıldız* romanında da iddia edilir (KDY, s. 81). Romanda İsmet İnönü'ye eleştiriler Feridun'un arkadaşı Ferda'dan gelir. Ferda'ya göre İsmet İnönü'nün çok partili sisteme geçmesinin sebebi, karşısında savaşıacak birilerinin olmasını istemesindedir. Ferda, İsmet İnönü'nün 27 Mayıs'a giden süreçte çok etkili olduğunu ve darbe gerçekleşikten sonra onun iktidara gelebilme ihtimali olduğundan ordunun kışlaya, partilerin de seçime gitmek istediğini söyler (KDY, s. 244-245). Yazar İsmet İnönü'yü daha çok tarihî bilgiler ışığında kurgular.

CHP liderinin çok partili sisteme geçiş hamlesi, *Yeni Baştan* romanının kişileri tarafından ele alınır. Romanda İsmet İnönü'nün çok partili demokrasiye geçişteki samimiyeti sorgulanır. İsmet İnönü'nün göstermelik bir muhalefet istediği anlatıcı tarafından aktarılırken muhalefetin karşısına Recep Peker gibi sert birisinin çıkarılmasını eleştirir (YB, s. 27). Romanda, bu durum dışında, İsmet İnönü ile ilgili ciddi bir eleştiri bulunmamakla beraber İnönü'nün darbeyi yanlış bulduğu bilgisine yer verilir.

Çıplak ve Yalnız'da ise İsmet İnönü daha çok DP'li üst yetkililerine verilen idam kararı aşamasında söz konusu edilir. Roman kişilerinden İsmet İnönü'nün idama karşı olduğu görülür. İsmet İnönü'nün idam kararına engel olunacağına dair diyaloglar; Kürşat, Reşat ve Rıza arasında geçmektedir. Ayrıca romandaki kırsal kesim insanı İsmet İnönü'den nefret ettiği için oyunu DP'ye vermek ister fakat üzerlerinde tahakküm kuran şahsiyetler yüzünden kerhen CHP'ye oy verirler. Yazarın İsmet İnönü ile ilgili eleştirileri neredeyse yoktur.

İsmet İnönü'nün genel anlamda olumsuz tip olduğu bir diğer roman *Ben Bu Adamı Sevdim* romanıdır. İsmet İnönü, Adnan Menderes'in yasak aşkını haber yapmak isteyen basını durdurur. Yazar, İsmet İnönü'nün kurnaz bir siyasetçi olduğunu ima ederek, onun zamanı geldiğinde bunu kullanacağını belirtir (BBAS, s. 122). Ayrıca yapılan geniş yollar neticesinde İnönü, "uçak mı indireceksiniz" sözünü romanında yer vererek onun muhalifliğini olumsuzlaştırır. Son olarak İnönü'nün darbeye bir hayli sevindiğini belirten yazar, onun iktidar koltuğunu gözlediğini söyler. Bu romanda İsmet İnönü ile tek olumlu kurgulama, uçak kazası sonrası havaalanına giderek Adnan Menderes'i dostça karşılamasıdır.

Çalışmaya alınan romanlarda, 27 Mayıs'a bakış açılarına ve konularına göre İsmet İnönü değerlendirilmiş ve kurgulanmıştır. *İhtilâl Süvarisi* ve *Yorgun Mayıs Kısrakları* romanlarında İsmet İnönü daha çok olumlu bir şekilde tasvir edilip kurgulanmışken, *Pertev Bey'in Torunları*, *Karanlığa Direnen Yıldız*, *Tutsak* ve *Ben Bu Adamı Sevdim* romanlarında tamamıyla olumsuz bir profille kurgulanmıştır. *Bir Başvekil Sevdim*, *İzmir'in İçinde* ve çalışmaya alınan Attilâ İlhan romanlarında İnönü'nün tek parti dönemi özellikle eleştirilmiştir.

4.2. PARTİLER

4.2.1. Demokrat Parti

Çok partili hayata geçilmesiyle beraber CHP'nin muhalif kanadını oluşturan Celal Bayar ve grubu, Demokrat Parti'yi kurmuş ve 1950 seçimleri sonrasında iktidara gelir. Demokrat Parti'nin siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik alanda özgürlükçü demokratik bir düzen ile liberal ekonomik politika vaatleri sayesinde iktidara yerleşen DP, on yıllık Türk siyaset tarihinde önemli bir konuma sahiptir. Demokrat Parti önceki kısımlarda başlık konuları etrafında doğal olarak işlendi. Konu tekrarına düşülmemesi için bu başlıkta romancıların DP'yi nasıl kurguladıklarına değinilecektir. Tekrara düşülmemesi için önceki bölümlerde bahsedilen konularda işlenen DP'ye değinilmeyip romanlarda geçen DP algısına göz atılacaktır.

Öncelikle Demokrat Parti'yi olumsuz bir çerçevede değerlendiren, böylelikle darbeye kısmen de olsa haklılık algısını uyandıran romanlar değerlendirilecektir. Çalışmaya alınan Attilâ İlhan'ın romanlarında Demokrat Parti algısı tamamıyla olumsuzdur. *Kurtlar Sofrası* romanındaki Demokrat Parti; baskıcı, gerici ve menfaatperestlerle çevrili bir oluşum olarak görünür. Özellikle basına yapılan baskıları *Birlik* gazetesi çalışanları tek partinin son dönemlerindeki baskıcı zihniyetiyle karşılaştırırlar. Partinin bu şekilde gidişinden memnun olmayan olumlu karakterler, iyimserliğin bir tarafa bırakılması ve gereken mücadelenin gösterilmesi görüşünde birleşirler. Bu minvalde başkişi Mahmud'un ortaya çıkarmak istediği yolsuzluğun ucu bazı partililere dayandığından dolayı çok çetin durumlarla karşılaşır ve bu mücadelesini

hayatıyla öder. Kolaylık Yapı İnşaat Şirketi'nin inşaat sektöründe yaptığı usulsüzlükler ortaya çıktığında partinin de yolsuzlukları ortaya çıkacağına inanan başkişinin mücadelesini, *Birlik* gazetesinin diğer yazarları da desteklemektedir.

Romanda Demokrat Parti'nin tek başına iktidara gelmesi İnönü dönemindeki bazı olumsuz uygulamalara bağlanmaktadır. İktidar partisinin halkın İnönü'ye karşı olan nefretini iyi kullandığını aktaran Avukat Sadık, partinin Cumhuriyetçi inkılâplardan taviz verdiğini gazete çalışanlarıyla paylaşır. Başkişi Mahmud da benzer fikirleri paylaşır. Başkişi Mahmud'a göre iktidara yerleşen “ağalar”, Mustafa Kemal Atatürk'ün inkılâplarını sekteye uğrattığını düşünmektedir. Toprak reformu hareketini engelleyen iktidardaki ağaların bürokrasiyi soysuzlaştırdığı ve katı bir siyaset yolu izlemeye başladığı yönünde görüş bildirilir (KS, s. 308-309). İktidarın yumuşak bir muhalefete bile tahammülleri olmadığı olumlu karakterler tarafından paylaşılır. Ayrıca iktidar partisinin diktası önceki dönemin diktasından daha kötü olacağı savunulur. Yazar bu görüşü romanın birkaç yerinde doğrudan aktararak bu konudaki fikirlerini pekiştirir.

Demokrat Parti ile ilgili benzer kurgulamalar, *Bıçağın Ucu* adlı romanda da görmek mümkündür. Yazar, Demokrat Parti'nin baskıcı ve ülkeyi diktayla yönettiğini, yazarlara sürgün ve basına yapılan tahakküm üzerinden örneklendirdikten sonra, ilk ciddi eleştirilerini Miralay Ferid ile Yüzbaşı Demir arasında gerçekleşen diyaloglarda getirir.

DP'nin, milletin son umudu olarak 1950'li yıllarda görkemli bir şekilde ortaya çıktığını fakat sonralarda kendisi gibi düşünmeyenlere ve kendisine riayet etmeyenlere ciddi bir tahakküm oluşturarak diktatörleştiğini ifade eder (BU, s. 209). Yazar, eleştirilerinin dozajını artırmak için sözü Miralay Ferid'e devreder. Yazarın olumlu karakterlerinden Ferid, DP'nin menfaatperest ve sahtekâr kişilerden teşekkül ettiğini ve onlara asla inanmadığını vurgulayıp “Türkiye devrimci ve laik bir ülke olmuştu, hâlbuki bugün aç radyoyu dinle, iki günde bir ezan, Kur'an ve mevlit! Bu kadarı fazla kaçmıyor mu biraz? Anadolu'da okul yapmayı bıraktılar, cami yapıyorlar.” der (BU, s. 210). Yüzbaşı Demir ise Demokrat Parti'nin bu kadar kısa sürede iktidara gelmesinin ve iktidarda kalmasının sebebini CHP'nin tek partili dönemdeki baskıcı tutumuna bağlar (BU, s. 227). Demokrat Parti ile ilgili eleştiriler ve çözümler, CHP'li emekli asker Miralay Ferid ile Yüzbaşı Demir arasındaki diyaloglarda gerçekleşir. Yazar, dönemin

sorunlarına çözüm getirmesi bakımından seçtiği iki karakterin de ordudan olması ve DP'ye muhalif olması dikkat çekicidir.

Romanda Demokrat Parti'nin, demokrasi vaadiyle ortaya çıkıldığı fakat kısa sürede baskıcı ve diktaya dönüştüğü yönündeki iddialara vurgu yapılır ve özellikle basına yapılan baskılar üzerinden örneklendirilir. Romanın başlarında iktidarın bir kanun çıkartarak başta muhalif basın olmak üzere diğer muhalif unsurlar üzerinde tahakküm kurmayı amaçladığı görülür (BU, s. 54). Demokrat Parti'nin aslında demokrat olmadığını en başından beri bildiğini Yüzbaşı Demir'e aktaran Miralay Ferid, bu partinin iktidarı ele geçirerek hükümeti kendi şahsi emelleri için kullandığını vurgular (BU, s. 210-211). Akılcı eleştirileri ve çözümleri bulunan Yüzbaşı Demir ise yazarın olumlu karakterlerinden olup onun sözcüsü konumundadır.

Genç subay, Demokrat Parti'nin iktidara geliş sebepleri üzerinde dururken Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümünden sonra CHP'nin düştüğü durumu üzerinden değerlendirmeler yapar. CHP'nin bilimsel bir yöntemden yoksun olduğunu, Mustafa Kemal Atatürk'ün devrim anlayışını bir türlü sistemleştiremediklerinden olayları tarih ve toplum açısından değerlendiremediklerini ve böylelikle CHP'nin faşistleşerek halkın güvenini kaybettiğini Miralay Ferid'e ayrıntılı açıklayıp iktidar değişiminin sebebinin ortaya döker (BU, s. 229). Yüzbaşı Demir, aynı şekilde Demokrat Parti'nin de Osmanlı faşizmini uyguladığını söyleyerek yazarın düşün dünyasının kapılarını açar (BU, s. 231). Yazar son elli yılda üç büyük devrimci hareketin yapıldığını fakat sonrasında iktidar yönetiminin diktatörleştiğini vurgular. 1908'de İttihat ve Terakki'nin iktidarı ele aldıktan sonra Merkez-i Umumi diktasını kurduğunu, 1919'da Mustafa Kemal Atatürk'ün başlattığı devrimin onun ölümünden sonra diktalaştığını ve son olarak da 1950'de Demokrat Parti'nin hem halkın hem de aydınların hürriyet sloganlarıyla desteklerini aldıktan sonra faşistleştiğini açıklayarak karşılaştırma yapar (BU, s. 294).

Yazarın DP ile ilgili eleştirel kurgulamaları 27 Mayıs sonrası anlattığı *Sırtlan Payı*'nda da geçer. 27 Mayıs gününü son sayfasında yer veren *Bıçağın Ucu* romanı, *Sırtlan Payı* ile 27 Mayıs sonrası yaşananları verir. Yazar, önceki romanlarında olduğu gibi bu romanda da bölümler arasına yerleştirdiği tarihî belgelerle kurgunun gerçekçiliğine olanak sağlar ve okurlarına fikirlerini aktarmada bu belgeler sayesinde daha etkili kılar. Bir haber şeklinde karşımıza çıkan bu metinler, yazarın kurguda vermek istediği mesajları daha rahat vermesine ve anlatımda rahat hareket etmesine

olanak sağlar. Ayrıca gazete yazılarının, okuru, mütareke ve 27 Mayıs sonrası ülkenin genel durumunu görmesine zemin hazırlar. Bu romanda DP'ye eleştiriler, kurgusu gereği çok kısadır. Demokrat Parti'nin, meclisi "gönül eğlencesi" haline getirdiğini ve keyfi bir yönetim sergilendiğini Miralay Ferid vurgularken (SP, s. 487), Cemal Gürsel'in DP'nin meşrutiyyetini kaybettiği yorumu gazete sayfalarında görülür.

Yaraya Tuz Basmak romanında ise Demokrat Parti, daha çok Adnan Menderes şahsında işlenmiş ve değerlendirilmiştir. Yapılan eylemler, ordunun nazarında, iktidarın değil de daha çok Adnan Menderes'in yaptığı gösterilir. Subaylar, Demokrat Parti'yi birçok yönden eleştirirler. Muhalefete oy verdiği için Kırşehir'in vilayetten düşürülmesi, muhalefet yaptığı için basına yasak getirilmesi, iktidar partisinin herhangi bir eleştiriyi kabul etmemesi subaylar tarafından tartışılır (YTB, s. 169). Ayrıca Demokrat Parti'nin kendi içerisinde birtakım sorunlardan kaynaklı ikirciğe düştüğü görülür (YTB, s. 177/209). 27 Mayıs'ın nedenlerini, sürecini ve sonuçlarını kurgulayan yazar, iktidar partisine yönelik eleştirilerini daha çok Adnan Menderes üzerinden yapar ve kendi partisinden çıkan muhaliflere bile tahammül edemediği yönünde kurgulayarak Menderes'i diktatör olarak sunar.

Romanda; DP'nin basına, muhalefete, muhalif yapılara uyguladığı baskı, iktidarı keyfince kullanıldığı gerekçesiyle eleştirilir. İktidarın tamamen bir şahıs tahakkümüne dönüştüğünü ordu içindeki olumlu karakterler de vurgular (YTB, s. 169). DP iktidarı kendi içindeki muhaliflere de hoşgörülü değildir. Farklı sesleri bastırmaya ya da partiden ihraç etmeye kadar işi götürür (YTB, s. 177). Ayrıca iktidara karşı ayaklanan öğrencileri, Kore'de diktatör Syghman Ree'ye karşı ayaklanan öğrencilere benzeterek iki iktidar arasındaki benzerliğe üstü kapalı olarak dikkat çeker (YTB, s. 301). Yazar DP iktidarına farklı karakterler ve tipler aracılığıyla baskıcı ve keyfi uygulamalar yaptığını ön plana çıkartır ve DP iktidarının İkinci Dünya Savaşı esnasında güçlenen ticaret burjuvazisiyle tarım kapitalizmine girişen taşra eşrafından teşekkül ettiğini ifade eder.

İzmir'in İçinde romanında Demokrat Parti ile ilgili ilk karşımıza çıkan eleştiriler, partiye yardım adı altında tüccarlardan toplanan paradır. Romanın iki tüccar karakteri Hamdi ve Hidayet kardeşler bu yardımı rüşvet olarak görmekte ve kendilerinin bu parayı vermekte mecbur hissetmektedirler (İİ, s. 33). Eserde, İzmir tüccarlarının başına bela olan Demokrat Parti'nin yardım adı altında topladığı paranın yüksek meblağlara ulaştığı karakterler vasıtasıyla aktarılmaktadır. Koryürekler'in yaptığı yardım parti

tarafından az bulunur. Bunun sebebini ise işe aldıkları Cahit Bey'in komünist olma şüphesi taşıdığı içindir. Yardımda bulunan işadamı Hidayet Koryürek partinin bu durumunu kepezelik, soygunculuk kelimeleriyle ifade eder (İİ, s. 71) ve bunun suç olduğunu vurgular (İİ, s. 176). Olumlu karakterler tarafından partinin durumunun iyiye gitmediği ve her an her şey olabileceği mesajı bu noktada da verilir.

Romana genel anlamda baktığımızda Demokrat Parti'nin gerici, baskıcı, demokrasi ve Cumhuriyet'ten uzak, bir imparatorluk zihniyetiyle hareket eden, keyfi uygulamalar yürürlüğe koyan bir oluşum olarak görülmektedir. Emekli Albay Nazif Tınaztepe Kurtuluş Savaşındaki kovulan sömürücülerin bu parti yoluyla ülkeye tekrardan bulaştığını vurgular (İİ, s. 146). İktidarın, bilim insanlarından, sanatçılardan ve onların yazılarından korktuğunu ifade eden Avukat Suphi Bey ise, iktidarın ülkeye ve topluma ihanet ettiğini ifade eder. Türkiye'nin Güney Amerika ülkelerine döndüğünü tartışan Avukat, Mustafa Kemal Atatürk'ün yattığı yerden kemiklerinin sızladığını vurgular (İİ, s. 140). Eserde sürekli Demokrat Parti iktidarının Osmanlı hükümetlerine benzetilme durumu vardır.

Demokrat Parti'nin tamamen olumsuzlandığı bir diğer roman *Bir Gün Tek Başına*'dır. Demokrat Parti'ye ilk eleştiri, romanın olumlu ve neredeyse kusursuz karakterlerinden Baba'dan gelir. Baba, DP'yi Osmanlı'nın son dönemlerinde ülkeyi talan eden bir grup menfaatpereste benzetir (BGTB, s. 122). Benzer eleştiriler başkişi Kenan'dan da gelir (BGTB, s. 149). Kenan, DP iktidarının biteceğine inanmaktadır (BGTB, s. 161). DP'nin iktidarı kötüye kullandığı romanda açıkça ifade edilir.

Yazara göre iktidar, emniyet teşkilatından aldığı güçle öğrencilerin muhalif tutumuna çok sert bir şekilde karşılık vermektedir. Öte yandan DP faşizmle tabir edilir. DP'nin basına ve yazarlara uyguladığı sansür, yazarları çileden çıkartmış ve DP'yi "kitap düşmanlığı" ile suçlamışlardır (BGTB, s. 227). DP'nin bu baskıcı tutumundan dolayı yok olmaya mahkûm olduğunu belirten Hasan, iktidar partisinin ülkede yaptıkları olumsuzlukları maddeler.

"Türkiye eski Türkiye değil. Ankara'da, burada, Rize'de, teknikerler yürüdü. Adana'dakileri copla dağıttılar. Halkçılarla, Demokratların kavgası mı bu yalnız?.. Uşak'ta, Konya'da İsmet Paşa'ya yapılanlar?.. Gaz bombaları... Aralarındaki çelişkiler öylesine sert, derin ki dışlarında bir götürücü beklemeye gerek yok sanıyorum" (BGTB, s. 291).

DP'nin kendi taraftarlarına gizliden silah dağıtıp katliam yapacağı söylentisi ise romanın olumlu karakterlerini ciddi bir şekilde endişelendirir. Günsel, tüm muhaliflerin

bu şekilde ortadan kaldırıp DP'nin kendisine muhaliflik edenleri dünyaya “azılı komünistler” diye tanıttıracağına inanır ve DP'yi Hitler'e benzetir (BGTB, s. 678). Ayrıca Demokrat Parti saflarına geçen bir kısmın İsmet İnönü'ye ve CHP'ye düşmanlığından kaynaklandığı vurgulanır (BGTB, s. 225). DP'nin tek bir olumlu hareketi roman boyunca görülmez.

Musa'nın Gecekondu romanında gerek kişisel sorunlar, gerekse toplumsal sorunlar, bir şekilde DP iktidarına bağlanıp olumsuz bir çerçevede karşımıza çıkarken, iktidarın gecekondudaki temsilcileri zaman zaman bu çerçevenin dışında kalmaktadır. Yazar, romanında 1950'li yıllarda gecekondu sakinlerinin hayatta çektiği sıkıntıları ele alırken, arka planda bu sıkıntıların temelini mevcut düzene yükler. Bundan dolayı romanın çatışma noktalarının sebebinin ya doğrudan mevcut siyasi partilerden kaynaklandığını vurgular ya da okura arka planda hissettirir.

Demokrat Parti ile ilgili ilk olumsuzlama romanın hemen başında, hatta ilk sayfada kendini gösterir. Romanda saf ve temiz yürekli, aynı zamanda bilgili olarak karşımıza çıkan; mevcut düzen açısından komünist olarak bilinen Ahmet Usta, Demokrat Parti hakkında yorumlar yapar. Gecekondu sorunlarını bir an önce çözmek için yörede Demokrat Parti Ocağı açan ve başkanlığını yürüten Kemal Umar, Ahmet Usta'ya partilerine destek vermesi için teklifte bulunur (MG, s. 25-27). Ahmet Usta Kemal Bey'e yapacağı güzel işlerde destek sağlayacağını fakat partilerine üye olmayacağını nazikçe belirtir.

Yazarın neredeyse kusursuz olarak kurguya yerleştirdiği Ahmet Usta'nın parti hakkında düşünceleri farklıdır ve onun iç diyalog yoluyla parti hakkında ortaya koyduğu görüşlerini roman boyunca sol veya komünist görüşlü karakterler de onaylar. “Eğer, senin bana girmemi önerdiğin parti, bir ilerici parti olsaydı ona girmek için senin işaretini bile beklemezdim. Ne yazık, bu, bilinçsiz halk yığınlarının, saflarını tıklım tıklım doldurduğu serüvenci, karanlık su kütlesi gibi çalkalanan zavallı halk yığınlarını yöneticilerinin yarın nerelere sürükleyeceğini bugün hiç kimse kestiremez.” (MG, s. 10). Kemal Umar ve Salise Umar gecekondu bölgesinde DP ocağı açar. DP'nin yerel organı daha çok gecekonduya hizmet getirmek ve gecekondu sakinlerine gecekonducularının tapusunu kazandırmak amacıyla açılır ve başarılı olur. Yazar, eser boyunca eleştirdiği DP'yi sadece bu yönüyle olumlu kurgular. Yalnız bu olumlama da DP'den ziyade yereldeki temsilcileriyle ilgilidir.

DP Ocak Başkanı Kemal Umar'ın parti kanalını kullanarak gecekondü bölgesine hizmet eder. Bu hizmetlerden biri mahalleye elektrik getirilmesidir. Kemal Umar'ın Ocağı aktif bir şekilde kullanılmasından memnun olan Musa ve çevresindekiler, bu tür olumlu durumlara desteklerini sunarlar. Fakat Ocağın esas giriştiğı ve başarılı olduğı durum gecekondü sakinlerinin tapu alma sorunlarıdır. Musa, Kemal Umar'ın bu olumlu girişimlere destek vermek amacıyla, hiç beğenmediğı halde DP'nin toplantılarına, kongrelerine gider. Yereldeki DP'ye olan bu olumlu kurgulamalar iktidardaki DP için geçerli değildir.

Musa'ya göre Demokrat Parti, CHP'den iktidarı devralarak onun tek partili baskıcı döneminde yaşanan baskıcı politikasını sürdürme niyetindedir. DP'nin birkaç zengin partisi olduğunu iddia eden yazar, halktan uzak ve halkı kutuplaştırdığını vurgular. Gecekondü mahallesinden örnekler vererek bu hipotezini güçlendiren yazar, bunu kurgu boyunca devam ettirir. Gecekondü bölgesi başta olmak üzere tüm Türkiye'yi Demokrat Partili yapma girişimleri olduğunu aktaran yazar, halkın bu partiye bir din gibi inandığını ve bunun da kötü sonuçlar doğuracağını iddia eder.

Romana göre DP'nin ön plana çıkan en önemli tarafı ise sol düşünceye ve solculara karşı aldığı cephe. Hâlbuki DP'nin kuruluşunda ve iktidara gelişinde Musa gibilerin de emeğı olduğunu aktaran yazar, hatta Celal Bayar'ın iktidara geldiklerinde komünist düşünceye sahip olan partilere bile izin vereceğini söyler. Fakat bunun böyle olmadığını, zamanla iktidarın Hitler Almanya'sına dönüştüğünü iddia ederek kurgular.

Romanda DP iktidarından ziyade polisler karşımıza çıkmakta ve polisin yaptıkları hükümete mal edilmektedir. Musa'yı mahalleye bir komünist olduğunu yayan polis memurunu bir "hükümet memuru" olarak nitelmesi ve vurgu yapması, yazarın bir polisin olumsuz eylemini hükümetin bütününe teşmil ederek, yazara, bir hükümet eleştirisi imkânını sağlar. Bu hükümet, romana göre aynı zamanda gerici ve yobazdır, okumuş insanlara düşmandır. Rahatça düşüncelerini ifade etmenin ve sanat eserlerinin oluşturulmasının önünde hükümetlerin bir engel olduğunu eserin birkaç yerinde vurgulayan anlatıcı, sadece DP'nin kontrolündeki hükümetin değil önceki hükümetlerin de bu tip durumlara engel olduğunu aktarır. "Türkiye'de bu gerici Hükümetler sürüp gittikçe canında kopan romanlarıyla şiirlerini yayımlayamayacağını bildiğinden ekmek parasını çıkarmak için bayağı halk çocukları gibi bir iş tutmaya karar vermişti." (MG, s. 40). Bu alıntıdan da anlaşılacağı üzere, ayrıca yazarın, halk aydınlanması için mücadele

eden olumlu tiplerini halktan ayrı tutup onlardan üstün olduğunu her fırsatta vurgulaması çelişik bir durumdur. Celadet sahibi, sosyalist ve mücadeleci bir karakterin halkı örgütlendirip onları haksızlığa ve zulme karşı bir devrim gerçekleştirmeleri beklenirken, tam tersine kıyasıya bir halk eleştirisi söz konusudur.

Halkın DP'yi sevdiği *Kördüğüm*'de de söz konusu edilir. DP'nin ciddi bir kitle edindiğine değinen olumlu karakter Oktay "Demokrat Parti, sağlam bir taban yetiştirmiş. Bir kişi, ancak partili olduğunda değer kazanıyor. Partiye değer veren, kişiler değil." (K, s. 146) şeklinde tespitlerini aktarır.

Demokrat Parti'nin aleyhinde kurgulamaları bulunan romanlarda partinin muhafazakâr kimliği özellikle eleştirilmiştir. Ayşe Kulin *Gece Sesleri* romanında DP iktidarını "takkeliler" olarak tarif ederken, onların iktidarı "dinci" bir çizgide kullandığını ve sadece kendi gibi düşünenlere ya da kendilerine biat edenlere devlet işlerinde kolaylık sağladığını vurgular. Başkışının üvey babası Kerami, fabrikalarını genişletmek için istedikleri makineleri, hiçbir resmi sorun olmamasına rağmen bir türlü gümrükten geçiremez. Bunun için Sanayi Bakanlığında Rıza Bey'in yanına gider ve durumu arz eder. Kerami Bey, Rıza Bey'in partiye bağış adı altında rüşvet teklifini kabul etmesine rağmen sırf Rıza Bey'le mescide inip namaz kılmadığı için işi görülmez (GS, s. 125). Yazar dönemin iktidar partisine ve iktidar yönetimine sadece bu yönüyle eleştiri getirir.

DP'nin İktidarı keyfince kullandığına dair vurgulamalar *İhtilâlin Süvarisi* romanında da görülür. Tarihî bilgilerin daha ağır bastığı romanda DP iktidar gücünü istediği gibi kullanabildiği görülür. Romanın olumlu kişileri bu durumu hayra yormaz ve rejimin totaliter bir rejime gittiğini düşünürler (İS, s. 117). Ayrıca yazar, DP iktidarının gün geçtikçe Türkiye'yi Amerika güdümüne soktuğunu vurgular (İS, s. 140). DP'nin 1954'te aldığı oy oranlarının çokluğu, ekonomik kalkınmayla ilgili vaatlerle ilişkili olduğunu vurgulayan yazar, yoksullukla boğuşan halka umut olduğunu söyler (İS, s. 101). Romanda, DP'nin iktidara gelişinden birkaç sene sonra baskıcı bir kimliğe büründüğünü, ülkeyi günden güne Amerika himayesine soktuğunu tarihî bilgilere dayalı bir anlatımla belirten yazar, partinin üst yetkililerinin dönemin dinî önderlerinden Said Nursi ile yakınlaşmasının da ordu nezdinde iyi bir tablo çizmediğini öne sürer.

Demokrat Parti'nin muhafazakâr kimliğinin ordu nezdinde endişe yarattığı yönünde yorumların yer aldığı *Yorgun Mayıs Kısrakları*'nda, DP'nin zamanla

yıprandığı söz konusu edilir. DP ikinci iktidarı döneminden sonra kendi içerisinde muhalif tutumların olduğuna değinen yazar, DP'ye sonradan katılanların DP'yi yıpratıldığını vurgular. İktidar partisinin nimetlerinden faydalandıktan sonra enerjisini kaybeden milletvekillerine dikkati çekilir. Bundan dolayı partinin sinerjisinin düştüğüne ve çöksesli hale gelmesine neden olduğuna değinilir. Demokrat Parti'ye sonradan katılanların partinin ideolojisini anlamadıklarına söyleyen yazar, iktidar partisinin mensuplarının dinî istismar ettiğini iddia eder.

Bir hayli kalabalık kadroya sahip *Yeni Baştan* romanında birçok kişi DP hakkında görüş bildirirken neredeyse tüm görüşler ortak bir noktada toplanır: Demokrat Parti, CHP'nin yaptığı hatanın aynısını tekrarlayarak, tekleşip despotik bir yaklaşım sergilemiştir. DP'nin, demokrasiyi çoğunluk zannettikleri ve bu yüzden kendisine yanaşanlara sadece kucak açtığı vurgulanır.

Melike İlgün romanında DP'ye eleştirilerini birkaç noktada toplar. Romanın hemen başında yazar, Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle ülkede havanın değiştiğine değinirken, DP'nin, CHP'nin topraksız köylüleri topraklandırma fikrine muhalefetten partiyi kurdukları ve DP'lilerin intikam peşinde oldukları söylentilerini aktarır (BBS, s. 13-14). Romanın başında siyasi iktidarın yeni değiştiği, Demokrat Parti'nin henüz iktidara alışmadığı söz konusu edilir (BBS, s. 13). Yazar, her ne kadar Adnan Menderes'in ilk konuşmasında Atatürk'ün adını ağzına almadığı gerçeğini okurlarına aktarsa da, Mustafa Kemal Atatürk resmini resmi dairelere astıran ve resmi dairelerinin bahçelerine onun heykelini yaptıran Demokrat Parti iktidarının olduğunu belirtir (BBS, s. 132). Öte yandan Demokrat Parti iktidarıyla beraber meclisin bürokratlardan ve askerlerden ziyade tüccarların, esnafların, iş adamlarının, çiftçilerinin yer aldığı görülür.

Roman kahramanları, Demokrat Parti'nin 1954 seçimlerinden sonra iktidarda keyfi bir yönetim sergilediğini iddia ederler. Başvekil'in bir iktidar değil de bir muhalefetmiş gibi siyaset yaptığı, hırçınlaştığı yapılan eleştirilere eklenir (BBS, s. 134). Adnan Menderes'in iktidarın gücünden yararlanarak oy toplamak için dönemin dinî önderlerinden Said Nursi'ye araç tahsis edip yurt gezisine çıkarttığı eleştirel bir dille anlatılır (BBS, s. 278). Yazar o dönemdeki CHP'nin irtica korkusunu anlamlandırma yolunda kurgusuna bu bilgiyi eklerken 1954 sonrası Demokrat Parti'yi eleştirel bir şekilde kurgulamıştır.

Demokrat Parti'nin eleştirildiği bir diğer roman *Çıplak ve Yalnız* romanıdır. Eserde Muvaffak Bey'in CHP'li oluşundan dolayı siyaset ve siyaset-ticaret eleştirisi CHP üzerinden getirilirken kısmen de olsa partilerin tahakküm biçiminin işleyişi eleştirilir. Eleştirilere kısmen de olsa DP de eklenilir. Ordu ve Ünye özelinde eleştirilen DP'nin halkın temsilcisi ve önderi görünümündeki Muvaffak Bey'e oy için baskı uyguladığı görülür. Eserin genelinde yazarın DP eleştirisi vardır fakat bu eleştiriler CHP'ye yaptığı eleştirilerle kıyaslandığında daha masumdur.

Yazar farklı karakterleri kullanarak eleştirilerini kurgusuna eklerken, Ankara'da DP'lilerin en az CHP'liler kadar kanunsuzluk, yolsuzluk gibi benzer illegal işler yaptığını okurlarına aktarır. Fakat kırsal kesimdeki eleştirisi farklıdır. CHP'nin yerel erkleri olmasa halkın DP'yi tutacağını aktarır. Köylünün bu tercihi ise DP'nin icraatlarına değil, İsmet Paşa'ya olan düşmanlığındandır. Çünkü yazar, tek partili dönemde köylünün vergilerden çok çektiğini paylaşır. 1957 seçimlerini Ordu'da kaybeden DP, ceza olarak bir dizi hizmetlerden men etmiştir.

Demokrat Parti'yi olabildiğince olumlayan romanlar da mevcuttur. Bu romanların başında *Pertev Bey'in Torunları* gelir. Demokrat Parti roman genelinde mağdur durumdadır. Romanda CHP, DP'yi iktidardan devirmek için planlar yapmakta ve DP'yi hakir görmektedir. On yıllık iktidarının sonunda DP'nin çok yıprandığını belirten Ayaşlı, halkın iktidar partisine karşı büyük bir sevgi beslemesine rağmen, muhalefet ve muhalefet unsurlarının DP'yi yıpratmak için her türlü oyunu oynadığını belirtir (PBT, s. 125-126). İktidarı devralan Demokrat Parti'ye CHP'nin tahammülsüz olduğunu tarihî gerçeklerle örneklendiren Ayaşlı, oluşturduğu olumsuz tiplerle de DP'ye karşı geliştirilen muhalefeti absürtleştirir.

Romanda, DP'yi savunacak herhangi bir karakter ya da tip bulunmaz, yazarın bizzat kendisi iktidarın sözcüsüdür. DP iktidarının ideal bir iktidar olmamakla beraber olumsuz bir yönetim sergilemediğini, aksine özgür bir ortamın olduğunu söyleyen yazar, iktidarın son dönemlerde yozlaşmasının sebebini menfaatperest kişilerin iktidar gücünü kullanmak için Demokrat Parti'ye sızdığını ifade eder.

“Birçok noksanları ve kusurları olan bir iktidardı bu. DP'ye sızmış bir sürü mağuş ve kimin hizmetinde oldukları belli olmayan hilekâr, sahte, küçük ve kötü siyaset ve iş adamları vardı. Bunların tutumu ve zihniyeti DP iktidarında en büyük gediği açıyor ve düşmanın kolaylıkla girebileceği yolları açık bırakıyordu” (PBT, s. 78).

İktidarın son dönemlerde yıprandığını, iktidardan uzaklaştırmak için çaba sarf eden Cumhuriyet Halk Partisi'nin komünist fikirli kişilerle Mason localarından oluşan

muhalefete ve bunların organize ettiği olaylara dayanamadığını belirtir (PBT, s. 123). Yazar DP iktidarının yıkılışını kendi fikirleri ışığında 27 Mayıs'a giden süreçte bu üçlü gruba dikkat çekerek roman boyunca bunların hemhal olduğunu tipler üzerinden gösterir.

Milliyetçi duyguların ön plana çıktığı *Tutsak* romanında Demokrat Parti, birkaç farklı görüşle ele alınmıştır. İlk görüş başkışı Ceren'in iktidar partisine karşı kadınsal bir acıma hissi ile gerçekleştirdiği yaklaşımlardır. Demokrat Parti'ye gereğinden fazla haksızlık edildiğini vurgular ve dönemin olumsuz havasının kaynağını muhalif liderine bağlar. İkinci görüş, Doktor Şaban ve iş adamı, aynı zamanda Ceren'in kocası Orhan'ın, DP'nin aydını ve orduyu kendisinden uzaklaştırma noktasında yaptıkları yüzeysel eleştirilerdir. Üçüncü eleştiri ise romanın fikir temsilcisi ve olumlu karakteri Tarık'ın, iktidar partisinin milli bir doktrin ortaya koymayıp İnönü'den nefret eden halkın sevgisini kazanarak iktidara geldiğini ifade eden görüştür.

Romanın hemen başında iktidar muhalefet çekişmesinin halka ve ülkeye zarar vereceği vurgulanır. Muhalefetin hataları olduğu kadar iktidarın da hataları olduğunu görürüz. DP'ye en ciddi eleştiriler Doktor Şaban'dan gelir. Demokrat Parti iktidarının özellikle orduyu ve aydın kesimi göz ardı etmesi ve onlarla bir türlü uzlaşamaması Doktor Şaban tarafından eleştirilir. Osmanlı dönemindeki iktidar biçimini örnek veren doktor, iktidar yönetiminin ancak orduyla uzlaşarak yürütülebileceğini belirtir (T, s. 54). Ayrıca Menderes'in mason söylentisini ortaya koyarak Ceren'i şaşırır. Ceren doktorun daha önce böyle düşünmediğini şimdi siyasi rüzgârın değişmesiyle artık onun da iktidar partisini rahatlıkla eleştirdiğini düşünür (T, s. 56).

Demokrat Parti'nin milli bir doktrine sahip olmadığı, sadece halkın sevgisini kazanarak iktidarı ele aldığı kurgunun en can alıcı noktalarında aktarılır (T, s. 62). İktidarın gücünün maddi hedefler uğruna kullanıldığından ve manevi değerleri arka planda bıraktığından destekçilerinin olumsuz bir durumda partiden uzaklaştığı iddia edilir (T, s. 65). Yazarın fikir sözcüsü Tarık ve Ceren, iktidar biçimini eleştirirler. Hem CHP'nin hem de DP'nin iktidar dönemlerinde milli bir doktrin geliştiremediklerini dolayısıyla iktidarlarının bir ülküsü olmadığından halk tarafından da süresiz desteklenmediği konusunda birleşirler (T, s. 66). Turancılık fikri etrafında kurgusunu kuran Işınsoy, iktidarların maddiyat üzerinden politikalar gerçekleştirip maneviyat boyutunu es geçtiklerinden taraftarlarının menfaatperest bir biçime dönüştürüldükleri ve

ülküsüz bir iktidarın düşmesinde de halkın sessiz kalabileceği mesajı vererek 27 Mayıs'la devrilen iktidar karşısında taraftarlarının sessiz kalma nedenine teşhis koyar.

Karanlığa Direnen Yıldız, başkışı Feridun'un etrafında şekillenir ve kurgulanır. Görgülü ve asil bir ailenin çocuğu olan başkışiyi, babası tarafından Babîâli'de yayınevinde çalışması için Veysel Ağabey'in yanına gönderir. Derin ve çözümleyici fikirleriyle ön plana çıkan başta Veysel Ağabey olmak üzere yayınevinde çalışanların muhafazakâr fikirlere sahip olduğu görülür. 27 Mayıs karşıtı olan bu kişilerin aynı zamanda iktidara körü körüne bağlılıkları yoktur fakat zaman zaman destekleyici sözleri görülür. Yayınevinde çalışan Özhan, Adnan Menderes'in, iktidarın gücünü kullanarak ezilmiş ve ötekileştirilmiş köylüye değer verdiğini, köylünün ayağına kadar giderek hürmet ettiğini açıklar (KDY, s. 22). Başta Feridun olmak üzere yayınevinin diğer çalışanları da bu fikirdedir fakat Demokrat Parti iktidarının önünü tıkayan durumun anayasa olduğu vurgulanır. Romanın olumlu karakterleri, 27 Mayıs öncesinde anayasanın değiştirilmesi durumunda darbenin olmayacağını belirtirler.

“Bu kanun kayıtsız şartsız millete mal ettiği hâkimiyetin kullanım şekil ve şartlarını iyice tayin edip organize bir demokrasi kuramamıştır. Neticede bu noksanın kurbanı olarak senelerce omuz verdiği hükümetlerin gölgesinde yaşamaya mahkûm olmuştur. Olacaktı, zira bir anayasa için sadece hâkimiyet milletindir demek kâfi değildir. Tek başlı bir hünkâr yerine millet diye bin başlı bir hükümdar oturtma; saltanat tacını hünkârın başından alıp millet manevi şahsı diye tasavvur olunan zihni bir mevcudun başına geçirmek, gerçi şairane bir hayaldir, fakat bir gaye değildir. Millet hâkimiyeti rejimi olarak demokraside gaye millet, fert ve nesillerin huzur ve selametini, hak ve hürriyetini korumaktır” (KDY, s. 216).

Yazar, DP iktidarını mahkûm eden ana sebebin muhalefet, ordu ya da diğer unsurlar olmadığını; onun yenilikçi bir anayasa üretmediğinden dolayı mahkûm edildiğini, tıkanıldığını açıklar. Yazarın fikir sözcüsü Veysel Ağabey, DP'nin zamanında iktidarı devraldığını ve zamanında bırakması gerektiğini dile getirir. Gidişatın DP açısından kötüye gittiğini vurgular (KDY, s. 35). Bu durum yazar tarafından da dile getirilir. Demokrat Parti'nin kötü gidişatı ve darbe sürecini bir türlü göremediği ifade edilir (KDY, s. 153). *Ben Bu Adamı Sevdim* romanında ise Demokrat Parti daha çok Adnan Menderes üzerinden anlatılır ve DP'ye sürekli olumlama yapılır.

Ele alınan romanlarda Demokrat Parti'nin algısı genellikle olumsuzdur. Demokrat Parti'nin lehine bile yazılmış romanlarda parti tamamen olumlanmaz ve hataları aktarılır. Attilâ İlhan, Samim Kocagöz, Vedat Türkalı, Hasan İzzettin Dinamo ve Emine İşinsu Demokrat Parti'nin iktidara geliş sebebini halkın CHP'den nefret

etmesine bağlarken; aynı zamanda Attilâ İlhan partiyi baskıcı, dinî istismar eden, iktidarı kötüye kullanan bir çerçevede resmetmiştir. Bu yazarların romanlarında Demokrat Parti'nin ayrıca tüccarlardan rüşvet alan, faşist ve iktidarı kötüye kullanan bir algısı görülür. Emine Işınso bu yazarlardan ayrı olarak DP'ye haksızlık edildiğini, DP'nin böylesine kötü düşmesinin milli bir doktrini olmadığını vurgular. Ayşe Kulin de DP'nin dinî istismar ettiğine ve rüşvet aldığına değinirken Nesrin Turhan DP'nin ülkeyi emperyalistlerin güdümüne koyduğunu söyler. DP'yi genel anlamda olumlayan fakat 1957'den sonra DP'ye katılanların dinî istismar ettiğini Yılmaz Karakoyunlu da değinir.

Melike İlgün DP'nin tüccar, esnaf, çiftçi ve iş adamlarından teşekkül ettiğini aktarırken partinin CHP'den intikam almak için ortaya çıktığını söyler. Nilüfer Kuyuş daha tarafsız davranmaya çalışır. Kuyuş, CHP'nin yaptığı hataları DP'nin de yaptığını söyler ve Demokrat Parti'nin demokrasiyi sayı çoğunluğu olarak algıladığını ekleyerek eleştirir. Ayaşlı, DP'yi mağdur olarak gösterir ve partinin iktidarda kök saldıktan sonra menfaatperestlerin partiye girdiğini, iktidarı kötüye kullandığını vurgular. Sevinç Çokum'un DP ile yorumu daha net ve daha farklıdır. DP'nin zamanında iktidardan çekilmesi gerekliliğine inanan Çokum, DP'nin önünü tıkayanın anayasa olduğuna işaret eder. Demokrat Parti'nin aleyhinde kurgulamalarını yapan romancılar daha sert ve keskin çizgilerle eleştirirken, Demokrat Parti lehine kurgulamalarını yapan romancılar daha çok DP'nin hatalarına değinmiştir.

4.2.2. Cumhuriyet Halk Partisi

İncelenen romanlarda muhalefet partisi olarak karşımıza çıkan CHP, Mustafa Kemal Atatürk liderliğinde 1923'te önce Halk Fırkası adıyla kurulmuş daha sonra 1935'te Cumhuriyet Halk Partisi adını almıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nde yapılan reformların bu parti vesilesiyle şekillenirken tek başına yıllarca rakipsiz bir şekilde İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar iktidarını sürdürmüştür. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemin konjonktürü gereği, gerçek anlamda, çok partili sistem ihtiyacı ortaya çıkmış ve İsmet İnönü önderliğinde çok partili hayata geçilmiştir. 1950 yılından sonra iktidarı Demokrat Parti'ye kaptıran CHP, 27 Mayıs 1960 yılına kadar muhalefet parti görevini üstlenmiş ve ele alınan romanlarda da genellikle bu yönüyle ortaya çıkmıştır.

Bu başlık altında romancıların doğrudan Cumhuriyet Halk Partisi hakkındaki kurgulamaları değerlendirilecektir. Bu noktada belirtmek gerekir ki bir kısım romancı CHP'yi İsmet İnönü şahsında işler ve kurgular. İsmet İnönü şahsında yapılan kurgulamalar İsmet İnönü başlığı altında değerlendirilmiştir. Kimi romancı 27 Mayıs'ın haksızlığını göstermek adına DP'nin rakibi CHP'yi olabildiğince olumsuzlarken kimi romancı da İsmet İnönü yönetimindeki CHP'nin hatalı politikalarını kurgulayarak DP başarısının sebebini CHP'ye bağlamıştır.

Attilâ İlhan romanlarında İsmet İnönü yönetimindeki CHP'yi kıyasıya eleştirir ve CHP'nin hataları yüzünden Demokrat Parti'nin iktidara yerleştiğini ve dolayısıyla Cumhuriyet devrimlerinin yarım kaldığını kurgular. *Kurtlar Sofrası*'nda yazarın deyimiyle yarım kalmış inkılâpların devrimci kadroları tarafından yürütülüp sürekli bir aksiyon içerisinde olması gerekliliği vurgulanır.

Yazarın fikirlerini tartışmak ve akılcı bir düzlemde okura aktarmak için kurguda önemli bir işlevi olan *Birlik* gazetesi, iktidarın muhalefeti evcilleştirdiğine inanmaktadır. Bu noktada muhalefet temsilcisi CHP'yi Mahmud ile Avukat Sadık tartışmakta ve bu partinin nerede yanlış yaptığına dair fikirler öne sürmektedir:

“Halk Partisi'nin, diyor, yapacağı iki şey vardı: Kısa zamanda Cumhuriyet'e aleyhtar kuvvetleri ifna edip rejimi demokrasiye götürmek, birincisi! Devletçilik prensibini, içtimai adalet ve demokrasiyi, topyekûn gerçekleştirebilecek sosyalist bir metot olarak ortaya atmak, ikincisi! İkincisini hiç yapamadılar. Birincisini dersin, eh şöyle böyle...” (KS, s. 162).

Yazarın sosyalist ve demokratik bir yapı gerçekleştirmek adına Cumhuriyet'e muhalif olanların ortadan kaldırılması önerisi demokratik siyasal mücadeleyle bağdaşmadığı görülür. Bu denli sert öneriler getiren yazarın aynı zamanda kendisinin inandığı demokratik mücadeleyle de çeliştiği görülür. Yazar, bu düşüncesini haklı çıkarmak ve temellendirmek için Cumhuriyet çizgisinde ilerlemediği ve bir diktatörlük rejime benzettiği iktidar partisine bağlar. İktidar partisinin yumuşak ve uysal bir muhalefete dahi tahammül edemediğine inanır. Eleştirilerine olumlu karakterlerinin aracılığıyla devam eden yazar, sol grupları ve aydın sınıfını da kıyasıya eleştirir. Yazar; işçilerin, köylülerin, aydınların birlikte hareket etme gerekliliği üzerinde durur.

Yazarın eleştirileri sadece mevcut iktidar partisine değil, aynı zamanda İnönü dönemindeki CHP'yedir de. CHP döneminde de tek parti diktasının olduğunu ve Mustafa Kemal Atatürk'ün başlatmış olduğu hareketin, özünden koparılarak farklı boyutlara taşındığını ifade eder. Cumhuriyet inkılâplarının tekrardan devam etmesi için

muhalefet partilerinin siyasi ve hukuki mücadelesini yetersiz bulur, mevcut iktidar partisini yıkmak için pasif direnişten aktif direnişe geçişi mantıklaştırır. Yazar tam olarak ne istediğini başkışı Mahmud aracılığıyla paylaşır. Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti karakterinde bir komite olmasını düşler.

Bıçağın Ucu romanında ise yazar, CHP ile ilgili ilk eleştirilerini CHP'nin tek partili dönemindeki ülke yönetimi biçimine yapar. Mustafa Kemal Atatürk'ün partisini yarı faşist bir parti haline getirenlere eleştirilerde bulunan Attilâ İlhan, o dönemin ekonomik buhranı üzerinde durur (BU, s. 154). İlerleyen sayfalarda Cumhuriyet Halk Partisi'nin Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümünden sonra yozlaştığını yazarın deyiimiyle "devrimci temellerini ve hızını" kaybettiğini ayrıntılı bir şekilde açıklayarak Demokrat Parti'nin nasıl iktidara geldiği anlatılır (BU, s. 209). Kuruluş Savaşı'na katılan Miralay Ferid ile Yüzbaşı Demir arasında gerçekleşen diyaloglarda da CHP'ye benzer eleştiriler bulunmaktadır. Genç subay, Cumhuriyet Halk Partisi'nin Atatürk'ün ölümünden sonra faşistleştiğini iddia eder ve Demokrat Parti'nin iktidara geliş sebebinin en önemli nedenini diktaya son vererek demokrasi vaadinde bulunmasına bağlar (BU, s. 227). CHP'ye eleştiriler Osman Naci ile devam etmektedir. Olumsuz bir tip olan Osman Naci'nin eleştirileri ise daha çok dinsel inanç ve gelenek görenek eksenlidir. CHP'nin iktidarı döneminde halkı inancından ve mazisinden kopardığını ve Batı'ya imrendirerek yozlaştırdığını ifade eder (BU, s. 238). Yazar, Osman Naci'yi olumsuz bir tip olarak çizdiğinden eleştirileri Yüzbaşı Demir kadar etkili değildir.

Yazar, romanın "Mart" bölümünün girişine yerleştirdiği gazete haberinden, binlerce üniversite öğrencisinin Cumhuriyet Halk Partisi'ne kayıt yaptıkları öğrenilir (BU, s. 185). Bu bölümün sonundaki gazete haberinde ise CHP Genel Başkanı'nın bazı kabullerinden dolayı CHP'nin darbe hazırlığında olduğu iddiası bulunmaktadır. İddiayı öne sürenin DP olduğuna dikkat çekilir (BU, s. 275). Romanda darbe süreci yaklaştıkça CHP'ye ilginin arttığı görülür.

Yaraya Tuz Basmak'ta CHP, özellikle üniversiteli gençleri teşkilatlandırarak iktidar partisine yönelik bir dizi protesto gerçekleştirir. Öte taraftan İsmet İnönü, Rusya'ya yakınlaşan iktidar partisine karşılık Amerika ile ilişkilerini sıcak tutar ve birkaç karşılıklı ziyaretlerle pekiştirir. *Sırtlan Payı*'nda ise CHP ile birlikte diğer partilerin ocak ve bucak örgütlerinin lağvedildiğini öğrenen Miralay Ferid, habere tepki gösterir ve 27 Mayıs sonrası destekçisi olduğu CHP'ye devredileceği ümidiyle bekler

(SP, s. 237). Attilâ İlhan CHP'ye yönelik eleştirel kurgulamalarını yaparken tarihî bilgilerden oldukça faydalandığı görülür.

Muhalefet partisi konumundaki CHP *Bir Gün Tek Başına* romanında da eleştiri konusudur. Romanda CHP, yeteri kadar muhalefet edemediğinden dolayı yazar tarafından suçlanır. Özellikle basına konulan sansürden dolayı CHP'nin sadece durumu protesto etmekle yetinmesini eleştiren yazar, olumlu karakterleri vasıtasıyla CHP'nin iktidarı döneminde de kötü bir yönetim sergilediğini vurgular (BGTB, s. 224). Fakat buna rağmen CHP'nin iktidar partisine karşı çeşitli organizeler düzenler (BGTB, s. 261). Bu organizelerin de polis tarafından basıldığı görülür (BGTB, s. 265). Her ne kadar muhalefet partisi eleştirilse de iktidar partisinin baskısı altında olduğu mesajı verilir.

İktidar partisi ile CHP arasında yaşanan gerginliklerin olumlu karakterler tarafından “danışıklı dövüş” olarak nitelendirilir ve bu yönüyle eleştirilir (BGTB, s. 446). Başkişi Kenan, öğrenciler tarafından düzenlenen yürüyüşlerin ve yapılan protestoların CHP tarafından organize edildiğini belirtir. Başkişi CHP'nin öğrencileri kullandığına inanmaktadır (BGTB, s. 461). Hatta Kenan, CHP'nin el altından olayları iktidar partisiyle beraber tasarladıklarından şüphelenmektedir (BGTB, s. 543). Muhalefet partisini eleştiren olumlu karakterler, çıkarları için Amerika'nın ülkede yaptığı usulsüzlüklere ve yaptırımlara ses çıkartmadığını aktarırlar (BGTB, s. 448). Eserin genel kurgusuna bakıldığında Cumhuriyet Halk Partisi tabanı olayların içindedir ve ciddi bir şekilde iktidar partisini eleştirmektedir.

Münevver Ayaşlı, muhafazakâr bir yazar olmakla beraber Osmanlıcılığı savunur ve bunu eserlerinde işlemeye çalışır. Dolayısıyla Osmanlı medeniyetini ve kültürünü öteleyen unsurları (Cumhuriyet rejimi de dâhil) eleştirir (Yıldız, 2009: 38). Bu minvaldeki eleştirilerini tüm romanlarında görmekle beraber çalışmanın kapsamında olan *Pertev Bey'in Torunları* adlı romanında muhafazakâr yapının karşıtı gördüğü CHP'yi ve sol düşüncenin ürünü komünizmi kurguladığı tipler üzerinden tenkit eder.

Münevver Ayaşlı, eserini toplumsal fayda anlayışıyla kaleme aldığından sanatsal kaygılar arka planda kalır. CHP'yi toplumu yozlaştıran bir kurum olarak görür ve bu yönde romanını şekillendirir. Yazar, Cumhuriyet rejimini “Ankara” ismiyle telaffuz eder ve dolayısıyla CHP ile CHP'lileri de Ankara ismiyle yan yana kullanır. CHP'nin bir türlü iktidar partisini hazmedemediğini ve DP'nin iktidara geldiğinden beri

Cumhuriyet Halk Partisi'nin sürekli birtakım faaliyetler yürüttüğünü belirten yazar, CHP Genel Sekreteri Recep Peker'in daha ilk günden DP'lilere "psikopatlar" dediğini hatırlatır (PBT, s. 14). Muhalefet partililerin kibir dolu olduklarını ve kendilerini her zaman ayrı tutup halktan üstün gördüklerini ima eden yazar, bu durumu Pertev Bey'in çocukları ve torunları üzerinden örneklendirir.

Yazar, CHP'nin aynı zamanda bir sosyalist/komünist partisi olduğu iddiasındadır. CHP'li Muammer Bey'in iki çocuğunun önce gizli komünist partisine kayıt yaptırdıklarını daha sonra ise CHP Gençlik Kollarına geçtiğini ifade eder. İddiasını, kurguya kattığı Muammer Bey'in ikinci hanımı Hilal Hanım ve Naili Maraba adlı tiplerle güçlendirir. Bu iki tipin de sosyalist/komünist fikirli olduğunu fakat CHP'de yer aldığını romanın başında vurgular (PBT, s. 19). Muammer Bey'in zaman zaman çocukları üzerinden komünist partisini eleştirdiğinde ikinci eşi koyu CHP'li Hilal Hanım hemen komünizm müdafaasına geçerek Demokrat Parti iktidarını devirmek için onlara olan ihtiyaçtan söz eder (PBT, s. 42). Dolayısıyla komünist fikirlere sahip Naili'yi öğrenci olaylarını yönlendirmek amacıyla kullanırlar (PBT, s. 44). Yazar oluşturduğu kurguda CHP'nin iktidar partisini devirmek uğruna mason ve komünizmi benimseyen kimselerle işbirliği yaptığı mesajı verirken, romanda, kendisi de sanatsal kaygıları bir tarafa bırakarak bu durumu açıkça ifade eder.

Romanda muhalefet partisi olarak CHP öne çıkarken, iktidar partisini devirmek için CHP'nin yanında olan gizli komünist partisinin üyeleriyle Mason localarına kayıtlı kişiler bulunmaktadır. Yazar, muhalefetin ihtiraslarından ve kıskançlıklarından dolayı Adnan Menderes'i hiçbir zaman sevmediklerini ifade etmektedir. 27 Mayıs sonrasında CHP'nin, iktidarının kendilerine geçtiğine inanarak parti merkezlerinde eğlence düzenlemişlerdir (PBT, s. 132). Yazar, roman boyunca, her fırsatta CHP'yi açıkça eleştirmiştir.

Karanlığa Direnen Yıldız romanında da 27 Mayıs sürecinde CHP'nin komünistlerle ittifakından söz edilir. Eserde CHP muhalefet partisi olarak gözükürken dönemin muhalif unsurlarından ordu, öğrenciler ve basın da bulunmaktadır. DP'nin romandaki sözcüsü Enis Bey karşısına ordudan bir binbaşığı, bir öğrenciyi ve bir de gazeteciyi aynı apartmanda buluşturan yazar, aynı zamanda bu kişiler arasındaki akrabalık bağı olduğunu okura detaylı aktarır. Bu grup buluştuğlarında gündeme dair mutlaka konu açılır. Sebati Bey, iktidarı dış borçlanma konusunda muhaliflik ederken;

Binbaşı Kaya, İsmet İnönü'nün muhalefetinden; üniversite öğrencisi Cangür, üniversitenin özerk bir yapı olması gerektiğinden; gazeteci Asaf ise yerli yersiz gazete yazılarıyla muhaliflik eder. CHP'nin öğrenci olaylarının tertiplemesinde etkili olduğu ima edilir.

Romanda, komünistlerin CHP'ye sızdığı ve böylelikle DP'yi devirmek için muhalif partisinin her yola başvurduğu öne sürülür. CHP'nin iktidara gelmek için her yola başvurduğu belirtilirken öğrenci olaylarının arka planda tertipleycisinin CHP olduğu ima edilir. Öte yandan muhalif partisinin iktidarı kaybettiği günden beri iktidara gelmek için her türlü yolu denediği ve nihayetinde darbe ortamının hazırlanmasında gizliden gizliye gayret sarf ettiği anlatılır. Romanda CHP'yi savunan güçlü bir karakter yoktur. Muhalefet partisini doğrudan doğruya savunan iki tip karşımıza çıkmaktadır. Bu tipler, üniversite hocası Sebati Bey ile Binbaşı Kaya'nın eşi İncenaz Hanım'dır. Ahlak noktasında zayıf olan İncenaz'ın profili genel itibarıyla olumsuzdur. Dolayısıyla bu romanda Cumhuriyet Halk Partisi algısı olumsuzdur.

Son dönem romanlarından *İhtilâl Süvarisi*'nde 27 Mayıs'a kadar CHP'ye karşı ciddi bir eleştiri bulunmamakla beraber, CHP'nin 27 Mayıs'a giden yolda orduya destek çıktığı görülür. *Yorgun Mayıs Kısrakları*'nda ise CHP'nin yaptığı sert muhalefetin Adnan Menderes'i rahatsız ettiği ve Adnan Menderes'in de aynı sertlikle karşılık verdiği görülür. Öte yandan romanda CHP'nin muhalif tutumu basına yansır ve DP'li milletvekillerini etkiler (YMK, s. 453). *Yeni Baştan* romanında da muhalefet partisinin sert tutumundan söz edilir (YB, s. 259). *Bir Başvekil Sevdim* romanında durum biraz daha farklıdır.

CHP'nin DP'ye tahammülsüzlüğü üzerinde duran yazar, tahammülsüzlüğün kaynağını, CHP'lilerin asker ve bürokratlardan oluşan seçkin bir sınıfkın, DP'lilerin avukatlar, doktorlar, tüccarlardan teşekkül ettiği farklı bir sınıf oluşuna bağlar. Öte yandan CHP'nin seçim sistemi yüzünden çok az bir milletvekili ile meclise girmesinin iyi olmadığını düşünen Ayhan'ın annesi, bunun CHP'yi ve tabanını daha da ötekileştireceğinden korkar (BBS, s. 160). 27 Mayıs sürecinde CHP'ye herhangi bir eleştiri kurgulanmaz.

Ben Bu Adamı Sevdim romanında CHP, kurgu boyunca her fırsatta eleştirilir. Birçok hadisede CHP'yi olumsuzlayan ve suçlayan yazar, Atatürk büstünü parçalayan tarikat lideri Kemal Pilavoğlu'nun aslında CHP'li olduğunu belirterek muhalif partisine

ilginç bir olumsuzlama getirir. CHP'yi olumsuzlama roman boyunca sürerken, CHP, 27 Mayıs sürecinde gerçekleşen olayların sorumlusu olarak kurgulanır ve 27 Mayıs'ın ana unsurları arasında gösterilir.

Çalışmaya alınan romanların neredeyse tamamı bir şekilde CHP'yi eleştirel bir biçimde kurgulamıştır. Attilâ İlhan ve Vedat Türkali CHP'nin muhalif tutumunu yetersiz görmekte ve DP'nin iktidara yerleşip kök salmasında CHP'yi sorumlu görmektedirler. Münevver Ayaşlı, Sevinç Çokum ve İsa Yılmaz ise 27 Mayıs sürecinde iktidar partisi aleyhine gerçekleşen neredeyse tüm olaylarda CHP'yi hedef göstermiş ve eleştirmişlerdir. Darbeye giden yolda meşru iktidarı devirmek için CHP'nin kirli ittifaklar yaptığını iddia ederek kurgulayan bu romancılar, kurgu boyunca muhalefet partisini olabildiğince olumsuzlamışlardır.

4.3. MİLLETVEKİLLERİ

27 Mayıs Darbesi'ni konu edinen romanlarda dönemin politikacıları neredeyse olumsuz tiplerdir. Daha önce Adnan Menderes ve İsmet İnönü ayrı başlıklarda değerlendirildiği için bu başlıkta yer verilmeyecektir. Romanlarında birçok konuya temas eden Attilâ İlhan, dönemin DP'li politikacılarını da kurgusuna katarak 27 Mayıs'a bu noktada da arka çıkar. *Kurtlar Sofrası* romanında döviz kaçakçılığı konusu işlenirken bir vekilin şebekenin içinde olduğu görülür. Romanda milletvekilleri örneklerinin tasvirleri olumsuzdur. Bu tiplerin başında Balıkesir Mebusu Recai Kurter gelir. Recai Kurter'i şiveyle konuşurması yazarın bir diğer olumsuzlama çabasıdır. Kaçakçılıkla uğraşan işadamlarının vekillerle sıkı bir şekilde münasebetleri vardır. Dolayısıyla vekillerin profili olumsuzlaşır (KS, s. 181-182). Özellikle menfaatperest şahsiyetlerin demokrasi teşebbüsünü soysuzlaştırdığını aktaran Mahmud, bu kişilerin bu yolu kullanarak meclise girdiğini belirtir. Balıkesir Mebusu Recai Kunter de tam olarak böylesine menfaatperest bir tiptir. İşadamı Asım Taga, Lehman Tractor's Company'nin Türkiye'deki temsilciliği için teşebbüsü Recai Bey'e takılır (KS, s. 275-276). Recai Bey'in de bu işe onay vermesi için ona rüşvet verilmesi gerektiğini belirtir.

Romanın olumlu karakterleri, siyasi partileri birbirinin aynısı olarak görür. Mevcut partilerle Mustafa Kemal Atatürk'ün yarım kalan inkılâplarını devam ettirmesi

ve sürdürmesine inanmaz. Bundan dolayı olumlu karakterler köklü bir değişim özlemi çekerler.

Bıçağın Ucu'nda da olumsuz bir milletvekili tipi vardır. Bu romandaki milletvekili tipi Demokrat Partili Osman Naci Hacıbeyoğlu'dur. Osman Naci, aynı zamanda başkişi Halim'in ağabeyidir. Adnan Menderes'in sağ kolu olarak karşımıza çıkan bu tip, aynı zamanda avukattır. Olumsuz açıdan gösterişli ve varlıklı olarak tasvirini yapan yazar, onun sol fraksiyonlara düşman olduğunu belirtir (BU, s. 238). Ayrıca Gilda adında bir metresi olduğuna vurgu yapılır (BU, s. 242). *Sırtlan Payı*'nda ise yazar, doğrudan gerçek politikacıları kurgusuna katar ve eleştirir. Milletvekillerinin sayısının azaltılıp maaşı düşürüleceği haberinin yanında (SP, s. 20), eski milletvekili Koraltan'ın da Menderes gibi çıplak kadın koleksiyonu yaptığı haberi verilir (SP, s. 30). Yazarın romanlarında olumlu bir DP'li politikacı yoktur.

İzmir'in İçinde romanında cezaevine konulan Demokrat Partililerin olumsuz tasvirleri dikkat çeker. Hidayet Koryürek'in döviz kaçakçılığından ve usulsüzlüğünden dolayı bir geceliğine cezaevine giren başkişi Emre, birkaç Demokrat Partiliyi görür. Bu partililerin İzmir'in en belalı kişiler olduğunu söyler (İİ, s. 346). *Gece Sesleri* romanında da DP'li politikacılar olumsuz tiplerdir. Bu romanda Rıza Bey karşımıza çıkar. Rıza Bey, mallarını gümrükten geçirmek isteyenlerden Demokrat Parti iktidarı adına rüşvet alan ve namaz kılmayanların işini sürümcede bırakan olumsuz bir tiptir. Yazar dönemin iktidar partisine karşı olumsuz bakış açısını dinî değerleri istismar etmesi noktasında kurgular.

Musa'nın Gecekondu romanında DP'li politikacılarla beraber tüm politikacılar eleştirilir. Eser boyunca Türkiye'deki siyasetin ve iktidarın işleyişine karşı eleştiriler bulunurken aynı zamanda politikacılara karşı ağır ve hakaret dolu eleştiriler de bulunur.

“Politikacı denen pis, cahil, hergele, sarhoş, bayağı küçük bir zümrenin elele verip çağın bütün geçerli düşüncesini temsil eder gibi görünmeleri, bu cücelerle birlikte pek çok kişiyi de aldatıyor, hepsi de, zavallı yaratıkların düşünceleri sonuna dek böyle sürüp gidecek sanıyor, buna karşı gelen her yeni kafaya onlar da iktidardaki bayağı yaratıklar gibi yüzden olmasa bile içeriden alabildiğine kızıyorlardı.” (MG, s. 183).

Bu sözlerin anlatıcı yani yazar tarafından aktarılması, net bir şekilde romanın fikir dünyasını gösterir. Düzene ve mevcut iktidara karşı olduğunu açıkça ortaya koyan yazar, düzenin böyle sürüp gitmeyeceğine değinerek romanda ilk kez bir şeylerin değişeceğini belirtmekte ve darbenin darbe değil devrim olduğunu iddia etmektedir.

Baştan sona bir CHP eleştirisi olarak da okunabilmesi mümkün olan *Perteve Bey'in Torunları*'nda DP'li politikacılardan ziyade CHP'li politikacılar hedef halindedir. Romanda milletvekili tipi romanın ana karakterlerinden Muammer Bey'dir. Eski CHP mebusu ihtirasla dolu bir tiptir. Muammer Bey Demokrat Parti iktidarını devirmek için sürekli faaliyette olmakla beraber çocuklarına bakış açısını ve onlara yaklaşımını, ikinci evliliğini, dünya görüşünü tamamen mensubu olduğu CHP'nin menfaatine göre geliştirir ve gerçekleştirir.

Bir Başvekil Sevdim romanında Demokrat Parti iktidarı ile milletvekili sıfatını taşıyamayan tiplerin de meclise girdiği eleştirilirken (BBS, s. 134), *Ben Bu Adamı Sevdim*'de genel anlamda meclis, ülke sorunlarının paylaşıldığı, tartışıldığı ve çözüldüğü yer değil de daha çok yazarın deyimiyle bir "ring" yeri olarak görülür. CHP ve DP'li milletvekilleri her tartışma sonrası kavgaya tutuşurlar. Romanda DP'li politikacılar eleştirilmez, özellikle Yassıada sürecini yaşamış milletvekillerin yaşadıkları dramatik bir dille anlatılır.

27 Mayıs'ın neredeyse tüm yönlerini romanda tartışan Nilüfer Kuyaş ise romanında farklı iki DP milletvekili ön plana çıkartır. Biri başkişi Aslı'nın dayısıyken diğeri de Kayserili toprak sahibi bir babanın Selami adında oğludur. CHP'nin açığını sürekli arayan DP milletvekili Avni Alta, Dokuz Subay Olayını haber yapması ve yayması için Enver'e baskı yapan bir tipken, Selami ise abisinin desteği ile ayakta duran bir milletvekilidir. Anlatıcı Selami'den söz ederken Menderes'in "ben istesem odunu bile milletvekili yaparım" sözünün eserlerinden biri olduğunu söyler (YB, s. 350). Yazarın dönemin politikacılarına karşı herhangi bir olumsuzluğu görülmez.

Yüzbaşının Oğlu romanında da milletvekillerinin olumsuz bir tasviri vardır. Vekiller halkı kandırıp arsasına el koyan, halkın eski evini yıkıp yerine binalar diken bir profile sahiptir. Vekil olarak karşımıza çıkan karakter ise, başkişinin en yakın arkadaşlarından Metin'in babası Halim Bey'dir.

Halim Kırımlı, sürekli Başvekil'le gezilerde olan, Ankara'da bir gayrimeşru bir ilişkisi bulunan bir milletvekilidir. Burada, bu vekil örneğinde yazarın dönemin siyasi karakterlerine ciddi bir olumsuzlama getirmektedir. Kırımlı'nın kırsal bölgede "ağa", şehirde "bey"; aksi, hırslı ve haz düşkünü bir karaktere sahip olduğu belirtilir. Yazarın olumsuzlama tavrı, vurgulamalarla devam etmektedir:

"Menderes hükümetinin en zorba vekillerinden birisi olduğunu da söyleyeyim öyleyse. İstanbul'da hukuk eğitimi almış, Demokrat Parti saflarında siyasete atılmadan

önce İstanbul'un en varlıklı olmasa da en görgülü kızlarından biriyle evlenmişti." (YO, s. 156).

Halim Bey adına olumlu bir şey görülmemektedir. Onun olumsuz yönlerine vurgu yapılarak işlenen eserde, kendisinin aynı zamanda hürriyeti kaldırdığı görülür. "Topraklarını işleyenleri oy deposu olarak görüyor, ancak seçim dönemlerinde onların sorunlarıyla ilgileniyor, sağa sola epeyce para da dağıtıyordu" (YO, s. 157). Yazar Adnan Menderes'le beraber Menderes'in yanındaki politikacıları da eleştirir.

Çıplak ve Yalnız romanında DP'li politikacılardan ziyade CHP'li politikacılar ön plandadır. Romanda, 27 Mayıs sürecinde CHP ile ordunun ne gibi bir ittifak kurduğu görülmez fakat CHP ile ordu arasında güçlü bir bağ olduğu farklı bir olay üzerinden görülür. Kurgunun bir kısmını 27 Mayıs sonrası arka fon yapan romanda, Ankara'daki ve yereldeki siyasi ve hukuki işlerde yaşanan krizleri çözmek için CHP'li yetkililer oldukça etkindir. Partinin Ankara'daki temsilcileri Kürşat Bey'le Reşat Bey ön plana çıkarken, yerelde ise Muvaffak Bey görülmektedir. Bütün ömrünü partiye vakfeden Muvaffak Bey'in bu siyasi kanalını şahsi işlerinde kullandığı görülürken, kardeşinin ve ailesinin trafik kazası sonucunda kaybetmesi ve kaza yerinin dik yamaçlarla, uçurumlarla çevrili olmasından dolayı helikoptere ihtiyaç duyup elde etmesi yine bu siyasi gücüyle mümkün olmuştur.

Muvaffak Bey, bir partili olarak siyasi gücünü kullanır ve kazada vefat eden kardeşinin, kardeşinin eşinin ve onun büyük oğlunun cenazesine ulaştıktan sonra küçük yeğeni, aynı zamanda romanının başkişisi Mesut Akarsu'nun cenazesinin uçuruma yuvarlandığı ihtimaline karşın ulaşamadıklarından ordudan helikopter rica eder. "Bizim askerden başka dostumuz yok, çalacak başka kapımız da yok, dedi, kapınızı çaldık, müşkülümüzü siz çözeceksiniz, o cenazeyi oradan çıkarıp bana vereceksiniz." (ÇVY, s. 55). Bu alıntıdan da anlaşılacağı üzere CHP'nin yerel temsilcisinin bir partili olarak tek dayanak noktası ordudur.

4.4. HALK

CHP'nin tek parti döneminden ve icraatlarından bunalan halk, DP'yi desteklemiş ve iktidara taşımıştır. Demokrat Parti her ne kadar ekonomik ve özgürlükler alanında halkın refah seviyesini yükseltmişse de bazı uygulamaları yüzünden halkın

tepkisine neden olmuştur. DP on yıllık iktidarı boyunca birçok yönden ülkeye hizmet etmiştir. Bununla beraber çok ciddi hatalarının olduğu da iddia edilmiştir. Kore'ye askerî birlik gönderirken meclise danışılmaması, CHP'nin mallarına el koyması, Kırşehir'in ilçe statüsüne düşürülmesi, 6-7 Eylül hadiseleri gibi birçok hadise DP'nin ciddi hataları arasında sayıldığı iddia edilir. İddia edilen hatalara rağmen DP, halkın çoğunluğu tarafından desteklenir.

Bu bölümde, ele alınan romanlarda halkın nasıl işlendiği ve nasıl kurgulandığı değerlendirilecektir. Yazarın işaretine ve tanımına göre halkın Demokrat Partili ve CHP'li kesimler bu başlıktan ayrı tutulup bu başlıktan sonra değerlendirilecektir. Önceki bölümlerde de değinildiği gibi 27 Mayıs'ı ve 27 Mayıs sürecini kendince kurgulayan ve yorumlayan yazarlar halkı yorumlamada ve kurgulamada da kendi merceğinden yapmışlardır.

Bir Gün Tek Başına romanında halkın, özellikle işçi kesiminin bilinçsiz olduğu vurgulanır. Kenan yeni tanıştığı işçilerle sohbet ederken, işçiler, ülkenin son aylarda yaşadığı talihsiz olaylardan sonra artık DP'li olunamayacağını ifade eder ve CHP'nin DP'ye göre çok daha iyi olduğunu eklerler (BGTB, s. 310). Yalnız bir işçi DP'nin daha iyi olduğunu iddia etmekte ve DP'nin ülkenin ekonomik refahını yükselttiğini iddia etmektedir (BGTB, s. 311).

Romanda dikkat çeken bir diğer durum ise DP'nin halkı silahlandıracağı söylentisidir. İktidar partisinin özellikle Bulgaristanlı göçmenlere silah dağıtacağını ve halkı birbirine kırdıracağını Günsel'e aktaran mahalle sakini, bu durumdan oldukça endişe etmektedir (BGTB, s. 475). Bu söylentilere yazarın olumlu karakteri Günsel ihtimal vermekte ve 6-7 Eylül olaylarını buna kanıt olarak göstermektedir (BGTB, s. 476). Yazar, romanın sonlarına doğru bu olayın gerçekleşme ihtimalini söylentilerle kuvvetlendirir.

Ayrıca Günsel'de, Amerika'nın ülkeyi sömürmesine sessiz kalan halkın gerçekleri görememe endişesi vardır (BGTB, s. 124). Bu noktada halkın gözlerini açacak tek topluluğun ordu olduğu vurgulanır. Kenan ise halkı anlamsız bir şekilde birbirinden ayırmanın insafsızca olduğuna değinirken, özellikle alevi-sünni şeklindeki halkın tasnifinden rahatsızlığını bildirir. Alevilerin hoşgörülülüğüne dikkat çekerek onların bilindiğinin aksine çok iyi insanlar olduğunu söyler (BGTB, s. 316). Öte yandan öğrenciler, Tahkikat Komisyonu'nu protesto etmek için halkın nazarları arasında

üniversite bahçesinde toplanıp protestolarını sürdürmüşlerdir. Halkı coşkulu ve destekçi bulan Günsel, yaptıkları eylemde halkın desteğinin ne kadar önemli olduğunu aktarır (BGTB, s. 616). Yazar, roman genelinde halk eleştirisini yaparken, iktidar partisine destek olanları bilinçsiz olmakla eleştirir. Fakat burada öğrencilere destek çıkan halka ise ciddi bir olumlu söz konusudur. Eğer halk kitlesinin, iktidar partisine ve uygulamalarına destek çıkıyorsa olumsuz, yazarın da onayladığı ve haklı bulunduğu öğrenci olaylarına çıkıyorsa olumlu bir tabloda resmedilir.

Tutsak'ta daha çok halkın tutumunun değişmesi eleştirilir. Çıkarlarına göre davranan insanlara hazmedemeyen Ceren ilk eleştirisini halk üzerine yapar. On yıl önce DP'nin iktidarı devralmasıyla halkın demokrasi geldi diye bayram ettiğini şimdi ise aynı halkın DP'yi yalnız bıraktığını iddia eder. Partilerin bir ülkeye sahip olamadığı için halkı kutuplaştırdığı ve sonucunda memleketin zarar gördüğü vurgulanır (T, s. 16). Partiler yüzünden memleketin kutuplaştığı, halkın da atmosfere göre reaksiyon gösterdiği mesajı roman boyunca devam eder. Halkın bu kutuplaşmadan rahatsız olduğunu Doktor Şaban da aktarır. Fakat bu tip, halkı "cahil" olarak niteler (T, s. 54). Ayrıca Kızılay olaylarında Adnan Menderes halk tarafından tartaklanır (T, s. 171). Anlatıcı, Adnan Menderes'in halka güvendiğini, halkın ise cahil olduğunu ve sonunda onu yalnız bırakacağını söyler. Bu romanda halk olabildiğince olumsuz gösterilir.

Bıçağın Ucu adlı romanında halkın tek parti dönemindeki baskıcı tutumdan ve ekonomik sıkıntılardan bunaldığını aktaran yazar, Demokrat Parti'nin iktidara gelişinde halkın durumunu aktarır (BU, s. 154). Miralay Ferid ise Demokrat Parti'nin dinî kullanarak halkın cahil kesimini kandırdığını iddia eder (BU, s. 209). Halkın diğer kesimini ise iktidar partisinin tahakkümüne ses çıkarmadığı için eleştirir (BU, s. 227). Yazar bu eleştirisini Galip üzerinden de yapar (BU, s. 339). *Sırtlan Payı* romanında ise halkın 27 Mayıs'a destek vermediği görülür. Romanın başında halkın darbeye karşı coşkun olmadığını Miralay Ferid aktarır (SP, s. 18). Cemal Gürsel'in şehre girişinde halkın gereken ilgiyi ve coşkunluğu kendisine göstermediği için başkişi halkı eleştirir (SP, s. 24). Başkişi sanıkların infazından sonra iktidarı halka devretmesini diler ve bekler. Fakat bu durum gerçekleşmeyince hayal kırıklığı yaşar. Yönetimin halka devretmesi gerektiğini yazar da kendi sesinden belirtir (SP, s. 229). Halkla ilgili farklı ve daha gerçekçi eleştiriler romanın fikir karakterinden gelir.

Ahmet Ziya, halkın hep gerici olduğu için eleştirildiği fikrine katılmaz ve aydınları eleştirir. İleri olduğu iddia edilen her adımın halkı ve ülkeyi geriye düşürdüğu tespitini yapan Ahmet Ziya, altyapıda halkın menfaatine herhangi bir değişikliğin olmadığını, üstyapıdaki değişiklerin ise dış güçlere ve işbirlikçilerine yaradığını aktarır (SP, s. 253). Ahmet Ziya halkın 27 Mayıs'ı desteklemediğini vurgular (SP, s. 255). Öte yandan 27 Mayıs'ı destekleyen ve maddi olarak devletine yardımda bulunun bir kesim de vardır.

Yaraya Tuz Basmak'ta halkın Demokrat Parti yönetimindeki ülkenin kötü gidişatı göremediği söz konusu edilir. 27 Mayıs'ı gerçekleştirmek için kurulan komite kendi aralarından birçok konu hakkında tartışırken halkın kötü gidişatı göremediğini, iktidar partisi liderinin dinî alet ederek bir kesim halkı uyuttuğunu ifade eder. Zizi Yüzbaşı “yok, diyor, yok arkadaş, halk reyini verecekmiş de, hükümet teşekkül edecekmiş de, hürriyet nizamı olacakmış: ölme eşeğim, ölme! Halk kime rey vereceğini ne bilir be? Koyun sürüsü, koyun: ezan mezan diyorsun, radyoda mevlut okutuyorsun, tamam, tut burnundan götür. Doğru dürüst iki kadeh içki içemez olduk yahu” (YTB, s. 169). Ayrıca Yüzbaşı Demir ile Ümid arasında gerçekleşen diyalogda girişilecek devrimci bir harekette mutlaka halkın olması gerektiği vurgulanır (YTB, s. 278). Ümid de ihtilale halkın mutlaka destek vermesi gerektiğini, halkın çıkarları doğrultusunda hareket etmeleri konusunda Yüzbaşı Demir'i uyarır (YTB, s. 368). Fakat halk romana göre pasif durumda ve olaylara karşı izleyici konumundadır. Ayrıca darbeden sonra ihtilal hükümetine karşı kirli propaganda yapıldığı ve halkın da etkilenecek huzursuz olduğu belirtilir.

Musa'nın Gecekondu romanında toplum ile ilgili en dikkat çekici kısım, halkın “cahil” olarak ifade edilmesi ve olumlu karakterlerin kendilerini halktan üstün görmeleridir. Bu romanın halkı menfaatperesttir. Kendi bireysel çıkarlarının peşine düşüklerinden dolayı aynı zamanda statükonun devamı için de baskıya rıza gösterirler. Yazar, halkın bilinçsiz olduğunu söyler. Bu halk tipine dikkat çeken yazar, bilinçsiz halkın aynı zamanda ekmek peşinde koşan ve düşünen insanlar için de tehlikeli kör bir güç olduğunu iddia eder. Halkın particiliği, sorunlarını çözmek için bir araç değil de, bir din olarak benimsemeleri yazarın olumlu karakterleri tarafından eleştirilir.

Romandaki gecekondu halkı, yazarın sözcülerinden Ahmet Usta tarafından mevcut düzenin siyasi partilerin peşinden giden bilinçsiz, saf ve maceracı bir kitle

olarak nitelendirilir (MG, s. 30). Halkın yozlaşmasının sebebi ise askerden yeni dönen, Babîli'de tercümeleyen ve polis tarafından komünistlikle mimlenen başkışı Musa tarafından aktarılır.

Musa, komşusu Hacı'yı halktan biri olarak görmez. Hacı, eline geçen parayla hemen pırzola ve şarap yapan, geleceğe dönük hiçbir düşüncesi olmayıp gününü yaşayan, devlete karşı yükümlülüklerini yerine getirmeyen; eski harfleri çok iyi okuyan biridir. Hacı, her ne kadar iyi huylu, yumuşak olsa da olumsuz bir tiptir. Halkın tasvirini ve oluşumunu anlatıcı kendisi verirken, bazen de Musa halk eleştirisinde aktif ve yönlendirici bir tavır takınır. "Halk dediğimiz insan yığını, hiçbir vakit saf bir insan topluluğu değil, türlü yaşam kalıntılarını, özellikle çok eski şeylerin, sömürücü türlü grupların etkisi altında yaşıyor. Sen, ona en yeni düşüncelerin aydınlığında bakarken, o sana en eski düşüncelerin karanlığından bakıyor." (MG, s. 203). Başkışı tarafından aktarılan bu düşünceler, eser boyunca etkisi devam ederek örneklendirmelerle pekiştirilir. Ayrıca olumlu bir karakter olan Ahmet Usta tarafından da aynı minvalde eleştiriler devam eder. Ahmet Usta'nın Musa'ya göre halk eleştirisi daha ağır ve ilginçtir. Ahmet Usta sırf halktan biri olmak için onlar gibi davranmaya çalışır.

"Gerçekten halktan biri olmak için bilsen nelere katlandım. Ömrümde hiç namaz kılmadığımı halde Cuma, bayram namazlarını hiç kaçırmaz oldum. Bir sürü cahilce, korkunç vaaz dinledim. Halk denen cahil yığınların ne korkunç bombardımanlar karşısında bulunduğunu o zaman daha iyi anladım" (MG, s.203).

Halkın manevi inancına karşı en ufak bir saygı ya da anlama çabası görülmektedir. Ahmet Usta'nın halkı aydınlatmak için Musa'da olduğu gibi, hiçbir akılcı ve net bir fikir görülmemektedir. Sadece kendilerinin yani Musa ile Ahmet Usta'nın sahip olduğu bilgiye eriştiklerinde aydınlanacağını düşünürler (MG, s. 203). Romanda küçük düşürücü ve yoğun bir eleştiri altında halkı olumsuzlama vardır. Yazarın halka karşı kahramanlarını üstün tutma gayreti kurgu boyunca, her fırsatta halk eleştirisi etrafında devam eder.

Karanlığa Direnen Yıldız romanında üç farklı halk grubunun olduğu görülür. Birinci kitle, iktidara göre şekil alabilen günün adamı ve zengin kişiler; ikinci kitle; muhafazakâr görüşlü olup da sessiz kalanlar; üçüncü kitle Demokrat Partililerdir. Demokrat Partililer bir sonraki başlıkta değerlendirilecektir.

Halk ile ilk eleştiriler olumsuz tip Sebati Bey'den gelir. Üniversite hocası Sebati Bey, iktidar partisinin tahakküm uyguladığını ve halkta da artık sabrın kalmadığını belirtir (KDY, s. 47). Darbe sonrasında ise halkın, özellikle köylü kesimin DP'lileri

tanımadığına, köylünün basın özgürlüğünden ve üniversite gençliğinin hukukundan anlamadığına değinir. Sebati Bey, köylünün laik düzenden ve Cumhuriyet'ten de bir şey anlamadığına değinerek DP'li olan abisi Enis Bey'e dert yanar.

Enis Bey ise köylüyü hor gören Sebati Bey'in zihniyetini kıyasıya eleştirir. CHP'nin köylüyü hor görerek sürekli görmezden geldiğini, Milli Mücadelenin onurlu ve irfan sahibi olan köylülere hiçbir hizmetin yapmadığını vurgulayarak kırsal kesim insanını savunur. Öte yandan Sebati Bey, CHP'nin halkı İkinci Dünya Savaşı'na katmamakla övünürken abisinin taraftar olduğu partiyi aşağılayarak Kore'ye asker gönderen iktidarı eleştirir (KDY, s. 180). Yazar darbe sonrası tartışan bu iki zıt kutuplu kardeşi birbirine düşürür. Böylelikle iki farklı düşüncenin görüşü bu noktada ortaya çıkarak bir yargıya ulaşılır. Fakat yazar nihayetinde Enis Bey'i, yani DP'yi haklı çıkartmakla beraber mağdur bir şekilde betimler.

Ordunun bir yansıması olan Binbaşı Kaya Bey ise halkı, Demokrat Parti'ye oy verdiklerinden dolayı eleştirir. Vatandaşın oyu yüzünden Türkiye'nin çıkmaza girdiğini düşünür (KDY, s. 83). 27 Mayıs esnasında halkın şaşkın ve korkmuş bir halde olduğunu fakat 27 Mayıs'ı gerçekleştirenin ordu olması nedeniyle halkın rahat olduğunu ifade eden yazar, halkın bu inancını devlete bağlılık esasına dayandırır. Dolayısıyla halk radyodan her gün duyduğu ihtilal seslerine alışır ve zamanla benimser.

Yazar, 27 Mayıs'tan önce çıkan olayları kurgularken de halka değinir. Olayları gerçekleştirenlerin asla sokaktaki kişilerin olmadığını vurgulayan yazar, Kızılay olayları başta olmak üzere diğer olaylara katılan ve olayları gerçekleştiren kişilerin CHP'li olduğunu satır aralarında belirtir. Halkın adını kullanarak darbe sürecini hızlandıran muhaliflerin, kendi huzursuzluklarını ve sıkıntılarını tüm halka mal ederek söz etmelerini eleştiren yazar, yurdun dört bir yanından Adnan Menderes'e sevgi dolu mektupların geldiğini vurgular. Hatta bu yüzden mektup kâğıtlarının tükendiğini söyler (KDY, s. 103). Yazar, halkın tahakkümden bıktığı ve halkın Başvekil'i bir diktatör olarak gördüğü söylentilerinin yalan olduğunu ispatlama çabasındadır. Sevinç Çokum halka dair yaptığı en çarpıcı eleştiri, halkın korkuyla hipnoz edilip yöneltildiği iddiasıdır. Halkın korkudan 27 Mayıs'ı gerçekleştirenleri alkışladığını aktaran yazar, korkuyla sindirilen halkın hipnozlandığını ve artık her şeyi itirazsız kabul ettiğini Dr. Ayhan Bey aracılığıyla ifade eder.

Halkın Menderes'e sevgisi *Yorgun Mayıs Kısrakları*'nda da söz konusu edilir. Romandaki halk, Menderes'i bir demokrasi mücahidi olarak görmektedir. Yazar halkın bu sevgisini sorgular ve halkın Başvekil'e karşı bu kadar yoğun sevgisinin onu yanıltabileceğine ve dikkatli olması gerektiğine inanır. Halkın kendisine sempati ve ilgi gösteren herkesi sevebileceğine değinilerek Adnan Menderes'in halka çok fazla güvendiğini dile getirir. Halkın 27 Mayıs karşısında suskunluğu Erol Toy da romanında söz konusu eder (K, s. 265). Romanın kişileri darbeden yıllar sonra olayı tartışırken, Adnan Menderes'in halkta ciddi bir karşılığı olduğu fakat halkın 27 Mayıs'tan sonra tepki göstermediğini vurgular.

Valla Kurda Yedirdin Beni romanında ise halkın tanımı romanın olumsuz tipi, anlatıcı Mehmet Sedes'in CHP'li babası İhsan Bey'den gelir. İhsan Bey halkı "ırzını teslim edecek bir zorba arayan" şeklinde tanımlar (VKYB, s. 55). Anlatıcı bu durumu kabul etmez ve babasını eleştirir.

Gece Sesleri romanında da 27 Mayıs öncesi çıkan olaylarda halkın tutumu söz konusu edilir. Bu romanda halk izleyici durumundadır. Polislerle çatışan öğrencileri bir grup halk alkışlayarak destekler (GS, s. 194). Benzer bakış açısı *İhtilâl Süvarisi*'nde de görülür. DP'nin vaatlerinden bahsederken halkın yoksul olduğunu belirten yazar, darbeye giden süreçte yapılan son seçimden sonra artık halkın İsmet İnönü'den yana slogan attığını belirtir. Olaylar esnasında Ankara halkının polisten kaçan gençleri koruduğu ve 27 Mayıs'la beraber halkın sokakları şenlik yerine dönüştürdüğü bilgisi paylaşılır.

Yeni Baştan romanında halkın, orduyu kışkırtıp iktidara geçen CHP'yi affetmeyeceği dile getirilir (YB, s. 84). Ayrıca Demokrat Parti iktidarında Anadolu'da ciddi bir kutuplaşma olduğu belirtilir (YB, s. 264). Demokrat Parti döneminde Anadolu halkının kutuplaştığı *Bir Başvekil Sevdim* romanında da bahis konusudur.

Romana göre particilik Anadolu halkını kutuplaştırmıştır (BBS, s. 279). Ayhan'ın evinin temizlikçisi Rinda'nın sorunlarını sabırla ve şefkatle dinleyen Adnan Menderes, Ayhan'ın dikkatini çeker. Ayhan, meydanları dolduran halkın, Menderes'in böylesine tevazuuyla davranmasına bağlar (BBS, s. 148). Fakat romanda bu halk tipleri eleştiri konusudur. Anadolu halkının bilinçsiz ve eğitimsiz olduğu romanın birkaç yerinde ima edilir. Anadolu'nun bazı evlerinde radyodan erkek sesi geliyor diye kadınların başörtü taktığı belirtilir (BBS, s. 135). 27 Mayıs sonrası bir kısım halkın

DP'den uzaklaştığı ifade edilirken, bir kısım halkın da mazlumu sevdiğinden Menderes'e sıcaklık duyduğu belirtilir.

Milli Birlik Komitesi'yle ilgili ilginç bir olayı kurgusuna dâhil eden yazar, böylelikle halkın olaylara bakış açısını gözler önüne serer. Milli Birlik Komitesi üyesi ve aynı zamanda darbeden sonra Ankara Valisi olan Baştuğ, Eyüp Sultan'a giderek Eyüp Sultan'ın sandukasını tekmeleyip "Menderes'i kurtar da görelim" der ve Ankara'ya dönmek için yola çıkar. Yolda trafik kazası sonucu ölen Baştuğ'un yaptığı saygısızlık sonucu öldüğü inancı halk arasında yayılır. Yazar, halkla ilgili tasvirlerini bu bağlamda kurgular ve olumsuzlar.

Ben Bu Adamı Sevdim romanında kurgu tamamen Demokrat Parti lehine oluşturulduğundan halkın DP iktidarının hizmetlerine ve politikalarına büyük bir memnuniyet gösterdiği görülür. Ezanın aslına dönüştürülmesini sevinç gözyaşlarıyla karşılayan halk, Adnan Menderes'in uçak kazasıyla büyük bir endişe yaşar. Başvekil'in uçak kazasından sağ kurtulduğunu gören halkın büyük bir sevinç yaşayarak kurbanlar kestiğine değinen yazar, Adnan Menderes'in halka çok güvendiğine değinir.

Çıplak ve Yalnız'da söz konusu döneme ait halkın durumu kırsal kesimde yaşayanlardan öğrenilir. CHP'li Muvaffak Bey köylü halkın adeta her şeyidir. Köylüye faizle borç verdiği için onları kendisine muhtaç eden ve bu şekilde modern bir sömürü sistemi kuran Muvaffak Bey, onlara sağlık, sosyal ve ekonomik yönden yardımcı olurken, zamanı geldiğinde menfaat sağladığı ve işlerini halledebildiği partiye de köylünün oy vermelerini talep eder. Muvaffak Bey'in ölümüyle beraber bu çarkı devam ettirecek tek veliaht, amcasının ölümüyle beraber akrabalarının olduğunu ve kendisine ciddi bir miras kaldığını öğrenen Mesut Akarsu'dur. Zaten Mesut Akarsu'nun nerede yaşadığını ve neler yaptığını sadece partililer bilmektedir.

Dolayısıyla Muvaffak Bey'in ölümüyle çarkları bozulan partililer bu çarkın bir an önce kaldığı yerden devam etmesi ve kırsal kesimde kendi partilerine bir nevi bekçilik yapması için Mesut Akarsu'yu derhal bulup Ünye'ye getirirler. İlk fırsatta partili olan Kürşat, Reşat ve Rıza Beyler Mesut'u ziyaret ederek ona köylünün oyununun ne kadar önemli olduğunu deklare ederler. "Köylüyü darıltmamak lazım. Ticari münasebeti siyaset münasebet fevkinde telakki etmek ve ona göre davranmak lazım. Amcanız beyefendi bu işin erbabıydı. Eğer siz de aynı titizliliği gösterirseniz memlekete büyük faideniz dokunur genç bey" (ÇVY, s. 296). Kürşat ve Reşat'ın

köydeki kitleye oy bakımından önem verir. CHP'nin tekrardan dirilmesinin kaynağı onlara göre köydeki potansiyeldir. Bu noktada partililer Muhsin Akarsu üzerinde neden bu kadar durduklarını açıklar.

Halkın köydeki durumu bu şekilde kurgulanırken darbeye sessiz kalan halkın da kurgulaması yapılır. DP'li yetkililere yapılanlar hakkında protestosunu dile getiren Yasemin, aynı zamanda halka da eleştirisini sert bir dille yapmaktadır. Eşi Mesut'la telefonda yaptığı görüşme esnasında halkın duyarsızlığından yakınan Yasemin Hanım "İğrenç bir millet, çünkü bir kişi çıkıp tek laf etmedi bunlara. Daha iki sene önce Adnan Bey'i seçen bu halk değil miydi? Şimdi niye sahip çıkmıyorlar başvekillerine? Niye kimsenin gıkı çıkmıyor? Yetmiyormuş gibi bir de tankların üstüne çıkıp bayrak sallıyorlar." şeklinde dile getirir. Yasemin Hanım Adnan Menderes'e destek veren halkla darbeye destek veren halkı bir tutar. Öte yandan darbenin yapıldığına dair yapılan kutlamalara halkın iştirak etmesini, halka "çatlak" sıfatı yakıştırmasıyla eleştirilir.

Romanda halka dair eleştiri mizahi bir boyutta da kurgulanır. Mesut Akarsu'ya yapılan saldırı sonucunda onu korumak için kendini siper eden Allahşükür, saldırı esnasında ağır yaralanır ve Ankara'ya bir an önce nakli için helikopter gerekir. Bunun için Kürşat Bey aranılır ve o da siyasi gücünü kullanarak ordudan bir helikopter tahsis eder. Helikopterin iniş ve kalkış yapabileceği en uygun yer Allahşükür'ün kaldığı hastaneye bir kilometre uzaklıkta olan Uzunkum Plajı'dır. Asker, plajı boşaltmak için sahile girerken halk ikinci bir ihtilal oldu diye sevinç çılgınlıkları atar. Yazar kırsal kesimde yaşayan halkın sömürüldüğü, şehirde yaşayan halkın ise bilinçsiz olduğu mesajını böylelikle verir.

Kırsal kesimdeki halkın durumunu gözler önüne seren bir diğer roman *Güneşin Dört Köşesi*'dir. Bu romanda halkın "Halkçılar" ve "Demokratlar" şeklinde kutuplaşarak aynı mekâna gitmeyecek kadar birbirlerine sırt çevrildiği görülür.

Türk romancısı genel anlamda farklı nedenlerden ötürü dönemin halk olgusunu eleştirmiştir. Vedat Türkali iktidarı destekleyen halkı olumsuzlarken öğrenci olaylarına destek çıkan halkı olumlamıştır. Hasan İzzettin Dinamo'nun romanında ise halk eleştirisi daha açık ve daha serttir. Dönemin halkını cahil şeklinde nitelerken olumlu karakterlerinin kendilerini halktan üstün görmeleri dikkat çekicidir. Sevinç Çokum da halkın cahil kesimine dikkat çekerek aynı zamanda halkın 27 Mayıs'la beraber değişkenliğinden yakınır. Attila İlhan ise halkın DP iktidarı tarafından kandırıldığını

söylese de halkın 27 Mayıs'a destek vermediğini kurgulaması, yazarın kendi düşün dünyasıyla aynı fikirleri paylaşan diğer yazarlardan ayırt edici bakımından önemlidir. Öğrenci olaylara destek verdiğini belirten Ayşe Kulin, halkın 27 Mayıs'ı coşkuyla kutladığı mesajını verir.

Melike İlgün ve Nilüfer Kuyaş DP iktidarı döneminde Anadolu halkının kutuplaştığını söz konusu yaparlar ve İlgün, ayrıca Anadolu halkını olumsuzlar. İsa Yılmaz'ın romandaki halk, Menderes'e büyük bir sevgi duyar. Sevin Çokum halk ile ilgili birtakım dikkatleri vardır. Öğrenci olaylarına katılan halkın CHP'li olduğunu vurgular ve 27 Mayıs'la beraber halkın hipnozlandığına ve korkuyla yönetildiğine değinerek 27 Mayıs'a destek veren kesimi psikolojik açıdan anlamaya çalışır.

4.4.1. Demokrat Partililer

Birçok romancı, halkı kendi görüşleri doğrultusunda ne düşündüklerini kurgulamışlardır. Önceki başlıkta yazarların romanlarında halka bakış açısı ve halka nasıl baktığı değerlendirilmiştir. Bu başlıkta da yazarların Demokrat Partili halkın nasıl kurgulandıkları değerlendirilecektir. Yalnız şunu belirtmekte fayda vardır: Kimi romancılar halk derken DP'li kesimi ya da CHP'li kastetmeyerek kurgularken kimi romancılar da yeri geldiğinde doğrudan halkın ya da halktan bir bireyin siyasi kimliğini deşifre ederek kurgular. Yazarlar, genelde DP'li olan halkı değil de, halktan olumsuz bir DP'liyi seçerek eleştirel bir kurgulamaya giderler.

Bu durumun ilk örneği *Kurtlar Sofrası*'nda karşımıza çıkar. Önemli bir iş adamı konumunda olan Lehmann Tractor's Company'nin Türkiye Umumi Mümessilliğini alan ithalatçı Asım Taga romanın karakterleri arasında bir Demokrat Partili olarak ön plana çıkar. İnönü rejimini bir diktatörlük olarak gören Asım Taga, partisinin iktidara gelmesinde emeğinin çok olduğunu vurgular. Olumsuz bir tip olan Taga, ülkenin önemli ithalatçıları arasında olup traktör montajının ülkede yayılmasına ön ayak olur (KS, s. 73). Menderes'in kendisine milletvekilliği teklif etmesine rağmen kabul etmez. Yazar, bu tip üzerinden menfaatperest DP'lileri eleştirir.

Attilâ İlhan, bu durumu *Bıçağın Ucu* adlı romanında da kurgular. Romanda Demokrat Partili olumlu bir tip yoktur. Milletvekili Osman Naci ve gazete sahibi Kâmil Bey'in tasvirleri olumsuzdur. Bazı önerileri ve söylemleri akla yatkın olmasına rağmen

olumsuz bir zeminde tasvir edildiği için etkisi ve olumluluğu negatifleşir. Bu kişiler, metresleriyle otel odalarında buluşur, ellerinde purolarla kahve içer ve rahat koltuklarda oturarak iş görüşmesi yaparlar (BU, s. 236). Özellikle Kâmil Bey'in Demokrat Parti sayesinde zenginleştiği görülür.

Ayrıca arkadaşlarıyla buluştukları Haçık isimli meyhaneye giden Halim, Nubar'dan Adnan Menderes'in kırk bin kişi tarafından karşılandığı öğrenir. Nubar'ın DP'li olduğunu yeni öğrenen Halim hayal kırıklığı yaşar (BU, s. 411). *Sırtlan Payı*'nda ise kurgu, bir gazete yazısıyla başlar. Haberde tutuklu altmış üç DP'linin bir kısmının ifadesi alındıktan sonra serbest bırakıldığını bir kısmının da tutuklu hallerinin devam edildiğini belirtilir (SP, s. 13). Roman ilerledikçe tutuklanan DP'li sayısı artar. Bir kısım DP'li, darbeyi protesto etmek için 722 T parolasıyla toplanmayı tertipler. Fakat ordunun sert uyarısıyla planlanan yürüyüş gerçekleşmez. (SP, s. 167). Yazar bu haberde darbeyi “milli inkılâp” şeklinde sunarken 27 Mayıs'ın bir “devrim” olduğu fikrini burada da belirginleştirir.

Münevver Ayaşlı da romanında DP'den nemalanan bir gruba dikkat çeker. Her ne kadar 27 Mayıs'ın bir darbe olduğunu sunup Adnan Menderes'i olumlu bir tabloda kurgulasa da olumsuz DP'li tipleri de kurgusuna katar ve eleştirir. Demokrat Parti'nin iktidarından nemalanmak için hilekârlar başta olmak üzere birçok tipin girdiğini vurgulayan yazar (PBT, s. 78), halkın DP'yi bir bütün gördüğünü ve DP'nin iyi insanları ile kötü insanları arasındaki ayrımı göremediğini aktarır.

Hükümet çıkarıcılar için ele geçmez bir mekanizmadır. Dolayısıyla çıkarıcı tüccarlar ve işadamları yaptığı işlerin doğası gereği hükümetle iyi geçinmek zorundadır. Bu durum *İzmir'in İçinde* adlı romanda da söz konusudur. Karaborsacı ve olumsuz bir tip olan Sulhi Bey bu romandaki örnek tiptir. Sulhi Bey, Emre'ye nasihat verirken fırsatlardan yararlanmayı tavsiye eder ve mevcut hükümete şükreder (İİ, s. 159). Sulhi Bey'i kendi fabrikasında çalışanıyken esnaf konumuna getiren Hidayet Koryürek, bu vesileyle döviz kaçakçılığını kılıfına uydurmak için bir işyerine de sahip olur. Sulhi'deki hükümet algısı dolayısıyla Koryürek için de geçerlidir. Fakat Koryürek, hükümetlerden kişisel menfaatler için yararlanmayı doğru bulmamasına rağmen rahat bir yaşam için o da bir dizi yolsuzluklarda ve usulsüzlüklerde bulunmaktan kaçınmaz ve mevcut düzeni bir kapkaç düzenine benzetir (İİ, s. 240). Yazarın iktidar yanlısı olarak çizdiği birkaç kişi vardır. Nitekim bu birkaç kişi de olabildiğince olumsuz tiplerdir.

Demokrat Parti taraftarı olarak romandaki bir diğerk kişi ise Hamdi Bey'in karısı Ahter Hanım'dır. Ahter Hanım'ın aslında tarafgirliğı neredeyse görölmez sadece r onun DP'li olduğı bilinir. Ayrıca halkın, özellikle okumamış, işçi, köylü kesimin Demokrat Partili olduğı söylenir. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra olduğı gibi bu halkın kurtarılmayı beklediğini aktaran başkişi Emre'nin babası emekli Albay Nazif Tınaztepe, yine de halkın, ordunun yanında yer alacağına kuşkuludur. (İİ, s. 260). Eserin olumlu karakterlerinden başkişi Emre, Emre'nin nişanlısı Gülseren, Gülseren'in abisi Uğur ve Cahit kuracakları yeni fabrikanın inşaatında çalışanların Demokrat Partili olduklarını üzüntü içerisinde tartışır. "Vay canımıza ki, vay canımıza... Ustamız, kalfamız, işçimiz bile bizden yana değil" (İİ, s. 279). Romanın diğerk bölümlerinde de halkı aşağılarcasına halkın Demokrat Parti'den yana olduğı tartışılır. "Aydınlar, akli erenler bir yana, halk bugün hâlâ Menderes'in arkasında. Halk deyince, büsbütün çaresiz halkı hesaba katmıyorum. Hani cebine on lira konup, istenen yere oy verdirilen, kamyonlara doldurulup, yine on liraya mitinglere getirilen halkı hesaba katmıyorum. Bunları çıkarıcıların elinden almak olanağı yok şu sıra... Bunlar, para verenin, işadamlarının, toprak derebeylerinin elinde." (İİ, s. 297). Ayrıca 27 Mayıs sonrası Demokrat Partili halkın, darbeden ötürü yapılan şölenlere katılmadığı vurgulanır. Romanda tek bir olumlu DP'li yoktur.

27 Mayıs'la beraber saf değıştiren insan tipi *Tutsak*'ta da söz konusu edilir. Yazar, darbe öncesi Demokrat Parti'nin yavaş yavaş gözden düştüğünü, bir zamanlar DP'nin sırtından geçinenlerin bile artık DP'yi eleştirdiğini ve parti liderinin bunu göremediğini vurgular. Bu durumu Doktor Şaban ve kocası Orhan Bey üzerinden örneklendiren başkişi Ceren, insanların çıkarları uğruna değışim göstermelerine anlam veremeyerek partinin taraftarlarına karşı bir tiksinti duyar. Ceren'in eleştirdiğı Orhan, iktidarın baskı ve korkutma yoluyla muhalifleri sindiremeyeceğini belirtir (T, s. 159) ve gidişatın kötüye gittiğini görerek DP'den uzaklaşır (T, s. 171). Yazar, mevcut iktidarının menfaatperestlerle çevrili olduğunu bir kez daha belirtir ve Adnan Menderes'in bunları göremediğini ve yalnız kaldığını aktarır.

Musa'nın Gecekondu romanında da olumsuz DP'li tipler göze çarpmaktadır. DP'li halk kesimi arasında olumlu tip neredeyse yoktur. Demokrat Parti ile ilgili en sert eleştiri DP'nin seçim öncesi halkı silahlandırdığı söylentisidir. Gecekondu'nun DP'li halkı, DP'nin talimatıyla yapacağı "kırım" için talimatları almış ve beklemeye

koyulmuşlardır. Bunu öğrenen Musa ve Ahmet Usta, tedirgin bir şekilde beklemeye koyulurken devrimcilerin en büyük ödevinin hayatta kalmak olduğunu söyler ve eşlerini haberdar ederler. Kadınlara dahi verilen bu silahın muhaliflerle mücadele için olduğu yazar tarafından vurgulanır. DP'lilerin azıllı taraftarı Pomak Memet'in tek amacının komünistleri ve diğer muhalifleri vurmak olduğu söylenir (MG, s. 194-196). Olumsuz tiplerin neredeyse tamamı Demokrat Partili olduğu bu eserde, muhalifler üzerinde yoğun bir baskı kurarlar. DP'liler, Muhafif partinin temsilcisi Muharrem Cenker'i bile döverler.

Eserde DP'li kadınlar dikkat çeker. Ahlaki yönden zayıf ve ağız bozuk olan bu kadınlar DP Kadınlar Kolu adı altında birleşmişlerdir. Seçim dönemine yakın muhalif kimseler üzerinde daha çok baskı yapmaya başlayan bu ekipten özellikle Rezzan kardeşler ve diğer kadınlar, Musalarla çok uğraşmakta ve onların üzerinde baskı kurmaktadır. İşe gitmek için gittiği yoldan taş yağmuruna tutulan Musa'nın eşi Zarife artık işe gidemez olmuştur. Öte yandan gecekondu sakınlarını koruma adına açılan DP Ocağının yanında CHP Ocağı da açılır ve gecekondu sakınlarının evleri için mücadele verir. DP'li halk ve bölge temsilcileri bu durumdan rahatsız olur. Muhafif görüşlü kişilerin de barınaklarını koruyan ve onlarla beraber hareket eden CHP, bölge sakınlarının bir kısmından destek görür. CHP'lilerin bu girişimini Demokrat Partilileri rahatsız eder ve yeni oluşumun gecekonduyu kurtarmaktan çok, zarar vereceği görüşünde birleşir. Yine de her iki partinin de halk düşmanı olduğu anlatıcı tarafından vurgulanır. Fakat yazar, CHP ile DP'yi kıyasladığında DP'nin daha baskıcı ve zalim olduğunu iddia eder.

Alev Alatlı ise Demokrat Parti'yi AP-ANAP-DYP içerisinde değerlendirir ve bu partililerin “dinci muhafazakâr”; çoğunluğunun ilkokul mezunu çiftçi, zanaatkâr, esnaf ve şoförlerden teşekkül eden varlıklı kişiler olduğunu belirtir (NT, s. 306). Bir başka romanında ise DP'nin iktidara geldiği dönemi değerlendirirken DP'lilerin “dipçiklenen, horlanan adamların çocukları” şeklinde bahseder (VKYB, s. 50). *İşkenceci* romanında ise Abdurrahman Ağa DP'lidir. 27 Mayıs'tan sonra Sivas Kampına nakledilir ve daha sonra Toprak Reformu adı altında tüm varlığına el konulur.

Karanlığa Direnen Yıldız romanında üç farklı halk grubunun olduğu önceki bölümde söylenmişti. Birinci kitle, iktidara göre şekil alabilen günün adamı ve zengin kişiler; ikinci kitle; muhafazakâr görüşlü olup da sessiz kalanlar; üçüncü kitle Demokrat Partililerdir. Ece'nin babası zengin bir işadamıdır ve 27 Mayıs öncesinde DP

tafaftarıyken 27 Mayıs sonrasında DP dūřmanı kesilir. İktidarın menfaatperest insanlarla çevrildiği eleştirisi bu romanda da bulunmaktadır. Bu tip insanların her çağda, iktidar sahibi kim olursa olsun mutlaka iktidarın yanında oldukları belirtilir.

“Masalar ve şarkıcılar hiç değişmiyor, sadece o masaları çevreleyenler değişiyordu... Çünkü bürokrasinin ve servetin yüzü hep aynıydı. İktidarın semirttiği insanlar da öyle... Her zaman her çağda devletliler kim olursa olsun, onların kapılarındaki kapıkulları değişmezdi” (KDY, s. 82).

DP’yi kendi çıkarları için kullanmış ve 27 Mayıs’la saf değiştirmiş fırsatçı kişiler yazar tarafından eleştirilir. Feridun’un nişanlısının babası 27 Mayıs öncesi DP’liyken 27 Mayıs sonrası geçici hükümet yanlısı olmuştur. Zengin bir armatör olan Ece’nin babası romanda gözükmeyiz. Onun hakkındaki bilgiler yazar tarafından verilir. Darbe sonrası saf değiştiren Ece ve ailesi, Feridun ile de nişanı bozmuştur.

Kapitalizmin temsilcisi olan Ece, darbe öncesi bir DP ile nişanlıyken, darbe sonrası nişanı bozar ve romanda bir nevi sosyalizmin temsilcisi olan üniversite öğrencisi Cangür ile nişanlanır. Yazar, bu noktada kapitalizmin kölesi olmuş bireylerin hiçbir idealleri olmadığından rahatlıkla saf değiştirebileceklerinin mesajını verir.

DP’li olumlu tip ise Enis Bey’dir. Başkişi Feridun’un babası olan Enis Bey, oğluna her konuda destek çıkmaya çalışan ünlü bir doktordur. Katı siyasetçi olmamakla beraber DP’yi her koşulda savunur. Olumlu bir tasvirle çizilen Enis Bey, 27 Mayıs öncesinde oluşan atmosferden ve muhalefetten şikâyetçidir.

“Enis Bey çökmekte olan iktidarın solgun savunmacısı... Babasına karşı bir acıma buluyordu yüreğinde. Parti binasına uğrayıp her gün biraz daha kaybedilen bir davanın son savaşcısı olarak birtakım adamlarla, kahvecisiyle, bakkalıyla, yoğurtçusuyla, sanki bir cambazhanenin tükenmiş son oyuncularınımışçasına toplanıyor, iktidara bağlılıklarını on kere bin kere antlaşmış sözlerle tekrarlıyor, topun inşallah yakında geri teperek muhalefeti perişan edeceğini anlatıyor, anlatıyorlardır.” (KDY, s. 81).

Yazar, Enis Bey’in DP’ye hiçbir eleştiri getirmeyip körü körüne bağlılığını eleştirmez. Enis Bey’e eleştiriler genelde olumsuz tiplerden gelir. Komşularına karşı darbe sonrasında bile açık bir şekilde DP’yi savunurken onun korkusuzluğuna vurgu yapılır. Enis Bey ideal DP’linin bir yansımasıdır. Romanda fırsatçı zengin kişilerin iktidar partisini kullandığı vurgusu yapılırken Enis Bey’in değeri daha net fark edilir.

27 Mayıs sonrası Demokrat Partililerin “kuyruk” kelimesiyle anılmasını yazar Veysel Ağabey üzerinden eleştirir. Ülkenin büyük bir çoğunluğuna yapılmış bir hakaret olarak gören Veysel Ağabey, bu durumu haber yapamayan gazetecileri eleştirir (KDY,

s. 127). Ayrıca idam sonrası bazı DP'lilerin rahatsızlandığı gerçeği romanda yerini bulur.

27 Mayıs'la beraber saf değiştiren DP'liler *Ellerimden Su İçsinler* romanında da kurgulanır. Turizm ve Tanıtma Bakanlığının memuru olan Turgut Bey, görevlendirmeye Amerika'da bulunmaktadır. 27 Mayıs esnasında eşiyle Amerika'da olan Turgut Bey'in her ne kadar DP iktidarını eleştirip orduyu, Milli Birlik Komitesi'ni desteklediği görülse de ülkeye döndüklerinde onların eski iktidardan yana olduklarından kendisine iş verilmeyeceği vurgulanır (ESİ, s. 170-171). Yozlaşmış ve Batı kültürü ile felsefesini anlamamış bir tip olarak bizlere Turgut'u sunan yazar, bu yolla darbe öncesinde DP'liyken darbe sonrası DP karşıtı olan, gündelik yaşayan ve olaylar karşısında hâkim düşüncenin eksenine rahatlıkla giren insan tipini eleştirir.

Yağmur Sıcağı adlı romanda ise daha çok 1970'li yıllar işlenmekte ve 27 Mayıs'tan ziyade 1971 muhtırasından mağdur olan karakterleri arka planda anlatmaktadır. Olumlu karakterlerin 27 Mayıs'a bakış açıları bulduklarından dolayı, bu roman da çalışmaya dâhil edilmiştir. Babasının savcı oluşundan dolayı Anadolu'nun birkaç ilini dolaşan Güher, babasının Demokrat Partili olmasına rağmen iktidar partisi tarafından emekliye ayrıldığını aktarır.

“Tıp Fakültesine girmiştım, babam Bursa'da görevliydi. Adliye'de. Savcıydı. Seçimleri Demokrat Parti kazanmıştı işte o yıl. Yani, 1950 sonbaharı filan olsa gerek. Babam Demokrat Parti'den yanaydı ya, ne ki, pek de belli etmezdi. Tipik bir devlet memuru, yani. Hani öylesine ki, Demokrat Partililer bile, babamı Halk Partili belleyip, daha iktidara geçtiklerinin ilk günlerinde, emekliye ayırdılar” (YS, s. 24).

Yazarın romandaki bu küçük kurgusu Demokrat Parti'nin gerçekte muhalif olmamasına rağmen muhalif şüphesi taşıyan kişilere haksızlık ettiği mesajını içerir. *Yeni Baştan*'da ise darbe sonrası Demokrat Partililer telaş içine girerler. Sadece Demokrat Partili olmak bile suç sayıldığı mesajı verilirken, olumlu ve olumsuz birkaç tip örneklendirilir. Hayli kaygılı olan iktidar partisi yanlısı kişiler, diyaloglarda korkuyla karışık yapay bir sevinç gösterir ve ihtilalcılara övgüler sıralarlar (YB, s. 490/492). Bu romanda da darbe sonrası kolaylıkla saf değiştiren DP'liler görülür.

Bir Başvekil Sevdim romanında ise Demokrat Partili olarak karşımıza Ayhan'ın en yakın arkadaşı Şadan çıkar. Şadan DP'nin değiştiğinden ve baskıcı bir tutum sergilediğinden dolayı DP'ye bir daha oy vermeyi düşünmediğini aktarır (BBS, s. 172). Şadan, ayrıca Demokrat Parti'nin birçok iddia ve vaatlerle iktidara geldiğini, bu vaatlerinin bir kısmını yerine getirdiğini ancak bunu da dış borçlanmayla yapabildiğini

belirterek dedikoducu, sanatkâr bir birey olduğu kadar ciddi bir politik eleştirmeni olarak da ortaya çıkar. Öte yandan 27 Mayıs sonrasında Demokrat Partililerinin haysiyetiyle oynandığı kadar onurlarının da zedelendiği vurgulanır (BBS, s. 296). Yazar, darbe sonrası Demokrat Partililer için kullanılan “düşükler” ifadesini kurguya yerleştirerek DP’lilere yapılan tacizleri eleştirir.

Çalışmaya alınan romanlarda en çok göze çarpan Demokrat Partili tipi, 27 Mayıs’la beraber saf değiştiren oportünist tiplerdir. Bu tarz tiplere Münevver Ayaşlı, Emine Işınso, Sevinç Çokum, Gönül Pultar ve Nilüfer Kuyaş özellikle dikkat çekerek kurgularlar. Attila İlhan, Samim Kocagöz ve Hasan İzzettin Dinamo romanlarındaki Demokrat Partililer ise tamamıyla olumsuz tiplerdir.

4.4.2. Cumhuriyet Halk Partililer

27 Mayıs sürecini konu edinen romanlarda Cumhuriyet Halk Partililerinin durumu farklı yönlerden ele alınır ve yazarın bakış açısına göre işlenir. Attilâ İlhan politikacılar dışındaki CHP’lileri pek fazla kurgulamaz ve söz söylemezken Vedat Türkali başta olmak üzere son dönem romancılar o dönemin CHP’lilerini de kurgulamışlardır. Vedat Türkali’nin romanında Demokrat Parti’nin karşısında CHP dışında ciddi bir alternatif olmadığından dolayı CHP’yi tutan bir kesim bulunduğu söz konusu edilir (BGTB, s. 494). CHP’lilerin üzerinde baskı olduğu vurgulanırken bu baskıların sonucunda Vehbi Koç’un CHP’den istifa ettiği belirtilir (BGTB, s. 296). Öte yandan romanın üçüncü bölümünün başına 1960 yılının kısa özeti verilir ve CHP’lilerin üstüne ateş açılması sonucu on yedi kişinin yaralandığı bilgisi paylaşılır (BGTB, s. 434). Yazar burada da 27 Mayıs öncesinde, 1960 yılının başında yaşanmış bir dizi olumsuzlukları vererek darbenin ne kadar da yerinde olduğunu iddia ederek kurgular.

Pertev Bey’in Torunları’nın CHP’lileri ise tamamıyla olumsuz tiplerdir. Dönemin toplumsal sorunlarını ve Cumhuriyet rejiminin toplum ve birey üzerindeki yozlaşmaları paylaşmak için Muammer Bey’in ailesini örneklendiren yazar, aynı zamanda kendisine bu aile üzerinden Cumhuriyet Halk Partilileri eleştirme sahasını açar. Cumhuriyet rejiminin daha ilk nesilden bozulduğunu romanın başında ifade eden yazar; olay, durum, mekân vb. çözümlmelerine girmeden düşüncelerini okur karşısına koyar. Bu neslin bozulmasına zenginliğin ve Batı merakının sebep olduğunu vurgular

(PBT, s. 13). Yozlaşan ve toplumsal değerlerinden uzaklaşan Muammer Bey'in iki çocuğu Aydın ile Tülay, huzursuzluklarının ve düştükleri rezil durumlarının ardı arkası kesilmez. Bunlardan birkaçını örnekleyen ve vurgulayan yazar, gelenekten ve inançtan uzaklaşan CHP'li gençlerin nasıl heba olduklarını aktarır. Aydın ve eşi İren ile Tülay eşi Naili, hep beraber meyhaneye eğlenmeye giderler. Sarhoş olan Naili Aydın'ın eşine sarkıntılık ederek rezalet çıkartır. Skandala dönüşecekken İren ve Aydın olaya müdahale eder. Rezalet sonrası olayı örtbas etmek için gençler kendi aralarında anlaşır (PBT, s. 92). CHP'li ve komünist fikirli gençler, rezilliklerini örtbas etmesinin nedeni kişisel ahlak ve inançtan değil, toplumsal algının komünizme karşı olumsuz bir bakış açısının sergilenmesini istememelerindedir. Yazar, geleneğinden uzaklaşan gençlerin düştüğü durumu bu olayla örneklendirir.

Yazar, Hilal Hanım üzerinden sosyalist fikirli CHP'lileri eleştirir. Hilal Hanım örneğinde, zenginlik ve refah içerisinde bir yaşayışı benimseyen, halktan kopuk ve halkın sorunlarına duyarsız kalan ama aynı zamanda sözde halkçı, eşitlikçi sosyalist geçinenleri eleştirir. Bu tipler için yazar “kendileri Kremlin hayatı yaşamak şartıyla, pekâlâ bütün bir milleti ve memleketi Moskova'ya teslim etmekte bir mahzar görmüyorlardı” der (PBT, s. 19). Öte yandan CHP'lilerin İsmet İnönü'ye karşı sorgusuz, sualsiz bir hayranlığın olduğu romanda görülür.

Musa'nın Gecekondu romanında söz konusu partililer DP'lilerinin bakış açısıyla verilirken aynı zamanda mağdur durumunda kurgulanır. Komünizmle mücadele eden DP'liler, CHP'lileri komünistlerden bir farkının olmadığını söyler. Bundan dolayı yazar, CHP'lilerle diğer muhalif kesimlerin baskı altında olduğunu öne sürer. Hükümetin gecekonduculara yapılan yeni ilaveleri bahane ederek CHP'lilerin ve diğer muhaliflerin evlerini yıktığı iddia edilerek kurgulanır. Yapılan bu uygulamanın hiçbir devirde olmadığını vurgulayan yazar, DP kontrolündeki hükümetin kendisine oy vermeyen kitleyi resmen düşman ilan ettiğini CHP Ocak Başkanı Muharrem Cenker aracılığıyla iddia eder.

Gecekondu sorunlarını çözmek için bölgede açılan CHP Ocağı, Muharrem Cenker ve CHP'li bilinen Muhtar Sefer başta olmak üzere bir kısım gecekondu sakini tarafından desteklenmektedir. Sadece gecekondu sorunlarını çözmek adına Musa ve Ahmet Usta da açılan bu yeni ocağa destek verirler. Dolayısıyla DP'lilerin gözünde İsmet İnönü başta olmak üzere CHP'liler komünisttir. CHP'li olmamasına rağmen

CHP'ye oy vereceğini bölge halkıyla paylaşan ve CHP'nin bölgedeki temsilcilerine yardım eden başkışı Musa, CHP'nin hüküm sürdüğü dönemde de baskı görmesine rağmen başta kendisinin ve halkın sırf DP'den kurtulmak için tekrardan iktidara gelmesi için çalışır. Dolayısıyla bu romandaki olumlu karakterler mecburiyetten CHP'li olmuşlardır.

Tutsak'taki CHP'lileri başkışı Ceren'in hizmetçisi Altın Hanım temsil eder. Yazar, 27 Mayıs gerçekleşikten sonra hürriyetin geleceğine inanan Altın Hanım tipi üzerinden muhalif partiyi desteleyenlere ve onlardan bir umut bekleyenlere eleştirilerde bulunur. *Ben Bu Adamı Sevdim* romanında ise CHP'lileri öğrenci olaylarında görürüz. Öğrenci olaylarını organize edenlerin CHP'li olduğuna vurgu yapan yazar, darbe sonrası CHP'lilerinin evlerine ya da iş yerlerine bayrak asma telaşı yaşadıklarını aktarır (BBAS, s. 153). Romanda her ne kadar bu partililer ön planda çizilmemişse de tamamıyla olumsuzlandığını görülür.

Çıplak ve Yalnız romanındaki Cumhuriyet Halk Partililer varlıklı kişilerden oluşmaktadır. Bu partililerin göze çarpan yönü ise, yereldeki mikro iktidar temsilcilerinin kanalıyla şehirde yaşayan ve makro iktidar yapısı içinde bulunan kişiler sayesinde taşradaki insanların sıkıntılarını gidermektir. Merkez gücün mikro yapılarına gebe kalan köylü, iradesini devre dışı bırakmış, nesneleşmiştir. Böylelikle köylüler tahakküme rıza göstermiş ve gönüllü olarak baskıyı kabul etmiştir. Yazar, bu çözümlenmeyi kurgusuna ustalıkla yedirirken bu yaklaşım tipini özeldede sadece CHP üzerinden örneklemesi onun orduya ve siyasal uzantılarına sergilediği tepkilerden oluşmaktadır. Bu aynı zamanda yazarın ideolojisini de vermektedir. Yazar 27 Mayıs'ı verirken aslında 27 Mayıs'ta mağdur, darp ve idam edilenleri değil, dolaylı olarak orduya getirdiği eleştirilere dayanak sağlamak içindir. Romanın en göze çarpan CHP'lisi ise Muvaffak Bey'dir. Muvaffak Bey'in CHP'li olmasının tek sebebi, babasının ve dedesinin CHP'li olmasındandır. Dolayısıyla romana göre CHP, tercih edilen bilinçli ve pragmatik bir parti ya da görüş değildir.

4.5. ÜNİVERSİTE

4.5.1. Üniversite Hocaları

Bilindiği üzere üniversite hocalarının bir kısmı, 27 Mayıs sürecinde önemli bir misyonu bulunmakla beraber 27 Mayıs'ı anayasa çerçevesine yerleştirmede önemli bir unsur olmuşlardır. Daha önce 27 Mayıs'ı ve 27 Mayıs süreci anlatılırken üniversite hocalarının durumlarına değinilmişti. Bu başlıkta da romancıların üniversite hocalarını nasıl kurguladıkları ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu konuda birbirinden farklı kurgulamalar yapan romancılar daha çok tarihî bilgilerden yararlanır.

Attilâ İlhan, üniversite hocalarıyla öğrencilerin dayanışmasını, iktidar partisinin hocalara tahakkümünü ve 27 Mayıs'ta hocaların önemini kurgulamalarında söz konusu yapar. *Bıçağın Ucu* romanının olumlu tipleri tarafından iktidar partisinin üniversite hocalarına tahakkümü sert bir şekilde eleştirilir (BU, s. 213). Bu romanda ayrıca Beyazıt olaylarında hocaların çoğu öğrencilerine destek çıktığı belirtilir (BU, s. 336). *Yaraya Tuz Basmak*'ta ise üniversite senatosu 27 Mayıs'tan bir gün önce Adnan Menderes'in üniversite ve çalışanlarına yönelik ağır eleştirilerine karşılık vermek amacıyla toplantı yaptığı görülür (YTB, s. 338).

27 Mayıs sonrasında üniversite hocalarının itibarının yükseldiğinin söz konusu edildiği roman *Sırtlan Payı*'dır (SP, s. 208). Siyasal Bilgiler Fakültesinin öğretim üyeleri Anayasa tekliflerinde Milli Birlik Komitesi'nin görevlerini, yeni kurulacak bir kurucu meclise bırakılmasını teklif eder (SP, s. 473). Üniversite hocalarının mahkemede yer alacağını öğrenen Miralay Ferid ise tepki gösterir. Buna gerek olmadığına mahkemelerin İstiklal Mahkemesi gibi hemen kurulup sanıkların idam edilmesini diler (SP, s. 411). Yazar, romanlarında üniversite hocalarını kurgularken herhangi bir eleştiri ya da ciddi bir olumlama getirmez. Fakat yazarın üç romanına genel olarak bakıldığında üniversite hocalarıyla ilgili olumlu bir izlenim görülmektedir.

İzmir'in İçinde adlı romanda da Adnan Menderes ve üniversite hocaları arasındaki gerilimden söz edilir. Adnan Menderes'in hâkimlerden ve savcılardan sonra üniversite hocalarını da karşısına aldığı aktaran başkişi Emre'nin babası, gidişatın iyi

olmadığını söylerken (İİ, s. 172), üniversite hocalarıyla ilgili ciddi bir değerlendirme yapmaz.

Üniversite hocalarıyla ilgili olumsuz bir izlenimin olmadığı bir diğer roman *Bir Gün Tek Başına* adlı romandır. Romanda üniversite hocalarına olumsuz eleştiriler bulunmazken, öğrencilere verdikleri desteklerden dolayı öğretim üyelerine olumlama söz konusudur (BGTB, s. 261). İktidar partisine yönelik öğrencilerin sergilemiş olduğu protestolara derse girmeyerek ya da geç girerek destek veren bazı öğretim üyeleri romanda yerini almaktadır (BGTB, s. 513). Çıkan olaylar neticesinde rektörün emniyet güçlerince darp edildiği söylentisinin ortaya çıkmasıyla öğrenciler tepki gösterir ve rektör hocalarına sahip çıkar (BGTB, s. 522). Romanda üniversite hocaları öğrenci olayları etrafında kurgulanır.

27 Mayıs'ın bir devrim olarak kurgulandığı *Musa'nın Gecekondu* romanında üniversite hocaları sert bir şekilde eleştirilir. 27 Mayıs'ı gerçekleştiren askerleri olumlayan yazar, askerlerin ekonomiden anlamadıkları için CHP'nin çemberine düştüğünü, CHP'nin de üniversite hocalarına başvurduğunu ifade eder. Fakat yazar, hocalardan memnun değildir. Onları "iğdiş edilmiş" şeklinde tarif ederek CHP'nin mekanizmasına yardım ettiğini vurgulayan yazar, artık küçük mahallelerde bile orduyu ve üniversite hocalarını arkasına alan CHP'nin baskısının başladığını vurgular.

Dönemin üniversite hocalarının konumunu ve düşüncelerini net bir şekilde görülen romanlardan biri de *Karanlığa Direnen Yıldız*'dir. Üniversite hocalarının 27 Mayıs öncesi ve sonrası tutumu ve olaylara bakış açısı Sebati Bey'den verilir. Profesör olan Sebati Bey, dernek ve vakıf gibi oluşumlarının yönetim kurulunda bulunan, çeşitli ülkelerden davet alan CHP'li bir bilim adamıdır. Dinî değerleri hor gören Sebati Bey, aynı zamanda DP taraftarı olan abisi Enis Bey'den nefret eder. Dönemin iktidar partisine muhalif üniversite hocalarını eleştiren yazar, bu tür hocaların herhangi bir fikre sahip olmadığını ülkenin refaha kavuşması için öneriler geliştiremediklerini eleştirir. Dolayısıyla romanın başında bu kurgulamalar yapıldığından Sebati Bey'in ağzından çıkan söylemlerin etkisi oldukça azalır.

Sebati Bey, İsmet İnönü'den duyduklarını aktararak iktidar partisine muhalefet eder. Darbenin bir an önce olmasını dileyen Sebati Bey (KDY, s. 83), 27 Mayıs sonrası sevincini saklamaz ve yeni anayasa için yedi profesörün Cemal Gürsel tarafından çağrılmasına gururlanır (KDY, s. 116). Feridun bu durumu eleştirerek darbeye "ilmi"

bir kimlik kazandırma çabası olarak yorumlar (KDY, s. 117). Sebati Bey'in romandaki en önemli işlevi, yazarın deyimiyle 27 Mayıs'a "ilmi bir hüviyet" kazandırma gayretinde olan ordunun üniversite hocalarından nasıl yararlandığını ve üniversite hocalarının 27 Mayıs sürecinde neler düşündüklerini göstermesidir.

İhtilâl Süvarisi'nde DP iktidarının öğretim üyelerine siyasetle uğraşmalarını yasakladığı bilgisi paylaşılırken (İS, s. 101), *Ben Bu Adamı Sevdim* romanında Başvekil'in İzmir'de yaptığı konuşmada üniversite hocaları için "kara cüppeliler" ifadesinden pişmanlık duyduğu sezildiği söz konusu edilir (BBAS, s. 143). Ayrıca bu romanda, 27 Mayıs sonrasında hukuk hocaları 27 Mayıs'ı meşru bir zemine oturtmak için ihtilal hükümetine yardımcı olduğu vurgulanır. Benzer durumlar *Yeni Baştan* romanında da görülür.

Yeni Baştan'da, 27 Mayıs'ta üniversite hocalarının etkisi tartışılır. Enver, Adnan Menderes'in İzmir'de yaptığı son konuşmasında üniversite hocaları için "kara cüppeliler" dediğini ve bundan da pişman olduğunu söyler (YB, s. 436). Öte yandan yıllar sonra Aslı ve Kerem'e bir kısım hatıralarını paylaşan MBK üyesi Binbaşı Nurettin, idamlarda üniversite hocalarının etkisinden söz eder.

"Olay basit bir hükümet darbesi kalacakken, asıl onlar, hukuk hocaları ihtilale dönüştürdü. Suçlu yaratıp sonra cezalandırmazsanız, sizin meşruluğunuz sorgulanır, hâlbuki ihtilal kendiliğinden meşrudur dediler. DP'lileri topluca suçlu durumuna düşüren onlardır. Asmak, kesmek. Çoğunluğun aklında böyle bir şey yoktu. Tarafsız dendi, kardeş kavgasını önledik dendi. Sonra hocalar kışkırttı. Şimdi düşünüyorum da, onlar bizden daha hızlı çıktı. Asker kuzu kaldı yanlarında" (YB, s. 538).

Yazar böylelikle üniversite hocalarının ordunun birtakım uygulamalarına anayasal dayanak hazırladığı bilgilerine de yer vermiş olur. Aynı yaklaşımı Alatlî da eleştirel bir üslupla ele alır. "Cumhuriyet Uleması" şeklinde nitelediği üniversite hocalarını, başta 27 Mayıs'ı ve öteki darbeleri meşrulaştırmak için anayasal zemin hazırladığından eleştirir (OMTT, s. 412). *Güneşin Dört Köşesi* romanında ise üniversite hocalarının Beyazıt olaylarını başlatmak için ders yapmadığından, olayları yatıştırmak yerine körüklediğinden dolayı eleştirilir.

Çıplak ve Yalnız üniversite hocası olarak Yasemin'in babası görülür. Yasemin, anayasa profesörü olan babasını sık sık askerlerin ziyaret ettiğini, babasına çok iyi davrandıklarını ve babasının da bu durumdan gayet memnun olduğunu dile getirir. Unutulmaktan şikâyetçi olan babasını askerler hatırlar. Bu ziyaretlerin ve ilişkilerin kirli bir ilişki olduğu vurgulanan eserde, askerlerin yaptığı müdahaleyi meşru kılmak için

hocadan yardım istediklerini ve hocanın da onlara yardım ettiği görülür. “Asker ona danışıyor. Bize akıl ver hocam, diyor, o da veriyor. Şöyle şöyle yapın, diyor. Asker meşru olmak istiyor. O da askere meşruiyet yolları gösteriyor. El ele verdiler, Fatin Beyleri asmanın meşru yolunu arıyorlar.” Profesör, askerlere yol göstermeye çalışır fakat Anayasa’yı çiğnemedi DP’li yetkilileri yargılamayacağını bilir.

Yazar, 27 Mayıs’ı gerçekleştiren askerlere anayasa hocaların yardım ettiği vurgusunu kurgusuna eklerken, idamı meşrulaştırılanların ve hızlandıranların arasında üniversite hocaları olduğunu aktarır. “Yanında eski öğrencileri, şimdi hepsi profesör, doçent, bilmem ne, harıl harıl yeni yasalar yazıyorlar. Elbirliğiyle Menderes’i nasıl asarızın peşindeler, genci yaşlısı, bir sürü hukuk hocası. Komisyon gibi bir şey kurmuşlar hatta; on beş, yirmi kişi, babam içlerinde resmen yok, yaşlıyım, oraya buraya gidip gelemem diyor, ama ağabeylik yapıyor” (ÇVY, s. 330). Yazar böylelikle farklı yönlerden 27 Mayıs’ı eleştirir.

4.5.2. Üniversite Öğrencileri

Nasıl ki üniversite hocalarının bir kısmı 27 Mayıs sürecinde ve sonrasında önemli bir misyonu olmuşsa aynı şekilde muhalif üniversite öğrencilerinin de önemli bir işlevi olmuştur. Daha önce 27 Mayıs ve 27 Mayıs süreci anlatılırken özellikle öğrenci olaylarında öğrencilerin durumlarına değinilmişti. Bu başlıkta romancıların üniversite öğrencilerini nasıl kurguladıkları ve roman kişilerin üniversite öğrencilerine ne gibi değerlendirmeler getirdiği gösterilerek değerlendirilecektir. Bu konuda birbirinden farklı kurgulamalar yapan romancılar daha çok tarihî bilgilerden yararlandığı gözlemlenir. Ayrıca tekrara düşülmemesi için daha önce dönemin öğrencileriyle ilgili yapılan değerlendirmeler ve alıntılar yapılmamaya çalışılacaktır.

Romanlarda dönemin muhalif öğrenci grubu kurgulanırken yazarın bakış açısına göre işlenir ve tasvir edilir. *Pertev Bey’in Torunları* romanındaki öğrenciler CHP’li olurken aynı zamanda olabildiğince olumsuz olarak tasvir edilir. Muammer Bey’in iki çocuğu üniversite öğrencisidir. Öğrenciliklerinden ziyade daha çok yaşadıkları lüks hayatla ve ilişkileriyle ön plandadırlar. Onlar, Pertev Bey’in torunlarıdır. İki kardeşin önce komünistlerin kurduğu gizli partiye üye olduğu daha sonra CHP’ye geçtikleri öne sürülür.

“33 dereceli Muammer Bey’in oğlunu, Loca elbet reddedemezdi. Demek ki, Muammer’in küçük oğlu Aydın CHP gençlik kollarında faal, komünist partisinde çok faal ve üstelik de Mason Locası’na kayıtlı idi. Ve böylece, ‘yedi şirinlik üstünde’ Aydın Ergüç Bey vatana, millete çok faydalı, vatan-millet namına söz sahibi, dört başı mamur bir genç olup çıkmıştı işin içinden... Aydın, henüz daha iktisat fakültesi talebesiydi. Geceleri ders çalışacağına, önüne bir şişe rakı koyuyor ve sabaha kadar Karl Marks ve Lenin’i okuyordu. Memlekete olan en büyük bağlılığı da viski yerine rakı içmesi idi ve bundan çok gurur duyar ve böbürlenirdi” (PBT, s. 20).

Yazar, Aydın üzerinden dönemin bir kısım öğrencinin düşün dünyasını bizlere mizahi bir dille vermektedir. Bu öğrencilerin iktidar partisine karşı yapılan faaliyetlerde bulunması Muammer Bey’e gurur vermektedir. Yazar roman boyunca, bu tipi her fırsatta olumsuzlamaya çalışır.

Öğrencilerin CHP tarafından kullanıldığına değinen bir diğer roman *Tutsak*’tır. İktidara muhalif olarak romanda en çok üniversite öğrencileri ön plandadır. Ordunun iktidara el koymasını sağlamak için İsmet İnönü’nün muhalif öğrencileri galeyana getirerek kullandığı ve çıkacak anarşi sonucunda ordunun ülke yönetimine el koyması için gereken mazeretlerin doğacağı vurgulanır. Yazar, öğrencilerin muhalifliğin sınırını belirlemek adına Adnan Menderes’in üniversite öğrencilerini kıyma makinesinden geçirterek halka yedirdiği söylentisini kurguya yerleştirerek göstermeye çalışır.

Öğrenciler hakkında yapılan kara propagandalara *Ben Bu Adamı Sevdim* romanı da yer verir. Öğrencilerin iktidar partisi tarafından öldürüp kıyma yapıldığı iddiasını romana aktaran yazar, CHP’nin başlattığı soruşturma neticesinde böyle bir şeyin olmadığı ortaya çıkar. Raporla “kıyma yapılan öğrenci olmamıştır” ibaresine kızan İnönü, en azından böyle bir intibamın uyanmasını sağlayacak bir rapor ister (BBAS, s. 128). 27 Mayıs sonrasında Yassıada’da bu iddia tekrar gündeme gelir ve tekrar çürütülür. Bu iddiayı ortaya atanın İstanbul Üniversite Rektörü Sıdık Sami Onar olduğuna dikkat çeken yazar, onun öncülüğünde kıyma makinesinden geçirtilen öğrenciler için sembolik bir anıt yapıldığını söyler.

Yazar bu konudaki eleştirilerine devam eder. “Ne hikmetse öldürdükleri iddia edilen ve isimleri dahi belli olmayan öğrencilerin hiçbir yakını da çıkmadı. Darbeyi yapan subaylar ve halk ise yapılan yayınlara inanıyorlardı. Darbeci askerler ceset bulmak için cesetlerin gömüldüğü iddia edilen Ankara-Konya asfaltını bile kazıdılar, cesetler oralarda da yoktu” (BBAS, s. 159). Yazarın dönemin öğrenci tipiyle ilgili ciddi bir eleştirisi olmamıştır.

Karanlığa Direnen Yıldız romanının öğrenci tipi ise Cangür'dür. Yazar darbe öncesi çıkan öğrenci olayları anlatmak ve o dönemin öğrenci durumunu tespit etmek için Cangür'ü kullanır. Dolayısıyla anlatıcı, o dönemin öğrencilerini Cangür üzerinden değerlendirir. Cangür bir hukuk öğrencisi olarak siyasetle uğraşmaktan keyif alır. Yazar onu tarif ederken ideolojik bir karmaşanın içerisinde olduğunu söyler. Romandaki öğrenci, bir yandan Atatürk devrimlerini savunurken bir yandan da sosyalizm fikirlerini benimser. Yazar dönemin muhalif öğrenci profilini sathi, derinliği olmayan, karmaşık fikirlere sahip ama nihayetinde iktidar partisine muhalif biri olarak çizer.

Cangür'ün iktidar partisine muhalifliği ilk olarak üniversitelerin özerk olmasını talep etme noktasında ortaya çıkar. Öğrenci olaylarına katılan ve hafif yaralanan Cangür, ailesi ve çevresi tarafından bir kahraman gibi karşılanır. Yazar mizahi bir anlatımla Cangür'ü anlatırken hafif sıyrıklarından dolayı ileride CHP saflarından bir milletvekili olabileceğini belirtir. Öte yandan yazar öğrencinin öğrenme aşamasında olduğundan politikayla ilgilenmesini doğru bulmaz.

Üniversitelerin durumu *Kördüğüm*'ün öğrencileri tarafından da tartışılır. Oktay ile Vedat ve romanın diğer öğrencileri olayların bizzat içerisindeyler. Olayları ve gelişmeleri bir dernek çatısı altında tartışan bu öğrenciler, 27 Mayıs sonrasında İşçi Partisi'nin ve sosyalist hareketlerinin içerisinde yer alarak 1960 ile 1970 yılları arasındaki siyasi olayları ve dünyada yaşanan darbeleri konuşurlar. Bu romanın öğrencileri olumlu karakterler olmakla birlikte siyasi bilgi altyapıları oldukça sağlamdır.

Yüzbaşının Oğlu romanında anlatıcı o dönemde öğrencidir ve *Karanlığa Direnen Yıldız*'ı Cangür gibi o da olaylara yüzeysel ve kişisel yaklaşır. İlk aşkını anlatan başkişinin bir öğrenci olmasına rağmen öğrenci olaylarının kendisini ilgilendirmediğini aktarırken, tek tutkusunun ve sorununun arkadaşı Cımbız Metin'in annesi Cazibe olduğunu söyler. O günlere ait anısını paylaşan anlatıcı, o dönemlerden kalma bir gazete manşet haberini hafızasından silmemektedir. Bu haberde, buzhanelerde toplu halde parçalanmış cesetler çıktığı, bunların gösterilerde öldürülüp kıyma makinelerinde kıyıldıktan sonra morga kaldırılan öğrencilere ait olduğu iddia edilir. Yazar bu habere hiçbir eleştiri getirmeyerek dönemin öğrenci profiliyle kara propagandalarını aktarır.

Öğrencilerin kıyma makinesinden geçirildiği iddiası *Güneşin Dört Köşesi* romanında da söz konusu edilir. Romanda olumsuz tiplerden olan İrfan, elli öğrencinin kıyma makinesinden geçirildiği haberini kasabadaki Polis Hüseyin Gemalmaz'la

paylaşır (GDK, s. 184). Yazar bu tarz haberlere hiçbir eleştiri getirmeyerek olumsuz tipler üzerinden aktarır.

Ellerimden Su İçsinler'in Mengü'sü 27 Mayıs öncesinde bir öğrenciyken olaylara katıldığı ifade edilir (ESİ, s. 168). Romanda dönemin öğrencileriyle ilgili herhangi bir olumlu ya da olumsuz bir tablo çizilmez. *Gece Sesleri*'nde de benzer durum söz konusudur. Öğrenciler, iktidar partisinin haksız uygulamalarını protesto etmek için gösteri düzenler. Yazar, olaylara katılan bu öğrenci tipini Atatürkçü olarak yorumlar. *İzmir'in İçinde* adlı romanının öğrencileri ise tamamen olumludur.

Ülke yönetiminden kaynaklı kötü gidişatı, iktidarın muhaliflere kurduğu baskıyı protesto etmek için öncelikli üniversiteli gençlik kesimi görülür. Avukat Suphi Bey; İstanbul, Ankara ve İzmir'de gençlerin öfkeli ve her an patlamaya hazır olduğunu vurgular (İİ, s. 135). Gençlerin iktidar partisine öfkesi, kurulan Tahkikat Komisyonu'na bağlanır (İİ, s. 226). Başkışı Emre'nin nişanlısı olan Gülseren, özellikle gençlik hareketlerine ve hükümete karşı yapılan protestolara karşı ilgi duyar. Marşlar ve sloganlar eşliğinde protestolarına bir bahar havasında gerçekleştirdiğini aktaran Gülseren, olumlu bir öğrenci tipidir.

İstanbul'da NATO toplantısının yapılacağı sırada hükümetin gençlik kesiminin olası bir protestosundan çekindiğinden dolayı sokağa çıkma yasağı çıkarttığını aktaran romanın olumlu kişisi emekli Albay ise, Menderes'in artık gençlerden çekindiğini söyler (İİ, s. 270). Cahit, İstanbul Üniversitesinin hocaları ve öğrencileriyle beraber hükümeti protesto etmek için hedef haline geldiğini dert yanarak anlatır ve bu heyecanının bir halk ayaklanmasına dönüşeceği ihtimalini vermez (İİ, s. 194). Üniversite öğrencilerinin ayaklanması sadece İstanbul Üniversitesi ile sınırlı olmadığı Cahit ve arkadaşı Remzi Akbay arasında gerçekleşen diyaloglarda ortaya çıkar (İİ, s. 28). Romana genel anlamda bakıldığında *İzmir'in İçinde*'nin öğrencileri sürekli bir eylem heyecanını taşırlar. Romanda ön plana çıkartılan öğrencilerin tamamı olumlu tiplerdir.

Bıçağın Ucu adlı romanda ise belirgin bir öğrenci tipi olmamasına rağmen diğer karakterlerden ve her roman bölümünün girişine konulan haberden öğrencilerin durumu aktarılır. Romanın "Mart" başlıklı bölümdeki giriş yazısında binlerce öğrencinin CHP'ye kayıt yaptığı haberi bulunmaktadır (BU, s. 185). Üniversiteli öğrencilerin ülkenin gidişatından hoşnut olmadığını vurgulayan yazar (BU, s. 249), Beyazıt

olaylarındaki öğrencilerin polisle ciddi çatışmalara girdiğini ifade eder. Öğrenciyi bir kahraman, polisi de düşman şeklinde kurgulayan yazar, öğrencilerden ölenlerin olduğunu aktarır (BU, s. 335).

Adnan Menderes'in Ankara'da öğrenciler tarafından darp edildiği bilgisi paylaşılırken (BU, s. 337), öğrencilerin tek dayanağının ordu olduğu açıklanır (BU, s. 349). Öte yandan öğrenciler dışında kalan diğer gençlik grupları olumlu kahramanların eleştirilerine hedef olur. Miralay Ferid ile Yüzbaşı Demir arasında gerçekleşen diyalogda gençlere futbol ve sinema yeterli geldiği, onların gaflette olduğu vurgulanır (BU, s. 227). Attilâ İlhan bu romanında öğrencilerin CHP'li olduğunu ve iktidar partisiyle ciddi sorunlar yaşadığını gösterir.

Attilâ İlhan'ın, öğrencilerin CHP Gençlik Teşkilatından olduğuna dair kurgulamaları *Yaraya Tuz Basmak* romanında da görülür (YTB, s. 290). Bu romanda öğrenciler, iktidar partisine karşı ciddi eylemlerde bulunur ve 27 Mayıs'a giden süreçte orduya gereken desteği gösterir. Darbe sonrası oluşturulan yeni hükümetin bir türlü istenilen reformu yapamaması ve Amerika'nın güdümünde hareket etmesi öğrencileri tekrardan ayaklandırır (YTB, s. 416). Bu romandaki öğrenciler, sadece iktidar partisine karşı değil, darbe sonrası kurulan hükümete karşı da seslerini yükseltebildiği kurgulanır ve böylelikle öğrencilere bir kutsiyet atfedilir.

Öğrencilerin tamamen olumlu çizildiği bir diğer roman *Bir Gün Tek Başına* romanıdır. Romanın ana karakterlerinden Günsel'in öğrenci olmasından dolayı, 27 Mayıs'a giden süreçte öğrenci olaylar, durumlar ve öğrencilerin gerçekleştirdiği organizasyonlar kurguda oldukça yer almaktadır. Bu romandaki öğrenciler, öğrenciliklerinden ziyade iktidar partisine karşı mücadele eden bir topluluk olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Ortak bir platformda buluşan öğrenciler, Demokrat Parti ve Adnan Menderes iktidarına karşı her fırsatta karşı çıkar ve gerçekleştirdikleri tüm eylemlerde "Menderes İstifa" sloganlarını yükseltirler.

Bu romanın öğrencileri oldukça hareketli ve idealist tiplerdir. Öğrenci olaylarının canlı bir anlatımla kurgulandığı bu romanda öğrenciler adeta birer kahramandır. Üniversite bahçesinde yazarın deyimiyle "gericiliğe" karşı izinsiz yürüyüşe kalkışan öğrenciler polis tarafından darp edilir (BGTB, s. 202). Öğrenciler askeri "kardeş" olarak görürken polisleri de tam tersi "düşman" olarak görmektedirler. Gerçek yaşamdan kurguya dâhil edilen bir diğer isim olan Bumin Ymanoğlu,

öğrencilerin korkulu rüyası olur (BGTB, s. 509). 27 Mayıs nedenlerini kurgulayan yazar, iktidar partisine karşı çıkan öğrenci tipini başarılı ve taraflı bir şekilde işler.

27 Mayıs'a giden süreçte öğrenciler birçok organizasyon gerçekleştirmişlerdir. Öğrencilerde ciddi bir kaynaşma olduğunu aktaran Günsel, çeşitli fakültelerde okuyan öğrencilerin ülkenin olumsuz gidişatını protesto etmek için hazırlandıklarını olumlu bir dille ifade eder (BGTB, s. 261). Sermet, bütün öğrenci derneklerini birleştirme fikrini öne sürerken DP'li olan öğrencileri de yanlarında görmek ister (BGTB, s. 407). İktidar partisinin öğrencilere yönelik baskısı öğrencilerde ortak bir bilinç oluşturur ve belli bir amaç noktasında bir araya getirir. Özellikle Tahkikat Komisyonu meclisten geçtikten sonra politikayla iç içe olmayan öğrenciler bile iktidar partisini kıyasıya eleştirir (BGTB, s. 509). Kurgu ilerledikçe iktidar partisinin olumsuzlanması eder ve öğrencilerin kurduğu çember günden güne genişler. Yazar, 27 Mayıs'a giden süreçte öğrencilerin etkisini ayrıntılı bir biçimde kurgulamıştır.

SONUÇ

Cumhuriyet'in ilanından sonra toplumsal, kültürel ve iktisadi sorunlar devam etmiştir. Çalkantılı dönemlerden geçen Türkiye'de, birden çok darbe ve darbe girişimi yaşanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nde ilk darbe olan 27 Mayıs Darbesi, hangi yönden bakılırsa bakılsın diğer darbelerden farklıdır. Bu farklılık romanlara sirayet etmiş ve 27 Mayıs birçok farklı görüşle, bakış açısıyla kurgulanmıştır. 1960'lara doğru iyice tırmanan siyasal ve sosyal gerilim sonucunda ordu tarafından gerçekleştirilen darbe romanlara hâlâ konu olmakta ve karakterler aracılığıyla tartışılmaktadır.

27 Mayıs'ı konu edinen romanlarda 27 Mayıs'a giden süreç, darbenin sonucundan daha çok işlenmiş; yazarın bakış açısına göre farklılık göstermiştir. Söz konusu darbeyi kurgulayan roman sayısı diğer darbeleri konu edinen romanlardan daha azdır. Fakat hem farklı yaklaşımlar yönünden hem de siyasi ideolojik bakış açısı yönünden oldukça zengindir. Ancak bu zenginlik olumsuz anlamda okunduğunda toplumsal bellekte bir yarılma ve karşıt tarafı olabildiğince ötekileştirme sorunu da ortaya çıkartacaktır.

Romanlara genel anlamda bakıldığında 27 Mayıs'ı hazırlayan etmenlerin başında, iktidar partisinin son bir yılda yaptığı baskıcı tutum ön plana çıkartılarak iddia edilir. Ekonomik durumun kötüye gitmesiyle beraber toplumsal gerginlik günden güne tırmanmış ve bu gerginlik öğrencilerin eylemlerinde, muhalefetin yurtiçi gezilerinde, Tahkikat Komisyonu'nun kurulmasında kendini somut bir şekilde göstermiştir. Öte yandan bazı romanlarda, Demokrat Parti'nin hataları arasında ezanı aslına dönüştürme, Kore'ye asker gönderme, 6-7 Eylül olayları, muhalif unsurlara yönelik baskı gibi hadiseler iddia edilerek ya canlı bir şekilde kurgulanmış ya da söz konusu edilmiştir.

1960-1980 arası yıllarda romanın çeşitliliği ve ideolojik yönden zenginliği tartışılmazdır. Bu dönem içinde 27 Mayıs'ı konu edinen romanlarda DP karşıtı bir gözlemlerle olayların işlendiği ve açık bir şekilde darbeye "devrim" dendiği ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda devletin resmi ideolojisine bağlılık gösteren bu durum sol fikirleri benimseyen aydınlarla devletin belki de son kez ittifak yaptığı konudur. Bu dönemin romanlarında 27 Mayıs'ın bir darbe olduğunu açık bir şekilde savunan ve kurgulayan tek roman *Pertev Bey'in Torunları* adlı eserdir.

Bu dönemin romanlarında ideolojik düşünceler ön planda tutulmakta ve genelde bireyi odağa alıp trajik olaylardan toplumsal mesajlar verilmektedir. Demokrat Parti'nin

baskıcı olduğunu iddia eden roman kişileri, 27 Mayıs sonrası çözüm önerilerini paylaşmışlardır. Samim Kocagöz ve Attilâ İlhan çözümü Atatürkçülük ilkelerinde görürken, Hasan İzzettin Dinamo ve Vedat Türkali daha çok çözümlerini sosyalist ve Marksist yöntemlerle sunmuşlardır.

İzmir'in İçinde adlı romanında Samim Kocagöz, DP iktidarının son bir yılını ele alarak 27 Mayıs'a giden süreci ayrıntılı bir şekilde kurgulamıştır. DP'yi özellikle iktidar-sermaye dairesinde eleştiren yazar, basından üniversiteye, dış politikadan iç politikadaki uygulamalarına kadar geniş bir yelpazede birçok konuda iktidarı sorgulamıştır. Aynı zamanda Atatürk ve İnönü dönemlerinin karşılaştırıldığı romanda 27 Mayısçıları olumlu bir tabloda çizmiş ve 27 Mayıs'ı haklı bir müdahale olarak görmüştür.

27 Mayıs'tan sonra, 27 Mayıs'la ilgili yayımlanan romanlardan ilki *Kurtlar Sofrası* adlı romandır. Siyasi ve toplumsal konuların yoğun olduğu bu romanda, DP'nin yanlış politikaları, yabancı sermayeyle beraber ülkenin sömürüldüğü, iktidarın çıkar ilişkilerine göre ülkenin yönetildiği irdelenir. Ayrıca döviz kaçakçılığı, iktidarın basın üzerindeki baskısı, iktidar gücünü kullanarak bireylerin yaptığı yolsuzluklar ile ezanın aslına dönüştürülmesi eleştirilmiştir. Sonrasında Attilâ İlhan'ın 1909-1960 arası yakın tarihimizi kurguladığı *Aynanın İçindekiler* serisinde konunun farklı boyutlarını işlemeye devam etmiştir.

Çalışmada serinin incelenmiş olan kitapları; *Bıçağın Ucu*, *Sırtlan Payı* ve *Yaraya Tuz Basmak* adlı romanlarıdır. Bu romanların her bir bölümü bir epigrafla başlamakta ve tarihsel belgeler sıkça kullanılarak metinlerarası yöntemine başvurulmaktadır. Romanlarda emperyalist güçlere gönderme yapılarak DP'nin emperyalist güçlerin işbirlikçisi olduğuna dair kanı, kurgu boyunca vurgulanmıştır. Yazar, Kurtuluş Savaşı döneminki ülkenin tablosunu Demokrat Parti yönetimindeki ülkenin durumuyla karşılaştıran anlatıcı ortaya çıkan sonucu nerdeyse bir tutmuştur. Yazar, *Bıçağın Ucu*'nda 27 Mayıs öncesi gerilen siyasi ortamda sol aydın ve basın üzerindeki tahakkümü ele almıştır. *Sırtlan Payı*'nda ise 27 Mayıs'ı ve sonrasını ayrıntılı bir şekilde vermiştir. *Yaraya Tuz Basmak*'ta da ordunun DP'ye karşı Kore Savaşı'ndan bu yana ordunun DP'ye karşı kademe kademe yükselen ve gerilen hoşnutsuzluğu işlenmiştir. Çalışmaya dâhil olan İlhan'ın dört romanında tüm boyutlarıyla Demokrat Parti ve yetkilileri olumsuzlanmış ve 27 Mayıs haklı gösterilmeye çalışılmıştır.

Sol pencereden olaylara bakan yazarlar arasında Attilâ İlhan'ın önemli bir yeri vardır. Çünkü İlhan, sadece Atatürkçülük çizgisinden olaylara bakarak duygusal yaklaşımlar sergilememiş aynı zamanda özeleştiride bulunmuştur. Diğer sol yazarlardan farklı olarak 27 Mayıs'ı çok boyutlu bir biçimde tartışmış ve 27 Mayıs'ın dış ayağına dikkat çekerek meselenin devrimden ziyade bir hükümet darbesi olabileceği ihtimaline de değinmiştir.

27 Mayıs sürecinin ayrıntılı anlatıldığı bir diğer roman *Bir Gün Tek Başına*'dır. Roman, politik roman olmakla beraber bir aşk romanı olarak da okunabilir. Kenan ve Gülsel etrafında kurgulan roman, 27 Mayıs'a giden süreçte Demokrat Parti'nin günden güne artan baskısını, hatalı ekonomi politikalarını, DP'nin basın üzerindeki tahakkümünü, 27 Mayıs'a giden sürecin son bir yılında yaşanmış tüm olayları; özellikle üniversite olaylarında yaşanan çatışmaları canlı bir anlatımla kurgulamıştır. Bu romanda ordunun dost ve polisin de düşmanca resmedilmesi dikkat çekicidir.

27 Mayıs sonrasında 1961 Anayasasının sağladığı bir dizi reformlar ve özgürlükler dâhilinde işçi hakları da yer almaktadır. Türk edebiyatının ilk işçi romanlarından olan *Sarı İt* eserinde 1960'lı yılların atmosferi içerisinde gelişen sendikal hareketler ve işçi sorunları işlenmiştir. Bu romanda 27 Mayıs söz konusu edilmiş, devrim şeklinde algılanmıştır. 27 Mayıs'ın devrim şeklinde ifade edildiği ve işçi sorunlarına yer verildiği bir diğer roman *Yağmur Sıcağı*'dır. Bu roman 12 Mart romanları kategorisinde değerlendirilmiş ve 27 Mayıs'a göndermeleriyle bu çalışmaya girmiştir. Bu romanda devrimci kimliğin tanımı, kadın ve cinsellik, işçilerin bilinçlenme sorunu gibi dönemin temaları işlenmiştir.

Devrimci faaliyetlerinin ve aydınların bireysel problemlerinin ele alındığı bir diğer roman *Kördüğüm*'dür. Erol Toy bu romanında 1960 ile 1973 yılları arasındaki toplumsal hareketlilikleri yanlışlarıyla doğrularıyla ortaya koymaya çalışır. Roman, devrimci mücadelenin geniş bir sahaya yayılıp işçi ve köylü kesimini de kuşatarak örgütlenmenin ve söz konusu sınıfların eğitilmesi gerektiğinin mesajını verir. Romanda konumuzla ilgili Beyazıt olayları canlı bir atmosfer içerisinde kurgulanmıştır.

1960 öncesi Kerkük ve Türkiye'de yaşanan toplumsal olaylara romanında değinen Emine Işınsoy, bireyi odağa alarak kadın sorunlarını etraflıca işlemiştir. Özellikle Kerkük Türklerinin yaşadığı ıstırapları yalın bir üslupla kurgulayan yazar, giderek yaklaşan 27 Mayıs'ın toplum üzerindeki gerilimini ve siyasi harekete

tutsaklığını milliyetçi söylemlerle işlemiştir. Romanda çalışmamızla ilgili iktidar-muhalefet ilişkilerine, Vatan Cephesi'nin toplumu kutuplaştırdığına, İsmet İnönü ile Adnan Menderes arasındaki çekişmenin kardeş kavgasına sebep olduğuna değinmiştir. *Tutsak*'ta konumuzla ilgili dikkat çeken nokta sol fikirlerin İsmet İnönü tarafından gençlere aşılandığına ve basının 27 Mayıs öncesinde yaşanan olayları abarttığına ve dolayısıyla gerilimi had safhada tuttuğuna dair söylemlerdir.

Kadın duyarlılığıyla ele alınan bir diğer roman *Ölmeye Yatmak* romanıdır. Adalet Ağaoğlu bu romanında modernizmin Türkiye'de nasıl yerleştiğini aydın bir kadın üzerinden kurgular. Cumhuriyet'in ilk yıllarını da konu edinen eser, toplumsal sorunların arka planda işlendiği bir belgesel roman niteliğindedir. *Dar Zamanlar* üçlemesinin ilk romanı olan *Ölmeye Yatmak*, 27 Mayıs'a çok az yer vermiştir.

Bu dönemde incelediğimiz *Pertev Bey'in Torunları* ile *Musa'nın Gecekondu* doğrudan 27 Mayıs romanı olarak ele alınabilir. Bu iki romanın doğrudan 27 Mayıs sürecini ele almasına rağmen 27 Mayıs romanları üzerine ortaya konulmuş çalışmalarda hiçbir şekilde söz konusu edilmemiştir. Söz konusu eserler, dönemi kaba ve tarafgir bir şekilde sanatsal formda işlemişlerdir. Dolayısıyla romanlar sanatsal anlamda yüzeysel, politik söylemlere sahip hatları keskin birer bildiri metni şeklindedir.

Pertev Bey'in Torunları isimli roman, gelenekten ve Osmanlı kültüründen kopan bireylerle geleneğe tutunmaya çalışan bireylerin sorunlarını toplumsal değişimler içinde ele almıştır. Bir dönemin panoramasının çizildiği eserde; CHP'nin işlevi, muhalifliği, ideolojisi ve taraftarları; 27 Mayıs; Milli Birlik Komitesi ve komünizm olabildiğince her yönüyle olumsuzlanmıştır. Romanda DP'nin aydınlar, üniversite öğrencileri, Harbiyeliler üzerindeki baskısından hiç söz edilmemiş, bilakis bu olaylar CHP'nin bir oyunu olduğu iddia edilmiştir.

Musa'nın Gecekondu isimli eserde ise gecekondu sorunları etrafında düzenin çarpıklığı, yoksulluk sorunu, DP hükümetinden kaynaklı yolsuzluklar, usulsüzlükler, iktidar tarafından yapılan baskılar ve aydın sorumluluğu belgesel bir roman niteliğinde işlenmiştir. Eserdeki neredeyse tüm olumsuzluklar Demokrat Parti iktidarına yüklenmiştir. Bu romanın dönemin diğer sol romanlardan farkı, CHP'ye ve İsmet İnönü'ye hiçbir şekilde eleştiri getirmemesidir.

1980'den sonra 27 Mayıs'ı doğrudan anlatan romanlar arasında *Karanlığa Direnen Yıldız* ve *Yeni Baştan* isimli romanların hem edebî anlamda olaylara

yaklaşımından hem de olayları değerlendirme bakımından dönemin diğer romanlarından daha farklı olduğu tespit edilmiştir.

Karanlığa Direnen Yıldız romanında Sevinç Çokum, bireyi tüm hassasiyetleriyle politik zemine yerleştirerek dönemin siyasi olaylarını işler. İdealist kişilerin olduğu romanda, özellikle dönemin basın ortamı kurgulanmış olaylara farklı bakış açıları sunulmuş ve bireyler arasında yaşanan kutuplaşmaya dikkat çekilmiştir. *Yeni Baştan* romanı ise bir arayış romanı olarak okunabilir. İki katmandan oluşan romanda bir yandan günümüzün 27 Mayıs'ı değerlendirilirken bir yandan da o dönemde yaşanmış hadiseler verilmiştir. Polisiye roman türü tadıyla gerilim ve merak unsurlarının kullanıldığı eserde yazar, 27 Mayıs meselelerini adeta *Yeni Baştan* sorgulamış, araştırmış ve değerlendirmiştir. Yazar, farklı düşüncelere sahip hem olumlu hem de olumsuz karakterler oluşturarak romana zenginlik vermiştir. Ayrıca 27 Mayıs için yapılan araştırmalar, belgeler sayesinde roman, tezli bir roman niteliğine kavuşmuştur. Sayfalar süren diyaloglar sayesinde okur, dönem hakkında farklı pencerelerden ayrıntılı bir okuma yapabilmıştır.

Bu dönemde 27 Mayıs sürecini doğrudan kurgunun merkezine yerleştiren diğer romanlar ise *Yorgun Mayıs Kısrakları*, *Ben Bu Adamı Sevdim* ve *Bir Başvekil Sevdim* adlı romanlardır. Anı-roman şeklinde kaleme alınan *Yorgun Mayıs Kısrakları*, Demokrat Parti'nin muhalefet döneminden 27 Mayıs'a gelinen süreçte parti olarak yapılan yanlışlara, siyasi olaylara ve ekonomik problemlere değinmiştir. Romanda ekonomik sorunlar tartışılır ve çözüm önerileri getirilir. Adnan Menderes'in giderek yalnızlaştığına vurgu yapılmıştır. Eski Devlet Bakanı Yılmaz Karakoyunlu tarafından kurgulanan dönemin olaylarının arka planında Adnan Menderes, Nazım Hikmet ve Yahya Kemal'in aşk hayatları işlenmiştir.

Aşk teması etrafında dönemin siyasal olaylarının işlendiği bir diğer roman Kürşat Başar'ın *Bir Başvekil Sevdim* romanıdır. Romanda, Adnan Menderes ile Ayhan Aydan'ın yaşadığı aşk ön plana alınarak Demokrat Parti'nin on yıllık iktidar dönemi anlatılmıştır. Kadın duyarlılığıyla ele alınan meseleler genellikle tarihî gerçeklere bağlı kalınarak aktarılmıştır. Romanda basın meseleleri, toplumun gerilimini artıran hadiseleri, ekonomik sorunları kısa bir şekilde aktarılırken 27 Mayıs sonrası MBK hükümeti eleştirilmiş ve Yassıada süreci ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır.

Dönemin siyasi çatışmalarının ve iktidar hesaplaşmalarının anlatıldığı *Ben Bu Adamı Sevdim*'de ise yazarının tarafgirliği oldukça belirgin bir şekilde karşımıza çıkmış ve olaylar santimental bir dille anlatılmıştır. 27 Mayıs için gösterilen nedenleri tek tek ele alıp iddia edilen nedenlerin iç yüzünü ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Belgesel roman niteliğinde kaleme alınan romanda, özellikle Yassıada süreci ayrıntılı bir şekilde kurgulanmıştır. Romanda Demokrat Partililer ile ailelerinin anılarına ve DP lehine olan tarihî bilgilere sıkça başvurulmuştur.

27 Mayıs'a giden sürecin arka planda işlendiği *Güneşin Dört Köşesi* isimli romanda; azınlıkların faaliyetleri, siyasi ve politik çekişmeler ve sınıf farklılardan kaynaklı toplumsal sorunlar ele alınmıştır. Üç aylık bir zaman dilimine sahip olan eserde, Anadolu'nun sorunları da ele alınmış ve tartışılmıştır. Romanda muhalif unsurlarının 27 Mayıs'ı nasıl planladıkları Uşak olayı üzerinden örneklendirilerek kurgulanmıştır.

Alev Alatlının *Or'da Kimse Var Mı?* serisinden çalışmamıza konu *Nuke Türkiye, Valla Kurda Yedirdin Beni* ve *O.K. Musti Türkiye Tamamdır* romanlarında toplumsal konular farklı kişiler tarafından işlenmiştir. Bu romanlarda kurgu, toplumun değersizleşmesi, yabancılaşma, etnik sorunlar, sosyalist hareketlerle birlikte milliyetçilik gibi temalar etrafında şekillenir. *İşkenceci* romanında ise bir bebeğin işkenceciye dönüşümü çerçevesinde toplumun girdiği sosyal bunalım, bireysel ruhsal çöküntüler anlatılmış ve şiddet kavramı farklı boyutlarda sorgulanmıştır. 27 Mayıs Darbesi'yle ilgili kurgulamalar ve değerlendirmeler çok net bir şekilde ifade edilmiş ve söz konusu olay "darbe" şeklinde nitelendirilmiştir.

Ellerimden Su İçsinler romanında ise 27 Mayıs öncesi ve sonrası olaylara kısaca temas edilir. 1950 ile 1980 yılları arasında Türkiye'nin sancılı dönemi arka planda işlenen eserde teröristlerin suikast sonucu öldürdükleri Türk büyükelçisinin eşinin yaşamöyküsü anlatılmıştır.

Ayşe Kulin'in *Füreya* adlı romanında Cumhuriyet döneminin ilk kadın seramik sanatçısı Füreya Koral'ın hayat hikâyesini anlatılmaktadır. Koral'ın tüm yönleriyle anlatıldığı romanda konuyla ilgili Füreya'nın 27 Mayıs öncesinde katıldığı gösterilerden söz edilir. Döneme kısa çizgilerle değinen bir diğer roman ise *Gece Sesleri*'dir. *Gece Sesleri*'nde bir Anadolu ailesinin iç yüzünden hareketle bireysel sıkıntılar, ıstıraplar ve

sevinçler işlenir. Bu romanda öğrenci olayları, Tahkikat Komisyonu ve yapılan yolsuzluklardan söz edilmiştir.

Başucumda Müzik romanında Demokrat Parti hükümetinin Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ile Vesamet Hanım'ın aşkı merkeze alınıp dönemin çeşitli siyasi olayları kurgulanmıştır.

1963'teki başarısız darbe girişimini konu edinen *İhtilalin Süvârisi* adlı roman ise Fethi Gürcan'ın hayatı etrafında kurgulanmıştır. Anı-roman şeklinde kaleme alınan eserde Fethi Gürcan'ın aile ilişkileri, askerliği ve kariyeri hakkında bilgiler sunulurken aynı zamanda dönemin olaylarından, iktidar-muhalefet çekişmelerinden, 27 Mayıs öncesi ve sonrası gelişmelerinden söz edilmiştir.

Son dönem romanlarından olan *Çıplak ve Yalnız* romanında geçmişle yüzleşmek zorunda kalan başkişinin hayatı anlatılmıştır. Sürprizlerle örülen kurgunun arka planında ordunun CHP ile işbirliği, 27 Mayıs Darbesi ve darbe sonrası yapılan baskılar çok kısa çizgilerle yer almıştır. *Yüzbaşının Oğlu* adlı roman ise 27 Mayıs'ın gerilimli günlerinde yaşanan yasak bir aşkı anlatmıştır. Yasak aşk, bir yüzbaşının oğlu ile bir DP milletvekilinin eşi arasında geçmiştir. Bu yasak ve imkânsız aşkın arka planında 27 Mayıs ve Yassıada süreci ile Adnan Menderes ve arkadaşlarının idamı anlatılmıştır.

27 Mayıs'ı romanların dünyasından okumak kuşkusuz birçok fayda sağlamıştır. İktidarların ve toplumun 27 Mayıs'a bakış açısının değişimi romanlarla çoğu zaman paralellik gösterir. Böylece siyasi ve tarihsel bir olayı estetik bir düzeyde okuma imkânı doğar. Fakat romanın bir kurmaca olduğu ve etkili bir iletişim aracı olup sübjektif bir düzlemde işlendiği unutulmamalıdır. Romancı bir bilim adamı değildir. Toplumun bir parçası olan romancı, gerek yaşadıkları ekseninde gerekse çevresinde gelişen olaylar karşısında bir aydın duyarlılığıyla söz konusu sorunlara yaklaşabilir. Yazar, tarihte yaşanmış bir hadiseyi ve bir olayı estetik bir ürün şeklinde okur kitlesine sunup hem sanatsal formda ortaya koyduğu ideolojisini pekiştirmekte hem de okur kitlesiyle arasında bir araç oluşturmaktadır. Bu hadise bir siyasal olay olarak düşünüldüğünde romancının fikir dünyası -kabaca da olsa- ortaya çıkar.

Yazarın her zaman bir mesajı vardır. Romanın başlangıçtan beri ideolojik bir yönü olduğu ve dolayısıyla bir propaganda, bir kitle iletişim aracı haline dönüşebileceği ihtimali her devirde söz konusu edilmiş ve tartışılmıştır. Her ne kadar romanın kurmaca

olduğu bilirse de romanın anlattıkları karşısında meseleyle ilgili herhangi bir fikri olmayan muhatabın anlatıyı gerçeklik olarak algılaması her zaman ihtimal dâhilindedir.

Çalışmada yer alan politik türdeki romanların özellikle okur kitlesinde bir algı oluşturma eğilimi görülmüştür. Çalışmanın sonucunda roman örgüsünde ve işlenen olaylarda oluşturdukları tip ve karakterlerden hareketle romancının 27 Mayıs hakkındaki tutumuna dair ipuçları elde edilmiştir. 27 Mayıs meseleleri hakkında fikir öne süren roman kişileri yazarın verdiği ileti etrafında şekillenmiştir. 27 Mayıs'ı söz konusu eden ya da doğrudan meseleyi işleyen romanların belirli ideolojik süzgeçlerden geçerek kurgulandığı ortaya çıkmıştır. Cumhuriyet döneminde resmi ideolojinin gölgesinde yeşeren romanların toplumda oluşturmak istedikleri algının bir benzerini, 27 Mayıs'ı anlatan sol görüşlü romanlarda da görülmüştür. Fakat 27 Mayıs'ın bir devrim olduğu yönünde algı oluşturan yazarların o dönemin egemen ideolojisine gönüllü olarak hizmet etmişlerdir.

“27 Mayıs Darbesi'nin Türk Romanına Yansıması” adlı çalışma bir kez daha göstermiştir ki roman, bir edebî tür olmakla beraber zengin sosyolojik bulgu sunan ve aynı zamanda bir aydın olarak görülen yazarların düşünce dünyasını anlamak için kapı aralayan önemli bir veridir. Bu çalışmayla disiplinler arası okumalarda romanın değeri anlaşılırken, sosyal bilimler araştırmalarında romanın önemli bir kaynak olduğu ortaya konulmuştur.

KAYNAKÇA

- Ahmad, Feroz. (2015). Modern Türkiye'nin Oluşumu. Çev: Yavuz Alogan. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Ağaoğlu, Samet. (2004). Arkadaşım Menderes. İstanbul: Alkım Yayınevleri.
- Ağaoğlu, Samet. (1972). Demokrat Parti'nin Doğuş ve Yükseliş Sebepleri Bir Soru. İstanbul: Baha Matbaa.
- Akalın, Cüneyt. (2010). 27 Mayıs Bir Devrimdir. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Akay, Ali ve Zeytinoğlu, Emre. (1998). Kavramların Sınırlarında. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Atiker, Erhan. (1998). Modernizm ve Kitle Toplumu. Ankara: Vadi Yayınları.
- Arslan, Ali. (2004). Kısır Döngü Türkiye'de Üniversite ve Siyaset. İstanbul: Truva Yayınları.
- Albayrak, Mustafa. (2004). Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960). İstanbul: Phoenix Yayınevi.
- Althusser, Louis. (2014). İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları. Çev: Alp Tümertekin. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Altaş, Sedat. (2011). Çarıklı Demokrasi. İstanbul: İkinci Adam Yayınları.
- Akgün, Seçil Kara. (2009). Bir İhtilal Bir Devrim Bir Anayasa. Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayınları.
- Aksoy, Nazan. (2008). "Türk romanına Eleştirel Bir Bakış'ın Çeşitli Yönleri". Berna Moran'a Armağan. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Andı, Fatih. (1995). İnsan Toplum Edebiyat. İstanbul: Kitabevi.

- Andı, Fatih. (2013). Roman ve Hayat. İstanbul: Hat Yayınevi.
- Aydemir, Şevket Süreyya. (1997). İkinci Adam Cilt 3, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aytaç, Gürsel. (2012). Çağdaş Türk Romanı Üzerine İncelemeler. Ankara: Doğu-Batı Yayınları.
- Aytaç, Gürsel. (2016). “Postmodernizm’de Edebiyat Kültür İlişkisi. Edebiyat Üzerine. Ankara: Hece Yayınları.
- Ayyıldız, Mustafa. (2011). Yakın Dönem Türk Romanı ve Roman İncelemeleri. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Balabanlılar, Mürşit. (2004). “Anadolu Romanlarında Eylem Ögesi Ağır Basar”. Edebiyat Üzerine. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bakırcıoğlu, N. Ziya. (2013). Başlangıçtan Günümüze Türk Romanı. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Başgil, Ali Fuad. (2011). 27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri. İstanbul: Yağmur Yayınları.
- Baştürk, Mehmet. (2016). Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Aydınlar (1950-1970). Ankara: Gece Kitaplığı.
- Belge, Murat. (1989). Marksist Estetik. İstanbul: BFS Yayınları.
- Belge, Murat. (2012). Edebiyat Üstüne Yazılar. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Bezirci, Asım. (1989). Eleştiride ve Edebiyatta Sosyalizme Doğru. İstanbul: Yön Yayıncılık.
- Bozdağ, İsmet. (2006). Bir Darbenin Anatomisi Celal Bayar Anlatıyor. İstanbul: Emre Yayınları.
- Bozdağ, İsmet. (1997). Menderes Menderes. İstanbul: Emre Yayınları.
- Booth, Wayne C. (2010). Kurmacanın Retoriği. Çev: Bülent O. Doğan. İstanbul: Metis Yayınları.

Canclini, Nestar Garcia. (1999). “Kültür ve İktidar Araştırmalarının Durumu”, Popüler Kültür ve İktidar. Der. N. Güngör. Ankara: Vadi Yayınları.

Cemal, Ahmet. (2000). Sanat Üzerine Yazılar. İstanbul: Can Yayınları.

Çavdar, Tefik. (2013). Türkiye'nin Demokrasi Tarihi. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Çavdar, Tefik. (2007). Türkiye'nin Yüzyılına Romanın Tanıklığı. İstanbul: Yazılama Yayınevi.

Çelik, Naci. (1971). Romanda Hesaplaşma. Ankara: Bilgi Basımevi.

Çeri, Bahriye. (2013). Münevver Ayaşlı Romanları. İstanbul: Doğu Kitabevi.

Çoban, Barış ve Özarlan Zeynep. (2015). Söylem ve İdeoloji. Çev: Barış Çoban, Zeynep Özarlan, Nurcan Ateş, Akın Emre Pilgir. İstanbul: Su Yayınları.

Çufalı, Mustafa. (2005). “Çok Partili Hayata Geçiş Dönemi”: 1945-1950. A. Küçük, S. Bakan, A. Karadağ(Ed.), 21.Yüzyılın Türkiye’de Siyasal Hayat C.I (1.baskı, ss.401-429). İstanbul: Alfa Akademi Basım Yayım.

Dağcı, Gül Tuba. (2006). Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Ordu Siyaset İlişkisi 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi. İstanbul: İlgi Yayınevi.

Demirel, Tanel. (2011). Türkiye'nin Uzun On Yılı Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs Darbesi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Dino, Güzin. (2008). Türk Romanın Doğuşu. İstanbul: Agora Kitaplığı.

Doğan, Abidin. (2018). Tarih ve Mekan Odağında Türk Romanı İncelemeleri. Ankara: Hece Yayınları.

Doğru, Osman. (1998). 27 Mayıs Rejimi. Ankara: İmge Kitabevi.

Durmuş, Gökay. (2017). 1960-1980 Dönemi Türk Romanında Tarihsel Algı ve Türk Tarihinin Önemli Aşamaları. Bursa: Ekin Yayınevi.

- Eagleton, Terry. (2005). İdeoloji. Çev: Muttalip Özcan. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Eagleton, Terry. (2014). Edebiyat Kuramı. Çev: Tuncay Birkan. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ecevit, Yıldız. (2012). Türk Romanında Postmodernist Açılımlar. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Emre, İsmet. (2006). Edebiyat ve Psikoloji. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ertekin, Orhangazi. (2002). Cumhuriyet Döneminde Türkçülüğün Çatallanan Yolları – Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik, Cilt 4, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Eroğul, Cem. (2014). Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi. İstanbul: Yordam Kitap Yayınları.
- Eronat, Kamuran. (2010). Adalet Ağaoğlu – İnsan ve Eser. Ankara: Maya Akademi Yayınları.
- Esin, Numan. (2005). Devrim ve Demokrasi Bir 27 Mayısçının Anıları. İstanbul: Doğan Yayınları.
- Evin, Ahmet Ö. (2004). Türk Romanının Kökenleri ve Gelişimi. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Fischer, Ernst. (2018). Sanatın Gerekliliği. Çev: Cevat Çapan. İstanbul: Sözcükler Yayınları.
- Forster, Edward Morgan. (2016). Roman Sanatı. Çev: Ünal Aytür. İstanbul: Milenyum Yayınları.
- Foucault, Michel. (2014). Özne ve İktidar. Çev: Işık Ergüden ve Osman Akınhay. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gramsci, Antonio. (1997). Hapishane Defterleri. Çev: Adnan Cemgil. İstanbul: Belge Yayınevi.
- Göze, Ergun. (1993). Peyami Safa. Ankara: T.C Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Gürsoy Naskali, Emine. (2005). Yassıada Zabıtları I, İstanbul: Kitabevi.
- Gürsel, Nedim. (2007). Başkaldıran Edebiyat. İstanbul: Doğan Kitap.
- Günel, Erdoğan. (2009). Türkiye’de Demokrasinin Yüzyıllık Serüveni 1908-2008. İstanbul: Karakutu Yayınları.
- Günay, V. Doğan. (2013). Söylem Çözümlemesi. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- İleri, Ülkü. (2009). Türkiye’de Toplumsal Değişimin Çalışma İlişkileri Üzerindeki Etkileri. Ankara: Tühis Yayınları.
- İlhan, Nilüfer. (2018). 1960-1980 Arası Türk Romanında Özne ve İktidar İlişkileri. Ankara: Gece Kitaplığı.
- İnalcık, Halil. (2018). Şair ve Patron. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- İnan, Akif. (2017). Edebiyat ve Medeniyet Üzerine. İstanbul: İz Yayıncılık.
- İnce, Müslüm. (2012). Darbeler ve Demokrasi Öncesi-Sonrası ve Sonuçlarıyla 27 Mayıs -12 Mart-12 Eylül. İstanbul: Ozan Yayıncılık.
- İpekçi, Abdi; Çoşar, Ömer Sami. (2010). İhtilalin İç Yüzü. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Jusdanis, Gregory. (2014). Gecikmiş Modernlik ve Estetik Kültür. Çev:Tuncay Birkan. İstanbul: Metis Yayınları.
- Kabacalı, Alpay. (2007). Türkiye’de Gençlik Hareketleri. İstanbul: Gürer Yayınları.
- Kaçmazoğlu, H. Bayram. (2012). Demokrat Parti Dönemi Toplumsal Tartışmalar. İstanbul: Doğu Kitabevi Yayınları.
- Kahraman, Hasan Bülent. (2008). Türk Siyasetinin Yapısal Analizi I - Kavramlar, Kuramlar, Kurumlar. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Kahraman, Hasan Bülent. (2010). Türk Siyasetinin Yapısal Analizi II 1920-1960. İstanbul: Agora Kitaplığı.

Kalaycıoğlu, Ersin (2007). “1960 Sonrası Türk Politik Hayatına Bir Bakış: Demokrasi Neopatrimonyalizm ve İstikrar”. Türkiye’de Politik Değişim ve Modernleşme. (Ed: Kalaycıoğlu, Ersin ve Sarıbay Ali Yaşar). İstanbul: Alfa Aktüel Yayınları.

Kallimci, Hasan. (2006). Ablam Ustam Emin İşinsu. İstanbul: Çevik Matbaacılık.

Kara İncioğlu, Nihal. (2007). “Türkiye’de Çok Partili Sisteme Geçiş ve Demokrasi Sorunları”. Türkiye’de Politik Değişim ve Modernleşme (Ed: Kalaycıoğlu, Ersin ve Sarıbay Ali Yaşar). İstanbul: Alfa Aktüel Yayınları.

Karaca, Alâattin. (2018). Necip Fazıl’dan Menderes’e Mektuplar. İstanbul: Kopernik.

Karakuş, Emin. (1977). Kırk Yıllık Bir Gazeteci Gözü İle İşte Ankara. İstanbul: Hürriyet Yayınları.

Karpat, Kemal. (2012). Türk Siyasi Tarihi Siyasal Sistemin Evrimi. İstanbul: Timaş.

Karpat, Kemal. (2008). Türk Demokrasi Tarihi Sosyal Kültürel Ekonomik Temeller. Ankara: İmge Kitapevi.

Karpat, Kemal. (2009). İslam’ın Siyasallaşması. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Karpat, Kemal. (2011). Osmanlı’dan Günümüze Edebiyat ve Toplum. İstanbul: Timaş Yayınları.

Kantarcıoğlu, Sevim (1998). Türk ve Dünya Romanında Modernizm. Ankara: Kültür ve Turizm Yayınları.

Kantarcıoğlu, Sevim (2008). Yakınçağ Tarihimizde Roman (1908-1960). İstanbul: Paradigma Yayıncılık.

Kaplan, Mehmet. (2011). Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmaları 3 – Tip Tahlilleri. İstanbul: Dergah Yayınları.

Kaplan, Ramazan. (1997). Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy. Ankara: Akçağ Yayınları.

Kocabaş, Süleyman. (2011). Menderes Dönemi Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs 1960 Darbesine Giden Yol 1950-1960. İstanbul: Bayrak.

Koç, Rasim. (2018). İdam Sehпасındaki Dışışleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu. İstanbul: Kopernik Kitap

Kolcu, Ali İhsan. (2013). Türk Romanı El Kitabı. Konya: Salkımsöğüt Yayınları.

Kuhn, Helmut. (2002). “Edebiyat ve Devrim – Fenomonolojik Bir Taslak”. Edebiyat ve Devrim. Hans Georg, Gadamer; Hans, Kuhn; Friedrich, Nietzsche. Çev: Şahbender Çoraklı ve Ahmet Sarı. İstanbul: Babil.

Kundera, Milan. (2014). Roman Sanatı. Çev: Aysel Bora. İstanbul: Can Sanat Yayınları.

Lefebvre, Henri. (2016). Modern Dünyada Gündelik Hayat. Çev: Işın Gürbüz. İstanbul: Metis.

Lukacs, Georg. (2014). Roman Kuramı. Çev: Cem Soydemir. İstanbul: Metis Yayıncılık.

Mannheim, Karl (1995). İdeoloji ve Ütopya. Çev: Mehmet Okyayuz. Ankara: Epos Yayınları.

Marcuse, Herbert. (1998). Karşıdevrim ve İsyen. Çev: Gürol Koca ve Volkan Ersoy. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Moran, Berna. (2012 a). Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1. İstanbul: İletişim Yayınları.

Moran, Berna. (2011). Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2. İstanbul: İletişim Yayınları.

Moran, Berna. (2012 b). Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 3. İstanbul: İletişim Yayınları

Moran, Berna. (2000). Edebiyat Kuramları ve Eleştiri. İstanbul: İletişim Yayınları

- Naci, Fethi. (2013). Yüzyılın 100 Türk Romanı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Narlı, Mehmet. (2012). Roman Ne Anlatır? Ankara: Akçağ Yayınları.
- Oktay, Ahmet. (2008). “Kent Dönüşümü, İmgenin Dönüşümü”. Berna Moran’a Armağan. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Oktay, Ahmet. (2004). Sanat ve Siyaset. İstanbul: Everest Yayınları.
- Oktay, H. Emre. (2013). Adnan Menderes Nasıl Öldürüldü. İstanbul: Çınar Matbaacılık.
- Okutan, Ekrem. (2014). Türkiye’de Siyasal Muhalefet Geçmişten Günümüze Muhalefette Zemin Kaymaları. İstanbul: Sesli Kitaplar Basım Yayın.
- Orhanoğlu, Hayrettin. (2014). Türk Romanında Değişme Ritüelleri. Ankara: Kesit Yayınları.
- Ortaylı, İlber. (2016). Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi. Ankara: Cedit Neşriyat.
- Orwell, George. (2018). Edebiyat Üzerine. Çev: Yunus Çetin. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Özdağ, Ümit (2004). Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali. İstanbul: Boyut.
- Özdenören, Rasim (2013). Edebiyat ve Hayat. İstanbul: Zambak Yayınları.
- Özdenören, Rasim. (2014). Yazı, İmge ve Gerçeklik. İstanbul: İz Yayınları
- Özdemir, Hikmet. (1995). Türkiye Cumhuriyeti. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Özdemir, Yavuz. (2011). Türk İnkılap Tarihi. Erzurum: Kültür Eğitim Vakfı Yayınevi.
- Özger, Mehmet. (2012). Türk Romanında 12 Eylül. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Özkaya, M. Şükran. (2005). Adım Adım 27 Mayıs. İstanbul: İleri.
- Öymen, Altan. (2013). Ve ihtilal. İstanbul: Doğan Kitap

- Parla, Jale. (2015). Don Kişot'tan Bugüne Roman. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Parla, Jale. (2016). Babalar ve Oğullar-Tanzimat Romanının Epistemolojik Temelleri. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Pamuk, Şevket. (2008). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Küreselleşme, İktisat Politikaları ve Büyüme Seçme Eserler II. İstanbul: Kültür Yayınları.
- Randall, William L. (2014). Bizi "Biz" Yapan Hikayeler. Çev: Şen Süer Kaya. İstanbul: İmge Yayınevi.
- Tiken, Servet. (2017). "Roman, Kent ve Türk Romanı". Kent İnsan Roman (Türk Romanında Kentleşme Olgusu Üzerine İncelemeler (1980-2010). Editör: Murat Lüleci. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Timur, Kemal. (2006). Türk Romanında Dinler ve İnançlar. Ankara: Elips Kitap.
- Timur, Taner. (2002). Osmanlı-Türk Romanında Tarih, Toplum ve Kimlik. İstanbul: Afa Yayınları.
- Timur, Taner. (2003). Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş. Ankara: İmge Kitapevi.
- Todorov, Tzvetan. (2014). Poetika. Çev: Kaya Şahin. İstanbul: Metis.
- Topuz, Hıfzı (2003). II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Touraine, Alain. (2018). Modernliğin Eleştirisi. Çev: Hülya Uğur Tanrıöver. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Turan, Şerafettin. (1999). Türk Devrim Tarihi Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (14 Mayıs 1950-27 Mayıs 1960). Ankara: Bilgi.
- Turan, Ahmet. (2007). Darbe Arası Türkiye 27 Mayıs 12 Mart 12 Eylül Anılar Gözlemler Tanıklıklar, İstanbul: Resital.

Türkeş, Ömer. (2009). “Toplum ve Kimlik Kılavuzu Olarak Roman”. Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Dönemler ve Zihniyetler. Ed: Ömer Laçiner. İstanbul: İletişim Yayınları.

Türkeş, Ömer. (2012). “Küreselleşme Sürecinde Türk Romanının Sosyolojik Analizi”. Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri. Editör: Köksal Alver. Ankara: Hece

Sağlık, Şaban. (2012). “Popüler Romanlar ve Edebiyat Sosyolojisi”. Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri. Editör: Köksal Alver. Ankara: Hece

Said, Edward. (2016). Kış Ruhü. Çev: Tuncay Birkan. İstanbul: Metis Yayınları.

Said, Edward. (2014). Şarkiyatçılık. Çev: Berna Ülner. İstanbul: Metis Yayınları.

Samsakçı, Mehmet. (2014). Siyaset ve Roman. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Stevick, Philip (2004). Roman Teorisi. Çev: Sevim Kantarcıoğlu. Ankara: Akçağ Yayınları.

Solak, Ömer. (2014). Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Merkez-Taşra Çatışması. İstanbul: Hikmetevi Yayınları.

Somuncu, Selim. (2015 a). Romanda Bilgi İktidar İdeoloji. Ankara: Hece Yayınları.

Somuncu, Selim. (2012). “Türkiye’de Yayıncılık ve Edebiyat Ortamı Bağlamında Edebiyat Kanonları”. Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri. Editör: Köksal Alver. Ankara: Hece

Söğüt, Mine. (2010). Darbeli Kalemler. İstanbul: Getto Yayınları.

Subaşı, Tefik. (2004). Bir Arpa Boyu 27 Mayıs 1960 İhtilalinin Gizli Tarihi. İstanbul: Karakutu.

Sunay, Cengiz. (2010). Türk Siyasetinde Sivil Asker İlişkileri 27 Mayıs-12 Mart 12 Eylül ve Sonrası. Ankara: Orion Kitapevi.

Swingewood, Alan (1996). Kitle Kültürü Efsanesi. Çev: Aykut Kansu. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

- Şan, Mustafa Kemal. (2012). “Türk Modernleşmesine Romandan Bakmanın Önemi Üzerine”. Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri. Editör: Köksal Alver. Ankara: Hece
- Şeyhanlıoğlu, Hüseyin. (2011). Türk Siyasal Muhafazakârlığının Kurumsallaşması ve Demokrat Parti. Ankara: Kadim Yayınları.
- Şimşek, Aydın. (2000). Siyasal Tarih Sürecinde Sanat ve İktidar. Ankara: Ümit Yayınları.
- Ünlü Bilgiç, Tuba ve Göktepe, Cihat. (2014). İç ve Dış Gelişmelerle Türkiye'nin Demokrasi Tarihi. İstanbul: Ufuk Yayınları.
- Ünsaldı, Levent. (2008). Türkiye’de Asker ve Siyaset. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Uran, Hilmi. (2008). Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Partili Hatıralarım, 1908-1950. İstanbul: Türkiye İş Bankası
- Williams, Raymond. (2017). Kültür ve Toplum. Çev: Uygur Kocabaşoğlu. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Wood, James. (2008). Kurmaca Nasıl İşler. Çev: Ekin Bodur. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Wolff, Janet. (2000). Sanatın Toplumsal Üretimi. (Çev: Ayşegül Demir). İstanbul: Özne Yayınları.
- Yağcıoğlu, Semiramis. (2017). Roman Kahramanı ve Öznellik: Söylem İdeoloji ve Coğrafya. İstanbul: Komşu Yayınları.
- Yavuzalp, Ercüment. (1991). Menderes’le Anılar. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Yeşilyurt, Süleyman. (1997). Bayar Gerçeği. Ankara: Ser Ajans Stratejik Araştırma ve Kültür Yayınları.
- Yıldırımaz, Sinan. (2008). “Vatan Cephesi: Demokrat Parti’nin Politik Meşruiyet Krizi ve Toplumsal Muhalefeti Kontrol Altına Alma Çabası”, Türkiye’de Siyasal Muhalefet, Der: Ayşegül Komşuoğlu, İstanbul, Bengi Yayınları.

Yılmaz, Ayşe Nahide. (2015). 1980 Sonrası Türkiye’de Sanat ve Siyaset. Ankara: Ütopya Yayınları.

Yılmaz, Ertan. (2008). Sinema ve İdeoloji İlişkileri Üzerine. (Derleyenler: Burak Bakır, Yörükhan Ünal, Sali Saliji). Sinema İdeoloji Politika. Ankara: Nirengi Kitap Yayınları.

Yalçın, Alemdar. (2011a). Cumhuriyet Dönemi Çağdaş Türk Romanı 1920-1946. Ankara: Akçağ Yayınları

Yalçın, Alemdar. (2011b). Cumhuriyet Dönemi Çağdaş Türk Romanı 1946-2000. Ankara: Akçağ Yayınları

Yalçın, Durmuş. (2006). Türkiye Cumhuriyet Cilt 2, Ankara: Can Matbaacılık.

Yalçınkaya, Ayhan. (2004). Eğer’den Meğer’e Ütopya Karşısında Türk Romanı. Ankara: Phoenix Yayınları.

Yavuz, Hilmi. (2013). Türkiye’nin Zihin Haritası. İstanbul: Timaş Yayınları.

Yıldız, Ahmet. (2001). İhtilalin İçinden Anılar, Değerlendirmeler. İstanbul: Alan.

Yılmaz, Durali. (1996). Roman Sanatı ve Toplum. İstanbul: Ötüken

Ziss, Avner. (2016). Estetik. Çev: Yakup Şahan. İstanbul: Hayarlıperest Yayınevi.

Zizek, Slavoj. (2011). İdeolojinin Yüce Nesnesi. Çev: Tuncay Birkan. İstanbul: Metis Yayınları.

Zürcher, Eric Jan. (1999). Modernleşen Türkiye’nin Tarihi. Çev: Yasemin Saner Gönen. İstanbul: İletişim Yayınları.

Lisansüstü Çalışmalar

Akkaya, Bülent. (2010). Demokrat Parti Dönemi Türkiye’nin İç Güvenliği (1950-1960). (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aktaş, R. Melih. (1998). 1950-1960 Demokrat Parti Dönemi Türk-Sovyet İlişkilerinde Amerika Faktörü. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bayburt, Deniz. (2001). 27 Mayıs İhtilâli'ni Hazırlayan Sebepler ve Tahkikât Komisyonu. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Babaoğlu, Resul. (2012). 6/7 Eylül 1955 Olaylarının Türkiye Rumları Üzerindeki Etkileri (1955-1959). (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bildirici, Emrullah. (2010). Ayşe Kulin'in Romanlarında Şahıs Kadrosu. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demir, Şerif. (2009). Türk Siyasi Tarihinde Adnan Menderes. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Erkan, Mehmet Sedat. (2009). Türkiye Cumhuriyeti Tarihinde Kore Savaşı, Önemi, Öncesi ve Sonrası ile İlgili Değerlendirme. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gaytancıoğlu, Serkan. (2011). Demokrat Parti İktidarı ve Vatan Cephesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Haşimi, Nurullah. (2014). Türkiye'nin Kore Savaşına Katılmasının Siyasi Nedenleri ve Sonuçları.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Batman: Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kahraman, Ali Eren. (2015). 27 Mayıs Askeri Darbesi'nde Ordu Üniversite İlişkisi ve Bunun Eğitime Yansımalarının Değerlendirilmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Karabulut, Mustafa. (2008). Batılılaşma Açısından Tanzimat Dönemi Türk Romanı. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kargalı, Oktay. (2017). 6-7 Eylül Sürecinde Basının Rolü ve Azınlıklara Karşı Tutumunun Değerlendirilmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Keskin, Yusuf Ziya. (2011). 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi ve 12 Mart 1971 Muhtırası'nın Türk Devlet Teşkilatı ile Siyaset Hayatına Etkileri. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Matiç, Uğur. (2017). Ortadoğu Krizlerine Yönelik Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Oran, Soner. (2013). 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesinin Liderlik Olgusu ve Kuramsal Çerçevesi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü.

Özel, Halil. (2018). Said Nursi'ye Göre Yahudilik ve Yahudiler. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özgen, İhsan Fuat. (2007). Cumhuriyet Dönemi'nde Celal Bayar'ın Siyasi ve İktisadi Faaliyetleri (1923-27 Mayıs 1960). (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Özsakallı, Mehmet. (2009). Yassıada Yargılamalarının Türk Basınındaki Yankıları. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarih Enstitüsü.

Sümer, Mehmet. (2015). Millî Kimliğin İnşasında Edebiyatın Rolü (1911-1920). (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Tuğluk, Abdülhakim. (2016). Postmodern Türk Romanında İroni. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tutar, Yelda. (2009). 1961 Yassıada Duruşmalarının İstanbul Basınına Yansımaları. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldız, Hatice. (2009). Münevver Ayaşlı Hayatı, Eserleri ve Sanatı. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Zenginoğlu, Christina. (2016). 6-7 Eylül 1955 Olaylarına Götüren Etken ve Aktörler. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Makaleler

Akıncı, Abdulvahap. (2014). “Türkiye’nin Darbe Geleneği: 1960 ve 1971 Müdahaleleri”. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Sayı: 9, ss. 55-72.

Akıncı, Abdulvahap. Usta, Sefa (2015). “Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçişte Etkili Olan İç ve Dış Faktörlerin Analizi”. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 17 (29), ss. 41-52

Alver, Köksal. (2004). “Hayatın Akışına Tanıklık Bağlamında Edebiyat Sosyolojisi”. Hece- Hayat Edebiyat Siyaset 90/91/92. Ankara: Hece. ss. 376-380.

Arseven, Tülin. (2006). “İki Roman, İki Bakış Bir Siyasi Olay: *Bir Gün Tek Başına* ve *İzmir’in İçinde* Adlı Romanlarda 27 Mayıs İhtilâli”. Milli Eğitim Dergisi. Cilt 34. Sayı: 170.

Asker, Ayşe. (2014). “DP’nin Radyoyu İktidar Aracı Yapması: 1957 Seçim Sonuçlarının Radyo Aracılığıyla Erken Yayınlanması”. İletişim: Araştırmaları Dergisi. Cilt 12. Sayı: 1. ss. 125.156.

Bingöl, Ulaş. (2017). “Peyami Safa’nın Romanlarında Doğu-Batı Meselesi Bağlamında Değerler Çatışması”. İdil Dergisi. Cilt: 6, Sayı: 31.

Burak, Begüm (2011). “Osmanlı’dan Günümüze Ordu-Siyaset İlişkileri”. History Studies, Cilt: 3, Sayı: 1. ss. 45-67.

- Çıkla, Selçuk. (2007). “Türk Edebiyatında Kanon ve İnkılâp”. Muhafazakâr Düşünce. Sayı: 13-14. ss. 47-68
- Coşkun, Zeki. (1993). “27 Mayıs: İlk Darbe ve Roman”. Birikim Dergisi. Sayı: 50. İstanbul: Birikim Yayıncılık. ss. 43-57.
- Dalar, Tuba. (2018). “Sevinç Çokum’un Karanlığa Direnen Yıldız Romanında 27 Mayıs 1960 Darbesi”. Sobider (Sosyal Bilimler Dergisi). Yıl: 5. Sayı: 23. ss. 132-149
- Dikici, Ali. (2009). “Demokrat Parti Döneminde İç Güvenlik ve Türk Polisi Teşkilatı”. Gazi Akademik Bakış. Cilt 3, Sayı 5. ss. 61-94.
- Dokuyan, Sabit. (2014). “Çok Partili Hayata Geçişte Önemli Bir Adım: Demokrat Parti’nin Kuruluşu”. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı: 2. ss. 151-169.
- Fırat, Hatice. (2009). “Cumhuriyet Sonrası (1960-1980) Türk Romanlarında Adnan Menderes ve Demokrat Parti”. Turkish Studies. Sayı: 4. ss. 2351-2411.
- Güneş, Ali. (2007). “Edebiyat ve Toplum”. Muhafazakar Düşünce. Sayı: 13-14. ss. 69-94.
- Gülener, Serdar. (2007). “Türk Siyasetinde Merkez-Çevre İlişkilerinin Sergi ve 27 Mayıs 1960 Darbesi”. Bilgi Dergisi. Sayı: 14. ss. 36-66.
- İnal, Ayşe. (1999). “Derslikleri Kamusal Tartışmanın Oluştığı Bir Mekân Olarak Yeniden Düşünmek”. Doğu ve Batı Dergisi. Sayı: 7. Ankara. ss. 127-164
- Karabulut, Mustafa. (2012). “Edebiyatın Sosyolojik İmkânı Açısından Keşanlı Ali Destanı’nın İncelenmesi” Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Sayı: 8. ss. 89-99.
- Karabulut, Ramis. (2017). “Bir Darbe (27 Mayıs 1960) – Bir Roman: Karanlığa Direnen Yıldız”. Türklük Bilimi Araştırmaları. Sayı: 42. ss. 109-125.
- Karaca, Alaattin. (2004). “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye’de Sanat/Edebiyat ve Siyasal İktidar”. Hece- Hayat Edebiyat Siyaset 90/91/92. Ankara: Hece. ss. 196-208.

Kekeç, Ahmet. (2002). “Darbeler ve Romanlar”. Türk Romanı Özel Sayı. Ankara: Hece. ss. 82-96.

Korkmaz, Ferhat. (2011). “Bir Gazetecinin Romanı: Esrâr-ı Cinayet”. Turkish Studies. Sayı 6/3. ss. 1049-1063.

Korkmaz, Ferhat. (2017). “Metinlerarası İlişkilerin Klasik Retorikteki Kökeni Üzerine Bir Araştırma”. Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi. Gelenek Postmodernizm Özel Sayısı. Yıl: 3. ss. 71-88.

Korkmaz, Ferhat; Bakaç, Naman. (2017). “27 Mayıs’tan 15 Temmuz’a Darbe ve Darbe Teşebbüslerinin Edebiyat Dergilerine Yansıması Üzerine Bir Araştırma”. 15 Temmuz Darbe Girişimi ve Türkiye Uluslararası Sempozyumu. Muş Alparslan Üniversitesi. ss. 1-45.

Gülendam, Ramazan. (2004). “Demokrat Parti İktidarında Edebiyat-Politika/Siyaset İlişkisi ve Edebiyatçılarımızın Bu Süreçteki Yeri”. Hece- Hayat Edebiyat Siyaset 90/91/92. Ankara: Hece. ss. 278-310.

Özdenören, Rasim. (2004). “Roman, Hayat ve Kader”. Hece- Hayat Edebiyat Siyaset 90/91/92. Ankara: Hece. ss. 451-454.

Özer, İnan ve Bekcan, Umut. (2008). “Demokrat Parti İktidarı (1950-60): Bir Dönemin Demokrasi Anlayışı”. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(2). ss. 1-14

Sevinç, Canan. (2004). “Tanzimat’tan Bugüne Türk Romanında Siyaset”. Hece- Hayat Edebiyat Siyaset 90/91/92. Ankara: Hece. ss. 511-530.

Somuncu, Selim. (2015b). “Ankara Romanına Yönelik Bir Söylem Çözümlemesi: Bilgi-İktidar-İdeoloji” Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Sayı: 13. ss. 257-279.

Sümer, Mehmet. (2016). “27 Mayıs Darbesi Karşısında İkinci Yeni”. Hece Dergisi. Ankara: Hece. Sayı: 238. ss. 102-105.

Tekelioğlu, Orhan. (2003). “Edebiyatta Tekil Bir Ulusal Kanonun Oluşmasının İmkansızlığı Üzerine Notlar” Doğu Batı Dergisi Sayı: 22. ss. 65-77.

Yanardağ, Mehmet Fetih. (2012). “Demokrasinin Kesintiye Uğradığı Dönemlerde: 1960-1980 Arası Türk Romanında Siyasi Yansımalar veya Edebiyat-Siyaset İlişkisi”. II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu 1-2 Ekim 2012.

Yıldız, Funda U. ve Günay, V. Doğan. (2011). “Yazınsal Söylemin İdeolojik Boyutu”. Synergies Turquie. Universite de Dokuz Eylül. Sayı: 4. ss. 153-167.

İncelenen Romanlar

Ağaoğlu, Adalet (2014). Ölmeye Yatmak. İstanbul: Everest Yayınları.

Alatlı, Alev (2017). İşkenceci. İstanbul: Everest Yayınları.

Alatlı, Alev (2016). Nuke Türkiye. İstanbul: Everest Yayınları.

Alatlı, Alev (2017). Valla Kurda Yedirdin Beni. İstanbul: Everest Yayınları.

Alatlı, Alev (2013). O.K. Musti Türkiye Tamamdır. İstanbul: Everest Yayınları.

Ayaşlı, Münevver (2014). Pertev Bey’in Torunları. İstanbul: Timaş Yayınları.

Aygen, Reşit Enis (1968). Sarı İt. İstanbul: Ararat Yayınevi.

Başar, Kürşat (2016). Başucumda Müzik. İstanbul: Everest Yayınları.

Çokum, Sevinç (2014). Karanlığa Direnen Yıldız. İstanbul: Kapı Yayınları.

Demirtaş, Ceyhun (1978). Yağmur Sıcağı. İstanbul: Divan Matbaacılık.

Dinamo, Hasan İzzettin (2007). Musa’nın Gecekondusu. İstanbul: Tekin Yayınevi.

Gürsel, Nedim (2014). Yüzbaşının Oğlu. İstanbul: Doğan Kitap Yayınları.

İlgün, Melike (2013). Bir Başvekil Sevdim. İstanbul: Alfa Yayınları.

İlhan, Attilâ (2014). Bıçağın Ucu. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- İlhan, Attilâ (2014). Kurtlar Sofrası. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İlhan, Attilâ (2006). Sırtlan Payı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İlhan, Attilâ (1982). Yaraya Tuz Basmak. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- İşinsu, Emine (2013). Tutsak. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınevi.
- Karakoyunlu, Yılmaz (2004). Yorgun Mayıs Kısrakları. İstanbul: Doğan Kitap Yayınları.
- Koç, Hamdi (2013). Çıplak ve Yalnız. İstanbul: Doğan Kitap Yayınları.
- Kocagöz, Samim (2009). İzmir'in İçinde. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Kulin, Ayşe (2009). Gece Sesleri. İstanbul: Everest Yayınları.
- Kulin, Ayşe (2005). Füreya. İstanbul: Everest Yayınları.
- Kuyaş, Nilüfer (2007). Yeni Baştan. İstanbul: Oğlak Yayıncılık.
- Pultar, Gönül (1999). Ellerimden Su İçsinler. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Sepetçioğlu, Mustafa Necati (2015). Güneşin Dört Köşesi. İstanbul: İrfan Yayınevi.
- Toy, Erol (1974). Kördüğüm. İstanbul: May Yayınları.
- Türkali, Vedat (2014). Bir Gün Tek Başına. İstanbul: Everest Yayınları.
- Turhan, Nesrin (2004). İhtilalin Süvârisi. İstanbul: Doğan Kitap Yayınları.
- Yılmaz, İsa (2012). Ben Bu Adamı Sevdim. İstanbul. Paradoks Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı	Ferhat ÇETİNKAYA
Uyruğu	T.C
Doğum yeri ve tarihi	Kâhta / 26.02.1984
E-Posta	ferhatcetinkaya@yahoo.com

Eğitim Derecesi	Okul/Program	Mezuniyet Yılı
Lise	Kâhta Lisesi	2002
Üniversite	Doğu Akdeniz Üniversitesi	2007
Yüksek Lisans	Yakın Doğu Üniversitesi	2010
Doktora	Adıyaman Üniversitesi	2019

İş Deneyimi, Yıl	Çalıştığı Yer	Görev
2013-2017	Dicle Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.	Araştırma Görevlisi
2017-Devam Ediyor	Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.	Araştırma Görevlisi

Yabancı Dil	İngilizce
-------------	-----------

Yayımlar	<p>A. ULUSLARARASI HAKEMLİ DERGİLERDE YAYIMLANAN MAKALELER:</p> <p>A.1. ÇETİNKAYA, Ferhat (2014), “Mucizevi Göstergeler’de Fakir Baykurt’u Okumak”, <i>Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi</i>, Sayı: 7, s. 259-279.</p> <p>A.2. ÇETİNKAYA, Ferhat (2015), “Halikarnas Balıkcısı’nın Hikâyelerine Psikanalitik Yaklaşım”, <i>The Journal of Academic Social Science Studies</i>, Sayı: 41, s. 505-527.</p> <p>A.3. ÇETİNKAYA, Ferhat (2015), “Cemil Meriç’in Edebiyat Noktasında Dil Tenkidi”, <i>International Journal of Languages Education and Teaching</i>, s. 953-967.</p> <p>A.4. ÇETİNKAYA, Ferhat (2017), "Gelenekten Geleceğe Türk Edebiyatı Kitabı (Tanıtım-Değerlendirme)", <i>Hikmet - Akademik Edebiyat Dergisi, Gelenek ve Postmodernizm Özel Sayısı</i>, Sayı: 7, s. 214-217.</p>
----------	---

Yayınlar	<p>B. ULUSLARARASI BİLİMSEL TOPLANTILARDA SUNULAN BİLDİRİLER:</p> <p>B.1. ÇETİNKAYA, Ferhat (2015), "Cemil Meriç'in Türk Yazarlarına ve Şairlerine Bakış Açısı", <i>1. Uluslararası Dil Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu</i>, 28-30 Mayıs 2015, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir.</p> <p>B.2. ÇETİNKAYA, Ferhat (2015), "Köy ve Şehir Romanlarında Demokrat Parti İktidarına Sol Cenahın Bakış Açısı: <i>Kurtlar Sofrası Ve Omuncu Köy Örneği</i>", 11-13 Haziran 2015, <i>VII. European Conference on Social and Behavioral Sciences</i>, Bükreş (ROMANYA).</p> <p>B.3. ÇETİNKAYA, Ferhat (2015), "Abdurrahim Karakoç'un Şiirinde Tip", 3-6 Eylül 2015, <i>VIII. European Conference on Social and Behavioral Sciences</i>, Belgrad (SİRBİSTAN).</p> <p>B.4. ÇETİNKAYA, Ferhat (2015), "Yaz Adlı Romanda Mekan ve Kıbrıs Olayları", 16-18 Eylül 2015, <i>International Symposium on Global Perspectives on Social Sciences and Humanities</i>, Varşova (POLONYA).</p> <p>B.5. ÇETİNKAYA, Ferhat (2017), "Sokaktaki Adam Romanında Aydın Sorunsalının Başkişi Üzerinden Psikolojik Yansımaları", 18-20 Mayıs 2017, <i>II. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu</i>, Alanya.</p>
-----------------	--